

BIBLIOTHECA
HISPANA VETUS.
TOMUS SECUNDUS.

R. 15914

BIBLIOTHECA HISPANA VETUS,

SIVE

HISPANI SCRIPTORES QUI AB OCTAVIANI AUGUSTI ÆVO
ad annum Christi MD. floruerunt.

AUCTORE

D. NICOLAO ANTONIO HISPALENSI I.C.
Ordinis S. Iacobi equite, patriæ Ecclesiæ canonico, Regionum negotiorum
in Urbe & Romana curia Procuratore generali, Consiliario regio.

CURANTE

FRANCISCO PEREZIO BAYERIO,
*Valentino, Sereniss. Hisp. Infantum Caroli III. Regis filiorum Institutore
primario, Regiæ Bibliothecæ Palatino-Matritensis Prefecto,*

QUI

Et prologum, & Auctoris vitæ epitomen, & notulas adiecit.

TOMUS SECUNDUS

AB ANNO M. AD MD.

MATRITI

APUD VIDUAM ET HEREDES D. IOACHIMI IBARRÆ REGII QUONDAM TYPOGRAPHI.
MDCCLXXXVIII.

i
INDEX AUCTORUM

QUI IN HOC SECUNDO TOMO CONTINENTUR.

ASTERISCO NOTATI, SUPPOSITITII VEL FALSO HISPANIÆ
ATTRIBUTI; QUI VERO CURSIVO CHARACTERE EXARANTUR ADDITI
A NOTATORE IN HAC EDITIONE SUNT.

A

- A** Bdala Narach, pagina 381. columna 1.
Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali, pag. 381. col. 1.
Abel Madi, seu Aben Madi, pag. 381. col. 1.
Aben Agatin, pag. 172. num. 321.
Aben Alfange ex Iudæo Christianus, pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 2.
Aben Gezar, pag. 381. col. 2.
Aben, seu Ibnu Habar, pag. 382. col. 1.
Aben Jahie Acirovicla, pag. 382. col. 1.
Aben Pace, seu Ebn Bajah, pag. 382. col. 1.
Aben Rudianus, pag. 89.
Aben Zohar, pag. 382. col. 2.
Aben Zohar iunior, qui & Ibnu, pag. 385. col. 1. & seqq.
Abi Muhamed Ali, pag. 386. col. 1.
Abi Zelti, pag. 386. col. 1.
R. Abner Burgenfis, pag. 104.
R. Abraham, pag. 84.
R. Abraham Abenazin, pag. 209.
R. Abraham Bar R. Isaac Bar R. Iehudæ, pag. 355.
R. Abraham Ben Meir Abenefra Toletanus, pag. 36.
R. Abraham Ben Samuel Chafdai Barcinonensis, pag. 36.
R. Abraham Ben Samuel Zacuth Salmanticensis, pag. 354.
R. Abraham Ben R. Chiiar Barcinonensis, pag. 36.
R. Abraham Ben R. Iehudæ Barcinonensis, pag. 104.
R. Abraham Halevi Ben David Ben Dior Toletanus, pag. 36.
R. Abraham Sabah Uliffiponensis, pag. 355.
R. Abraham Viras Ben Sem Tob Aragonensis, pag. 354.
Abu Bahar Ibnu Chalson, pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Ebn Al Saieg, idem cum Aben Pace, pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, pag. 386. col. 1.
Abu Chalid, pag. 386. col. 1.
Abu Chalim, pag. 386. col. 2.
Abu Hamed, pag. 388. col. 1.
Abu Hazen, pag. 388. col. 2.
Abu Labas Cordubensis, pag. 388. col. 2.
Abu Lcacim Tarif Aben Taric, pag. 388. col. 2.
Abu Nazarus Phatius, pag. 390. col. 1.
Abu Said Honein Ibn Iishaquel Abedi, pag. 390. col. 2.
Abulcacim Abnaçâh, pag. 84.
Abulkaledus Iafid Ben Abdelgiabar Almarvâni, pag. 3.
Abulkaledus Iafid, Alradheus cognominatus, pag. 3.
Ægidius Carrillo de Albornoz Archiepiscopus Toletanus, pag. 168. num. 295. & seqq.
Ægidius Diaz Poeta, pag. 363.
Ægidius Gil, pag. 65. num. 117.
Ægidius quidam Minorum sodalis, pag. 356. col. 1.
Æmilii quidam Hispanus, pag. 356. col. 1.
Ahmed Muhamedis filius, pag. 390. col. 2.

- Aimericus de Gauſa, pag. 356. col. 1.
 R. Akiba, pag. 209.
 Dux de Alba Poeta, pag. 354.
 Albertus de Alauanya, pag. 146.
 Albertus Monachus, pag. 13. num. 41. & seqq.
 Dux de Alburquerque Poeta, pag. 354.
 Magister Alexander Hispanus, pag. 163.
 Ali Aben Ragel Toletanus, pag. 390. col. 2.
 Ali Albucazem Toletanus, pag. 391. col. 1.
 Almeon Almanzor filius, pag. 391. col. 1.
 Alphonſus de Alphama Carmelita, pag. 241. num. 286.
 Alphonſus Alvarus (Toparcha de Valdecorneja) Poeta, pag. 252.
 Alphonſus Alvarus de Illeſcas, pag. 106.
 Alphonſus Alvarus de Villafandino Poeta, pag. 341. num. 853.
 Alphonſus de Aragonia Archiep. Caſarug., pag. 353.
 Alphonſus Aragonia & utriuſque Sicilia Rex, pag. 271. num. 443. & seqq.
 Alphonſus Aragonia Rex II., pag. 29. & 106.
 Alphonſus Aragonia Rex IV., pag. 155.
 Alphonſus Bonus-Homo Dominicanus, pag. 157. num. 249. & seqq.
 Alphonſus Burgenſis, alias de Valladolid, pag. 152. num. 234. & seqq.
 Alphonſus Camara, pag. 339. num. 842.
 Alphonſus Cardona Poeta, pag. 354.
 Alphonſus Carrillo Poeta, pag. 354.
 Alphonſus Carrillus de Albornoz. Vide Petrus Carrillo de Albornoz.
 Alphonſus Caſtella Rex VI., pag. 178.
 Alphonſus Caſtella Rex VII., pag. 178.
 Alphonſus Caſtella Rex VIII., pag. 178.
 Alphonſus Caſtella Rex X., pag. 78. num. 186. & seqq.
 Alphonſus Caſtella Rex XI., pag. 162. num. 271. & seqq.
 Alphonſus Chirino, ſive de Guadalaxara, pag. 213. num. 107.
 Alphonſus Didaci à Montalvo Iuriſconſultus, pag. 334. num. 811. & seqq.
 Alphonſus de Flores Salmanticensis, pag. 348. num. 891.
 Alphonſus de Fuentidueñas Franciſcanus, pag. 352. num. 922.
 Alphonſus Gayoſus de Morana, pag. 106.
 Alphonſus Gonzalez de Caſtro Archidiacon. de Toro, pag. 106.
 Alphonſus Grammaticus. Vide Halo Poeta.
 Alphonſus Hiſpalenſis de Corduba, pag. 318. num. 730. & seqq.
 Alphonſus Hispanus Prædicatorum ſodalis, pag. 155.
 Alphonſus Iacobi I. Aragonia Regis nepos, pag. 71.
 Alphonſus de Madrid, pag. 356. col. 1.
 Alphonſus Martini à Toletis, pag. 249. num. 324. & seqq.
 Alphonſus de Medina Hieronymianus Poeta, pag. 252.
 Mag. Fr. Alphonſus de la Monja Poeta, pag. 251.
 Alphonſus de Morraña Poeta, pag. 251.
 Alphonſus Nuñez de Toledo, pag. 323.
 Alphonſus de Oropeſa Hieronymianus, pag. 292. num. 565. & seqq.
 Alphonſus de Palentia, ſeu Palentinus, pag. 331. num. 796. & seqq.
 Alphonſus de Paredes, pag. 102. num. 283.
 Alphonſus Pecha Epifcopus Giennenſis, pag. 174. num. 330.
 Alphonſus de Peralta, pag. 356. col. 1.
 R. Alphonſi (Petri) Ex-Iudeus, pag. 209.
 Alphonſus de Portugallia, pag. 161. num. 270.
 Alphonſus primus Luſitania Rex, pag. 29.
 Alphonſus Ramiri, alias Fernandi, Aurienſis Epifcopus, pag. 46. num. 6.
 Alphonſus Sanchez de Jaen Canon. Tolet. Poeta, pag. 251.
 Alphonſus de S. Maria, ſive de Carthagena, Burgenſis Epifcopus, pag. 261. num. 389. & seqq.
 Alphonſus de S. Chriſtophoro Prædicatorum ſodalis, pag. 245.
 Alphonſus de Silva Poeta, pag. 354.
 Alphonſus de Soto Civitatenſis, pag. 350. num. 903. & seqq.

- Alphonſus de Spina Minorita, pag. 279. num. 481. & seqq.
 Alphonſus de Toletis Conchenſis, pag. 249. & 304.
 Alphonſus de la Torre, pag. 328. num. 776. & seqq.
 Alphonſus Toſtatus Epifcopus Abulenſis, pag. 255. num. 355. & seqq.
 Alphonſus de Vargas Epifcopus Hiſpalenſis, pag. 170. num. 305. & seqq.
 Vicecomes de Altamira Poeta, pag. 354.
 Alvarus de Cañizales Poeta, pag. 251.
 Alvarus Garſias de S. Maria, pag. 240. num. 282. & seqq.
 Alvarus Hispanus, pag. 82.
 Alvarus de Luna Comeſtabilis Caſtella, pag. 248. num. 322.
 Alvarus de Luria & Mendoza, pag. 66. num. 125.
 Alvarus Pelagius, pag. 149. num. 220. & seqq.
 Alvarus Ruiz de Toro Poeta, pag. 252.
 Alvarus de Villafcuſa, pag. 205. num. 67.
 B. Amadeus Luſitanus, pag. 317. num. 725. & seqq.
 Andreas de Albalat Epifcopus Valentinus, pag. 47. & 353.
 Andreas Cordubenſis Medicus, pag. 205. num. 66.
 Andreas de Eſcobar Epifcopus Megarenſis, pag. 235. num. 260. & seqq.
 Andreas Febrer, pag. 106.
 Andreas Limòs, pag. 335.
 Andreas Muñoz Camalduenſis, pag. 344.
 Angelus Eſtanyol Barcinonenſis, pag. 342. num. 854.
 Angelus Pacenſis, pag. 356. col. 2.
 RRabb. Anonymi Complutenſes, pag. 354.
 RRabb. Anonymi Poetae, pag. 251.
 Anonymi duo, pag. 48. num. 17.
 Anonymi duo alii, pag. 61. num. 72.
 Anonymi duo libri del Becerro auctores, pag. 168. num. 292.
 Anonymus, pag. 357. col. 1.
 Anonymus Adelantatus de Murcia Poeta, pag. 354.
 Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 21. num. 74. & seqq.
 Anonymus alius, pag. 358. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 71. num. 148.
 Anonymus alius, pag. 101. num. 282.
 Anonymus alius, pag. 358. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 230. num. 82.
 Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 359. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 28. num. 105.
 Anonymus alius, pag. 360. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 360. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 153. num. 241.
 Anonymus alius, pag. 360. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.

- Anonymus alius, pag. 27. num. 104.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 65. num. 116.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 363. col. 2.
 Anonymus alius Burgenfis, pag. 87. num. 225.
 Anonymus alius forfan Hispanus, pag. 362. col. 2.
 Anonymus alius Granatensis Maurus, pag. 391. col. 1.
 Anonymus alius historicus, pag. 254. num. 354.
 Anonymus alius historicus, pag. 351. num. 915.
 Anonymus alius Lusitanus, pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius Scriptor libri *de las Virtudes*, pag. 318. num. 729.
 Anonymus alius Valentinus, pag. 318. num. 732.
 Anonymus Archidiaconus Taurinensis Poeta, pag. 251.
 Anonymus Archidiaconus Toletanus auctor *Concord. cum Exact. Cam. Apost.*, pag. 210.
 Anonymus auctor operis *inscripti*: Cuento de las estrellas, pag. 84.
 Anonymus auctor operis: Del Palacio de las horas, pag. 84.
 Anonymus Bachalaurus Poeta, pag. 252.
 Anonymus Bachalaurus & Artium Magister Poeta, pag. 251.
 Anonymus Benedictinus, pag. 22. & 28.
 Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis, pag. 358. col. 2.
 Anonymus Catalanus, pag. 358. col. 2.
 Anonymus Catalanus alius, pag. 359. col. 2.
 Anonymus Civitatis Episcopus (i. Gundifalvus I.) pag. 210.
 Anonymus clericus Regularis S. Augustini, pag. 358. col. 2.
 Anonymus cognomento Almenar, pag. 357. col. 1.
 Anonymus cognominatus Ochoa de Salazar, pag. 361. col. 2.
 Anonymus Comendatarius de Ludueña Poeta, pag. 354.
 Anonymus Darocensis canonicus, pag. 362. col. 1.
 Anonymus Episcopus Burgenfis, pag. 263.
 Anonymus Episcopus Hispanus, auctor operis *inscripti*: Reportorio de la Historia general del mundo, &c. pag. 162.
 Anonymus Episcopus ordinis *Prædicatorum*, pag. 163.
 Anonymus Episcopus Segoviensis, auctor operis: Peregrina, seu Apparatus Peregrina, pag. 185.
 Anonymus Expositionis Orationis *Dominicæ* auctor, pag. 158.
 Anonymus Ferdinandi Aragoniæ Regis I. historicus, pag. 204. num. 61.
 Anonymus Ferdinandi Portugalliæ Infantis historicus, pag. 243. num. 295.
 Anonymus Georgii Manriquei Carminum glossator, pag. 342.
 Anonymus Gerundensis canonicus, pag. 357. col. 2.
 Anonymus Gundifalvi de Berceo encomiastes, pag. 106.
 Anonymus Hispaniæ chronographus, pag. 16. num. 98.
 Anonymus Hispaniæ historiæ Scriptor, pag. 168. num. 291.
 Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus, pag. 357. col. 1.
 Anonymus Hispanus de arte veterinaria Scriptor, pag. 144.
 Anonymus Hispanus Lemosinus Poeta, pag. 106.
 Anonymus Hispanus Poeta, pag. 106.
 Anonymus Historiæ belli Sacri auctor, pag. 56. & 60.
 Anonymus Historiæ Roderici Ximenii continuator, pag. 57.
 Anonymus interpres Liliæ Medicinæ Bernardi Gordonii, pag. 344.
 Anonymus interpres operis: Excitatorium mentis in Deum, pag. 155.
 Anonymus interpres operis: Memoriale virtutum, pag. 265.
 Anonymus interpres operis Petri Oxomensis: Super libros *Metaphysicorum*, pag. 311.

Ano-

- Anonymus interpres *Tractatus de Febribus R. Iſaaci Beimirami*, pag. 36.
 Anonymus Lusitanus, pag. 357. col. 2.
 Anonymus Magnus Castellæ Thalasiarcha Poeta, pag. 354.
 Anonymus monachus Benedictinus, pag. 361. col. 1.
 Anonymus monachus Benedictinus, pag. 4. num. 11. & seq.
 Anonymus monachus Benedictinus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus monachus Cisterciensis, pag. 359. col. 1.
 Anonymus monachus Rivipullensis, pag. 6.
 Anonymus *Moralium S. Gregorii interpres*, pag. 194.
 Anonymus operis *Rams de flores auctor*, pag. 164.
 Anonymus de Padilla. Vide *de Padilla Anonymus*.
 Anonymus de Palma dictus, pag. 352. num. 921.
 Anonymus *Poematis del Cid auctor*, pag. 106.
 Anonymus *Poematis Los Votos del Padron interpres*, pag. 106.
 Anonymus Poeta, pag. 251. num. 334.
 Anonymus Poeta alius, pag. 313. num. 705.
 Anonymus Poeta D. Ferrandi Cordubensis Episcopi *OEconomus*, pag. 252.
 Anonymus Regum Hispaniæ historicus, pag. 196. num. 24.
 Anonymus S. Ioannis Pinnatensis historicus, pag. 170. num. 304.
 Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi, pag. 359. col. 2.
 Anonymus Toletanus, Philofophus nuncupatus, pag. 361. col. 1.
 Anonymus *Valerii Maximi & Lucani interpres*, pag. 237.
 Fr. Anselmus de Turmeda, pag. 363.
 Antinchus de Bages Cæsaraugustanus, pag. 296. num. 586.
 Antonius Andreas, pag. 142. num. 188. & seqq.
 Antonius Bou canonicus Valentinus, pag. 294.
 Antonius de Burgos, pag. 313.
 Antonius de Canales, pag. 189. num. 396.
 Antonius de Canalibus, pag. 178.
 Antonius de Castellanos, pag. 248. num. 321.
 Antonius de Castellano, pag. 248.
 Antonius Cerdá S. R. E. Cardinalis, pag. 278. num. 473. & seq.
 Antonius Garfias de Villalpando canonicus Toletanus, pag. 351. num. 917.
 Antonius de Mercede, pag. 210.
 Antonius Panormitanus, pag. 268.
 S. Antonius Patavinus, pag. 47. num. 10. & seqq.
 Antonius Riera Valentinus, pag. 124.
 Antonius Tajal Mercenariorum sodalis, pag. 204. num. 63. & seqq.
 Antonius de Velasco Poeta, pag. 354.
 Antonius Ximen, pag. 352.
 Antonius Zorita, pag. 210. & 361.
 Arabi, alias Iben, seu Eben Arabi, pag. 391. col. 1.
 Aratius Aben Zacharias, pag. 391. col. 2.
 Arfaracides, seu Iben Arfaracides, pag. 391. col. 2.
 Arnaldus Catalans Comes Emporiarum, pag. 106.
 Arnaldus Cescomes Archiepiscopus Tarraconensis, pag. 141.
 Arnaldus Ioannes, pag. 147.
 Arnaldus de Peralta Episcopus Valentinus, pag. 353.
 Arnaldus de Podio, vulgo de Puig, pag. 363. col. 1.
 Arnaldus alius de Podio *Prædicatorum sodalis*, pag. 155.
 Arnaldus Pontius, sive Pons, pag. 97. num. 259. & seqq.
 Arnaldus de Rosignol, pag. 121. num. 69.
 Arnaldus de Stanyol Carmelitanus, pag. 223.
 Arnaldus Terreny, pag. 162.
 Arnaldus de Villanova, pag. 112. num. 31. & seqq.
 Arnoldus, sive Arnaldus de Moraria Catalanus, pag. 363. col. 1.
 Arzachel, seu Arzahel, vel Abraham Eizarakeel, pag. 391. col. 2.
 Marchio de Astorga Poeta, pag. 354.
 B. Atto Pistoriensis in Italia Episcopus, pag. 23. num. 83. & seqq.
 Averroes Medicus, pag. 392. col. 2.

Au-

- Aufredus Gonterus, pag. 143. num. 198. & seqq.
 * Avicena, seu Aben Sina, pag. 6. num. 16. & seqq.
 * Aulus Halo Poeta Burdigalensis & civis Toletanus, pag. 29. num. 111.
 Ausias March Poeta Valentinus, pag. 156. num. 246. & seqq.
 Aybertus Abbas Cisterciensis, pag. 363. col. 1.
Mofen Azanus de Tarrega Poeta Lemosinus, pag. 106. & 141.
Azarchiel Astronomus Toletanus, pag. 6. & 84.
Azarias Bonposc Bonfill Barcinonensis, pag. 355.

B

- B**Aitar, alias Ibnu El-Baitar, pag. 401. col. 2.
Balthasar Ioannes Balaguer Cisterciensis, pag. 314.
 Bartholomæus Catanus Minorita, pag. 283. num. 500. & seqq.
 Bartholomæus quidam Dominicanus, pag. 66. num. 121.
Fr. Bartholomæus Garcia de Cordoba Poeta, pag. 251.
Bartholomæus Marti S. R. E. Cardinalis, pag. 314.
 Bartholomæus Peyró Carmelita, pag. 201. num. 51.
R. Becchati Hadaiian Ben R. Ioseph Barcinonensis, pag. 36.
R. Beehai Bar Ioseph Casaraugustanus, pag. 104.
R. Beehai Hadaiian Ben Aschër Michalaio Toleti incola, pag. 104.
Comes de Benarvente Poeta, pag. 354.
 Benedictus XIII. Antipapa. Vide Petrus de Luna.
 Benedictus Crinigandus, seu Crinigrandus Dominicanus, pag. 208. num. 90.
R. Beniaminus Ben Iona Tutelensis, pag. 36.
 Berengarius natione Catalanus, pag. 363. col. 1.
Berengarius Compostellanus Archiepiscopus, pag. 122.
Berengarius, seu Bertrandus Gualbes, pag. 153.
 Berengarius de Montrava canonicus Urgellenis, pag. 212. num. 105.
 Berengarius de Noya Gallæcus, pag. 363. col. 2.
Berengarius de Palasöl Comes Emporiarum, pag. 106.
Berengarius de Podio Pardines, pag. 18.
Berengarius de Valle Arenosa Carmelita, pag. 162.
Magister Bernaldus, pag. 84.
Bernardus Archiepiscopus Toletanus, pag. 10.
Bernardus Bazim canonicus Casaraugustanus, pag. 304.
 Bernardus de Boil sacerdos eremita, pag. 328. num. 774.
Bernardus Bonastrius, pag. 147.
Bernardus Briocanus canonicus, pag. 90.
Bernardus Cabrera, pag. 177.
 Bernardus de Ceva Catalanus, pag. 363. col. 2.
 Bernardus Cisterciensis monachus, pag. 273. num. 453.
 Bernardus Compostellanus, pag. 62. num. 79. & seqq.
 Bernardus quidam Dominicanus, pag. 363. col. 2.
Bernardus Ermengaudi ordinis Prædicatorum, pag. 155.
 Bernardus Fenollar presbyter, pag. 336. num. 824.
Bernardus Fontova Carthusianus, pag. 245.
Bernardus Gavi, pag. 223.
Bernardus de Montemirato presbyter Compostellanus, pag. 63.
 Bernardus de Montefa Carmelita, pag. 272. num. 446. & seqq.
Bernardus de Montjui, pag. 153.
Bernardus Olivella Archiepiscopus Tarraconensis, pag. 73.
Bernardus Oliverius Dertofanus Episcopus, pag. 155.
 Bernardus Ollerius Carmelita, pag. 172. num. 318. & seqq.
 Bernardus Oxomensis Episcopus, pag. 168. num. 294.
Fr. Bernardus Portugues, pag. 144.
Bernardus Raymunai Archidiaconus Maioricensis, pag. 173.
 Bernardus de Riera Mercenariorum fodalis, pag. 198. num. 30.

Ber-

- Bernardus de Sclot, pag. 93. num. 243. & seqq.
 Bernardus Senollar poeta Catalanus, pag. 352. num. 923.
 Bernardus Thesaurarius Compostellanus, pag. 63. num. 92.
 Bernardus Trilla, pag. 95. num. 252. & seqq.
Bernardus de Ventadour Catalanus, pag. 102.
Bertrandus de la Cueva, pag. 193. & 274.
 Bertrandus quidam Hispanus, pag. 363. col. 2.
Bonastruchus de Porta, pag. 104.
 Bonifacius Ferrerius Carthusianus, pag. 213. num. 114.
 Bonifacius Lusitanus, pag. 350. num. 910. & seqq.
 Brafome filius Mudir, pag. 402. col. 1.

C

- C**Acham, alias Iben Cacham, pag. 402. col. 2.
 Cacim Aben Hegi, pag. 402. col. 2.
 Cag quidam Toletanus, pag. 82. num. 205.
 Callistus III. Romanus Pontifex, pag. 273. num. 454. & seqq.
Carolus de Guervara Poeta, pag. 354.
Carolus de Urries Cardinalis, pag. 210.
 Carolus Vianæ princeps, pag. 280. num. 491.
Comes de Castro Poeta, pag. 354.
 Catharina Portugalliæ Infans, pag. 283. num. 503.
 Catiib, seu Iben Chatib, pag. 402. col. 2.
Cerverinus de Girona Catalanus, pag. 106.
R. Chaim Bar Schemuel Tutelensis, pag. 104.
R. Chasdai Krescas Casaraugustanus, pag. 355.
 Christophorus Columbus, pag. 344.
 Clemens Ferrarius, pag. 337.
 Clemens Sancii de Vercial archidiaconus de Valderas, pag. 208. num. 93. & seqq.
Cominetus Sephardi, sive Hispanus, pag. 355.
Comes de Coruña Poeta, pag. 354.
Cosmas de Monte Serrato archidiaconus Tarraconensis, pag. 255.
Cozta, sive Alcozri, pag. 84.
Crespinus Vallauræ Poeta, pag. 354.
 Cyprianus Benetus, sive Benedictus, Dominicanus, pag. 363. col. 2.

D

- D**Almatius Archiepiscopus Casaraugustanus, pag. 353.
R. David Ben Abudrahâm Hispalensis, pag. 189.
R. David Ben Selomoh Ben R. David Ben Iachia Ulyssiponenis, pag. 354.
R. David Cohën Sephardi Hispalensis, pag. 189.
R. David Destiliâh, sive de Estella, pag. 189.
R. David Gedaliâh Ben Iachia Castellanus, pag. 189.
R. David Kimkhi, pag. 209.
R. David Vidal Ben Selomoh Toleti incola, pag. 354.
 Didacus Anaya Maldonatus Episcopus Hispalensis, pag. 236.
 Didacus Ægidius, vulgo Gil, pag. 148. num. 217.
 Didacus Bernaldez parochus, pag. 351. num. 914.
 Didacus Campidoctus, pag. 364. col. 1.
 Didacus de Campis, pag. 47. num. 8.
 Didacus de Comontes, pag. 274. num. 458.
Mag. Didacus del Corvo Medico-Chirurgus, pag. 209.
Fr. Didacus de Famusco, pag. 210.
Didacus Guillén, pag. 337.
 Didacus Henriquez del Castillo Segoviensis, pag. 348. num. 892. & seqq.
Didacus Hernandez de Mendoza, pag. 282.

Di-

- Didacus de Herrera, pag. 252. num. 343.
 Didacus Lopez de Faro Poeta, pag. 354.
 Didacus Lupi de Faro dominus de Vizcaya, pag. 89.
 Didacus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
 Didacus de Medina, pag. 344.
 Didacus Murus, seu de Muris, Mercenariorum sodalis, pag. 324.
 Didacus de S. Petro Poeta, pag. 249. num. 326.
 Didacus Rodriguez de Almela, pag. 325. num. 759. & seq.
 Didacus de Torres, pag. 324. num. 756.
 Didacus de Valentia, pag. 248. num. 319. & seq.
 Didacus de Valentia Minorita, pag. 251. & 254.
 Didacus de Valera Conchenfis, pag. 314. num. 708. & seqq.
 Dionysius Galvaon, pag. 144. num. 201.
 Dionysius de Murcia, pag. 175. num. 331.
 Dionysius Portugalliae Rex, pag. 106.
 Dominicus de Agramunt Catalanus Praedicatorum sodalis, pag. 141. & 155.
 Dominicus archidiaconus Segoviensis, pag. 364. col. 1.
 Dominicus Aymericus, pag. 147.
 Dominicus Bon Fill, pag. 283.
 Dominicus de Catalonia Dominicanus, pag. 364. col. 1.
 Dominicus Episcopus Placentinus, pag. 46. num. 7.
 Dominicus Gundisalvi Archidiaconus Toletanus, pag. 9.
 Dominicus de S. Ioanne Maioricensis, pag. 364. col. 1.
 Dominicus Mascó, pag. 147.
 S. Dominicus ordinis Praedicatorum institutor, pag. 102. num. 284.
 Dominicus Seminiverbius, pag. 364. col. 1.
 Durandus de Oña, pag. 45. num. 4.

E

- Eduardus Portugalliae Rex, pag. 241. num. 287. & seq.
 Eduardus quidam, pag. 364. col. 2.
 Elias Rotensis canonicus, pag. 20. num. 71.
 R. Elieser, pag. 209.
 Elisabetha Castellae Regina, pag. 335.
 Elisabetha de Villena, alias Elionora Manuel de Villena, pag. 335.
 Emmanuel Brudus Lusitanus, pag. 364. col. 2.
 Emmanuel Didaci, vel Diez, pag. 277. num. 470. & seqq.
 Emmanuel Rodriguez de Sevilla, pag. 216. num. 125.
 Ennecus de Astuniga Marisch. Poeta, pag. 252.
 Ennecus Lupi de Mendoza S. Iulianae Marchio, pag. 275. num. 459.
 Ennecus Mendoza ex ordine Minorum, pag. 106. 277. & 314.
 Ennecus de Vallterra Episcopus Tarraconensis, pag. 203.
 Ennecus de Velasco Poeta, pag. 354.
 Esparga Poeta, pag. 268.
 Evanafla Hispalensis, pag. 402. col. 2.
 Eximinius Archiepiscopus Toletanus, pag. 155.
 Eximinius Petri Salanova, pag. 145. num. 206. & seqq.
 Ezarharagui medicus, pag. 403. col. 1.

F

- Faramella, seu Pharamella, Cordubensis, pag. 403. col. 2.
 Febrer Poeta Valentinus, pag. 72. num. 150.
 Federicus de Castro Arjona Dux, pag. 106.
 Ferdinandus Alphonsi parochus S. Iustae Toletanae, pag. 188. num. 394.
 Ferdinandus de Beatia, pag. 345.
 Ferdinandus Bonet, pag. 210.

Fer-

QUI IN HOC II. TOMO CONTINENTUR.

- Ferdinandus Casquicius, pag. 106.
 Ferdinandus Castellae Rex IV., pag. 119.
 Ferdinandus Castellae Rex V., pag. 335.
 Mag. Ferdinandus de Corduba, pag. 144.
 Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicae subdiaconus, pag. 319. num. 734. & seqq.
 Ferdinandus Didaci de Carrione, pag. 313.
 Ferdinandus Emmanuel Landi, pag. 106.
 Ferdinandus Episcopus Carthaginensis, pag. 163.
 Ferdinandus Gomezius de Civitate Regali, pag. 250. num. 327. & seqq.
 Ferdinandus Ioannis I. Castellae Regis filius, & ipse Aragoniae Rex, pag. 203.
 Ferdinandus Lopez, pag. 245. num. 306. & seqq.
 Ferdinandus Mexia, pag. 336. num. 822.
 Ferdinandus Nonius de Concha, pag. 197. num. 26.
 Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis, pag. 208. num. 95. & seq.
 Ferdinandus Perezus Guzmanus, pag. 326. num. 761. & seqq.
 Ferdinandus Petri Guzmanus, pag. 268. num. 430.
 Ferdinandus de Ribera, pag. 348. num. 890.
 Ferdinandus Rodriguez Portocarrero, pag. 106.
 Ferdinandus Sanchez, pag. 106.
 Ferdinandus Sancii de Tobar, pag. 173. num. 322. & seqq.
 Mag. Ferdinandus de Toledo, pag. 84.
 Ferdinandus Vaccacapitis, pag. 162.
 Ferdinandus de Yafurto, pag. 342. num. 855.
 Ferdinandus Vazquez de Arce, pag. 353.
 Ferdinandus Zamorensis, pag. 364. col. 2.
 Comes de Feria Poeta, pag. 354.
 Fernandus Monachus Benedictinus, pag. 22. num. 81.
 Ferrandus Emmanuel del Arando, Lando aut Lango, Poeta, pag. 251.
 Ferrandus Perez de Illescas Poeta, pag. 251.
 Ferrandus Sanchez Calavera Poeta, pag. 252.
 Ferrarius Abella Episcopus Barcinonensis, pag. 162.
 Ferriolus de Bolea, pag. 2. num. 5.
 Franciscus Aguiló Episcopus Segobricensis, pag. 223.
 Franciscus Alegre, pag. 344.
 Franciscus Archiepiscopus Caesarangustanus, pag. 353.
 Franciscus de Bachone Carmelita, pag. 172. num. 314. & seqq.
 Franciscus de Baena, pag. 251.
 Franciscus Carroz Poeta, pag. 354.
 Franciscus Centelli, pag. 282.
 Franciscus Eximinius, pag. 179. num. 352. & seqq.
 Franciscus Fenollet Poeta, pag. 354.
 Franciscus Imperial Genuensis, Hispalis incola, Poeta, pag. 251.
 Franciscus de Leone, pag. 336. num. 823.
 Franciscus Lopez de Villalobos, pag. 106. & 344.
 Franciscus Marésme Carthusianus, pag. 246.
 Franciscus Martini Carmelita, pag. 175. num. 334. & seq.
 Franciscus Medina Mendoza Guadalquivarensis, pag. 192.
 Franciscus Monzon, pag. 314.
 Franciscus de Pace Mercenariorum sodalis, pag. 365. col. 1.
 Franciscus Pertusa Canonicus Valentinus, pag. 236.
 Franciscus Romanus, pag. 305. num. 649. & seq.
 Franciscus Rufati, pag. 162.
 Franciscus de Toletto Cauriensis Episcopus, pag. 308. num. 675. & seqq.
 Franciscus à Velasco, pag. 335. num. 817. & seqq.
 Franciscus Ximinius, pag. 48. num. 18.

G

- G**abriel de Casalfagès Prædicatorum sodalis, pag. 293.
Galaf quidam Iudæus Catalanus, pag. 365. col. 1.
Garfias Alvarez de Alarcon Poeta, pag. 252.
Garfias Archiepiscopus Cesaraugustanus, pag. 353.
Garfias Canonicus Toletanus, pag. 93.
Garfias Eugui Baionensis in Gallia Episcopus, pag. 184. num. 373.
Garfias Ferdinandus de Gerena, pag. 106.
Garfias Fernandez de Jarena Poeta, pag. 252.
Garfias Hispanus, pag. 93. num. 241. & seq.
Garfias Lupi de Roncesvalles, pag. 365. col. 1.
Garfias Menesius Orator, pag. 313. num. 703.
Garfias Monachus Cuxanensis, pag. 5.
Garfias Pereſius, pag. 85. & 93.
Gaſpar Torrella Episcopus S. Iustæ, pag. 344.
Gaubertus Fabricius de Vagad monachus Cisterciensis, pag. 341. num. 849.
Gaufredus Archidiaconus, sive Jofre de Loayſa, pag. 95. num. 250. & seq.
Geber, alias Mahomed Geber, pag. 403. col. 2.
R. Gedaliah Ben David Iachia, pag. 189.
Georgius Jafer, pag. 146. num. 209.
Georgius Manriqueus ordinis S. Iacobi eques, pag. 342. num. 856. & seqq.
Georgius del Rey Valentinus, pag. 106.
Georgius de S. Georgio, pag. 106.
Gerardus Carmonensis, pag. 365. col. 1. & seqq.
Gerardus Compostellanus canonicus, pag. 19. num. 67.
R. Gerson Ben Scelomôh Catalanus, pag. 104.
Giraldus Cabrera Catalanus, pag. 106.
Giraldus quidam, pag. 144. num. 202.
Gofredus de Biure, vulgo Jofre, pag. 146. num. 210.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, pag. 367. col. 2.
Gombaldus de Uligia Dominicanus, pag. 175. num. 333.
Gomeſanus quidam monachus & abbas Ildenſis, pag. 367. col. 2.
Gomeſius Luſitanus Ulyſſiponenſis, pag. 223.
Gomez Perez Patino Poeta, pag. 251.
Gomezius Garcia, pag. 352.
Gomezius Ioannes de Zurara, pag. 311. num. 695. & seqq.
Gomezius Manriqueus, pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius quidam Franciscanorum sodalis, pag. 346. num. 875.
Gonzalus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Gonzalus de Quadros Poeta, pag. 252.
Gregorius Presbyter Hispanus, pag. 29.
Grimoaldus, sive Grimaldus, Benedictinus, pag. 5. num. 14.
Guido de Monte Rogerio, pag. 155.
Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelita, pag. 158. num. 252. & seqq.
Guilielmus Andreas, pag. 147.
Guilielmus Anglès Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Guilielmus Arventurèr, pag. 203.
Guilielmus Berghedanus, pag. 106.
Guilielmus Boterus, pag. 153.
Guilielmus de Cabestány Catalanus, pag. 106.
Guilielmus Dominici Catalanus, pag. 368. col. 1.
Guilielmus Episcopus Carthaginensis, pag. 203.
Guilielmus Gorris Aragonensis, pag. 346. num. 867. & seq.
Guilielmus Loarte, pag. 252. num. 341.
Guilielmus de Monſerrat Catalanus, pag. 345. num. 864. & seqq.
Guilielmus Morèll, pag. 282.
Guilielmus de Mur Catalanus, pag. 106.
Guilielmus de Podio, pag. 153.

Gui-

- Guilielmus Præpositi, sive Despaborde, pag. 168. num. 293.
Guilielmus Raymundi de Moncada, pag. 103.
Guilielmus Rubione, pag. 148. num. 218.
Guilielmus Sedacensis, sive Sedacerius, Carmelita, pag. 162.
Guilielmus à Vallesicca, pag. 160. num. 264.
Fr. Gundisalvus, pag. 254.
Gundisalvus Archiepiscopus Toletanus, pag. 89.
Gundisalvus de Berleo Benedictinus, pag. 4. num. 13.
Gundisalvus de Frias monachus Hieronymianus, pag. 346. num. 869.
Gundisalvus Garfias de Sancta Maria, pag. 244. num. 303. & seqq.
Gundisalvus Garfias de Sancta Maria Civis Cesaraugustanus, pag. 353. & 362.
Gundisalvus Gundisalvi de Buſtamante Episcopus Segoviensis, pag. 185. num. 377.
Gundisalvus de Hinojosa, pag. 142. num. 187.
Gundisalvus Hispanus, pag. 108. num. 5.
Gundisalvus Hispanus alius Conchensis diocesis, pag. 108. num. 6.
Gundisalvus Hispanus alius, pag. 368. col. 1.
Gundisalvus Martini, pag. 203.
Gundisalvus Martini à Peñafiel, pag. 165. num. 276.
Gundisalvus de Ocaña Hieronymianus, pag. 255.
Gundisalvus de Vallebona, pag. 111. num. 28. & seqq.
Gundisalvus de Villadiego, pag. 323.
Guterius Didaci de Gamez, pag. 212. num. 106.
Guterius Gamiz, pag. 250. num. 332.
* Guterrius de Guemez, pag. 197.
Guterrius de Toledo Archidiaconus Guadalſaxarenſis Poeta, pag. 251.

H

- H**Ajam, sive Ibnu Hajam, Luſitanus, pag. 405. col. 1.
Hali Uxafal, pag. 405. col. 2.
Halo Poeta, sive Alphonſus Grammaticus, pag. 33. num. 129. & seqq.
Hamech Ben Serif, pag. 405. col. 2.
Hani, sive Iben Hani, pag. 405. col. 2.
Haſen, alias Iben Haſen, pag. 405. col. 2.
Henricus de Aragonia Marchio de Villena, pag. 220. num. 151. & seqq.
Henricus Castellæ Infans ordinis S. Iacobi, pag. 243. num. 296.
Henricus Castellæ Rex II., pag. 163.
Henricus Castellæ Rex III., pag. 163.
Henricus Petri Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Hieronymus abbas Cisterciensis, pag. 368. col. 2.
Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis, pag. 368. col. 2.
Hieronymus Cucalon, pag. 335. num. 817. & seqq.
Hieronymus de S. Fide, sive Joſias Lurki, pag. 199. num. 45. & seqq.
Hieronymus Michael Carmelus, pag. 143. num. 197.
Hieronymus de Ocon Carmelita, pag. 208. num. 91. & seq.
Hieronymus Paulus, pag. 340. num. 844.
Hieronymus quidam monachus Cisterciensis, pag. 347. num. 887.
Hieronymus Torrellas Valentinus, pag. 339. num. 839. & seqq.
Hugo Catalanus, pag. 368. col. 2.
Hugo d' Eſcûre Catalanus Poeta, pag. 106.
Hugo de Mataplana Catalanus Poeta, pag. 106.
Hugo Portucalenſis, pag. 19. num. 65.
Hugo de Urries, pag. 294.

I

- I**Aafar, alias Abu Jaafar Ebn Tophail, sive Abu Becr, pag. 405. col. 2.
R. Iacob Ben Chabib Ben R. Selomoh, pag. 354.
R. Iacob Ben Iehuda Ben Kaſtel Beticus, pag. 355.
R. Iacob Ben Samſon Antolî Granatenſis, pag. 104.
Biblioth. vet. Hiſp. Tom. II.

B 2

R.

- R. *Iacob Ben Virvas Aragonensis*, pag. 354.
 R. *Iacob Berab*, pag. 355.
 R. *Iacob Mantenu*, pag. 355.
Iacobus Ægidius Setabitanus Prædicatorum sodalis, pag. 273. 274. & 369.
Iacobus de Anglesola, pag. 314.
Iacobus Aragoniæ Rex I., pag. 69. num. 143. & seqq.
Iacobus Aragoniæ Rex II., pag. 119.
Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 177. num. 345. & seqq.
Iacobus Bretón Episcopus Pacensis, pag. 264.
Iacobus Calicius, pag. 153.
Iacobus Calicius Vicensis eques, pag. 198. num. 31. & seqq.
Iacobus Calvêt, pag. 153.
Iacobus Cardoni Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Cardonius, pag. 153.
Iacobus Catalanus Dominicanus, pag. 369. col. 1.
Iacobus de Carvallèr, pag. 147.
Iacobus Conesa protonotarius regius, pag. 369. col. 1.
Iacobus Dominicus Dominicanorum sodalis, pag. 171. num. 310.
Iacobus de Faro, pag. 153.
Iacobus Febrer, pag. 106.
Iacobus Ferrer de Blanes, pag. 337.
Iacobus Ferrer Prædicatorum sodalis, pag. 275.
Iacobus Gazull Poeta, pag. 336. & 354.
Iacobus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos, pag. 71.
Iacobus Ianèr Cisterciensis, pag. 344.
Iacobus de S. Ioanne, pag. 268. num. 428.
Iacobus Lupi Rebello Lusitanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Magni Augustinianus, pag. 203. num. 56. & seqq.
Iacobus March, pag. 106.
Iacobus Marquilles iuriconsultus, pag. 244. num. 299. & seqq.
Iacobus Mathæi Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monellis Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monteudaico, sive de Montjuí, pag. 153. num. 239.
Iacobus Perez de Valentia, pag. 329. num. 779. & seqq.
Iacobus Pons Catalanus, pag. 305. num. 648.
Iacobus Roig Poeta Valentinus, pag. 242. num. 293. & seqq.
Iacobus de Vallsicca, pag. 160. num. 264.
Jahia Aben Muhamed filius Abi Siuker, pag. 407. col. 1.
Jahia Iben Habetis Ibn Edden, pag. 407. col. 1.
Jaljal, sive Eben Jaljal, pag. 407. col. 1.
Iannotus Valero, pag. 344.
Ianuarius Rabaca Iunior, pag. 147.
Ianuarius Rabaca Senior, pag. 147.
Jafa Gafekæus, pag. 407. col. 1.
Iben Ibrahim, pag. 407. col. 1.
Ibnu Lchatib, pag. 407. col. 1. & seqq.
 R. *Iedahia Hapennini Ben Abraham Bardaxi Barcinonensis*, pag. 104.
 R. *Iehuda Bar Ascher Toletanus*, pag. 189.
Iehuda Barcinonensis, pag. 2. num. 6.
 R. *Iehuda Ben Iachia Ben David Ulyssiponensis*, pag. 189.
 R. *Iehuda Ben Ioseph Masehgofah Cesaraugustanus*, pag. 354.
 R. *Iehuda Ben R. Isaaci Abarbanel, vulgo Leo Hebraus, Ulyssiponensis*, pag. 355.
 R. *Iehuda Ben R. Levi Barcinonensis*, pag. 36.
 R. *Iehuda Ben Samuel Abarbanel*, pag. 355.
 R. *Iehuda Mosca Iunior*, pag. 85. & 104.
Iehuda filius Mossis Alcohen, pag. 82. & 104.
 R. *Iesua Ben Ioseph Hallevi Toleti incola*, pag. 354.
Ioannes Alepusius, pag. 147.
Ioannes de Aragonia Archiepiscopus Cesaraugustanus, pag. 353.
Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 149.

- Ioannes Ægidius Zamorensis*, pag. 108. num. 7. & seqq.
Ioannes Alphonfus de Baena, pag. 251. num. 335. & seqq.
Ioannes Alphonfus de Benavente, pag. 347. num. 878. & seqq.
Ioannes Alvarez Gato Matritensis, pag. 346. num. 877.
Ioannes Alvarez presbyter militaris de Avis, pag. 243. num. 295.
Ioannes Andreas Canonicus Ilerdensis, pag. 370. col. 1.
Ioannes Andreas ex Mauro Christianus, pag. 324. num. 757.
Ioannes Andreas ex Mauro Christianus alius, pag. 369. col. 2. & seqq.
Ioannes Aragonensis, pag. 370. col. 1.
Ioannes de Aragonia, pag. 148. num. 219.
Ioannes Arias de Avila, pag. 340. num. 844.
Ioannes Ballistarius Carmelita, pag. 171. num. 311. & seqq.
Ioannes de Befeteria, pag. 203.
Ioannes Burgenfis Benedictinus, pag. 103.
Ioannes de Capua forsan Hispanus, pag. 340. num. 848.
Ioannes de Cardalago Archiepiscopus Bracarenfis, pag. 171. num. 309.
Ioannes Cardona Poeta, pag. 354.
Ioannes Carvaxalius Cardinalis, pag. 296. num. 584. & seqq.
Ioannes de Casanova S. R. E. Cardinalis, pag. 234. num. 259. & seqq.
Ioannes de Castella Palentinus, pag. 323.
Ioannes Castellæ Rex I. pag. 163.
Ioannes Castellæ Rex II., pag. 106.
Ioannes de Castro, sive de Castromocho, pag. 178. num. 347. & seqq.
Ioannes Cirita Taurocanus, pag. 26. num. 96. & seqq.
Ioannes Claravó, sive à Claravalle, Carmelita, pag. 160. num. 262. & seqq.
Ioannes Confobrinus Lusitanus, pag. 349. num. 896. & seqq.
Ioannes de Contreras Archiepiscopus Toletanus, pag. 223.
Ioannes Conversus, sive Vallisfoletanus, pag. 154. num. 243. & seqq.
Ioannes de Cuenca, pag. 203.
 Mag. *Ioannes Daspáso*, pag. 84.
Ioannes Davila de Roa Can. Reg. S. Augustini, pag. 104.
Ioannes Daza Decanus Giennensis, pag. 344.
Ioannes de Deo pag. 64. num. 93.
Ioannes Diaconus Matritensis, pag. 97. num. 257. & seqq.
Ioannes Emanuel Castellæ Infans, pag. 166. num. 278. & seqq.
Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius Carmelita, pag. 188. num. 395.
Ioannes Emmanuel Poeta, pag. 354.
Ioannes Episcopus Carthaginensis, pag. 141.
Ioannes Escrivâ, pag. 343.
Ioannes Evangelista de Corduba Minorita, pag. 370. col. 1.
Ioannes Eximèns de Salanova, pag. 147.
Ioannes Eximini Cerdan iuriconsultus, pag. 236. num. 267. & seqq.
 S. *Ioannes de S. Facundo Augustinianus*, pag. 310. num. 685. & seqq.
Ioannes de Sant Fagûn, pag. 193. & 274.
 Mag. *Ioannes Ferdinandus de Heredia*, pag. 164.
Ioannes Fernandez de Heredia Poeta, pag. 354.
Ioannes Figuerola Canonicus Valentinus, pag. 139.
Ioannes Figuerola Valentinus Acolythus, pag. 163.
Ioannes Fôrt Carthusianus, pag. 275.
Ioannes Francès Boscan, pag. 241. num. 290. & seqq.
Ioannes Francès Catalanus, pag. 241. num. 290.
Ioannes Garcia de Vinuesa Poeta, pag. 251.
Ioannes Garfias de Castro Xeris, pag. 179. num. 351.
Ioannes Gayofus, pag. 106.
 R. *Ioannes Gerundensis*, pag. 104.
Ioannes Gonzalez de Sanabria, pag. 106.
Ioannes Gundifalvi, pag. 370. col. 1.
Ioannes Gundifalvi Canonicus Hispalensis, pag. 203.
Ioannes de Guzman Poeta, pag. 252.
Ioannes Hispalensis, pag. 370. col. 2. & seqq.

- Ioannes Hispalensis Augustinianus, pag. 351. num. 913.
 Ioannes Hispanus, pag. 370. col. 1.
 Ioannes Imandus de Bardaxi, pag. 348. num. 888.
 Ioannes ex Iudæo conversus, pag. 369. col. 2.
 Ioannes de Ixar de Aragon, pag. 268. num. 427.
 Ioannes Laurentius Segura de Astorga, pag. 79. 89. & 106.
 Ioannes Lopez de Salamanca, pag. 330. num. 792.
 Ioannes Lopez Dominicanus, pag. 330. num. 792.
 Ioannes Lopez Segoviensis, pag. 337. num. 825. & seqq.
 Ioannes de Lucena, pag. 250. num. 331.
 Ioannes Mancipe Augustinianus, pag. 371. col. 2.
 Ioannes Marbres Canonicus Dertosanus, pag. 314.
 Ioannes Marques Pactensis Episcopus, pag. 325. & 337.
 Ioannes Marti Carthusianus, pag. 344.
 Ioannes Martinez Mercenariorum sodalis, pag. 307. num. 671. & seqq.
 Ioannes Martorell, pag. 280. num. 490.
 Ioannes de Mella, pag. 283. num. 506. & seqq.
 Ioannes de Mena Poeta, pag. 265. num. 412. & seqq.
 Ioannes de Meneses Poeta, pag. 354.
 Ioannes Mercaderius, pag. 147.
 Ioannes Moles Margarit S. R. E. Cardinalis, pag. 320. num. 740. & seqq.
 Ioannes de Montesono Dominicanus, pag. 185. num. 378. & seqq.
 Ioannes Nonnius de Villafan, pag. 174. num. 326. & seqq.
 Mag. Ioannes de Paguera Barcinonensis ordinis S. Benedicti, pag. 210.
 Ioannes Papa XXI. alias Petrus Ioannes, pag. 73. num. 151. & seqq.
 Ioannes de Pastrana, pag. 371. col. 2.
 Ioannes Petri Predicatorum sodalis, pag. 294.
 Ioannes Polemar, sive Palomar, archidiaconus Barcinonensis, pag. 223. num. 166. & seqq.
 Ioannes Portalegrensis, pag. 66. num. 118.
 Ioannes de Quadros Aragonensis, pag. 371. col. 2.
 Ioannes quidam, pag. 65. num. 113. & seqq.
 Ioannes Raymundus de Trafmiera, pag. 371. col. 2.
 Ioannes Rodriguez de Cuenca, pag. 197.
 Ioannes Rodriguez del Padron, pag. 247. num. 315. & seqq.
 Ioannes Roig Presbyter, pag. 336.
 Ioannes Roiz de Corella, pag. 336.
 Ioannes Ruiz Poeta, pag. 106.
 Ioannes Ruiz Corella Poeta, pag. 336. & 354.
 Ioannes Sanchez, pag. 372. col. 1.
 Ioannes Sanchez à Mendoza, pag. 252. num. 342.
 Ioannes Sancii à Mendoza, pag. 250. num. 330.
 Ioannes Scriba Poeta, pag. 354.
 Ioannes Segoviensis S. R. E. Cardinalis & Cæsarensis Archiepiscopus, pag. 225. num. 172. & seqq.
 Ioannes Senior Toletanus, pag. 372. col. 1.
 Ioannes Serra, pag. 250. num. 333.
 Ioannes de Socarrats Catalanus, pag. 307. num. 667. & seqq.
 Ioannes Stephanus Valentinus, pag. 305. num. 647.
 Ioannes Suarez de Parvia, pag. 106.
 Ioannes de Tahuste Episcopus Albarracinenfis, pag. 223.
 Mojen Ioannes Tallante Poeta, pag. 354.
 Ioannes Teixeira, alias Ludovicus, Lusitanus, pag. 328. num. 775.
 Ioannes de Tordesillas Poeta, pag. 251.
 Ioannes de Tornamira, pag. 156.
 Ioannes de Turrecremata, pag. 286. num. 515. & seqq.
 Ioannes de Valentia Medicus, pag. 103.
 Ioannes Valentinus Minorita, pag. 310. num. 683. & seqq.
 Ioannes Valerus Maioricensis, pag. 304. num. 644.
 Ioannes Velascus Lusitanus, pag. 323. num. 750.
 Ioannes Ventallol Maioricensis, pag. 362. col. 1.

- Ioannes Vespertilio, pag. 362. col. 1.
 Ioannes de Viena Poeta, pag. 252.
 Ioannes de Villalpando, pag. 268.
 Ioannes Villar Catalanus, pag. 306. num. 651.
 Ioffredus de Foxà, pag. 106.
 Jofre de Loaisa Vide Gaufredus archidiaconus.
 Ioleus Ioli Toletanus, pag. 407. col. 2.
 R. Iom Tob Bar Abraham Hispalensis, pag. 189.
 Ionas Benganach, pag. 2. num. 6.
 R. Ionas Ben Ganach Cordubensis, pag. 36.
 R. Ionathan Ben Uziel, pag. 209.
 Iordanus Dominicanus, pag. 372. col. 1.
 Iordi Poeta Valentinus, pag. 71. num. 149. & seqq.
 Ioseph Aben Isaac, pag. 47. num. 9.
 R. Ioseph Albo Sorienfis, pag. 189.
 R. Ioseph Ben Caspi Barcinonensis, pag. 104.
 R. Ioseph Ben Chabib Legionensis, pag. 189.
 R. Ioseph Ben Don David Ben Ioseph Iachia Ulyssiponenfis, pag. 355.
 R. Ioseph Ben Iachia Barcinonensis, pag. 104.
 R. Ioseph Ben Meir Halevi Hispalensis, pag. 36.
 R. Ioseph Ben R. Schem Tob, pag. 354.
 R. Ioseph Chirvan Ulyssiponenfis, pag. 355.
 R. Ioseph Ezobi Perpinianensis, pag. 355.
 R. Ioseph Gekatilia, alias Castellanus, Hebræis vulgo Harig, pag. 355.
 R. Ioseph Hadathian Ben Iacob Aben Sachal Cordubensis, pag. 36.
 R. Ioseph Metolitolah, id est, Toletanus, pag. 189.
 Iofias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
 R. Isaac, pag. 36.
 Isaac Abarbanellus Ulyssiponenfis, pag. 354.
 R. Isaac Aben Latif, pag. 104.
 R. Isaac Abohah Castellanus, pag. 354.
 R. Isaac Alchadaheph, pag. 355.
 R. Isaac Bar Baruk Ben Alkaliia Cordubensis, pag. 36.
 R. Isaac Beimiranus, pag. 36.
 R. Isaac Ben Giath Cordubensis, pag. 36.
 R. Isaac Ben Ruben Barcinonensis, pag. 36.
 R. Isaac Ben Said Toletanus, pag. 104.
 Isaac Cordubensis, pag. 2. num. 6.
 R. Isaac Haramah Ben Ioseph Zamorensis, pag. 354.
 R. Isaac Israeli Ben Ioseph, vulgo Rui'vi, Toletanus, pag. 104.
 R. Isaac Kanpanton, vulgo el Gadn de Castilla, pag. 189.
 R. Isaac Karo Toletanus, pag. 354.
 Isaacus Aben Zulaime, pag. 407. col. 2.
 Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati, pag. 407. col. 2.
 Ismael Andalusius, pag. 407. col. 2.
 Iuda Ben Rabbi Mosis Hacohen, pag. 83. num. 209.
 R. Iuda Ben Schelomoh Ben Alchopni, alias Alcharizi, pag. 189.
 R. Iuda Levi Ben Saul Cordubensis, pag. 36.
 Iulianus Gutierrez Toletanus, pag. 340. num. 845.
 * Iulianus Petri Archipresbyter S. Iustæ Toletanus, pag. 36. num. 138. & seqq.
 Iulianus Toletanus quidam Medicus, pag. 338. num. 832.

K

- K Otobi Castiliensis, pag. 407. col. 2.
 R. Krefkas Vidal de Quislad Catalanus, aut Aragonensis, pag. 189.

L

- L Laurentius à Cárceres, aut Cáceres, pag. 103.
 Laurentius Companis Mercenariorum sodalis, pag. 308. num. 674.

- Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis, pag. 311. num. 694.
 Laurentius Martinez, pag. 165. num. 277.
 Leander de Murcia, pag. 252. num. 339. & seqq.
 Leo de Balneolis Catalanus, pag. 189.
 Lefanoddinus Aben Chatib, pag. 407. col. 2.
 Lucas Tudensis Episcopus, pag. 58. num. 61. & seqq.
 Lucena Ioannis Ramirez de Lucena filius, pag. 345.
 Ludovicus Alcañiz, pag. 304.
 Ludovicus de Angulo, pag. 372. col. 1.
 Ludovicus de Avezô Barcinonensis, pag. 106.
 Ludovicus de Avignon, pag. 372. col. 2.
 Ludovicus Castelvi Poeta, pag. 354.
 Ludovicus Cornèll, pag. 313.
 Ludovicus de Escobar Minorita, pag. 325. num. 758.
 Ludovicus Fenollè, pag. 324.
 Ludovicus Fernandez de Taracon, pag. 283. num. 504. & seqq.
 Ludovicus Fontanus Mercenariorum sodalis, pag. 307. num. 670.
 Ludovicus Panfanus, pag. 212. num. 103.
 Ludovicus Teixeira. Vide Ioannes Teixeira Lusitanus.
 Ludovicus de Torres Poeta, pag. 354.
 Ludovicus de Vivero Poeta, pag. 354.
 Lupus Archiepiscopus Casaraugustanus, pag. 353.
 Lupus Barrientus Dominicanus, pag. 294. num. 570. & seqq.
 Lupus de Espejo, pag. 254. num. 350. & seqq.
 Lupus Ferdinandi Augustinianus, pag. 236.
 Lupus Garzia de Salazar, pag. 330. num. 793. & seqq.
 Lupus del Monte Franciscanus Poeta, pag. 251.
 Lupus de Olmedo Hieronymianorum sodalis, pag. 217. num. 129. & seqq.
 Lupus de la Roca Alamany, pag. 344.
 Lupus de la Roca Poeta, pag. 354.
 Lupus Salinas Franciscanus, pag. 296. num. 582. & seqq.
 Lupus de Stunica, pag. 268. & 354.
 Lupus Vasquez de Serpa, pag. 313. num. 706.

M

- Macarius quidam, pag. 372. col. 2.
 Magribus Hispanus Maurus, pag. 408. col. 1.
 Mahomât El Xartofe de Guadalfajara Poeta, pag. 252.
 Mahomed Geber. Vide Geber.
 Manfredus Ermengaudus de Bezeys, pag. 102.
 Marcus Garzia, pag. 249. num. 323.
 Marcus quidam Toletanus, pag. 372. col. 2.
 Martinus de Almodovar eques Calatravenfis, pag. 324. num. 754. & seqq.
 Martinus Alpartilius Canonicus Casaraugustanus, pag. 197. num. 27. & seqq.
 Martinus Alphonfus à Corduba, pag. 307. num. 658. & seqq.
 Martinus Alphonfus de Melo, pag. 175. num. 332.
 Martinus Alphonfus de Montemayor Poeta, pag. 252.
 Martinus de Avila, pag. 275.
 Martinus Caro del Rincon, pag. 353.
 Martinus de Corduba, pag. 372. col. 2.
 Martinus Didaci de Aux, pag. 242. num. 292.
 Martinus Episcopus Ulyssiponenfis, pag. 185. num. 376.
 Mag. Martinus Hispanus, pag. 103.
 Martinus Indaletius, pag. 373. col. 1.
 Martinus Legionensis canonicus, pag. 28. num. 107. & seqq.
 Martinus de Luzena cognominatus El Machabeo, pag. 245.
 Martinus Mindonienfis. Vide Munio.
 Martinus Perez, pag. 373. col. 1.
 Martinus Pertusa, pag. 351. num. 916.

Mar-

- Martinus de Salvâ Cardinalis, pag. 210.
 Martinus Toletanus, pag. 373. col. 1.
 Martinus Torresius, pag. 147.
 R. Mathathias Haietzahri Casaraugustanus, pag. 189.
 Mattheus Ortiz Dominicanus, pag. 373. col. 1.
 Matthias vulgo Macias, pag. 106. & 251.
 Matthias Mercaderius Archidiaconus Valentinus, pag. 294.
 Mauricius quidam forsan Hispanus, pag. 373. col. 2.
 Dux de Medina Sidonia Poeta, pag. 354.
 Melchior de la Torre, pag. 373. col. 2.
 Mendus Vasquez de Briteiros, pag. 145. num. 203.
 Mendus Gomez, pag. 373. col. 2.
 Menegaldus Magister, pag. 374. col. 1.
 Michael Fenales Minorum sodalis, pag. 344.
 Michael de Fraga, pag. 120. num. 65.
 Fr. Michael Hieronymianus Poeta, pag. 251.
 Michael Massotus Carmelita, pag. 283. num. 502.
 Michael Palomar Archidiaconus Carthaginensis, pag. 203.
 Michael Perez Poeta, pag. 354.
 Michael Perez Valentinus, pag. 338. num. 833.
 Michael Verinus Poeta, pag. 323. num. 749.
 Millan Perez, pag. 88.
 Milo Toletanus, pag. 161.
 R. Moises Abenezra Ben Isaaci, pag. 36.
 Moises Maimonides Cordubensis, pag. 36.
 R. Moises Oscensis, alias Petrus Alphonfi, pag. 36.
 Mola cognomento Catalanus, pag. 106.
 R. Moseh Ben R. Iacob Mikozzi Toletanus, pag. 104.
 R. Moseh Ben Schem Tôu Legionensis, pag. 104.
 R. Moses Ben Iehuda Ben Thibon Marimon Granatensis, pag. 36.
 R. Moses Ben Nachman Gerundensis, pag. 36.
 R. Moses Gikatila Cordubensis, pag. 36.
 R. Moses Maimonides, pag. 209.
 D. Mossè Henrici Regis chirurgus Poeta, pag. 251. & 354.
 R. Mojssem Ben Chabib Ben Sem Tob Ulyssiponenfis, pag. 355.
 Mugaribus Maurus Granatensis, pag. 408. col. 1.
 Muhammed Aben Isaac, pag. 408. col. 1.
 Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique, pag. 408. col. 1.
 Munio, sive Martinus Mindonienfis, pag. 19. num. 65.
 Munio Prædicatorum sodalis, pag. 73. & 172.
 Muslimus Cordubensis, pag. 408. col. 1.

N

- Narcissus de S. Dionysio, pag. 374. col. 1.
 Narcissus Vinyôles, pag. 337.
 Natalis Garvèr Mercenariorum sodalis, pag. 155.
 Nicolaus Bonet ordinis Minorum, pag. 322.
 Nicolaus Episcopus Carthaginensis, pag. 203.
 Nicolaus Eymericus Dominicanus, pag. 183. num. 383. & seqq.
 Nicolaus de los Romances, pag. 106.
 Nicolaus Rossel S. R. E. Cardinalis, pag. 167. num. 286. & seqq.
 Nicolaus Saguntinus, pag. 295. num. 580.
 Nicolaus de Valentia Poeta, pag. 252.
 Nicolaus de Valleleti Prædicatorum sodalis, pag. 155.
 Nonnius Lusitanus abbas, pag. 18. num. 64.

O

- S** Oldegarius, sive Ollegarius, Tarraconensis Archiepiscopus, pag. 20. num. 72.
S. Oliva Aufonensis, sive Vicensis Episcopus, pag. 5.
Comes de Oliva Poeta, pag. 354.
Fr. Oliverius, pag. 283.
 Ordonius quidam monachus Cellanovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
R. Oseas filius R. Helie, pag. 209.
 Osmundus Asturicensis Episcopus, pag. 5. num. 15.
 Ota quidam, pag. 374. col. 1.

P

- D**E Padilla anonymus, pag. 374. col. 1.
Comes de Paredes Poeta, pag. 354.
Paschasius Garsias, pag. 162.
 Paschasius quidam canonicorum regularium abbas, pag. 28. num. 106.
Paulus de Benliure, pag. 106.
Paulus Christianus Prædicatorum sodalis, pag. 73.
 Paulus Heredia ex Iudæo Christianus, pag. 330. num. 788. & seqq.
 Paulus Lusitanus canonicus Regularis, pag. 254. num. 353.
 Paulus de Sancta Maria Episcopus Burgenfis, pag. 237. num. 270. & seqq.
Fr. Peira, pag. 93.
 Pelagius Ovetensis Episcopus, pag. 13. num. 44. & seqq.
R. Perez Ben R. Isaac Hacoheh Gerundensis, pag. 104.
R. Peripôt Duran Aragonensis, pag. 189.
Petrus Abad Carthaginensis Episcopus, pag. 141.
Petrus Acuña Poeta, pag. 354.
 Petrus Alberit Aragonensis, pag. 198. num. 29.
 Petrus Albertus Barcinonensis canonicus, pag. 204. num. 62.
 Petrus Alladius, pag. 374. col. 2.
 Petrus Alphonsi ex Hebræo Christianus, pag. 10. num. 35. & seqq.
 Petrus de Amerio, pag. 66. num. 122. & seqq.
 Petrus Aragoniæ Rex IV., pag. 176. num. 341. & seqq.
Petrus Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Petrus Archiepiscopus Hispalensis, pag. 162.
Mag. Petrus auctor operis: Del Consejo y Consejeros, pag. 163.
 Petrus Belluga iurifconsultus, pag. 278. num. 475. & seqq.
Petrus Calbêt, pag. 146.
 Petrus de Canales, pag. 313. num. 707.
Petrus de Canalibus Prædicatorum sodalis, pag. 203.
 Petrus Carrillo de Albornoz, pag. 270. num. 441.
Petrus Carrillus Poeta, pag. 251.
Petrus Castella Rex, pag. 178.
 Petrus de Castrovol, pag. 351. num. 912.
 Petrus de Cavalleria, pag. 247. num. 314.
 Petrus de Cixar Mercenariorum sodalis, pag. 306. num. 652. & seqq.
Petrus de Colunga Dominicanus Poeta, pag. 251.
 Petrus Compostellanus. Vide Petrus de Monfongio.
Mag. Petrus Compostellanus, pag. 121.
Petrus del Corral, pag. 275. & 358.
 Petrus Dagui Catalanus, pag. 323. num. 751. & seqq.
 Petrus Despens Catalanus, pag. 374. col. 2.
 Petrus Diaz de la Costana, pag. 326. num. 766. & seqq.
 Petrus Diazus de Toletto, pag. 253. num. 344. & seqq.
 Petrus de Escabias urbis Illiturgitanæ præfectus, pag. 374. col. 2.
Petrus Ferdinandi de Velasco Comes de Haro, pag. 237.
 Petrus Fernandez, pag. 66. num. 119.
Petrus Ferrus Poeta, pag. 251.

- Petrus Figuerola, pag. 374. col. 2.
 Petrus de Fonteluporum Dominicanus, pag. 199. num. 44.
Marisch. Petrus Garcia Poeta, pag. 252.
Petrus Garsias de Xátirva, pag. 103.
 Petrus Garzès de Cariñena, pag. 212. num. 104.
 Petrus Garzia Valentinus, pag. 327. num. 769. & seqq.
Petrus Gomes Albornoz Archiepiscopus Hispalensis, pag. 375.
Petrus Gonzalez de Mendoza, pag. 106.
Petrus Gonzalez de Mendoza S. R. E. Cardinalis Archiep. Toletanus, pag. 344.
Petrus Gonzalez de Mendoza, Didaci Furtado Navarchæ pater, Poeta, pag. 251.
Petrus Gonzalez de Uzeda Poeta, pag. 251.
Petrus Guillen, pag. 294.
 Petrus Hispanus, pag. 75. num. 159. & seqq.
 Petrus Hispanus alius, pag. 76. num. 163.
 Petrus Hispanus alius, pag. 375. col. 1.
 Petrus Hispanus alius, pag. 375. col. 1.
Petrus Hispanus Catalanus Poeta, pag. 106.
Petrus Iacobi I. Aragoniæ Regis filius, pag. 71.
 Petrus Ilerdensis, pag. 375. col. 2.
Petrus Ioannes Ferrer Eques Valentinus, pag. 304.
 Petrus Ioannis. Vide Ioannes Papa XXI.
 Petrus Legionensis Episcopus, pag. 12. num. 39. & seqq.
 Petrus de Luna, seu Benedictus XIII. Antipapa, pag. 209. num. 97. & seqq.
 Petrus Lupi de Ayala, pag. 191. num. 5.
Petrus March Senior, pag. 106.
 Petrus Marsilius, pag. 120. num. 66.
 Petrus Marsilius alius, pag. 154. num. 242.
 Petrus Maza Dominicanus, pag. 197. num. 25.
 Petrus Maza Dominicanus alius, pag. 214. num. 115.
Petrus Morrera Poeta, pag. 251.
 Petrus Nuñez de Osma, pag. 350. num. 900. & seqq.
 Petrus de Opta, vel de Huete, pag. 322. num. 748.
 Petrus Paez Lusitanus, pag. 375. col. 2.
 Petrus de la Panda, pag. 353. num. 924.
 Petrus Paschalis, vel Petrus Nicolaus Paschalis, pag. 98. num. 263. & seqq.
 Petrus de Perpignano, seu de Riu, pag. 120. num. 67. & seqq.
Petrus Pintôr, pag. 345.
 Petrus Portugalliæ Infans, pag. 160. num. 265. & seqq.
 Petrus Portugalliæ Infans alius, pag. 243. num. 297. & seqq.
 Petrus quidam, pag. 65. num. 113. & seqq.
 Petrus quidam alius, pag. 374. col. 2.
 Petrus quidam alius Archiepiscopus Hispalensis, pag. 375. col. 1.
 Petrus quidam alius Compostellanus Episcopus, pag. 13. num. 43.
 Petrus Ribera de Perpeja, pag. 57. num. 59. & seqq.
Petrus Rodrigucz de Lena, pag. 223.
 Petrus Seguinus Auriensis Episcopus, pag. 24. num. 91. & seqq.
Petrus Stunica Dux Bejarensis, pag. 323.
 Petrus Tafur, pag. 254. num. 349.
 Petrus Tenorio Toletanus Archiepiscopus, pag. 184. num. 374. & seqq.
 Petrus Terrasa Carmelitanus, pag. 351. num. 918.
 Petrus Terreni, pag. 375. col. 2.
 Petrus Toletanus Magister, pag. 24. num. 93. & seqq.
Petrus de Toletto, pag. 236.
 Petrus Tomich Catalanus, pag. 351. num. 919. & seqq.
 Petrus de Turri, pag. 305. num. 648.
Petrus Velefus Guevara, pag. 106. & 251.
Petrus de Villarrasa, pag. 146.
 Petrus Uxamenfis, vulgo de Osma, pag. 310. num. 687. & seqq.
 Petrus Ximenez de Prexano, seu Prexamo, pag. 338. num. 834. & seqq.
 Pharamella. Vide Faramella.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Phatechaddinus filius Seid Alphas, pag. 408. col. 1.
Philippus Clericus, pag. 6.
 Philippus Ribot Carmelita, pag. 175. num. 336. & seqq.
 Philo Gaditanus, pag. 375. col. 2.
 Picatrix quidam Hispanus, pag. 375. col. 2.
Pontius Barba, pag. 106.
 Pontius Carbonellus, pag. 94. num. 244. & seqq.
Prudentius Columba, pag. 103.
 Ptolemæus de Hispania, pag. 376. col. 1.

R

Raimirus Gaditanus, pag. 376. col. 1.
Ramirus Hispanus auctor operis: Los esponimientos de la Biblia, pag. 173.
 Raymundus Albert, pag. 147. num. 211.
Raymundus de Area, sive Arca, pag. 153.
Raymundus de Astruch de Cortiellis, pag. 136.
Raymundus Ballestèr, pag. 153.
Raymundus Berengarius Comes Barcinonensis huius nominis primus, pag. 5.
 Raymundus Lullus, pag. 120. num. 70. & seqq.
Raymundus de Llarvia, pag. 294.
 Raymundus Martini, pag. 89. num. 227. & seqq.
 Raymundus Montaner, pag. 145. num. 204. & seqq.
Raymundus Montaner Catalanus, pag. 106.
 S. Raymundus de Penyafort, pag. 67. num. 126. & seqq.
 Raymundus de Ponte, pag. 119. num. 63.
Raymundus Ròs Catalanus, pag. 121.
 Raymundus Sebunde, pag. 215. num. 116. & seqq.
 Raymundus Vidal, pag. 376. col. 1.
 Raynaldus, vel Renallus, quidam Magister Barcinonensis, pag. 376. col. 1.
 Reginaldus de Arca Catalanus, pag. 376. col. 1.
Comes de Ribargoza Poeta, pag. 354.
 Ricardus monachus Cisterciensis, pag. 376. col. 1.
Comès de Rivadeo Poeta, pag. 354.
Robertus Cordubensis, pag. 103.
Rodericus de Arana Poeta, pag. 252.
Rodericus Campuzanus Commendatarius de Estremera, pag. 344.
Rodericus Cota Toletanus, pag. 106.
Rodericus Darvalos Poeta, pag. 354.
 Rodericus Didaci de Quesada, pag. 295. num. 581.
 Rodericus Gundisalvi à Clavijo, pag. 195. num. 20. & seqq.
Rodericus de Maioricis, pag. 155.
Rodericus Manrique Poeta, pag. 354.
Rodericus Martinez de Medina de Rio-Seco, pag. 174.
Rodericus Narvaez Episcopus Giennensis, pag. 210. & 223.
Rodericus Oссорio Poeta, pag. 354.
 Rodericus Sancii de Arevalo, pag. 297. num. 587. & seqq.
Rodericus Sanctius Archidiaconus Treviniensis, pag. 304.
Rodericus de Valdepeñas, pag. 106.
 Rodericus Ximenez Archiepiscopus Toletanus, pag. 49. num. 20. & seqq.
 Rolandus quidam, pag. 88. num. 226.
 Rolandus Ulyssiponensis, pag. 376. col. 2.
Romæus de Levia Episcopus Tolosanus, pag. 46.
Ruizius Paez de Ribera Poeta, pag. 251.
 Rupertus, sive Robertus, quidam Coquus, pag. 279. num. 479. & seqq.

S

Saed, alias Alkadi Saed Eben Ahmed, pag. 408. col. 1. & seqq.
R. Sahadia, pag. 209.
 Saigh, alias Aben, sive Ibnu Saig, pag. 408. col. 2. & seqq.

R.

R. Salomon Abenjubayzól, pag. 209.
R. Salomon Ben Gabiról Malacitanus, pag. 36.
R. Salomon Ben Virga, pag. 354.
 Salomon quidam, pag. 370. col. 1.
 Salomon quidam alius archipresbyter Toletanus, pag. 4. num. 10.
 Salvarus sive Salvianus quidam, pag. 22. num. 79.
 Sampirus Episcopus Asturicensis, pag. 1. num. 2. & seqq.
Samuel Ben Chopni Hacoheh Cordubensis, pag. 36.
 Samuel Eben Iuda, pag. 410. col. 2.
Samuel Levi, pag. 84.
 Samuel quidam ex Iudæo Christianus, pag. 3. num. 7. & seqq.
Sancius Aragonie Infans Archiepiscopus Toletanus, pag. 47.
 Sancius Castellæ Rex, pag. 96. num. 256.
 Sancius de Befaran Dominicanus, pag. 214. num. 115.
 Sancius Porta Dominicanus, pag. 213. num. 108. & seqq.
 Sancius de Ull, sive Ul, pag. 148. num. 214. & seqq.
Fr. Sancti Stephani Presbyter Cardinalis, pag. 353.
R. Sanctius de Carrion Poeta, pag. 106. & 189.
Sanctius de Furca, pag. 323.
Sanctius de Rojas Poeta, pag. 354.
R. Scelomôh Ben Abraham Ben Adêret, vulgo Arisba, Barcinonensis, pag. 104.
R. Schem Tob Ben R. Ijaac Sephrôth Tutelensis, pag. 189.
R. Sem Tob Ben Ioseph Ben Palquira, pag. 355.
 Siekouri Lachmens Granatenfis, pag. 410. col. 2.
 Simon Poncius Hieronymianorum sodalis, pag. 220. num. 150.
Stephanus Guzman Poeta, pag. 354.
 Stephanus quidam Prior Cellanovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
Stephanus Trahimâ, pag. 283.
Suerus de Rivera Poeta, pag. 252.

T

Tedricus, sive Thudericus Prædicatorum sodalis, pag. 73.
Teresia de Carthagena, pag. 322.
 Thomas Mieres iuriconsultus, pag. 241. num. 289.
 Thomas de Templo, pag. 66. num. 120.
 Thomas de Toledo Dominicanus, pag. 304. num. 643.
 Thomas de Torquemada, pag. 340. num. 846. & seqq.
Tibaldus Navarræ Rex, pag. 89. & 106.
Tobias Berengarius Carmelita, pag. 104.
 Tristanus de Silva Civitatisensis, pag. 348. num. 889.

V

Valascus de Taranta Lusitanus, pag. 210.
Fr. Valerus Prædicatorum sodalis, pag. 336.
 Vascus de Gama Asiaticæ Indiæ inventor, pag. 340. num. 843.
Vascus de Guzman, pag. 254.
 Vascus Lobeira Lusitanus, pag. 105. num. 291.
Vascus Perez de Camoes, pag. 106.
Vascus Ramirez de Guzman archidiaconus Toletanus, pag. 163. & 254.
Marchio de Villafranca Poeta, pag. 354.
Villaquiran Episcopus Orvetensis Poeta, pag. 354.
Marchio de Villena Poeta, pag. 354.
Vincentius archidiaconus Arevalensis, pag. 149.
 Vincentius Ariæ de Balboa Placentinus Episcopus, pag. 202. num. 52. & seqq.
 Vincentius de Burgos, pag. 338. num. 831.
 S. Vincentius Ferrerius, pag. 205. num. 68. & seqq.
 Vincentius Mazuela, pag. 311. num. 692. & seqq.
 Vincentius quidam, pag. 65. num. 113. & seqq.

Vin-

Vincentius quidam alius cognomento Hispanus, pag. 376. col. 2.
 Vincentius, sive Zeit Abu Zeit, Valentia Rex ex Mauro Christianus, pag. 71. num. 146.
 & seqq.
 R. Vitalis Benveniste Cæsaraugustanus, pag. 189.
 Vitalis de Canellas Oscanus Episcopus, pag. 61. num. 74. & seqq.
 Wulfa Episcopus, pag. 376. col. 2. & seqq.

X

Ximenus, sive Ximenezius, presbyter Darocensis, pag. 73. & 362.

Z

R. Zarachia Sephardi, id est, Hispanus, pag. 104.
 Zeit Abu Zeit Valentia Rex. Vide Vincentius Zeit.
 Zourus quidam Sapiens cognominatus, pag. 410. col. 2.

BIBLIOTHECÆ
 VETERIS HISPANÆ
 LIBER SEPTIMUS.

DE SCRIPTORIBUS SÆCULORUM UNDECIMI
 AC DUODECIMI.

CAPUT PRIMUM.

De SAMPIRO Asturicensi Episcopo historiae
 Scriptore. FERRIOLUS DE BOLEA sæculi unde-
 cimi Scriptor. IONAS BEN-GANACH, ISAAC
 Cordubensis, & IEHUDA Barcinonensis, He-
 braei Scriptores. De SAMUELE & ABEN-AL-
 FANGE conversis. De SALOMONE archipre-
 sbytero Toletano. De ANONYMO Benedictino,
 eiusque opere, seu Vita S. Dominici Ex-
 illiensis. De GUNDIALVO DE BERSEO &
 GRIMOALDO Benedictinis monachis, &
 OSMUNDO Asturicensi Episcopo.

vo anno undecimum à
 Christo in terris orto sæ-
 culum inchoavit, Legio-
 nense tenebat regnum
 Alphonfus V. Veremun-
 di filius: Castellanis præ-
 erat Gasias Ferdinandi
 Comes: Alphonso ad Viseum occiso à Mau-
 ris filius successit Veremundus tertius an-
 no MXXVII. & huic Ferdinandus I. le-
 vir, qui eum in proelio interfecit, anno
 XXXVII. Hic Ferdinandus cognomento
 Magnus Castellæ etiam Rex fuit: quo diem
 suum anno MLXV. obeunte, Sancius fi-
 lius usque ad LXXII. atque, eo ad Zamo-
 ram urbem interfecto, Alphonfus Sancii
 frater, huius nominis VI. quod reliquum
 sæculi fuit, Castellanis ac Legionensibus
 præfuere. Navarra alterum Christianorum
 regnum Sancius, appellatus Maior, tenuit
 ab initio sæculi usque ad annum eiusdem
 Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

XXXIV. hinc Gasias Sancii ad LIV. San-
 cius Gasia ad LXXVI. hinc Sancius Ra-
 nimiri, qui in obsidione Oscanæ urbis oc-
 cubuit anno XCIV. & filius eius Petrus,
 qui sæculum absolvit, regnavere. Surrexit
 & novum aliud circa annum XXXIV. in
 Aragonia regnum, Ranimiro Sancii Ma-
 ioris Navarra Regis filio habenas mode-
 rante: cui filius Sancius Ranimiri, is quem
 diximus apud Oscanam urbem à Mauris oc-
 cifum fuisse, in regimine succedens, Na-
 varra atque Aragonia regna uno sub iu-
 go tenuit.

His præmissis de Hispania moderatori-
 bus huic sæculo æqualibus, ad Scriptores
 qui sub eorum imperio vixere, iam ac-
 cedamus.

2. SAMPIRUS, Episcopus Asturicensis,
 primus venit exornandus laude non infi-
 ma, ob scriptam, post Isidorum Pacensem,
 ac Sebastianum Salmanticensem, sive Al-
 phonsum Regem Magnum, CXXIV. an-
 norum historiam, seu Chronicon: nempe ab
 era DCCCXCVI. sive anno DCCCLVIII.
 quo Alphonfus prædictus Rex cognomine
 Magnus regnare coepit; absolvitque narra-
 tionem suam laudatus Sebastianus, sive
 Alphonfus, per Gasias, Ordonii II. Froi-
 lanis II. Alphonfi IV. Ranimiri II. Ordo-
 nii III. Sancii Crassi, tempora, usque ad
 annum CMLXXXV. quo extinctus fuit
 Ranimirus III. Sancii filius. Dedit hanc
 historiam ex pervetusto codice Ovetensis
 Ecclesie, atque eodem illo unde Sebastia-
 nus sive Alphonfus primum erupit, Pru-
 den-

dentius Sandovalius Pampilonensis præful, ediditque Matrili (1) cum Isidoro, Idacio, Sebastiano, antiquioribus historicis; Pelagioque Ovetensi, qui è manu huius nostri accepta lampade regiam hanc historiam ad sua usque tempora continuavit. Incipit: *Erà DCCCXCVI. Adefonsus filius domini Ordonii successit* (2). Huius auctorem libri omnes Asturicensem Episcopum vocant (3); floruit autem sub Alphonso V. Legionis Rege, qui ad Viseum obiit, uti diximus: quod constat ex quodam instrumento (*privilegium sermo noster appellat*) eiusdem Regis anno MXIX. confecto, cui Sampirus subscribit Episcopus^a. Noviores aliqui Sancium Petri, sive Sancium Pirez, pro Sampiro interpretari seu resolvere amant. Sed Sampiri, loci nomen, in alia huiusmet Regis concessione anni MXII. expressum legi docet nos Ambrosius Morales lib. 17. cap. 37. appellatum hunc à Sampiro nostro suspicatus (4).

3. Eius meminit, atque huius eiusdem historiae, Pelagius iam laudatus Ovetensis Episcopus in libro Chronicorum ab exordio mundi usque ad eram MCLXX. cuius operis mentionem fecimus in Isidori Hispalensis, Iuliani Toletani, Sebastianique Salmanticensis Episcoporum, prodendis germanis & nothis libris. In præfatione huius libri Chronicorum legitur: *Ab Adefonso Casto usque ad Veremundum Regem podagricum, Sampirum Asturicensis Ecclesie Episcopum, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothicis Regibus, prout potuit, plenissime scripsisse.* Quæ si certa essent, huic tribui oporteret eius Chronico colophonem Sebastiano Salmanticensi vulgò tributi Chronici, quo res ab Ranimiro primo Alphonso Casti successore, & Ordonio I. eius filio gestæ continentur. Planè in editione Sandovalii, ad hoc tempus unica horum Chronicorum, adeo obscurum est in Sebastiani Chronico, quænam eius verba, quænam verò Pelagii Ovetensis additiones, sive alterius sint: ut penè deferam eidem Pelagio inter Seba-

(1) Immo Pampilone anno 1615. ut Cl. Florezius docet H. S. Tom. XIV. pag. 425. n. 10.

(2) Quæ paulo antè Noster hoc codem num. 2. de Alfonso cognomento Magno dixerat, nimirum Erà DCCCXCVI. sive anno Christi DCCCLVIII. regnare coepisse: id nunc ex Sampiri historiae initio repetit; cum ex Ordonii parentis epitaphio, ab Ambr. Moraliò Lib. XIV. c. 36. allato, constet, hunc Ordonium VI. Calendas Iunii Erà DCCCIV. seu quod idem valet, XXVII. Maii anni DCCCLXVI. diem suum obiisse: à quo tempore Alfonsus regnum solus obtinuit; nam quadriennio antè, nimirum ab anno DCCCLXII. cum patre senio ac morbis graviter afflicto correghaverat, ut nos olim ad primum

stiani & Sampiri historiae limites præscribenti.

4. Res digna esset accuratâ docti hominis industriâ quatuor hæc Chronica, sive antiquæ nostræ historiae corporis membra, sic lacera deformiaque iterum componere, & in aliquam tolerabilem restituere formam, notis & animadversionibus illustratam; quærereque horum Historicorum codices, quibus inter se diversis usus fuisse Morales videtur. Sæpe enim duobus tribusque eorum easdem res acceptas ferre solet, tamquam si eiusdem temporis eventa omnes, & non alius post alium, persecuti essent. Cuius exemplum rei opportunè hic dabimus. Sub Veremundi Regis titulo in Sebastiani Chronico insertus alius titulus legitur: *De arca reliquiarum Toletò in Asturias translata.* Ubi quæ de Ecclesia S. Ioannis Baptistæ, Ecclesie S. Salvatoris ab Alphonso Casto edificatæ adiacente, leguntur, non quidem Sebastiano, neque Pelagio, sed Sampiro is tribuit^b: tantùm eadem verba è latino in vulgarem sermonem transferrens.

5. Circa medium ferè huius sæculi vitam agebat in monasterio Pinnatensi regni Aragoniæ FERRIOLUS DE BOLEA: cuius, uti operis cuiusdam historici de rebus sui temporis auctoris, Surita meminit *Indicum Latinorum* lib. 3. ad annum MXLIX. (5) his verbis: *Vetusta præterea tabula exstare in cœnobio S. Ioannis Pinnatensis gothicis literis inscripta feruntur, quibus Ferriolus Bolea, qui se cum Nunneone fratre ei sacro cœtui addixerat, dum hostium feritatem atque immanitatem devitat, & paganos vocat, perhibet hoc anno Ramirum Regem &c.* Hæc Surita.

6. Huius loci erant, nisi manere iussissemus Hebræos omnes bibliothecam suam Hispano-Rabbinicam, IONAS BEN-GANACH, Cordubensis medicus, & grammaticus celebratissimus; ISAAC eiusdem urbis civis, Hebosii Granatæ Regis Consiliarius, IEHŪDA Barcinonensis, & si qui alii huic tem-

poris huius Bibliothecæ Tomum *Lib. VI. c. 10. n. 240* notavimus.

(3) Exstat huius Sampiri Historia seu Chronicon in Complutensi aliàs laudato sæculi XII. codice, quo usum Ambrosii Morales fuisse diximus, à fol. 34. pag. 1. Inc. *Erà DCCCIV. Adefonsus filius Domini Ordonii &c.* Desinit fol. 48. pag. 1. *In patria sua unde venerant.*

(4) De vero Sampiri Asturicensis nomine Cl. Florezius Tom. XIV. pag. 420. n. 2. qui & Eiusdem Chronicon multo quam in antea editis correctius evulgavit eodem Tomo à pag. 438.

(5) Immo *Lib. I. ad annum MXLV.* ut in Editione Cæsaraugustana MDLXXIIX. Pag. 26. *init.*

pori æquales fuere (1). Nihilominus tamen horum Hebræorum albo eximere eos libuit, qui renuntiantes mortuæ iam & antiquatæ legi, Christianæ legis suave iugum sponte subiere.

7. Quare huc SAMUELEM advocamus, ex Iudæo Christianum, Toleti, recens postquam ab Alphonso Rege VI. anno huius sæculi octogesimo quinto recuperatum est à Maurorum manibus, ad veram Fidem conversum. Incircò eum Hispaniæ adscribimus, qui revera in Africa & Fessana urbe natus dicitur, apud nos tamen Fidei natalis fortitus. Postquam verò Ecclesiæ gremio exceptus fuit, aliqua ex causâ Marochum rediens, concertationem ibi cum Albucalebo Mahometanorum magistro insignem habuit^c: de qua historiam arabico sermone, quæ ms. adservatur in regia Escorialensi bibliotheca, formavit (2).

8. Celebrior tamen eiusdem Samuelis epistola, seu verius liber iustus, ad Isaac Rabbinum synagogæ, quæ in Subiulmeta fuit prædicti regni Marochitani, magistrum directus, arabicè & ipse loquens; cuius translationem habemus latinam, auctore Alphonso Bonhomini Dominicanò Hispano, huic operi circa annum MCCCXXXVIII. incumbente. Quæ quidem est manu exarata in bibliothecâ Vaticanæ cod. 4079. 98. librorum mss. cum hoc titulo: *Alphonso Hispani interpretatio argumentorum de Fide Samuelis Ismaelitæ* (3). Excusâ fuit unâ cum Petri Alphonso dialogo contra Iudæos Coloniae apud Gymnicum MDXXXVI. in 8°. & in Bibliotheca SS. PP. seorsumque Venetiis à Matthæo Leni MDCLV. in 8°. cum Hieronymi Moratini ad Ioannem Franciscum Barbadicum Senatorem Venetum epistola. Hispanam quoque Alvari de Villacusa Iurisconsulti Salmanticiæ degentis ex *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) De tribus his, aliisque eiusdem sectæ popularibus, late post Buxtorfium patrem, Plantavitium, Bartolocium, Wolfium D. Iosephus Rodriguez de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustos in Biblioth. Hispano-Rabbinica Matriti 1781. edita fol. à pag. 30. Prioris autem *R. Ione Ben Ganach* Medici Cordubensis, libri *הַשְּׁרָשִׁימִים hascheraschim*, id est, *Radicum* (linguæ scilicet Hebræicæ); et *הַרְקָמָה harkamah* sive Operis *Phrygionici* (quod toidem fere literis Hispani *Recamado* dicimus), exstant in Regia Laurentiana Escorialensi num. 58. inter Hebræicos codices. Liber autem *Radicum* dicitur in eiusdem fine scriptus in urbe Cæsaraugusta in lingua Arabica, & translatus à R. Iehuda Ben Saül Ben Tibbim de Granata Hispaniæ in Linguam Hebræicam in Turri Lumel (Lumel quod Occitanæ oppidum est) anno 4931. Christi 1171. Vixisse autem Auctor ad annum Christi 1121. vulgò à Bibliographis creditur; ac proinde iure à D. Rodrig. de Castro loco citato inter 111. sæculi Scriptores recensetur.

(2) *Albucalebum* nullum reperi in Arabico Hispana

stare anno MCDXVIII. in gratiam cuiusdam amici sui, nomine Ioannis de Villa-fuerte, factam scribit Hieronymus Romanus de la Higuera, in *Hist. Tolet. urbis* ms. lib. 16. cap. 5. Et hac quidem epistola ex Prophetarum dictis, Christum Iesum verum Messiam venisse, passumque ac mortuum esse, resurrexisseque, & ad cælos ascendisse, iterumque adventurum, liquidò monstratur. Quare interpret latinus iure suspicatur mersum in tenebris Iudæorum industriâ tamdiu fuisse opus, quòd tam luculentis rationibus testimoniisque adversus eorum perfidiam ageret. Namque scriptum fuisse mille annis post gentis & Hierosolymorum excidium testatur auctor: quo indicat annum huius sæculi septuagesimum; nam eodem septuagesimo sæculi primi Christiani à Tito urbs capta, eversumque fuit & incensum Hierosolymorum templum.

9. Æqualis fuit horum temporum ABEN-ALFANGE Maurus ex Valentia regno, sed & ipse Christiano adscriptus gregi, postquam Valentina urbs regia in manus Roderici Didaci de Bivar, cognomento Cidi, magni huius ætatis quam persequimur, ducis, pervenit: quod anno MXCIV. sive erà MCXXXII. contigisse novimus^d. Scripsit hic historiam nuper laudati, nunquamque pro dignitate laudandi herois: qua usus fuit in describendis eiusdem rebus gestis, nescio cuius operâ in vulgarem linguam conversâ, Petrus Antonius Beuter; ut in prologo historiae suæ *De rebus Hispaniæ* nos docuit, ministrum fuisse eum, sive officialem, admonens eiusdem Cidi. Laudat quoque hanc historiam Gaspar Escolanus Part. I. lib. 2. *Hist. regni Valentini* cap. 23. n. 6. Ignota ea tamen est Castellanis Scriptoribus, qui res magni viri

A 2

ge-

Escorialensi Cl. Mich. Castri Bibliotheca; *Abulkalédos* binos: alterum *Iasid*, *Alradheum* cognominatum, qui ad annum Hegiræ 484. Philosophicis disciplinis, Iuris prudentiâ, Poeticæ, & Arabicarum antiquitatum peritiâ floruisse dicitur *Tom. II. pag. 40. col. 1*: alterum *Iasid Ben Abdelgiabar Almarvâni* aliquanto præ illo recentiorum, cuius meminit *Tom. II. pag. 131. col. 2.* & in *Indicibus* Hispaniæ Annales scripsisse asserit. Samuelis autem ex Iudæo Christiani, quode Noster hoc loco agit, nulla prorsus apud Cl. Casirum mentio. Perit fortasse Arabica eius cum Albucalebo concertationis historia in miseranda Escorialensi Bibliothecæ conflagratione ann. 1671. Meminit quoque *Abulchalidî Andalusii*, id est *Hispani*, Samuel Bochartus *Hierozoici Part. II. lib. II. c. 15.* sed in longe diversis argumenti opere. De hoc recurret inferius sermo in scriptoribus Arabico-Hispanis.

(3) Nullibi non exstat in exteris & in Hispaniæ nostræ Bibliothecis. In Laurentiana Regia Escorialensi *Lit. c. Plut. IV. n. 23.* cum eiusdem Alfonso Epistola ad Hugonem Ord. Præd. Generalem Magistrum.

^a Apud Morales lib. 15. cap. 34.

^c Hieron. Romanus de la Higuera in *Hist. Tolet. ms. lib. 16. cap. 5.*

^b Lib. 13. c. 40.

^d Sandoval. *Hist. del Rey D. Alfonso VI.* fol. 86.

gestas literis tradiderunt; nisi vulgaris illa sit quæ absque nomine auctoris prostat (1).

10. Ad hispani generis viros redeuntibus primus occurrit SALOMON archipresbyter Toletanus, si ipse proprius auctor fuit libelli *De virginitate sanctæ Mariæ* literis gothicis scripti, quem sanctissimæ Trinitatis sodales Toletani adservant. In cuius fine ita legitur: *Benedictus es Domine, qui adiuvisti me, & consolatus es me. Ego miser Salomonis archipresbyter, servus Dei indignus, & peccator, scripsi hoc libellum De virginitate S. Mariæ Virginis & Dei genitricis Domini, & ad finem usque conscripsi in civitate Toletana in Ecclesia S. Mariæ Virginis sub metropolitana Sedis domino Paschali Archiepiscopo XVIII. Cal. Octobris in era millesima centesima quinque; notatum sub die sexta feria, horâ tertiâ, in diem sancti Cipriani Episcopi.* Annus hic est septuagesimus septimus supra millesimum; totque in hac notula scribiligines vix persuadent aliam quàm exscriptoris operam in libello forsan sanctissimi Ildesofni *De virginitate Deiparæ Virginis* à Salomone navatam (2): de quo nos admonere debuit auctor rei Hieronymus Romanus ab Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon.

* Ad annum
CMXXXVII. pag.
439.

11. ANONYMUS Benedictinus monachus antiquæ Domus S. Dominici de Silos in Castella veteri & Burgenfi diocesi, hoc ferè tempore, id est sub Alphonso VI. Rege, *Acta* seu *Vitam* scripsit eiusdem sancti viri *Dominici Exiliensis, sive de Silos*, huius monasterii abbatis, qui sanctissimè obiit Decembris xx. anni MLXXXIII. cuius memoria factis sacris, præsertim nostris hispanis ritè inserta legitur. *Acta* hæc edidit D. Ioannes Tamaius *Martyrologii hispani* tomo 6. hac die xx. Decembris, quæ exhibuit ei D. Iosephus Pellizerius: quod præterquam à Pellizerio ipso in bibliotheca suorum librorum fol. 67. affirmante di-

(1) Romanensem fabulam ex eius & sequioris ævi Scriptorum genio potius quam probabilem Roderici Bivarii Historiam censent cordatiores: à quibus nec dissentit Noster, infra *Syllab. Scriptor. Arabicorum in Aben Alfange*. Atque ipsi huius operis fautores non inficiantur plurima in eo contineri ad nuticum cunas meritò ableganda. Videndus præ aliis Vincentius Ximenes noster *Biblioth. Valent. Tom. I. in Notit. prælim. §. II. n. VII.* & D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritensis Custos in *Syloge Poetar. Hispanor. qui seculum xv. præcessere Tom. I. pag. 226.* quode opere mox.

(2) Diximus in Ildesofno Toletano ipsius indubiè esse aureum *De perpetua virginitate sanctæ MARLÆ Virginis Dei genitricis* opusculum; ac proinde Salomon de quo agimus libraribus tantum sive exscriptor Toletani codicis fuit.

(3) Exiliense Chronicon vulgavit Cl. Florezius T.

dicimus: fatetur Tamaius ipse, pariter monens exstare ea in monasterio eodem Exiliensi, & in S. Martini Matritensi; sed & ad calcem huius codicis, quo usus ille fuit, legi ait narrationem, quam uti proxiam edere noluit, centum quatuordecim miraculorum ad eiusdem sancti intercessionem à Deo factorum duobus libris contentam: quam quidem D. Iosephus Pellizerius ineditam à Tamaio relictam fuisse dolet.

12. Eidem aut alii eiusdem cœnobiti-cæ domus habitatori, cuius nomen ignoratur, Chronicon Castellanorum, sive potius Legionensium, Regum à Pelagio usque ad Ferdinandum, sæculo huic supparem, quod *Exiliense* audit ab auctoris monasterio, tribuimus (3).

13. GUNDISALVUS DE BERSEO Benedictinus monachus in eodem S. Æmiliani monasterio scripsit carmine illius ævi usitato, quod tredecim pedibus constat, vulgarique nomine audit *endecha doblada*, sanctorum quorundam vitas, aliaque. Inter has eminent S. Vincentii (4) Levitæ illa quæ incipit:

Quando ofrecio Christus la su carne preciosa.
desinitque his versibus:

*Gonzalo fue su nombre, que hizo este tratado
En San Millan de suso fue de niñez criado,
Natural de Berseo, donde San Millan fue
nado.*

Dios guarde la su alma de poder del pecado.
Sunt & vitæ sancti Æmiliani, & S. Dominici de Silos; necnon & carmen aliud de proelio Septimancensi (*de la batalla de Simancas*) quo Ranimirus II. Legionis Rex anno CMXXXVIII. Saracenorum exercitum penè ad interneccionem delevit (5): exempla item, seu monita ad promovendam pietatem. Membranaceis duobus voluminibus hæc & alia eius opera custodiuntur in cœnobii S. Æmiliani archivo (6). Floruisse autem Gundisalvum sub

Al-

XVII à pag. 270. incertus, num ad Petrum Legionensem Episcopum pertineat: de quo mox.

(4) Immo *Laurentii*: cuius item Vitæ initium & finis longe ab allatis hoc loco à Nostro diversa sunt. Vid. D. Th. Anton. Sanchez T. II. prælaudati operis pag. 229. & in eiusdem Tomi prologo pag. XVII.

(5) Peculiarem de proelio Septimancensi historiam à Gundisalvo scriptam fuisse falsò videtur sibi Noster persuasisse. Vidend. D. Sanchez T. II. prolog. pag. XVIII.

(6) Poetica quæ exstant Gundisalvi opera nuper edita laudata D. Thomas Antonius Sanchez *Sylog. Poetar. Hisp. ante ann. MD.* Matriti ap. Antonium de Sancha 1779. & deinceps, tribus vol. 8.º hoc ordine I. *Vitam S. Dominici de Silos.* II. *Vitam S. Æmiliani.* III. *De sacrificio Missæ.* IV. *Passionem S. Laurentii Levitæ.* V. *Laudes Beatissimæ Virginis MARLÆ.* VI. *De signis quæ iudicium præcedent.*

Alphonso VI. Rege circa annum MLXXX. ex relatione ad nos ab eodem monasterio transmissa notum facimus. Hunc S. Dominici vitæ auctorem nescio quare *Megiam* vocat Ludovicus Arizius, Benedictinus & ipse, in *Abulensis urbis historia.* (1).

14. Eiusdem asceterii monachus fuit eodem ferè tempore GRIMOALDUS, seu Grimaldus, nempe circa annum sæculi nonagesimum octavum. Hic latino atque elegantissimo scripsisse refertur *vitam & mortem S. Dominici de Silos* (2): translationem item corporis S. Felicis à castello Bilibio (quod Haro nunc audire credunt) ad monasterium Æmilianense, atque aliorum sanctorum vitas. Translulisse eundem sacra Biblia, & S. Gregorii Moralium libros, quod ex eadem religiosissima domo ad nos delatum fuit, nescimus planè an ad exscribendi tantum, an ad ex latinis vulgaria faciendi maiorem industriam pertineat. Asservari ea omnia opera in monasterii tabulario inde item sumus certiores facti (3).

15. OSMUNDI quoque Asturicensis Episcopi circiter annum sæculi quinquagesimum nonum (4) ad Idam Eustachii Comititis Bononientis in Gallia uxorem scriptæ epistolæ mentionem iure, quantum-

vis brevissimæ hic facimus. Continet enim hæc septem discipulorum, Torquati, Iscii, & sociorum in Hispaniam adventus notitiam; transportatarum item ad alpes (ita vocat) Asturicenses, Maurorum ob metum, sacrarum reliquiarum, quæ Asturicæ, Ovetique repositæ fuere. Nos verò *posteri* (sinem audis) sic eas habentes, & præcepto nostri Regis, videlicet *Adephonsi, non obviantes, misimus vobis de melioribus & dignioribus magnam partem, obsecrantes ut sitis memoratrix Asturicensis Ecclesiæ. Valete. Ego verò Adephonsus Rex hæc cartam vidi & legi, & quæcumque in ea scripta sunt, propria manu confirmavi.* Idam tunc temporis in castro Lenensi, quod nunc *Lens* vocant pagi Atrebatensis, Deiparæ Virgini exstruxisse templum, in eoque canonicorum collegium instituisse, reliquiis undique conquisitis in ædem istam sacram invecitis, ex Balderici Chronico, & Iacobi Malbranc libro 8. *De Morinis* cap. 49. observavit, illustrandæ huic epistolæ Ioannes Mabillonius Benedictinus, vir ingentis in producendis antiquis libris, ac diiudicandis meriti, qui eam in *veterum Analektorum* tomo 1. h.º superioribus annis Lutetiæ edito, primum protulit (5).

* Edidimus nos hanc epistolam tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hisp.* pag. 225. cum Notis D. Ioannis Mabillonii. *CARDINALIS DE AGUIRRE.*

† Pag. 287.

CA-

dent. VII. *Miracula Beatissimæ Virginis MARLÆ.* VIII. *Planctum Eiusdem.* IX. *Vitam Sanctæ Aurie sive Auræ* (Santa Oria.) X. *Epitaphium Eiusdem.* XI. *Hymnos.* Ex his Poema *De Missæ sacrificio* exstat in membranaceo sæculi XIII. Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, subiectum Roderici Toletani Hispaniæ Historiæ.

(1) Sæculo XIII. ineunte Gundisalvum floruisse ac proinde huc non pertinere; nec professione Monachum sed sæculari quem vocant Clero adscriptum vitam traduxisse; ac demum *Megie* cognomentum gratis eidem ab Arizio appictum, invidiis argumentis docet D. Sanchez *Prolog. II. T. à pag. 3.*

(2) Et hic quoque Grimoaldus ad sæculi XIII. Scriptores referendus; cum Gundisalvi *obit* dicatur à D. Sanchez *Prolog. II. T. pag. III.*

(3) Huc pertinere existimo *Raimundi Berengarii* Comititis Barcinonensis huius nominis primi, qui sæculo XI. inclinante, una cum prudentissima coniuge Almondi seu Adalmondi concessit Barcinonensibus *Fora*, sive *Ufatica Barcinonensia*. Exstat per vetus eorum exemplum in Regia Bibliotheca Efcurlensis *Lit. c. Plut. II. sub num. 16.* *Diag. Hist. Comit. Barcinon. lib. II. c. 59. fol. 121. pag. 2.* censet hæc *Fora*, sive *Ufatica*, anno demum MLXVIII. promulgata fuisse.

(4) Immo post annum huius sæculi XI. octogesimum secundum, quo Osmundus sive Ansemundus Episcopus Asturicensis consecratus fuit, ut liquet ex catalogo Præfulum eius Ecclesiæ apud Cl. Florezium. T. XVI. pag. 188. n. 93. Corrigendus igitur Mabillonius, qui hanc epistolam circa annum MLIX. scriptam fuisse existimat, *Vet. Analect. pag. 433.*

(5) Non incongruè huc retulerim indicio profusus *Nostro Olivæ* Cabretæ Bisuldunensis comitis filium, è Rivipulensî Monacho, cuiusque & Cuxanen-

sis Monasterii Abbate, Aufonensem sive Vicensem ab anno Christi MXVII. Episcopum: cuius præclara gesta à Cl. Florezio (qui extremus omnium eius labor fuit) in ordinem redacta vulgavit ab eius morte Cl. Hispaniæ sacre continuator Fr. Emmanuel Risco T. XXVII. à pag. 122. scripta autem nonnulla in eiusdem Tomi *Appendice X.* à pag. 265. nimirum I. *Sermonem in natali S. Narcisi Episcopi & Martyris, cui subditur: Narratio conversionis Beatæ Afræ.* II. *Epistolam ad Gaucelinum Archiepiscopum Bituricensem,* pag. 275. III. *Aliam ad Monachos Rivipulenses, circa ann. 1023, à Petro de Marca è Cataloniæ tabulariis eruta ac primum evulgata; necnon: IV. Ecclesiæ Vicensis sive Aufonensis consecrationem anno MXXXVIII. V. Synodicam Concilii Narbonensis adversus sacrarum rerum invasores: VI. Epistolam ad Sancium Navarra Regem (cognomento Maiorem) anno MXXXIII. directam de incesto coniugio vitando, è Sancti Ioannis Pinnatenis tabulario. Ibid. à pag. 275. Quibus addi posset è Galliarum Regis Bibliotheca Tom. III. pag. 343. col. 2. cod. 2858. VII. Epistola Olivæ ad Sancium Regem Ibericum, qua eum hortatur ut aliquid de suo conferat ad exstruendam Ecclesiam Rivipulensem; necnon: VIII. *De Paschali Cyclo & computo Ecclesiastico* ex eadem Regia Bibliotheca T. IV. pag. 364. col. 1. Cod. 7476: quode opere frustra Baluzius, atque ex eo Cl. Florezius T. XXVIII. pag. 139. n. 59. subdubitant, num alius Olivæ Rivipulensis item Monachi sit; cum nullum cognominem Scriptorem nōrint Bibliographi.*

ITEM: *Garfiam* Monachum Cuxanensem qui ad annum Christi MXL. scripsit: *Epistolam, De initiis Monasterii Cuxanensis; ac de sacris reliquiis in eodem custoditis, ad Olivam Aufonensem.* Exstat apud Petrum de Marca *Append. CCXXII. à col. 1072.*

ITEM

CAPUT II.

AVICENAM, seu ABEN-SINAM, malè à quibusdam ex nostris auctoribus Hispanorum albo & huic seculo affigi. Ioannes Gerundensis Episcopus qualis eruditionis vir. Avicena non Rex dignitate, sed Alraïts, sive Errahis princeps ob excellentiam doctrinæ. Bochara Persiæ, sive Aphshana vicus huic urbi proximus Avicena patria: quod ex Sorzano vitæ eius auctore, verbisque Avicena ipsius, atque aliis Arabibus historicis confirmatur. Nec item in Hispania fuit. Contrarium autem increbuisse verosimile est ex fabula quæ in Chronico Lucæ Tudensis legitur, Isidori Hispalensis Episcopi medicos libros à quodam Avicena in Arabicum translatos & falsatos. Avicena fatum in obscuro sibi à pluribus scribendi merito. De etate Avicena Stephani Garibaii error. Absque ullo fundamento duo à nonnullis constituuntur Avicena. In transcurso de huic interprete, qui Gerardus Carmonensis, non Cremonensis fuit. Verum Avicena nomen Abu-hali Elhusein Abdala Ibnu-sina, sive Aben-sina, unde corruptum Abicena.

16. AVICENAM medicorum Arabum florem ac principem, iniuriâ magnâ recentiorum quorundam Persiæ, unde or-

ITEM. Anonymum Monachum Rivipullensem qui anno Christi MXLVII. brevem scripsit Monasterii Rivipullensis historiam. Exstat apud eundem Marcam Append. CCCIV. pag. 1296.

ITEM Azarchielem Astronomum Toletanum seculi XI. inclinantis Scriptorem, auctoremque operis Arabicè inscripti *Azafêa* (aliis *Azafêa*) sive: *Lamina universalis stellarum & planetarum* quod exstat in Regia Bibliotheca Escorialensi Lit. h. Plut. 1. n. 1. ac de eo, eiusque Auctore inferius sermo recurret. Vixisse autem Azarchielem seculo XI. elicitur à recentiore alio Hispanico eiusdem operis exemplo in Regia Matritensis superflite, in cuius folio 204. pag. 1. hæc de Azarchiele habentur: *Dicho avemos del Alcora: mas ahora queremos hablar de la Azafêa que hizo Azarquiel el sabio astrolabiano de Toledo à honra del Rey Almenim que era entonces señor de esa Ciudad è nombrôla por ende Almemonia: è despues fue à Sevilla è hizo esta Azafêa misma en otra manera mas complida è mas acabada: et hizo otrosy el libro de como se debe hacer: è de como deben obrar por ella à honra del Rey Almuhamid Aben Abet que era señor de esa Ciudad en aquel tiempo: è nombrôla por esso Alhabedia. Este libro sobredicho traslado de arábigo en romance Maestre Fernando de Toledo por mandado del muy noble Rey Don Alonso, hijo del muy noble Rey Don Fernando et de la Reyna Doña Beatriz et Señor de Castilla de Leon: en el año quarto que él reynó: y despues mandôlo trasladar otra vez en Burgos mejor è mas complidamente à Maestre Bernaldo el Arabigo è à Don Abraham su Alfaqin en el XVI. año de su Reyno que andaba la Era de Cesar en mill è trezientos è quinze años.*

tu fuit, eripi adscribique Hispaniæ ægrè ferimus. Disquiremus igitur de eius patria, deque origine erroris; falsaque esse, quæ veluti fato quodam adversus eiusdem famam à quibusdam iactantur, ostendemus.

17. Nescio unde invasit nostros homines, non recenter sed iam diu nata persuasio, Avicenam medicorum Arabum principem, qui Persa fuit, in Hispania esse natum. Sæpissimè enim hunc errorem committi video, priusquam ex Arabicis recentiorum operâ evulgatis historiis immixta his tenebris vera lux fuisset. Eo nempe tempore, quo verè dicere Lucius potuit Marinæus Siculus¹, de Avicena vita certi quidem nihil inveniri. Hispanum fanè sunt qui vocent sine loci nota², Baticum alii³, plures qui Cordubensem⁴, plurimi qui Hispalensem⁵. Qui Cordubæ flavent, vanè sic arguantur. Corduani populi sunt Persiæ, Corduena illius regio Plinio, Ammiano, & aliis laudata; necnon Corduba urbs Hispaniæ à Persis condita, ut contendit Stephanus Garibaius lib. 5. *Compendii hist. Hispan.* cap. 4. pro quo stat Pseudo-Luitprandus in Chronico ad annum DCXCVIII. urbem istam à Persis conditam non obscurè affirmans. Cordubensem ergo & Cordubensem qui Avicenam dixerint, una tantum literâ variantes

Nescio autem an hæc pertineat Philippus Clericus, Patricii filius interpres, ut perhibetur, ex Arabico in latinum sermonem operis inscripti *Secretorum Secretorum* ab Aristotele ad Alexandrum M. directi: cuius operis, & versionis, atque interpretis mentio non raro occurrit in exteris & in nostratium Bibliothecis. In Regia Escorialensi Latine & Hispanicè habetur: Latine quidem Lit. f. Plut. III. n. 1. Hispanicè autem Lit. 2. Plut. I. n. 2. agiturque in eo de moribus & virtutibus quæ Regis animum ornare debent; ac de tuenda corporis eius valetudine: De morbis eorumque remediis: De impressione Planetarum in inferiora corpora; deque aliis Arabici plane saporis. In exemplo Latino nuncupatoriæ epistolæ inscriptio hæc est: *Domino suo Excellentissimo & in cultu christiana Religionis strenuissimo GUIDONI natione DE VALENCIA, civitatis Tripolis glorioso Pontifici, PHILIPPUS SUORUM MINIMUS CLERICORUM se ipsum, & fidele devotionis obsequium; In Hispanico autem:*

A su senyor muit scogido et muit noble en honra de la religion Christiana GUIDO varon noble de la ciudad de Valencia alabado Princeb. PHELIP MUICHICO DE LOS SUOS LETRADOS embia con fiel servicio y obediencia. Pues assi es, como yo fuese con vos cerca de Antiochia, alli fallada aquesta piedra muy preciosa de la Filosofia placio à vuestra senyoria que se trasladasse de la Lengua Latina de Arabia en Lengua Latina. Et yo por cierto cobdiciando de obedecer à vuestro mandamiento: a questo libro el qual no han los Latinos, ni es fallado sinon en pocos de los Arabicos trasladet con grant trabajo, et con palabras claras de romance arabico en Latin à la vuestra honra: lo saqué de letra à letra et de sentenciâ à sentenciâ; por que otra

¹ De laudib. Hisp. lib. 6. sive De viris eius doctrina illustribus.

² Damianus Goes in sua Hispania, Ioannes Garzia De nobilitate.

³ Didacus Lopez Bilbilitanus ad Avicena librum De viribus cordis anno MDXXVII. editum.

⁴ Pet. Medina. Grandezas de España. Matamoros De Academiis & doctis Hisp. viris. Ludov. Nonnius in Hispania sua cap. 10. Volaterranus lib. 21. Comment. Urbanor. Henricus Vaca de Alfaro in Vita Avicene.

⁵ Catalogorum collectores Pachelis Gallus, Gesnerus, Lycosthenes, Simlerus, Gaspar Bauhinus, quos Ramirezius citat ad Luitprandum Notum anno DCXCVIII. pag. 377. Plantavit in Biblioth. Rabbinica, Lucius Marinæus Siculus dicto lib. 6. De laudib. Hisp. Tarrafa De Regib. Hisp. in Alphon. VIII. Valerius Andreas in Catalogo Scriptor. Hisp. Lanlius in Consultationibus, Consult. pro Hispania. Bern. Lutzemburgensis in Catalogo hereticorum. lib. 2. literâ Avicena.

⁶ Didacum Lopeziem videtis in Comment. ad Avicena librum De viribus cordis Tolosæ edito MDXXVII. ⁷ Ioannes Bapt. Monanus apud Plempius in prologo ad suam Canonis Avicena ultimam interpretationem ad lectores medicos.

⁸ Marinæus Siculus lib. 6. De laud. Hisp. Matamoros in De Acad. Hisp.

res erunt; facilisque à Corduba Hispaniæ ad Corduenam (Cordusam Garibaius vocat) Persiæ, ab Hispano ad Persam lapsus.

18. Nondum tamen vagandi finis. Nam Aragonenses ad se pertinere aiunt Avicenam, quippe natum in castro Avicana quæ nunc Avizanda huius regni, dicto audientes Fabricii Gauberti eiusdem cronographi; nec improbat Vincentius Blascus de la Nuza in *Histor. Aragoniæ* volum. 1. lib. 5. cap. 44.

19. Valentini quoque civem suum contendunt Hieronymi Pauli fide, viri doctissimi, quem laudat Gaspar Escolanus lib. 9. *Hist. Valent.* cap. 48. huncque ait existimasse Avicena oppidum in Valle Gallinaria huius regni situm Avicena originem, atque eius gentiles nomen dedisse oppido (1).

20. His omnibus commissus error ex vocabuli proximitate: quemadmodum, & his quæ Avicenam in Ebuso insula (Ibiza nunc) Balearium una, esse ortum iactant: in testimonium rei adducunt quendam turrim, sive in ea domum in muro Ibiza civitatis, de Avicena dictam; vulgaremque apud insulanos famam inde eum fuisse: quod in *Itinerario suo legationis ad magnam Tamberlanem*, Henrici III. Castellæ Regis nomine ante ccl. ferè annos obitæ, Rodericus Gundisalvi à Clavijo memoria tradidit. Hinc factum ut in eadem Ebuso insula hunc regnasse Ioannes Margarit, Gerundensis vulgò dictus Episcopus, per somnum viderit. Qualis huic *Paraleipomenon Hispanicarum historiarum* observatori debeatur fides, ex his de re verbis coniectari lector poterit. *Dicta Ebuso à candore salis, quod ebori simillimum est* (ait lib. 1.). *Nunc autem eadem insula Alwiza dicta est ab Avicena Arabe medico, quem ibi regnasse ferunt Arabum tempore.*

21. Cordubæ^o alii, Ægypti alii², Bithyniæ & alii Regem³, nonnihil homines credidere. Huic errori ansam dedit attributa magno huic philosopho ac medico principis appellatio Alraïts sive Errahis: quæ honoris ob doctrinam exhibitæ, non

otra manera es de faular los Arabianos et otra los Latinos.

Quæ totidem fere verbis habentur in exemplari Latino; versio autem Hispanica dicitur facta iussu et operâ Fratris Ioannis Fernandez de Heredia Magistri Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani, quem circa annum MCCCCLXXX. vixisse novimus; Philippum autem ex Arabico interpretem ob iniectam ab eo Antiochiæ et Tripolitani in Syria Guidonis Pontificatus mentionem, ad Sacri belli tempora ex coniectura retulimus. In Bibliotheca Regiæ Galliarum T. III. pag. 95. col. 2. cod. 1208. *Aristotelis liber de Astrologia*

potestatis nota est, uti observavit Ioannes Leo Africanus in Avicena elogio libri sui *De Scriptoribus Arabicis*; & Vopiscus Fortunatus Plempius in scholio ad præfationem Canonis huius auctoris, cuius unum & alterum librum novâ ex arabico versione, scholiisque illustriorem, ante aliquot annos in lucem emisit.

22. Planè nugati sunt qui aliam Avicena patriam constituere quàm Persiæ regnum, atque in eo Bocharam, aliàs Bucharam, ab Europæis Bachora nuncupatam, ad Euphratem fluvium vetustissimam urbem, Bactrianæ quondam metropolim, sive villam huic proximam Aufene dictam (Bachora urbs habet circum se plures villas & vicos, quos omnes murus ulterior, hoc est tertius, cingit, quorum è numero Aufene sive Aphshana, nam & ita audivit, esse potuit. Golium vide in Notis ad Alfergani elementa Astronomica⁴); cuius rei testis est omni exceptione maior Sorlanus in Magistris, cuius auditor fuit, vita arabicè conscripta: quam primùm transtulit in italicum Marcus Fadella Venetorum mercatorum interpres, ac postea in latinum (ex italico forsan) Nicolaus Massa medicus; eamque prefixere Iuntæ Veneti editioni suæ Avicena operum anni MDCVIII. inseruit item suis *Medicorum vitis* Petrus Castellanus; Georgius item Abulfarius in *Historia Dynastiarum* adducit eiusdem Avicena de se ac parentibus suis verba: quæ ex Eduardi Pocockii, arabicarum literarum clarissimi professoris Oxoniensis, versione dabitur. *Pater meus Belchenfis (Belch urbem vocant) fuit unde se in Bocharam transtulit diebus Nubi Ebn-Mansur, & in villa Harmatain procuranda occupatus est; matremque meam è villa, cui nomen Aphshana, duxit, atque ibi ex ea nati sumus ego & frater meus. Inde cum Bocharam migrassemus, missus sum ad præceptorem, &c. Quo quid clarius dici potuerit, non video.*

23. Consonat omnino Mahomet Ben-Casem, cuius testimonio utuntur diligentissimum *vitarum illustrium virorum* auctorem appellantes, Gabriel Sionita, & Ioannes

ex Arabica lingua in Latinum à Philippo Clerico translatus. Plura nos infra in *Guidone de Valentia*.

(1) Longe alia Valentini nostris mens est, quam ut *Ibn Sinam* sive *Avicenam* civem suum contendat aut existiment. Abest quoque à domesticis Scriptorum gentis nostræ Bibliothecis. Nec si uni omnium Gaspari Escolano libuit Hieronymi Pauli Barcinonensis somniis nova superfontiare alia, idem continuo de reliquis statuendum. Et cur non item Noster Avicenam Hispalensibus suis adscribat, cum Schenchi *Biblioth. Medic.* fol. 80. *Arabem eum Hispalensem* vocet?

¹ Apud Hottingerum in *Bibliothecario* pag. 256.

² Pag. 177.

nes Hefronita, professores & interpretes arabicæ linguæ Christianissimi Regis Galliarum, in tractatu *De nonnullis orientaliū urbibus*, quem versioni suæ latinæ *Geographiæ Nubiensis* subiecerunt (1). Hæc forsitan est historia arabica *De vitis philosophorum & medicorum Arabum & Græcorum* ab Andrea Alpago Avicena interpretate laudata; eave, quam ex arabico vertisse Marcum Obelum, in curia Matritensi huius linguæ interpretem docuit nos D. Laurentius Ramirezius ad Luitprandum Notis. Quibus solidissimis testimoniorum fundamentis nostri etiam, qui iudicio & non præiudicio utuntur, vulgari-ter iam acquiescunt.

* In præfat. ad Avicena opera.

Ad annum DCXCVIII. pag. 377.

Morales lib. 12. cap. 22 fol. 127. & lib. 16. cap. 8. Mariana lib. 6. cap. 7. Monardes *De lapide Bezoar.* fol. 113. Teixeira in *Histor. Regum Persiæ* Hispanica lib. 1. cap. 35. Item quotquot feriò, & doctè de Avicena scripserunt, Plempius in dicto *Prologo ad lectio-nes*; Eduardus Pocockius in *Specimine histor. Arabum*, Caserius in *Compend. chronologico*, eoque laudato R. P. D. Iulius Bartoloccus amicus noster in *Magna biblioth. Rabbinnica* 1. tomo pag. 6. Golius in *Notis ad Alfergani elementa Astronomica* pag. 177.

† Vide Golii Notis ad Alfergani elementa Astronom. c. 9. pag. 220.

‡ Pag. 115. edit. Lovan. an. MDCLVIII.

§ Pag. 258.

(1) Eius verba sunt cap. III. init. de Bochara: Patria est Honain Abu Ali-Ben Sina, quem Avi-

gitur. Cap. 12. ubi de *Laitia*, inquit: *Videtur illa esse planta, quam in Ferarva & Busengia nominant antidotum.* Utraque urbs est illarum partium, *Ferarva*, fortè *Farrab*, cuius Geographus Nubiensis meminit, *Busengia* una est è præcipuis Chorosana, ut notat Plempius. Frequentissimè etiam Caramanica, Persica, Syriaca, Nabathæa, Ægyptia, Arabica, simplicia inter se distinguit; rarò aut nunquam Hispanorum meminit. Opponunt haberi apud Avicenam earum concharum mentionem, quas ad visitandum S. Iacobi Compostellanum templum venientes secum reportare consueverunt. Esto id quod Didacus Lopezius observat Bilbilitanus, qui auctoris librum *De viribus cordis* commentario à se illustratum ante seculum in lucem edidit, quem locum quærere nunc non vacat. Potuit enim ex aliorum relatione id nosse.

* Octava parte Climatis quarti pagina milia 211.

† Vide dict. tract. 2. cap. 9. in Tibathikhers. Cicada cap. 11. in Kemnum Cynsinum cap. 1. in Bakhi seu faba.

‡ Lib. 4. Cap. fen. 21. tract. 3. cap. 4.

§ An. MDXXVII. Tolosa in fol.

27. Examinare autem volentibus huiusce maiorum nostrorum erroris in ascribendo civitati nostræ Avicena originem, innuam quod suspicor: ex fabula eum derivasse, quam Hispanensis præfulis sanctissimi ac Hispaniarum doctoris Isidori rebus temerè immistam Lucas Tudenensis Episcopus Chronico suo, quasi ex S. Ildephonso defumeret, inseruit. *Successit (ait) beatissimo doctori Isidoro Theodiscus natione græcus, varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam De naturis rerum & arte medicinæ; necnon & De arte notoria, quos pater Isidorus sacundo stilo composuerat, & nedum ad publicum venerant, in odium Fidei corrupti, ressecans vera, & inserens falsa; atque per quendam Arabem nomine Avicenam de latino in arabicum transtulit.* Hæc ille. Quæ S. Ildephonsi verba esse ex additione ad Isidori Chronicon, & non potius glossema scioli alicuius, persuadere mihi non possum.

28. Fatum hoc Avicena fuit, ut abnegaretur ei ex tot libris conscriptis meritum. Apud orientales enim increbuit rumor, non ab eo, sed à summo quodam alio medico cui famulabatur is, digestos, tantumque ab eo exscriptos & vulgatos fuisse: quod Maronita in laudato cap. 3. *De Bochara Avicena patria* prodidit. Apud Hispanos quoque nostros aliter viri iam insultatum reperio. Dicam id verbis Ioannis Ægidii Zamorensis Franciscani, qui tribus

cennam Latini vocant.

bus ferè ab hinc sæculis varia scripsit historica; hucusque enim non maximo dispendio his etiam nunc ineditis caremus. *Accedit ad Hispaniam decorandam (ait) Avicena philosophus, qui præ ceteris philosophis plures libros composuit, omnes scientias circumiens & perscrutans, triviales, & quadriviales, cælicam, & mundianas. Ut aliqui asseverant, quaterviginti philosophi Cordubæ congregati omnes libros illos composuerunt, & Avicena cuidam Regis filio adscripserunt, ut ex hoc in maiori auctoritate libri haberentur, & filii Regis nomen, & maiori memoria & reverentia haberetur.* Nec inverisimilia his dici Garibaius credit; imo convenire ait *Abu-hali* verum Avicena nomen cum Regis nomine qui per id tempus Africa & Hispaniæ Mauris imperabat. Magnus quidem hic Historicus nostræ gentis parum hic lynceus fuit, æquales eiusdem temporis Avicenam, Averroem, Aven-Zoar, philosophos inter se, & cum Abu-Hali Aben-Tafin Rege Maurorum existimans; cum Avicena toto sæculo præcesserit ceterorum ætatem.

29. Mortuus quippe anno Christi MXXXVI. aut uno è duobus sequentibus, quinquaginta sex circiter in ætate habens, iuxta exquisitam Erpenii & Gutschonii, quibus Plempius utitur, computi rationem. Aben-Zoar vero mortuus fuit anno MCLXXXVI. & adhuc eo tardiùs Averroes eius discipulus. Abu-hali autem, Hali filium, Iosephi nepotem, qui tres è genere Almoravidum fuere, Alphonso VII. nuncupato Imperatori æqualem vixisse, & anno MCXLVII. interfectum Africano in prælio ab Abdelmone fuisse, idem agnoscit Garibaius. Cadit ergo chronico isto telo & altera fabula de Avicena & Averrois inimicitia, ob quam sese mutuo eos interfecisse, tam verè quàm superiora dicuntur. Et tamen retulit in historiam Iacobus Philippus Bergomensis, Gariba-

* Lib. 38. cap. 12.

† Ioannes Leo in huius & Averrois elogiis.

‡ Dict. cap. 12. 13. & 14.

§ In supplement. ad annum MCXLIX.

ius, quem nuper laudavimus, Marinæus Siculus, similibus nugarum amaxarius; & quod magis est, Alphonfus Garfias Matamoros vir haud parum eruditus, implacabilem Averrois æmulum Avicenam vocans. 30. Nec video quare avertendis his nebulis Persicarum rerum, & hominum cum Hispanis confusorum opus, aut operæ aliquod pretium sit Avicenas duos, alterum hunc Persam qui verè fuit, alterum civem nostrum constituere. Tribuitur coniectura hæc Ioanni Mariana, quem sequuntur Ioannes Riolanus, & Renatus Moreau, medici doctissimi, apud Plempius; Gaspar item à Regibus in *Elysiis iucundarum questionum campo*. Mariana locus mihi adhuc invisus est.

1 Dict. cap. 12.

2 Lib. 6. De laudibus Hisp.

3 De Academiis & doctis Hisp. viris.

4 Quæst. 2. num. 28.

31. At quod in Avicena pessimo iure nobis defertur, in eius interprete præcipuo ac principe aufertur maximam iniuriam; cum qui Gerardus Carmonensis fuit & nuncupari debuit, hoc est ex Carmona urbe non parum inter Baticas etiam tempore illius civis nobili, pravâ unius literulæ transmutatione Gerardus Cremonensis, etiam inter eruditos, audiat; quem tamen nos loco suo patriæ, & genti vindicabimus (1). Duo interim non tacebo in Avicena, qui saltem reputatus fuit noster, gratiam. Primo opera eius Arabica exstare mss. in bibliothecis Ecclesiæ Toletanæ octo voluminibus, Hebraicè autem versa quatuor aliis in ea quam habent Romæ PP. Societatis Collegii Sancti Ignatii (2). De translationibus in latinum agemus in Gerardo Carmonensi. Secundò, verum illius nomen fuisse *Elhusen*, *Alhazen-Sem*, sive *Hazen*; dictum verò vulgari appellatione *Abuali Elhussein Abdalla Ibnu-sina* à qua ultima, sive avi sive familiæ appellatione, corruptè pronuntiarî cœpit, vel *Aben-sina*, quomodo appellat Reuchlinus lib. 1. *Cabala*, & alii, sive adhuc corruptiùs, *Avicena* (3), sed nimium iam in extero commoramur.

CA-

(1) Nubes & inania; laudanda tamen Viri voluntas est, atque in patriam pietas. Dicitur supra nimirum *Lib. VI. Cap. XII. n. 291. Not.* Gerardum, quode agimus, Cremonæ Infubrum natales hausisse, vix ut superstit dubitandi de eo locus. Sed quando eius, ut Hispani Avicena interpretis, iniecta hic à Nostro mentio est, minime ipsi tacendus erat indubius alter Hispanus, nec longo intervallo à Gerardi ætate proximus, X. Avicena Metaphysices, ac de cælo, mundo & anima librorum ex Arabico in Latinum interpres, nimirum *Dominicus Gundisalvi* Archidiaconus Toletanus: cuius versio exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *Tom. III. pag. 244. cod. 6443.* Item in Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. T. I. pag. 106. col. 1. n. 2186.* quo loco legitur: *Gondisalvi Archidiaconi Toletani varia opera; Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

atque apud Eundem in Laurentiana Medicea *Plur. LXXXIV. T. I. pag. 403. Liber Avicena De Anima translatus ex Arabico in Latinum ab Anonymo Archidiacono Toletano.* Item, in Bodleiana *Class. V. Kenelmi Digbæi n. 1677. pag. 81. col. 1: Alpharabius. De scientiis, sive liber Gundisalvi de divisione Philosophiæ.*

(2) Exstant quoque bini Hebraici Avicena codices in Regia Laurentiana Escorialensi, inter Hebraicos nn. 64. & seq.

(3) Apud Herbelotum *Biblioth. Orient.* in eo: *Abou Ali Houssain Ben Abdallah, Ben Sina Al-scheikh Al-Reis.* In fronte autem nitidissimæ Arabicæ Romanæ omnium eius operum editionis è Typographia Medicea ann. MDXCIII. fol. *Abu Ali-Ischaich Al-raisi* (id est Senioris, Principis) *Ibn Sina.* B. Huc

CAPUT III.

De Scriptoribus sæculi XII. PETRUS ALPHONSI ex Hebræo Christianus. De hoc, eius patria & ævo errores quorundam notantur. Eius Dialogi contra Iudæos, & alia. PETRUS Legionensis Episcopus Alphonfi VI. Regis Historicus. ALBERTUS monachus. PETRUS Compobellanus Episcopus idem est cum PETRO DE MONSONCIO superius laudato. PELAGIUS Orvetensis præsul. De eius collectione historiarum Hispaniæ, & quodam earum codice ms. cuius præfatio vero haud constat. De aliis eius libris. Nostrorum hominum incuria historiæ fontes non querendi, & publico bono exponendi. Ambrosium Moralem aliis quàm nos Isidori Pacensis, Sebastiani, Sampiri, atque huius Pelagii Chronicis usum fuisse, pluribus argumentis comprobatur. BERNARDUS Gallus Toletanus Archiepiscopus temerè creditur quorundam sermonum S. Bernardo Clara-vallensi attributorum auctor. De NONNIO Lusitano abate, & quodam eius opusculo.

32. INITIO sæcli duodecimi iam Regum Christianorum in Hispania vires & imperium longè lateque dispersa in unam Baticam viciniorum & commodiorum Africa Saracenos ferè protruderant. Quo quidem excellentissimi principes, ampliandæ Ecclesiæ ditioni à Deo nobis concessi, bellica vi atque virtutibus regiis, si qui alii, florere. Obiit quidem Alphonfus VI. Castellæ ac Legionis Rex magnus, anno MCVIII. relicta herede Urraca, quæ Alphonso I. Aragonensium Regi, Præliatori cognominato, non dudum nupserat: qui aliis Alphonfus Castellæ VII. aliàs, quod Urraca ex priore coniuge Raymundo Burgundionum Comitum filio Alphonsum regni heredem futurum iam susceperat, nullo inter huius nominis Reges Castellæ numero habetur. Post Urracæ obitum Alphonfus Raymundi iam laudatus, vulgò septimus & Imperator Hispaniarum dictus, ab anno MCXXII. usque ad MCLVII. utriusque regni habenas moderatus, obiens Sancium primogenitum Castellæ, Ferdinandum verò iuniorem Legioni præfecit. Sancio unius anni Regi, qui propterea vulgari ad posterum nuncupatione, *Desideratus* audiit, Alphonfus filius VIII. *Nobilis & Bonus*

Huc referri commode posse existimo Bernardum Archiepiscopum Toletanum qui interfuit Conciliis Legionensi, Nemausensi, & Gerundensi Annis MXCI. MXCVI. & MXCVII. auctorem Sermonum IV. in Antiphonam *Salve Regina* &c. De quo vid. Fabric. *med. & inf. T. I. p. 234.* Is autem quamquam Gallus origine fuerit, incolatu ac munere nostris iure vide-

appellatus, anno MCLVIII. succedens, absolvit sæculum longævus ac felicissimus princeps. Ferdinandus item Legionis anno MCLXXXVIII. fato functus, Alphonsum filium, sæculo & ipsum æqualem, successorem reliquit.

33. Aragoniæ verò Regnum, cui Navarra unitum erat, post Petrum germanum fratrem huius nominis tertium (1), qui eodem ineunte sæculo rerum potiebatur, Alphonfus obtinuit, ille qui propter Urracam coniugem Castellæ quoque Rex, uti diximus, fuit. Quo absque liberis diem suum obeunte, Aragonenses Ranimirum monachum Benedictinum, Navarrai Garfiam Ranimiri, è regia utrumque stirpe, anno MCXXXIV. Reges elegerunt. Ranimirus ducta coniuge Petronillam suscepit, quæ Raymundo Berengarii Barcinonensium Comiti (2) (huius nominis quarto) nupta circa annum huius sæculi XXXVII. Alphonsum filium, *Casum* nuncupatum, anno sexagesimo tertio reliquit Aragoniæ, unà cum Catalonia Principatu, Regem. Huic Petrus, cognomento *Catholicus*, nonagesimo sexto successit.

34. Navarra verò post Garfiam prædictum Sancius eius filius *Sapiens* ab anno MCL. Huic alius Sancius, *Fortis* appellatus, ab anno MCXCIV. præfuere. Portugalliæ Comitatum Henricus cum Teresa Alphonfi VI. Castellæ ac Legionis filia initio sæculi regebat: cui anno MCXII. successit Alphonfus filius, primusque eiusdem iam regni Rex, quod septuaginta tribus annis usque ad MCLXXXV. tenuit, successore relicto Sancio I. Hæc de Hispaniæ totius Regibus prænoscere, ut liqueat quibus eorum quisque æquales huius sæculi Scriptores vixerint, non inutile duximus.

35. Agmen ducit hos inter Moyses Hebræus natione sectaque, ab ea ad Christianissimum conversus anno MCVI. in urbe Osca regni Aragoniæ, ac PETRUS ALPHONSI nuncupatus, eo quod in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli sacro tinctus lavacro Alphonsum Aragoniæ simul & Castellæ atque Legionis, uti diximus, Regem, cuius medicus fuit, sponsorem aut susceptorem, sive ut vocat ipse spiritualem patrem, habere meruit. Id quod expressissimè idem narrat in prologo eius dia-

tur accensendus.

- (1) An potius *secundum*? Quod verius existimo.
(2) Addidimus uncinis inclusa ad vitandam confusio-nem quæ ex *quævis* oritur. Vidend. *Diagus Hist. Comitum Barcin. Lib. II. cap. CVIII. fol. 180. pag. 1. col. 2.*

dialogi, de quo paulò post dicemus. Hunc esse quem innuimus Alphonsum de quo loquitur, tum ratio temporis, tum Hispaniæ Imperatoris titulus, quo eum vocat, contra eos evincunt, qui Alphonsum huius nominis II. Aragoniæ intelligunt: quem non ante annum sexagesimum tertium eiusdem sæculi regnum suum inchoasse iam notavimus. Nec minus virgâ censoria dignus est Petrus Amboesius, qui in præfatione apologiæ pro Petro Abailardo, Alphonsum hunc Regem optimum & mathematicum doctissimum appellat, confundens eum cum Alphonso X. Castellæ Rege, Ferdinandi sancti filio, *Sapiente* cognominato.

36. Baptistis item locum Oscensem urbem eius regni nobilissimam Sertorii Academia, & longè plus sanctissimorum martyrum Laurentii Vincentique natalibus celeberrimam (1), unde domo idem fortè Petrus noster Alphonfus fuit (2), corruptè *Ostam* vocat auctor *Magni Chronici Belgici* inter Scriptores rerum Germanicarum à Pistorio editi, dum anni MCI. gesta refert (3); atque eo corruptè magis Vincentius Bellovacensis, & S. Antoninus Florentinus, apud quos *Hostia* legitur. Malè itidem Matthæus Palmerius in Chronico ad annum MLXVIII. nostri meminit (4), qui ante sex tantum fuerat natus; anno enim MCVI. quo in gremio Ecclesiæ fuit susceptus, quartum & quadragesimum, ut ipse ait, in ætate habebat. Quo autem nomine appellandus erit eorum crassissimus in paucis error, qui uno & ultrà sæculo antequàm Dominicus Prædicatorum sanctissimus parens ordinem suum instituisset, Dominico Prædicatorum ordini Petrum adscribunt? Quem errore Andreas Schotus in *Bibliotheca Hispana*, & Valerius Andreas Taxander in *Catalogo suo Hispanorum Scriptorum* inadvertenter admisere. Scripsit, nomen suum à gentiliis suorum, qui eius ad castra Christianorum transitum malignè interpretabantur, calumniis vindicatoris doctissimè atque eruditissimè,

37. *Dialogos*, (sive dialogum in XII. partes sive titulos distributum) in quibus *impia Iudeorum opiniones evidentissimis, cum naturalis, tum celestis philosophiæ argumentis, confutantur, quedamque Prophetarum abstrusiora loca explicantur.* Quomodo nuncupati Colonia primùm ex Gymnici officina anno MDXXXVI. in 8°. prodire, ab Hermanno Comite Nuenario Ecclesiæ Argentinensis Præposito, viro doctissimo *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Quæ hætenus hoc numero traduntur panegyrim mihi potius quam historiam videntur sapere: certe

fimo ac doctorum amicissimo sedulò conquisitum, & in bibliotheca tandem Corbeienfi repertum opus. Quod Moyses Iudæus & Petrus Christianus, nempe is qui olim fuerat, cum eo qui iam esse coeperat, accuratissimè pertexunt. In eo (auctor ait) omnium aliarum gentium credulitatis destructionem præposui: post hæc Christianam legem omnibus præstantiorem esse conclusi: ad ultimum etiam omnes cuiuscumque Christianæ legis adversarii obiectiones posui, positasque pro meo sapere cum ratione & auctoritate destruxi. Prodiit quoque in editionis *Bibliothecæ Veterum PP.* tomo 12. & in novissima Lugdunensi tomo 21. Laudat hominem opusque sequentis sæculi Scriptor Raymundus Martini Dominicanus in *Pugione Fidei adversus Mauros & Iudæos*: fuisse eum, priusquam Christianus fieret, magnum apud Iudæos Rabbinum asserens. Vincentius (5), uti diximus, Bellovacensis, & Antoninus Florentinus, & Matthæus Palmerius (6), Alphonfus item Spina *Fortaliti Fidei* auctor, qui sapientissimus & eruditissimus, & Alphonfi Imperatoris medicum, & venerabilem vocat: Valerius historiarum noster (7), Alphonfus Venerus (8), Iacobus Philippus Bergomensis (9), Paulus Langius (10), præter noviores bibliothecarum editores, Possevinum, Schotum, Miræum & Hispanos historicos. Tribuitur quoque eidem à nonneme (11)

38. *De scientia & philosophia* lib. 1. Qui forsitan idem est cum libro *Discipline*, ita ab eo appellati: cuius exemplum veteris valdè scripturæ codex Vaticanus ms. 4161. conservat, cuius initium: *Dixit Petrus Alphonfus servus Iesu Christi, compositor huius libri: Gratias ago Domino &c.* Et mox: *Prologus libri Petri Alphonfi. Deus in hoc opusculo mihi sit in auxilium, qui me librum hunc componere & in latinum convertere compulit. Cum enim apud me sapius &c.* Et paulò inferius: *Propterea ego libellum compegi, partim ex proverbii philosophorum, & suis castigationibus Arabicis, & fabulis, & usibus; partim ex animalium & volucrum similitudinibus &c.* Principium libri: *Hoc philosophus qui lingua Arabicâ cognominatur Edrich, dixit filio suo &c.* Et in fine est: *Explicit liber Petri Alphonfi, qui intitulatur Discipline, prout habetur in proæmio.* Character est lectu difficilis ob frequentes abbreviaturas, & æqualis, aut ferè sæculo huic quo auctor vixit. *Dialogorum* ms. codicem Labbeus laudat in *novæ bibliothecæ mss. li-*

3. par. dist
3. cap. 4. pag.
140. editionis
Parisiæ anni
MDCLI.

1 In *Spec. hist.*

2 In *Chron.*

3 Lib. 1. fol.
39. 65. & lib. 3.
col. 122. 128.

4 134. 137.

5 Lib. 8. tit. 6.
cap. 9.

6 In *Enchiridio.*

7 *Supplem. lib.*

8 12. fol. 210.

9 In *Chron. Citi-*

10 Bergomenfi
ubi supra, Vene-
nero in *Enchi-*

11 *ridio.*

obrusam desiderant. Et mirandum sane quod Nostro, Catoniani alias supercilii critico, tam facile exciderint.

* Pag. 26.

brorum parte secunda (1) d.

39. Eiusdem temporis fuit æqualis PETRUS Legionensis Episcopus, Alphonfi VI. Castellæ ac Legionis Regis maior capellanus & historicus: cuius de eiusdem Alphonfi VI. rebus gestis historia latino sermone scripta, ut suspicor, & ab aliquo in vulgarem non eius ævi, sed recentioris translata, latet adhuc in schedis, fato quodam veterum transacti temporis monumentorum, quibus recentia quæque præferre solemus. Hanc tamen historiam laudavit, eaque usus fuit, Prudentius Sandovalius, ut liquet ex his quæ de rebus Alphonfi VI. in literas retulit e. Eius quoque meminit Laurentius Padilla archidiaconus Rondenfis, & Caroli V. chronographus, inter veteres alias, quæ ad manum ei ad scribendam novam Hispaniæ historiam, adhuc hodie si primum exceperis librum ineditam, olim fuere. Habuit quoque eiusdem exemplum atque eam sæpius laudat, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia*, nondum & ipsa typis edita^f, quamvis Didacum pro Petro cum vocet. Alio usus fuit^g D. Iosephus Pellizerius, amicus noster, Phi-

^e *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon Don Fernando* &c. pag. 93.

^f Lib. 15, cap. 14. & 16, cap. 7. & 19. & lib. 17 cap. 8.

^g Meminit in lib. *Informe de la casa de Sarmiento* fol. 4.

(1) Petri Alphonfi *Dialogorum opus adversus Iudeos* non raro occurrit in celebrioribus MStorum. Bibliothecis, varietate inscribitur. In Cottoniana, in *Galba cod. XV. pag. 68 col. 1: Iudaismus*. In Alnensi, *Classi IV. Decur. 6. pag. 247. à Bosquiero: De vera amicitia*. In Galliarum Regis, *T. III. pag. 252. cod. 2213. De prophetiis veteris Testamenti*. Non item *Liber de scientia & Philosophia* de quo, num idem sit cum opere ab ipso Petro Alfonso DISCIPLINA, ab Oudino, Fabricio & aliis DE CLERICALI DISCIPLINA inscripto, Noster ambigit. Mihi utrumque idem videtur opus; nam in Escorialensi Bibliotheca *Lit. q. Plut. 1. sub n. 14.* notatum reperi: *Petri Aldefunsi, sive Alphonfi Ojcenfis Opus PROVERBIORUM seu CLERICALIS DISCIPLINÆ*: quo loco in eius Bibliothecæ codicum recensione (*Tom. III. Latinor. pag. 10. init.*) hæc addidi: *Tribus libris: Latino quidem sermone, sed Hebraici aut Arabici saporis*. Iure igitur DISCIPLINÆ titulo, PROVERBIORUM titulus præponitur; nam ex proverbii Philosophorum compactum opus ab eius Auctore dicitur. Exstat in Regia Taurinensi *Tom. II. Cod. DCCXXXVII. pag. 236* ac eodem atque apud Nostrum initio: *Dixit Petrus Adelfonsus &c.* Itemque in Oxoniensi & Cantabrigiensi apud Oudinum *T. II. pag. 993. col. 1.* qui & *Logicam* à Petro Alphonso conscriptam fuisse tradit, exitareque in Bibliotheca Regis Galliarum *Cod. 6279.* eo tamen numero, atque in IV. eius Bibliothecæ Tomi Indicibus frustra quæsvi; & puto Petri potius Hispani cognominati quam Petri Alphonfi Logicam esse. Sanderus apud Fabricium *Biblioth. med. & inf. T. V. pag. 239.* eidem tribuit: *De abundantia in Sermonibus ad omnem materiam*. In Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. pag. 212. col. 1. Cod. 6184.* hæc legi quasi in eo codice contenta: *7.º Fragmentum ex libro PETRI ALPHONSI contra Iudeos; porro illud fragmentum desinit in hæc verba:* " Sed inter iam dicta & dicenda, libet hic metricam illam interfere fabu-

lippi IV. & Caroli II. Regum nostrorum historicus laude dignissimus.

40. Qui auctor in Annalibus Hispaniæ, quibus ante aliquot annos immortuus fuit, lib. 4. num 37. indicium nobis fecit servari hoc opus inter mss. libros qui Excellentissimi Comitis de Villa-umbrosa fuere, & nunc penes lectissimam eius olim conjugem sunt. In cuius principio de se ipse auctor ait: *Ego itaque ab ipso iuvenili flore colla pio Christi iugo subnectens apud cœnobium quod Domus feminis nuncupatur, habitum monachalem suscepi: ubi diversis sententiis sanctorum Patrum, catholicorum Regum sacris indicantibus libris, mecum ipse spatiando revolvens, statui res gestas domini Adephonfi orthodoxi Hispaniæ Imperatoris, vitamque eiusdem carptim perscribere* (2). Cœnobium *Domus feminis* appellatum, non aliud videtur, nisi S. Dominici de Silos; nam Silos nos vocamus granaria subterranea, quæ verè *domus feminis*. Petri autem ipsius Legionensis Episcopi ætate sibi æqualis meminit Pelagius Ovetensis præsul versus finem sui Chronici, quum ad Alphonfi huius VI, obitum pervenit (3).

In-

„ lam quam aliàs ante triennium scripsi; cuius figuræ & similitudines plenè & perfectè intellectæ, proprietates gentium & ordinum, & causas perturbationum, universales Ecclesiæ declarabunt." & statim subicitur *carmen de pavone figurati, id est... unde colligas carminis huius authorem esse Petrum Alphonsum*. Hactenus.

(2) Totidem atque ipsis verbis leguntur hæc in Chronico Exiliensi apud Cl. Florezium *T. XVII. pag. 273. n. 7.* ut pronum sit coniecere, Monachum *Domus feminis* id est Exiliensis Cœnobii eius Chronici auctorem, non diversum esse à Petro Legionensi Episcopo. Sed intercedunt alia apud eundem Florezium videnda *eod. Tom. in Notit. præv. ad id Chron. pag. 267. à num. 9.*

(3) Pelagii verba in fine Chronici (qualia in Complutensi olim, nunc Regiæ Bibliothecæ Matritensis non semel aliàs à me laudato eiusdem & Sebastiani & Sampiri codice fol. 52. pag. 2. leguntur) hæc sunt: *In nativitate S. Ioannis Baptistæ hora sexta in lapides quæ sunt ante altare Sancti Ysidori ubi tenet sacerdos pedes quando missam celebrat non per iuncturas lapidum sed per medias petras cepit manare aquam videntibus cunctis civibus tam nobilibus quam innobilibus una cum Episcopis, videlicet Pelagius Ovetensis & Petro Legionensi: & hoc fuit factum tribus diebus quinta feria & sexta feria sive & sabbato. Et aliis interiectis: peracto sermone ab Episcopo Ovetensi. & peracta missa accesserunt prædicti Episcopi ad locum ubi erat aqua. & ipsi Episcopi biberunt ex ea. & multi alii homines. Illa vero que remansit posuerunt in vase vitreo, & fuit in eo multo tempore &c.* Cl. Emmanuel Risco Augustinianus Hispaniæ Sacræ Florezii Continuator *Tomo XXXIV.* qui hactenus editorum postremus est, catalogum Legionensium Præsulum ad Froilanum tantum huius nominis secundum perduxit, qui ab anno CMXCII. ei Ecclesiæ præfuit, reliquos, ut coniecimus

41. Interfuisse dicitur eiusdem Alphonfi VI. Regis sepulturæ, qui anno MCVIII. è vivis excessit, ALBERTUS monachus SS. Facundi & Primitivi monasterii, quod in *Sahagun* contraxit sequior ætas: cuius historiam de rebus eiusdem huius monasterii SS. Martyrum vulgari lingua scriptam laudare possumus fide unius Hieronymi Romani de la Higuera nuper laudati, qui memoratæ *Historiæ Toletanæ*, quam in schedis adhuc legunt qui eius exempla ad manum habent, cap. 13. & 14. lib. 17. fragmentum inde vulgari lingua, sed non eius quo vixit auctor temporis, quod hæere facit nos, depromsit. Laocoonis Virgiliani verba illa licetne usurpare?

Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.

42. Nisi latinè auctor scripserit, istuc hispanam translationem dederit. Certè in fragmento asserit Albertus hic, se morienti Alphonso præsentem fuisse, eundemque filiam Urracam regnorum heredem reliquisse.

43. Celebratur eiusdem Regis tempore à nonnimine PETRUS quidam Compostellanus Episcopus, idemque à Callisto II. Papa ad Archiepiscopi dignitatem exaltatus, & Emeritana diœcesi mactus, qui in laudem Virginis composuisse quædam dicitur. Ita in *Supplemento Chroniconum* h. Iacobus Philippus Bergomensis, & noster Marinæus Siculus^h. At hic magnus commissus fuit ab his auctoribus error. Aut enim ad Petrum Martini Compostellanum Episcopum (1) respexerunt, ut in eo diximus cap. 14. lib. 6. aut, quod magis credimus, Didacum (non Petrum) Gelmirez, primum Compostellanum Archiepiscopum à Callisto II. creatum significare voluisse credendi sunt. At hic nihil scripserit de B. Virgine aliàs refertur. Quare ad nos non pertinet, summus quantumvis, si quis alius, Hispaniarum antistes.

44. Sub Alphonso etiam sexto, sed ultra etiam, dignitate floruit literisque, iuxta illius ævi captum, PELAGIUS Ovetensis Episcopus, qui huius Regis sepulturæ interfuit, & in Ecclesia S. Isidori

Legionensis concionem habuit pro actione gratiarum seu expiatione miraculose aquæ ab altari per triduum manantis: quod ipse refert in fine Chronici (2) iam laudandi. Adfuit idem Concilio cuidam in urbe Ovetensi anno huius sæculi decimo quinto, regnante Urraca, celebrato: cui simul interfuere Bernardus Toletanus primus post urbem à Mauris receptam Archiepiscopus, Pelagius Bracarenfis, & quindecim alii antistites. Cuius notitiam ex archivo sanctæ Ecclesiæ Toletanæ primus, ut credimus, Prudentius Sandovalius in huius Regiæ rebus gestis^k publicavit. Superstitem verò Pelagium fuisse adhuc anno MCXXIV. liquidum est ex instrumento cuiusdam donationis^l Sancia Infantis Alphonfi VII. qui rerum iam potiebatur, sororis germanæ, Petro cognomento Venerabili, Cluniacensi abbati, hoc anno factæ, cui eius nomen inter alia subscriptum legimus. An autem inter aliquot ultra vixerit, postea videbimus.

45. Sumto hic in manus filo nostratis historiæ quam aliquot sæculis veteres Episcopi Isidorus Pacensis, Sebastianus Salamanticensis (nisi alius fuerit, uti suo loco diximus) & Sampirus Asturicensis, unus post alium ad Ranimirum usque III. profecti sunt, res ipse gestas Veremundi II. Alphonfi V. Veremundi III. ac Ferdinandi Legionis Regum, qui ultimus & Castellam obtinuit, eiusque filiorum Sancii I. & Alphonfi VI. stilo duxit; brevissimè quidem, ut in more tunc fuit, & incompositè. Huic tamen huius temporis res, nec alii ferè, acceptas ferimus: quem ab eodem Sandovalio cum tribus aliis Episcopis editum habemus (3). Sed quod idem ait, descriptum à se hoc Pelagii Chronicon ex codice Gothico, qui Oveti servatur, & ab ipso Pelagio scriptus creditur, admonet nos, ut pro certo habeamus eodem isto codice usum Ambrosium Moralem olim fuisse, cuius cum laude magni pretii is meminit lib. 9. cap. 7. & lib. 12. cap. 29. utpote manu ipsa auctoris, aut per alium iussu eius descripti, & ex eadem bibliotheca Ovetensi ad manum habiti. Sunt tamen in eo codice, præter laudat-

^k *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon* fol. 123.
^l Sandoval. *ibidem* fol. 124.

^h Ad annum MCXX.
ⁱ De laudib. *Hisp.* lib. 6.

mus mox daturus. Iure igitur à Viro Cl. uberiolem Petri Legionensis historiam, scriptique de quo agimus notitiam propediem expectamus, quæ verbo fortassis rem expediet.

(1) Petrum videlicet *Martini de Monsoncio*, aut *Monoro*, qui prius Abbas fuerat Monasterii de *Anzealtaria*, cuique nonnulli, præeunte Guillelmo Durando, tribuunt Orationem *Salve Regina*. Dicitur à Nostro, atque à nobis de eo supra *Tom. I. lib. VI. c. 14. n. 341. seq.*

(2) Exstat item hoc Pelagii Asturicensis, sive Ovetensis, Chronicon in prælaudato olim Complutensi, nunc Regio Matritensi codice fol. 48. pag. 1. *Inc. Mortuo Ranimiro Veremundus Ordonii filius &c.* Desinit (fol. 54. pag. 1.) : *Sepelière prædictum Regem (Alfonsum) in Ecclesia Sanctorum Facundi & Primitivi cum laudibus & hymnis &c.*

(3) Exstat item à Cl. Florezio vulgatum *Hisp. Sacr. T. XIV. à pag. 466.*

data Chronica quatuor Episcoporum, aliqua etiam de Gothorum tempore; atque item genealogiæ latinæ quædam Gothorum Regum à Cindafvintho, quas idem Morales dicto cap. 29. lib. 12. repræsentavit.

46. Quibus indiciis eò ferimur, ut non solum Sandovalio & Morali unum eundemque visum Ovetensem librum credamus; sed neque de alio quàm de isto locutum fuisse D. Iosephum Pellizerium, cum de Pelagii hoc opere, & eo in quo descriptum est codice bibliothecæ nunc Reynosianæ (hoc est Excellentissimi D. Didaci de Arce Reinoso, viri summi & olim dum viveret Inquisitoris Generalis Hispaniæ regnorum) mentionem in observationibus ad Dulcidi Chronicon^m facit. Nisi duos inter codices Ovetenses, quos Morales in eius Ecclesiæ libris olim viderat, ut infra dicemus, distinguendum sit. Pelagium (Pellizerius ait) fecisse compilationem quandam plurium historiarum, veluti centonem quandam, cui titulum hunc dedit: *Liber Chronicorum ab exordio mundi usque eram MCLXX* (1).

47. Quæ autem liber is comprehendit, præfatio hæc docet: *Charissimi fratres, si Chronicam hanc, quam aspicitis, bono animo eam legeritis: invenietis quomodo iunior Isidorus Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellexit, ita ab Adam usque ad Noe, & usque ad Abraham, & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de Iudicibus, sive & Regibus, sive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispaniæ Regibus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit.* Maximum tamen hic admissum errorem crediderim (antequam ad alia procedamus) à Pelagio nostro, dum Isidoro Pacensi barbaro Epitomes Imperatorum vel Arabum Scriptori Chronicon Isidorianum vulgò dictum & eleganter du-

(1) Deest quidem hic titulus in Complutensi sepius laudato, nunc Regio Matritensi codice; sed verè Pelagius, ut Pellizerius ait, *Compilationem, veluti centonem plurium historiarum à mundi exordio ad eram MCLXX.* confarcinavit: qualis profectò codex quodè agimus est. Continet enim fol. 1. *Civitates quas regerant Reges Gothorum, earumque Pontifices;* & continuò, eodem fol. 1. *Parvos annales per Eras à XXXVIII. in qua Christus natus fuit, ad MLXXXIII. die III. f. (Februarii) in quo occiderunt Regem Beremutus in Val de Tamaròn.* = Fol. 4. *Parvos annales à captione urbis Hierusalem, Erà MCXXXIII.* = Fol. 6. sub hac maiori rubrica: *Pelagius Episcopus Ovetensis ait: De originibus celebriorum Hispaniæ urbium.* = Fol. 8.

ctum, adscribit: qui dubio procul Isidori magni Hispalensis est, ut in huius mentione iam monuimus.

48. Sequitur in præfatione: *Et beatus Isidorus Hispalensis Ecclesiæ Episcopus (de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesiæ) de Regibus Gothorum à primo Athanarico Rege ipsorum usque ad catholicum Wambanem Regem Gothorum, prout potuit, plenissimè exposuit. Et à prædicto Rege Wambane usque ad catholicum Pelagium Regem Gothorum B. Iulianus Toletanæ Sedis Archiepiscopus, qui arcam cum Sanctorum pignori- bus (quæ nunc Ecclesiæ Ovetensis gloriatur) cum Rege Pelagio secum in Asturias transulit; & sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, prout potuit, plenissimè scripsit.* Erroribus etiam hæc omnia scitent. Nam neque Isidorus Hispalensis, qui sub Chintilanæ obiit, gesta successorum eius Cindafvinthi ac Recesvinthi, quos penè secutus fuit Wamba, literis potuit commendare; neque Iulianus Archiepiscopus Toletanus, Wambanis rerum historicus, Egica regnante, scilicet anno DCXC. vitâ functus, ad Pelagii tempora, quibus etiam translata Ovetum arca reliquiarum ob Saracenorum fuit metum, historiam pertexere naturâ potuit.

49. His verè & notæ historiæ visis defectibus, in quos Pelagius vix incurrerit, facillè persuadeor (nisi librum contractantibus aliunde contrarium constet) non Pelagii hanc præfationem, sed alterius eo recentioris esse (2): qui summam rerum, quæ in eo libro continerentur, conficere voluit; atque eò magis quòd non fese auctorem continuationis usque ad Alphonsum VI. quod ipse loquens debuit, sed Pelagium quasi à se alium commendat. *Et ab Weremundo podagraco usque ad Alphonsum Regem filium Raymundi Comitis & Urracæ Reginae, Pelagius Ovetensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothis & Aragonensibus Regibus, prout potuit*

Librum Chronica, seu Tabularium ab Adam ad diluvium; & quatuor Romanorum, Gothorum, Asturiarum & Saracenorum Regum ordines. = Fol. 28. *Ordinem annorum mundi Beati Iuliani Pomerii Archiepiscopi Toletani.* = Fol. 29. *Excerptum è Sebastiani Salmanticensis (seu verius Alphonfi Magni) Chronico.* = Fol. 34. *Chronicon Sampiri Asturicensis.* = Fol. 48. *Chronicon Pelagii Ovetensis de quo agimus.* = Fol. 54. *De Salomonis penitentia.* = Fol. 55. *Decreta Adephonsi & Geloira Reginae;* & minora alia usque ad folium 73. quod codicis extremum est.

(2) Rem videtur Noster acu tetigisse; cum enim tot insunt quot vidimus prælaudato Complutensi codici: abest ab eo præfatio quæ magnas illi turbas excitavit.

^a Corpus ei
ibi quiescit.

^m Fol. 15.

^o Sandoval.
ubi supra *Hist.*
de D. Alonso el
VII. fol. 146.
Garibay lib. 12.
cap. 2.

^r In Notat. ad
Episcopos fol.
208. pag. 2.

tuit, plenissimè scripsit: æquè ut de duobus aliis Episcopis Sebastiano & Sampiro fermonem prius habuerat. Præterea, cum de Aragonensibus Regibus nec verbum quidem unum apud Pelagium fiat: iure quidem optimo ab eo depellimus ignorantiam eorum, quæ ipse literis consignasset, invidiam. Nullum ergo ex præfatione ista præiudicium, quod Pellizerio visum, notis & compertis iam memoratorum Chronicorum auctoribus creari velim; neque item ex ea necessariò colligi systematis huius diversorum operum formatorem Pelagium fuisse.

50. Adiungimus his adversus præfationem consideratis, vacillare & inscriptionis seu tituli fidem. Quomodo enim Pelagius potuit anno huius sæculi XXXII. hoc est erà MCLXX. conficere opus hucusque perductum, qui ante biennium ultravè ad plures abierat? Alphonfus etenim Ovetensis Episcopus, eius ut videtur successor, comes fuit Alphonfi Regis VII. in ea expeditione, quam adversus Mauros anno MCXXIX. unà cum Zafadola eorum Regulo, quem fœdere sibi copulaverat, perfecisse dicitur^o.

51. Codicem hunc vidisse Ambrosium Moralem nullus dubito, eo tempore quo regiâ Philippi Regis II. auctoritate munitus lustravit monasteria omnia & Ecclesias Asturiarum, Galliciæque & Castellæ veteris, rationem Regi piissimo redditurus antiquorum quorumcumque monumentorum, sanctarum reliquiarum, & manuscritorum librorum, quæ in iis reperirentur & adservarentur: de quo industriè à se adimpleto munere relationem in schedis reliquit, *El santo viage* (1), sive sanctam expeditionem, inscriptam. Historiam quoque hunc librum appellat Ecclesiæ atque urbis Ovetensis (quam innuere videtur Sandovalius, aut eius hunc titulum, de proelio Clavixano scribens^p): cui inserta legi ait privilegia omnia & bullata diplomata à summis Pontificibus huic Ecclesiæ & urbi concessa: quod genus codicum in Asturiarum principatu, Gallaciæque, ac Portugalliæ regnis proprio vocabulo *tumbos*, in Castella verò *becerros* vocant. Eadem quoque historias sive Chronica ibidem reperisse, alio libro insigni & raro contentas, idem auctor paulò inferiùs refert. Sed post laudata eiusdem Pelagii alia huc statim redibimus.

52. Exstat quoque apud historiæ seu

(1) Editum Matriti fuit apud Antonium Marin anno 1765. curante Cl. viro Fr. Henrico Florez.

(2) Vernaculus eius operis titulus est: *Historia de*

Magnalium Abulensis urbis auctorem (2), qui Ludovicus est de Ariz Benedictinus monachus, Pelagio adscriptum de rebus huius nobilissimæ urbis fragmentum: in quo de fundatore eius Hercule Nestorinum quendam Græcum Scriptorum laudat, seque ait idem postea legisse in *legenda* Guidonis Turonensis *De orbibus* (an *de urbibus?*) qui centum ferè annis antea floruerat, hoc est, nisi fallimur, sæculo undecimo: quæ omnia suspecta mihi sunt, seu potiùs meræ nugæ^q. Fatetur tamen Morales opus hoc Pelagii Ovetensis superesse, in quo de quibusdam Hispaniæ præcipuis urbibus tractavit, inque aliis de Legionensi ea, quæ inde dictus Morales refert 19. capite libri decimi septimi. Meminit quoque huiusmet sub titulo *Historia Abulensis urbis* ms. & in tabulario eius curiosissimè asservatæ Prudentius Sandovalius in historia Regis Alphonfi VII. Hunc commentarium Chronico ipsi Pelagiano videtur mihi contribuisse Ioannes Ægidius Zamorensis Franciscanus, multæ vir lectionis: qui in adversariorum, hæctenus ineditorum, tractatu vi. *Pelagius verò* (ait) *Ovetensis Episcopus in Chronicis suis dicit, quòd ab exordio mundi usque ad ædificationem urbis Toletanæ fluxerunt anni MMMMDCCLXXIV.* Quæ de opere illo quo urbes illustravit intelligere oportet, cum in Chronico eius vulgato nihil tale de Toletanæ urbis fundatione legatur.

53. Indignor quidem Hispaniæ doctorum hominum, quos semper tulit & hoc nostro sæculo fert haud vulgaris eruditionis, negligentia aut contemtu publicæ utilitatis in postponenda quibuscumque aliis non magni compendii aut fructus libris pretiosissimorum antiquitatis monumentorum, è quibus velut è limpidissimis fontibus historia tota nostræ gentis derivat, accuratissima editione. Indignor principibus viris patriæ amantibus, doctorumque Mæcenatibus, incuriositatem exprobrans, promovendi eam industriam, quæ in purgandis & ad usum derivandis nostrarum originum his fontibus collocari ante alia debuisset. Quod Pelagii nostri & lucubrationum eius, sive unius eiusdemque, sive variorum codicum occasione, iure à me dictum inficias nemo iverit, qui amore ac desiderio veri nocendi quamvis leviter tactus, Sandovalianam editionem, aliàs incorreclissimam, quadruplicis Chronici cum

las grandezas de la Ciudad de Avila. Compluti apud D. Martinez Grande 1607. fol.

^q Videndus
Pet. Abarca *De*
Regibus Ara-
goniæ par. 1. in
fine additio-
num.

^r In *Additio-*
nibus ex qua-
dam historia ms.
sive indice ca-
pitum historiæ
præmissis sub
cap. 45.

cum eiusdem auctorum eâ formâ, quam in Ambrosii Moralis *Hispana historia* & si quorum aliorum habent, conferre velit. Quod aliquando nos fecimus, animadvertentes id non ignorari magnum operæ pretium esse. Nec prætermittimus hinc, ne alia occasio non obveniat, ea quæ in Sebastiani seu Alphonfi III. Magni, & Sampiri, immo & Isidori Pacensis, Chronicis, iteratò fuit monendum, semel in Pelagio notare; atque hominibus nostris ab his salebris, quomodo possint, emergendi, consultis nempe, ubi sint, memoratis codicibus, viam ostendere.

54. Nimirum ad manum fuere huic nostro veteris historiæ vindici non solum duo hi codices quos diximus Ecclesiæ Ovetensis, unde, sive ab eorum aliquo, tam Prudentius Sandovalius editionem suam, quam Pellizerius suprâ positam narrationem & præfationis textum depromere; sed & alii quoque illa ipsa Chronica continentes, alia tamen facie ac titulo quam edita sunt. Nec enim aliter evadere possumus difficultates inde provenientes, quòd cum in editione distinctæ sint partes integri Chronici, suoque earum formatori quæque adscripta, ut quæ Isidori Pacensis sunt, sub eius nomine, quæ Sebastiani seu Alphonfi, quæque Sampiri ac Pelagii sunt, sub eorum legantur: Ambrosius tamen Isidori Pacensis Chronicon id, quod typi repræsentant, vidisse vix appareat, sed aliud quodvis: adeò absunt ab eius vulgari forma quæ Isidoro à Morali tribuuntur. Immo ea quæ apud Isidorum legimus, Sebastianum aut Sampiro is adscribit. Sebastianum quoque Isidoro antiquiorem supponit, ac sæpius affirmat; tandemque ab his tribus, quasi eiusdem temporis omnes historiæ scripserint, eosdem eventus, easdem res quærit, & non inventas desiderat. Exempla dabimus uniuscuiusque partis.

55. Primò, adscribit Isidoro Pacensi, immo & Sebastianum Salmanticensi, quæ apud eos frustrâ quaras. Libro 12. cap. 65. ex Isidoro ait Rodericum Regem Cordubense palatium paternum valde munivisse: quod nusquam ab eo dictum apparet. Lib. 12. cap. 59. ex eodem & Sebastianum refert Egicam Gothorum Regem omnes regni sui rebelles domuisse: quod apud eos non legitur. Cap. 64. ait, se de Pelagii rebus non alia proditurum nisi à Salmantino & Pacensi Episcopis prodita: quorum posterior ne semel quidem Pelagii meminuit. Postea ait Isidorum expressè dixisse Fafilam Cindasvinthi Regis filium à Witizane occisum reliquisse in eiusdem aula Pelagium filium, qui apud eundem

Regem Protospatharii munere fruebatur. Id autem neque Isidorus, neque aliorum aliquis enuntiâsse legitur. Cap. 65. de Witizanis sceleribus agere & conqueri affirmat Isidorus & Sebastianum. Non ii quidem, quibus editis utimur. Cap. 66. de eiusdem Witizanis obitu diversè loqui monet Pacensem, Salmantinum, ac Tudensem (Lucam scilicet) Episcopos ab eo quod Rodericus Toletanus prodidit. Nihil de Witizanis morte Isidorus, neque de Witizane Sebastianus. Cap. 40. eiusdem libri 12. (eum enim ordinem sæpe retrogradum, quo his observandis processimus, sequi lubet) Reccefvinthi mortem erâ DCCX. contigisse referens, huius rei Isidorum laudat auctorem, de quo vulgatus altè silet.

56. Secundò, attribuit idem Sebastianum Salmanticensi (aliquando & Sampiro Asturicensi) ea quæ Isidoro adscripta in editis habemus. Quo argumento planè convincitur Isidori Chronicon Sebastianum, Sebastiani autem Chronicon Isidoro inscripta eum vidisse. Iccircò hunc ætate posteriorem, illum priorem credidit: quod frequentissimè inculcat. Nempe lib. 12. cap. 53. De Ervigio Rege ac Toletano Concilio eius tempore celebrato referens, Sebastianum Salmanticensem secuturum inde se ait, cuius Chronicon in Ovetensi codice repertum totius nostratis historiæ primam scaturiginem profitetur. Sed adhuc magis de ordine quo uterque, Sebastianus & Isidorus, fuere ab eodem habiti, ex libri 12. cap. 40. constat, ubi Ildephonsus ait Isidori Hispanensis Chronicon ad annum usque Reccefvinthi duodevicesimum continuâsse: Wambanis rerum non ignorari auctorem (Iulianum Toletanum scilicet), ulteriora autem post longum temporis intervallum prodidisse, cum Sebastianum Salmanticæ, tum Isidorum, quem iuniorem, seu Pacis (vulgò de Beja) vocant, præfules.

57. Prosequitur: (eius verba latinè sic sonant) *Salmantinus usque ad Alphonsum Regem Castum, cuius tempore vixit; Pacensis autem ad Ordonium usque primum, neque ultra, se extendit, quamvis adhuc vixisse videatur sub Garseane Rege. At parum inferiùs admittit Roderico Archiepiscopo Toletano aliter visum fuisse. Archiepiscopo (ait) D. Rodericus non dicit scripsisse hunc auctorem (Isidorum) nisi ad Hispaniarum usque excidium; noster verò exemplaris liber historiæ prosequitur usque prefatum tempus (Ordonii nempe Regis primi), eamque his verbis absolvit, quæ unum eundemque totius historiæ auctorem fuisse planè ostendant. Item libri 13. cap. 15. poste-*

steriorem Sebastianum Isidorum facit, illum circa id tempus quo Alphonfus Catholicus obiit, nempe anno DCCLVII. in lucem editum affirmans. E contrario autem à principio libri 13. quo Pelagii & successorum res gestas tractare coepit, Sebastianum pro eo agnoscit, qui talis est in editis, nempe auctorem primæ adversus Mauros pugnæ. Cap. 2. ac 3. aliorumque eventuum in sequentibus. Sed cap. 13. notat nuncupasse eum historiæ suam, uti in ea legitur, Alphonso Casto, quæ tamen in editis usque ad Ordonium tertium, à Casto Regem, pertingit; nec ullum in ea talis nuncupationis reperitur vestigium.

58. Tertiò asserimus, Moralem credidisse hos tres Episcopos (Sebastianum, Isidorum & Sampirum intellige) non quidem de suo tempore singulos, quasi lampade in manus ab antiquiore accepta historiæ formasse; sed unumquemque generalem Hispaniæ historiæ scribendi finem sibi proposuisse: quamvis in his tamen, quæ alius iam enarrasset, verba eius plerumque transcribere contentus fuerit. *Plerumque* diximus; namque variâsse unumquemque eorum à prototypo in iis quæ transcriberet, exinde perspicuum redditur, quòd Morales diversa inter se plura de eodem tempore, ac de eadem locutionibus re sæpe attribuat. Unde manifestum etiam sit, non æqualium aut recentiorum curiosâ industriâ in unum coaluisse historiæ corpus tria quatuorve ista Chronica, sive historiæ partes, ut sic totus rerum apud nos per ea tempora gestarum cinnus ad posteros ita compositus coordinatusque perveniret; immo unumquemque laudatorum auctorum continuationem suam hiltoria ab alio iam coepta sic literis consignatam voluisse, ut non minùs auctor credi vellet, aut forsân recognitor & corrector eius partis, cui ipse continuationem superstrueret. Absque quo vix fuerit, ut qui transcriptoris tantum fungi vellet munere, à transcriptis verbis sensuve auctoris eorum recederet.

59. Planè Morales initio libri 13. quo recuperari coeptam à manibus Saracenum Pelagii operâ Regis Hispaniam refert per plura capita, tres illos Sebastianum, Isidorum, Sampirum eorundem eventuum auctores sæpius conformes, quandoque etiam à se invicem discrepantes laudat. Huius nempe libri cap. 2. & 3. miraculose paucorum Christianorum adversus ingentem hostium, Alcamane Duce, multitudinem ad Covadongæ antrum reportatæ victoriæ successum beatissimæ Virgini Mariæ tribuere ait Sebastianum Episcopo-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

pum; idque ipsum facere Isidorum Pacensem aliquantò clariùs, Sampirumque inquit Asturicensem. Quam rem in Sandovaliana editione frustra quis apud alios, quam apud Sebastianum quæserit. Cap. 4. Pelagium obiisse completo anno regni undevicesimo, ex tribus illis auctoribus prodit; cuius rei auctorem unum legimus Sebastianum. Cap. 5. Isidorum, ait, & Sampirum bene plura iis addidisse, quæ Sebastianus de Pelagio scripserat. Vides, lector, ut inter se variaverint. Cap. 9. edificasse Fafilam Regem Pelagii filium iuxta oppidum Cangas sacram vivificæ Crucis ædem docet ex iisdem tribus; adiuncto tamen, quòd Isidorus Pacensis mirè eam ædificatam expresserit. Sebastianus dumtaxat id rei narrat simpliciter in editis.

60. Cap. 10. tribus iisdem Episcopis refert auctoribus successisse Fafilæ Alphonfus; adiungere tamen Pacensem electione id populi factum: eosdem item dixisse Alphonsum è Gothorum semine esse, quem non Catholicum, uti Rodericus Toletanus, Lucasque Tudenensis, sed Magnum cognomento, appellant. Nos unius Sebastiani testimonio uti possumus, qui verè ait ex semine Leovigildi & Reccardi Alphonsum progenitum; attamen disertè eum Catholicum fuisse dictum prodit. Cap. 12. & 13. Alphonfi huius Catholici narrat expeditiones, tribus his laudatis. In eodem cap. 13. legimus post nominata, simulque recentioribus explicata vocabulis recepta à Mauris oppida, quæ mirè hic ab editis variant. *Hæc loca (ait) nos ita appellavimus, quomodo apud tres antiquiores Episcopos, quos maximè sequimur, omnino hæc in re conformes, appellata invenimus. Rodericus tamen Toletanus & Lucas Tudenensis addidere his non iam oppida, sed provincias, Alavam, Viscainam, Orduniam, Pampelonem, & Ruconiam, quæ nunc Rioja. Sed existimamus nos huiusmodi expeditiones minimè tales esse, quarum omisisset habere mentionem Sebastianus Episcopus, qui eos qui interfuissent his noscere potuit, historiæque suam, uti in illa conspicimus, huius Alphonfi nepoti Alphonso Casto nuncupavit, &c. Consule sis apud eum vernacula.*

61. Nec iis contentus auctor, parum simile vero esse prosequitur quod de Viscainâ, Alava, Orduniamque per eundem tractum temporis ab Alphonso recuperata subiunxere Tudenensis ac Toletanus; cum notoria res sit, inquit, has nunquam in Maurorum potestatem venisse: Pampilonem iridem urbem non nisi Carolo Magno duce, anno scilicet DCCLXXXVIII. à Mauris receptam, apud Franciæ Scriptores

añadieron hartas cosas (el de Beja, y el de Astorga) à la Historia del Obispo Sebastian en lo que toca à este Rey &c.

Solamente escriben los tres Prelados mas antiguos, como edificò cerca de Cangas la Iglesia de santa Cruz; añadiendo el de Beja, de maravillosa labor.

Llamándole D. Alonso el Catholico el Arzobispo D. Rodrigo, y D. Lucas de Tuy; porque Sebastian, y los otros dos Obispos mas antiguos siempre le nombran Magno.

res referri. Miratus quidem valdè sum in Sebastiani legens Chronico ea, quæ si Morales legisset, non coniecturâ suâ, sed expressissimo illius testimonio usus, Roderici, Lucæque antistitem de recuperatis prædictis regionibus narrationem refellere potuisset. *Alava namque* (apud Sebastianum habemus) *Viscaia, Araone, & Ordunia, à suis incolis reparantur, semper esse possessæ reperiuntur, sicut Pampilona dictum est, atque Berroza.*

62. Quid ergo credemus? Interfertane hæc in editione, iuxta Moralis coniecturam ob oculos positam, fuisse? Poteram quidem hanc suspensionem alio etiam argumento diversitatis adiuvere, quæ inter editum Sebastiani, atque id, quod confulebat Morales, manuscriptum Chronicon eiusdem intercedit. Morales ait cap. 14. sequenti, adiunxisse hos tres Episcopos Alphonfi hoc tempore repopulatam (verbo utimur eorum barbaro) *Barduliam, quam hodie* (ille ait) *Castellam vocant.* Consulentes tamen editum Sebastiani Chronicon, Barduliæ loco *Burgi* occurrunt. *Burgis quæ nunc appellatur Castella.* Quæ suspecta esse alicui poterunt, ob introductam eò *Burgorum* mentionem. Nihil tamen nos mala fide factum temerè credimus. Appellandum ergo est necessariò ad codicum differentiam, quibus Morales & Sandovalius usi sunt; repetendumque, ne ultrà hic moremur, magnum operæ pretium facturum eum, qui curiosè hos omnes codices, quotquot invenire possent, huius historiæ inter se conferret; veraque horum auctorum propriaque lineamenta, quibus dignosci possent signarique, nostræ libertatis ac postliminii origines, accuratè nobis exprimeret.

63. Eodem, quo Urraca Castellæ Regina obiit, anno MCXXVI. è vivis quoque abiit Bernardus Toletanus præsul post receptam à Maurorum ditione urbem primus, quam non minùs quatuor supra quadraginta annis rexerat, gestis rebus clarissimus. Gallus quidem is ex territorio Agenensis in Aquitania urbis, & in

* Mariana lib. 9. cap. 17. & lib. 10. cap. 14.

(1) Huc pertinere puto, nimirum ad sæculi XII. initia, *Berengarium de Podio Pardines* (vernaculi de *Puig Pardines*) Gotholanum auctorem libri Latine primum, ut conicio, ab eo scripti, ac deinde ab Anonymo in vernaculum Gotholanorum, seu Lemolinum sermonem translatis, hoc titulo: *Sumari de la població de Espanya, è de les conquestes de Catalunya, è de on devallen los Comptes de Barcelona*: id est: *De prædictis Hispaniæ incolis: deque urbibus oppidisque Catalonia Saracenis ereptis; ac de Comitum Barcinonensium origine.* Exstat Lemolina versio in Regia Escorialensi *Lit. I. Plut. III. n. 4.* Auctor in Prologo se in Catalonia atque in

monasterio Cluniacensi Benedictinus monachus, sed ad Alphonsum Regem VI. ab Hugone Cluniacensium abbate missus, S. Facundi cœnobium administrandum & ad severiorem vivendi formam reducendum suscepit. Unde ad cathedram Toletanæ urbis expugnata anno MLXXXV. magna omnium approbatione ordinum ascendit. Huic Bernardo Toletano, non autem Claræ-vallensium, debere adscribi Sermones quinque super *Salve Regina*, & alterum super *Magnificat*, qui inter huius sancti opera editi leguntur^a, persuadere voluit is, qui Iuliani Petri Chronicon fabrefecit^b. Iure quidem Claræ-vallensium abiudicatos eorum iudicio^c, qui aures stilo melliflui doctoris tritas habent; unde quærendus fuit alius Bernardus ex eodem religioso ordine cui adscriberentur: quem invenit industrius vir Iulianus, qui sese habere ait scriptos manu ipsius Bernardi huius Toletani prædictos Sermones: quem rei auctorem, parum tamen uti decet ei fidentes, laudant Philippus Labbeus, Theophilus Raynaudus, Vincentius Placcius. At Meditationem seu sermonem quintum super *Salve Regina*, quæ incipit: *Ad salutandam Virginem*, B. Anselmo Lucensi Episcopo, Mantuæ anno MLXXXVI. demortuo, Antonius tribuit Possévinus.

64. NONNIUS Lusitanus abbas monasterii de *Tibaens* circa annum MCIX. scripsisse dicitur *Vitam* Ioannis abbatis, cuius ea celebratur quamplurimum annorum ecclasiæ ad aviculæ cantum, cuius meminit Alvarus Lupus martyrologii lusitanæ conversi auctor; quamque penes Emmanuelem de Resurrectione, Augustinianum reformatum provincie Portugalliæ ipsius testimonio extare novimus. Qui & ipse nobis retulit multa hunc reliquisse mss. de Regibus Portugalliæ monumenta (1).

CAPUT IV.

De Historiæ Compostellanæ auctoribus, MUNIONE Mindoniensi, HUGONE Portucalensi Episcopis, & GERARDO Compostellanæ eiusdem Ecclesiæ canonico. Annales Com-

ponomine ipsi Castro *Puig Pardines*, quod Vice-Comitatùs de Bas oppidum est, natales habuisse; vixisseque Raimundi Arnaldi Berengarii (huius nominis III.) Comitum Barcinonensium ævo, id est exeunte Sæculo XI. usque ad sequentis seu XII. annum trigessimum: quod videndus *Diagus Hist. Comit. Barcin. Lib. II. c. 103.* Conicio autem opus Latine primum scriptum, quod Auctoris ætate non ita excultus esset Lemolinus quo constat Sermo. Item: EIVSDEM Berengarii exstat in eadem Regia Bibliotheca *Lit. I. Plut. III. n. 5.* exemplum aliud *Historiæ Comitum Barcinonensium* multum à præcedenti discrepans.

^a In edit. Parisiensi anni MDCLVIII. 4. pag. 288. 294.

^b Num. Composit. Vide Notam, quæ præcedit hos Sermones in dit. edit. Parisiensi pag. 288. Theophilus Raynaudus *De his et multis aliis* partis. 1. crotom. 10. 202. Placcius *Pseudonymorum catalogum* pag. 163. Labbeus *De Script. Ecclesiæ* 1. pag. 197.

^c Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares *Historia de Segobia* pag. 282.

^d Egidius Gonzalez Davila in *Theatro Eccl. de Mondoñedo* pagina 421.

^e Fol. 146. pag. 2.

^f Davila ubi proxime pag. 407. & 412. *Le pes Hist. de la orden de S. Benito* cent. 1.

^g Pellizer in *el Memorial de los Saavedras.* Egid. Gonzalez in *Theatro Compostell. Eccl. cap. 9. pag. 44.* Zurita lib. 1. cap. 39.

^h In Chron. sub Marciani imperio.

postellani. *Iriensis Ecclesiæ historia vernacula.* ELIAS Rotensis canonicus auctor *Vitæ S. Raymundi eiusdem Ecclesiæ antistitis.* S. OLDEGARIUS Tarracoenfis Archiepiscopus. ANONYMUS auctor *historiæ Alphonfi VII. Regis Castellæ; carminis item De expugnatione Almeriæ urbis.* SALVATUS S. Martini Sauriensis presbyteri *vitæ* Scriptor. FERNANDUS monachus Benedictinus. ANONYMUS alius Chronici auctor à *Resendio visus.* ATTO Pistoriensis in Italia Episcopus.

65. INTER insignia alia veteris historiæ nostratis monumenta præcipuo quodam loco habita semper fuit *Compostellanæ Ecclesiæ historia*, cuius auctores iuere MUNIO, aliàs MARTINUS Mindoniensis, & HUGO Portucalensis Sedium in Gallæcia Episcopi, cum GERARDO presbytero. Munius, aliàs Martinus (quod idem nominis est, sicut & Nunnus, sive Nonnius, vulgò inter nos *Nuño*, annotantibus originum nostrarum vindicibus^d) ex Thesaurario Compostellanæ Ecclesiæ factus Mindoniensis præsul, capellanus & à secretis fuisse dicitur Alphonso Regi VII. Imperatori cognominato, instrumenti cuiusdam testimonio^e cui ita se subscripsit: *Munio Mondoniensis Episcopus, & capellanus regis notavit.* Anno scilicet MCXXVI. Idem pars fuit regis adversus Saracenos expeditionis circa annum MCXXX. factæ: cui inter alios, ut moris fuit, Episcopus interfuisse ipsum observavit Prudentius Sandovalius in huius Regis Alphonfi VII. historia^f, sub nomine tamen Vallobriensis Episcopi, quod idem esse ait ac Mindoniensis. Verè enim locus, ubi edificata urbs fuit, Vallibriensis^g, hodie *Valdeabria* dictus. Munius Alphonfus à nonemine hic audit^h.

66. HUGO item Portucalensis antistes, Gallus natione, ut creditur, tam ex hoc eius quàm ex Guillelmi cuiusdam nomine, qui se, his diebus quibus Hugo Sedem hanc tenuit, fratrem se Episcopi cuidam instrumento subscripsit: de quo à Roderico da Cunha in historia monemur Portuensis Episcoporum. Idem enim est oppidum *Portucale* antiquum ab Idacioⁱ, & in Dulcidiano carmine Episcoporum sui temporis memoratum, cum *Portu*, sive *Porto* Lusitanorum, cui urbi laudatus Hugo præfuit. Et hic ille est Hugo Portucalensis, quem huius sæculi nugatores *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Præfuit Iriensis Ecclesiæ *Didacus*, huius nominis primus, cognomento *Pelagii*, ab anno MLXX. ad MLXXXVIII. in quo, ut habetur in Historia Compostellana (*Lib. 1. cap. 2. in fin.*) à *Domno Rege Adefonso* (Castellæ, huius nominis sexto) fuit

ante aliquot annos epistolæ cuiusdam ad Mauricium Archiepiscopum Bracarensem scriptæ auctorem finere^k: ut de prædicatione Iacobi Apostoli, Petri Ratenfis vicariatu per Hispanias, quicquid in mentem iis venerat pro certo venditarent.

67. His duobus accessit operæ supplementum GIRARDUS, & ipse Gallus, Compostellanæque Ecclesiæ canonicus, & ad sanctæ Anastasiæ sacram ædem parochus, Didaci Gelmiri Archiepiscopi Compostellani, summi illius ætatis viri, familiaris: qui in Prologo illius partis, quam conscribendam susceperat, eidem Didaco antistiti, cuius verè iussu & auspiciis totum opus coeptum & absolutum fuit, directæ, quibus id auctoribus acceptum ferri deberet noluit posteros ignorare. *Tua igitur sanctitatis (ait) hortatui obsequentes, reverendissime pater Didace secunde^l, S. Iacobi antistes^m, præcedentis libri seriem ex parte contexere studuimus. Eiusdem namque libri præcedentia Munio Mindoniensis, & Hugo Portucalensis, Episcopi viri scilicet prudentes ac reverendi scripserunt.* Quæ Girardi verba exscripsit è codice quodam huius historiæ manu exarato laudatus nuper Rodericus Cunha; eademque ex alio collegii maioris Salmantini S. Salvatoris de Oviedo nuncupati, Ioannes Vasæus de tribus his auctoribus prodiditⁿ. Quos quidem ignoravit Prudentius Sandovalius, dum Alonsum (*Alonem* dicere debuit) Grammaticum, cuius in ea mentionem ait haberi, auctorem huius historiæ suspicatus fuit^o. Cuius & aliud exemplum in bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ asservatum novimus. *Continet ea* (ut Vasæus inquit) *primordia, successus, incrementa Ecclesiæ Compostellanæ*: in qua plurima scitu digna se reperisse ait, quæ suis locis ponere cogitabat. Videri possunt de ea Morales lib. 9. cap. 7. ^p & Sandovalius in historia Regis Alphonfi VII. ^q & Ramirezius ad Luitprandi Pseudo-Chronicon^r: qui tribus eam constare partibus docet, primæ duobus Episcopis, secundæ tertiæque Girardo auctoribus.

68. *Annales* iidem *Compostellani* sunt, quibus non semel Morales utitur^s? Vix credo, cum *Annales Compostellanæ Ecclesiæ* qui initio libri privilegiorum (*Tumbos* dicunt) eiusdem leguntur, alio loco totidem verbis laudet: quos *Annales* quosdam *breves*, inde dictos *Compostel-*

C 2

la exigentibus meritis captus, spatio XV. annorum permansit in vinculis. Reliqua eius acta vide sis in Historia Compostellana à Cl. Florezio T. XX. edita; & ordinatius apud eundem T. XIX. à pag. 201.

^k Vide Bivarium in Com. ad Dextr. Chron. inter elogia pag. 9

^l Cum primus fuerit Episcopus Compostellanus Didacus hic Gelmirez, secundum iccirco vocat auctor, quia Ecclesiæ Iriensi, cui Compostellana subrogata fuit, paulo ante ista tempora Didacus alter Pelagii præfuerat (1).

^m Iacobi, non Compostellæ antistitem similiter inscripsit se cuidam dedicationi apud Cluniacense monasterium Dalma-

ⁿ In *Chronico Hisp.* cap. 4. num. 10.

^o In *Histor. Alphonfi VI.* fol. 105.

^p Fol. 232. pag. 2. & 241. pag. 1.

^q Fol. 136. & fol. 144.

^r Pag. 453. edit. Antwerp.

^s Lib. 9. cap. 7. fol. 241. & lib. 15. cap. 19. in fine.

lanos (1), quod in libro eius Ecclesiæ ab eo reperti essent, non *historiam Compostellanae Ecclesiæ*, quam suo nomine appellare consuevit, existimamus. Hanc potius significare nobis videtur, quum lib. 17. cap. 20. *Archiepiscoporum Compostellanorum antiquioris historiae* meminit.

69. Iriensis quoque Ecclesiæ historiam quandam vulgaris linguæ circumferri manu exaratam legimus; sed ea nihil ad Compostellanam de qua agimus pertinet; quantumvis Irienses origines, unde Compostella derivavit, hæc prodat. Ferè latet adhuc antiquum hocce ac pretiosissimum historiae monumentum, paucis olim visum; qui tamen inde ad areolas suas quicquid observatione atque memoriâ maxime dignum fuit sese deduxisse aiunt, Vafæus nempe, Morales, Sandovalius, Ioannes Tamaius, aliique. Ferè latere diximus; excusam enim iam fuisse hanc historiam in libello supplici, sive memoriali, ut nos vocamus, confecto pro infruenda lite votorum S. Iacobi, hoc est, solutione eius partis, quæ olim per totam Hispaniam voto promissa dicitur Ecclesiæ Compostellanae S. Iacobi: admonuit nos D. Iosephus Pellizerius Regius historicus, adiungens propria Pelagii Ovetensis Episcopi manu scriptam sese habere.

70. Sed falsus fuit amicus noster, si de historia Compostellana, quæ loquimur, excusam eam in laudato memoriali affirmat, & non de Iriensis Ecclesiæ historia quam typis edidit memorialis auctor. Nec prætermittendum est in bibliotheca Olivariensi, quæ ut credimus hodie est in hortis Marchionis del Carpio Martiti, hanc historiam Compostellanam olim fuisse, quam tamen catalogus ms. quem penes nos habemus, ita per errorem appellat. *Chronica de España por el Arzobispo D. Gil Almeiriz*: ubi ad oram no-

(1) *Annales Compostellanos breviores* primus, ut puto, omnium vulgavit Franciscus Berganza Monachus Benedictinus T. II. *Antiquit. Hisp.* Martiti MDCCXXI. è recentiori exemplo Matritensis Sancti Martini Benedictinorum Cœnobii: mox Cl. Florezius T. XXI. à pag. 317. è Compostellano codice vulgò *Tumbo negro* appellato.

(2) In Bibliothecæ Comitum olim Ducis Olivariensis catalogo à Fratre Luca de Alaejos Escurialensi Monacho anno MDCXXV. confectis, eiusque manu exaratis, quos possidemus autographos, duobus voluminibus fol. sub literis C. M. S. legitur in priore eorum pag. 170. *Chronica Archiepiscopi Compostellani Aegidii Ramirez. Folio. C. 4.* Et paulo inferius pag. 171. *Compostellana historia Incerti: ab anno 1327. vetusta nota in folio. C. 2.* abest tamen utrobique: *Està en Salamanca* &c. Item eodem volumine in *Indice materiarum*, verbo *España*, pag. 143. *Chronica de Iacobo Gil Ramirez* (pro Gel-

tatur: *Està en Salamanca en el colegio de S. Salvador* (2). *Estan al fin las guerras de D. Fr. Berenguel. Es del archivo de la Iglesia de Sant-iago.*

71. Sub Alphonso Aragoniæ Rege cui cognomentum fuit *Bellatori*, præful fuit Rotensis & Barbastrensis Ecclesiarum eius regni Raymundus Guilielmi Gallus, Tolosanae diocesis, vir sanctissimus, virtutibus ac rebus supra mortales vires gestis eo tempore ad omnemque memoriam admodum clarus, qui xx. Iunii die anni MCXXXVI. ad superos fuit translatus. Huius Vitam, Godefridi seu Gaufridi eorundem Ecclesiarum antistitis iussu in literas retulit Elias Rotensis canonicus, quam etiam nunc membranarum descriptam in huius Ecclesiæ archivo servari Vincentius Blascus prodit volumine historiarum Aragonensium 1. lib. 5. cap. 4. Ex qua Vita quicquid de Beato isto Raymundo in commentaria sua retulere, dubio procul hauserunt, tam idem Blascus dicto lib. 5. quàm ante eum Michael Cercitus Barbastrensis Episcopus peculiari libro, Didacus de Ainsa in *Historia urbis Oscensis*, Martinus Carrillus post vitam S. Valerii in catalogo Episcoporum Aragoniæ, Hieronymus Surita in Indice latino rerum eius regni, & si qui alii.

72. Aequalis fuit huic B. Raymundo Barbastrensi beatus item Tarraconensis metropolitæ OLDEGARIUS, sive OLLEGARIUS, qui de eiusdem Raymundi ab Ecclesia Barbastrensi per vim Stephani Oscensis Episcopi, connivente ipso Rege cui valde is carus fuit, eiectione, clarisque virtutibus ad Innocentium II. Papam multa scripsit in epistola, quæ apud eundem nuper laudatum Oscensis urbis historicum Ainsam lib. 2. cap. 42. existat, B. Oldegarius, qui Barcinonensis domo, natus anno MLX. patriæ urbis fuit Episcopus.

miride, sive Gelmirez) *Arzobispo de Santiago: de las cosas que acontecieron en los tiempos antiguos. Tiene al cabo las guerras del Arzobispo de Urgel* (pro Berenguel) MS. fol. Latine C. 4. Exstat hodiè eadem Didaci Gelmiridis, sive, ut Hispani cognomina patronymica esserimus, *Gelmirez*, Compostellana Historia à triumviris Munione, Hugone & Gerardo conscripta, Salmanticæ in Bibliotheca Collegii Sancti Salvatoris Ovetensis, quam ad annum MDCCXLVI. sæpius contrectavimus, bonamque descriptimus eius partem.

(3) Consuluerat Oldegarium Raymundus de iuvene, qui puer cum esset puerum ludens colludentem impegit ad casum ex quo vulneratus fuit; post dies autem non multos, cum iam è vulnere convalescisset, in languorem recidens defunctus est: utrum irregularis censendus esset? Respondet autem: *Quoniam Beati Augustini & aliorum Doctorum consilia nos docent, talia incerta in meliorem partem*

* Dnas huius sanctissimi præfulis epistolæ edidimus nos tom. 3. *Collect. Max. Conc. Hisp.* alteram Raymundo Aufonensi Episcopo (3), alteram Innocentio II. Papæ directam. Quorum posteriori nobis primum luce donata. Consultit in ea Innocentium circa consecrationem Episcopi Barbastrensis à canonicis electi. CARDINALIS DE AGUIRRE.

scopus, atque eodem tempore aliquot annis Tarraconensis Archiepiscopus, tandemque sanctitate & miraculis inclutus, obiit sexta die Martii MCXXXVI. ætatis suæ LXXVI.

73. Vitam resque ab eo gestas descripsit Antonius Ioannes Garfia Caralps canonicus poenitentiarius in Ecclesia Barcinonensi. At prior eo Anonymus laudatur eiusdem vitæ Scriptor canonicus Ecclesiæ Gerundensis, ut ex Francisco Diago in *Historia Comitum Barcinonensium*, & Iacobo Rebullosa, qui & is vitam viri huius sanctissimi nobis post alios dedit, monuerunt ad sextam Martii diem in Actis Sanctorum PP. Henschenius & Papebrochius. Anonymi Vita ista reperta fuit in archivo Ecclesiæ Barcinonensis, ubi sanctum eius corpus in veneratione magna habetur, teste Antonio Dominico lib. 11. *Historia Sanctorum Cataloniae* (1).

74. ANONYMUS hinc laudandus venit, cuius nomen silentio multatari si quod aliud minimè debuit, auctor *Historiæ Alphonse VII. cognomento Imperatoris*, Castellæ ac Legionis magnanimi ac victoriosissimi omnes inter omnium ætatum Regis. Ex hoc auctore historiam suam huius principis formavit Prudentius Sandovalius: qui, si mens lava nostrorum hominum veteribus monumentis in schedis latentibus quodammodo bellum non indixisset, confirmandæ narratorum fidei latinam hanc, quæ linguâ scripta est, vernaculæ suæ præponere debuit, magnūque ita operæ pretium facere. Vidisse hanc sese ait in codice literis gothicis exarato, ab iis scriptam, qui rebus ipsi quas referunt interfuerunt. Et, ut incuriosus esse solet (aliàs multa vir dignus laude atque optimè de historia nostra meritis) in ostendendis, quam nobis propinat, aquæ fontibus, hoc est antiquis libris quos vidit scripsitque, aut ex quibus profecit, germana eorum facie, ac notis diligentissimè designandis (quod recentioribus viris, quo quisque doctior est & eruditione præstantior, non

ultima consuevit præfationum esse pars ad eorum operum, quæ publici iuris tunc primum faciunt, editiones); nihil ultra de isto codice Gothico docet nos, excepto quòd *Historiam Toletanam* opus hoc passim appellans, eiusdem Ecclesiæ significare librum planè videtur.

75. Sandovalius quidem historiam Alphonse huius Regis VII. ex hac Anonymi auctoris eorum temporum, ut credere est, æqualis, pluribusque eiusdem Regis publicis instrumentis, brevioribusque aliis Chronicis locupletatam Matrili primum anno MDC. deinde cum aliis superiorum Regum quos Ambrosius Morales non tetigerat, Ferdinandi, Sancii, Alphonse VI. & Urracæ eius filia, Alphonse huius VII. matris, recognitam ac reformatam, ut ipse ait, capitum tamen, uti appellant, distinctione (quoniam id consilio?) multatam, Pamplone MDCXV. iterum edidit. Nec eo tamen Eruditorum sitim ceimelion hocce antiquitatis curioso legendi oculo potuit extinguere. Utinam aliquando D. Iosephus Pellizerius rixas suas cum nugacibus, atque otii quo fruuntur malè prodigis hominibus cuius alteri curandas relinquens, è codice isto, quem penes se dum viveret habere aiebat, desiderio publico satisfacere voluisset!

76. Idem verò *Historiæ auctor*, ut Sandovalio visum, eiusdem fini carmen subiunxit, quod sub titulo *Præfationis de Almeria* laudatus Sandovalius loco suo, idest, cum attingit historia expeditionem contra urbem Almeriam ab nostro Castellæ, Garfiaque Navarræ, Raymundoque Berengarii Aragoniæ Regibus, necnon & Genuensium classe, anno quadragesimo septimo huius sæculi tactam, intexuit. Malè autem, si quid video, existimavit illa impositum ab auctore *Præfationis* nomen integro carmini; cum hic titulus tredecim versibus, qui nuncupationem totius continent operis, tantum conveniat.

77. Atque id certè monumentum est quovis pretio dignum, barbari quantum-

li-Mathæus Aymerichus, amicus olim noster, Barcinone apud Ioannem Nadal in *Nominib. & Actis Episcoporum Barcinon.* à pag. 318. ignocendus sub initium pag. 325. quo loco pro *Innocentio II.* uti scriptum oportuit, *Callixti II.* qui septennio antè obierat, nomen parum advertenti excidit. Binas item alias, atque ex iis posteriorem hæctenus ineditam, vulgavit Cl. Florezius 1. XXX. *postumo* pag. 472. & 492. Vid. Card. Aguirrius T. III. *Concil. Hisp.* pag. 342. *vet. Edit.* Apud Martenium T. I. *vet. Scriptor. & monum.* col. 717. exstat: *Oldegarii Tarraconensis charta per quam dat pauperibus lectos & pannos Clericorum defunctorum. VI. Cal. April. ann. XXV. Regis Ludovici.* (Christi MCLXII).

v Barcin. edita MDCCVII. in 8.

* Pag. 75.

* In *Memoriali* por Don Fernando de los Rios fol. 6. n. 17. in margine & in biblioth. suorum librorum fol. 146. pag. 2.

tem interpretari debere: de confidentia Dei, cuius misericordia melior est super vitas, præsumentes: hunc bonæ indolis iuvenem laudamus in Ecclesia Dei ad minores Ordines posse procehi; ac deinde ad sacros Gradus, si laudabilis eiusdem vitæ & honesta morum conversatio cum etate proficiens ipsum Canonico tempore acceptabilem commendaverit: paucis his sese in Scriptura & Patribus, atque in utroque etiam lure non vulgariter versatum exhibens. Videndum dubium non dissimile apud I. C. Paulum l. 30. §. 4. ff. ad legem Aquil. Habetur Oldegarii epistola in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 42. cod. 5132.

(1) Oldegarii vitam anno MDCCLX. edidit Cl.

libet, &, si artem quæras, ferrei oris poetastri. Nec id tamen perfectum. Auxiliarius enim Genuensium classis, nec minus summæ rei, communibus tot Regum viribus confectæ, notitiam desideramus in eo carmine, quo quidem totius belli apparatus, vix nullum verò armorum successum describit. Mutilatum dixeris aliqua sui parte; ac Pellizerius iudicio suo nostrum confirmat, monens codicem ipsum originale ultimo quaternione mutilum apud se habere: quod patratum ab eo ait, qui facinore isto speravit fore, ne auctori suo sed alii quam is credi voluit facile tribueretur. Scilicet fuisse ait hunc codicem penes Hieronymum Romanum de la Higuera (omnes sciunt hunc ab eo, quamvis dissimulante, significatum) ut colligitur ex notis nonnullis scripturæ manûs eius ibi exstantibus.

78. Nec tamen suspicari possum corruptum ab eodem Chronici, unâ & carminis finem, in quo veri auctoris legere tur nomen, ut suppositio, hoc est Iuliano archipresbytero Toletano, supponeret; sed potius cum reperisset mutilum & anonymum, genio suo obsecutum, finxisse Iulianum ita de se alicubi enuntiâsse. De quo nos in Iuliano. Liber incipit post hunc titulum: *Chronica Adephonsi Imperatoris*, ita: *Quoniam semper ab historiographis antiquis historiae memoriaeque posterorum per scripturam tradita* &c. Post hanc præfationem lib. 1. incipit: *Notandum ergo quod prædicta Regina Urraca* &c. Auctorem æqualem fuisse iis rebus quas narrat, prodit ipse, describere se ea quæ ab illis qui viderunt, didicisset & audivisset, affirmans. Præfatio incipit:

Rex pie, Rex fortis, cui fors manet ultima mortis,

Da nobis pacem, linguam præbeque loquacem.

Opus autem ipsum, quod Leoninis ferè

(1) Adelfonsi (VII.) Imperatoris Chronicon, quode Noster hoc loco agit, binis discretum libris, vulgavit, primus, ut puto omnium Fr. Franciscus Berganza *Antiquit. Hisp. T. II. à pag. 590.* mox auctius & correctius Cl. Florezius *T. XXI. à pag. 320.* cumque doctis & apprime necessariis prolegomenis. In Catalogis Bibliothecæ Comitum Ducis Olivariensis T. I. in *Indicibus materialium, pag. 145.* verbo *España MS.* legitur: *La vida de Don Alonso (VII) el Emperador y de los sucesores del Reyno por un Monje de San Benito de Santo Domingo de Silos en Latin.* Exstat quoque in Regiæ Bibliothecæ Marticensis Codice huius Adelfonsi *Forum Sancti Facundi* dictum, in ipso statim imperii sui limine, Erâ MCLXIV. Calendis Ianuarii concessum Abbati & Monachis Sancti Facundi ex una, & *Burgensibus*, id est incolis oppidi cognominis, sive de *Sahagún* ex alia parte, ad dirimendas inter eos lites. Memo-

versibus totum constat,

*Convenere duces Hispani Francigenaque,
Per mare per terras Maurorum bella
requirunt.*

*Dux fuit imperii cundorum Rex Toletani:
Hic Adephonsus erat: nomen tenet
Imperatoris &c. (1).*

79. SALVATUS, alias SALVIANUS per hæc tempora scripsit in Portugallia sancti Martini Sauriensis in eo regno presbyteri vitam. Hic fuit Martinus Arias, cui & Menendo fratri eius germano ad quem Salvatus vitam fratris direxit Conimbricensis Ecclesiæ utique canonico, Alphonsus Rex Portugallia I. sive eius mater Teresa, Sauriam oppidum à Mauris destructum, non procul à Conimbrica urbe, restitutum & civibus excolendum, ut in eo pastoris munus tam ii quam ex eorum progenie alii successores (ita ferebant ævi illius mores) administrarent, anno MCXXIV. concessit. Vixit is sanctissimis moribus, & fructuosissimè peracto sacerdotis officio uno supra viginti annis, usque ad MCXLVI. quo à Mauris captus, Scalabimque, indeque Eboram, atque hinc Hispalim, atque Cordubam perductus, in pædore & angustia huius urbis carceris spiritum calo sequenti hunc anno pridie Cal. Februarii reddidit.

80. Promiserat Andreas Refendius, Iumen Portugallia magnum, hanc edere vitam ex libro quodam cœnobii canonicorum S. Crucis Conimbricensium, ut in eius primo libro *Antiquitatum Lusitanarum*, ubi de Tapiæ agit monte, legimus: cuius & vitæ meminit quoque lib. 2. ubi *De fluminibus & Anco amne.* Eam tamen à D. Thoma Tamaio de Vargas, Philippi Regis IV. chronographo, habitam, Ioannes Bollandus edidit in magno ab eo cœpto *De Actis Sanctorum* opere XXI. die Ianuarii.

81. Sub Alphonso Raymundi Hispaniæ Imperatore FERDINANDUS etiam vixit in

in eo *Sancius & Ferdinandus Reges Adelfonsi filii, cum Imperatrice Domna Rica, & sorore sua Regina Domna Sancia.* Præterea in Codice Escorialensi *Lit. C. Plut. IV. n. 2.* habetur: *Alfonsi Hispaniæ Regis cognomento Imperatoris Privilegium De Foris: scilicet de eo quod Clerici non respondeant coram Iudice seculari in causis criminalibus; ac de aliis. Dat. Burgis XIV. Cal. Iulii Era MCLXXIV.*

Demum in alio eiusdem Bibliothecæ Codice *generalem Alfonsi X. Hispaniæ historiam continente, Lit. X. Plut. I. num. 4.* tribuitur huic Alfonso VII. Imperatori cognominato, fol. CCLXXII. *Liber Fori militaris, vernacule: El Fuero de las cavalgadas, Mentese Bastitanorum (Beata aut Giennium urbes, an oppidum la Guardia, incertum) editum abique anni notatione.*

monasterio S. Æmiliani Benedictinus achus circa annum MCL. Huius quæscripta manu servantur opera in arce eiusdem cœnobii, bonæ frugis pleat audio: *Translatio* scilicet eiusdem *Emiliani* b eleganti sermone, necnon *lenciones* aliquot; itemque *Narratio uctionis antiqui monasterii S. Æmiliani* itæ ab Almanzore Saracenorum Ducquo tempore Ferucius abbas eidem fat.

In idem tempus ANONYMUS auctor rit *Chronici* cuiusdam Hispanicarum ra, quod vernaculâ illius ævi linguâ scum penes Andream Refendium fuit: dio huius verba subiecimus, cum contret, matrem Alphonso I. Portugallia R, Henrici Comitum uxorem Terasiam, cæter Alphonso Castellæ ac Legionis Vuicquid Portugallensis limitis à Maurora manu recuperatum fuerat, nupturadotem concessit, è Simena, non concuâ sed iusta Alphonso coniuge, proceram: quod argumentum curiosissimè aliquos inter Alphonso Brandanus Cistensis, Regius Portugallia post Britium chographus, pertractavit. *Verum apud meit lib. 4. Antiquit. Lusitanarum* c)

Chicon Hispanicâ vetustâ linguâ habeo facti, septuaginta annos ante Rodericum (Titanum præfulem intellige, qui contrâ) in quo eadem Simena minimè concubined iusta uxor & Regina disertè perhibe: de qua re ad Ioannem Barrum scripsi, quidem prolixè. Non potuit non esse plenior doctrinæ atque antiquitatis hæc epistolæ inter eius alias desideratur. At, si culus Refendi non fallit, anno MCXIII. formata fuit hæc historia, quæ septuaginta annis Rodericianam præcessit hic enim clarus rerum nostrarum histicus, ut in fine annotatum voluit, anno MCCXLIII. suam absolvit.

83. Ab anno huius sæculi xxxiii. usque ad ii. Pistoriensem in Etruria Ecclesiam sanctimè rexit B. ATTO, ex Abbate octavo Vliis-umbrosani monasterii, hoc est totius Congregationis quam B. Ioannes Gualbertuè Benedictinorum ordine formavit Genali præfecto ad istam dignitatem promotu. Hispanus hic fuit, domo Pacensis, sive x Pace-Iulia (quam *Beja* in Portugallia regno Recentiores appellant), sive ex *Badajoz* hodierna Extremaduræ urbe satis cara, quæ *Pax-Augusti*, unde corruptur fuit barbarum istud huius temporis nomen, ab antiquis appellata dicitur;

(1) D una Pacensi colonia, nunc *Beja* Lusitanæ Transjetanæ urbe; deque eiusdem *Iulie* primùm, mox

quicquid nonnisi unam, eandemque *Pacem* Andreas contendat Refendius d (1).

84. De patria quod dicimus, in eo contormes hi omnes sunt, qui literis B. Attonem, gesta que eius consignaverunt, Franciscus Forteguerra, Arnoldus Uvion e, Iustinianus Marchetus, Ferdinandus Ughellus f, &, quem hic non vidit, Ludovicus San-Laurentius noster peculiari libello g. Apud quem legimus instrumentum quoddam stipulationis VIII. Cal. Martii anni MCLIII, ab eo factæ laudatum, in quo sese ipse Pacensem profitetur. Scripsit Atto *Vitam S. Ioannis Gualberti abbatiss, Congregationis Vallis-umbrosanae institutoris*, quam post tam longum tempus hoc nostro typis commisit sæculo Thefaurus Velius, eiusdem Congregationis sanctæ Præcedis in urbe abbas, Benedicto S. R. E. Cardinali Iustiniano nuncupatam in typographeio Guilielmi Faciotti MDCXII. in qua editione *Pacensis, Hispanique nominis propugnator* audit eximius.

85. Huic adiungitur *Vita S. Bernardi monachi abbatis monasterii S. Salvii Vallis-umbrosæ, etiam Generalis, Parmensis Episcopi, Sacræque Rom. Eccles. Cardinalis*, quam idem Velius Odoardo Farnetio Cardinali dedicavit. Sed hanc cum dicat à *gravissimis* suæ Farnesii urbis (hoc est, Parmæ) *viris descriptam atque laudatam*, agnoscere videri poterat alterum, à nostro Attone diversum, eius vitæ auctorem fuisse. Attamen *descriptam* de transcriptionis opera debemus accipere. Nam diversum minimè credidit Ferdinandus Ughellus, dum in *Episcopis Parmensibus* Bernardi res gestas prodit h, quemadmodum & cum aliis San-Laurentius noster.

86. Sequitur in eadem editione sectio quædam, sive tractus, à *Vita B. Bernardi* diversus, ita inscriptus: *Quæ S. Bernardus, etiam Cardinalis existens, pro sua Religione gesserit.* In cuius opusculi quarto capite de successore Bernardi in præfectura monasterii Vallis-umbrosæ: *Tandem Deo favente* (ait auctor) *S. Attonem Hispanum unanimiter elegerunt optime quidem ut sancto sanctus locum à sancto Ioanne sanctificatum ascenderet.* Et cap. 10. *Habetur lib. 2. cap. 10. in Vita S. Ioannis* (Eudoxi, ut credimus, Locatelli qui hanc scripsit) *quod S. Bernardo S. Atto successerit; fuit enim à Pacensi* (ita est editum) *Hispani nominis propagator* eximius.

87. Scripsit idem Atto, ut refertur, epistolarum librum unum.

Item

Augustæ cognomentis nobilitata: plura nos olim *T. I. lib. IV. cap. 2. n. 23. Not.*

^d In epist. ad Ioann. Vasæum *De colonia Pacensi.*

^e Lib. 1. *Li-gni Vitæ* c. 34. ^f *Italiae sag-cræ* tom. 3. in *Pistorien. Episcop. col. 360.* ^g *Vita B. Attonis &c. Romæ* ann. MDCXIII. in 4. apud Stephanum Paulinum.

^h Tomo 2. *Ital. sacræ.* col. 214. & 215.

88. Item De translatione reliquiarum, & miraculis S. Iacobi Apostoli librum unum, quem minus rectè De translatione capitis S. Iacobi Apostoli ad suam Ecclesiam ex Hispania Arnoldus Uvion in *Ligno vite* appellat¹. Exstant enim testes omni exceptione maiores in archivo Ecclesiæ Pistoriensis, epistolæ scilicet Rainerii cuiusdam Ecclesiæ huius diaconi, & alia D. Didaci Gelmirez Compostellani præfulis ad Attonem nostrum directæ; unde liquet non minimam (ut ait Raynerius) reliquiarum de capite beatissimi Apostoli Iacobi, fratris Ioannis Evangelistæ, partem, ab eodem Compostellano antistite difficillimè obtentam, & ad Attonem fuisse remissam. Has epistolas tam San-Laurentius, quam Ughellus, publici iuris fecere.

89. Ad sanctitatem quod attinet B. Attonis, prætermitti non debet, quòd in una ex iam laudatis Rainerii epistolis habemus dixisse quondam in Anglia Mathæum S. Georgii Cardinalem; interrogatum ab eodem Rainerio de statu Romanæ Ecclesiæ, quòd Romana & Apostolica sedes beata foret, si Attonis duceretur moderamine gubernaculi (1).

90. Diversus à nostro est Atto Vercellensis antistes decimi sæculi; cuius capitula, atque librum De pressuris Ecclesiasticis, atque item epistolas, è Vaticano codice foras dedit Lucas d'Acherius tomo octavo sui *Spicilegii*.

CAPUT V.

PETRUS SEGUINUS Auriensis Episcopus. PETRUS Toletanus magister, Alcorani Latini interpret. Ubi de Roberto Ketenensi Anglo altero interprete, Pampilonensis Ecclesiæ archidiacono.

91. SUB Ferdinando Legionis Rege, Alphonso VII. Imperatoris filio, qui anno MCLVII. regnare coepit, vitam agebat ministerque eius à sacramentalibus fuit confessionibus D. PETRUS SEGUINUS Auriensis Episcopus, quem Gallum fuisse, domo Pictaviensem, in libro quodam *Dotationum*, ut vocant, huius Ecclesiæ expressum existare aiunt^k. Lusitani verò suum

(1) Memini, Pistorii cum essem ad annum MDCCLVI. oblatum mihi à nescio quo libellum ibidem editum pallimque obvium: De vita & gestis Beati Attonis Hispani Pistoriensis olim Episcopi, cum Ecclesiastico eiusdem officio, atque Historiola de translatione (Pistorium ex Hispania) reliquiarum Sancti Iacobi Apostoli, aliisque ad Attonem pertinentibus; exstatque dubio procul inter reculas literarias nostras; nunc autem, cum maxime usui futurus esset, frustra eum quaesivi.

(2) Vernaculam quæ sub Petri Seguini Auriensis

asserunt, & monasterii S. Crucis Conimbricensis urbis canonicorum regularium S. Augustini ex primis sodalibus, de quo agit D. Rodericus da Cunha in *Historia Bracarensi* ad annum MCLIII. Georgius Cardofus in *Hagiologio Lusitano* die XIV. Februarii in commentario, D. Nicolaus de S. Maria in *Chronico Ordinis canonicorum regularium Lusitano* lib. 11. cap. 28. qui, & Egidius Gundifalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Auriensis*, ex monumentis eius monasterii constare aiunt ex canonico huius monasterii factum fuisse Auriensem antistitem. Seguini certè nomen alienum non fuit ab Hispanis hominibus; cum in quodam testamento latinè scripto ac Toleti reperito¹, nescio quid sese legare aut committere testator asserat domino meo Seguino canonico sanctæ Mariæ.

92. Scriptorum autem Hispanorum albo inscribi iure is debet propter exaratum ab illo libellum, sive relationem De inventione corporis sanctæ virginis & martyris Euphemie, decem ab Auriensi urbe leucis reperti: de qua martyrologi nostræ gentis curiosè tractant. Hanc historiam barbarâ & vernaculâ sui ævi linguâ à Seguino conscriptam, ex ms. commentario De Sanctis Gallaciæ D. Gregorii Lobarinhas Feixod portionarii Ecclesiæ S. Crescentii Tudenensis diocesis desumptam, ut suspicor, Ioannes Tamaus Salazarius publicavit in *Martyrologio Hispano* partim VII. partim XVII. die Augusti; cuiusque latinam translationem ab Alphonso, Seguini eadem in Sede successore tactam, quæ in antiquo huius Ecclesiæ breviario existat. Sed utique affixum duobus his locis de ipsa re latinum carmen ut ait vetustum, quasi ex eodem Gregorii Lobarinhas opere acceptum, è penu Tamaus ipsius, harum inventionum instructissimo esse, in omnes fortunas meas pignus dabo. Huius quoque Seguini nomen præ se fert vulgaris eius temporis linguæ interpretatio latini operis Servandi de antiquis Hispaniæ familiis nobilibus: de quo Servando, Auriensi eo quoque Episcopo, atque eius hoc opere, alias egimus lib. 6. cap. 1. n. 14. seq. (2).

93. PETRUS quidam magister Toletanus Præfulis nomine circumfertur De inventione corporis Sanctæ Virginis & Martyris historiam Cl. Florezius T. XVII. pag. 92. n. 11. iure ipsi abiudicat, vel ex eo solum quod quo anno à Tamaus Salazario (Tom. IV. pag. 493. ad diem XVII. Augusti) scripta dicitur nimirum Christi MCLIII. vernaculus Hispanorum sermo non admodum scribendæ historiæ congrueret. Certe seu is Castellanus esset, sive inde enatæ Gallæcia aut Lusitanica dialecti, primos tunc vagitus edere coepere. De Servandi autem Hispanicarum rerum compendio, atque De illustrium

¹ Apud Pisanum in *Hist. Toletana* lib. 4. cap. 20.

nus sub idem tempus vixit, cuius operæ in Alcorani translatione ex arabico in latinum facta iussu Petri Venerabilis Cluniacensis abbatis tunc in Hispania degentis, existat memoria in quodam codice ms. qui apud Marsilium Ficinum fuit ex donatione duorum fratrum germanorum Antonii & Michaelis Miniatensium, anno MCDLIX. scripto: quem Martinus Siruela, noster in paucis olim dum viveret amicus, Hispalensis nostræ metropolitanæ Ecclesiæ portionarius, singularis vir fidei atque doctrinæ se se vidisse, aut factam annotata exinde habita quæ iam producimus, nobis affirmavit. Continebat liber Alcorani latinam versionem, & in fine hanc notam: *Illustri viro Petro Cluniacensi abbate præcipiente suus Angligena Robertus Ketenensis librum istum transtulit anno Christi MCXLIII. anno Alexandri MXLIII. anno Alhigeræ DXXXVI. anno Perfarum DXI.* Attamen hanc confessionem hæc altera nota: *Hunc librum fecit dominus Petrus Cluniacensis abbas transferri de arabico in latinum à Petro magistro Toletano, cum esset ipse abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Adefonso, eo anno, quo gloriosus Imperator Coriam civitatem fecit (1).*

94. Planè Robertum Ketenensem Al-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II. Hispaniæ familiarum assumento, dictum supra T. I. Lib. VI. c. 1. n. 14. seq. fucum omnia merasque esse præstigas. Videndus Tamaus loco citato, & ad diem VII. Augusti T. IV. pag. 413.

(1) Totidem atque ipsis fere verbis eadem hæc legas in Regiæ Bibliothecæ Taurinensis codice CLVI. T. I. pag. 46 col. 1. atque item in Bodleianæ Ioan-

corani interpretem, qui hoc sæculo vixit, atque ex Oriente redeuntem, atque in Hispania Pampilone obtento sacræ adis archidiaconatu hærentem, magno stipendio ad id opus conficiendum Petrus Cluniacensis conduxisse dicitur, agnovere Nicolaus Cusanus in *Cribratione* eiusdem Alcorani, & ex eo Ioannes Pitæus De illustribus Angliæ Scriptoribus, ad annum MCXLIII. & Haubertus Miræus in auctario De Scriptor. Eccles. cap. 373. & post alios Augustus Pfeiffer Saxo in *Fasciculo dissertationum philologicarum*, dissertatione 4. Qui tamen, Erpenii fide, huic Ketenensi comitem in ea translatione adiungit Hermannum quendam Dalmatam.

95. Quo motus utique laudatus Siruela noster suspicabatur fuisse olim cum versione Alcorani compactum in eodem codice aliquod aliud opus ex arabico id etiam in latinum conversum à Petro Toletano, eiusdem Petri Cluniacensis iussu, ad quod referri hæc nota posterior debeat. Sed bene potuit Cluniacensis iste abbas binum interpretem applicare operi, quod optimè conversum haberi cuperet; cum vel Ketenensis ea translatio hodie à multis culpetur tamquam parum accurata, & extra manifestas historias veram Arabismi sententiam satis rarè fideliter exprimens, ut ver-

bis Seldeni alio, *Class. VII. cod. 3419.* ac demum in Io. Dan. Andr. Ianozki Zaluscianæ Dresdensis, *MDCCLII. cod. CCLVIII. pag. 77.* quæ describere ex assè placuit, atque eodem scripturæ ordine, nimirum ut uno obtutu Lector variantes lectiones observare, ac de vero huius versionis auctore apud se statuere ac iudicium ferre possit.

REGIUS TAVRINENSIS.

Illustri viro Petro Cluniacensi Abbate præcipiente suus Angligena Robertus Kertenensis librum istum transtulit anno Christi M. C. XLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno Alligere quingentesimo trigesimo septimo. Anno Perfarum quingentesimo undecimo. Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacensis Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magistro Toletano cum esset ipse Abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Adefonso eo anno quo videlicet Imperator Coriam civitatem cepit.

BODLEIANVS.

Illustri gloriosissimo viro Petro Cluniacensi Abbate præcipiente suus Angligena Robertus Retinensis librum istum transtulit A. D. 1143. An. Alexandri 1403. An. Al-Higeræ 537. An. Perfarum 511. Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacensis Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magistro Toletano, iuvante Monacho scriptore cum esset idem Dominus ac Ven. Abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Imperatore Aldefonso eo an. quo idem Imperator Choream civitatem cepit & Saracenos inde fugavit.

Eadem fere habet, è Bodleiano codice mutuata, Thomas Tannerus Episcopus Apschenis *Biblioth. Britanico-Hibernica* in Ketenensi (Roberto) sive Retinensi pag. 454. E tribus autem his codicibus Taurinensis recens est, sæculo XVI. scriptus: Bodleianus epochen non habet, sicut nec Zaluscianus qui

ZALVSCIANSVS.

Illustri gloriosissimoque petro cluniacensi abbate præcipiente suus angligena robertus retinensis librum istum transtulit anno nat. Xvi. M. C. XLIII. anno Alexandri 1403. anno alhigere D. xxxvii. anno perfarum D. XI. Hactenus libri titulus. In eius autem sine legitur. Hunc librum fecit dompnus Petrus cluniaceni. Abbas transferri de arabico in latinum à petro magistro toletano iuvante petro monacho scriptore. Cum esset idem dompnus ac uenerabilis abbas in hispaniis constitutus cum glorioso imperatore adefonso eo anno quo idem gloriosus imperator choriam civitatem cepit & Saracenos inde fugavit.

tamen perantiquus ab eius Bibliothecæ auctore dicitur; ille autem alter quem à Martino Siruela visum Noster affirmat, anno MCDLIX. exaratus dicebatur: concordantque omnes, in asserendo Petrum Magistrum Toletanum transtulisse Alcorani librum de Arabico in Latinum.

^m Ad Sur-
tam 12. Alcorani
quam edit
dit præfatione
ad versionem
antiquam.

bis loquar eiusdem Erpenii ^m; sive ineptissima est & sententias miserè subvertens, strigosa ad hæc nonnunquam & exilis in nimiam statim molem assurgit, ut nemo inde Alcorani intelligentiam sibi spondere queat: quod in libro secundo de interpretatione Petrus Daniel Huetius ait. Et Ioannes Albertus Widmestadius iurisperitus Germanus in Theologiae suæ Machometi & epitomes Alcorani (quam Norimbergæ anno MDXLIII. editam vidit Alphonsus Ciaconius, quod in schedis docet) præfatione admonet Ketensis translationem epitomen tantum Alcorani esse. Præterea & à Iosepho Scalligero Petrus Toletanus, ut Alcorani interpretes, alicubi laudatur: quamvis inter eos qui huic studio incubuerunt, tam in Latii, quam in aliarum gentium idioma id opus vertendi, laudatus nuper Pfeiffer, qui eos collegit, de Petro isto sileat (1).

CAPUT VI.

De IOANNE CIRITA Taurocano abbate ordinis Cisterciensium. ANONYMUS Hispania regni chronographus. ORDONIUS & STEPHANUS S. Rudesindi Vitæ auctores. ANONYMUS auctor Historiæ Alphonfi VII. Regis Castellæ. ANONYMUS alter auctor libri cui titulus: Flores de Filosofia. PASCHASIUS abbas canonicorum regularium. MARTINUS Legionensis canonicus, & abbas S. Isidori.

96. **I**N Portugallia sub Henrici Comitis, & Alphonfi primi huius provincie Regis imperio vixit, atque anno huius sæculi sexagesimo quarto ad superos evocatus fuit, IOANNES CIRITA, abbas Taurocanus ordinis Cisterciensium, qui unà cum Guiscardo sodali suo Equitibus militiæ de Avis regulam scripsisse dicitur, quam Christostomus Henriquez in huius sancti viri vita lib. 1. Fasciculi Sanctorum ordinis Cisterciensium dist. 19. in publicum edidit, unà cum duabus eiusdem epistolis, alterâ ad Taurocanos monachos cum re-

(1) Vidimus Martini Siruelæ & Nostri de vero Alcorani libri interprete coniecturas: è quibus ea mihi magis arridet, quæ è Ioannis Alb. Widmestadii præfatione descendit, nimirum: Ketensis translationem epitomen tantum Alcorani esse; seu quod eodem redit, Ketensem Alcorani librum primum in epitomen redegeisse, moxque Arabicam eius epitomen in Latinum sermonem transtulisse. Consonat Gesnerus in eo, inquit: Alcorani libros IV. in epitomen redactos transtulit in sermonem Latinum; & Tannerus loco citato, qui Ketensem in epitomen redegeisse (ait) & ex Arabico in Latinum Mahumeti Alcoranum. De Petro autem Magistro Toletano sinceri id est integri Alcorani textus interprete, dubitare non sinunt quatuor unius labii codices in quibus legitur Alcorani librum Petri Cluniacensis monitu aut iussu

nuntiato abbati munere privatus ageret in S. Christophori monasterio, alterâ ad Boemundum abbatem. Obiisse refertur XXXIII. Decembris dicti anni MCLXIV. quod idem post alios Christostomus Henriquez in Menologio Cisterciensi nos docet.

97. De rebus eius plura scribit Bernardus Britto in Chronico vulgari Lusitano Cisterciensis ordinis lib. 2. cap. 14. ac duobus sequentibus. Interim disquirendum nos aliis relinquimus, utrùm Augustinianus seu Eremitarum fuerit monachus, antequàm Cisterciensibus à S. Bernardo in Hispaniam & Portugalliam regnum missis sese & sodales suos aggregavit: quod Augustiniana historia auctores referunt. Ad hunc exstat S. Bernardi directâ epistola, quæ numero 368. est, & ultima in prioribus editionibus, antequàm ex bibliotheca Oxoniensi auctarium aliarum hactenus ineditarum accessisset.

98. Huius temporis forsan æqualis fuit ANONYMUS auctor Chronici (ut vocavit) Gothorum, sive Historia compendium usque ad mortem Alphonfi Henrici Portugallie primi Regis, quæ anno MCLXXXV. contigit, ab auctore continuatum. Latine id scriptum fuisse apud Andream Resendium ex eius monumentis constat: quod & laudat Prudentius Sandovalius. Quædam autem eius fragmenta in Alcobaciensi bibliotheca à se reperta Antonius Brandanus Monarchia Lusitana part. 3. in prologo (tradit): adiungens originale ipsum, quod fuit Resendii propriis quibusdam eiusdem locupletatum notis, ostendisse sibi Emmanuelem Severinum de Faria cantorem Eborensis Ecclesiæ, virum aliàs de Lusitana omni antiqua re optimè meritum. Editum fuit ab eodem Brandano in appendice laudatæ partis 3. Monarchiæ Lusitanæ.

99. ORDONIUS monasterii Cellæ-novæ in Gallæcia monachus ac Prior hæc eadem tempora notavit, quibusdam in bonæ frugis monumentis memoriam sui relinquens.

Scri-

ex Arabico in Latinum ab eo translatum fuisse. Quæ si cum iis conferas quæ præfati codices in ipso inscriptionis seu nuncupationis libri limine uno quasi ore de Ketensi habent, nimirum Robertus Ketensis librum istum (Alcorani) transtulit: postrema hæc multò præ iis, quæ de Petro Toletano in iisdem codicibus, leguntur generaliora esse, nec Librario minus seu codicis exscriptori, quam Interpreti accommodari posse deprehendes. Quibus addes Petrum Toletanum, ut Alcorani Interpretem alicubi à Iosepho Scalligero laudari, ut Noster hoc eodem numero innuit. Annum autem quo Coria urbs Saracenis erepta fuit quatuor memorati codices MCXLIII à Christo nato designant: Cl. tamen Florezius magno nifu MCXLII. sive Eram MCLXXX. fuisse contendit T. XXI. pag. 314. n. 20.

Scripsit enim S. Rudesindi vitam, amplissimi huius monasterii fundatoris, qui primò Dumienfis, tandemque Iriensis ^o, sive Compostellanus, præful fuit munifica sanctitate clarissimus, & à Cælestino Papa III. in Sanctorum catalogum relatus. De quo latè agit historicus noster pius æquè ac diligens Ambrosius Morales lib. 16. historiæ cap. 36. ^p Quamvis enim S. Rudesindus anno CMLXXVII. prima die Martii ad superiores abierit: nondum tamen aliquis res eius gestas pro dignitate literis consignaverat: quod Ordonius fecit, & post eum STEPHANUS eiusdem monasterii Prior, sancti confessoris miracula post mortem edita duobus libris comprehendens. Ut iam suspicasset Christophori Sandii in notis ad Vofium De histor. latin. Stephanum ab Ordonio non distinguentis.

100. Duo hæc Ordonii & Stephani opera, Benedictini, quorum domus est monachi, simulque S. Rudesindi testamentum in codice adservant curiosâ manu descripto versicoloribusque atque aureis literis passim ornato. Quem ibi Ambrosius Morales nuper laudatus vidit ^q, adiungens custodiri quoque ab iisdem monachis eiusdem Ordonii Cellæ-novæ monachi & Prioris Exhomologeses. Ita ille in Descriptione sanctæ expeditionis regis auspiciis à se factæ, de qua sæpè alias subiit loquendi occasio. Sed in historia nonnisi Ex pomonogeron appellatum hoc opus ait, instarque esse Rationalis divinorum officiorum. Cuius fini auctor hos versus affixit:

Ordonius librum per Christum concedit istum,

Bis denis annis septem supra mille ducentis. Quos eræ inter Hispanos vulgaris annum MCCXXVII. hoc est Christi nativitatis MCLXXXIX. significare idem auctor censet.

101. Habemus tamen iam quicquid in Cellæ-novæ monasterio de S. Rudesindi rebus, dum viveret & post obitum gestis fuit, reverendissimorum PP. Godefridi Henschenii, Danielisque Papebrochii Iesuitarum diligentia è manibus Benedictinorum huiuscæ domus sodalium acceptum, industriaque in publicam lucem editum magno in opere De Actis Sanctorum 1. die Martii, quâ mortalem cum æterna vita is commutavit. Apud quos tamen unicum exstat opus tribus contentum libris, Magistro fratri Stephano eiusdem cœnobii Cellæ-novæ monacho adscriptum, quorum primus liber vitam, duo posteriores Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Putarem pro concedit, aut confecit, restituendum condidit.

racula referunt. Exemplum hoc se habuisse aiunt, postquam alterum accepissent, quod præferebat scriptum opus fuisse per Reverendos magistros fratres Ordonium & Stephanum monachos eiusdem cœnobii: cuius exemplar fortè id est, quod Morales viderat.

102. Qua differentiâ moti patres doctissimi in eam sententiam ivere, ut existimarent, omne id quod continetur duobus primis libris, ab Stephano; quæ autem tertio, ab Ordonio conscripta esse; acceperant enim ab Hispania Stephanum Ordonio priorem vixisse. Commentarium eorum prævium ad sancti Rudesindi hanc vitam consule, si vis, lector. Certè auctor quisquis ille sit sine libri tertii sic loquitur: Quia ea quæ nostris temporibus sunt magis delectant, & melius memoriæ commendantur: ideo de miraculis B. Rudesindi nonnulla huic operi inserere dignum duxi. Tempore igitur claræ memoriæ illustrissimi Ferdinandi Regis genitoris gloriosissimi principis Regis Alphonfi, princeps quidam illustris & potens nomine Fernandus Roderici de Castro &c. Qui Alphonfus patri Ferdinando successit in regno Legionensi à Castellæ regno seorsum habito, uti supra diximus, anno huius sæculi octogesimo octavo.

103. Post hunc ergo annum historicus, sive continuavit opus suum, sive alterius adiunxit, quæ olim vel is vel alius commentariis digesserat. Huius operis partem aliquam, aut schedas antiquiores è quibus profecit auctor, Cælestinus Papa III. qui Hyacinthus proprio nomine, cum adhuc esset S. R. E. Cardinalis & Apostolicæ Sedis Legatus in Hispania versatus fuerat, corpusque S. Rudesindi honorifice collocari concesserat, in hoc eodem Cellæ-novæ monasterio certè viderat. Siquidem in bulla solemnibus canonizationis eius sancti viri ^q, quam Summus Ecclesiæ creatus pastor edidit, pontificatus sui anno V. qui Christi fuit MCXCV. his verbis utitur. Per multorum relationem agnovimus, & per ea quæ in libro rerum gestarum à Rudesindo Episcopo Dumienfi, qui requiescit in Domino, apud cœnobium, quod Cella-nova nomen, nos legisse fatemur, deprehendimus &c.

104. Huiusmet ætatis fuit æqualis, ut credere par est, auctor innominatus Chronici latine scripti Rerum Alphonfi Regis Castellæ VII. cognomento Hispaniæ Imperatoris, quod ad hoc usque tempus, quantumvis luce dignissimum & optimæ fidei scriptum lucem non vidit (2). Eo tamen

D 2 usus

(2) Bis editum à PP. Berganza & Florezio diximus non ita pridem, scilicet Libro VII. cap. IV. n. 78. in

* Alias tandem Dumienfis, ut Morales reliquit scriptum in el sancto viage cuius libri statim mentio fiet.

* Cum aliis quos colligit Tamarius in Martyr. Hisp. 1. Martii pag. 26.

* Hier. Roman (Augustinianus) in Hist. Eccles. Hisp. ms. lib. 6. cap. 44. Ioannes Marquez Origen de los eremitas de S. Augustin cap. 15. §. 9. Thomas Herrera in Alfabeto Augustiniano.

* Meminit d. lib. 16. cap. 36. & in lib. ms. Del santo viage.

* Confecit fortè, aut se donasse monasterio significat (1).

* Apud Tamarium in Martyrol. Hisp. 1. Martii pag. 40.

ufus fuit ad conficiendam huius Regis inclyti historiam Prudentius Sandovalius, qui prorsus debuit ostenso hoc limpidissimo fonte vulgari suæ narrationi auctoritatem præstruere. Æqualem verò eidem Regi, aut ætate paulò posteriorem fuisse, ex his eius verbis constat: *Sicut ab illis qui viderunt didici & audiui, describere ratus sum.* Hunc autem codicem, qui apud Sandovalium fuit, pervenisse postea ad manus D. Iosephi Pellizerii Regii historici membranæ scriptum, docuit nos Pellizerius ipse in *Bibliotheca suorum librorum* fol. 146. ubi initium operis, & aliqua profert ex eius præfatione: observans inde aliqua notatu digna, præfertimque hunc librum penes Hieronymum Higueram olim fuisse, à quo mutilatum aliquot foliis fuisse coniectatur: eo forsitan proposito, ut Iuliano Petri S. Iustæ archiepiscopo, manuum suarum operi (qui auctorem se huius Chronici Alphonso Regis in Pseudo-Chronico suo iactavit) contrariam aliquam ibi existantem veri auctoris notam, è medio tolleret. Huius exempla habent Matrini Marchio Mondexarensis, amplissimæ possessor bibliothecæ, quæ optimè utitur, D. Ioannes Lucas Cortesius Dicafterii Matritensis criminalium rerum iudex; & Franciscus de la Sota Benedictinus, ordinis sui chronographus, qui quidem hanc historiam cum Notis propriis edere in publicum, dum viveret, iactabat.

105. Sub Alphonso Rege Castellæ VIII. cui *Bono* fuit cognomen, & qui anno huius sæculi quinquagesimo octavo Sancio patri successit, hoc est iussu illius, ANONYMUS conscripsit librum, *Flores de Filosofía* nuncupatum, vernaculâ huius ævi linguâ, quem non vidimus, sed laudat, verbaque inde refert, Dominus Sebastianus de Covarrubias in *Thesauro linguæ Hispanæ* verbo *Lazeria* (1).

106. Sub eodem floruit PASCHASIVS primus abbas monasterii canonicorum regularium S. Mariæ de Bene-vivere diocesis Palentinæ, qui distichis latinis non omnino incultis conscripsit *Vitam Didaci Martinez de Villamayor* huiusce monasterii fundatoris, viri nobilissimi & optimi. Ea latet, nec proripuit se hæcenus è curiosorum manibus, cuius carmina aliqua leguntur in libro D. Iosephi Pellizerii ita nuncupato: *Informe del origen, antigüedad, calidad, y sucesion de la excellen-*

tísima casa de Sarmiento de Villamayor, fol. 32. & 33.

107. Sub Alphonso altero Legionis Rege & Ferdinando eius genitore, vixit sanctitate præclarus, doctrinaque non quidem acquisitâ sed infusâ, mirabilis, MARTINUS presbyter, Legionensis Ecclesiæ, dum viveret, canonicus, idemque nunc in cælis protector: qui & abbas fuit insignis cœnobii canonicorum regularium S. Isidoro Hispalensi in ea urbe sacri. Fama est ex rudi atque illiterato repente doctissimum factum ab eodem nuper memorato Isidoro, ut Ioannis Marianæ^t verbis utar, *oblato in somnis libro quem comederet.* Exinde intentus doctrinæ suæ, cudendis ad posterorum utilitatem sacris monumentis, non minus sanctissimè vivendi normâ æqualibus, quàm doctissimorum operum formatione quancumque futuris, proficiscens esse voluit. Asservantur apud canonicos iam dictæ Ecclesiæ Sancti Isidori non modò sacræ eius exuvie, manusque integra scribendi adhuc gestum imitata; sed & libri plures etiam nunc inediti, & antiquissimo huius quo vixit ævi caractere scripti. Nempè

108. In *Apocalypsin commentarius*, cuius meminit Ludovicus Alcazar in suis ad eundem hunc librum *Investigationibus* notatione 26. procemiali sect. 3.

In *epistolas SS. Iacobi, Petri, & Ioannis Apostolorum.*

Conciones ab Adventu usque ad festum Trinitatis. Singularesque aliæ his titulis inscriptæ:

Quod fratres non habeant proprium.

De prælatis Ecclesiæ iuxta curam suorum subditorum.

De obedientia.

De disciplina Ecclesiastica.

Qualiter iuvenes ab otio fugiant.

Qualiter senes ac iuvenes Deo servire debeant.

Ne monachi & canonici Regis curiam frequentare presumant.

Ne monachi & canonici secreta principum scire appetant.

De translatione S. Isidori.

De Spiritu sancto.

De Sancto Ioanne Baptista.

De Ascensione Dominica. Et plures aliæ conciones aliorum Ecclesiæ festorum. Hæc omnia ex Ægidio Gundisalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Legionensis.*

Al-

viderunt didici &c. habentur in Florezii edito *T. XXX.* pag. 320. in præfatione.

(1) Exstant bina eius operis exempla in Bibliotheca Escorialensi, utrumque *Digramm. & Plut. II. sub n. 8.*

in not. adiunximusque è Catalogo Bibliothecæ comitis Ducis Olivariensis, eius auctorem fuisse Monachum Benedictinum, Cœnobii de *Silos* sive Exillensis. Allata à Nostro ex eo verba: *sicut ab illis qui*

Alphonso Venerus *Enchiridii* auctor adiungit insignem, ut ait, librum sic nuncupatum:

Concordiæ veteris & novi Testamenti (1).

109. Quo quidem sanctissimo viro ita perfunctoriè laudato, sæculum aureo veluti sigillo claudimus, ut tamen ad suppositiorum classem qui ad idem referri debent flabello eventilandam nos transferamus: monito prius, vixisse hoc eodem sæculo Hebræorum Hispanorum verè coryphæos, Mosen Maimonidem eiusque præceptorem Iosephum Ben-Meir, Abrahamum Aben-Esra, Iosephum cum duobus filiis Davide & Mose Kimkiis, Iehudam Levitam, & alios, quorum in *Bibliotheca Rabbinico-Hispana* proprio cuiusque eorum nominis loco meminimus (2).

CAPUT VII.

AULI HALI, sive HALONIS, De adventu D. Iacobi in Hispanias *carmen suspectum.* De *Ioannis Tamaii fide & libris iudicium.* *Carmen istud ex Alvari Gomezii Thali-*

(1) Martini Legionensis (quem indigenæ vulgo *Santo Martino* vocant) opera quotquot in Regio Legionensis Sancti Isidori Hispalensis Cœnobio reperiri poterunt, edita fuere Segovie iussu & impensis Exmi. atque Illmi. præfatis Domini Francisci Antonii Lorenzana & Butrón Archiepiscopi Toletani civis item Legionensis, duobus vol. fol. Typis Antonii Espinose MDCCLXXXII.

(2) Huc referendum censeo, nimirum ad annum huius XII. sæculi trigessimum, indictum prorsus Nostro *Gregorium Presbyterum Hispanum* auctorem *Collectionis Canonum & Conciliorum inscriptæ POLYCARPUS*, Didaco Gelmiridi primo Archiepiscopo Compostellano nuncupatæ; necnon: *Ordinis de celebrando Concilio*, aliorumque ad Ius Ecclesiasticum pertinentium. Exstat Florentiæ in Bibliotheca Riccardiana *Plut. S. Ordine II. n. XLI.* Nuncupatoria Epistolæ initium hoc est: *Dilecto Domino D. (Didaco) S. Iacobi Ecclesiæ Pontificali insulâ digne decorato GG. (Gregorius) Presbyterorum humillimus. Salutem. Petistis iam dudum & hoc sepe ut opus arduum & super vires meas aggredere librum canonum scilicet ex Romanorum Pontificum aliorumque Sanctorum Patrum auctoritatibus, atque diversis authenticis Conciliis utiliora sumens seriâtim componerem. Id vero non iccirco à me inscio placuit requirere ut aut vestra excellens sapientia huic labori vel etiam multo maiori non sufficeret. aut plures ad id magis idoneos ac prudentiores voluntarie obsecundari præceptioni suæ non haberet. sed ut in hoc magisterio diu exercitatus ad alia maiora iniuncta instructor & paratior efficeret &c.* Codex est membranaceus sæculi ut videtur XII. forma quartâ mutilus in fine, cui deest bona libri pars, septimisque & octavus integri. Descripti *ἀρχαῖος* Florentiæ Octobri mense MDCCLVI. benigne id mihi indulgente Cl. atque Eruditiss. viro Ioanne Lamio eius Bibliothecæ Præfeto. Meminit huius Scriptoris atque operis Cl. D. Ioannes Andrés civis ac singularis amicus noster *Epistolar. Famil. ad Carolum fratrem* nuperime Matrini editarum *T. I. Epist. IV. pag. 79.*

Christiæ versibus pluribus in locis consarcinatum fuisse ostenditur. Huius tota est Hispaniæ descriptio, & ipsa à Ioanne Tamai, quodam versu de Ilipa, quæ patria ei fuit, mentione interpolata. Verè Halo, aliàs Alphonso, poeta sive grammaticus hoc tempore, cuius aliqua producuntur carmina.

110. DECERTANDUM nobis iam est capite isto & aliquot sequentibus cum apocryphis, aut verius chymæicis auctoribus quos ætas nostra in lucem protulit, quasi ab hocce eodem duodecimo sæculo per manus acceptos, occultisque canalibus ad nos usque deductos. AULUM HALUM, sive HALONEM, poetam ut aiunt natu Burdigalensem at civitate Toletanum, & IULIANUM PETRI huiusmet ultimò dictæ urbis Ecclesiæ archidiaconum, intellegimus.

111. AULI HALI poetæ Burdigalensis civisque Toletani, *De adventu in Hispanias D. Iacobi Zebedæi filii &c.* *carmen heroi-*

ITEM *Alfonsum primum Lusitanie Regem*, cuius *Constitutiones Militum Sancti Michaelis sive de Ala* anno MCLXVI. promulgatæ exstant in Privilegiis Ordinis Cisterciensis Antuerpiæ editis MDCXXX. ITEM *Epistola ad Lucium II. Papam qua regnum suum tributarium Romane Ecclesiæ constituit Idibus Decembris Era MCLXXX.* Apud Baluzium *T. III p. 78. col. 1.*

Huc item pertinere existimo *Alfonsum* huius nominis *Secundum* Raimundi & Petronillæ F. Aragoniæ Regem & Marchionem Provincie qui Era MCCXIV. Christi MCLXXVI. *Forum* id est *Leges* Turulo urbi, novisque eius incolis concessit. Exstant in Regia Bibliotheca Matritensi Latine atque Hispanice duobus iustæ molis voluminibus. In Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. II. pag. 157. num. 2701.* inter poetas Provinciales, quos vulgus *Trobadores* appellat, legi: *Rey Nansó de Castilla. 2. P.* (id est *bina poematia*); atque illico succurrit, hunc *Alfonsum* non Castellæ sed Aragoniæ Regem fuisse eius nominis secundum, quem Poesios studio deditillimum aliàs noveram; ac de eo cum in III. præfati catalogi volumine; *Table des noms des Auteurs &c. pag. 11.* eundem codicem 2701. ita inscriptum reperissem: *Alphonse II. Roi d' Aragon, Trubador. 2. Pieces de Poesie. MS. 2701.* aliquanto sedatior effectus sum; donec in D. Th. Sanchezium incidi qui omnem à me scrupulum abegit. Is enim in *Sylog. Poem. Hisp. ante ann. MD. T. I. pag. 74. n. 125.* hunc *Alfonsum* inter Hispanos Poetas cognitos (id est uti ego interpretor *explorati nominis*) agmen ducere; eius autem *Eroticum* tantum *carmen* superesse ait: quibus & bina incerti argumenti *Poemata* in prædicto Valeriano olim Codice 2701. exstantia adiungi debent. Huc etiam congrue referri posse existimo *Alfonso VIII.* Castellæ & Legionis Regis *Forum Conchense*, sive peculiare eius urbis *Leges* illico ab eiusdem recuperatione, nimirum anno MCLXXVII. Conchenibus incolis & Colonis concessas. Exstant in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Q. Plut. III. n. 23.* quibus adiungitur *Forum de Teloneario*, seu *De rebus que pedati-um debent*; sed hoc videtur recentius.

roicum ex ms. ut ait, Gothico codice erutum, correctum, & Notis brevibus illustratum, Ioannes Tamaius Salazarius *Martyrologii Hispani* auctor Matrili ex officina Didaci Diaz de la Carrera anno MDCXLVIII. in publicum emisit. Ut verò ipse fidem adstruat novo auctori, sic de inventione ait in Notis: *Ut ut sit, carmen hoc qualecumque in manus nostras pervenit, in vetusto codice literis pænè gothicis exaratum, cum alio Carminum libello, in quo varia Sanctorum Hispanorum sepulcralia, elegia, hymni, & istius generis alia, quæ in meo Hispanico martyrologio suis locis apponimus, continentur. Illum ergo codicem inter librorum molem cuiusdam Grammatici magistri, vulgò El ciego de Toledo, quam venalem exposuerat librarius nomine Andrada, in ipsa urbe inveniens, cum aliis mss. vetustioribus accepi, & continuo labore perlegi, exscripsi, & eruditorum bono excludendum proposui hisce notulis illustratum. Specimen formæ characteris, quem pænè gothicum appellat, in epistola ad lectorem typis expressit, lectu difficilem & longævitatem, si non ludimur, abundè representantem. Et quod magis me movet ad fidem ei non omnino denegandam, D. Iosephus Pellizerius chronographus regius in censura de hoc opere facta atque ei præfixa, innuere videtur sese codicem ipsum per vetustum gothicis characteribus exaratum vidisse (1).*

112. Sed cum codex iste, in quo non modò Halus, sed & epigrammatum sive carminum continebatur libellus ille unde Sanctorum Hispanorum elogia plurima Tamaius possessor ad martyrologium Hispanum transtulit, nusquam sit repertus, quamquam sedulâ conquisitus operâ librariam inter ipsius Tamaii fato functi supellectilem, & in amplissima Excellentissimi domini D. Didaci Arce Reinoso Placentini dum viveret Episcopi, & generalis Inquisitoris, quo nos Tamaii hæredes remiserunt, Bibliotheca: integrum cuique erit, hoc præiudicio interim silente, & inventoris fidem, & operis formam examini subiicere.

113. Ioannes Tamaius, ut hinc exordiamur, homo diligens & laboriosus, insignique copia librorum, quæ ad manum

(1) D. Iosephus Pellizerius doctrinæ alias minime vulgaris ac stupendæ lectionis vir, qui non modo characteris specimen, quo Auli Hali constabat codex in eodem Aulo iam typis edito representatum viderat, sed & codicem ipsum autographum à Tamaiio Salazario eidem exhibitum contractaverat recensueratque (ut in censura præmissa operi testatur): veritati ac suæ ipsius famæ iniurius fuit, in pronuntiando

semper ei fuit in laudata bibliotheca Inquisitoris generalis, usus, non tamen cunctas ad scribendum atulit dotes quæ in historico maxime sacro desiderantur. Nam, ut prætermittam latinæ linguæ ignorantiam, quæ omnibus ferè versibus sese prodit, non dico elegantis & idonei sermonis cui aliqua deberetur laus, sed recti saltem & solœcismis vacui, de quo ad quemcumque latina etiam balbutientem verba provocare possum: totum se dedit in ulnas confictorum nuper auctorum in officina Toletana, qui omnes ei paginas & omnia illustrissimarum aliàs lucubratorum spatia nugis & fabulis intolerandis & enormibus implere: adeò ut absque his vastum opus mole senoque volumine turgens, maiori ex parte, ad iustamque decrevisset formam.

114. Sed & quo adhuc magis premittur viri existimatio, quamplura ipsæ conditura suæ, & aliorum recentiorum pro veteribus, antiquitatisque sigillo notatis monumentis venditavit: qualia sunt ferè omnia epigrammata illa Iuliani Toletani, Cypriani Cordubensis, & Anonymorum aliorum titulis inscripta, ac per totum opus, ubi tamen fictiones Dextri & contubernalium aliis fictionibus corroborari expediens visum, non in veris & certis confirmandis (quod mirè arguit stupidam hominis securitatem) sparsa. Accedunt his Breviariorum, & Legendariorum, ut appellant, veterum exhibitio frequens, non in claris & quæ sua veræ historiæ luce splendent, sed in difficillimis & apocryphis, seu veriùs falsis, quæ, nisi falsis etiam fulcirentur substructionibus, perlucente iam (quod Iuvenalis ait) ruina citò casura erant. De Ioanne Tamaiio id breviter; ne partem hanc omitteremus litandi vero, & quod commissum fuit in Auli Hali libello facinus, hoc præiudicio faciliùs persuadendi.

115. Nihil nos videmus in toto opere quod quicquam antiquum sapiat; immo Ioannis Tamaii stilum atque morem ineptè sentiendi & rusticè loquendi non redoleat; si tamen demseris Hispani cuiusdam clarissimi anterioris sæculi poetae confarcinata his fragmenta, quæ vel cæcutientium & lipporum oculis assuta vilissimo

per vetustum exemplar, & Gothicis characteribus codicem exaratum esse; planeque se hospitem in re Palæographica prodidit. Vel prima specimen eius codicis scripturæ faciès, atque unus Auli Hali Poeta præfixus specimini titulus grandioribus fractisque literis quas alii *De Tortis*; *Gryphianafœ*; alii *Monachales* vocant expressus, heri aut nudius tertius in furtivis officinis confictum edocet.

mo panno purpuræ instar ingerunt. Hic de quo loquimur Alvarus Gomezus de *Ciudad Real* est, Guadalaxarensis eques, qui venâ ubere & amœna versibus latinis & vulgaribus, maxime sacris, pangendis laudabiliter vitam procudit. Nimirum Pauli epistolas sub nomine *Musæ Paulinæ*, & Salomonis Proverbia, & psalmos septem penitentiales nuncupatos, aliaque; item Christi Redemptoris triumphum, *Thali-Christiam* inscriptum, animi & elegantia pleno carmine ante sesquisæculum edidit.

116. Huius postremi operis semel tantum anno MDXXII. Complutensi prælo subiecti exemplum, quod rarò iam inveniretur, fereque ignotus esset auctor, plane visus Pseudo-Haloni est ditissimus thesaurus, quo augmentum facere rei domesticæ, coeptumque, aut conceptum iam *De adventu S. Iacobi Apostoli in Hispaniam* libellum, aliquot paginis augere posset. Ridicula hominis confidentia cum hominibus agere quasi cum fignis aut stipitibus; persuaderique furtum sic manifestum è typis edito non ita pridem libro, cuius extare multa exempla necesse erat, latere posse; omniumque eruditorum hominum, qui bibliothecarum & bibliopoliorum nullum non angulum in dies excutiunt, oculos fugere!

117. Paginâ 16. symbolum Fidei, quod Iacobus Apostolus Hispanis populis prædicabat, duodequadraginta versibus contentum, illud ipsum est quod in *Thali-Christia* legimus libro 23. fol. 185. Incipitque:

*Vult quicumque bonis securum vivere cælis
Lucis opes, niveasque domos, camposque
serenos
Sortiri, & mensis æternum vescier almis:
Ardua vota nimis, quæ non nisi viribus
altis
Fas implere, fidem decet omni mente
beantem
Catholicam veri teneat super omnia Christi
&c.*

Usque ad illa de trina Deitate.

Quam non personæ discindunt gloria ternæ.

118. Pag. 23. alloquitur Iacobus beatam Virginem tamquam præsentem, refertque moestus se parum in sua Evangelica expeditione Hispanica, quam eius susceperat nutu, profecisse: ineptissimis porrò sensibus, qui sanctæ Dei genitrici adhuc in vivis agenti applicari minimè possunt;

*Eia parens Domini, quæ & virgo & nupta, superni
Quæ Regina chori, quæ letis præfides
arvis,*

(1) Initio scilicet libri X. *Thali-Christiæ* v. 11. quo

*Quæ occiduas migrare ripas me compulsi,
eia*

*Dives opima, tuos secutus ordine nutus
Hispanias lustrò.*

Quisnam autem huc deveniens conciperet animo, importunissimam succedere posse totius Hispaniæ descriptionem Iacobi verbis factam, alloquentis adhuc Christi matrem: quæ quidem descriptio totius libelli plusquam dimidium occupat, eamque ex eadem *Thali-Christia* clepere auctorem? Planè ita est, atque futura ipsa indicat eiusdem oscitantiam, qui tam diversis in unum coagmentandis ne quidem grammaticas advocare regulas novit. Nulla enim est, quæ iam notatis versibus, atque hemistichio isti:

*Hispanias lustrò,
adaptare valeat quæ sequuntur, & iam subiicimus:*

Quorum pede Calpes ad alta

Loccobrutini primus fastigia colli

Flectitur: hoc amplo quæ est pressa Hispania gyro

Ulterior, quæ animosa, ferax, mox sine resurgit

Virgintiano, iuga quæ protenditur usque Citerior Pyrnea, &c.

Adaptatur certè his quæ in *Thali-Christia* præcesserunt, relativum illud masculi generis. Integer enim hic est versus:

Quatuor inque sinus, quorum pede Calpes ad alta &c. (1).

119. Gomeziana hæc Hispaniæ descriptio Halonianis assuta non minùs centum sexaginta tribus versibus constat; cum operis reliquum (demtis his, & aliis ab eadem *Thali-Christia* transcriptis versibus) ducentos, quos asserere sibi centonis auctor possit, vix contineat. Cui quidem fidelis exscriptoris laudem utique tribueremus, nisi nimio is erga patriam affectu in transversa ductus, *Ilipa* nomine, atque unius versùs augmento alienæ operæ superstruxisset: hoc scilicet

Ilipa, quæ minor isti nunc contiguor urbi.

Ilipam Tamaius, in Beturia oppidum *Zalamea* esse, unde is erat oriundus, credit: falsus & hic malè transcripto lapide qui ibi in Ecclesia cippus est, cui concha lustralis aquæ innititur, cui quidem apertissime inscriptum legitur *MUNICIPIUM IULIPENSE*, non *ILIPENSE*, de quo, ne aliis fidem haberemus, proprios oculos ac mentem attentam, nec unum aut alterum ex oppidanis testes vocavimus, illac ab Hispali anno DCLI. Matritum transeuntes.

120. Versus hic in *Thali-Christia* deest,

in loco habetur Hispaniæ Chorographia, de qua supra.

infertusque fuit aliis Gomezianis, ut con-
signaret auctor huic libello aliquam patriæ,
quæ desiderabatur, mentionem iudicio suo
perennaturam (1). Ast fecus contigit, ve-
stigiū enim luculentum vel in eo reli-
quit mentis malefanz, ac veranè aut fal-
sa diceret, proprioſve quorumcumque la-
bores auctoribus suis adiudicaret, an fur-
to aliis ſupponeret, tantundem habentis.
Animadverſione dignum eſt etiam, quò
magis ſe falſator proderet, inadvertenter
eum reliquiſſe Hiſpalenſis urbis quandam
memoriam à Ferdinando Rege III. San-
cto in ea urbe relictam, cuius utique Ha-
lus eo antiquior, ac multò minùs Iaco-
bi Apoſtoli verbis præteritum referenti-
bus, non verò futurum prædicentibus, neu-
tquam potuit. Alvarus autem Gomezius,
tribus ſæculis poſterior, potuit quidem
mentionem habere. Gomezius (nonnulla)
de quatuor Beticæ conventibus iuridicis
quos Plinius deſcripſit. Pro quibus hos
Hali formator:

^c Lib. 3. cap.

1.

*Quatuor hæcque tenet conventus, Gadibus
unus,*

^a v. 185.

*Aſt aliis toti fundavit nomina genti.
Hiſpalenſem conventum intelligens; nam
ab Hiſpali mutuâſſe nomen ſuum univer-
ſam Hiſpaniam quorundam fuit ſententia.*

121. Sequitur:

*Quo titulum magni præſcriptum marmore
Regis*

Cæſar habet, nunc Hiſpalis.

In *Thali-Chriſtia* deest Hiſpalis nomen, quæ
tantum indicatur, non diſertè appellatur,
ut vidimus. Huius namque urbis illa no-
ra eſt, quòd titulum Cæſaris adhuc ſer-
vet in lapide à magno Rege poſito: quo
ſignificare voluit auctor ſanctum Caſtellæ
Regem Ferdinandum, cuius auſpiciis iſthoc
marmor ſculptum legitur, ſupra Xerezi-
enſem (ut vocant) urbis portam, vulgariſ
linguæ carmen:

Hercules me edificò,

Iulio Cæſar me cercò

De muros y torres altas,

El Rey ſanto me ganò

Con Garzi-Perez de Vargas.

Et tamen commiſit Pſeudo-Halus, ut Ia-
cobum Apoſtolum qui duodecim ſæculis,
aut veterem (ſi quis fuit) Halum, qui
ferè uno ſæculo Regem præceſſit ſanctum,
de eo iam loquentes, ac monumentum

(1) In *Thali-Chriſtiæ* edito *Lib. X. fol. 71. pag. 1.*

v. 8.

Multiingæſque domos: hic primi eſt nominis Arſa:

Mirobrica, & magnæ non bello ignota Cariffæ.

In Pſeudo-Aulo pag. 43. v. 256.

Multiingæſque domos; hic prima eſt nominis Arſa

ILIPA QUÆ MINOR ISTI NUNC CONTIGUIOR URBI.

geſtorum eius laudantes, in ludum intro-
duceret.

122. Conſervavit idem ſcriptor er-
rores editionis *Thali-Chriſtiæ*, quò magis
furtum conſtaret. (*Item in Thali-Chriſtia*
fol. 70. p. 2.)

Quam Bætis circiter adis.
Curſibus, ingrato brava haud dat roborâ
ponto.

Ita excuſum fuit contra mentem auctoris
in opere iſto, qui *parva*, non *brava* ſcri-
pſerat; & tamen huc veniens talpa fuit
aut ſtertit Pſeudo-Halus, qui parum ad-
vertit vigilantibus & oculatis tantum ſuc-
cedere, ut alios ludificare poſſint (2).

123. Simili errore foeda eſt editio *Tha-
li-Chriſtiæ* in his verſibus:

Hic Nebriſſa manet, Bætiſque eſt inter
& æſtus

Veneria & Colobona ſimul: quæ hic regia
ſigno

Aſta alio, verè haſta, ſuos quæ territat
hoſtes.

Quem errorem in hybride hoc libello re-
ligioſè conſervatum fuiſſe, oſcitantia ea-
dem auctoris fecit: qui diſtinguere & in-
terpungere ita debuit:

Veneria & Colobona; ſimulque hic regia
ſigno

Aſta alio &c.

124. Mutavit & ex originali *Thali-
Chriſtiæ* textu quædam exſcriptor, quæ
mutari proſodia lex minimè permittit: in
quibus poetica licentiâ decurtandi propria
nomina uſus fuit Gomezius, quale eſt hic
verſus f:

Enſis adeſt, ſonituque tumens Pamplonia
magno.

cùm lex metri poſtulet *Papilonia*; & ita
editum ſit in *Thali-Chriſtia*, fol. 71. p. 2.

125. Conſequentur geographicam Hi-
ſpaniæ deſcriptionem apud Gomezium in
iſto opere ceterarum Europæ provinci-
arum aliæ ſimiles ab illis verbis:

Multa manent diſtanda notis &c.

quæ cum minùs eſſent ad Pſeudo-Hali pro-
poſitum, intacta relicta ſunt, & pro eis ſub-
rogata alia ineptiſſimam digreſſionem ſuam
abſolventis Apoſtoli ruſtica & inſiceta, ac
ne quidem ſibi conſtantia, hæc carmina:

En mater intacta hæc tuo ſacro nomine viſi

Oppida: nec labor improbus hiccine valet

Vincere ferocis tam ſubito pectora gentis:

Te

Mirobrica & magnæ non bello ignota Cariffæ:
ut vel hinc perfrictam hominis frontem & ſummam
in qua verſabatur Poetices inſictiam nòris.

(2) In *Thali-Chriſtia* fol. 70. pag. 2. non *brava*,
ut Noſter, ſed *barba* in hoc verſu legitur; apud
Pſeudo-Aulum, pag. 36. v. 221. *brava*: prono ty-
pographi utriuſque lapſu pro *parva*.

* De Ana-
vio abſcondi-
te paſſim
agro Laminæ
no v. 177.
dò ſe inſcri-
ſa reſcri-
Hoſtia. Sic
utroque pro-
ſtia eduntur.

^c v. 306.

Te ſatis ergo quidem cupiebam cernere.

Quis te

Cerneret? O magnam! Non ſunt mihi

pectora, quæ ſe

Te capiant. Mihi ſat erit omnia volvere,

quæ ſis.

Indigna proſus quovis, vel qui primis
labris poeſin guſtaverit, ac digna tantum
Martyrologii Hiſpani auctore.

126. Quid quod ſtatim apparentis Ia-
cobo Deiparæ placidiſſimæ Virginis mira-
culum eâ horroſis & fragoris prævenit pom-
pâ, quale Chriſti iudicis in maiestate &
iudicio venturi, aut, ſi Deo placet, in
conſpectum ſe dantis furioſi dæmonis ap-
paratum magis decuiſſe, nemo refragabitur.

Vix ea fatuſ erat, cum ſplendida ſubito
nubes

Cælicolum totos loci penetravit amœnos
Sacraſi laticeſ: furibundo in tempore cælum

Contremens ſubitas nubilarvit murmure
luceſ.

Obſtupuit Divuſ: quid multo: fumigat orbis,
Montis vicini flammis cacumina proſuſ

Ignescunt: ipſas glomeravit gurgite flumen
Undas ferventeſ, concoquens litora fulmen

Cæſariſauguſtæ (quo tot prodigia certant)
Ad ſonitum tanti fragoris mœnia tremunt.

Quid ultrò? titubavit totuſ ſtellifer axis,
Pulverulenta reddens tunc omnia concava

cæli.

Tempora temporibus dant ſidera. Protinuſ
omne

Quod penè corruerat, ſimul in iam corpore
pulcro

Vertitur, haſ tetraſ virgo relegavit &
umbrâ.

In quibus omnibus nec mica ſaliſ, ulla-
ve, aut congruo ſenſui, aut latinis, aut
poeticis legibus conſtat perioduſ (1). Atqui
in historiola (qualis ea ſit aut cuiuſ fidei,
nunc non quærimuſ) huiuſ miraculi, om-
nia ridet & allubeſcunt, placata omnia
ſunt & affluentia ſuavitate. In hora
ipſiuſ media noctis audivit B. Apoſtoluſ vo-
ceſ angelorum cantantium: Ave Maria gra-
tiâ plena, quaſi ſuarvi invitatorio matutina-
le Virginis officium inchoando: qui ſtatim ſte-
tens genua ſua vidit Virginem matrem Chri-
ſti inter duoſ choroſ millium angelorum &c.
Furor ergo non divinuſ poetarum, ſed
ægrorum atque inſanientium Iulipenſem
arripuit Halum, ut ſic deliraret.

127. Sequitur S. Iacobi oratio ad præ-
ſentem ſibi factam columna ſuper Cæſar-
auguſtana Deiparam:

Biblioth. ver. Hiſp. Tom. II.

(1) Mirandum ſane quod una *Thali-Chriſtiæ*, quod
ad Latinam phraſim & metri legeſ ſpectat (ut mita-
muſ alia) cum ineptiſſimis hiſ Pſeudo-Auli ineptiſ

Heuſ tu virgo parens, virgo pulcherrima,
quæ tu.

Cui verſui ſex alioſ ex eodem *Thali-Chri-
ſtiæ* opere ſimili dolo cleptoſ, quamque
potiſ eſt ineptiſſimè aſſutoſ ac peſſimè co-
hærenteſ, ſubiecit. Ecce illoſ:

Qualiter & Libano cedri exaltantur in
alto,

Atque in palma Cadeſ, viridiſque in monte
cupreſſuſ;

Tantum lata tuoſ extendiſ vertice ramoſ.

*Tu terebyntuſ adeſ, placidi tu montiſ oli-
va,*

Tu platanuſ aquiuſ, tu myrrha & baſama;
tuque

In Hiericontino roſarum ſemina campo,
Tu vituſ.

Hæc ex oratione apud Gomezium lib. 7.

laudati operiſ, uniuſ ex magiſ Chriſti

Dei genitricem ſalutantiuſ verba, redolentia
quidem ſuum artiſicem. Cuiuſ & ſunt,
aliunde tamen carpti, apes ut imitaretur
variis inſidenteſ floribuſ Haluſ, tria quæ
ſequuntur carmina cum initio quarti, ex
ore Eliſabethæ Mariam hoſpitem ſalutantiuſ
deſumta, & ultimò dictiſ peſſimè aſſuta,
nec fideliter tranſlata:

Tu vituſ! Mihi quò tanta eſt gloria, mater,
Ut Domini miſerum dignetur viſere ſervum?

Fortunata domuſ! tecta hæc felicia, quæ te
Excipiunt!

Peſſimè inquam aſſuta; cùm primuſ ver-
ſuſ iam non conſtet, qui priuſ apud Go-
meziuſ conſtabat integer, ita nimirum:

Sic ait. Unde mihi tanta hæc eſt gloria,
mater,

Ut Domini &c.

Addidi, nec fideliter tranſlata. Abſurda
enim ſunt illa:

Mihi quo tanta eſt gloria?
germanis & latinis ſubrogata.

128. Quæ hinc leguntur ſolocis iam
lanæ ſunt:

Hispania felix hæc tua, te te

Quæ capit unica, vivam per miracula tanta
Intueri mecum. Sed & ego, lux mea, felix

Æternuſque ero.

Sæpiuſque peccant in proſodia legibuſ:
quæ quidem non veteri ſed recentiſſimo
ac perſonato Halo tribuenda ſunt, utpote
quæ inventiſ Pſeudo-Dextri paſſim veli-
ficentur: qualia ſunt Lætum & Vincentium
Libifocæ, Aquilam & Prifcillam *Arſæ* fuiſ-
ſe martyreſ, S. Iacobum Galliaſ & Bri-
tanniaſ luſtraſſe, aliaque.

129. Sed manum iam è tabula, ut mo-
neamus Halonem quendam fuiſſe huiuſ

E tem-

collatio, non attentioſeſ cautioreſque effecerit, qui
id genuſ deliramenta calculo ſuo ut ederentur compro-
barunt.

^b v. 369.

^c Pag. 57.

^d Ex lib. 6.
Thali-Chriſtiæ
fol. 43.

^e P. 77. v.
375.

^f P. 77. v. 378.

In *Histor.* Alphonſi VI. pag. 105. Sandoval *Historia de D. Alonſo VII.* fol. 134. Franciſcus Bivar. in addit. Braulionis ad Maximi Chronicon pag. 65. Egidius Gonzalez in *Theatro Aſturice Ecclēſ.* Colmenares *Hift. de Segovia* cap. 14. §. 15. Marchio Acropolitano ſtatim citandus. Marchio Acropolitano in libro *Diſcurſo por el Patronato de S. Fructos* §. 35. Aſſervamus hanc epigrammatum *reſpēda* inter ſchedas noſtras, ex codice Toletano. Quibus, quandoquidem ita res poſtulat, variantes in apographo noſtro ſectiones, in margine adiciemus. CARDINALIS DE AGUIRRE. Alphonſi VI. uxoris. Ne *moreretur*. in cod. Tol. Fortè eiufdem Halonis, quamquam non eiufdem filii (2).

temporis, quod luſtramus nunc, poetam (cuius aliqua ſuperfuere ad noſtram uſque ætatem epigrammata), eundem cum eo, quem *Alphonſi Grammatici* nomine compellatum, Prudentius Sandovalius auctorem laudat epitaphii pro ſepultura Conſtantia Regina Alphonſi VI. uxoris: *Francia me genuit.*

quod iam producemus integrum; eundemque ut ſuſpicari poſſumus, cum Alone Aſturiceni Epifcopo, cuius *Compoſtellana* ſuprà laudatæ *Historiæ* auctores meminere (1); cuiusque, annis huius ſæculi XXIII. ac XXIV. non uni aut alteri piarum largitionum inſtrumento ſubſcriptum nomen legitur.

Epigrammata Halonis Grammatici hæc leguntur in ms. codice, qui fuit Petri Ruizii de Azagra, cuius codicis ipſe Azagra meminit in Notis brevibus ad *Corippum Africanum* à ſe editum, quemque Ioannes Baptiſta Perezus repoſuit in Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca; quem tamen Hieronymus Romanus de la Higuera in ms. *Hift. Toletanæ urbis* lib. 16. cap. 12. non *Halonem*, ſed *Rollonem* appellare conſuevit, antequam Pſeudo-Iuliano incumberet eiufque de Halonis rebus teſtimonio fabricandis, quo de ſtatim erit referendi occaſio.

130. Epitaphium HALONIS grammatici in ſepulchro Conſtantia Reginae.

Si generis formæque decus, ſi gloria mundi Non bene fida darent, ne memoretur homo, Regum ſanguis ego Conſtantia Regis & uxor, His ornata ſatis, credito, viva forem. At neque dant aliis, mihi nec potuere dediffe, Quin genus humanum ſorte pari ſequeret. Ergo precor, quicumque vides epitaphia noſtra, In me ne quaeras nobilitatis opes. Sed prece dulciloqua pius exorare memento, Quò mihi culparum det veniam dominus.

131. Item aliud in mortem eiufdem.

(1) Extra dubitationis aleam videtur poſitum hunc Alonem Grammaticum eundem eſſe Epifcopum mox Aſturiceniſem, ab anno ſcilicet Chriſti MCXXII. ad MCXXXI. ut elicitur è variis eius ævi monumentis, quibus ſubſcribit; præcipue vero è Concilio apud Sanctum Zoilum Carrionenſem ad annum MCXXX. habito, ut ex Didaco Colmenario *Hift. Segoviens.* pag. 116. docet Cl. Florezius *T. XVI. pag. 200. num. 112.* & ex Alphonſi VII. Imperatoris privilegio Templo Sanctæ Marthæ de Tera, conſeſſo X. Cal. Iul. Erà MCLXVII. Chriſti MCXXXIX. in quo legitur: *Tibi Abbati Domino Ioanni cum canonicis tuis qui cum gratia Venerabilis Patris Domni Alonis Aſturiceniſis &c. & mox in ſubſcriptionibus: Ego Alo Dei nutu Aſtoriceniſis Epifcopus confirmo.* Congruunt præterea ævum, Alonis patria, & peculiare ipſi Grammatici cognomen.

(2) Eiufdem omnino Alonis, ut habetur in Toleta-

Si pretium pro morte dari novus ordo petiſſet, Et Deus omnipotens qui cuncta iubet voluiffet,

Non Regum ſoboles Conſtantia morte periffem, Omnia nam mundi pro me pretioſa dediſſem. Nunc ergo, quia non potuit ſors hæc generalis Non veniſſe mihi, ſuplex peto, quò ſpecialis Cordis in altare mea commemoratio dignè Fiat, ut inferni penitus non tangar ab igne: Ac procul effugiam, ne diræ torſio pena Stringere me poſſit; ſed viſio pacis amœna In me ſplendescens concedat gaudia cæli, Atque frui vitam ſecum per ſæcula ſæcli.

132. Aliud in eiufdem ſepulchro. *Francia me genuit, Adefonſus Rex ſibi duxit, Gloria magna mihi, multaque pompa fuit. Fortè rogas nomen? Conſtantia norveris eſſe, Quò docet hic tumulus, & notat hic titulus. Felix valdè forem, niſi me cita mors rapuiſſet; Nam Regina fui vivere dum potui. Sex liberos genui, mox quatuor hic ſepelivi, Ipſa ſequor ſtatim, clauſtraque iam tumuli Contineo: ſed vivo Deo, cui ſupplice voto Ut ſuplices rogitò, idque rogans repeto.*

133. Aliud in eiufdem ſepulchro. *Dormit in anguſto poſt gaudia vana ſepulchro Uxor Adephonſi, Conſtantia nomine, Regis, Regalis proles, Francorum germine florens, Conſilii pollens: fuit huic ſapientia ſollers, Conſtans, facunda, vigit bene religioſa Omnibus & grata. Sex liberos genuit, generatos hic ſepelivit Quatuor; hos nempe quos conſpicias ipſe iacere. Ac ſepelitur. Quatuor iſta in Aſturiceniſis codicis dicti Azagræ priore pagina, quæ vacua erat, epitaphia ſeu carmina ſcripſit poſſeſſor libri, quem Morales vidit, Hiſpanis characteribus, ſed valdè antiquis, & ante quadringentos annos exaratis, ducta, referens (3).*

no Ruizii Azagræ codice, ac *miniatis literis*, ut notatur in Regio Matriteniſi exemplo.

(3) In Regio Eſcurialeniſi ſæculi duodecimi, ut videtur, codice *Lit. C. Plut. III. n. 17.* exſtat Poemation *adæwotov* cuius auctor Alonem Grammaticum irridere, proſiſtiſque logogriphis irretiri velle videtur, ſcilicet ut oſtendat nihil ipſi profore Grammaticalium præceptorum ſarcinam, ut ab eorum tricis ambagibus ſeſe expediat. Guſtum eius placuit ſiſtere.

Propono quod dopnus Halo nunquam morietur: Si nullus moritur, tunc Halo non moritur. Sed nullus moritur. Nam ſi quis homo moreretur Mortuus aut vivus morte ſua caderet. Forſan dicetur. Qui mortuus eſt morietur. Sed quod præterit non remeare licet. At ſi quis moritur vivens, inconueniens eſt. Nam mors cum vita non habet hoſpitiū.

Omnibus grata fuit & vanda Cod. Tolet. * Aspicias Cod. Tolet. * Mater hæc gravida &c. Cod. Tolet. * At ſepelitur in hoc, quod parat ſa, ſepulchro Cod. Tolet.

In Notis pag. 5.

134. Epitaphium verò Bernardi Toletani Epifcopi, quod habere ſe in manuſcripto ſuo libro gothicis præne literis exarato Ioannes Tamaius iactabat, non ullius Hali, aut Halonis, ſed ipſius Tamaii eſt; nec ovo magis ovum, quàm hocce aliis eius carminibus ſimile. Quod idem cenſeas, lectò veri amans, de illis aliis, quæ per totum Martyrologii Hiſpani opus carmina, epitaphia, epigrammata, quomodo vocari placuit, iparguntur.

135. Sed cur Ioannem Tamaium auctorem fuiſſe operis *De S. Iacobi adventu* veriſimilius iudicavimus, quod Iulianus Petri S. Iuſtæ Toletanæ archipreſbyter in Chronico ſuo Aulo Haloni attribuit? Promtum, dices, reſponſum eſt. Iulianus & ipſe huius ſæculi inventum, & fabuloſus auctor eſt. Sed iſtas. Aut inventus fictuſque ab eodem Tamaiò, aut ab alio antea. Prius non dices, cum iam olim ante Tamaii ætatem notum eſſet Iuliani Chronicon. Si poſterius, quonam potuit modo à Tamaiò fingi, quod pridem in notitia erat Iuliani, ſive eius qui Iuliani opera credulis intruſit? Audi ſis hunc Pſeudo-hiſtoricum: *Virvebat hoc tempore iam ætate decrepituſ Aulus Halo, poeta Burdigalenſis, donatuſ civitate Toleti ab Imperatore Adephonſo VI. quem dicunt veniſſe ex Gallia cum D. Regina Conſtantia, filia Regis Gallorum Henrici, ſorore Regis Philippi, cui munificus Imperator dederat villulam Arabicè dictam Manalhabiam (1), ab aliis etiam vocatam villam Halloniſis poetæ. Semper enim hic poeta celebris fuit. Scripſit enim elegantiffimo carmine adventum S. Iacobi Zebedæi filii ad Hiſpanias, fundationem ab eodem factam B. Mariæ Caſarauguſtanae de Pilari, idque uno libro verſibus heroicis. Vitam S. Elpidii, Iuliani, Saturnini &c. Blaſii, Servi-dei, & aliorum, ad Paſchalem uſque Toletanum Pontificem elegantiffimis verſibus. Coronationem Ildephonſi Raymundi filii, epitaphia multa, quæ dedicavit D. Bernardo Archiepiſcopo Toletano; & iam grandævus cecinit in præſentia multorum Pontificum, abbatum, & palatinorum eleganter panegyricum carmen, Sidonium Apollinarem imitatus, in laudem eiufdem Imperatoris. Obiit hoc anno Cal. Februarii, iacetque in ſacello Eccleſiæ maioris quod eſt S. Margaritæ, cui ego tale compoſui cænotaphium:*

In Chron. num. 633. ad ann. MCXXXII.

Biblioth. vet. Hiſp. Tom. II.

Nam ſi contingat, contraria ſunt in eodem. Quòd nunquam iuſſit ſummus Ariſtoteles &c. Interferuntur alia, clauduntque Poemation hoc diſticho Ergo cum vivus nec deſunctus moriatur.

Dulce poetarum lumen, Gallegue & Iberæ Gentis honos, numeris nobilitatuſ, Halo. Patria Burdigali eſt vati: Conſtantia princeps Attulit hunc ſecum Gallica regna ſinens. Ingenio felix, florens ætate poeta, Eius honeſtati Muſa Latina ſarvet. Cui nil turpe placet, cui diſplicere profana Omnia, Toleti Pontificesque canit. Atque, Iacobe, tuos adventuſ ad iuga noſtra, Pilaris templum carmine concelebrat. Hic ſit Toleti civiſ, moriturque ſeneſcã Extremã: cunctis civibus in pretio eſt. Vita decens, mores placidi, ſine felle venuſtuſ, Vir pius hoc tumulo conditur Aulus Halo.

136. Hæc omnia Pſeudo-Iulianus, ut Halonis poetæ memoriam in aliquot uti monuimus epigrammatis conſervatam, oblatã hinc aliorum eius operum notitiã illuſtriorẽ redderet: quòd vanuſ iſte paſſim conatuſ fuit. Quòd eiſ teſtimonium dignã cenſurã notatuſ dimiſit in libello ſeu *Diſcurſu hiſtorico patronatuſ S. Fructi*, ſive *Fructuoſi*, in *Eccleſia Segoviendi*, vir in paucis erudituſ & amicuſ noſter D. Gaſpar Ivañez de Segovia Marchio Acropolitano, iam hodie Mondexarenſiſ, ex Hiſpaniæ magnatibus. Neque ideo exiſtimare debemus, quicquam horum ab inventore, unã cum Iuliani Chronico unde ſuperior eſt de Alone concepta ſabula, conſictum, & ex idealibus latebris in lucem productum. Plura enim huiuſmodi, quæ nec formare cogitabat, ubique iactat ſe vidiffi: ut ad conſcribenda ea, quæ vix fidem inventura præviderat, veterum quamplurimis & exquisitiſ monumentis inſtrictum veniſſe faciliuſ perſuaderet.

137. Et planè deperditum fuiſſe Alonis librum *De S. Iacobi adventu* in Hiſpanias, ab eoque fundata Caſarauguſtana Deiparæ virgini ſacra æde, poſt Iuliani Chronicon editum Franciſcus Bivariuſ conqueritur. Quare non ullum hinc naſcitur pro Tamaii bona fide argumentum. Poſtuit enim iſ nugacibuſ hiſce adinventionibuſ addictuſ, uti Toletanuſ Higuera Dextri Chronicon loco deperdituſ atque olim à S. Hieronymo laudati dolo malo ſuppoſuiſſe creditur: ita libellum Alonis à Pſeudo-Iuliano, ut præſtigiis luderet, dumtaxat appellatuſ, ad eam reducere quam præ ſe hodie fert figuram vitæ ſenium affectantis. Sed nec omittemuſ lectorem monere, ut animadvertat libelli

E 2 hu- Nulluſ homo moritur, ſic Halo non moritur. (1) Forſan vicium, non proſuſ ignobilem, Menafalvas vernaculè dictum, ad vigefimum à Toletò lapidem verſuſ Occaſum.

Commentario ad Braulionis & Heleceæ appendices ad Maximi Chronicon pag. 15.

huius carmina, barbara fermè, nulliusque vigoris aut animi, elegantissima vocari vix potuisse ab eo, qui tam idoneè in laudem Alonis versificatus est; sive is fuerit, quod iactant, antiquus aliquis, sive, quod vera est, recentior Higuera: cuius quidem alii passim exstant huius commatis versus. Hæc interim nos, dum codex ille antiquus è tenebris aliquando caput denuò extollens aliter nos existimare cogat (1).

CAPUT VIII.

IULIANI PETRI S. Iustæ Toletanæ archipresbyteri opera curiosè atque distinctè examinatur toto hoc libro, carboneque, uti falsa & commentitia, notantur. Eorum inventor Hieronymus Romanus de la Higuera Iesuita Toletanus, cuius historie Toletanæ ms. quædam producuntur ad rem testimonia. Iulianusne aliquis Petri hoc tempore Toleti vixerit? Iulianus Petri Alvazil non huc pertinet. De huius muneris Alvazil, seu Alguazil, arabico nomine. An quidam Conciliorum codicis Scriptor qui habitavit in Alcalaga. Ignoratio Higuera de Petro de Riga Auroræ auctore. Frustra adduci pro Iuliani fide testimonia ex scripturis bibliothecæ Toletanæ Ecclesiæ, quibus adaptatum Iulianum suum finxit Higuera, cuius & in hac conformatione notantur errores. Quidam ipse de se narret Pseudo-Iulianus. Plura hic contradictoriè & inadvertenter

(1) Præter Scriptores Hebraico-Hispanos paulo antè à Nostro laudatos, nimirum cap. VI. n. 110. huius libri, & Rabbi Benachem Ben Saruk, qui adulto iam sæculo IX. floruisse creditur: recensere hoc loco placuit eiusdem gentis popularium nomina & patrias qui sæculis XI. & XII. lucubrationes suas foras emisserunt: quemadmodum à D. Iosepho Rodriguez de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustode in eius Bibliotheca Hispano-Rabbinica Matriti anno MDCCLXXXI edita memorantur: apud quem peculiarium singulorum scripta videri possunt, nimirum:

SÆCULO XI.

R. Samuelem Ben Chophni Hacohe Cordubensem: R. Isaacum Bar Baruk Ben Alcalia Cordubensem: R. Iehudam Ben R. Levi Barcinonensem: R. Samuelem è Iudæo Christianum, cuius est prælaudata à Nostro epistola ad Isaacum Synagogæ Subiulmetæ in Marochitano regno Rectorem: Rabbi Salomonem Ben Gabiròl patriâ Malacitanum Cæsaraugustæ incolam: R. Isaacum Ben Giath Cordubensem: R. Isaacum Ben Ruben Barcinonensem: R. Iosephum Ben Meir Halevi Hispanensem: R. Abraham Ben R. Chii Barcinonensem: R. Isaacum & R. Moïsem Abenezram Ben Isaac, incertum cuiates. Quibus è Bibliothecæ Escripturalensis codice Lit. M. Plut. I. n. 20. adnumerandus R. Isaacus Beimiramus Salomonis Medici filius quem sæculo XI. inclinante, anno scilicet MLXX. vixisse Gesnerus tradit, in eos vel saltem Hispanus interpres tractatus eius De febribus aliisque morbis in quinque libros distribuit, qui vulgo audit. Los libros de Isaac.

ab eo iactata. Quenam opera sibi arroget. Inventum eiusdem de Eutropio historico Christiano à se è græca lingua converso, & de S. Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos, & aliis.

138. **N**USQUAM aliàs visus auditusve, primùm hoc prodiit sæculo in theatrum historicum, in quo veros tantùm rerum eventus, aut qui saltem existimantur tales, pronuntiarî fas & æquum est, sub persona veteris cuiusdam latens IULIANUS PETRI, ut vocat se, archipresbyter S. Iustæ Toletanæ urbis. Nempe eius Chronicon, atque item Adversaria; necnon & De eremitoriis Hispanis brevem descriptionem, atque Variorum carminum ab eo factam collectionem, uno volumine, tanquam ex bibliotheca Comitum Olivariensis habita (2), Laurentius Ramirezus à Prato senator regius eruditissimus, sed qui hæcere falebris his amabat, foras emitti anno MDCXXVIII. Lutetiæ Parisiorum curavit.

139. Sed quoniam magnum ad fidem examinandam rei momentum assert, inventoris huiusmodi vulgò nuper existimati ditissimi antiquarum rerum Hispanarum thesauri, cognitio: Hieronymus ille ipse Romanus Higuera est, Iesuitarum sodalis non vulgaris literaturæ, miræ tamen audaciæ ac securitatis homo in iis quæ nigra sunt

SÆCULO XII.

R. Moïsem Ofensem alias Petrum Alfonso à Nostro supra, cap. 3. huius libri laudatum: R. Iosephum Hadaiian Ben Iacob Aben Sachal Cordubensem: R. Abraham Ben Meir Abenezram Toletanum: R. Iudam Levi Ben Saul Cordubensem: R. Ionam Ben Ganach, cuius item Noster cap. I. libri VII. meminit, Cordubensem: R. Abraham Halevi Ben David Ben Dior Toletanum: Cel. Moïsem Maimonidem Cordubensem, incolatu tamen & cognomento Ægyptium: R. Moïsem Ben Iehuda Ben Thibon Marimon Granatensem: R. Moïsem Gikatila Cordubensem: R. Becchali Hadaiian Ben R. Ioseph Barcinonensem: R. Beniaminum Ben Iona Tutelensem: R. Abraham Ben Samuel Chafdai Barcinonensem: R. Moïsem Ben Nachman Gerundensem. Eorum autem Scriptorum atque operum bonam partem in Regiâ Bibliotheca Escripturalensi superstitem, atque à me olim in eiusdem Bibliothecæ codicum recensione descriptam, vidisse se, atque in usus suos retulisse bona fide testatur Cl. Bibliothecæ Hispano-Rabbinicæ Auctor in eiusdem Prologo.

(2) Existit quidem in Comitum Ducis Olivariensis Bibliotheca Iuliani Petri Chronicon. In eius enim autographo codicum MSS. Catalogo à Fratre Luca de Alahijos Escripturalensi Monacho confecto Lit. I. M. S. pag. 198. legitur: Iuliani Petri Chronicon M. S. ANTIQUA NOTA, forma 4. 0. 28. quæ verba ANTIQUA NOTA parum coherent cum iis quæ Noster paulo inferius num. 141. de eodem chronico subdit.

LIBER VII. CAPUT VIII.

sunt in alba mutandis, verisque ac falsis, dum in gentis nostræ honorem tendere viderentur, æquè habendis. Ille inquam Hieronymus Higuera, quem Dextri & Maximi, cum Braulionis & Helece appendicibus; necnon & Luitprandi Ticinensis Chronica, è Germania, & codice, qui olim fuit bibliothecæ Fuldenfis, curâ Thomæ à Torralba eiusdem Societatis accepisse, iam sæpius, ubi exigebat res, prodidimus.

140. Quod ad Iulianum attinet, è bibliotheca Olivariensi, ut meminimus, opera hæc eius habuit Ramirezus, ut ipse ait in libri vestibulo, atque iterum in epistola ad eundem Comitem Olivarum nuncupatoria. Exemplum autem hoc ibi posuisse D. Petrum de Sandoval & Roxas Moræ Comitem ab alio D. Francisci fratris eius germani descriptum, apud quem id se olim vidisse Franciscus Bivarius alicubi reliquit annotatum^d, constat liquidò nobis ex confessione eiusdem D. Petri Comitum, dum Laurentio Cocco, viro docto atque huiusmodi rerum curioso indagatori in curia nostra degenti, deque hac re per epistolam eum interroganti, ad oram, uti rogatus fuerat, secunda Decembris anni MDCXLV. responderet.

141. Habeo penes me autographas literas cum chartacea Cocci supellectile olim coemtas. Verba eius vernacula in margine legi possunt^e, unde certissimam rei mutuamus fidem. Quod ex parte confirmat Ramirezus editor in laudata nuncupatoria epistola, referens Hieronymum hunc Higueram Iuliani operum quoddam habuisse exemplum. Nam quod item ait, extitisse aliud apud clarissimum virum Tarraconensem aristitem D. Antonium Augustinum, quod ad eum miserat abbas Abis

^d In comm. 3. ad annum Christi xxxiv. Dextri Chron. pag. 25.

^e Respondiendo à lo que se me pregunta, digo, que al Padre Gerónimo Romano de la Higuera se le deben los tesoros de Julian Perez Arcepreste de Sta. Justa, y de Luitprando y sus Adversarios. Consta me por haberme dicho el Padre Francisco Portocarrero de la Compañia de Jesus que dexò trasladar el Chronicon de Julian Perez à D. Francisco de Roxas, segundo Conde de Mora mi hermano: que este Julian Perez lo habia habido el Padre Higuera de la libreria de Fulda; y que era el primero, que en estos Reynos andava. Y yo saque una copia del que me dexò mi hermano, y se la di al Conde Duque de Olivares y de esta le trasladó D. Lorenzo Ramirez del Consejo Real, y de Indias, y le imprimió.

142. Muchas cosas de las que van en este capitulo estan sacadas de memoriales antiguos del real monasterio de Sahagun, y de las que se sacaron de un libro viejo de pergamino, que solia tener la libreria del monasterio de Santa Maria de la Sista extra muros desta ciudad, escrito de mano, en pergamino, donde estavan los fragmentos de DEXTRO, MAXIMO, LUITPRANDO, y JULIANO, y cosas desta ciudad bien notables, que se vendió à cierto librero desta ciudad con otros libros de mano; y el doctor Juan de Vergara dio por el veinte y dos escudos. Yo le vi en la dicha libreria, y de alli saque algunas cosas bien dignas de saber. Vendieronse entonces alli unos otros libros de mano, que fuera justo se conservaran, que ya se han perdido ó deshecho,

ex ipsius Iuliani autographo, quod ea tempestate Ticini in Italia asservabatur exscriptum: sine ullo auctore, parumque verosimiliter ait; cum tantus hic thesaurus vix potuerit non alicubi ab eruditissimo possessore iactari ac prædicari; exstetque bibliothecæ eius librorum mss. index, nullaque in eo Iuliani huius aut operum eius mentio. Et quisnam ille abbas est Abis, Antonii Augustini æqualis, qui Scytham aut Ægyptium magis quam Italum hominem præferre videtur?

142. Hanc certè Iuliani primam inventionem in Toletana historia ms. sæpè sibi arrogat laudatus Higuera; sed tamen his verbis arrogat, quæ potius brevem aliquem Toletanorum Episcoporum catalogum, quam id opus quod Chronicon hodie audit, vereque universalem Hispaniæ tam sacram quam profanam historiam continet, significare apta sint^f. Idem in prologo ad Luitprandi Chronicon Iulianum iudicium Toletanum testem advocat^g ex libro De ordine Archiepiscoporum his laudatis verbis, quæ in Chronico^h ferè eadem leguntur. Neque abnuendum est quin aliquam in prædicta historia Toletana Iulianæ Chronici mentionem habuerit. Locum indidem expromam, quasi fatalem omnium istorum quæ ab Higuera manu post aliquantulum temporis prodierunt Chronicorum sufflammandæ auctoritati; nec minus partium aut sectionum eorum aliquam substruendæ fidei: quæ turbatis primæ inventionis vestigiis, & confusis iam cum mendatio si quæ fuerunt veris, omnia in eandem conditionem suspitionis & incertitudinis pervenere. Ait ille lib. 18. cap. 5. utraq; linguâ à nobis repræsentatus:

Plura in capite isto contenta, deducta fuere ex antiquis schedis regii monasterii S. Facundi, ac de his que in libro veteri membranaceo exstabant, qui olim fuit in bibliotheca monasterii S. Mariæ de la Sista extra muros huius Toletanæ urbis, manu exaratus in membranis, in quo erant DEXTRI, MAXIMI, LUITPRANDI, & IULIANI Chronicorum fragmenta, resque aliæ huius urbis notatæ valde dignæ, qui liber venditus fuit eiusdem urbis bibliopole cuidam unâ cum aliis pariter manuscriptis. Hunc viginti duorum scutorum pretio doctor Ioannes à Vergara redemit. Quem in prædicta bibliotheca nos vidimus, atque nonnulla ex eo scitu dignissima annotavimus. Venditi quoque ibi sunt manuscripti alii libri, quos iustum fuisse conservari; attamen deperditi iam sunt, aut dis-

^f Lib. 14. c. 2. Y assi en ninguno de los catalogos viejos se pone por Arzobispo (Urbano) ni en el de Julian. Et cap. 18. Y que se ponen los catalogos de los Arzobispos de Toledo, el de Julian, y el del Sagrario, y el del Señor D. Garcia de Loaisa. Et in tractatu De quatro linages de Toledo: de los Higuera, Romanos, Cuellos, y Peñas, qui penes D. Iosephum Pellizerium fuit ms. Pero Julian Arcipreste de S. Justa en las vidas de los Arzobispos de Toledo dice, &c. ^g Edit. Luitprandi Antuerpien. pag. 288. ^h Num. 503. & 505.

viniendo à manos de quien no los conocia, con notable daño de las buenas letras: segun yo lo llorava el otro dia con un grave y anciano padre de aquella Casa, que se hallò presente al destrozo.

144. Habes fragmentorum Chronici de quo agimus Iuliani mentionem expressissimam, sed planè deperditi, si demas tamen nonnulla ea notatu digna, si quæ sunt, ab Higuera ex iisdem fragmentis huiusce Chronici desumpta: quod specialiter non utique docet. Atque hoc testimonium eò magis evertit fabulam remissi ad Higuera à Germania & Fuldensi bibliotheca Iulianæ Chronici: quòd è libro historiarum iam laudatæ 18. transcriptum sit; cum iam in 14. libri cap. 16. idem admonuisset auctor ante annos aliquot ex antea dicta Fuldensi bibliotheca se accepisse fragmenta quedam (nempe Chronicorum Dextri & Maximi, quorum nuper meminerat) nonnullasque successiones, & catalogos successio-num (quæ verba eius sunt) Hispania Episcoporum. Tam à vero longè est è Germania venisse integrum, quod possidemus, Iuliani Chronicon. Sed tantum (ut idem refert Higuera) catalogum Episcoporum Toletanorum, quo frequenter in eadem historia utitur.

145. Quod gratis quidem ei damus, causam istam ampliantes, quæ & ipsa, & catalogi veritas gravi quodam vulnere debilitata sunt ab eodem Higuera his verbis inflicto, quæ depromimus ex toties adductæ historiarum lib. 16. cap. 1. *Iulianus archidiaconus, inde archipresbyter Toletanæ Ecclesiæ, ait se inter opera sua reliquisse librum quendam genealogicum de nobilitate Mixtarabum Toletanorum, maximè Barrosorum, Portocarrerorum, Gudielium, & Pantoxarum. Neque tamen liber iste, aut ullus alius ex his quos auctor hic reliquit, nunc existant.* Qua confessione videtur ipse Higuera sibi obstruxisse viam commendandi quicquam è Iuliani operibus, quæ deperdita asserit omnia. Plane verò, id in quo retulit de suis scriptis, liber est aliquis aut fragmentum libri: quorum huiusmodi aliqua, non tam duri sumus, ut vel ex Cilsensi codice vel è Germania habere eum potuisset obstinatè negemus. Certè in Chronico, seu Chronici fine, ubi de suis scriptis Iulianus docens legitur, ne verbum quidem de libro isto reperias ge-

¹ Iuliano arcediano, y despues arzypreste de Toledo, dize, que entre sus obras dexò un libro de genealogias de la nobleza de los Mozarabes de Toledo, principalmente Barrosos, Portocarreros, Gudielles, y Pantoxas. Este libro, ni alguno de los que este autor dexò, se hallan, &c.

(1) Prædiximus bis editam à Berganza & Florezio, atque ab hoc, *Hisp. Sacr. T. XXI. à pag. 320.* Locus autem à Noistro adductus existat in fine pag.

ieði eorum inter manus, qui eos minimè cognoscebant, cum ingenti bonarum literarum detrimento: de quo lamentabamur non ita pridem nos cum gravi quodam ac sene monacho illius Domus, qui stragi præfens fuit.

neologico. De inventione affatim; unde colligi datur ex Higuera penu & observationibus, sive iis quæ antiquitatis sigillo munita persuadere aliis impotenter voluit, catalogum brevem Toletanorum præsulum in Chronicon plenum & ex omni parte perfectum, quo Dextri, Maximi, & Luitprandi eo antiquiorum ludionum nugis confirmandis novus testis accederet, excrevisse. Quod semel & in genere dictum partibus infra demonstrare conabimur.

146. Quæri nunc potest, fueritne aliquis huius ævi Iulianus, cui memorata hæc adaptari queant? Aiunt quidem, nec sine documentorum auctoritate. Primò producitur charta quedam donationis, seu legati canonicis Ecclesiæ Toletanæ relicti, his verbis: *In Dei nomine, ego Alvazil Iulianus Petri corporali infirmitate detentus, sana tamen mente, & gratuita voluntate pro remissione peccatorum meorum dono fratribus meis Ecclesiæ S. Mariæ de Toledo pro anniversario meo unam vineam, &c.* Integra legi potest in fine *Historiæ Toletanæ*, seu primi eius voluminis, D. Petri de Roxas Comitis de Mora iam laudati, anno MDCLIV. Matrili editæ.

147. Quominus, verò hic admittamus agi de Iuliano archipresbytero Toletano, quantumvis S. Mariæ canonicos Christiano cuiusvis status aut conditionis recepto more fratres suos vocare poterit: nos cogit *Alvazili* munus, quod nomini suo testator præposuit. Hoc enim ex Arabica lingua desumptum, vulgareque inter Christianos etiam vocabulum, urbis aut loci rectorem seu gubernatorem importat: quod minimè clerico Toletano convenit. Petitis ex eodem ævo testimoniis id credere oportet. In Lamecensibus comitiis Henrici Regis Portugalliæ primi tempore habitis*, si fictitia non sunt, *Omnes (legitur) de regno Portugalliæ obediant Regi, & Alvazilibus locorum qui fuerint ibi per nomine Regum; & isti iudicabunt per istas leges iustitiæ.* Latina Regis Alphonfi VII. ms. adhuc *historia* (1) huiusmet sæculi, ira habet de Zafadola Rege Saraceno loquens: *Quando hæc audivit, vocavit filios suos*

330. & initio sequentis; & in eo pro: *filios suos ex uxore*, restituit: *filios suos & uxores*: quæ lectio magis aridet.

* Apud Ant. Brandanum in *Monarch. Lusitan.* tomo 3. lib. 10. cap. 13.

suos ex uxore, & Alguaciles, & Alcaldes, omnesque maiores suos, &c. Chronicon quoddam Gothorum ex codice ms. Andreae Resendii ab Antonio Brandano Portugalliæ historiographo editum ¹. *Era MCXXIX. octavo Calendas Septembris obiit Alvazil dominus Sifnandus.* Cuius Sifnandi meminit Salvatus in *vita S. Martini presbyteri Sauriensis*, de qua superius mentionem habuimus, eodem usus muneris vocabulo. *Verum enimverò (ait) post longa annorum curricula sub Adephonfi Regis imperio profectum suum Alvazil Sifnandum Aben-Mir, qui tunc temporis Colimbricensem urbem, Montis-maiorensiumque municipium suo solerti pectore procreabat, reedificationem habere cepit.* Frustrà ergo in legato isto Iulianum hominem sacris addictum quaerimus. Iulianum, sive Illanum (quod idem hominis nomen est) Toletanæ urbis præfectum eo instrumento designatum credunt ex nostris quidam (1).

148. Secundò, dicitur in almæ Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca librum servari manu exaratum gothicis characteribus Conciliorum Hispaniæ, cuius Scriptor sui notitiam huic elogio commendatam in eo reliquit:

*Finit liber Canonum Concilii
nu me ro
Sanctorum patrum, seu decreta præsulum
fo li o rum
Romanorum feliciter.
Deo gratias.
hu ius
Iulianus indignus presbyter
scripsit, is,
li bri
Cuius est adiuvante Deo,
habitans
C. C. C.
In Alkalaga², quæ sita est
super Campum
L. I.
Laudabilem³ F. XVII. K. ✱
5. Ian. TCXXXIII.*

Atque ad hunc ipsum à se scriptum codicem Conciliorum respexisse aiunt Iulianum in Chronici fine, ubi ait Concilia Toletana sæpè se transcripsisse, ubi & admonet se vixisse Toleti, & aliquando in

(1) In Bibliothecæ Regiæ Matritensis codice Privilegiarum, Ambrosii Moralli autographo, fol. LXXXV. existat Adelfonsi VII. Imperatoris charta data Segoviae VI. Cal. Iunii Era MCXCI. Christi MCLIII. cui subscribunt Ioannes Toletanus Archiepiscopus: Guter Rodriguez Alcayde in Toledo: ALVAZIL IULIANUS DE CAPELLA &c. Item fol. LXXXIV. eiusdem Adelfonsi alia mensè Septembris Era MCXC.

Alcalà, in campo laudabili. In qua relicta ibi nota suæ habitationis, notæ illi Conciliorum libri consona, mirè triumphant Iulianæ fabulæ propugnatores. Cum potius manifestè appareat, ob notam libri Conciliorum prius observatam, imposuisse Iuliano eius artificem, ut loqueretur de se congruè omnino his quæ libri Scriptor incertus sibi adscripserat.

149. Tertiò adduci potest pro asserendo huius temporis Iuliano, Alphonfi Regis VI. epistola ad Petrum Toletanum S. Iustæ (uti vocat) Episcopum XIV. Februarii, erà MCXX. (qui annus est Christianus MLXXXII.) directa. Habuit hanc epistolam à D. Roderico Zapata canonico Cæsaraugustano, & in senatu rerum indicarum sub Philippo Rege II. consiliario, Hieronymus Romanus de la Higuera quod ipse refert eiusdem *Tolet. histor.* lib. 16. cap. 1. ex bibliothecæ magni Antonii Augustini vetustis schedis exscriptam. In ea respondens Alphonfus Petri epistolæ, quæ eum ex urbe ipsa Toletò ad continuandam eius obsidionem hortabatur: ea de Iuliano ait, quæ, latina ipsa non adepti, dabimus ex vernaculis ab Higuera productis in latinum translata. *Fac ut Iulianus archidiaconus conserat se in hunc locum, ubi ego sum, secretò & cautè. Cum eo enim mihi opus est nonnihil agere. Mane inveniet me quo loco Agaliense monasterium fuit, aut propè in Prætorienfi SS. Petri & Pauli, horâ post meridiem quartâ. Salve iterum, pater, & sancte, atque ora pro me misero peccatore.* Hunc ait Higuera esse Iulianum à se quandoque laudatum, qui scripsit *Vitarum Toleti Archiepiscoporum catalogum*. Sed cum hæc non aliunde quam ex eodem Higuera ad nos pervenerint: sedet utique Thomæ Tamaii monitum de hominis ingenio, quod, ne toties repetamus, in Notis eius ad Luitprandi Chronicon⁴ videri potest.

150. Suggestunt & alia, non iam ut Iulianum aliquem per hos dies existitisse credamus Toleti presbyterum; sed pro certitudine eius operum quæ circumferuntur, maximè Chronici, argumenta, qui seduci se his figmentis semel passi sunt.

151. Primò id quod refert Iulianus⁵, ex-

Christi MCLII. cui subscribunt Comes Pontius Maiordomus: Rodericus Muñoz: MENENDO ALGUAZIL testis. Item fol. CI. habetur Adelfonsi VII. donatio Toletanæ Ecclesiæ eiusque Archiepiscopo Cerebruno facta, Aldæ de Cortes: cui subscribunt Comes Petrus de Lara: Comes Lupus: Senior Fortun Lopez: STEPHANUS IULIANI ALGUAZIL &c.

¹ Eodem tom. 3. *Monarch. Lusitan.* in fin.

² Apud Moralem lib. 17. cap. ult. & apud Comitem de Mora in *Histor. Toletan.* lib. 1. cap. 12. qui addidit quod inter lines scriptum est de foliorum numero.

³ De Compluto & Alcalà, & Campolaudabili plura habet D. Thomas Tamaus ad Luitpr. Chronic. ex pag. 135.

⁴ Apud Moralem legitur in *fer. Kalend. Iun. erà TCXXXIII.*

⁵ Procurad que Julian arcediano venga à verme do yo estoy, con secreto, y recato. Tengo ciertos negocios que comunicar con el. Hallarme há mañana donde fue el Agaliense, & cerca de allí, en la Prætorienfi de San Pedro y S. Pablo, à las quatro después de medio dia. Otra vez salud, padre, y santo, y ruega por mi peccador miserable.

⁶ Ad annum DCCXLVIII. pag. 139.

⁷ Comes de Mora in *Histor. Tolet.* lib. 1. cap. 12.

⁸ In Chron. num. 625. & Adv. ultimo.

expugnationi nempe se interfuisse Almeriæ urbis eamque carmine descripsisse, confirmari aiunt eo quod in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca liber sit manu exaratus, qui opus hoc metricum unà cum *Historia rerum gestarum Alphonfi VII. Imperatoris* continet: quam historiam Iulianus ipse attribuit sibi Adversario 582. sive ultimo. Sed cum novisset Hieronymus Romanus eo loci, quem frequenter adire solebat, prædictum extare codicem non ullo auctoris notato nomine: fecit quod sæpè aliàs, nominavitque eorum, quæ ibi erant, proprio illius testimonio, auctorem Iulianum (1).

152. Equè plumbeum est, atque eodem impulsu declinatur telum secundum, quod scilicet in eadem bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ reperiatur liber quidam, cui titulus: *Biblia sacra versibus exposita*, qui Rigam quendam habet auctorem. Quem quidem Rigam fuisse archidiaconum Toletanum à Raymundo primo Episcopo creatum, eiusque libri Scriptorem, Iulianus nos monet in epistola Chronici præambula ad Albertum Furnensem. Attamen & hunc ibi librum Higuera viderat, quem fallendi occasione captanti, proclive fuit fictitio archidiacono Toletano Rigæ tribuere apud Iulianum. Sed, quod mirere, ignoravit bonus pater huius libri, quem *Auroram* vocavit, auctorem Petrum de Riga fuisse appellatum, nec ultra quam clericum Rhemensis Ecclesiæ, Henrici Gandavensis qui laudat inter Scriptores Ecclesiasticos testimonio. Exstat quidem opus non modò in Toletanæ Ecclesiæ, sed & in collegii sancti Bartholomæi Salmantina bibliotheca, ut audio; estque metrica explanatio Bibliorum, sive eorum partis (2).

153. Tertium adiungitur eadem responsione retorquendum. Ait Iulianus: *Decimo quarto Decembris occisi sunt in persecutione Numeriani Imperatoris in urbe Beati, consulari Holybrio Betica provincia, Iustus, Sifinius. Isidorus Pontifex Hispanensis sanctissimus & doctissimus in horum laudem eleganter hymnum edidit. Exclamatur hic, & in cælum attollitur Iuliani diligentia, qui horum martyrum, cum*

(1) Memini me olim Toleti cum essem ad ann. MDCCL. Iustrandis ac recensendis Amplissimi Canonorum eius Ecclesiæ Bibliothecæ codicibus in pervetus Legendarium incidisse in quo cum alicubi primum scriptum fuisset: *In Hierusalem Passio SS. MM. Iusti &c.* ceu clara fugientium semelasarum litterarum vestigia demonstrabant: pro *q̄ Hierusalem* recent manu subrogatum *Beata*. Atque hunc alterum esse è codicibus quibus olim usus fuerat Hieronymus Romanus Higuera, retulit mihi Cl. Doctissimusque eius Ecclesiæ tunc Canonicus mox Deca-

nomina tum passionis locum solus memoravit, ab Smaragdo quodam Benedictino monacho S. Michaelis abbate doctus, qui eorum acta literis commendaverat, in bibliotheca eadem Toletana, unà cum vitis aliis Sanctorum, in membranis descripta. Certè laudari debuit potius quàm veteris Iuliani, recentioris Higuera industria: qui cum bibliothecam istam Toletanam frequenter excuteret, eà tamquam armamentario usus fuit ad milites suos armandos, quibus hoc erat in mandatis, vera omnia ut everterent falsorumve aggestu deformarent. Dicam quod res est. Legit is in Toletano isto codice *Acta Iusti & Sifinii* sub Holybrio consulari passorum Numeriani Imperatoris tempore. *Iusti & Sifinii*, inquam, quomodo ibi appellantur; bibitque imprudens errorem. Haud enim Iusti comes Sifinius sed Abundius fuit, ut constat ex illo, quem Iulianus adducit, S. Isidori hymno in Missali Mixtarabico sive Isidoriano. Unde missi sunt à Baronio in *Romanum Martyrologium*. Addidit tamen pro petulantia sua Iuliani artifex loci nomen, quod acta reticent (3). Et hoc existimatur congruum esse argumentum bonæ fidei Iuliani!

154. Sed antequam ad particulares eum refellendi locos descendamus, è re erit de Iuliano nunc nos id, quod de se ipse deque suis operibus annotavit in medium producere; nec interim omittere quænam vel hic contraria aut improbabilia dixerit annotare. Filium se esse ait alicubi Nonnii Petri. Cur autem non vocatus fuit Iulianus Nonnii, ut mos fuit illius ævi? Alibi Petri Iuliani (patrum duorum prolem), Toletique natum, & baptismo lotum à Paschali Archiepiscopo Toletano, cuius principium ab eodem auctore ponitur anno MLV. sicut & obitus anno MLXXV. sive MLXXXIX. Intra hoc ergo vicennium, plus minus, natus Iulianus fuit, seu verè initio eius, ut colligere datur. Quis enim tardius potuit natus, tricenario scilicet minor, ad vicarium sive regimen Toletanæ suæ Ecclesiæ, dum vacaret Sedes, cooptari? quod factum iam anno MLXXXV. quo ipso urbs To-

mus D. Ioannes Antonius de las Infantas.
(2) Cantorem & Canonicum Rhemensem vocat Fabricius in *med. & inf. T. V. pag. 277*. Eius opus *Aurora* inscriptum nullibi non exstat in editis Europæ Bibliothecarum Catalogis. Est & aliud opus *Aurora* inscriptum, sive de *Arte Notariatus*, cui glossas adiunxit Petrus quidam de *Ungola*.
(3) Fortassis hic codex fuerit in quo pro *q̄ Hierusalem*, *Beata* urbis nomen subrogatum à vetere fuit. Et subit eundem codicem esse.

Toletum capta ab Alphonso VI. fuit, eadem credimus affirmanti. Peregrinationem item unà cum Raymundo Toletano antistite in Galliam suscepisse: in Portugallia quoque peregrinatum, & in Valentino regno in comitatu Bernardi Archiepiscopi Toletani, Apostolici per Hispanias legati. Temerè quidem & inadventer, cum Valentia regnum in ditione infidelium Mahometanorum eo adhuc sæculo perseveraret. Tum Romæ semel atque iterum fuisse, senili iam seu decrepita ætate, hoc est erà MCLXXXIX. sive anno Christiano MCLV. Ex archidiacono Toletano eiusdem Ecclesiæ archiepiscopiterum à Raymundo Archiepiscopo creati meruisse: qui Raymundus hoc anno diem suum iam obierat, ut Ioannes Mariana docet lib. 10. cap. ultimo.

155. Audivimus quoque eum anno isto MCLV. factum fuisse archiepiscopiterum, qui ante triginta circiter annos eadem dignitate mactus, referente ipso, adstitit coronationi Alphonfi VII. Regis, atque ad eum orationem habuit. Centenario maiorem se scribere adhuc ait in fine libelli *De eremitoris*; & perduxisse Chronicon suum usque ad MCLX. in calce Adversariorum. Sed nondum vivendi metam ei ponimus, qui alicubi scriptum reliquit (cum de S. Isidori Mantuani, hoc est Matritensis, sacratis exuviis loqueretur) factam fuisse primam earum translationem anno MCLV. à coemeterio ad Ecclesiam S. Andreæ, secundam verò à Celebruno Archiepiscopo ad latus altaris SS. Petri & Pauli, cum in pavimento ante dictum altare xxxviii. annis prius iacuisset. Vixit ergo usque ad MCXCIII. sive centesimum tricesimum octavum circiter ætatis annum. Id enim temporis ab initio Paschalis usque huc intercedit. Quam eius ætatem sic extendere ut naturæ leges supergrederetur, minimè debuit is qui fabulis suis propitia cupiebat legentium iudicia.

156. Multa quidem tam longævus vir scribere potuit, & scripserit utique, si æquum & fas esset credere de se affirmanti tam nullius fidei (sic putamus) historico. Nam præter ea quæ diximus pro Iulianæ edita, de quibus sigillatim distincteque paulò post quæremus, sequentia idem Iulianus sibi attribuit opera:

157. *Historiam scilicet Regis Alphonfi VI.* Nempe in Adversariis 422. & 582. sive ultimo.

158. *Historiam Alphonfi Regis VII. cognominatam Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Monachum Benedictinum Exiliensis Cenobii fuisse pridem diximus è Comitibus Ducis Olivariensis

nomento Imperatoris, quam Anonymo iam supra (ignoratur enim auctor (1)) adscriptimus, Adversario ultimo. In *Historia Toletana Ms. Patris Higuera lib. 17. cap. 18.* id quoque asseritur ex Iuliano.

159. *Historiam domini Bernardi Archiepiscopi Toletani*, primi post recuperatam à Mauris urbem. In eodem Adversario ultimo.

160. *Historiam specialem De obsidione & captione Toleti; ac de tempore captivitatis.* Ibidem.

161. *Vitas multorum Sanctorum* tam prosâ quàm carmine. Ibidem.

162. *Origines & successiones multorum nobilium Muzarabum & Toletanorum, videlicet Barroforum, Nucumque, & Toletanorum, Godielum, Columbatorum, Ficulorum, Portocarretorum, Pantoxarum, genus Munionis Adephonfi, Arlarum (mendosè editum cognomen hocce credimus) & similiter Alcarramarum.* Ita disertis verbis ibidem. Meminit huius operis, uti deperditi, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hisp. Ms. Tolet. urbis* hisce verbis, quæ latina damus ex lib. 16. cap. 1. iam in superioribus utrâque linguâ in medium producta. *Iulianus archidiaconus, postea archiepiscopus Toletanus, refert se inter alia reliquisse opus, sive librum genealogicum De nobilitate Muzarabum Toletanæ urbis, præcipuè Barrofos (Hispanâ formâ hæc damus cognomina, ut notiora lectoribus reddantur) Portocarreros, Gudielles, & Pantojas. Neque hic liber, neque alius ex his quos auctor hic reliquit, usquam exstant: qui sanè magnum attulissent antiquis huiusce urbis atque nobilium Muzarabum rebus lumen. De hoc opere facienda nobis erit mentio, cum Chronicon in examen vocabimus.*

163. *Pro Officio Muzarabum.* Ex Adversario 434. hæc sunt: *Ego utpote archidiaconus prius, nunc archiepiscopus sanctæ Iustæ, defendi libris editis Officium Muzarabum, vel sancti Isidori Missale, Breviarium, Manuale, & Antiphonarium, quod primus reformavit sanctus Melantius Episcopus Toletanus, &c.*

164. *Volumen epistolarum, & bullarum, ac privilegiorum à sancto Eugenio primùm ad Raymundum de Patriarchali iure sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, satis longum.* Adversario ultimo.

165. *Librum carminum & panegiricorum* dicatum Alphonso VII. Imperatori. In Chronico num 639.

166. *Carmina quædam De captivitate*

librorum Catalogo.

* Chron. num. 554. & 557.

* Adv. 398.

* Adv. 410. pag. 96. & in Chron. num. 641.

* In Præfat. Chronici.

* Chronicon num. 623.

* Adv. 527. & 528.

* Eadem d. xiv. Decembris.

* Adv. 93.

* Chron. num. 641.

* Ibidem.

* Chron. num. 540.

Almeriæ. Hoc est carmen, quod servari diximus unâ cum historia Regis nuper laudati Alphonsi VII. in codicibus mss. Adversario ultimo.

167. *Epitaphia aliquorum Archiepiscoporum Toletanorum & virorum illustrium, de quo (ait ibidem) extat iustum volumen.*

168. *Prologum in librum Soliloquiorum B. Ildephonsi Archiepiscopi Toletani, quod (potius qui) incipit: Dominus meus.* Adversario 412.

169. Translationes quoque has ex arabico in latinum:

170. *Historiæ Hispaniæ Rasis, Mauri Arabici.* Adversario 422.

171. *Averrois medici Cordubensis quorundam operum.* Ibidem. Averrois (inquam) qui sæculo integro post hunc interpretem suum vixit: de quo errore & anachronismo loco suo lectores admonebimus.

172. Item ex arabica, seu hebræa, in vernaculam Hispaniæ tunc temporis linguam,

Trium epistolarum in Tabulario S. Iustæ repertarum. Primæ Iudæorum Hierosolymitanorum ad Hebræos Hispanos, præcipue Toletanos, ut suffragarentur in morte Iesu Christi, &c. & ipsi noluerunt horum petitionibus consilioque consentire. Secundæ Responsivæ Toletanorum ad Hierosolymitanos. Tertiar, in qua petebant Hierosolymitanam Annas, & Caiphas, & Ioseph, & alii, ne si venirent discipuli Christi, & in primis sanctum Iacobum Zebedæi filium (sic omnino) nullo modo eos admitterent. Adversario 421.

173. *Epistola alius, quam scripserunt Iudæi Toletani qui erant Hierosolymis, De Resurrectione Christi & adventu super discipulos Spiritus sancti, & quod Apostoli loquerentur variis linguis, & de miraculis Petri.* Advers. 424. & Advers. 474. 475. 476. 477. Meminit & Adversario 10.

174. *Epistola, quam Rabbi Calelutenfis (scribe.....) misit ad Moysen Hispanum Rabbinum maximum consistentem in Hierusalem, qui & venit cum literis de non recipiendis à Iudæorum Hispanorum synagoga discipulis Christi.* Adversario 424.

175. *Scripturarum quarundam ex arabicis ferè mille, quæ erant in Archivo Toletano tempore Maurorum.* Adversario 425.

176. *Nec non de Græco in Hispanum, Historiæ Eutropii historici Christiani, in qua multa de sanctis Apostolis Dei tractat, &c.* Adversario 423. Eutropius quidem, cuius *Breviarium* extat rerum Romanarum, utpote Italus, latinè scripsit, non græcè,

neque compertum, gentilisme an Christianus fuerit. Hoc tamen eius *Breviarium* græcè vertit, auctore Suida, Capito Lycius. Vossium vide, si lubet, lib. 2 *De historicis latinis* cap. 8. ac *De historicis græcis* lib. 2. cap. 17. Nullum tamen (verbum) in hoc *Breviario* de Christo aut eius discipulis: quæ quidem nec ad alium ex Eutropiis, qui usquam fuerunt, memorati ab eodem Vossio¹, pertinere possunt. Quare hanc existimamus meram Pseudo-Iuliani fabulam.

177. *Item de Latino in Hispanum, Epistolæ sancti Pauli ad Hebræos Hispanos, præcipue Iudæos, qui venerant ex XL. quos transtulit Nabuchocerdam Hieros..... & ad Zamorenses, qui dicuntur nonnullis vocati Numantini; & hanc apud se dicunt autographam conservare.* Adversario 426. Quæ insignis est fingendi audacia aut temeritas: de qua alibi.

178. *Historiæ, quæ erat in tabulario sanctæ Mariæ Casar-Augustanæ de Pilari. &c.* (hæc est celebris historiola de apparitione Deiparæ Virginis Apostolo Iacobo, & ædificatione capellæ extra Casar-Augustam urbem eius nomini, ut ferunt, dicatæ). Adversario 428.

179. *Historiæ sancti Memmii Mantii, primò Catalaunensis, mox Eborensis Episcopi, cuius corpus sepultum est in Hispania, &c.* Adversario 431. Unum ex duobus sanctis Memmio, & Mantio finxisset Iulianum, alibi erit comprobandi locus.

180. *Transtulisse quoque se ait Poemata Orontii patriæ Tarraconensis, Episcopi Illiberitanæ Ecclesiæ, ad quem Sidonius Apollinaris scribit, &c.* Adversario 433. Eiusdem Orontii meminit in Chroniconum. 256. ubi appellat Episcopum Tarraconensem, quem alii (ait) vocant Orientium, & fuit Episcopus Illiberitanus in Bætica, civis autem Tarraconensis, & Scriptor nobilis. Diximus iam, cum de Orentio ageremus, nullam sive huius sive Orontii, sed unam Oresii, mentionem in epistola 12. lib. 9. epistolarum Sidonii reperiri.

181. *Memorat & Hieronymus Higuera in Toletana historia ms. libellum, seu Memoriale Iuliani se vidisse, in quo annotaverat quosdam libros Ecclesiæ sanctæ Iustæ Toletanæ; atque inter alios Historiam Arthuagi Cislæ monasterii abbatis tempore Sisebuti Gothorum Regis. De qua dictum à nobis loco suo quid existimandum esset.*

182. *Ecquidem hæc de se ipse, aut alii de Iuliano Scriptor (verane an falsa?) literis consignavere. Chronicon, Adversaria, De eremitiis libellum Collectionum*

¹ Dict. lib. 2. cap. 8. De H.L.

* Lib..... cap. 6.

va-

variorum carminum à superioribus seorsum habuimus, eò quod edita iam simul hæc sint, uti diximus; atque item epistolas præfulum à Iuliano collectas cum eiusdem annotationibus, quibus adiunxit suas D. Laurentius Ramirezius in editione Antuerpiensi operum Luitprandi, ex schedis ut suspicamur toties memorati Hieronymi Higuera Toletani.

183. *Sed de his strenuam, nec parum brevem, instituere opus est disquisitionem ad calcem huius Bibliothecæ veteris quam prosequimur depromendam, iactis dumtaxat hic fundamentis seu locis convincendi falsitatem Iulianæ suppositionis, ferè iisdem cum his quorum tenore usi sumus ad similia Dextræ, Maximi, Luitprandique pseudo-historicorum, arguendas nugæ (1).*

CAPUT IX.

Duodviginti ostenduntur loci, ex quibus refellere promtum est cuius Iuliani Chronicon & Adversaria.

184. **I**ULIANI fidem in Chronico & Adversariis multi redargutionum loci seu capita collabefactant, multi affligunt: quos omnes summam dabimus, indicatis tantum, non perpensis aut comprobatis exemplis confirmatos. Hoc enim maioris argumentum operis Iuliani scilicet hypobolimæi, fecimus.

I. *Anachronismos sæpè committit: ea quæ infra tempora eius contigere, aut non eo tempore quo contigere, incautè memorans.*

II. *Contradicit sibi ipsi & aliis authenticis Scriptoribus, quorum fides non lubrica.*

III. *Desiderantur in his scriptis ea eius testimonia, quæ alii ex iisdem scriptis, priusquam ederentur in publicum, laudavere; aut non ea facie in publicum prodierunt, quam præ se ferebant apud laudatores.*

IV. *Depromit auctor ea quæ dicit ex Scriptoribus eo recentioribus; & ubi illi à vero deviant, cum his & ille fallitur.*

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Videtur propositum Nostro fuisse singulas quæ præcedunt Pseudo-Iuliani Petri absurditates ad iustam trutinam exactas sub huius Bibliothecæ finem solidis rationibus atque argumentis refellere ac confutare: quod idem in MS. iustæ molis ac stupendæ doctrinæ volumine, in Regia Matritensi Bibliotheca superstitè, in Flavii Dextræ, Marci Maximi, Eutrandi & aliorum id genus Chronicis, abunde ab Eo præstitum novimus. Invidere tamen hæcenus Hispanis nostris ut publici iuris fierent

..... crudelia fata:
Fata quibus nequeas opposuisse manus,
ut profanus olim Poeta.

V. *Errores crassissimos, falsa, absurda multa passim continet.*

VI. *Impis narrationibus piorum aures offendit, & sanctitatem iis tribuit de quorum sanctitate aliunde non constat.*

VII. *Homines duos in unum coagmenat, aut unum in duos dividit, ad conciliandas variantes sententias.*

VIII. *Sanctis quorum ignoratur natalis locus, Hispanos natales temerè asserit; atque item equivoco usus, assignata his martyrii loca in martyrologiis, cum Hispaniæ aliis eadem facit.*

IX. *Eundem equivocationis ludum in locis ludens, peregrè facta quæque in Hispania contigisse ridiculo ausu scribit.*

X. *Archiepiscopatus Toletani primatiale dignitatem à prima Evangelii apud nos promulgatione sæpissimè ac ferè omnibus paginis ridiculè & importunè inculcat.*

XI. *Hispanis Episcopis, qui non ed venere, constare facit aliarum nationum Concilia.*

XII. *Hispanis Episcopis nuncupatas decretales summorum Pontificum fingit epistolas.*

XIII. *Quibusnam scripta sint Martialis epigrammata, ridiculè anxius est.*

XIV. *Ex iis quæ vidit monumentorum veterum inscriptionibus aut recentiorum auctorum observationibus, suas pro-cudit.*

XV. *Ut emergat è difficultatibus heri aut nudius tertius, ut sic dicam, suscitatis, totum se in affectatas effundit expressiones.*

XVI. *Certis incerta addit & fabulosa.*

XVII. *Nova, inaudita, inverisimiliaque, & ab aliis invidèta refert.*

XVIII. *Quibus ut fidem adstruat, fingit se ex nunquam aliis auditis aut visis auctoribus, quorum opera laudat, profecisse. Inquiritur in ea omnia, quæ ex hisce derivavit fontibus. In re geographica Hispaniæ multa is temerè, multa ineptè, & antiquitati contraria excogitanda, dicenda sibi indulget (2)*.*

F 2

(2) In alio item MS. eiusdem Regiæ Bibliothecæ Matritensis volumine præcedentia octodecim adversus Pseudo-Iulianum loca singulatim à Nostro examinantur & refelluntur: quibus adiungit alium, nimirum: *Inculcata sæpius & affectata Ficulneorum Toletanorum & aliarum familiarum eiusdem urbis quibus assentari voluit apud Iulianum & alibi mentione, palam ostendit se Pater Higuera Pseudo-Iuliani architectum: in quibus exquisitam Viri industriam & singularem patriæ historiæ veterisque Hispaniæ chorographiæ cognitionem non satis laudare possum.*

Ad-

* Adnotare hoc loco placet nonnullos incertæ ætatis Scriptores Interpretive omnino Nostro indictos, qui mihi dum hæc scriberem succurrebant; quosque non longe ab hoc in quo versamur XII. sæculo lucubrationes suas edidisse credibile est; cum eo adhuc tempore australior Hispaniæ plaga sub Maurorum iugo teneretur, nimirum:

- I. *Alfonsum VIII. al. IX. Castellæ Regem* qui Mauros ad Ubedam sive ad Tolosæ Navas memorando proelio superavit idemque scripsit Epistolas binas *De Saracenis profligatis; ac De Albigensium heresi exstincta*, Basileæ MDLIII. editas; atque aliam *Ad Philippum Augustum Franciæ Regem* quam edidit Baluzius T. II. *Miscell. pag. 251. Fabric. T. I. p. 71. in fin.*
- II. *Joannem Toletanum*, cui in Bibliotheca Bodleiana *classi IV. n. 1030.* tribuitur versio ex Arabico libri: *De nativitatibus.*
- III. *Joannem Boniam*, (sive Boniæ) Valentinum Interpretem ex Arabico libri inscripti: *Sexagenarium instrumentum, sive Canones quadrantis universalis* Auctore *Alfacy Sara-*

ceno. In Bibliotheca Galliarum Regis *Part. IV. pag. 354. col. I. cod. 7416.*

- III. *Magistrum Martinum Hispanum Physicum Libri Geomantiæ* auctorem. In Bodleiana *Classi XVI. n. 6714.*
- V. *Franciscum Nipham Hispalensem Alfragani Astronomi* ex Arabico interpretem. In Bodleiana *Classi V. n. 1829.*
- VI. *Guillelmum Hispalensem*, qui in *Artem de cælo & mundo* scripsisse dicitur in Bodleiana *Classi V. n. 1656.*

VII. *Jacobum Toletanum* Monachum Eremitam quem plurima scripsisse ferunt. Gesnerus in eo: præter *Marcum Canonicum Toletanum, Dominicum Archidiaconum Segoviensem, & alios à Nostro* in Bibliotheca Scriptorum incerti temporis laudatos, de quibus inferius sermo recurret. Item: Huc refero *Petri I. Aragonum Regis Constitutionem adversus hæreticos Waldenses, sive Sabbatatos & Pauperes de Lugduno* anno MCXCVII. editam. Exstat in Baluzii appendice ad *Marcum Hispan. p. 1384. & alias de quibus vid. Io. Alb. Fabric. med. & inf. T. V. p. 242.*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER OCTAVUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI TERTII SÆCULI.

PRÆMONITIO DE REGIBUS.

UCCESIONES Regum præmittere operæ pretium duximus, ut in superioribus libris, eo fine, ut sub quonam eorum se quisque fecerit merito scriptorum illustrem legentibus, duo simul ordines, cum Regum, tum doctorum hominum, sive duæ Imperii ac doctrinæ facies, in conspectum veniant.

2. In Castellæ regno Alphonfus VIII. *Nobilis cognominatus & Bonus*, inchoavit sæculum iam vetus princeps, absolvitque vitæ cursum anno eius decimo quarto. Succesit ei Henricus filius decedens anno MCCXVII. relicta regni herede sorore Berengariâ Alphonfi Legionensis Regis coniuge: quorum filius Ferdinandus, huius nominis tertius *Sanctus* vulgò dictus, à matre hoc eodem anno Castellano sibi renuntiato, patre verò anno MCCXXX. diem suum obeunte, Legionensi imperio susceptis usque ad sæculi quinquagesimum secundum simul tenuit. Hoc anno ad superos evolans, Alphonsum X. aliàs XI. *Sapientem* appellatum, utriusque regni heredem reliquit: quem anno MCCLXXXIV. vitâ functum, Sancius excepit IV. eius filius, *el bravo* cognominatus. Hoc decedente post undecim annos, hoc est MCCXCV. Ferdinando eius nato contigit, ut sæculo finem imponeret.

3. Hoc ipsum inchoavit in Aragonia Petrus cognomento *Catholicus*: cui filius succesit Iacobus I. anno MCCXIII. huic autem Petrus eius natus anno MCCLXXXVI. Petro Alphonfus III. anno MCCLXXXV. Alphonso Iacobus II. anno MCCXCI. Portugalliæ post Sancium I. qui obiit anno sæculi XII. Alphonfus II. usque ad XXIII. Alphonfus III. usque ad LXXIX. Dionysius, quod superest, Reges fuere. Navarræz inchoante sæculo Sancius VIII. seu *Fortis*, regebat, cui successerunt hoc ordine: Theobaldus anno XXXIV. alter Theobaldus LIII. Henricus LXX. Ioanna LXXIV. quæ Philippo Pulcro Galliarum Regi post decennium nubens, ad Francos Navarræ regnum transtulit.

CAPUT PRIMUM.

De DURANDO DE OSCA, è Waldensium hæresi ad Ecclesiam recepto, & eius scriptis. De ALPHONSO RAMIRI Auriensi Episcopo, & eius S. Euphemie martyris, & S. Antonii abbatis historiis. De hac ultima queritur. De DOMINICO Placentino antistite, eiusque Chronico De Alphonfi VIII. rebus. De DIDACO DE CAMPIS atque eius opere Planeta Toleti ms.

4. CIRCA huius sæculi initium reliquiæ adhuc supererant Waldensium hæreticorum sectæ, quæ in Galliis maximè grassata fuit. Ex his quidam ad se rever-

si meruerunt in gremium recipi Ecclesiæ ab Innocentio III. tunc Pontifice. In quibus nominantur præcipue DURANDUS, scilicet DE OSCA, quem nullus dubito ab eius nominis in Aragonia urbe cognominatum; & Wilielmus de Sancto Antonino, cum aliis fidem catholicam solenniter professis apud eundem Innocentium: quorum confessionis tenorem, & novi, quod sibi imposuerunt, instituti rationem continet epistola eius 78. libri 13. *Regesti*, qui respondet anno huius sæculi decimo: quæ quidem epistola inscripta est Archiepiscopo Tarraconensi, & suffraganeis eius; impositumque in ea his omnibus, aut Archiepiscopo cum suffraganeorum aliquo, ut poenitentes eos iuxta Ecclesiæ ritum reconciliare procurarent. Pertinet quoque huc epistola Innocentii 77. iisdem Durando de Osca, Willelmo de S. Antonino, eorumque fratribus scripta (1).

5. His æqualis auctor Guilielmus de Podio-Laurentii (*Puy-laurens* vulgò audit) quem Guilielmus Catellus publici iuris fecit ad calcem historiæ suæ Comitum Tolosanorum in Chronici cap. 8. huius Durandi, eiusque consignatæ scriptis doctrinæ recordatur, dum ait: *Fuit alia disputatio apud Apamiam, in qua soror Bernardi Rogerii &c. Fuitque ibi disputatum contra Waldenses sub magistro Arnaldo de Campano tunc clerico seculari arbitro à partibus electo: qui cum eius iudicio succubissent, ex eis ad cor aliqui redeuntes, ad Sedem Apostolicam adierunt, & poenitentiam habuerunt, datâ sibi licentiâ vivendi regulariter, ut audiri. In quibus Durandus de Osca fuit prior, & composuit contra hæreticos quædam scripta. Et tunc in quadam quidem parte Catalonia annis pluribus sic vixerunt; sed paulatim postea defecerunt.* Hæc ille.

6. Cessit è vivis erâ MCCLII. qui annus est sæculi decimus tertius, in Sede sua Auriensi regni Galleciæ ALPHONSUS RAMIRI, aliàs FERNANDI, post tricesimum pontificii annum (2), ut in libris eiusdem Ecclesiæ legitur: è quibus *Theatrum* eiusdem scribens Ægidius Gundifalvi Davila profecit. Qui & ait præfulem hunc histo-

¹ Et ita videtur Francisco Boschetto in Notis epist. 77. seu 76. Innocent. III.

^m Tomo 3. *Theatri Eccles. Hisp.* pag. 387.

(1) Existat apud Aguirriam T. III. pag. 458. n. 201. ad quos etiam pertinet sequens, *Archiepiscopo & Suffraganeis Ecclesiæ Tarraconensis directa.*

(2) Immo post trigesimum octavum sive etiam nonum: nimirum ab anno MCLXXIV. quo in Adami decessoris locum successus fuit, ut docet Cl. Florezius T. XVII. pag. 95. à n. 1. & 8.

(3) Parum videntur aridere Cl. Florezio l. cit. pag. 99. n. 13. tributa huic Alfonso scripta. In nullo certe eorum seu Latino sive Hispano aut alio

riam quandam *De miraculis S. Euphemie martyris* (quoniam autem sermone quærimus) scripsisse; atque item à Græco in Latinum Vitam S. Antonii abbatis transtulisse, scriptam scilicet à S. Athanasio; alia enim nunquam existit. Et quis auferet post hunc historicum? Hæc tamen S. Hieronymi operâ in sermonem venit Romanum, eaque vulgò creditur quæ in manibus omnium est, laudata à Gelasio Papa inter scripturas à fidelibus suscipiendas. Nam Evagrii Antiocheni Episcopi alia in latinum translatio, cuius meminit idem Hieronymus, periisse videtur. Quare non video quid movere potuit nostrum Auriensem Episcopum; nisi è latina Hieronymi versione vernaculam dederit: quod magis credo (3).

7. Occasione mortis Alphonfi Regis Castellæ VIII. quæ MCCXIV. contigit, laudamus hic de rebus eius gestis quandam historiam, cuius notitiam Hieronymo Romano de la Higuera Societatis Iesu acceptam ferimus. Hic enim in toties à nobis memoratæ *Toletanæ urbis & regni historie* adhuc inedita libro 20. cap. 8. Chronicon citat, sive historiam hanc manu exaratam, quæ olim fuit Comitibus de Comares (immo Marchionibus; & Didacum Fernandii à Corduba indicatum credimus, qui tertius fuit Marchio de Comares, & ultimus huius tituli; filius enim eius ex Ioanna Folchia Cardona susceptus, & reliqui successores Duces de Cardona & Segorbe appellari fuere); nunc autem, ait, penes Didacum de Frias Haro est Ocaniensem civem: cuius auctor, ut videtur, fuit D. DOMINICUS Episcopus Placentinus, post conditam ab eodem Alphonfo Rege urbem secundus. Si vera hæc sint, Dominicus patriam habuit oppidum *Bejar*, à quo Duces amplissimæ Zunigarum domus appellantur; electusque fuit Placentinus Episcopus hoc ipso anno MCCXIV. mortis Alphonfi; sacro Concilio Lateranensi sub Innocentio III. sequenti anno interfuit, sed longè postea vixisse adhuc dicitur, usque ad Ferdinandi III. sancti Baticarum expeditionum tempora, & annum MCCXXXII. & ultra (4).

In

quovis idiomate hæcenus incidi; cum celebriores Europæ Bibliothecarum catalogos frequens perlustraverim.

(4) Hæc iure videtur inferendus *Romæus de Livia* (Livia) in Catalonia Principatu ordinis Prædicatorum Episcopus Tolosanus qui circa annum MCCL. scripsit: *Regulam honestatis Monachi; & De timendo & amando Domino Iesu Christo prorsâ & ligata oratione.* Apud Quetifum & Echarum T. I. p. 161. & Fabric. in eo.

ⁿ Ut ipse in epist. Pamphili 101. In cap. 5. de Roman. Ecclesia dist. De Scrip. Eccles.

^q Hæc sequuntur Ægidii Gundifalvi Davila *Theatrum Eccles. Placent. Eccles. tom. 3. pag. 484.*

8. In bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ aservatur codex membranaceus cum hoc titulo: *Planeta*: de quo hæc annotata lego in exemplo meo librorum MSS. in ea existantium. *Liber est de Christi regno, de B. Virgine, de S. Michael, de anima beata, & de pace, auctore DIDACO DE CAMPIS, membranâ mediocri fol. 1. 20. Ad oram autem hæc: In tabulis huius libri in parte interiori hæc habentur verba scripta manu Ioannis Baptistæ Perez canonici Toletani, & Fabricæ præfeci.* Verba sequuntur, quæ ex Hispanis Latina damus: *librum hunc scripsit Didacus de Campis cancellarius regie domus Castellæ anno MCCXVIII. Vocavit eum Planeta, ex eo quod septem libris constet, eiusque materia clarissima sit. In primo, secundo, & tertio, de Christo agit; & quomodo is in omnibus vincit, regnat, & imperat. In quarto de B. Virgine Maria sanctissima, deque eius laudibus atque dignitate, in expositionem salutationis Angelicæ. In quinto de Michael archangelo ac de eius excellentiis, ac de beneficiis, quæ fidelibus semper contulit, & quotidie confert. In sexto de anima Christi, ac de animabus omnium beatorum. In septimo de pace interiori & exteriori, atque universæ Ecclesiæ. Dirigit hunc librum D. Roderico Archiepiscopo Toletano, cuius ibi sunt duæ epistolæ, prior post prologum, posterior in fine libri. In proœmio summus Archiepiscopus laudibus extollit, liberrimeque de Regibus & præsulibus, ac de eius temporis loquitur moribus, unico tantum summo Pontifice excepto. Stylus est copiosus, absque eloquentia tamen. Hucusque Perezius, vir valdè eruditus, & iudicio præstans, qui ex canonico dictæ Ecclesiæ datus fuit Segobricensis in Valentia regno Episcopus (1).*

9. IOSEPHI ABEN ISAAC Iudæi quidam medicæ doctrinæ commentarius anno Christi nati MCCLXVII. Toleti exaratus existabat in bibliotheca Scorialensi (2).

CAPUT II.

De S. ANTONIO Lusitano, PATAVINO paf-

(1) Existat in Regia Bibliotheca Matritensi huius codicis apographum è Toletano *Plut. 5. num. 5.* desumptum, cura & studio Cl. Andreæ Marci Barriellii, cui & nos olim cum autographo conferendo nostram operam impendimus. Inscrubitur *Planeta*: opus nempe septem libris discretum: in quibus *De Christo: De Beatissima Virgine Maria: De Archangelo Michael: De Anima*, atque *De pace tractatur*: auctore *Didaco de Campos Clerico Regis Castellæ Cancellario, qui scribebat anno Domini MCCXVIII.* Plura de hoc Scriptore D. Iosephus Rodriguez de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. pag. 510.* in eo.

(2) Frustra hunc codicem quæsvi in catalogis He-

braicis nostris Escorialensibus, atque in Hispano Hebraica Bibliotheca D. Iosephi Rodriguezii de Castro. *Sancius Aragoniæ Infans* Iacobi I. Aragonum Regis filius Archiepiscopus Toletanus à Mauris ad annum MCCLXXV. occisus scripsisse dicitur *Litanias & hymnos in laudem Genitricis Dei Mariæ* apud Hippol. Marraccium *Biblioth. Mariana T. II. p. 351.* & Fabric. in eo. *Andreas de Albalat* Episcopus Valentinus Ordinis Prædicatorum ab anno MCC. XLVIII. plurimas edidit *Constitutiones* in synodis Valentinis, annis MCCLV. MCCLVIII. & alias ex parte à Cardinali Aguirrio T. III. *Concil. Hisp. à pag. 506.* editas.

10. SEQUITUR clarissimum sanctitatis lumen simul & doctrinæ ANTONIUS Lustitanus, vulgò PATAVINUS dictus, quod è Patavio Italiæ nobilissima urbe ad cælum anno huius sæculi primo supra tricesimum evolaverit. Non hic propositum nobis est de vita eius angelica & miraculossima quicquam post dignissimam historiæ tot ac tam idoneos editores repetere; industriæque sæpius actum de novo agere; summatim tantum dicam, Ulyssipone natum, ex canonico regulari, sodalitiæ Minorum tunc temporis à S. Francisco Assisiense inventi sacramentum dixisse, primumque inter sodales theologiæ professorem

rem Bononiæ creatum, in eum reportatæ ob doctrinæ claritatem, & sacrarum habendarum ad populum concionum excellentiam, famæ apicem ascendisse, ut à Gregorio IX. Pontifice *Arca Testamenti* appellari iure optimo meruerit; eoque concursu, attentione, atque profectu audientium ubicumque de verbo Dei publicè diceret, sacrum hoc munus exercuisse, qualem Hieronymi Plati Iesuitæ luculentissimis verbis Lucas Wadingus, Minorum ordinis inclutus chronographus, prodit. Abreptus in flore ætatis Patavii iacet, magnaue religione ab Italis omnibus, nec minus exteris, eius sepulcrum frequentatur. Scripsit

* De bono statu Religion. lib. 2. cap. 33.
* De Script. ordin. Min. in S. Ant. Lusitano.

11. I. *Sermones quadragesimales, & de tempore*, Parisiis per Badium editos anno MDXXI. Raphael Massæus eiusdem ordinis correxit, auxit, & marginalibus illustratos Notis prodire fecit Venetiis ex officina Io. Antonii Bertani MDLXXV. in 8.º

12. II. *Sermones de Sanctis*, quos post alias editiones Carolus recudit Rouillard Parisiis anno MDCXLI. operâ Ioannis de la Haye Parisiensis Regii ecclesiasticis, *Bibliorum magnorum* compilatoris: quibus adiunxit:

13. III. *Expositionem mysticam in omnes fermæ sacræ Scripturæ libros, vel ab ipso S. Doctore scriptam, vel ex eius sermonibus excerptam.* Item

14. IV. *Concordantias morales S. Scripturæ, prædicatoribus ad virtutes commendandas & vitia condemnanda utilissimas.* Has Lucas Wadingus anno MDCXXIV. Romæ apud Alphonsum Ciaconium ex antiquis. codd. mss. Ara-cælitani cœnobii, Urbanus VIII. dicatas, edidit.

15. De rebus sanctissimi ac doctissimi viri totâ vitâ gestis, patratisque post mortem miraculis, multa supersunt sive domesticorum sive non domesticorum commentaria. Eundem Wadingum consulere lector Antonii, immo & virtutis, amans poterit primo *Annalium Franciscanorum* volumine. Hieronymus à Ponte Italicè, Ioannes Franciscus à Rodrasem Polonicè, Antonius de S. Maria, Christophorus Moreno, Franciscus Lopez, Matthæus Aleman Hispaniarum linguis, hoc est, Castellana, Lusitanave; alii aliis Spartam hanc amplissimam ornare.

16. Adiungemus nos non vulgare de eo atque eius doctrina à Deo infusâ testi-

(1) Mirum quam ieiune de Sancti Antonii Patavini scriptis Lucas Wadingus in *Scriptor. Ord. Min. Romæ* MDCL. & Ioannes à Sancto Antonio *Biblioth. univers. Franciscæ*. Matrivi MDCCXXXII. egerint. Nihil

monium F. Thomæ Galli, vulgò dicti Abbatis Vercellensis anonymi in commentario ad S. Dionysium Areopagitam, qui asservatur manu auctoris exaratus in bibliotheca Serenissimi Sabaudia Ducis. Hic ait: *Multi penetrarunt arcana sanctissimæ Trinitatis, sicut expertus sum in Antonio ex Minorum ordine, in familiari consuetudine quam habui secum: qui parum instructus disciplinis secularibus, tam brevi mysticam theologiam est adeptus, ut cælesti amore intus perustus, foris divinâ scientiâ illuminaret.* Hæc eius Antonio æqualis verba ex ms. produxit, & in syllabum *Scriptorum Pedemontanorum*, sub nomine *Abbatis Vercellensis* coniecit, Andreas Rosstotus Cisterciensis (1).

17. ANONYMOS duos hic sistimus, Catalanum alterum qui vernaculo provinciali, sive uti appellari solet Lemosino idiomate, alterum Darocensis in Aragonia Ecclesiæ canonicum, qui & ipse, ut suspicor, eodem sermone literis tradiderunt stupendum editum anno MCCXL. à Deo miraculum pro certitudine realis præsentia corporis Iesu Christi domini nostri in Eucharistiæ sacramento, corporalibus, seu pallâ corporali (sic vocat Ordo Romanus) quâ sacrificatum fuerat, sex hostiarum sanguine delibuta: qui hodie vividus & recenti similis hostiæque post quatuor & ultra sæcula incorruptæ adhuc manent, eaque, quâ decet religione in Darocensi urbe asservantur (*Mysterio de los corporales de Daroca* apud nos audit): cuius mentionem sub Iacobi Regis Aragoniæ primi huius nominis tempus patrati, omnes Aragonensium, immo Hispaniarum huius sæculi rerum, historici constanter habuere; specialemque commentarium Gaspar Michael de las Cuevas, eiusdem Ecclesiæ Darocensis canonicus, è monumentis his duobus veteris illius ævi desutum anno MDXXXIX. Compluti edidit.

18. Darocensis viri quem diximus memoria suggerit nobis Darocensis alterius notitiam exhibere hic, FRANCISCI XIMENII nomine, ex eadem urbe presbyteri: qui anno huius sæculi quinquagesimo vixisse dicitur, ac *Historiam restaurationis Hispaniæ* scriptam (quâ autem linguâ, Latinave an Lemosinâ, non dicitur), reliquisse. Hunc verò auctorem, si quis fuit, ineditum hætenus, Valentinarum Scriptorum nullus quod sciam hucusque laudavit. Unus etenim

apud utrumque hunc Scriptorem legas, nisi: *Scriptæ Questiones Quodlibetales Venetiis MCCCCXCIII. in folio editas.*

nim Franciscus Boil Sardus S. Theol. magister, ex instituto Mercenariorum, Regiusque Philippi IV. ecclesiastes in historia *Camera angelica Deiparæ Virginis del Puche regni Valentini* cap. 5. auctorem hunc laudat, atque eius fide Ioannes Tamaius Salazarius in Notulis ad *Aulum Halum*.

19. Miror tamen uni Boilio hunc Scriptorum cognitum, invisum aliis omnibus: qui quidem repertæ campanæ quadam huius venerabilis S. Mariæ de Podio, sive del Puig aut del Puche, iconis, recuperati Valentini regni coepti tempore, multis meminere: quorum postremus Gaipar Escolanus diligens patriæ suæ historicus, lib. 7. cap. 6. post Beuterum, Bernardinum Gomezium Miedem, Martinum Vicianam & alios, inventionem huiusce imaginis narret; nihil autem de campanæ illius olim Gothicis literis scripto elogio, ubi adventus in Hispaniam Deiparæ Mariæ sanctorumque trium Apostolorum Petri, Pauli & Iacobi mentio diserta legeretur, adiungit, vel ex traditione illius gentis ad posteriores propagatum; nedum ut auctorem rei laudet hunc Ximenium inventioni æqualem: quod referre is dicitur apud Boilium Tamaiumque. Nempe, ut ultimi huius utar verbis, refert Ximenius prædictus se inventioni huius sacræ imaginis interfuisse, & tintinnabulum sub cuius cavo effigies delituerat virgineæ conspexisse, in eoque foris expressas Virginis & SS. Apostolorum, Petri, Pauli, & Iacobi fusiles iconas demiratum fuisse & in circulo seu limbo nolâ has sigillatim Gothicis characteribus literas perlegisse. *S. Maria ora pro nobis. Imago tua sit nobis tutrix, quæ fuit ab angelis in lapide sepulcri tui dedolata, & ab eis adportata, ac Apostolorum adventu decorata. Servi tui te colimus. Abige fulgura, tonitrua sonitu campanæ quam fecimus erâ DCLX.* Quæ iudicio meo, maiori testimonio probari æquum esset, quàm hoc est latentis etiam nunc & unica unius laudatoris fide probati Scriptoris (1).

20. Ingens huic sæculo & Hispaniæ no-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) De huius campanæ inventionem & circum ipsam epigraphæ; necnon de lapideo Beatissimæ Virginis Mariæ, quod eadem contegebatur, simulacro, late Fr. Franciscus Martinez de Sacro Mercenariorum Instituto, in vernacula historia *De la Imagen sagrada de la Virgen Santissima del Puig*, edita Valentini 1760. 4. cuius narrationis fidei nihil profecto detractum vellem; de aureo tamen numismate, cuius icon pag. 61. visitur, in eius facti confirmationem adducto, quasi hac occasione à Iacobo primo Aragoniæ Rege percussus fuerit: est quod Lectores ad moneam, non eius Iacobi, nec alterius ex Aragoniæ Regibus esse, neque ullo modo ad nos pertinere; cum manifestissime recens numus Venetus sit ex iis

stræ cùm dignitatis ac rerum pace belloque gestarum, tum doctrinæ multiplicis nomine, RODERICUS SIMONIS, vulgò XIMENEZ, Archiepiscopus Toletanus, ornamentum præstitit. Origo ei regnum Navarra, familia nobilissima sive de Rada, sive Tison: quæ utraque ex paterno & materno potuit genere ad eum pertinere. Nam avi sui D. Petri Tison meminit ipse in charta donationis abbati & monasterio S. Mariæ de Fitero regni Navarra erâ MCCLII. hoc est anno MCCXIV. factæ: qui famâ clarus fuit duodecimo sæculo Aragonensium procerum ex eorum numero qui *Ricos hombres* vulgò audiebant. De Rada verò Navarrae stirpe Rodericum progenitum apud veterum conquistores monumentorum non obfcura fama est. Stephanus certè Garibaius rerum Navarrae haud parum gnarus Rodericum Ximenez de Navarra, nec aliter, vocat.

21. Parisiis literas didicit, quarum quidem & morum gravitatis nomine ætatis iustæ factus, eò gratiæ apud Regem suum pervenit, ut privatus etiam auspex fieret pacis Alphonsum inter Castellæ, Sanciumque Navarrae Reges initæ. Quod recens meritum viam munivit, ut in Martini Toletani præfulis anno MCCVIII. è vivis erepti locum ipse ad hanc totius Hispaniæ amplissimam dignitatem assumeretur. Quam quidem tot egregiis factis, tot pietatis, prudentiæ, fortitudinis, misericordiæ gestis decoravit: ut nunquam non Rodericum in omnibus, quæ sive sacrorum apud nos principis, sive Saracenorum perpetui hostis munera respiciebant, illius temporis historiæ loquantur. Post biennium auctor Alphonso Regi VIII. fuit Palentiæ veteris Castellæ (urbe) academiæ instituendi, quæ post aliquot annos in eam, quæ Salmanticæ totius orbis celeberrima nunc audit, translata fuit. Nec diu post Romam ad Innocentium III. amandatus, Cruce-signatis omnibus qui bellum Hispaniense adversus Mauros excidium genti minitantes sequerentur, veniam pecca-

G to-

quos vulgus *Zecchinus* vocat, atque ita inscriptus: SIT. T. XPE. DAT. Q. TV. REGIS. ISTE. DVCA. sive: *Sit tibi Christe datus quem tu regis iste ducatus*, nimirum in antica, in qua Beatissima Virgo Maria circumdata stellis conspicitur; in postica vero: S. M. VENET. id est: *Sanctus Marcus Venet.* & Ducis sub quo cufus fuit nomen, cui genuflexo Sanctus Evangelista stans vexillum id est Republicæ gubernacula committit. Plurimos eiusdem omnino typi & commatis vidi, binosque possideo atque ad manum habeo, in quibus IOANNIS CORNELII, & FRA. FOSCARINI Venetorum Ducum nomina leguntur: ut nullus de hoc superstiti dubitandi locus.

* Adducit eam Hieronymus Higuera *Hist. Tolet. ms. lib. 20. cap. 5.*

* Meminit ipse Rodericus, ut monet Surita *lib. 1. Annal. Arag. cap. 53.*

* Ex fide Francisci Rades de Andrada idem Higuera ibidem docet.

* Lib. 13. *Comp. hist. cap. 4.*

* Mariana lib. 11. cap. 22.

torum obtinuit; atque in Italia & Gallia ingentem numerum ad sacram istam expeditionem excitavit^b. Interfuit ipse in comitatu eiusdem Alphonfi Regis proelio omnium, quæ apud nos toto captivitatis tempore commissa sunt, celeberrimo ad Navas Tolosæ Baticæ anno duodecimo sæculi profligato: de quo scriptam ad Innocentium epistolam^c rei felicissimè gestæ nuntiam consulere non pigebit.

22. Elapso triennio Romam rediit vocatus cum aliis totius Christiani orbis Episcopis ad Lateranense Concilium IV. sub eodem Pontifice Innocentio celebratum: in quo, si vera nobis proferuntur ex schedis Ecclesiæ Toletanæ, à Garfia de Loaisa^d *De facultate Pontificis latinè concionatus est. Sed quia ex diversis mundi provinciis tam clerici quam laici convenerant, ut omnibus satisfaceret, rationes, & testimonia latino sermone prolata, laicis, & materis linguis singulis exponerebat, Romanis videlicet, Theutonicis, Francis, Anglis, Navarris, & Hispanis. Huiusmodi autem prædicationis expositio (subiungit auctor) valde placuit, utpote quæ admirationem omnibus propter concionatoris acumen & ingenii subtilitatem attulit; cum ab Apostolorum tempore auditum non sit aut scriptum reperiatur quemquam ad populum eandem concionem habuisse tot ac tam diversis linguis cuncta exponendo. Quæ quidem verba, ni fallimur, antiquitatis percussa videntur notâ. Sed quod sequitur de obtento ibi superioritatis adversus ceteros omnes Hispaniarum Archiepiscopos privilegio, ex Honorii Tertii qui Innocentio successit literis^e ad Rodericum Toletanum & antistitem Bracarensem datis, unde pendere adhuc tempore illo causam liquet, falsi convincitur^f.*

23. In patriam reversus, regia castra, quandocumque bellum Dei hostibus inferretur omnium primus (moribus id honestum & sanctum existimabatur) secutus fuit^g. Sub Ferdinando III. Rege sancto nihil absque eo magnæ rei gestum invenire se Ioannes Mariana ait lib. 12. cap. 12. In urbe Toletum templum maximum antiquo disiecto ædificare coepit^h: quod urbis nobilissimæ decus & ornamentum vel hodie præcipuum est. Post emensum verò longum vivendi ac de omni posteritate bene merendi spatium, anno sæculi quadragesimo quinto Lugdunum Galliarum ad Concilium profectus, quod eò convocaverat

(1) Exstat longius aliud Roderici epitaphium, seu potius elogium rhythmicum à Ricardo Hortensis cœnobii Monacho conscriptum, in Sylloge Privilegiorum Ambrosii Morali Regiæ nunc Bibliothecæ Ma-

Innocentius IV. præcipuè adversus Fridericum Imperatoris II. contumaciam, è conventu isto breviter absoluto dimissus, è secundo Rhodano patriam versus navigaret, seu maris iam potitus, vitæ cursum absolvitⁱ. Cadaver eius ad nos delatum Hortenses monachi Cisterciensis ordinis in Castellæ & Aragoniæ regnorum confinio positi, honorificentissimo sepulcro tumulavere: quod hodie incorruptum, post quatuor, & amplius, sæcula, vestibus etiam illibatis, magna cum sanctitatis, miraculorum argumentis quampluribus sustentatæ, famâ, in præcipua veneratione est.

24. Viri maximi historiam exhibet eò venientibus hoc epitaphium lapidi insculptum^k:

Angelicis manibus ad sidera tollitur iste
Celi nominibus sociandus, laus tibi Christe
Continet hæc fossa Roderici corpus & ossa,
De cuius morte soli bene contigit Hortæ.
Præsulum (erat) gemma, totius gloria
gentis,

Lux, decus Hispaniæ, verus fons, arca
sophiæ;

Et pius, & mitis, cunctis uberrima vitis
Exstitit alumnis, caruit sua vita calumnis
Mater Navarra, nutrix Castellæ, Toletum

Sedes, Parisius studium, mors Rhodanus,
Horta

Mausæolum, calum requies, nomen Rodericus.

Bis quater adde fuit, erit constructio plana.
Anno Domini MCCXLVII. obiit Archiep.
Toletanus quarto Idus Iunii (1).

25. Unde emanavit aliorum opinio decessisse eum hoc anno MCCXLVII. non, uti suprâ diximus, & ex habiti Lugdunensis Concilii tempore colligitur, XLV. Roderici elogia quærenda sunt apud nostros historicos^l.

26. Venimus iam ad monumenta literarum ab eo relicta, quorum pars aliqua adhuc inedita est, scilicet:

Breviarium Ecclesiæ catholice compilatum à Roderico Toletanæ Ecclesiæ sacerdote. Hic libri titulus, cuius initium est: *De opere primi diei. Rerum principium creavit Deus in principio, dans rebus principium, quod est à principio sine principio* &c. Continetur hoc opus quodam satis grandi volumine, quod fuit Collegii S. Ildephonsi Complutensis, novem divisum partibus; & propriè est *Historia veteris & novi Testamen-*

tritenis, pag. CXCI. Vulgavit illud D. Josephus Rodriguez de Castro, *Biblioth. Hisp. T. II. pag. 521.* cum aliis bene multis ad Rodericum pertinentibus.

¹ Mariana lib. 13. cap. 5. Garibay lib. 13. cap. 4. qui tamen obiit in Hortensi monasterio. ² Egido Gonzalez de la ubi prolixè laudandus. ³ thassar Pontiffida de sacra Librada. ⁴ Ego lanus Hist. Valencia 1. lib. 2. cap. 1. ⁵ Egido Gonzalez Davila Theatro Ecles. Hispaniarum 1. 8.

⁶ Garibay 13. Comp. cap. 4. Mariana lib. 13. cap. 4.

menti, usque ad Ascensionem Dominicam & Apostolorum divisionem, qualis Petri Comestoris *Scholastica historia* est. Hæc autem Roderici nostri prolixior aliquantò: quam præcedit prologus etiam prolixus. Opus est historicum, theologicum, & philosophicum, sanè doctum & eruditum, nec planè inelegans, si captum illius temporis consideremus; quandoque tamen subobscurum adeo, ut sæpè acumen legentium eludat. Scriptum fuisse postquam auctor *historiæ Arabum* incumberet, ex his verbis eius, dum de Hismael & Agare agit, liquere credimus: *Sed de his, & de genere Hismael, si Dominus dederit, in alio volumine proposui prosequi, & genealogiam, & facta suorum.*

27. De omnibus his certiores facti sumus literis D. Ioannis Luca Cortesii civis nostri eruditissimi, ac iudicii ad unguem facti, in curia nostra Matritensi litium iudicandarum olim Duodecimirum, nunc Indiarum senatus patris, penes quem liber est. De alio autem operis huius exemplo in Regia Escorialensi bibliotheca servato, Laurentii Cocci Umbri, qui apud nos diu vixit, conquirendis & examinandis monumentorum reconditorum arcanis intentus diemque suum obiit, quædam nota in schedis eius à me reperta aurem vellit. De Roderico enim ait: *Scriptit aliud opus huius tituli, Historia catholica, in qua figuræ utriusque Testamenti conferuntur: ut legitur in catalogo Regiæ bibliothecæ D. Laurentii in Escoriali confecto anno MDLXXXVI. Tit. Historici mss. Latini in folio, scriptione veteri, numero 123. in quo, loculo si ve numero 123. comprehenduntur libri seu codices quinquaginta quatuor.* Hucusque nota Cocci (1).

28. Sed quæ lucem viderunt, & viri famam sustinent, sequentia sunt:

I. *Rerum in Hispania gestarum Chronicon*, quomodo editiones præferunt, sive, ut nos existimamus *Historia Gothica*. Hoc enim, nec alio appellat nomine auctor in *historiæ Arabum* capp. 32. & ultimo. Nec alio titulo insigniuntur veteres quique codices. Hæc primum subiecta prelo fuit Granatæ anno MDXLV. in folio & quidem Xanti Nebrissensis Antonii filii operâ, valde tamen vitata: adeò ut Ioanni Vasæo hanc eandem Spartam ornaturò, ut ipse conqueritur^m, passim sistendum aut aberrantem *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Servatur hodieque in Regia Bibliotheca Escorialensi codex à Laurentio Cocco indicatus, *Lit. X. Plut. 1. n. 10.* totidemque verbis atque à Ioanne Luca Cortesio inscriptus. Late eum describit D. Rodriguez de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. à pag. 522. ad 527.*

dum fuerit, nisi in codicem non paulò emendatiorem huius historiæ ab Henrico Cardinali Portugalliæ sibi communicatum incidisset: unde ait innumeros locos in codice suo se restituisse, ac propemodum videri sibi suæ eum integritati reddidisse. Prodiit deinde auctior & correctior in systemate auctorum *Hispaniæ illustratæ*ⁿ Andree Schoti clarissimi viri, de Hispaniaque optimè meriti industriæ. Habemus nos huius historiæ varias lectiones è duobus codicibus mss. altero sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, & altero monasterii S. Ioannis Regum eiusdem urbis, cum quibus anno MDLXVI. editam historiam contulere Ioannes Lopez de Leon, & Franciscus de Mendoza, Petri filius, qui, ut ibidem annotatur, in Goletam arcem Tunetani portus quo die ductu & auspiciis Caroli V. Imperatoris capta fuit, primus irrupit (2).

29. Liber hic noster in eiusdem Laurentii Cocci, non ita pridem laudati, mancipio fuit, à quo notatum invenio, codicem de quo dictum est Ecclesiæ Toletanæ his numeris 29. 25. signatum esse: quo adiutus ipse Rodericianam hanc historiam edere cogitabat. Neque hanc notitiam rerum antiquarum, veterumque librorum amore captis celare debui. Exstare autem ms. huius historiæ codicem auctoris olim proprium, eiusque notationibus ad oram scriptis illustratum in cœnobio S. Mariæ Hortensis, in quo Rodericus iacet, docuit nos in schedis suis Alphonfus Ciaconius. Ex quo, vel simili alio emaculato exemplo, Hispanicam versionem huius historiæ factam fuisse ait, quæ edita fuit. Exemplum quoque bene antiquum Matriti servat Marchio Mondexarensis, in quo est & *historia Romanorum* de qua infrâ; aliudque non minoris antiquitatis D. Ioannes Lucas Cortesius, quod libris tantum, non capitibus constat. In quo libro ms. rarissimum, valdeque notatu dignum est, nuncupationem Ferdinando III. Castellæ ac Legionis Regi factam legi cum titulo etiam Lusitanæ Regis ita scilicet: *Regi Castellæ & Toletanæ & Legionis, & Galliciæ, Cordubæ, Murciæ, Lusitanæ, & Gienii* (3).

30. Nuncupavit Rodericus Chronicon suum Ferdinando (B. Ferdinandum iam lætabundus Christianus orbis appellat) Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Galliciæ, Cordubæ, atque Murcia. Unde

(2) Concessit autographa hæc Ioannis Lopezii & Francisci Mendozæ collatio cum duobus Toletanis Codicibus in Regiam Bibliothecam Matritensem: quæ & ad manum nobis cum hæc scribimus est.

(3) Exstat eadem nuncupatio in prælaudato I. Lo-

colligere datur scriptionis tempus fuisse post captam Cordubam, anno scilicet MCCXXXVI. immo & Murcia Regem in fidem receptum anno MCCXLI. & ante recuperatam anno MCCXLVIII. Hispalim urbem, cuius in titulo isto non meminit. Immo in fine operis absolvisse id anno Incarnationis Domini MCCXLIII. liquidè admonet (1). In epistola nuncupatoria, quæ Regem alloquitur seseque hoc opus iussu eius aggressum refert, notandum est Dionis gothica historia, ut ait, Scriptoris quo inter alios usum se inquit nomen. Addendus nempe hic est Vossianis historicis Græcis, ignoratus aliis præterquam Iornandi, qui De rebus Gothicis libro Dionem laudat, qui Historias Gothorum annalesque Græco-stilo composuit. Quo quidem sæpè idem Iornandes utitur, fortè iam non alibi quàm in huius hoc opere, cum historiam noſter Rodericus suam scribebat, quodammodo superflite. Iterum enim Iornandes recordatur Dionis, præcipuè his verbis: Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus indagator, qui operi suo Gethica titulum dedit; & sæpè alias.

31. Sed Rodericus laudat quoque alios per quos profecerat in originibus depromendis Gothorum, nempe lib. 1. cap. 9. Abavii descriptoris eius gentis egregii (hic est Ablavius Gothus) & Iosephi Annalium reſatoris verissimi, qui veritatis regulam, & causarum origines retraxit fideliter: quæ quidem vix est ut ad Iosephum Hebræum historiae Iudaicæ Scriptorem referri possint. Quid enim illi cum gente Gothica, ut Rodericus Gothorum originem, quam ex Ablavio profert probatque omiffam apud Iosephum uti & apud Isidorum Hispalensem, veluti incuset? Sed ad Iosephum quod attinet, eatenus incusatur apud Iornandem per quem & Ablavii multa mentio fit in Gethicorum libro; & apud Recentiores: ex quo Iornandis opere omnia ferè sunt, quæ Rodericus de Gothorum origine toto libro 1. & initio secundi usque ad sextum scribit. Consequuntur in editionibus historiae huius peculiare alia illarum gentium;

* Vossium De hist. latinis lib. 3. par. 2. De hist. incertis etatis.

pezii, & F. Mendozæ codice variarum lectionum fol. LXI. nimirum: Serenissimo & invictissimo, & semper Augusto Domino suo Fernando Dei gratia Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Gallicie, Cordubæ, Murcia, Lusitanie, & Giennii, Rodericus indignus cathedræ Toletanæ Sacerdos hoc opusculum & Regi Regum perpetuo adhaerere. Crediderim vero to Lusitanie, pro Bastitanie positum; & postrema hac voce Bazam urbem, Basti, eiusque tractum BASTETANIAM, olim appellatam, significari: atque hoc magis quod inter urbes Murciam & Giennium collocata sit.

(1) In Escorialensi optimæ notæ codice sæculi XIV.

quæ in Hispaniis præter Gothos dominatæ sunt:

32. II. Ostro-Gothorum, quæ cum altera De rebus Hispaniæ Francofurtensibus typis edita fuit anno MDLXXIX. in folio.

33. III. Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum, & Silingorum.

34. IV. Arabum.

35. V. Romanorum. Omnes hæc simul editæ sunt cum historia Gothica in corpore Hispaniæ illustratæ auctorum volum. 2. Sed Arabum illam correctiorem edidit Iacobus Golius unà cum Elmacini historia Sarracenicæ, laudans operam in utraque à Thoma Erpenio, viro de Arabica doctrina optime merito, collocatam. Prodiit Lugd. Batav. anno MDCXXV. in folio. Ambrosius tamen Morales noſter lib. 11. cap. 13. Roderico abnegat barbararum gentium hanc historiam ac potiùs credit alicuius esse Isidoro antiquioris, à quo ille desumerit ea, quæ ferè iisdem verbis apud Isidorum in eiusdem tituli historiis, & hunc auctorem qualis ille sit, narrata legimus. Sed huius sui iudicii non ullum argumentum profert. Id enim nullum est quo utitur; cum potuerit Rodericus ex Isidoro quædam, ut & facit in Gothica historia mutuare; mutuavitque ex Iornandis Gethicorum libro ea quæ diximus.

36. Ioannes quoque Vasæus videtur & hanc Severo cuidam tribuisse; conveniunt quippe quæ ex Severo is passim refert, cum hac historia. Quem Severum, sive de Sulpicio sive Aquilio Morales intelligit, falsum in eo Vasæum pertendens; antiquiores enim his quæ hic narrantur duo illi Sulpicius Severus & Aquilius Severus, saculo & amplius fuere. In eadem hac re dubium sese ostendit Andreas Schotus. Codex ille meus ms. qui continet varias lectiones è duobus codicibus vetustis mss. post Hispaniam historiam integram, has alias habet minores hoc ordine: Historia Romanorum, Historia Hunnorum, Wandalorum &c. Historia Ostro-Gothorum, Historia Arabum. Historia Romanorum habet prologum iam editum qui incipit: Quia direptiones

Lit. Q. Plut. II. n. 19. legitur in eius Chronici sine: Hoc opusculum ut scivi & potui consummavi anno Incarnationis Domini MCCXLIII. Era MCCLXXXI. anno XXXVI. regni Fernandi. 5. feria pridie Calendas Aprilis: anno Pontificatus nostri XXXIII. Sede Apostolica adhuc vacante anno uno. mensibus VIII. diebus X. Gregorio Papa IX. viam universæ carnis ingresso. Consonant bini eiusdem Bibliothecæ codices nimirum Lit. Y. Plut. I. n. 12. & Lit. I. Plut. III. n. 1. quorum postremus scriptus dicitur à Ioanne de Villalon anno MCCCLXXXVI. quo anno & prima eiusdem die accidit eclipsis Solis.

* Vide Vasæum ad an. cxxx. & huius historiae caput 12.

* In Notulis ad historiam Roderici pag. 159. tomi 2. Hisp. illustr.

nes Herculis &c. unde clarissimè apparet hanc, & quæ sequuntur omnes historias eiusdem auctoris esse, qui De rebus Hispaniæ scripserat; atque his aliarum nationum, quæ in Hispania dominatæ olim sunt quarumque res ibi gestas veluti per transfennam literis consignaverat, origines pro complemento rei adiungere voluit. Nonne hæc eius verba cum auctorem eundem omnium esse, tum eo ordine, quem assignavimus, collocandas quatuor has historias planè convincunt? Quia direptiones Herculis, quas gens misera pertulit Hesperorum in superioribus capitulis declaravi, qui Romani, qui Wandali, & Suevi, Alani, & Silingi, & Arabes Mahometi; & qualiter Hispanias invaserunt; & quæ ei multiplicata supplicia addiderunt, prosequi dignum duxi. Ostro-Gothorum historia non hic memini; eo quod Ostro-Gothi Hispanias non vexaverint, in Italia tantum & alibi dominantes: uti nec eorum recordatus fuit Rodericus noſter in fine epistolæ ad Ferdinandum Regem historiae De Hispaniæ rebus nuncupatoriæ quæ mirè cum his prologi huius consonat.

37. Subiungit à Romanis exorsurus: Romani quippe &c. quorum Reges successivè nuncupatoris usque ad eos, qui Hispaniæ calamitatibus (fortè calamitates) adiecerunt, genealogiæ eulogia supputari: ut discat Hispania (quæ Dei misericordiam perfundit vix attendit) à tot tempestatibus iam respirans, quantum debeat divinæ gratiæ inclinari. Sanè videtur hæc pars desuisse Hispaniæ historiae. Rodericus enim si propositum habuit res in Hispania quocumque tempore gestas describendi, Romanorum in ea imperium, bellaque inter Hispanos & Romanos tamdiu tamque acriter continuata omittere vix debuit. Aut si Gothicam, uti appellat, historiam tantum, hoc est Gothorum in Hispania res gestas, stilo comprehendere in animo habuit (quod sanè videtur ex eo quod leviter memoratis Hispaniæ antiquissimis incolis, primis nempe libri primi capitibus, in octavo per saltum transit ad Gothorum origines inquirendas eorumque cum Romanis antequam ad nos venirent progressus, quos usque ad caput sextum secundi libri prosequitur): certè is conscius prætermisissæ à se Hispaniarum rerum tot annorum historiae, peculiaribus his libellis supplere voluisse credendus est, quod ad Gothicam, quantumvis Hispaniam historiam, haud pertinere noverat.

(1) Escorialensis codex Lit. c. Plut. IV. n. 12. non longe à Roderici ævo exaratus Romanorum Historiam, ita inscribit: De prisca Latii atque ur-

38. Ita est, nec differt stilius & mos utendi poetarum carminibus in designandis antiquitatibus, quod fecit Rodericus lib. 1. De rebus Hispaniæ per multa capitula, & auctor huius Romanorum historiæ cap. 1. Interlucentque in hac Hispaniismi, quos bene Rodericus, non verò antiquior alius, & uti credebatur Morales, ante Isidorum florens committere potuit: ut, in casu discriminis adjuvarent (pro quo) Hispani dicimus: en caso de peligro. Cum Ænea iterum iter fecit: quasi dicere volens: praelium inivit: Hispani: Llegar à jornada. Et, Campi victoriâ iam obtentâ: Hispani campo pro exercitu dicimus. Frequentes ad hæc sunt errores in digerendis Romanorum rebus, quales frequenter Rodericus in geographica re & in antiquis quibuscumque committere solet. At hanc historiam codex ms. ille, quem diximus D. Ioannem Lucam Cortesium penes se habere, historiam Romanam de Regibus Latii appellat (1).

39. Ponè consequi hanc Romanorum, Historia Ostro-Gothorum, Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum & Silingorum debet: una quidem atque eadem barbararum omnium harum gentium. Quam ab Ostro-Gothis exorsus fuit non quod pars fuissent rerum Hispaniæ Ostro-Gothi; sed ne ignoraretur de gente Gothorum, quam illustratum ibat, quibusnam Regibus gestisque rebus ubivis claruissent. Ad quos veniens ait se in alio libro successiones & acta Visti-Gothorum digessisse, Gothicam historiam significans.

40. Historia Hunnorum à cap. 7. sequitur, in cuius prologo indicat iterum se, nec alium, esse eorum quæ præcesserunt auctorem. Quia stilo stebili (ait) nostræ gentis repetita excidia recitans, ad eorum tempora &c. Et in fine, quod Gothorum originem, gloriam, & processum in superiore volumine declaraverit. De Gothica historia intelligit, ubi latè de Gothis egerat non de Ostro-Gothorum, aut alia ex his peculiaribus historiis: uti & in cap. 7. Hermanaricus (inquit) Rex Gothorum, qui (ut superius retulimus) multarum gentium exstiterat triumphator. Quæ verba desumpta sunt ex cap. 19. lib. 1. Historiæ Gothorum, in cuius libri 18. capite hæc de Hermanarico enuntiaverat. Similiter ait in eodem septimo capite: Post quod bellum (Catalaunicum) de quo in superiore libro latius expressum est: nempe cap. 8. libri 2. Gothi-

his Romanæ Regibus; & deinde ad Iulii Caesaris & Pompeii tempora; atque iisdem fere verbis prælaudatus Lit. Q. Plut. II. n. 19.

* Nempe 2. 4. 5. 6. 9. 10. 12. 13.

thica historia; nusquam enim in pusillis istis gentium aliarum historiis huius belli mentio exstat. Octavo etiam capite: *sed eorum* (Hunorum, Gothorum, Romanorum) *prælia & processus in superiore volumine descripsi calamo latiore*: scilicet cap. 8. libri 2. ubi Rodericus iisdem verbis utitur quibus noster in describendo secundo Thurismundi Gothorum Regis cum Attila pro Alanis proelio.

* Attilæ Regis Hunorum vitam scripsit Iuvenius Cælius Callanus Dalmata, quam exstare ms. penes se ait Thomassinus in *Biblioth. Patav.* ms. pag. 127.

41. Caput nonum *De Wandalis* inscribitur, ubi ait: *Wandalos autem Scythas fuisse superioris libri auctoritas protestatur: Historiæ nimirum Gothicæ* cap. 9. lib. 1. cap. 12. *Waliæ* adversus Alanos victoriam verbis narrat ex lib. 2. cap. 7. eiusdem *Historiæ Gothicæ* desumptis. Hic & facit mentionem translata in Toletanam Carthaginensis Ecclesiæ metropolitana dignitatis: quod innuere Toletanis rebus obnoxium auctorem videtur. Ibidem & Arabum & *Andaluziæ* appellationis meminit: quæ pertinere nequeunt ad auctorem S. Isidoro ex suspitione Moralis antiquiorem.

42. Cap. 17. quod *De historia Alanorum* audit, historiam Alanorum sese ait superius enarrasse; & cap. 18. quod *De regno Suevorum* horum originem superiore se opere declarasse: quibus non quidem iam ad Gothicam, sed ad superiora huiusmet infestatricem Hispaniæ gentium historia, sive ad caput eius nonum respexisse auctorem credimus. Caput 20. totum ferè desumptum fuit, aut eiusdem telæ est cum posteriore parte capituli noni libri secundi *De historia Gothorum*, ubi de divisione Suevorum Gallaciæ Regum in duas factiones agitur.

43. Cuncta hæc manifestè indicant peculiaris ista de nationum rebus commentaria, non ab alio quàm à Roderico, ut completeret Gothicæ historiæ veluti lacunas, suppleretque quæ in ea desiderari poterant, elucubrata. De *Historia* enim *Arabum* adhuc manifestius constat ab auctore hoc esse, eodemque ceterarum, & *Historiæ Gothicæ* Scriptore. Prologus enim ait: *Quæ calamitatum aceruus (lego aceruis) Hispania dispendia sit perpessa, in superioribus, ut licuit, explicavi. Nunc de excidiis Arabum &c.* Fatetur quoque sese *Gothicæ historiæ* auctorem dum ad eam se refert huius cap. 32. & cap. ultimo.

44. Descriptæ huius Arabicæ tempus ex eodem prologo palam deducendum ad Rodericum quoque nos manuducit. Nam de Hispania ait, iam à quingentis triginta duobus annis & ultrà à gladiatorum, hoc est Saracenorum, gladio dissecatam: qui numerus annorum adiunctus septingente-

simo decimo quarto nati Redemptoris anno, quo Hispaniam invasisse ab Africa Mauros vulgò magis existimatur: annum elicit huius sæculi quadragesimum sextum. Quod mirè convenit Roderici lucubrationum tempori, & emissæ ante triennium in vulgus *Gothicæ historiæ*, ut supra diximus.

45. Retardat nos aliquantulum scrupulus, quòd scilicet, cetera omnia cum assensum urgeant, illud tamen non bene componi videatur cum felicissimis B. Ferdinandi temporibus & iustissimo imperio, his annis vigente, quod auctor in prologo *Romanorum historiæ* quasi de convulso aliquo & pessimo regni statu paratragœdiatur. *Sed (proh dolor!) nec præterita memoratur (Hispania) nec quæ accidere poterunt pertimescit. Principes etenim & potentes volitis & libitis involvuntur, & perturbato ordine rationis enervant iudicii veritatem, & procuratis iniuriis consuetudines violentæ pro iustitia inducuntur; & in partes iustitiæ advocati id iustum iudicant quod aures mulceat præsentis; & à summis iudicis intuitu alieni oculos suos in terram statuunt declinare; nec est qui pauperi condescendat, nisi familiari debitu inducatur. Sed utinam Altissimus videat, & permittat, & non Hispania misera, sed facientibus imputetur; & non luat universitas oppressorum, quod meretur iniquitas dominorum; & cessit (lege cesset) indignatio maiestatis compatiens clamoribus paupertatis, qui faucibus (an auribus?) præsentium ingeri non sinuntur mediatorum rabie...*

46. Et post brevem quandam lacunam: *Cum enim cetera mundi provinciæ certis agariis seu pangariis (angariis & parangariis emenda, iuxta titulos utriusque codicis De cursu publico, angariis, & parangariis, & vulgarem postea horum nominum pro quibuscumque tributis & oneribus acceptio-nem*) deducantur, Hispania misera incertis oppressio-nibus cruciatur; & quæ sequuntur. Quæ quidem nisi ad quorundam procerum tyrannicas adversus sibi subditos vexationes, silentibus inter arma legibus, & oneratam ad immensos belli sumtus plebem tributis, respectum habuisse dicamus, rem non illius temporis, non illius Regis, significare videntur. Lucas Tuden-sis nonne huiusmet temporis Scriptor omnino fidem his derogat, dum inter alia, in tanta pace (inquit) regnum sibi subditum rexit, ut maiores vel minores in aliorum res insurgere non auderent. Aliter enim vix potuit Rodericus, qui certissimè harum histori-arum auctor fuit, ita Regi carus, perpetuusque eius in acie comes defectum iusti-*

* Ut in G. Isidori, S. da, & Matt. Evangelio.

tiæ in publicis monumentis paulò post publicandis sic acerbis verbis taxare ac detestari. Nisi tragica hæc lamentatio alicuius ætate inferioris sit appendix oræ libri adscripta Rodericianum prologum pro lubricine continuare, & ad sua tempora, infelicia forsitan & turbida, qualia hic describuntur, & commodare volentis. Quod facinoris genus exemplis non deficitur; & plerique huiusmodi insultus ab ora in auctorum textum facti passim deprehenduntur.

47. Planè ex his historiarum monumentis, quantumvis plura minus rectè in antiquis præsertim rebus senserit Rodericus, utpote qui Singilium Baticæ fluvium (*Xenil* hodie) *Silingium* vocat, ac à Silingis mutuasse nomen asserit cap. 12. *Hist. Ostrogothorum*, &c. Cæsaraugustam urbem Carpetaniæ adscribit eiusdem cap. 19. passimque in Romanis rebus ab Romanæ historiæ idoneis Scriptoribus secedat: gravissimus ante alios est, atque integer Hispanicarum rerum usque ad ætatem suam Scriptor, omnesque adivit vestitiorum se auctorum fontes: dignus equidem in quo maior aliqua & accuratior docti alicuius ac diligentis viri, cui cara esset antiquitas, collocaretur opera: computus annorum, qui sæpè fallit observante Ambrosio Morali, quodque librorum incuriæ Mariana adscribit, adamussim verè chronologiæ corrigeretur, in collationem vocato Roderici autographo, quem Hortæ in monasterio Cisterciensium supra laudato se vidisse idem Morales prodidit; Vaticano item codice bene antiquo, plusquam trecentorum annorum nî fallimur, quem Romæ vidimus hanc amplissimam bibliothecam excutientes, qui n. 2007. signatus est; & fuisse Cardinalis D. Bernardini Caravaxalii, ex quadam huic præfixa nota, scilicet *Chronica de España Caravaxal*, non temerè suspicamus.

48. Iornandis item historia *De rebus Gothicis* cum Roderici Gothicis libri primi & secundi collata invicem emendarentur. Cuius rei exemplum breviter dabimus. Rodericus ait lib. 2. cap. 8. *Thurismundum Wisi-Gothorum Regem, antequam à suis per dolum interimeretur, una manu par-*

vo ganipulo, quem tenebat, sui sanguinis ultorem fuisse. Unde corrigendus est Iornandes, à quo profecit Rodericus, qui pro *ganipulo, scabellum* habet, parum aptum instrumentum, quo ut auctor iste ait infidiantes aliquos extinguere posset. *Lege-rim ego scapellum; idem etenim ferè sonat ganipulum* Roderici, quo vocabulo paulisper ad vernaculam detorto, *ganivete* nimirum pro cultello seu gladiolo, iam duobus ab hinc sæculis usos fuisse maiores nostros observavimus. Scalpellum verò, quod restituendum Iornandi censemus, ferum est excisorium.

49. Expediret non minùs *Historiam Gothicam* aliasque conferre cum earundem in vulgarem linguam facta, ut fama est, à Roderico ipso translatione: quæ, si alium non habet auctorem (1), eorum saltem quæ latina eius continet, continuationem à Roderici morte usque ad Ferdinandi Sancti mortem ab aliquo factam fuisse oportet. Atque ea quidem lucem sortita fuit anno, ut credimus, MCDXCV. Toleti. Manuscriptam vidit hanc translationem (quæ quidem plura habet, quæ in latina defunt, omnia autem illa quibus latina constat habet: ut solent operum suorum interpretes passim ac liberè divagari à prototypos, & quælibet adiungere) Ioannes Pineda Hispanensis Societatis Iesu, membranaceo codice, qui Marchionis de Tarifa erat, quadringentis septuaginta octo foliis descriptam.

50. Hunc codicem à laudato Marchione donatum fuisse monasterio S. Hieronymi Hispanensis urbis, quod Cartusianis per errorem attribuit; indeque exemplum à se procuratum, D. Laurentius Ramirez de Prado in Notis ad Luitprandi Chronicon scriptum reliquit. An id exemplum è supellectile Ramirezii libraria coemerit vir summus D. Petrus de Guzman, Castellæ senatus præses, Marchio de Montalegre ac de Quintana, Comes de Villa-umbrota, penes quem quoddam esse aiunt, moneri cupimus. Planè in eo codice, simul cum omnibus his Roderici historiis Gothica, Barbarorum, & Arabum, aliud Anonymi opus, *Conquista de ultra mar, de la Tier-*

ra fasta los fechos del Rey Don Rodrigo &c. Et in eiusdem Roderici prologo: *Por ende nos Don Rodrigo Arzobispo de Toledo movido á cumplir el mandamiento del esclarecido Principe Rey & Señor, mi Señor Don Fernando de Castilla, propuse Yo en el comienzo de esta obra por mi començada de compilar los mas fechos de España &c.* De quo tamen dubitare videtur D. Rodriguez de Castro in Roderico, *Biblioth. Hisp. T. II. pag. 543. Videndus.*

b Vide The-saur linguæ Castell. verbo *Ganivete.*

c Ut ipse ait in *Memoriali de la Vida del santo Rey D. Fernando.*

d Pag. 590. in omillis.

Lib. 16. cap. 30. & lib. 12. cap. 58.

Lib. 12. cap. 3.

Lib. 12. cap. 58.

ra Santa, nuncupatum, de quo paulò pòst dicemus, descriptum legitur. Asservatur & in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca, ut ex catalogo eius quem manu exaratum habemus constat. In quo codice annotatum sci- mus Ioannis Baptistæ Perezii Toletani cano- nici doctissimi * manu, hanc esse Ro- derici Historiæ interpretationem hispanam quæ ex stilo videtur eiusdem temporis esse, quo scripta fuit latina. Interpretem verò plura è penu sua addidisse, quæ magnam historici veritati, cum in latina desint, lucem afferunt. Quare libro eximiam uti- litatis laudem consignat Perezius, magni iudicii, & insignis eruditionis nomine vir clarissimus (1).

51. Nec parum attinet scire visam olim à D. Thoma Tamaio de Vargas regio Phi- lippi IV. chronographo interpretationem hanc è Latino vernaculam, in cuius ves- tibulo hæc habentur: *trasladóla* (æquivo- cum hoc nomen est inter nos, haud mi- nus ad interpretationis quàm ad descriptio- nis operam referri pronum) *por mandado del Duque de Alva, Marques de Coria, Joan de Canal clerigo en Tale arrabal de la villa de Salvatierra de Tormes*. Hoc est: *Trasfultit*, sive malis, *descripsit, iussu Ducis de Alva, Marchionis de Coria, Ioan- nes Canal presbyter in Tale suburbio oppi- di Salvatierra ad fluvium Tormes*. Cui Ioan- ni deferendam incircò esse translationis lau- dem nullus credo. Translator enim fidem interpretem, non paraphrasten, seu potius sic locupletem amplificatorem, qualis hic est agere debuit. Planè haud hic est Gau- fridus Toletanus archidiaconus, qui Ro- derici Historiæ *De Hispaniæ rebus* conti- nationem, eorum quæ sub Alphonso X.

* *Esta es la Historia de D. Rodrigo Arzobispo de Toledo, y es en Romance, y segun su manera y estilo debiera de ser de aquel tiempo; y en trasladar añadió muchas cosas el trasladador de suyo, y dan gran luz á la verdad de la historia, que no estan en la Latina. Y assi este libro es de muchissima estimacion*. Hæc Perezius, uti ex schedis Laurentii Cocci, qui descripsit, constat.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi Roderici Toletani Historiarum codex alter membranaceus elegantissimus sermone vernaculo, Era MCCXCIV. Christi MCCLVI. exaratus, ut in eiusdem fol. 141. pag. 1. sub finem Arabum Historiæ legitur. Prior omnium in eo rubrica hæc est: *Este es el prologo en la Coronica que Maestro Rodrigo Arzobispo de Toledo compuso rogado por Don Fernando Rey de Castilla*. Continet autem à fol. 1. ad 104. *Historiam sive Chronicon Gothorum usque ad Ferdinandum III.* quo loco totidem atque ipsis verbis quæ paulo antè è Regio Escorialensi Codice *Lit. Q. Plut. II. n. 19.* Latina dedimus, vernaculo sermone leguntur, nimirum: *Esta obra como sôpe & pude acabè el año de la Encarnacion del Señor de mill & dozientos & quarenta & tres. Era de mill & dozientos & ochenta & uno: veynte & seis años del Reynado del Rey Don Fernando el Jueves ante de las Calendas de Abril. año de mi Ponteficado treynta & tres. la See Apostolica aun vacante un año & ocho meses & diez dias. & Gregorio Papa no- veno entrado al camino de la uiversa carne*. A folio autem 104. p. 2. ad fol. 111. p. 2. *Historiam Romanorum*. A fol. 111. p. 2. ad 118. p. 1.

Ferdinandi filio, contigerunt, adiecisse dicitur: de quo nos alibi. Absolvam de historia hac, si dixerò, epitomen eius quan- dam incerti auctoris in membranarum ducen- torum annorum exstitisse inter Antonii Au- gustini Tarraconensis præfulis libros MSS. in catalogo eius me legere. Ad alia eius pergimus (2).

52. VI. *Relationem Hispanâ linguâ scriptam victoriæ, quam à Saracenis ad Navas Tolosæ in Bætica Alphonso Rex VIII. Castellæ anno huius seculi duodecimo repor- tarvit*. Quam cum latinè descripsisset plu- ribus octavi libri capitulis, vernaculam nihilominus relinquere voluisse dicitur. At- que eam inseruit *Annalibus suis urbis & regni Giennensis* f. Martinus Ximena Iuratus, desumptam è pergameno libro sodalitatatis fan- ctæ Crucis oppidi de *Bilches*: quæ quidem sodalitas constanter iactare solet, & quòd penes eam sit ipsum id crucis signum quod Rodericus præful præ se in eo proelio ferebat; & quod memoratam *Relationem* à decessoribus eorum acceptam quatuor iam sæculis & ultrà possederint: quod & anno- tatum habemus à Iosepho Moreto Iesuita, eximio huius ævi historico g.

53. VII. Tractatum quoque *De prima- tia Ecclesiæ Toletanæ* circumferri eius no- mine auctor est Ioannes Mariana lib. 12. cap. 4.

54. Frustrà autem sunt h qui eidem Ar- chiepiscopo vulgaris linguæ historiam *De Ferdinandi Regis gestis rebus* attribuunt; cum ea ferè descripta sit ex historia quam appellant *Generalis*, Alphonso eius filii ius- su & auspiciis formata: de quo nos monuit qui eiusdem Ferdinandi adornare histo- riam pergit, dum hæc scribimus, D. Ioan- nes

Historiam Hunnorum. A fol. 118. p. 1. ad 120. p. 2. *Historiam Ostro-gothorum*. Inde ad fol. 141. p. 1. *Historiam Arabum*. Dein à fol. 141. ad 201. quod codicis extremum est *Historiam belli sacri*, si- ve ut in vernacula rubrica legitur: *Comiença la Es- toria de Gerusalem abreviada*: auctore Anonymo, itidem atque in supralaudato Laurentii Ramirezii de Prato exemplo. Noster autem codex in extimo coria- ceo operculo hunc titulum aureis capitalibus literis inscriptum exhibet: *De la Bibliotheca de Don Jay- me Ortenso Lopez Almirante de la Armada na- val de la Ribera de Amberes*.

(2) Præter laudatos hæcenus Roderici Toletani co- dices exstant in Bibliotheca Escorialensi quatuor alii Gothorum & reliquas eius historias continentes, nimirum *Lit. X. Plut. I. n. 19. = X. II. 24. = V. II. 5. & II. 1.* atque in Regia Matritensi membrana- ceus alter sæculi XIII. in quo *Historia Gotho- rum* novem libris discreta, & *Romanorum*: utra- que notæ optimæ. Exstitit quoque Latinè & vernaculè in Bibliotheca Comitum Ducis Olivariensis ut in autographo MSSorum. eius catalogo pagg. 225. & 227.

† Pag. 26. sequentibus.

‡ Investigaciones del conde de Navarros lib. 3. cap. 9.

§ D. Iosepho Pellizerius Memor. de calidad, y vicios de Don Fernando los Rios fol. n. 11. in ma- gine.

nes Lucas Cortesius, iam laudatus, vir apprime eruditus, & veri amans (1).

55. Exstant in codice illo quem supra laudavimus monasterii S. Ioannis Regum Toletanæ urbis, unà cum Roderici memoratis operibus, peculiare aliæ lucubra- tiones: quas ut eidem auctori adiudicemus ea monent quæ in eorum singulis annota- bimus. scilicet

56. VIII. *Chronica omnium Pontificum, Imperatorum Romanorum, ubi anni eorum ponuntur, & notabilia facta eorum; & distinguuntur quis Papa, quo Imperatoris tempore: incipiens à Christo, qui fuit primus & summus Pontifex, & ab Octaviano Augusto, qui eius tempore imperavit; & vadit usque ad Innocentium Papam III. & Fredericum Imperatorem*. Incipit: *Dominus noster Iesus Christus* &c. In exemplari meo ab isto codice Toletano exscripto, primâ paginâ Pontificum, atque è regione Imperatorum series ponitur; idemque ordo alternis paginis servatur. Innocentius III. ultimus est, quem cum elogio celebravit auctor, carmine Leonino ac verè barba- ro, quod ait Martinum Episcopum Zamo- rensem composuisse (2). Hic est D. Mar- tinus Arias, qui per hæc tempora huic præfuit Ecclesiæ¹. Cuius Innocentii memo- riæ adiunxit auctor quatuor aliorum Pontificum nomina tantum, sic: *Post hunc Honorius, post Honorium Gregorius, post Gregorium Cælestinus, post Cælestinum Innocentius*: qui omnes unus post alium suc- cessores fuere Innocentii, nempe Hono- rius III. anno MCCXVI. Gregorius IX. qui MCCXXVII. Cælestinus IV. qui MCCXLI. Innocentius IV. qui MCCXLIII. ad cat- hedram Romanam promoti. Supervixit autem Innocentius IV. Roderico nostro, uti & Fridericus II. Imperator, qui anno obiit MCCL. unde ordo Pontificum in In- nocentio, & Imperatorum in Friderico de- finens, palam evincit opusculi auctorem illis viventibus id scripsisse.

57. Laudat is in mentione Iustiniani II. Gotfridi Pantheon; & in Friderici I. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Exstant tamen in Escorialensi codice *Lit. Y. Plut. I. n. 12.* post Roderici Chronicon: *Anonymi, Continuatio historiæ Roderici Ximenii*, scilicet: *De rebus ad Ferdinandum III. pertinentibus usque ad obsessam Hispalim*; & continuo quaternio recentior codici affutus in quo: *De Hispali à Ferdinan- do capta usque ad eiusdem obitum*, Hispanico sermone.

(2) Habetur in Matritensi Variarum Roderici lectio- num I. Lopezii, & F. Mendozæ sæpius laudato co- dice fol. 33. nimirum:

Qui Petro pridem Cathedram tibi terminus idem, Præbens illud idem quod Petrus promisit ibidem. Sed magistratus ubi quomodo fuit cathredatus

Aenobarbi, historiæ eius quæ *Fridericæ* (ait) vocantur. Potuit quidem utrumque opus laudare Rodericus noster; cum Go- defridus Viterbiensis *Pantheonis* k auctor sub eodem Friderico I. & Henrico eius filio ad annum usque MCLXXXV. floruerit; *Fridericæ* autem ille *historiæ* absque dubio Othonis Frisingensis Episcopi duo li- bri sint, quos *De gestis Friderici I.* f. delissimè scripsit, atque anno MCLVIII. aut sequenti è vivis cessit. Hæc eadem Chro- nica Pontificum & Imperatorum post his- toriam Gothicam Roderici in codice legi- tur venerandæ antiquitatis (quòdè supra diximus) D. Ioannis Lucæ Cortesii.

58. Sequitur in eodem codice Toleta- no VIII. *Provinciale* quoddam (sic enim appellare possumus, cum inscriptione careat) *Cathedralium Ecclesiarum totius orbis*. Incipit: *Isti sunt Episcopi sub Romano Pon- tifice, qui non sunt in alterius provincia constituti. Ostiensis, Portuensis, &c.* cuius quidem germanus est *Codex Provincialis vetus* &c. quem Haubertus Miræus è libro Cancellariæ Apostolicæ excerptum edidit lib. 2. *Notitiæ Episcopatum orbis Christiani*; idem cum *Provinciali Romano*, quem publicavit, unà cum *Praxi Cancellariæ Apostolicæ*, Hieronymus Paulus Barcino- nensis (3). Sed nostrum de quo loquimur à Roderici manu esse, illud indicat, quòd cum in Hispania Cordubensis Episcopa- tûs mentionem faciat, Hispalensis tamen non recordatur; quippe qui post recupera- tionem Cordubæ urbis & ante liberatam à iugo Maurorum Hispalim, hoc est inter annos MCCXXXVI. & MCCXLVIII. ab auctore scriptum. Expediret utique cum libris Provincialibus è quibus Miræus profecit nostrum hunc, atque item alium bibliothecæ Viennensis conferre, quem, quòd à Miræano haud parum discrepat, editurum se ante paucos annos promissit vir doctrina & industria singulari Petrus Lambecius lib. 2. comment. *De bibliotheca Casarea* cap. 8. m (4).

59. Hactenus de Roderico Toletano

H an-
Accipiens apicem quem petit, atque vicem. Hic enim quantum fuit in omnibus gloriosus Opera eius testimonium perhibent veritati. Nam lingua eius gladius acutus. Fulgent enim splendida facta eius In urbe pariter & in orbe.

(3) Exstat item in prælaudato variarum Roderici le- ctionum codice à fol. 33. pag. 2. *Provinciale Cathedralium totius orbis Ecclesiarum*, cuius Noster hoc loco meminit.

(4) Non dissimulandum, quando iam à Roderico recedimus, sectatum eum alicubi aniles quæ sub Til- pini aut Turpini Rhemenis nomine ipsius ævo cir- cumferebantur fabulas, aliaque erraticam plane mi- li-

k Editi à Pi- storio inter *Re- rum German. Scriptores*.

l Vollius *De H. L. lib. 2. cap. 53.*

m Pag. 932.

antifite. Cuius tamen interpretem quendam ab eo segregare, quamvis ævo aliquantulum inferiorem huius tamen eiusdem sæculi, piaculum sit. D. PETRUS is est RIBERA DE PERPEJA Catalanus, ut videtur, qui Roderici Toletani *Historiam* universalem *Hispania*, & peculiare alias Romanorum, Gothorum, Wandalorum, Silingorum, & Arabum, post vicennium ab earum publicatione, Catalano, seu quod idem est Provinciali (*Lemosinum* vulgò dicunt) Catalanis vernaculo convertit ex Latino auctoris. Professus fuit nomen ipse ac tempus in *Historia Arabum* his eius idiomatis verbis: *Aquesta obra fo seta en lany de la encarnació de Jesu Christ MCCXLIII. en lany que on contava de la era MCCLXXXI. en lo veyntysisè any del Rey Ferrando; e fo seta en Románs per En P. Ribera de Perpejá, que la feune segons son poder en lany que on contava de Jesu Christ MCCLXVI. en temps del Rey noble en Iacme Daragò & de Valencia, & de Mallorca, lo qual morí en lo ters dia de S. Iacme de Ioliol en la Ciutat de Valencia.* Vides ut *Románs* vocat interpretem vernaculam gentis, è Romana sive Latina lingua conversam linguam: quomodo & Castellani, & Gallici, & Itali faciunt, nomine ipso agnoscen-tes dialectorum quibus utuntur fontes.

60. Hanc versionem penes se habuit D. Franciscus de Urrea Aragoniæ chronographus, cuius copiam fecit Ioanni Francisco Andrea Ustarrozio, qui in munere isto ei successit, ex quo nos didicimus. Sed laudatus Ustarrozius suspicabatur hanc eandem esse cum ea historia, quam Hieronymus Surita lib. 11. cap. 51. & 63. *Annalium* tamquam Iacobi Regis tempore conscriptam, iis ipsis rebus adductis laudat, quæ in hac versione reperiuntur. Ita ille ad me datis literis. Quæ si vera sint, utpote à probatæ in aliis fidei viro profecta, oportet utique factum, ad ea quæ Roderici sunt adieciisse nonnulla interpretem. Hæc enim quæ Surita ex Catalana hac historia dictis locis adducit de Petro, Iacoboque eius filio, Aragoniæ Regibus, in Rodericana minimè sunt (1).

CAPUT III.

De LUCA TUDENSI Episcopo. Eum verosimiliter fuisse auctorem egregiè facti, quod Anonymo cuidam ipse attribuit. De eius pa-

litiæ (quos Hispani libros *De caballerias* dicimus) redolentia, ut nos olim in recensione prælaudati Escorialensis codicis Lit. X. Plut. I. n. 12. (T. II. *Latinorum* pag. 398.) notavimus; non tamen ideo, cum tot alia in eo eximia nec facile aliunde haurienda essent, tam acerbe à Petro de Marca, *Marc. Hisp.*

tria, & Chronicorum libris Isidorianum cum eius appendicibus SS. Ildephonsi & Iuliani continuantibus, atque eorundem Chronicorum vernacula translatione. De opere eius alio Adversus Albigenes, atque item Vitæ S. Isidori Hispalensis præfulis & eiusdem translationis historiâ, vulgarique huiusmet historiæ versione. De ANONYMI huius ævi æqualis alia historia inedita. De ANONYMO altero qui De rebus Castellæ ac Legionis scripsit. De VITALE CANELLAS Oscensi Episcopo Aragoniæ legistore. De BERNARDO Compostellano archidiacono, & quinque decretalium epistolarum ante Gregorianam collectionem auctoribus: quarum tertia, aliàs Romana, Bernardi est, ab Antonio Augustino edita. Eiusdem opera alia laudantur. Diversum esse BERNARDUM alium thesaurarium eiusdem Compostellane Ecclesiæ. De IOANNE DE DEO, eiusque Cavillationibus, sive Correctione cavillationum Huberti de Bovio, & aliis ineditis. PETRUM, IOANNEM, ac VINCENTIUM Hispanos in Canonum explanatoribus circa idem tempus laudari. De ANONYMO quodam, qui scripsit De rebus in Portugallia gestis, Gothorum excidio, & Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma. De ÆGIDIJ Lusitani Dominicanorum sodalis quadam epistola. De PETRO FERDINANDI, Vitæ S. P. Dominici historico, ac THOMA DE TEMPO eiusdem ordinis Dominicanorum. De BARTHOLOMÆO quodam eiusdem instituti sodali, auctore cuiusdam Summæ grammaticalis. De PETRO DE AMERIO ex Mercenariorum ordine. Deque ALVARO DE LURIA ET MENDOZA ex equestri militia Calatravensi.

61. DISIUNGENDUS non est à Roderico Toletano LUCAS Episcopus TUDENSIS, quippe eiusdem temporis, eiusdem dignitatis, sub iisdem ambo Regibus Alphonfis duobus & Ferdinando, & eximius uterque ac celeberrimus apud omnes famâ & historiæ de rebus nostris scriptarum laude, quæ nomen eorum æternitati consecraverit. De patria Lucæ nil est quod dicamus certum; sed cum in Legionensis urbis S. Isidori Ecclesia canonicus fuerit regularis: non malè colligimus inde aut è vicinia originem sortitum. Quod in sequentibus coniecturâ aliâ ex eius monumentis confirmabimus. Diaconus cum esset, eruditionis religionisque studio, ut

Ioan-

Lib. III. capp. VI. & XV. exceptum oportuit virum bello & pace inclitum, doctrinæ autem laude pro eius ævi genio nulli secundum. Loca indicasse sufficiat.

(1) Longè diversa opera esse, de quibus Noster ex Ustarrozi suspiciōe dubitat, ostendimus infra ubi ad Iacobum I. Aragoniæ Regem devenerimus.

Lib. 12. c. 1. & 12. Ioannes ait Mariana, *Romam, Constantinopolim, ipsamque Hierosolymam abiit*: quo tempore vanissima in eadem urbe Legionensi superstitione Arnaldum quendam hæreticum, ex Albigenisum ut credimus facte, ante sedecim annos defunctum, sanctissimum martyrem acclamantium vires alere, & magna cum Christiani populi turbatione reclamantium piis ac religiosi hominibus, grassari cepit.

62. Quo nuntio excitus diaconus quidam qui tunc Romæ versabatur, zelo Dei accensus in patriam repedavit, ut increbrenti malo pro virili obviam iret; venientique, piis officii, comminationibus, promissionibusque largè dispensandæ à Deo (statim atque superstitionis cultus damnati hominis aboleretur) arescentibus campis pluviam: id tandem evicit, ut eiectis hæreticis præfca rediret urbi spiritualis pacis serenitas. Id quod latius memorans in eo opere quod *Contra Albigenes* scripsit Lucas noster, qui se aliàs diaconum nuncupare solet, nec propriam viri sic in Dei causa efficacis & strenui nomen, quod ignorare vix potuit, adiungens: videtur mihi tecto modestè suo nomine proprium factum narrare voluisse. Quod si admittimus, præterquamquod huius diaconi in patriam ab Roma urbe reditus Legionenses Lucæ natales confirmare videtur, quod supra innuimus; cum Roderici Legionensis Episcopi, cuius obitus superstitionem præcessit, memoria, usque ad eram MCCLXXV. vel annum Christianum MCCXXXVII. ut ex epitaphio eius & monumentis aliis liquidum est, duret: vero mihi videtur simile, statim ab hac pia pro negotio Fidei pugna, quam his diebus decertavit, & quasi in præmium servatæ patriæ, vacanti Tudenfi Sedi Lucam fuisse præpositum. Hoc enimungebatur munere anno huius sæculi nono supra tricesimum; fortè ex eiusdem Ecclesiæ Scholastico (hanc enim dignitatem gessisse ante Episcopatum, immo & cum Episcopatu ipso, refertur P) assumtus. Nec ante quinquagesimum decessit è vivis. Olim verò, cum & diaconus tantum audiret, & in laudata Legionensi S. Isidori Ecclesia canonicum ageret: propter insignem eruditionem delectus fuit à lectissima omnium sui temporis Regi-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) De Legionis urbe Lucæ Tudenfis patria, deque eximii eius gestis, & susceptis pro negotiis Ecclesiæ peregrinationibus latè Cl. Florezius *T. XXII. pag. 108. à n. 19. & n. 47.* quo loco Diaconum cuius ex Urbe in Hispaniam reditum ut patriæ laboranti succurreret Lucas memorat modestè nomen suppressum, ipsum esse Lucam affirmare nihil hæsitat.

(2) Exstat quidem in prælaudato Matritensi *varia-*

narum Berengaria B. Ferdinandi III. parente, qui de rebus Hispaniæ commentaretur. Scilicet huius Regiæ iussu scripsit (1)

63. *Chronicon Hispaniæ, sive Chronicorum libros à Beato Isidoro, & à quibusdam aliis peritis de historia Regum Hispanorum & quorundam aliorum editos*: ut eius utar verbis in huius præfatione. Qui ipse in alio, quod sequitur, proœmio *De excellentia Hispaniæ*, manum iam se mittere ait ad libros *Chronicorum à doctore Hispaniarum Isidoro editos*, profecturumque secundum quosdam alios auctores *Hispanorum Regum, & quorundam aliorum seriem*. Constat enim opus ex Chronico prædicto S. Isidori, atque eo quidem luculentiore quàm Isidorianum vulgare est: de quo iam in Isidori rebus coniectati sumus, quo primus liber clauditur. Secundum continet eiusdem sancti doctoris Wandalorum, Suevorum, & Gothorum historias. Tertius *Continuatio* audit *Chronicorum B. Isidori per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum composita*: cuius telæ suam annedit Lucas *Divisione* interim *Hispaniæ Ecclesiarum atque diocesium*, quæ Wambanem præfert auctorem; deinde Iuliani Toletani Episcopi libro *De eiusdem Wambanis expeditione adversus Paulum rebellem*, insertis. Quæ sequuntur in eodem tertio libro, & quarto integro, Lucæ omnia sunt, pertinentque usque ad expugnationis Cordubæ urbis tempus, quæ anno MCCXXXVI. sub gloriosissimi ac B. Regis Ferdinandi ditio-nem venit.

64. Hanc historiam ingenio stiloque non ineleganti, neque prorsus vasto conscriptam, Ioannes ait Mariana. Autorem hunc & Rodericum Toletanum, qui non ad voluptatem aurium, sed ad memoriam & iudicium posteritatis scripserint, quàm à deliciis longè, tam ab ineptiis & mendacio procul absuisse, Alphonfus Garfias Matamoros exillimat. Pro illo sæculo non prænitendum Ioannes Vasæus vocat; sed vel temporum vel Scriptorum vitio ita depravatam, ut non facile queat à quovis intelligi. Habemus nos exemplum è codice bibliothecæ S. Ecclesiæ Toletanæ à Ioanne quodam Lopez de Leon fidelissimè descriptum, & à descriptore recognitum anno MDLXVI. (2)

H 2

Cer-

rum Roderici Toletani *Lectionum*, Ioannis Lopezii codice à fol. 197. Lucæ Tudenfis historia, disiecta tamen, foliisque & quaternionibus suo loco motis. Desinit fol. 255. pag. 2. in Era MCCLXXIV. & captione urbis Cordubæ his verbis: *Capta est civitas Cordubæ, Era MCCLXXIV. & reversus est inclitus Rex Fernandus Toletum cum victoria: Acquisivit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam*

Lib. 12. cap. 12.

De Academ. & doctis Hisp. viris. Chronico Hisp. cap. 4.

65. Certe hanc historiam seu Chronicon in vernaculam vertit linguam, an ipse auctor, an alius aliquis? quod non facile dixeris. Mihi postremum placet, atque interpretis operam esse; quod non, ut Latinum opus, in captione urbis Cordubæ Hispanum desinat, sed ad mortem usque Beati Ferdinandi, & initium Alphonfi Sapientis, Regum, pertingat (1). Translatio autem id non tacere debuit, mantissam adiunctam hanc Lucæ Historiæ; ne retenta *Diaconi* appellatio, & ad Berengariam Reginam directio vetus operis, cruceem figeret legentibus in fine historiæ ea quæ diu post susceptas à nostro Luca Tudenses infulas, Berengariamque fato fundam contigere.

66. Hispanæ huius historiæ exempla quædam laudantur mss: quoddam scilicet in bibliotheca Serenissimi S. R. E. Cardinalis, atque Hispaniarum Infantis Ferdinandi, olim fuit, & fortasse nunc est penes Excellentissimum Comitum de Villumbrosa & Montalegre, supremi Senatûs Castellæ præsidem: alterum in Cartusianorum Hispalensium libris. Latinæ autem codice satis antiquo atque correcto (quem à summo viro Benedicto Aria Montano mutuò habuit) usum se esse Ambrosius Morales affirmat^c. Hæc prodiit primum in systematis *Hispaniæ illustratæ* volumine quarto, Francisci, Andreæ fratris, Schothi operâ. In codice Villumbrosano cuius nuper meminimus historiæ huius, exstare etiam, liber, elencus seu index eiusdem bibliothecæ ait, historiam *De la conquista de la tierra santa por el mismo Arzobispo D. Rodrigo*: ubi forsitan substituentum Lucæ Tudensis nomen est, atque ei hæc historia tribuenda (2).

67. II. *De altera vita, Fideique controversis adversus Albigenes* tribus libris. Quod opus Ioannes Mariana Societatis IESU primus, adiunctis Notis, in lucem prodire fecit. Exstat idem editum cum Monachii, tum Ingolstadtii MDCXII. in 4°. unâ cum succedaneis aliquot *Scriptoribus contra Waldenses*; necnon in *Bibliotheca veterum PP.*

68. III. *Vitam S. Isidori Hispalensis Archiepiscopi*. Quam ante aliquot annos in

nam Crucem, Alhangem, & quædam alia castra: quo loco è regione hæc habentur in margine: *Este original Latino acababa aqui; y despues fallê fojas adelante en un Don Lucas en Romance: las quales trasladé en el Don Lucas Latino que se sacó en limpio.* Latinus quoque Elcurialensis codex Lit. B. Plur. I. sub n. 9. è vetusto Ecclesiæ Ovetensis alio delinutus ita inscribitur: *Lucæ Tudensis continuatio Chronici Hispaniæ usque ad tempora Ferdinandi Regis* (qui demum in Sanctorum

Actis Sanctorum Aprilis, quarta die huius mensis, à me acceptam, Godefridus Henschenius Danielque Papebrochius Antuerpiensibus typis edidère, unâ cum brevibus meis ac propriis eorum Notis, ac mea item epistola: in qua cum coniectatus fuisset vix videri, ut eundem Vita hæc & Chronicon vocare auctorem possent ob discrepantiam in iisdem rebus utriusque operis stilique differentiam: nunc sisto, & doctissimorum hominum sententiam non improbo: potuisse hanc differentiam ætatis maturioris aut provectioris varietate excusari; non adeo tamen ut Episcopus iam Tudensis Chronicon Lucas, quod aiunt, scripserit, qui *Diaconum* se ad Berengariam id mittens nuncupavit. Annexæ est planè huic Vitæ in codice Toletano nostro

69. IV. *Translationis S. Isidori Episcopi Hispaniarum primatis historia*, quæ incipit: *Quæ dignè non plures*, &c. Quam in iisdem SS. *Actis* legere est. Huius tamen, & vitæ iam laudatæ, quin unus & idem fuerit auctor, vix nobis dubium est: adeo ut nullius horum operum, aut utriusque laus Tudensi nostro sit consignanda. Disperscentur tamen in hac re expedienda recentiores historici. Vitam Lucæ quidam abnegant, *Translationis historiam* concedunt, Franciscus Padilla^a, Ægidius Gonzalez Davila^x, Ambrosius Morales^y. Utrumque opus Lucæ nomine signatum voluit Alphonfus Morgadus lib. 1. *Hist. Hispal. urbis*. cap. 5. & lib. 4. cap. 4.

70. Vidisse huius historiæ exemplum Salmanticæ in domo S. Mariæ de la Vega Canonicorum regularium, idem Davila docet. Manuscriptam superesse in tabulario etiam Legionensis Ecclesiæ, Ioannem de Palacios in *Catalogo Tudensium Episcoporum* docuisse, auctor nobis est Ludovicus Souza in *Historia Ordinis S. Dominici regni Portugalliæ* 1. parte seu libro 2: qui addit, precibus Fr. Suarii Gomezii, Dominicanorum illius temporis præfecti provincialis, dedisse Lucam, ut hanc Spartam quam eidem nuncupavit ornandam susciperet. Idem scribit in *Hagiologio Lusitano* xxvii. die Aprilis Georgius Cardofus.

numerum relatus est) usque ad Eram MCCLXXIV.

(1) Huc refer è præcedente Notâ verba: *Este original Latino acababa aqui; y despues fallê fojas adelante &c.*

(2) Enatum inde errorem existimo quod in nonnullis etiam Roderici codicibus post historias *Gothorum, Romanorum, Hunnorum, & Arabum*, habetur *Anonymi Historia belli sacri sive Urbis Hierosolymæ*: ut in Matritensi exemplo D. Iacobi Hortensii Lopezii, cuius non ita pridem meminimus.

71. Vidit & in bibliotheca Complutensi S. Ildephonsi ab eius collegii & Universitatis magno fundatore D. Francisco Ximeno Zúñero Toletano antistite, ex S. Isidori Legionensi monasterio descriptum exemplum Ambrosius Moeales, uti in proemio secundi historiæ suæ voluminis sub titulo *De los libros antiguos*, &c. refert.

71. Planè scriptum hoc transluisse in vernaculam videtur nobis Ioannes de Robles in eo libro, qui solet vulgò ei adscribi, *Historia de los milagros de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla* nuncupatus, & anno MDXXV. in lucem editus^a. Hic alicubi canonicus Legionensis Ecclesiæ, aliàs sacerdos militaris ordinis S. Iacobi, ac Prior S. Ioannis de la Calzada nuncupatur. Lucæ autem, ut iam absolvam de eo dicere memoriam antiquis monumentis signatam ab era MCCLXXVII. usque ad MCCLXXX. hoc est ab anno huius sæculi tricesimo nono usque ad quinquagesimum, reperire se dives huius suppellectilis, quâ Hispanas res locupletavit, Prudentius Sandovalius Tudensis, atque inde Pampilonensis Episcopus, in *Tudensis Ecclesiæ historia* scriptum reliquit^b (1).

72. Ad B. Ferdinandi III. Regis obitum pertingit quoque ANONYMI cuiusdam *Historia rerum Hispanarum*, quæ à Froilanis II. Regis tempore initium ducit, in pluribusque ab historia quam vocant generalem, Alphonfi Regis X. auspiciis iussuque compilata differt; nec pauca continet quæ alibi frustra quæras. Exemplum huius ms. ab alio, ut notatum ibi est, Salmanticæ anno MDLXXXVII. desumptum, possedit Matriti Excellentissimus dominus D. Petrus de Guzman olim Marchio Montalegrensis & Villumbrosanus, Castellæ Senatûs præses, Literatorum Mæcenas: de quo ad nos detulit, cum prædictorum notitia, præcipuo amicorum loco ob insignes virtutes nobis semper colendus D. Ioannes Lucas Cortesius, tories mihi dictus atque laudatus.

73. Diversa videtur, utpote ab inferioris temporis principio ducta, quam ad hoc tempus Ferdinandi Regis ut superiorem, referimus, historia ANONYMI *De rebus Castellæ ac Legionis* post obitum Veremundi III. Legionis, usque ad Ferdinandi Regis III. Castellæ, Sancti, mortem: quam aservari Parisiis in Regia bibliotheca docet nos Philippus Labbeus *Bibliotheca sua* Ms. pag. 315.

(1) Quantum conicere est, Tudensis Isidori, Ildephonsi, & Iuliani historias corrasit easque aliquanto locupletiores edidit; ac de suo continuationem ul-

74. At isto ipso anno, quo B. Ferdinandus in cælum fuit translatus, scilicet sæculi quinquagesimo secundo, vitam cum morte commutasse dicitur VITALIS DE CANELLAS, aliàs CANIELLAS^c, Catalanus gente, Oscensis Episcopus, *vir literatus* (ut Michaelis Molini verbis utar^d) *valde practicus & expertus in foris, & magna auctoritatis Iurisconsultus*. Interfuit hic bellicis ac politicis expeditionibus Iacobi I. Aragonensium magni Regis, Valentix nempe urbis recuperationi anno MCCXXXVIII. peculiaris eius fori sive iuris formationi; necnon & Concilio Valentino anno MCCXL. celebrato, comitiisque Catalonia & Aragoniæ anno MCCL. in oppido Alcañiz habitis, ut ex *Annalibus Aragonensibus* Hieronymi Suritæ^e, Petri Antonii Beuteri historia^f, & Martini Carrilli *Catalogo præfulum Aragoniæ regni*^g constat.

75. Huic veluti Legislatori suo laudem Aragonenses consignant. Cum enim in comitiis Oscæ anno MCCXLVII. celebratis placuisset, ut universum regni Aragoniæ ius, diffusum aliàs & dissipatum, in singula genera cogeretur digereturque: in fororum collectione ista, quæ publica sanctione decreta fuit, præcipuam operam navavit (utar iam Hieronymi Blancæ verbis ex *Aragonensium rerum commentariis* doctissimis^h) *reverendissimus ille Vitalis Canelis Oscensis Episcopus, magna eruditionis vir, ac in præcis nostris regni scitis valde versatus: qui præter hoc magni laboris & industriæ opus reipublicæ aded utile & necessarium, librum etiam composuit variorum nostrarum antiquitatum explicatione refertum. Is autem, quia incipit: In excelsis Deus thesauris, vulgò liber In excelsis dictus est: cuius meminit prima observantia, sub titulo De venatoribus. Hæc Blancas. Hieronymi quoque Suritæ iudicio gravissimus totius regni auctor fuit in exponendis legibus, quæ Iacobi Regis I. tempore sancitæ primùm sunt, lib. 2. *Annal. Aragonensium* cap. 64.*

76. Compilavit ergo veluti Tribonianus alter in unum corpus, digestisque per titulos Aragonenses leges, à *Suprabienfis* vulgò dicti fori tempore promulgatas: sive ut Blancas alibi aitⁱ, *antiquum ius regni, nequaquam satis artificiosè digestum, generatim composuit. Necnon & glossavit usque ad nonum collectionis librum inclusivè* (ait Molinus^k); cum habuisset potestatem à Rege & curia generali Aragonum glossandi

que ad Ferdinandi Tertii tempora & annum Christi MCCXXXVI. adiecit.

^c Zurita vocat eum *Canelas* lib. 2. cap. 64. Beuterus autem male, *Cannallos*. (Lib. II. c. 41. pag. 220.)
^d In *Reperitorio fororum Aragoniæ*, verbo *Furtum*.

^e Lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 45.

^f Lib. 2. cap. 41.

^g *Catalogo de los Obispos de Huesca* pag. 302. simul cum *Histor. S. Valerii Casarung. Episc.*

^h *Hispan. illustr.* tom. 3. pag. 656.

ⁱ In iisdem *Commentariis* pag. 796.

^k Ubi supra.

^c In *Prolegom.* tom. 2. tit. *Las ayudas*, &c. fol. 19.

^a *Hist. Eccles. Hisp.* 6. cap. 22.
^x In *Theat. Eccles. Hisp.* Lib. 11. 21.

^a Pag. 45.

¹ In iisdem
Comment. tit.
De magistratibus
Iustitiæ
Aragonum di-
gnitate pag.
722.
² Titulo De
optimatibus
pag. 727.

di & interpretandi dictos foros antiquos non mutatâ sententiâ eorum. Laudat alibi¹ Blancas maximam eius ubertatem & copiam in describendis iis quæ ad eius regni leges & mores pertinerent; necnon & alio loco²: *Is enim* (ait) *& communium legum & antiquitatis nostris hominibus documentum fuit.* Editum opus exstat cum titulo: *In excelsis Dei thesauris, sive ad foros regni Aragonum commentaria novem libris.* Quæ verò *De pœnis* inibi adiuncta sunt, non ab auctoris manu esse, sed regia auctoritate ab alio quodam addita: vel filius ipse diversus prodit, Vincentio Blasco in *Historiis Aragonensibus* observante.

77. Didacus Morlanes Cæsaraugustanus tribuit & nostro *leges* quasdam seu *tabulas legum* (*Foros* vulgò vocavit) Catalanis ab ipso, iisdem Regis Iacobi I. auspiciis ac iussu, scriptas: quas se vidisse in schedis exaratas vernaculâ huius gentis linguâ alicubi retulit, ex eoque Ioannes Andreas Ustarrozius, regius Aragoniæ chronographus³. Ministrasse dicitur Osenso Ecclesiæ Episcopus ab anno tricesimo octavo usque ad quinquagesimum secundum huius sæculi.

78. Catalano iurifconsulto Castellano, neque eo minùs nobilem ævoque suo illustrem annectimus iurifconsultum. BERNARDUS is est, quem sive à patria sive ab exercito munere appellant COMPOSTELLANUM. In hac enim metropolitana Ecclesiâ archidiaconus fuit, quomodo eum vocat Tancredus ille Bononiensis canonicus, qui ad tertium Decretalium compilationem & scholia eodem tempore scripsit, de qua statim dicemus. Diu autem Romæ fuit commoratus; siquidem clarus iam eximiâ iuris doctrinâ sub Innocentio III. qui anno MCCXVI. desit inter mortales esse, usque ad Innocentii IV. tempora, qui MCCXLIII. Petri Apostolicam ascendit cathedram, in eadem urbe, sive continuò sive per intervalla permansit. Huius enim capellanus & familiaris vulgò audit.

79. Celebratur in paucis eius nomen inter plures canonici Iuris doctores, qui sub Lucio III. Cælestino III. Innocentio III. Honorio III. & Gregorio IX. collegerunt decretales epistolas eorum Pontificum, quorum adepti non sunt ætatem compilatores paulò antiquiores Decretorum Burchardus, Ivo, Anselmus Lucensis, Gratianusque. Laudantur enim huius temporis, de quo loquimur, quinque non minùs collectiones epistolarum decretalium, ante celeberrimam omnium illam quæ à Gregorio IX. appellatur, Raymundumque

Barcinonensem auctorem habuit. Has omnes Ioannes Andreæ filius initio glossæ ad easdem decretales⁴, & ex parte laudatus nuper Tancredus, in scholiis ad tertiam collectionem⁵ dilucidè narraverunt. Quarum brevem notitiam, quia ad Bernardum nostrum maximè pertinent, nunc dabimus.

80. Prima facta fuit à Bernardo Circa Papiensi præposito, Faventino deinde Episcopo: Decretalium nempe usque ad Lucium tertium, *Breviarium extravagantium* ab auctore appellata. Secundæ post duodecim annos factæ quæ Cælestini III. epistolas adiunxit, auctor sive Gilbertus, sive Alanus, sive Ioannes Vallensis fuit Volterrannus. Fecerunt scilicet Gilbertus & Alanus singulas, ex quibus suam formavit, secundam vocatam. Tertiam confecit noster Bernardus ex Regestis Innocentii III. eamque Bononienses *Romanam compilationem*, quòd Romæ facta esset, appellarunt; sed offensi Romani (ait ex Ioanne Andreæ & aliis Antonius Augustinus⁶) quòd usu iudiciorum minùs accepta referret, ab eodem Innocentio impetrarunt, ut *Pontificia auctoritate aliqua collectio ederetur.* Cui rei Petrus Beneventanus notarius præfatus est anno duodecimo eiusdem Pontificis. Hæc cum *tertia collectio* audiat, uti præcedens Bernardi: aut hanc prorsus abolitam, aut utramque in unam fuisse coactam, editoris tantum nomine mutato, existimare debemus.

81. Quartæ post quinquennium causam præbuit Lateranense Concilium, cuius LXXXI. capita, & constitutiones Innocentii aliàs, ea comprehendit. Has omnes publici iuris primus fecit Literatorum phoenix Antonius Augustinus, Gregorio XIII. nuncupatas, additis ad primam Notis. Quintam verò, quæ Honorii III. constitutiones habet, Tancredumque Bononiensem archidiaconum fortita fuit auctorem, eiusdem Ioannis Andreæ testimonio, Innocentius Cironius Tolosanus canonicus & Academiæ Cancellarius, è codice Albiensis bibliothecæ desumptam publicavit⁷. Quibus omnibus lumina obstruxit Gregoriana vulgaris Decretalium collectio, quæ nunc utimur⁸. Nec tamen absque maxima utilitate in his antiquis studium poni, qui Raymundo Barcinonensi fontes fuere, integriorisque auctorum suorum sanctiones retinent, Augustinus idem nos docuit. His necessariò præmissis, ulteriora ne obscura sint, opera Bernardi iam proponimus.

82. I. *Scholia in secundam collectionem Decretalium*, Ioannis Walensis, aut Gualensis nempe. Constat de his ex Ant. Augusti-

⁴ Scilicet tit. verbo Gregorius.
⁵ Ex mss. edit fragmentum huc pertinet Franc. Bosquetus in Notis Innocentii III. epist. pag. 48.

⁶ In processu ad collectionem Decretal.

⁷ Exstat in Cironii opere Tolosæ MDCXII.

⁸ De Collectione harum historia eruditè plenè commentatus fuit de Hispaniæ notis iurifconsultorum D. Emmanuel Tellez in Apparatu ad Decretales origine ac progressu Iuris canonici.

gustini, qui secutus est Ioannem Andreæ, his quæ sequuntur verbis: *Sed & Hugo Ferrariensis Episcopus ab Innocentio III. sæpe relatus* (in epistolis eius intelligo) *& Bernardus maior Compostellanus archidiaconus, huius collectionis interpretes fuere*, hoc est expositores sive scholiastæ. Immo & in primam quoque collectionem, ut ex eodem Ioanne Andreæ ad proœmium *Speculi* Guilielmi Durandi habemus. Sed *legerat* (ait) *duas primas compilationes, & apostillas dederat super illis.*

83. II. *Collectio Decretalium*, quæ *Tertiæ* sive *Romanæ* nuncupationem obtinuit. Hæc si ea est quam sub *Tertiæ* titulo Ant. Augustinus edi curavit, subtractum inde voluit Pontifex nostri nomen unâ cum iis, quæ invidiam Romanis civibus, ut inusitata, fecisse monuimus supra; cum in præfatione hic Pontifex *Magistro P.* (hoc est, Petro Beneventano) *subdiacono & notario* suo laboris meritum laudemque consignet. Desicit autem in *tertia* ista *collectio* titulus *De summa Trinitate*, qui splendens est, cum epigraphe totius operis à Bernardo usurpata, ex ms. codice Nicolai Fabri apud eundem Antonium Augustinum⁹. Inscriptio hæc est: *In nomine Dominicæ & individue Trinitatis incipit breviarium Decretalium omnium prope Innocentii Tertii per Bernardum Compostellanum canonicum fideliter compositum.* Tacuit diu noster post hæc edita, usque dum facta iussu Gregori IX. circa annum MCCXXX. novissimâ, quæ omnes alias pessumdedit, collectione Decretalium quinque libris comprehensa: ille cum aliis pluribus interpretationis earum sese muneri accinxit, iussuque Innocentii IV. munitus edidit.

84. III. *Lecturam auream* (uti editio præferebat) *super primum librum Decretalium*, quæ in publicum venit primum cum apostillis Antonii de Crevant abbatis S. Leonardi de Ferrariis, MDXVI. in 4.º typis Bertoldi de Rembolt. Accedit huic editioni, quæ locum tacuit,

85. IV. *Breviarium iuris canonici.* Incipit: *Quot modis*; & invenitur ms. in bibliotheca Barberina Romæ. Gesnerus, Posssevinus, alii.

86. V. *Casus super Decretales libris v.*

(1) In Indicibus Tomi IV. Bibliothecæ Galliarum Regis pag. XXIV. col. 2. init. sub *Bernardo Compostellano* reperi: *Summulam de libellis, cod. 4521.* B. quem numerum cum in operis corpore requisivissim, Tomo scilicet III. pag. 602. col. 1. comperi hanc *Summulam* eo loco *Bernardo*, cuidam *Dornæ* Provinciali tribui. Reliqua *Bernardi Thesaurarii Compostellani* opera nullibi non obvia sunt. Di-

Argentorati MCDXCVIII. uti est in indice Scriptorum Iuris, & confirmat Venerus¹⁰, Gesnerusque¹¹. Fortè idem opus cum sequenti.

87. VI. *Super Decretalium libros v.* Norimbergæ MCDXCIII. Utrumque, & hunc & superiorem commentarium, tribuunt Bernardo nostro Posssevinus¹² Gesnerusque.

88. VII. *Apparatum in Decretales.* Eiusfengreinio¹³, Ciaconio¹⁴, Venero¹⁵, testibus. ms. servatur in bibliotheca S. Iustini Patavii, uti refert Thomassinus in *Biblioth. ms. Patavina.*

89. VIII. *Summam questionum ex Decretalibus.* ms. in bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ¹⁶. Nisi idem sit opus cum aliquo ex superioribus.

90. IX. *Notabilia novæ compilationis Decretalium Gregorii IX. & in definitionibus rubricarum à Gofredo compositas.* In membranarum apud Antonium Augustinum, ut constat ex eius librorum catalogo¹⁷. Necnon &

91. X. *Apostillas in Codicem & Digestum.* Has esse in bibliotheca Ecclesiæ B. Mariæ Carnotensis affirmat Labbeus¹⁸ (1).

92. Diversus omnino est BERNARDUS thesaurarius Compostellanus, de quo Ambrosius Morales hæc ait, ad Regis Veremundi II. quoddam diploma ex eo desumptum præmonitione¹⁹: *Compostellani Archiepiscopi librum habent manuscriptum, (inquit) qui eis simul cum dignitate traditur: librum, in quo transcripta sunt, tum summorum Pontificum, tum etiam præscorum Regum diplomata sanctæ eidem Ecclesiæ olim concessa. Hunc librum concessit Bernardus eiusdem Ecclesiæ ut vocant thesaurarius, anno Domini millesimo centesimo vicesimo nono: quod in præfatione ipsemet ostendit Bernardus.* Certè nos hæc una impedit affixi temporis nota, quominus ad nostrum Bernardum hanc laudem derivemus: quem obiisse diem suum, cum ad interpretationem capitis: *Super hoc, De renuntiatione* in Decretalibus Gregorianis, quod quantum est noni tituli, devenisset, Antonius idem Crevant, qui apostillas ad eius in lib. I. Decretal. lecturam fecit, à nonneme se audivisse in literas retulit. Nescimus autem quò respexerit Conradus Gesnerus, ex eoque Posssevinus, admonentes Bernardum

versus autem ab hoc *Bernardus de Montemirato* Presbyter Compostellanus Iuris Canonici peritia celebris, & apud Innocentium IV. gratiosus circa annum MCCL. de cuius Commentariis & casibus in *Libros Decretalium & Extravagantes* vid. Fabricii. *med. & inf. T. I. p. 229.* Oudin. *T. III. p. 246.* & Marten. *Anecdor. T. IV. p. 932.*

¹⁰ In *Enchiridiotempor. Hispano.*

¹¹ In *epit. Biblioth.*

¹² In *Apparatu.*

¹³ In *Catalogo test. veritat.*

¹⁴ In *Vitis Pontif. in Innocent. IV.*

¹⁵ Ubi supra.

¹⁶ Pluteo 28. num. 4.

¹⁷ Inter mss. Latinos.

¹⁸ In *Biblioth. libror. mss. pag. 54.*

¹⁹ Tomo 4. *Hispan. illust. pag. 352.* & in edition. *S. Martiris Eulogii operum.*

dum hunc à quibusdam Græcum appellari.

93. Aequalis tempore, ac in studiis atque doctrinæ prærogativa omnino similis, fuit Bernardo Compostellano Hispanus alter, IOANNES DE DEO nuncupatus (Speculator Ioannem de Deo-gratia singulariter vocat *) in Italia & gymnasio Bononiensi, ut videbimus, Decretorum doctor & professor, qui canonicum se Isbolensem & magistrum ipse appellat. Crederem editionibus potuisse accidere, ut pro Hispalensi prævaluisset Isbolensis, si non de eo tempore ageretur, quo nondum civitas Hispalensis in Christianorum potestatem venerat. Hunc etiam eundem esse existimarem cum Ioanne Hispano, qui inter veterum collectionum epistolarum Decretalium glossatores seu scholiastas laudatur à Ioanne Andrea in proœmio Gregorianæ; nisi Guilielmus Durandus in proœmio Speculi Ioannem Hispanum à Ioanne de Deo clarissimè distinxisset. Multa quidem is in literas retulit, morem aliorum secutus qui de Iure canonico bene mereri cuperent. Sed latent in schedis maior eorum pars; immo, nisi fallor, omnia alia opera præter unum quod diversimode appellari solet, sub titulo isto in lucem prodit:

94. I. *Carvillationes, seu doctrina Advocatorum partium, & Assessorum*, unà cum Guilielmi Durandi, nuncupati ab opere *Speculatoris*, Episcopi Mimatensis *Speculo*, Venetiis anno MDLXVI. volumine tertio. Opus hocce *Carvillationum* à quibusdam legum doctoribus olim, ut ipse ait ^b, verè ab Huberto de Bovio inceptum hoc initio: *Quia pietas paterni nominis*, ut Ioannes Andrea memorat ^c, valdè tamen confusum, ac verè chaos: ampliavit noster, ordinavit, ac suum fecit. *Summam carvillationum* vocat Bergomensis. In bibliothecæ Vaticanæ ms. codice *Corredio* audit *carvillationum Huberti de Bovio*. In huius operis nuncupatoria ad G. S. R. E. Cardinalem epistola refert se alia quædam elucubrâsse auctor, quæ nos dabimus eo ordine quo ille usus fuit in iis memorandis, suarum lucubrationum optimus testis: nempe

95. II. *Apparatus Decretorum*:

96. III. *Breviarium Decretorum*. Bergomensis *Tabulam Decreti* appellare videtur. *Ioannes de Deo super Decreta*, erat inter libros, quos secum portabat Benedictus Papa XIII. appellatus, ut est in eorum catalogo in schedis à me viso.

97. IV. *Liber Pastoralis*.

(i) Existit in Bibliotheca MStorum. Comitatus olim Ducis Olivariensis in cuius catalogo pag. 197. sub Lit.

98. V. *Liber Dispensationum*. ms. exstat tam in Vaticanis libris num 5066. quàm in Palatinis eidem bibliothecæ adiunctis, num. 802. Fuitque in Antonii Augustini

99. VI. *Summa sub certis casibus Decretalium*. In eiusdem Antonii Augustini existit, nuncupata, ut videtur, *Casus in collectionem Decretalium Gregorii IX*. Cuius præfationis initium est: *Ad honorem summæ Trinitatis*. Bergomensis appellat fortè *Tabulam Decretalium*.

100. VII. *Liber Iudicum*. Ioannes Andrea ad proœmium *Speculi*, *Iudicium* appellat. Bergomensis, *Summam Iudicum*.

101. VIII. *Notabilia cum summis super titulis Decretalium & Decretorum*.

102. IX. *Chronica*. De quo opere nufquam alibi mentio (1).

103. X. *Apparatus metricus super arbore Decretorum*.

Intelligo arborem consanguinitatis, quæ inferta legitur post cap. *Primo gradu*. VII. 35. q. 5. Hanc commentario illustrare conatus Ioannes Andrea, sic de eo ait: *Initio circa lecturam arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Ioannes de Deo Hispanus post illos lecturæ illius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas ipsius intellectum nifus fuit aperire. Sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, & aliis ignotum ignotius reddidit*. Hæc ille. Romæ in Palatina Vaticanæ bibliothecæ accessione num. 666. Ioannis Andrea hæc *glossa* est super *lecturam arboris Ioannis de Deo*.

104. XI. *Liber distinctionum*. De quo nil ultra scio.

105. XII. *Commentum super Novellis Decretalium*.

106. XIII. *Liber Pœnitentiarius de cautela simplicium sacerdotum* ms. in 4.º asservatur in bibliotheca canonicorum Lateran. S. Ioannis in Viridario urbis Patavinæ, Thomasio teste ^k. Initio libri scriptum est in codice alio D. Feronii canonici Carnotensis: *Ad honorem summæ Trinitatis & individue unitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & B. Virginis, & omnium angelorum, & omnium Sanctorum, & præcipuè B. Vincentii, & ad honorem & gloriam venerabilium patrum Episcopi & capituli urbis Bononiensis, & ad utilitatem universi studii, & ad honorem Romanæ Ecclesiæ, & eius venerabilis præsulis Innocentii IV. Magistrum se vocat, librum ad Episcopum & capitulum dirigens: doctorem,*

I. M. S. legitur: *Ioannis de Deo Chronica Romana ex multis auctoribus collecta: fol. cax. 12 n. 26.*

canonicum Decretorum, & servum eorum se appellat. Et in fine absolutum à se opus ait sub anno Domini MCCXLVII. Indict. v. v. Cal. Novembris. Quædam excerpta ex hoc libro edidit Iacobus Petitus Galus ad calcem tomi 2. *Pœnitentialis Theodori Cantuariensis Episcopi*.

107. XIV. *Liber questionum*. Quem nuper (inquit) edidi ad exercitium magistrorum. Hucusque librorum Ioannis, quorum ipse in hac epistola meminit, elenchus. Laudantur verò aliunde alii, videlicet:

108. XV. *Concordantia Decreti & Decretalium*. Meminit Bergomensis, nisi idem opus sit cum aliquo ex superioribus.

109. XVI. *Additiones ad summam Hugutionis* ^l. Exstat inter libros mss. Vaticanos numero 2280.

110. XVII. *Catalogus hæreticorum*. Similiter in Vaticana bibliotheca num. 4896.

111. Habeo penes me mss. schedas Alphonsi Ciaconii Dominicani, è suis scriptis fat noti, ad Bibliothecam quam præparabat universalem: in quibus asservari affirmat in bibliotheca Ferdinandi Coloni Christophori Magni Coloni filii, quæ nunc est Hispalensis Ecclesiæ, Ioannis de Deo Hispani Ulyssipponensis Iuris Decretorum doctoris *Librum primarium de variis Iuris Pontificii materiis*: qui si cum nostro idem est, ut suspicari pronum, è Lusitanæ primaria urbe is oriundus fuerit.

112. *Summa moralis* eiusdem in eadem quoque bibliotheca asservatur ms. sed anno MCCXLVII. in charta pergamena (1).

113. Occasione autem duorum istorum Iuris canonici interpretum & illustratorum, Bernardi Compostellani & Ioannis de Deo, quodè nil præter dicta novimus: recenseri hoc in albo digni sunt eiusdem temporis PETRUS, & IOANNES, & VINCENTIUS, Hispani omnes absque ullo cognomine literis consignati, ut ferè solet inter externos usu venire, patriæ subrogato nomine, ut subveniant difficultati pronuntiandi, aut memoriæ retinendi familiarum cognomen. Ioannis & Petri Hispanorum Ioannes Andrea meminit ^m: cuius Ioannis Hispani *Summa super Decretales* in bibliotheca *Vaticanæ Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Canonica Ioannis de Deo scripta passim habentur in MStorum. Bibliothecis. Auctor frequentius *Ulyssipponensis*, interdum *Sacerdos* tantum *Hispanus* audit.

(2) In Bibliotheca MStorum. Comitatus Ducis Olivariensis pag. 197. Lit. I. M. S. legitur: *Ioannis Hispani, & Bartholomæi Brixiani super Decretum & Decretales. Tractatus fol. III. LL. 5.*

(3) Exstat in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 533. col. 1. cod. 3967: *Vincentii Episcopi Hispani; & subditur (qui & Vincentius Castellioneus Mediolanensis appellatur): Apparatus super quin-*

tiana num. 2343. asservatur. Fuit & in bibliotheca Comitatus Olivariensis *Ioannes super Decretum* (2).

114. Petrum laudat idem Ioannes Andrea his verbis ⁿ de Vincentio loquens, uno ex antiquis his glossatoribus: *Ait quod hæc ultima opinio, quæ fuit P. Hisp. quem vocat de Corbolio, sibi non placet: quem Ostiensis vocat P. de Bolio vel de Borliato*. Hæc Ioannes Andrea.

115. *Vincentium* Antonius Augustinus inter ceteros glossatores, ad Gregorium XIII. Papam super Decretalium collectionibus præfatus, appellat (3).

116. Anno huius sæculi sexagesimo nono scriptus fuisse dicitur, Bernardi Britti Cisterciensis *Monarchiæ Lusitanæ* auctoris in prolegomenis testimonio, liber quidam latinè scriptus, cuius auctor latet deficiente principio, *De rebus in Portugallia gestis, Gothorum excidio, & Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma*. Acephalum opus, quæ sanum est, ita incipere ait: *Divisiones utriusque gentis*. Finem verò sic habere: *expulsi funditus interiere*. De quo opere unà cum Laimundi, Menegaldi, Petri Alladii, aliis, exstare scilicet in Alcobaziensi monasterio, ab eodem Britto rogati, testimonium dixere ii, quorum in prolegomenis laudatæ *Monarchiæ* mentio fit & attestaciones exhibentur. Nos de invisus hæctenus censere abstinemus (4).

117. Celebratur inter Dominicani ordinis illustratores quædam epistola sanctitate & miraculis eximii viri EGIDII, vulgò GIL, Lusitani, prius magi ac diabolo addicti, deinde pœnitentis, atque in ordine Prædicatorum fulgentissimi omnium virtutum luminis, ac de diabolo gloriosissimi triumphatoris: quæ ad Humbertum Magistrum ordinis Generalem scripsit res gestas quorundam Dei fervorum cœnobii sui Scalabitani, sive Santarenensis, in quo tandem vitam brevem cum æterna vita commutavit anno huius sæculi, ut dicitur (5), septuagesimo quinto. Cuius vita exstat ab Andrea Resendio V. C. descripta, & Parisiis edita ^p.

I Ce-

que libros Decretalium Gregorii IX. Et codice sequenti: *Vincentii Episcopi Hispani apparatus in quinque libros Decretalium*. Et sequenti seu 3969. ead. pag. col. 2. *Casus Decretalium auctore Magistro Vincentio Hispano*.

(4) Recursant animo huius scripti occasione quæ de Bernardo Britto eiusque ingenio ad furtivas merces in vulgus emittendas comparato ac veluti ad unguem facto, supra notavimus T. I. Lib. VI. cap. IV. n. 77. in *Laimundo Ortega*.

(5) De Egidio Lusitano, deque eius scriptis ad Hum-

ⁿ Glossa Ergò Eccles. ad cap. *Liberas*. De ressit. spol.

^o Vide *Marieta* lib. 12. SS. *Hisp.* cap. 34. & 56.

^p Vide *Bibliothecæ* postet. partem in *And. Resendio*, Ant. Senensem in *Chron.* ord. pag. 123.

118. Celebratur quoque alius Vita Ægidii descriptor IOANNES PORTALEGRENsis, ita dictus à patria (Episcopalis urbs est in Portugallia regno *Portalegre*) atque eiusdem temporis, De *conversione B. Ægidii* inscripta, & à Dominicanis quorum fodalitatis fuit laudatæ (1).

119. Eiusdem instituti fodalitatis Fr. PETRUS FERDINANDI sive FERNANDEZ, Gallæcus, inter fratres à puero per sanctè vixit, ac pluribus locis professor fuit, tandemque è Zamorensi cœnobio ad superiores abiit. Hic S. P. *Dominici Vitam* diligentia non mediocri adhibita compilavit. *Legendam* vocat Antonius Senensis, quæ incipit: P. Dominicus adhuc puerulus. Scripsit quoque, ut idem Senensis ait, *Chronicam ordinis, incipiendo à patre Dominico, usque ad Vitam Generalis Magistris ordinis Humberti*. Floruisseque hunc notat circa annum MCCLXX. Aliis placet obiisse eum sæculi quinquagesimo nono (2).

120. Cœvus his & parenti Dominico fuit Fr. THOMAS DE TEMPLO, utpote eiusdem sancti Patriarchæ socius, qui scripsisse librum refertur *De Rosario B. Virginis*, obiisseque anno MCCLX (3).

121. Laudatur etiam eiusdem instituti horum temporum fodalitatis BARTHOLOMÆUS quidam, *vir non in ineruditus* (ut verbis Antonii Senensis laudem) & *concionator non vulgaris; ea autem ratione etiam venerandus, quod minus doctis & sufficientibus compatiens, & se illis quodammodo debitorem cogitans, scripsit Summam quandam grammaticalem in eorum gratiam. Plura eius (inquit) non vidi. Claruit circa annum Dom. MCCLXV. ex Iacobo de Su-*

Humbertum Ordinis Prædicatorum Magistrum Generalem, plura apud Quetifum & Echard. *Scriptor. Ord. Præd. T. I. à pag. 241.* Historiam autem de magis eiusdem artibus ab Andrea Resendio (qui prior ex Stephani Sampayi Lusitani exemplo Parisiis 1586. 8. edito imberbat) haustam, affinesque alias à Iosepho Saravia & Lezana *Annal. Ord. S. Dominici Matrini 1609. T. II. p. 145.* & Stephano de Borne, alias de Bellavilla *De Donis Spiritus Sancti Par. II. de don. pietat. tit. V. cap. 6.* eidem superstructas, ad vanos vulgi rumores, atque ad aniles fabulas uterque ablegat; & Resendii *Vitam Ægidii Scalabitani* nusquam typis editam fuisse affirmat *pag. 242. col. 1.* quod & Noster confirmare videtur *Bibl. Hisp. nov. in Andr. Resend. dubius tamen utrum Antonius Senensis, qui de eadem Vita typis edenda fidem suam obligaverat, promissis steterit.*

(1) Meminere huius Scriptoris atque operis Quetifus & Echardus *Tom. I. pag. 902. col. 2.* ubi tamen manuscriptum aut typis excusum servetur, ignorare profitentur.

(2) Meminere item utriusque huius Operis Quetifus & Echardus *T. I. pag. 127. col. 1. & 2.* qui ta-

zato in *Chronico ordinis.* Unde Fernandez, Plodius, Altamura, hausere (4).

122. Circa hæc tempora nascentis etiam familiae sacrae Mercenariorum, qui captivos ex instituto vitæ redimunt, quartus à S. Petro Nolasco Magister erat Generalis, anno MCCLXII. creatus, Fr. PETRUS DE AMERIO, ex Catalano equite ad hanc militiam ab eodem Petro admissus, prudentia & sanctitate vir eximia regulæque observantia, quantumvis non valdè literis exercitatus. Reliquit tamen fratribus possidendos tractatus aliquot, linguâ gentis vernaculâ, ut credimus: nempe

123. *De differentia ætatum, ac de eo quod unicuique convenit.*

124. *De differentia vestimentorum, super duo patrum loca: S. Gregorii alterum, quod scilicet pro sola vana gloria vestimentorum pretiositas queritur; & S. Bernardi alterum, quod nempe exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est.*

Videatur Petrus Zumel in catalogo Magistrorum Generalium huius sui ordinis, Petrus Ramon in historia, Marcus Salmeron in monumentis eiusdem.

125. ALVARUS DE LURIA ET MENDOZA, miles ordinis de Calatrava, iubente Iacobo Aragoniæ Rege, cuius per hos dies maxima fuit atque inclyta propter virtutem bellicam ac res fortiter gestas toto orbe terrarum fama, constitutiones formavit equitibus sive ordini S. Mariæ de Montefa in regno Valentia, ab eodem Rege instituto sub Cisterciensium regula. Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensis*, Haubertus Miræus in *Scriptoribus Ecclesiasticis* (5).

CA-

men dubitant, unumne atque idem sit.

(3) *Thomam de Templo* atque indivisum eius comitem, doctrinæque virtutum & gestorum æmulum *Ioannem de Monte*, quos Alani de Rupe fide Hispanos, Beati Dominici socios, eiusque rerum Scriptores nonnulli fabulantur, mera tantum nomina ac phantasmata esse non corpora: ingenue agnovère Quetifus & Echardus *T. I. pag. 472. col. 2.* in eis; & *pag. 851. col. 2. fin.* in Alano.

(4) *Bartholomæi Hispani* eiusque *Grammaticalis Summæ* fidem, præter Scriptores à Nostro hoc loco laudatos, tuetur Ludovici à Valleoleti, qui sæculo XV. ineunte vixisse dicitur, testimonium apud Quetifum & Echardum *Tom. I. pag. 466. col. 1.*

(5) Huc refero Sancti Patris Dominici Ordinis Prædicatorum Fundatoris, cum Canonicus Oxoniensis esset, literas sive testimonium: *De reconciliatione Poncii Rogerii heretici*, circa annum MCCVI. datas, apud Martenium & Durandum *T. I. Thes. nov. Anecdotor. col. 802.* Epigraphe hæc est: *Universis Christi fidelibus ad quos presentes literæ pervenerint, DOMINICUS Oxoniensis Canonicus, Prædicatorum minimus salutem in Christo.*

CAPUT IV.

De S. RAYMUNDO DE PENYAFORT ordinis Prædicatorum, eiusque egregiis erga Ecclesiam gentemque nostram factis. *Compilationem sextam sive Gregorianam Decretalium, eius esse. Item Summam Raymundinam, cuius Summæ Summula quædam versibus barbaris Adami cuiusdam exstat. Pugionem Fidei adversus Iudeos non huius, sed Raymundi Martini esse. De IACOBI I. Aragoniæ Regis gestarum rerum ab eodem conscripta historia, Provinciali sermone; coævique eius ZEIT ABU-ZEIT, sive VINCENTII Ex-regis Valentini & ex Mauro Christiani, quodam opere. De ANONYMO Cataloniæ Principatus historico ms. De duobus poetis Valentinis, Mossen IORDI, & Mossen FEBRER, quorum priorem imitatus fuit Franciscus Petrarca.*

126. ILLUXIT eodem tempore non modò Hispaniarum, sed & universali Ecclesiæ fulgentissimam sanctissimam vitæ atque inclytæ doctrinæ radiis S. RAYMUNDUS cognomine DE PENYAFORT, Catalanus, Barcinone, ut noviores contendunt; sed priorum ac simpliciorum affirmatione ex loco diocesis quodam *Penyafort* nomine ortus (Provinciale Henricus Gandavensis perperam asseruit: unde & quidam auctor Gallicum *Rocheport*, tamquam gentilitium cognomen attribuit) maioremque suorum originem ad principalem illius provinciæ familiam, quod nonnullis pro comperto est, referens.

127. Coluit is mores simul aque literas ea intentione animi, ut virum, in quem aliquando evasurus erat, immaturam adhuc ætatem agens iam promitteret. Viginti natus annos Philosophum in patria explicuit. Sed cum ad studia sacrorum Ecclesiæ canonum totus propenderet, Bononiam se contulit, ibique intra breve tempus è discipulo in professorem laurea doctorali ornatum, eumque totius gymnasii primarium ascendit. Evocatus inde Barcinonem à Berengario huius urbis Episcopo viri famâ commoto, sacerdotium, simulque præposituram Ecclesiæ cathedralis adeptus fuit. Desiderio tamen aliquantò maioris perfectionis impulsus, non diu postea fodalibus Prædicatoribus S. Patris Dominici asseclis, annum quintum super quadragesimo in ætate numerans, se comitem dedit. Qua sui renuntiatione facilius apparuit Iacobo Regi huius nominis primo ante alios dignus, cui secreta conscientia regis, sic ingentibus plerumque negotiorum momentis, veluti nexibus quibusdam implicitæ, referaret.

Bibliot. vet. Hisp. Tom. II.

128. Quo tempore Deiparæ Virginis auspiciis intimationeque, auctor fuit magnanimo ac religiosissimo Regi, ut redimendis à servitute Saracenorum Christianis iure belli, quod apud nos ferè continuò gerebatur, factis mancipiis, sub sanctissimi viri Petri à Nolasco Galli administratione sacrum institueret ordinem: qui ex militari antiquo munere pietatis etiam huic operæ addictò, in Mercenariorum, ut nunc vocamus, fodalitatem, Deo sacrorum hominum dignitate virisque, maximè in Hispaniis florentem, non diu postea deflexit; eique sub regulâ S. Augustini forma constitutiones observandas composuit. Quo ferè tempore Iacobus Rex anno sæculi XXIX. in Balearium insularum maximam, ut inde propulsaret Maurorum tyrannidem, navigaturus, vix se victoriæ compotem fieri posse credidit absque præsentis Raymundi precibus. Et voto quidem Rex non excidit, cum hostium & insulæ sit potitus.

129. Sed maiori adhuc celebritate nominis inde venit maclus Raymundus. Nam, quominus Iacobum obsidioni Maioricæ urbis hærentem, de concubinatus autem crimine diu atque frustra monitum, fugere possit, indicto ubique ne quis eum navigio transeheret impeditus: pallium dorso maris extensum, cuius partem baculo in carbasi adaptavit formam, ingressus; eaque fide quæ in Petro etiam Apostolorum principe titubaverat sustentatus, brevi tempore ad Barcinonense litus appulit, ingenti stupore omnium, præcipueque Iacobi: quem certiore de re factum miraculi conscientia conversionem vitæ in melius, quod sanè debuit, condonasse aiunt.

130. Abreptus hinc in Romanam curiam, vocanti Gregorio IX. Pontifici à capellæ ministerio, quod honorificentissimum fuit ea ætate, sacraque Rotæ Auditorum, sive universarum totius orbis catholici Ecclesiasticarum litium delegatorum iudicum muneri æquale munus, & indulgentiæ supplicibus postulantibus veniæ delictorum nonnisi apud Sedem Petri laxandorum minister, (*pœnitentiarium* vocamus) fuit. A quo Pontifice oblatos sibi Tarraconensem, necnon, ut ab aliis proditum legitur, Bracarensem quoque Archiepiscopatus, atque inde Barcinonensem Episcopatum constantissimè recusavit. Profectus verò inde in patriam impellentibus medicis, quò sanitati non parum afflictæ nativi aeris fomento suppetias iret, concursantium & hic negotiorum, & hominum à Roma usque ipsa remissorum, multitudinem adeò non evitare potuit, ut

* In *Biblioth. ord. Prædic.* pag. 193.

* Marietæ lib. 12. *SS. Hisp.* cap. 54. Seraph. Razzi 1. parte fol. 60.

* Ant. Senens. Anton. Fernandez, & ceteri Dominicani.

* *Surita lib. 3. cap. 4.*

aiente quodam antiquo auctore, Barcinonensis urbs altera Roma videretur. Lucas similiter dixit lib. 5. *Pharsalia*:

*Veiofque habitante Camillo
Illic Roma fuit.*

131. Denuo tamen relinquere patrium solum, diuque peregrinari opus habuit, eo quod anno MCCXXXVIII. fato fun- di Iordani Generalis Prædicatorum magistri locum suscipere fuit iussus; cui tamen dignitati post biennium renuntiavit. Acceptum item nostro refertur debere ait Marsilius sodalis & suppar (de quo postea) quod Thomæ Aquinati doctore Angelico *Summam* scribendi *adversus Gentes*; atque Iacobo Regi, ut Aragoniæ ditionem Inquisitores à Romana curia impetrati, ab occultis Fidei hostibus sartam tectam servarent, auctor fuit. Mira de eius abstinencia, & patientia corporis, fidelium à Deo averforum ac infidelium Dei hostium compassione, religionis zelo, sive, ut Synodi Tarraconensis ad Nicolaum Papam Gregorii successorem epistolæ verbis utar, *humilitate in corde, dulcedine in sermone, strenuitate in opere, fervore in caritate, in orationibus vigilantia, in consiliis prudentia, in moribus disciplina*, referuntur.

132. Contigit magno tandem seni desideratissimus ad superos transitus sexto die Ianuarii anni MCCLXXV. exsequias eius celebrantibus ante alios Iacobo Aragoniæ, filioque eius item Iacobo, Alphonsoque Castellæ Regibus, Iolantaque huius coniuge, ac Ferdinando germano fratre. Viventis verò sanctitatem ea miraculorum à Deo Opt. Max. eius suffragiis per tria ferè sæcula obtentorum confirmavit & commendavit legitimis documentis glificens fama: ut à Clemente VIII. Pontifice Maximo, referente, quod tunc in more fuit, Francisco Peña viro clarissimo S. Rotæ Auditore XXIX. Aprilis die huius quod vivimus sæculi, Sanctorum catalogo adscribi, univèrsæque iam solidè invocandus proponi Ecclesiæ, iure meritoque sit consecutus. Iacet, coliturque sepultus in Divæ Catarinæ Barcinonensium Dominicanorum domo, quamplurium mirabilium auctor: in quibus non pauci numerantur mortui vitæ restituti.

133. Res eius gestas literis commiserare ex antiquis fereque æqualibus Petrus, quem laudavimus, Marsilius in Vita Iacobi Regis^b, Humbertus ordin. Præd. Gener. Magister in Chronico ms. peculiaribusque commentariis Nicolaus Eymericus, Bernardus Guido, Iacobus de S. Ioanne, qui in schedis apud domesticos latent; passimque recentiores historici,

^b Edidit Tamaius vi. Ian. pag. 80.

quos plena manu dant Ioannes Tamaius^c, Antonius Vincentius Dominicus; & qui *Acta Sanctorum* nunc Antuerpiæ magna cum laude pietatis eruditionisque profequuntur^d. Elegantissimum eiusdem sancti viri elogium lege sis in historiæ latinæ Iacobi I. Aragoniæ Regis à Bernardino Gomezio Miedes scripta lib. 19.

134. Sed ride mecum lector cuiusdam Danielis Keiseri iurisperiti Germani putidum, vixque dignum qui ab incuria aut negligentia excusetur errorem, Raymundum nostrum confundentis cum illo Parisiensi doctore, qui è feretro caput extolens anno, ut ait, MLXXXVI. deque sua damnatione præsentis monens, occasionem vitæ in melius convertendæ Brunoni dedit Cartusianorum Patriarchæ. Hoc ille scriptum reliquit in opusculo, *Historia iuris civilis, feudalis, canonici &c.* in scripto, Coburgique edito MDCLXIII. in 4.º Dedimus latiusculè summa capita præcipuaque vitæ Raymundi, ut aliquantò tardius à singularis erga studia, maximè Ecclesiastica, meriti viro discederemus. Hic enim fuit Raymundus, cuius unicæ operæ, iussu accedente Pontificio, debemus

135. *Compilationem* (post plures alias, de quibus in Bernardo Compostellano egimus, ultimam) *Decretalium Gregorii Papæ IX.* quinque divisam libris: in cuius præambula scholaribus Bononiæ (aliàs Parisiis & Bononiæ est) commemorantibus epistola, Fr. Raymundum, ait Gregorius, cappellanum & poenitentiarium suum illas in unum volumen refecatis superfluis redigisse; atque eiusdem Gregorii alias, quibus priora quadam dubia declararentur, adieciisse. Cui rei etiam testimonium perhibent Petrus Marsilius^e, Henricus Gandavensis^f; & Ioannes Andreæ^g, Raymundus æquales, & quotquot in hanc compilationem scholia moliti sunt^h.

136. Alterum opus est, quod Raymundo debemus, planè novum, nec ulli ante eum eâ formâ tentatum,

Summam, dictam ab auctore *Raymundinam*: aphorismorum nempe moralium, poenitentibus & poenitentia sacramentum administrantibus *valde necessariam*, ut Henricus inquit à Gandavo: *quæ modò tam vulgata est* (inquit) *ut à nemine ignoretur*. Huius & meminit Guido Perpiniensis in *Summa hæresum*^k, S. Antoninus, Leander Albertus, alii. Annumeratam vidimus hanc libris, quos vehebat secum Benedictus Papa XIII. dictus, *Summam magistri Raymundi de Peñafort* inscriptam in bibliothecæ Barberinæ antiqua scheda. Prodiit in lucem, quæ aliàs *septem sacramentorum Ec-*

^c Ibidem pag. 79.

^d Die vii. nuar. pag. 40.

^e Pag. 27.

^f In Biblioth. mss. libror. pag. 52.

^g Pag. 812. & 813.

^h In Vita Regis Iacobi pag. ms.

ⁱ De Script. Cafes. cap. 40.

^j In proemio ad Decretal.

^k Laude eius gnus præcipuus aliorum est potestremus D. Emanuel Gonzalez Tellez prol. De orig. iuris canon. prævio ad sua in 5. libros Decretal. comment.

^l In fine utrum Iudæi sint inducendi ad irrandum.

clesiæ audiebat, cum titulo *Summæ de poenitentia & matrimonio*, ac Notis Ioannis de Friburgo eiusdem ordinis Prædicatorum sodalis, Romæ apud Tallinum MDCIII. in folio. Audio de editionibus etiam Bononiensibus MDCXIII. Romanaque altera MDCXIX. in folio.

137. Eius autem quoddam specimen dedit, ante quàm summa ederetur integra auctoris, is qui ex ea summulam seu compendium confecit, Adamus quidam frater, eiusdem forsan instituti Prædicatorum (1), atque hanc quidem versibus barbaris, quæ incipit:

*Summula de Summa Raymundi prodiit ista.
Dogmata multorum coniunximus huic
manifesta,*

*Scriptorum spurios versus facili cumulantes
Eloquio textos, & in apta sede locantes.*

*Ingenio pueris tardo, quos cura studendi
Non stimulat &c.*

Edidit hanc Colonia Henricus Kentel anno MDII. in 4.º quam à se enucleatam scientificis, ut dicitur, glossis M. Ioannes Chapuis Venetæ cuidam officinæ anno MDLXIX. in 8.º iterum edendam commisit. ms. Raymundi *Summam quando poenitens remitti debeat ad superiorem*, in bibliotheca Thuani Parisiis exstare Labbeus prodit¹. Item sæpius repetita in bibliotheca Viennam transportati sunt ad Casaream, teste Lambecio lib. 2. *De bibliotheca Vindobonensi*^m. *Summam* autem *De casibus conscientia* diversam credidit Antonius Senensis à *Summa De poenitentia & sponsalibus*: quem sequitur Antonius Fernandez. Hæc duo aliis notiora nostri opera. Sed &

138. *Dubitabilia cum responsionibus ad quædam capita missa ad Pontificem* (consultationes intelligo Gregorio IX. roganti directas) fuisse novimus inter libros membranaceos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis; & hunc ducentorum annorum tunc præferre antiquitatem docet eius catalogus.

Laudatur quoque eiusdem Raymundi

139. *De duello & bello* liber à Gesnero, Possævino, Alphonso Ciaconio, Marie-

ta, Antonio Senensi, Fernandez, aliisque.

140. *Constitutiones ordinis sui fratrum Prædicatorum* in meliorem formam redegit.

141. *Epistolam* item scripsit Bononiæ anno MCCXXXIV. ad Petrum Nolasco primum Magistrum Generalem ordinis Deiparæ Virginis de Mercede, pietate, humilitate, ac eruditione refertam, quæ dissuadet eum huius muneris renuntiationem quam Raymundi ipsius exemplo invitatus meditabatur. Hanc ex archivo Barcinonensis cœnobii Dominicanorum habitam publicavit Stephanus Corbera in *Vita Dom. Mariæ Cervellon*, sive *Mariæ de Socos*ⁿ (2).

142. Temerè autem Raymundo nostro *Pugio Fidei adversus Iudæos*, qui Raymundi Martini est, attributus alicubi refertur, ex eo quod ipse auctor fuerit Raymundo Martini ut opus id conscriberet, promotorque & adiutor operis, pro eo quo flagrabat zelo Fidei, hostes Iudæos & Saracenos disputationibus coram, librisque per viros utriusque harum linguarum gnaros, in castris suis oppugnandi. Philippus Iacobus Maufacus in prolegomenis ad *Pugionem* cum Iosephi de Voisins observationibus Parisiis anno MDCLL. editum de hoc monuit.

143. Altero anno post eum, qui fatalis S. Raymundo fuit, scilicet septuagesimo sexto mors contigit Iacobi Regis. Iacobus primus huius nominis, Aragoniæ regni hæreditatem à Petro genitore, Valentia autem & Balearium insularum regna vi & armis adeptus, sexaginta trium annorum imperium fortissimè, nec minus feliciter iusteque, administravit: expugnator urbium, tricesimo Maurorum in acie victor, decore vultus & corporis, regisque omnibus virtutibus dignus in quem, si eligendus dominator esset, vota omnium conspirarent, anno huius sæculi decimo tertio amisit patrem, inauguratusque imperio fuit: vicesimo nono Balearium maiorem insulam, tricesimo octavo Valentiam principem sui regni urbem, post eiusdem alias, expugnavit; demumque gloriosissimus omnium decessorum, isto quem diximus in eadem Valentia urbe decessit anno, qui ætatis septuagesimus tertius (3), re-

Reliqua eximii huius Scriptoris opera nullibi non obvia sunt. In Regia Escorialensi *Lit. Q. Plut. II. n. 1. Lit. I. Plut. III. n. 20.* In Matritensi passim.

(3) Immo *sexagesimus octavus*; natus enim fuerat (ut Bernardin. Gomezius Miedes ait in eius vita, *Lib. I. pag. 17.*) ipsa nocte Calendarum Februarii anno à Virgineo partu supra octavum MCC. denatus autem (ut idem Scriptor *Lib. XX. pag. 390. & 391. init.*) VII. Idus Iulii anno Christianæ salutis MC-

ⁿ Cap. 28. fol. 66.

regni autem sexagesimus secundus fuit. De cuius rebus gestis nihil ulterius nos, quibus integra historicorum commentaria transcribere neque animus neque institutum est.

144. Exstant sanè singulares de hoc Rege historiarum, Petri Marfilii qui aeo ei æqualis vixit, Bernardinique Gomezii Miedes Albarracinenfis præterito sæculo Episcopi, satis locupletes. At, quod caput est ac nostræ interest, elucubravit ipse Iacobus Rex vernaculâ gentis, hoc est Provinciali ut vocant linguâ (quæ tam in Catalonia, quam in Valentia, necnon in Montis-Pesulani unde Maria fuit Regis mater ditionibus in usu fuit) rerum tempore suo gestarum historiam. Nec audiendi sunt qui non ab ipso Rege, sed iussu eius, eorû res uti gestæ fuerant suggerente, formatam coniectantur. Prodiit ea Valentia cum hac vernacula inscriptione, quam retinere placuit, venerationem ut habeamus antiquitati:

Chronica ò commentari del gloriosissim e invictissim Rey en Iacme Rey d' Aragò, de Mallorques, e de Valencia, Compte de Barcelona, e de Urgell, e de Munt-peiller, feita, escrita per aquell en sa lengua natural, e treita del Archiu del molt mag-

MCCLXXXVI. *atatis vero sue LXVIII.* Consonat Zurita, *Indic. Reg. Aragon. ad ann. MCCVII. pag. 90. Ea nocte (inquit) filius concipitur in Montpellerii K. Febr. nascitur.* Et ad ann. MCCLXXXVI. pag. 161. A. D. VI. K. Aug. *Rex (Iacobus) Valentiam delatus è vita excedit.* Abarca, *Tom. I. e. 8. n. 3. in Iacobo;* Hieronymus tamen Blancas atatis ei LXXII. annos tribuit, *Aragon. rer. Comment. pag. 168. inquit: Iacobus Rex, regali munere gloriosè perfunctus, senex obiit Valentia A. D. VI. Kal. Aug. ann. Chr. MCCLXXXVI. atatis sue septuagesimo secundo.*

Dedi cor meum ut scirem prudentiam & doctrinam; erroresque & stultitiam. Salamò diu esta paraula en un libre qu'es dit Aclasiastès, è l'enteniment es aquèst: Yo doni mon còr que sabès doctrina è savièsa, & error e follia per guardarsi. Sabèr volch avèr pera si, è doctrina pera àltres, per çò com destes coses no's sab hom guardar sino les entèn. Per çò Yo Rey En Iachme ven aquestes coses, esforcem d'apendre com les sabès, les quals Salamò volch perà si; è done mon còr per saber aquèlles; & demanàn açò, trobè paraules bones de Philosophis antichs; & ja sia que en Theologia sia tot compliment d'enteniment & de sèn: les bones paraules que dixèren aquèlles que no foren chrestians, no es dany en sabèr, ans es profit: que diu Seneca: *Soleo transire in aliena castra, non tamquam transfuga, sed tamquam explorator &c.*

nisch Rational de la insigne ciutat de Valencia, hon estava custodida. Valentia apud viduam Ioannis Mey MDLVII. in folio. Idem Cæsar Iulius fecit & alii principes: idem Ptolemæus Lagi filius Alexandri Macedonis res gestas, quibus ipse interfue- rat, iam Ægypti Rex memorans, in quo, ut Arrianus ait, turpius mendacium fuisse quàm in alio quopiam.

145. Quare huic Iacobi historiarum non minor quàm Cæsarum commentariis ab omnibus his, qui Aragonensium rerum commentaria scripsere, adhiberi fides solet. De qua Gomezius (Miedes) nuper laudatus: *In primis quidem historia (inquit) cuius præcipuus ad perennitatem genius est veritas, ab ipsomet Rege non modò per diligentèr dictata, verum etiam inter arma, ne quippiam excideret, hastâ quandoque in levam conversâ, dextrâ arrepto calamo, exarata; & quamvis ineleganter duroque stilo pro iniuria temporum; summa fide tamen, atque accuratè perscripta. Ideoque calcaria mihi certè fuere acrius ad hanc conscribendam adhibita.* Lanuzam adire lector poterit lib. 5. *Historiarum Aragonensium cap. 37. Garibaium lib. 32. Compendii histor. Hisp. cap. 7. (1).*

(1) Multa præterea Iacobum scripsisse comperi, in Regia Bibliotheca Escorialensi ad hanc diem extantia, atque à me olim in manuscriptorum eiusdem codicum recensione observata, nimirum:
I. *Lit. in. Plut. I. n. 39.* librum patrio Lemolino sermone inscriptum: *De la Savièsa*, id est, *Sapientia*, quem proprie appellaveris *Ethica*; continet enim morales Philosophorum sententias & monita ex Ioannico Isaaci filio, Socrate, Aristotele & aliis. Prologi initium vernaculo communi Hispanorum sermone versum sistere placet:

Dedi cor meum ut scirem prudentiam & doctrinam; erroresque & stultitiam. Esto dice Salomon en un libro que es llamado Eclesiastès, y su sentido es este: Yo entregué mi corazón para que supiese doctrina y prudencia; y también errores y necedades para guardarse. Ciencia quisio haber para si; doctrina para otros: puesto que de estas cosas nadie sabe guardarse si no las entien- de. Por esto Yo Rey Don Jayme viendo estas cosas esforceme á aprender como las supiese, las cuales Salomon quisio para si; y entregó mi corazón para saberlas; y buscando esto, encuentro palabras buenas de Filósofos antiguos; Y aunque en la Teología está todo el cumplimiento del entender y del juicio: las buenas palabras que digeron aquellos que no fueron chrestianos, no daña antes bien aprovecha saberlas. Porque dice Seneca: *Soleo transire in aliena castra, non tamquam transfuga, sed tamquam explorator &c.*

146. Suppar fuit Iacobo Regi ZEIT ABUZEIT, Valentia Rex, olim Mahometanus, deinde Christianus: postquam declinantibus in Hispania sub invictissimis ac bellicosissimis Ferdinando Castellæ, atque Iacobo Aragonia principibus Maurorum rebus, Valentiaque imperio factionibus discisso, Christianissimi Regis adversus hostes suos ac rebelles implorare auxilia, postremoque ei regni parte quæ sibi supererat, cedere habuit opus. Tunc enim VINCENTII assumpto nomine, sacro meruit lavacro tingi, Christianoque ritu coniugem ducere. Huius hic meminimus, quia auctorem habemus conscriptum ab eo fuisse

147. *De historia animalium*, seu *De animalibus* librum, qui cum Aben-Sinæ operibus per Michaelem Schotum ex Arabico in Latinum translatus vulgò editur. Nec absque idoneo rei testimonio id asseruisse speramus Hieronymum Paulum Barcinonensem, virum doctissimum, in *Antiquitatum commentario*: cui nonnisi magnam præstasse fidem Petrum Ioannem Nunnesium Valentinum, clarissimum sui temporis phi-

losophum & philologum, Gaspar Escolanus lib. 3. *Historia regni & urbis Valentia* capitis tertii sine scriptum reliquit. De Ex-rege hoc videri potest Hieronymus Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 2. & 25. Idem in *Indicibus Latinis rerum Aragon.* multis locis, Bernardinus Gomezius lib. 5. *De vita & rebus gestis Iacobi I.* lateque Escolanus proximè laudatus, qui ait obiisse hunc anno MCCXLVII. aut sequenti (1).

148. Ad ætatem eiusdem Iacobi Regis referimus, quia æqualis vixit, ANONYMUM cuius *historiam Catalonia Principatus* vidit, & in *Annalibus suis Aragonensium rerum* laudat, Hieronymus Surita lib. 2. cap. 63. qui & in eiusdem libri cap. 51. historicum alium innominatum huiusmet temporis pro asserenda sacri Pontificii vexilli (*Confalón* appellati) Aragonensis regni fasciis aureis rubrisque signati forma & causa in testem appellat.

149. Floruere hoc ipso Regis clarissimi tempore duo viri poetica facultate ad posteros clari Mossen (ita pro domino meo

Plura de hoc opere D. Ioseph Rodriguezius de Castro T. II. *Biblioth. Hisp. à pag. 603.*

II. *Lit. P. Plut. II. n. 3. Forum Aragonie* contentum in octo prioribus libris Fororum eius Regni.

III. *Lit. C. Plut. II. n. 20. Comitum Barcinonensia anno MCCXXXVII. habita; & constitutiones in eisdem editas.*

IV. *Lit. L. Plut. III. n. 17. Forum Aragonie seu leges Aragonensibus datas apud urbem Oscensem anno MCCXXXIII. Dat. Iurundina IV. Kal. Martii Era MCCLXXXI.*

V. *Lit. L. Plut. II. n. 20. Los Fueros & costums de la Ciudad de Valencia*, id est: *Los Fueros y costumbres de la Ciudad de Valencia: anno MCCXXXIX.* Lemolino sermone.

VI. *Lit. C. Plut. II. sub n. 16. Constitutiones binas adversus usurarios; & de usurarum modo: ad annum MCCXL. seq.*

VII. *Lit. L. Plut. III. n. 17. Forum apud Exeam (El Fuero de Exea) anno MCCLXV. VI. Kal. Maii editum.*

VIII. *Lit. C. Plut. II. sub n. 16. Constitutiones varias adversus eos qui rapiunt domicellas; & cum illis matrimonia contrahunt.* Item: *De domicellis que nubunt contra parentum voluntatem, ut nihil teneantur eis dare parentes.*

IX. *Lit. P. Plut. II. n. 12. Comitum Dertose, Tarracone, Villa francae (de Panadès).*

Præterea in Foro Turonii (Teruel) Hispanico, Regia Bibliothecæ Matritensis, postrema omnium sanctio inscripta: *De sacramentis (id est iuramento) de calumnia Iacobum I. auctorem habet; edita autem dicitur In Castiello Xativa (Setabis, hodie San Felipe) Kalendis Novembris Era MCCLXXXI. Christi MCCXLIII.* Quibus adde ex Hier. Blanca Aragon. rer. Comment. pag. 164. Comitum apud Almudevarem *De confirmatione pacis*, anno

MCCXXXVII. Item: *Alia Cæsaraugustæ, anno MCCXXXV.* Item: *Alia Montione, De confirmatione monete, anno MCCXXXVI.* Videndi de Iacobo I. Aragonia Rege Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 364. in addit. & correct. & Fr. Iosephus Rodriguezius Biblioth. Valent. pag. 573.* Minutiora alia eiusdem scripta, literas, privilegia, Institutionem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede, Testamentum &c. apud Martenium & Durandum T. I. *Thes. nov. Anecdotor. pag. 1120. 1133. 1139.*

A Iacobo I. Aragonia Rege Petrum eius filium, Alfonsoque & Iacobum nepotes & Regni successores, qui nonnullis editis doctrinæ atque ingenii monumentis hoc sæculo inclaruerunt, minime disjungendos censeo. Et PETRUS quidem Aragonia Rex huius nominis III. generalia Comitum ab Eodem Barcinone, anno MCCLXXXIII. habita vulgasse dicitur in Regio Escorialensi codice *Lit. C. Plut. II. n. 16.* itemque alia Perpiniani, Cervariae, & Montione, in eiusdem Bibliothecæ altero *Lit. d. Plut. II. n. 12.* ALFONSUS autem III. Petri filius Comitum ab Eodem Montione celebrata, constitutionesque in iisdem anno MCCLXXXIX. editas: quæ habentur in Escorialensi codice *Lit. c. Plut. II. n. 16.* & alia apud Montem-album (*Mon-blanch*) *Lit. d. Plut. II. n. 12.* ac demum IACOBUS II. Alfonso frater, qui ab anno MCCXCI. ad sequentis sæculi XXVII. Aragonia Regnum obtinuit, Comitum ab Eodem Barcinone, Ilerdæ, & Monblanchi, & Constitutiones in iisdem promulgatas, in eodem codice *Lit. d. Plut. II. n. 12.*

(1) Neuter è paulo ante laudatis Valentinis Bibliographis Zeidi huius Abu Zeidi meminuit, nedum eum in nostræ gentis Scriptorum album refert; nimirum, ut conicio, quia non satis explorata iisdem visa sunt, quæ de eius scripto *De historia animalium*, seu *De animalibus*, hoc loco à Nostro adducuntur. Immo Gesneri Epitomator Michaelem Scotum non interpretem, sed auctorem eius operis fuisse asserit: *Scriptis*: (inquit) *De animalibus ad Cæsarem lib. 1.*

Ad ann.
MCCXXV.
MCCXXXIX.
MCCXXXII.
MCCXXXVII.

Vide Escolanum lib. 5. *Hist. Valent.* cap. 26. 8. Idem lib. 1. cap. 14.

Valentini usurpant) IORDI, hoc est Georgius; & Mosen FEBRER, qui vernaculâ gentis linguâ, quæ eadem est cum Provinciali & Catalana, magna cum laude versificati sunt. Priorem iucundissimè usum fuisse iis carminum formis, quas *sextiles*, *sonetos*, *terzeroles*, & *oñtas rimas* vocat, ab eoque plura desumpsisse, aut in pluribus imitatum fuisse Franciscum Petrarcham sæculi sequentis famigeratissimum poetam, & veluti sui temporis Homerum & Senecam, observavit rei totius auctor Gaspar Escolanus lib. 1. cap. 14. ubi inter alia huius imitationis, sive, ut ille vocat, usurpationis, exempla hæc adducit. Petrarcha dixit in quodam soneto:

*Pace non trovo, e non hò da far guerra,
E temo, e spero, & ardo, e son un giaccio,
E volo sopra 'l cielo, e giaccio in terra,
E nulla stringo, e tutto il mondo abbraccio.*
Et mox ibidem:

Et hò in odio me stesso, & amo altrui.
Et aliud illius sonetum ita incipit:

S' amor nonè, che dumque è quel che sento?
Mosen autem Iordi Valentini suâ linguâ sic:

(1) Latè ac disertè de nostratibus *Georgio* & *Febrerio*, deque utriusque scriptis atque ætate D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritensis Custos *Sylog. Poemat. Hispanicor. ante ann. sesquimilles. Matriti 1779. edita T. I. pagg. 81. 85. & 89.* in cuius demum num. 45. ex allatis ab eodem literis Eneci Lopezii Mendozæ Marchionis Sant-Julianensis ad Petrum Portugalliæ Comestabilem, conficere sibi videtur, utrumque hunc Poetam sub sæculi XIV. exitum floruisse, & fortasse sequentis seu XV. initia indeptos. Ac de *Georgio* quidem seu *Mosen Iordi*, quemadmodum eius nomen Valentini asserimus (si is modo Georgius de quo agimus est), aliquantò quam vulgo creditur recentior fuisse non abnuero; cum in laudatis Marchionis Sant-Julianensis literis quas circa annum MCCCCLV. scriptas fuisse verosimillimum est, disertè clarissimi auctoris earum ævo (*en estos nuestros tiempos*) floruisse is dicatur; atque adeo nec Iacobi I. Aragonum Regis alumnus itineris Hierosolymitani socium, Regiæque classis ad Baleares insulas dispersæ disiectæque historicum fuisse; neque demum Petrarcham, qui anno MCCCLXXIV. diem suum obiit, quicquam ex eius Poematibus mutuasse. De *Febrerio* verò non est cur ita iudicem; cum nihil de eius ætate Sant-Julianensis Marchio in prælaudatis literis; nec quicquam præterea impediatur quominus à Iacobo I. è sacro fonte susceptus, Eidem post vicennium, anno scilicet MCCCLXIX. (1) ad Baleares periclitanti adfuerit, reversusque in patriam eius naufragii historiam metricè descripsit, Dantemque demum Aligherium vernaculum Lemolinis dederit; cum si eum anno MCCL. natum atque ad MCCCXX. vitam protulisse fingimus, plana fore omnia comperimus. Nec *Febrerii* post *Georgium* mentio in Sant-Julianensis literis; neque Raymundi Montanerii ac *Febrerii* carminum collatio atque conflictus, ad quæ D. Sanchezius nn. 142 & 144. provocat, quicquam me movent. Lubrica hæc sunt. Sant-Julianensis Provinciales Poetas sibi notos memorat, partum moratus

(1) Surita ad hunc annum MCCCLXIX. Regiæ classis dispersionem refert *Indic. ver. Avog. pag. 148.* & *I. Mariana Lib. XIII. c. 18.*

*E no he pau, e no tinch quim guerreig,
Vol soprel cel, e nom movi de terra,
E no srench res, & tot lo mon abrás,
Oy he de mi, e vull altri gran bè.*

Si no es amor, donchs azò che serà?

Bene autem notam habuit Franciscus Petrarcha Provinciale linguam, tot annis in Gallia & Avenionensi territorio moratus; potuitque de Iordi poeta nostro audire, cum adolescens, & Lomberiensis in Vasconia & Pyrenæis sic prope Hispaniam canonicus in comitatu Iacobi Columnae huius urbis Episcopi dulcissimè vixit: quod Beuterus noster consideravit.

150. Posterior autem Mosen FEBRER reliquisse dicitur, cum æquè esset egregius poeta eiusdem Valentiniæ urbis atque huius temporis, ogdoadibus descriptam temperatam, qua Rex iactatus anno huius sæculi sexagesimo nono prope Minoricam insulam, Balearium unam, cum ad bellum sacrum in Palæstina gerendum navigaret, classem penè amisit: de qua Bernardino Gomezius lib. 18. & Surita lib. 3. *Annalium* cap. 74. (1).

CA-

eorum ætatem, quæ forsàn Eidem dum scriberet non in promptu aut non penitus explorata erat: indicat certè Ipsi fuit. Lenior autem qualis iure D. Sanchezio præ Montanerii visus est *Febrerii* carminum habitus, ex pervulgatis nulliusque non manibus attritis genealogiarum, quas id opus continet, exemplis provenire potest. Quid quod Onufrius quidam Esquerdus civis Valentinus, elapsi proxime sæculi Scriptor, veterem qui ei obtigerat *Febrerii* codicem refinxit ac plane transformavit, ut invictis argumentis docet Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 3. col. 2.* & *T. II. pag. 133. col. 1.* è quo fonte manarunt exempla quæ vulgo circumferuntur. Exstat penes me refectum Onufrii autographum nuperis hisce diebus Valentini ac non parvo ære redemptum. Et sane si Montanerius *Febrerii* synchronus fuit, quod ex hypothesi D. Sanchezius n. 142. perhibet, hunc sæculo XIII. inclinante ac sub initium sequentis vixisse omnino dicendum est; cum Montanerius anno MCCCXXV. quo primum animum ad Chronicon scribendum impulit, sexagenarium se esse profiteatur in edito eiusdem prologo, atque in Escorialensi sæculi XIV. codice, *Lit. K. Plut. I. n. 6.* Quæ ad *Febrerium*; videnda tamen quæ nos infra in *Andrea Febrerio* qui se Alfonso Aragonum Regis *Alguturum* nominat, & nonnullas Dantis Aligherii Comœdias in Lemosinum sermonem transtulisse dicitur. De *Georgio* autem adhuc hæremus. Et quid si à Beuterò laudatum in Chronici eius prologo diversum à Marchionis Sant-Julianensis *Georgio* dicimus? Id sane Clariss. rei literariæ Hispaniæ Duumvir DD. Francisco Cerdano Rico, & Ioanni Andréo placuisse video: qui Beuteri *Georgium* Iacobi I. Aragonum Regis alumnus itinerisque Ultramarini Socium, cuius Petrarca imitator fuit cognominem fuisse alium existimant, itidem Valentinum vulgo *DEL REY* (fortassis quod à Iacobo altus atque educatus fuisset) vernaculè appellatum, tantæque existimationis Poetam, ut de eius versibus Gaspar Egidius Polus Valentinus, Poeta & ipse sæculi XVI. elegantissimus, affirmare

nihil

CAPUT V.

DE PETRO IOANNIS sive IOANNE Pontifice, huius nominis XXI. deque eius doctrina, obituque miserabili. Diversus ab hoc fuit PETRUS HISPANUS Summularum auctor, ordinis Prædicatorum. Censiones de hoc invento. Petri Cirueli Darocensis laus. Eiusdem de PETRO altero HISPANO iunioris Summularum reformatore observatio. De ALPHONSO X. Castella ac Legionis Rege cognomento Sapiente, eiusque in literas studio. Plura huius nomen præferre opera, quæ an ipse scripserit, an alios scribere iusserit, ambiguum est. Singula curiosè percurramus, tam poetica, quàm profana. De Tabulis ab eo formari iussis astronomicis. Aliqua de earumdem confectoribus forsàn Hispanis. Quadrupartitum Ptolemei, & Hali Aben-Raghelis opus astronomicum ex Arabicis Hispana, & ex Hispanis Latina facta fuisse; atque item Albategni Canones ex Arabica lingua in vernaculam Hispanam à Rabbi CAG Toletano translata. Avicene & Averrois Latinae versiones ab eodem Rege promotæ; deque Rabbi IUDA BEN RABBI MOSIS HACCohen Toletano, aliisque quorum operâ usus fuit *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

nihil veritus fuerit, vel ipsam Poetarum altricem Italianam, si typis ederentur, territus. Perire tamen aut usque in Eruditorum serinis latent. Videndus uterque hic Scriptor; ac prior ille in Notis ad Gasparis Egidii Poli Ogdoadas *Canto del Turia* vernaculè inscriptas, & Matriti MDCCCLXXXII. editas, pagg. 153. & 295; posterior autem in eximio opere Italico: *Dell'origine progressi & stato attuale d' ogni Letteratura, Parma MDCCCLXXXII. pag. 323.* Nec prætermittendum, quod longè ante Cerdanum & Andreium dubitaverit Ximenes, *Biblioth. Val. T. I. pag. 1. col. 2.* diversus esse Beuteri *Georgius*, à cognominato *De sancto Georgio*, cuius Marchio Sant-Julianensis meminit: *y si este*, (inquit), *como lo parece, fue el celebrado Poeta de quien hablamos* &c. Quod autem ad Bibliothecam Hispanam spectat, Sant-Julianensis *Georgii* (seu *Mosen Iordi*) à Nostro memorati paucissima supersunt, à D. Sanchezio è veteribus Hispaniæ Cantionariis recusa, *T. I. Sylloges pag. 85*; *Febrerii* autem *De gentilitiis Valentini Regni stemmatibus & Familiis*, opus hætenus ineditum, innumeris tamen exemplis pervulgatum ac minime sincerum.

HVC refero indicatos Nostro Ximenes, sive Ximenezium Presbyterum Darocensem, qui ad annum MCCL. scripsisse dicitur vernaculè: *De restauracione Hispaniæ*, è notis mss. D. Pauli Ignatii Dalmatès & Ròs ad Nostri Biblioth. Vet. quas benigne ad me transmisit singularis amicus D. Nicolaus Rodriguez Laso violatæ Fidei apud Barcinonensès Quæstor & vindex; Paulus autem in eius rei fidem adiicit: *Vid. P. Iordà Chronic. Ord. Erenit. S. Augustini Prov. Aragon. T. I. pag. 27.*
Fratrem Teadicum sive Thudericum Catalanum ex Ordine Prædicatorum qui, circa annum MCCLX. scripsisse dicitur patrio Lemosino sermone: *De Chirurgia: De arte Veterinaria*, ac *De avium cura. Ad Andream Albalatum Episcopum Valentinum.* Apud

idem Rex in Arabicorum translationibus. De Historia generali Hispaniæ vulgaris lingue annotantur non incuriosa aliqua; & insigne aliud universalis ab initio rerum historiæ eiusdem Regis iussu compilatum opus paucis notum laudatur. De septem Partitarum, sive Hispani Luris corpore, atque eius proposito & excellentia. De ANONYMO quodam Burgenfi Episcopo historiæ Alphonso iam laudatæ Hispanarum rerum in Latinum interpretè. De ROLDANO Scriptore libri De regulis alex.

151. Hoc auspiciari caput ab eo qui per hæc tempora, brevissimo quamvis tempore, caput fuit & summus Ecclesiæ Pontifex, fas & æquum est. De IOANNE PAPA loquimur, vulgò magis vicesimo primo, aliis tamen undevicesimo existimato, Lusitano Ulyssipponensi. Petrus is dictus Ioannes, & Petrus Hispanus & Petrus Iuliani (vulgò *Giaens*, quomodo in monumentis Lusitanis): sicut & Petrus Physicus à parentis nomine, tenuis fortunæ hominis, si Pontificis Scriptoribus credimus; si autem Lusitano Cardo-

Quetifum & Echardum T. I. pag. 355. qui id opus extare aiunt in Bibliotheca Regis Galliarum num. 7249. eo tamen loco atque in Indicibus frustra id quaerivi; atque in Catalogo Codd. Mss. Angliæ T. I. p. I. n. 7802.

Fratrem Paulum Christianum item Catalanum atque ex Ordine Prædicatorum, virum Hebraicè & Rabbinicè in primis peritum; qui ad annum MCCLXIII. die xx. Iulii Barcinone coram Iacobo I. Aragoniæ Rege eiusque Aulae proceribus aliisque viris primariis disputavit cum R. Mose Nachmanide Gerundenfi (Ramban) de rebus Fidei, ac præcipue de adventu Messiæ: quem ita clare demonstravit (aiunt Quetifus & Echardus in eo, T. I. p. 246.) ut Rabbinus, qui ceu oraculum apud suos habebatur, ad incitas redactus ac mutus redditus clam se subduxerit & aufugerit. Longe tamen aliter huius disputationis exitum ab ipso Nachmanide narratum legas apud Christoph. Wagenseilium, *Tel. ign. Satan. Dissp. R. Nachm. pag. 66.* Disputavit item Paulus cum Bonastrucho Porta Iudæo Gerundenfi, ut auctor est Diagus, *Hist. Comit. Barc. lib. III. fol. 187. pag. 2.* cuius disputationis exitum apud ipsum videmus. De Bonastrucho nos infra inter Scriptores Hebræos sæculi XIII.

Fratrem Munionem Zamorensium Ordinis Prædicatorum ab anno MCCLXXXV. Generalem Magistram, mox Episcopum Palentinum, auctorem *Encyclicarum Epistolarum* & *Capitulorum Generalibus quibus præfuit*; & *Regule Fratrum & Sororum de Penitentia Beati Dominici.* Apud Quetifum & Echardum in eo, T. I. pag. 400.

Bernardum Olivellam Archiepiscopum Tarraconensem, qui circa annum MCCLXXX. composuisse dicitur libros *Missalem* & *Breviarium pro usu Ecclesiasticorum eius Dioceseos.* E not. D. Pauli Ignatii Dalmatès & Ròs ad Nostri Biblioth. Hisp. vet. qui hæc adiicit: *Vid. Blanc. Archiep. Tarr. cap. 27. fol. 81 & 82. pag. 2.*

Tom. 3. die XIX. Maii pag. 322. quem sequitur in Cardinalium Portugallie elencho P. Fr. Emmanuel à Resurrectione Augustiniani reformatus Prov. Portugallie, quem adornabat superioribus annis Romæ.

* Corius & Zazara in Italiae genealogiis pro hac parte laudari solent.

* Cardosus in Hagiolog. ubi proximè pag. 322.

Volaterranus lib. 23. Comm. Urban. Sabellicus Eneadis ix. lib. 8. Martinus Polonus in Chronico, Naclerus, Platina, Simoneta De Vita Pontif. Rollevink in Fascic. temporum, Magnum Chron. Belgicum ad an. MCLXXVI. ex Bernardo Guidone.

Auctor Chron. Colmar. Dominican. apud Raynaldum anno MCLXXVII. num. 20.

Vide Gab. Naudæum in sua Virorum pro magis falso habitatorum Gallica apologia.

Sifridus Misnenis in Chron. apud Raynaldum ibidem.

fo Hagiologii auctori, nobili stirpe de Re-bolo, aliàs *Rabello*, nati. Cui quidem Cardoso minimè debuit Ioannes, non optima famæ vir, pars argumenti Hagiologii esse. Hunc temerè alii Florentinum ex familia Mediceorum fuisse affirmare ausi sunt: falsi, ut suspicamur, attributione Medici quam nomini adiunctam legerant. At is ingenio supra fortunam positus, in Gallis sive Parisiis sive Mospelii sive utrobique philosophiæ ac medicæ arti egregiam navavit operam. Quæ artes viam ei primùm ad patriæ Ecclesiæ sacerdotium, aliasque dignitates munivere; deinde ad munus Cardinalitium, quo eum Gregorius X. Pontifex circiter annum huius sæculi septuagesimum tertium, unâ cum S. Bonaventura, Petro de Tarantasia (qui Innocentius V. postea fuit) & aliis ornavit viris amplissimis; ac fortè ad Episcopatum etiam Bracarensem, demumque ad principem totius Ecclesiæ cathedram: cuius præfecturæ obeunte diem suum Viterbii Adriano V. in eadem is urbe, Septembris decima tertia die anni MCLXXVI. impositus fuit, ex Episcopo Tusculano, non tamen ultra menses octo imperium sacrum prorogaturus. Ruinâ etenim conclavis oppressus, & è ruderum trabiumque cumulo ægrè ac semianimis eductus, post sextum diem Maio mense in eadem urbe Viterbiensi expiravit. Transeuntes quidem hac nos anno MDCLXXVIII. cum è Roma in patriam reverteremur, non sine horrore contemplati fumus ruinæ huius locum, seu voraginem Pontificii palatii, nihil ab eo in quod tunc recidit immutati.

152. Non pauca de eo pastoralis sollicitudinis intra hoc brevissimum temporis intervallum documenta narrantur, velificantibus aliis, ingenium hominis ad scholasticam laudem potius quàm ad gerendam Ecclesiæ rempublicam natum, ut ferè sunt ingeniosissimi homines administrandis negotiis inepti: obiectibus aliis, præ ignorantia illius sæculi, magicæ artis studium, uti Alberto Magno, & similibus non cum vulgo sapientibus; necnon violatam novis opinionibus pietatem, & à religiosis Ordinibus aversum animum. Quæ omnia tum Odericus Raynaldus in *Annalibus Ecclesiasticis*, tum Antonius Macedo amicus noster in *Lusitania purpurata* enixè atque egregiè refellunt: cuius hanc diligentissimam atque elegantissimam lucubrationem pro absoluta Ioannis rerum notitia consulere lector poterit. Nullus hoc non fatetur insignem literis virum, & litteratorum omnium beneficentissimum Mæcenatem fuisse. Ingenii autem Ioannis Papæ, ad

rem nostram ut iam veniamus, inconcussæ fidei partus medici omnes per me sint, qui adscribi ei consueverunt. Nempe in primis

153. I. *Theaurus pauperum, seu de mendicis humani corporis morbis per experientia ex omni genere auctorum, & experientia propria congestum*: quomodo inscriptus Lugduni prodit anno MDXXV. ex Iacobi Myt officina. Editiones alias, binam Francofurtensem annorum MDLXXVI. & MDLXXVIII. & Parisinam MDLXXVII. laudat in *Bibliotheca Pontificia* Ludovicus Iacobus à S. Carolo Carmelita, plures ad codices mss. qui Patavii, Parisiis, & Cantabrigiæ in Anglia custodiuntur, digitos intendens. Ex interpretatione Hispana prodit, post antiquiorem ut suspicor editionem, Pincia anno MDCXXII. in cuius tamen titulo monet temerè interpretes, opus hoc iussu Ioannis Papæ formatum à Iuliano eius medico doctissimo, qui ad id conficiendum magistros omnes illius temporis in medicina celebres, hoc est non minùs quinquaginta sex, in unum collegisse, absque ullo rei tam novæ auctore ait: si excipias quam vetus quidam codex meus ms. huic suspicioni confirmationem exhibere videtur: qui certè liber continet hunc nisi fallimur, *Theaurus pauperum* linguâ Lusitanâ sed Rabbiniis characteribus scriptum: cuius à me possessi atque ei in manus dati, Rever. Pater D. Iulius Bartholocius meminit in appendice primi voluminis *Bibliothecæ suæ magnæ Rabbiniæ*, ubi sanè auctor se magistrum Iulianum vocat librumque ipsum *Theaurus pauperum*.

154. II. *De medenda podagra tractatus*. Cuius libri Petro Portugallensi, Episcopo Cardinali Tusculano, attributi, Paulus Cortesius meminit lib. 1. *De Cardinalatu* qui idem cum nostro est.

III. *De oculis tractatus*, qui ms. exstat Oxonii in collegii omnium animarum bibliotheca vol. 3.

IV. *De formatione hominis tractatus* ms. Cantabrigiæ in archivo collegii Caii.

V. *Super Tegnibus & Hippocratem glossæ de natura puerorum* mss. Patavii inter libros S. Ioannis de Viridario canonicorum Lateranensium; & in bibliotheca Veneta S. Antonii, auctore Thomasino *Biblioth. Venetæ* pag. 4. & *Patarvine* pag. 35.

VI. *Canones medicina*.

VII. *Consilium de tuenda valetudine*. Ad Blancam Franciæ Reginam, S. Ludovici matrem. Ms. fuit apud Gabrielem Naudæum.

VIII. *Commentaria in Isaacum de dietis universalibus & particularibus*: unâ cum operibus Isaaci edita Lugduni à Bartholo-

mæo

mæo Trost MDXV. in folio, manuque exarata Oxonii in bibliotheca collegii omnium animarum vol. 23.

IX. *Commentaria* in eundem Isaacum De *urinis*, ibidem apud eundem Trost.

X. *Problemata* quædam ad exemplum Aristotelis. Id vulgò tribuitur Petro medicorum laudatorum auctori, ut iam videbimus.

155. XI. *Epistolæ*, quarum unum volumen in Vaticanis libris numeratur, certe nostri auctoris sunt. At, ut reliqua eidem Ioanni Papæ à Ludovico Iacobo, quem ferè sequimur diligentissimum *Pontificum Scriptorum* enarratorem adscripta his subiungamus, nondum est persuasum, quemadmodum nec *Sermones prædicabiles* (quamquam plura in divinis cum scripsisse, per errorem ut suspicamur Sabellicus prodar) aliaque Cremonæ, ut ait, in bibliotheca Augustinianorum servata. Tractatum item *De conceptione Deip. Virginis*, quem unus Ioanni attribueret non dubitavit Bartholomæus Guerrero Franciscanus (1).

156. Quamvis enim pluribus, atque utique doctis viris, non displiceat unum atque eundem esse Petrum Ioannis, sive Iuliani, Hispanum de quo agimus, cum Petro Hispano decantatissimo illo *Summularum*, & aliorum philosophicorum operum, auctore: silentium tamen de Ioannis Papæ operibus dialecticis sive philosophicis, ac præcipuè isto libello *Summularum* qui tot statim sequaces & illustratores habuit æqualium eius temporis Scriptorum, qui Ioannem Papam, uti *Theauri pauperum* & ceterorum quorum meminimus monumentorum Scriptorem tantum laudant, ambiguum omnino rem fiant. Ptolemæus Lucensis in *Ecclesiastica historia*, quam perduxit ad annum usque MCCCXLII. quo tempore florebat, anno Domini eodem hoc est MCLXXVI. & circa finem (inquit) Septembris dominus Petrus Hispanus, dictus Petrus Iuliani, Cardinalis Tusculanus, natione Portugallensis, de Cardinalatu assumitur in Papam, & Ioannes XXI. est vocatus. Hic generalis clericus fuit, (virum philosophicum, & in omni scientia eruditum Ioannes Ægidius Zamorensis, in scientiis diversis famosum Nicolaus Trivet, vocaverit) & præcipuè in medicinis. Unde & quædam experimenta scripsit ad *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi: *Petri Hispani Portugallensis: Scientia de anima*. Codex membranaceus iustæ molis, circa annum MCCC. exaratus. Item: *Petri Hispani omnium Medicorum operum*. volumen spissum membranaceum sæculi, ut videtur XIV. In Regia Escorialensi *Lit. g. Plut. II. sub*

curas hominum, ac librum composuit qui *Theaurus pauperum vocatur*. Fecit & librum De problematibus iuxta modum & formam libri Aristotelis. Et quamvis magnus fuerit in scientia &c.

157. Nec aliter Ioannes Trithemius De *Scriptoribus Ecclesiasticis*, & in *Chron. Hirsaugiensi*: ubi ait confusè & indistinctè ex libris de re medica, & aliis de arte logica opusculis, *Summulam* quandam exitare, quam *Theaurum pauperum appellant*. Ioannes item Philippus Bergomensis in *Supplemento*, Platina in Ioanne XXII. Franciscus Tarafa De *Regibus Hispaniæ*, in Alphonso X. & alii.

158. Accedit ut diversus ab hoc auctor sit *Summularum*, quod Dominicani Scriptorum ordinis sui sodalem Petrum Hispanum, cuius ex *Summule* nomen præferunt, communiter faciunt; alique cum eis, tum veteres tum recentiores, ut postea dicemus, absque tamen præiudicio veritatis: relinquentes aliis quorum intererit, duo an unus Petrus cognomento *Hispanus* fuerit, examinare. Interim nos, præter Ioannem Papam, privatum alium ponimus:

159. PETRUM scilicet, à gente HISPANUM vulgò nuncupatum. Hic ex ordine fratrum Prædicatorum fuisse dicitur, ac in Parisiorum gymnasio professor publicus. At volens is domesticis sodalibus dialecticam artem facilius insinuare: introductionem quandam ad Aristotelis magnam logicam excogitavit, diminuentemque verbo *Summularum* usus, vulgarem fecit. Quamquidem, veluti fausto conceptam omine, statim ferè gymnasium illud aliaque per Europam amplexata sunt, auditoribusque dictaverunt. Utinam verò successores, atque in eadem schola Parisiensis professores dialecticæ artis, bonum Petri consilium non evacuassent, imprudenterque alii post alios quasi contententes evertissent! Ecce enim, pro breviuscula introductione compendioque viæ demonstrato, ingentia mox volumina interpretes parum scholaribus morigeri, iuxta modum unusquisque sectæ suæ, sive magistrorum doctrinæ, planum atque apertum iter immentis quæstionum noviter excogitarum molibus obstruentes substituerunt.

160. Ioannes quidem Verforis Thomi-

K 2

ita-

n. 15. *Petri Hispani: De ordine iudiciorum*. In Galliarum Regis Part. IV. pag. 341. cod. 7349. *Petri Hispani, tractatus mirabilis aquarum, live Secreta Medicina, de oculis*: quem supra n. 154. relatam esse existimo. Sunt & alia operum huius Scriptoris exempla bene multa in Bibliothecarum Mss. catalogis.

starum, Ioannes alius Magistri Scotistarum; necnon & tertius alius Ioannes cognomine *Buridanus* Nominalium, quos vocabant, sectæ ac sensus prolixi defensores. Quorum postremus correctiones etiam his *Summulis* de suo adiiciens, huius ipsius libelli auctor vulgò laudari non erubuit. Neque tamen hæcenus ab iis, quos nuper laudavimus, meditata perpetuum scribendi cacoethes aliorum retardare aut deterere potuerunt; quin textui Buridani Ioannes Dorpius eiusdem Nominalium scholæ commentarium apponeret quæstionibus refertissimum; hinc Buridani expositiones Georgius Bruxellensis, atque utriusque, Georgii nempe ac Dorpii, commentariorum amplificationes Ioannes Maioris publicarent.

161. Porrò aliàs *introductiones*, quas *terminorum* nomine appellaverunt, Petro de Alliaco satis breves, Ioanneque ipso Maioris aliquantulum auctas, aliisque alias superiorum glossas obtrudentibus: evenit planè, ut veræ ac solidæ studium logicæ philosophiæque, triennio aliàs absolvendum, maiori ex parte sophistarum cavillis & inextricabilibus argumentorum nodis loco suo & possessione decederet. Hic fuit nempe successus progressusque, quem nisi feliciora liberalium artium tempora in melius hoc est ad rectam viam revocassent: haud utique esset cur Petro nostro aliquam gratiam haberemus, qui in vestro suo infinitam Scriptorum literis & otio suo alienoque abutentium, vim ac veluti turbinem concitavit.

Ant. Senensis, Ambrosius Thegius, Alphonsus Fernandez, Seraphinus Razius. Marinæo Siculo, qui duobus distinctis capitibus libri 6. De laudibus Hispaniæ: altero De Petro medico Episc. Tuscul. & Summo Pontifice, altero de Petro Hispano mathematico & philosopho agit. Didaco Rodriguez de Almeida ducentorum annorum Scriptori, in *Valerio historiar. vulgaris* Hisp. linguæ lib. 6. cap. 9. Petro Ciruelo ubi supra. Lib. 21. De los santos de España cap. 17.

(1) Iure de hoc Petro Hispano *Summularum* inventore dubitant Quetifus & Echarlus, Dominicanus

ver in cœnobio S. Dominici Stellæ Navarrae regni urbis. Necnon & in volumine ms. bibliothecæ Hispalensis Ecclesiæ, quod *Summula cum commento Bartholomæi* inscriptum est, hæc legitur operis totius conclusio: *Et in hoc terminatur lectio, & per consequens totus liber Bartholomæi super primam partem magistri Petri Hispani de ordine Prædicatorum* (1).

163. Sed & aliquid habemus his ex eodem Petro Ciruelo adiungere. Alterum nempe is PETRUM HISPANUM, præter priorem hunc *Summularum* inventorem, cognitum habuit, quem iunior appellat, cum tempore, tum professione vitæ diversum. In clericali enim statu honestissimè vivens, philosophus fuit atque theologus doctissimus, omniumque bonarum artium disciplinis excultus: utpote quem non barbarum ævum, sed cultior utique ætas tulit. Huic tribuit Ciruelus commentaria

I. *In spheram Ioannis de Sacro-bosco.*

II. *In arithmeticam & geometriam Thomæ Bravadinii.*

III. *In perspectivam Cantuariensis.*

IV. *In Aristotelis prædicamenta seu categorias, & posteriora analytica.*

164. Huius quoque Petri iunioris adscriptum nomini circumferri ait in antiquis quibusdam exemplis *Summularum* opus hoc titulo:

Petri Hispani recentioris opusculum Summularum ad magnam logicam Aristotelis introductorium. Hoc inde natum aiunt, quod iunior hic Petrus conterranei sui & sibi cognominis Petri alterius dolens vicem, cuius libellus scilicet orto iam disciplinarum fidere propter ruditatem stili contemnebatur: eidem limam iudicii ac fermonis admoverit, inductis insuper quæ necessaria, deductisque prudenter quæ superflua essent, omniaque in commodiorem ordinem redegerit.

165. Exemplum esto septimi & ultimi libri postremum caput *De redditione omnium fallaciarum ad ignorantiam elenchi*: quod in recentioris Petri editione omnino reiectum fuit; quemadmodum & exfulare hinc iussus est *Tractatus de parvis logicilibus* (de quo agit Io. Ludov. Vives in *De causis corruptarum artium* libro 3.) hoc est, *de ampliationibus, suppositionibus, restrictionibus, appellationibus, atque aliis proprietatibus terminorum.* Hæc omnia Petrus Ciruelus. Congeremus ergo hæc omnia quæ Petro Hispano, præter iam supra memorata, novimus adscribi consue-

vif-nushe Instituto fuerit T. I. pag. 485. & seq. Vide quæ Noster infra, hoc titulo & capite, n. 178.

visse, ut aliquem horum trium apud diligentiores rei difficultis percuratores auctorem suum nominare aliquando valeant. Ludovicus nimirum Iacobus à S. Carolo, helluo librorum & bibliothecarum diligentissimus inspector, in *Pontificia bibliotheca* ultra opera medicæ artis & *Summulas*, alia hæc dialectica & philosophica Petro suo Lusitano, seu Ioanni Papæ, attribuit

166. *Parva logicalia.* Quæ edita sunt seorsum à *Summulis* anno MDXCIII. in 4°. Venetiis.

167. *Tractatus logicalia* sex, quos cum copulatis *elucidariis magistrorum in bursa montis Coloniae regentium* edidit Henricus Quentelius Coloniae MDIII.

168. *In physiognomicam Aristotelis.* Exstat ms. Cantabrigiæ in bibliotheca domus S. Petri vol. 54 num. 3. Et in Vaticano codice, & iis qui Ducis Urbini fuere, num. 472. pag. 46. legitur *Petri Hispani sententia super libro physiognomiæ Aristotelis.*

169. *Dialecticam.* Exstat ms. in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Patavii teste Philippo Thomafino. In hanc dialecticam (ait à S. Carolo) Christophorus Hegendorius *Pragmata* Basileæ apud Cratandrum anno MDXL. in 4°. edidit. Fuit & ms. hæc dialectica in bibliotheca Cardinalis Carpenfis. *Logica* Petri Hispani Hebraicè versa reperitur ms. in bibliotheca Cæsarea Viennensi, auctore Spizelio in *Sacris biblioth. illustr. arcanis* pag. 73. *Dialectica* ex interpretatione Græca Maximi Planudis ms. in bibliotheca Veneta Barociana, Thomafino teste p. Sunt & alia, quorum is non meminit, nempe

170. *In logicam reparaciones Petri Hispani*, Coloniae anno MDCX. editæ. Sunt in bibliotheca Sapientiæ Romanæ.

171. *Modernitates logicalia* Petri Hispani fuere inter libros, quibus utebatur in via Benedictus XIII. Papa, ut in earum catalogo legitur, quem habet Barberina bibliotheca Romana.

172. *Textus & copulata* Petri Hispani edita in 4°. anno MCDXCIV. fuere in bibliotheca eiusdem Cardinalis de Carpi.

173. *Petri Hispani lectiones in primum lib. physicorum* servantur mss. in Mediolanensi Ambrosiana.

174. Exstant in Hispalensis almæ Ecclesiæ bibliotheca, quæ D. Ferdinandi Coloni, magni Christophori filii & in eadem Ecclesia sepulti, olim fuit, quædam Petro Hispano tributa opera, sive ms. sive vagiente adhuc typographia edita, quorum en rationem.

175. *Textus omnium tractatum Petri*

Hispani cum copulatis secundum doctrinam S. Thomæ, iuxta processum magistrorum Coloniae in bursa montis regentium. Possessor Colonus inscriptum à se habebat: *Petri Hispani tractatus logicalia cum commento Lamberti de Monte*, anno MCDLXXXIX. folio.

176. *Glossulæ Petri Hispani super Ioannicum* ms. nec satis distincto isto titulo, in charta pergamena in folio.

177. *Summulæ Petri Hispani cum interpretatione Versoris doctoris Parisiensis* Venetiis MDXVIII. folio.

178. *Summulæ cum commento Bartholomæi* ms. antiquo satis caractere. In fine habet: *Et in hoc terminatur lectio, & per consequens totus liber Bartholomæi super primam partem mag. Petri Hispani de ordine Prædicatorum. Deo gratias. Amen.* Quod valdè notandum ad constituendum Petrum Hispanum Dominicanum.

179. *Petri Hispani Summulæ cum comment. Dorpii & Ocham* (apposuit Colonus ex suo Marte hunc titulum: *Petri Hispani Summulæ cum commentario compilato ex Buridano, & Ocham, & aliis. Item Nicolaus Amans super Summul. Pet. Hisp.*) Parisiis MDX. in 8°.

180. *Hieronymus Cingularius Chrysopolitanus in omnes tractatulos Petri Hispani.* Lipsiæ MDXIII. in 8°.

181. *Gerardus Herdevicensis copulata super parva logicalia Petri Hispani.* Coloniae MCDLXXXVIII. in folio.

182. *Commentarium secundum modernorum doctrinam in tractatus logicos Petri Hisp.* MDIII. in 4°.

183. *Petri Hisp. Summulæ cum interpretat. Georgii Bruxellensis.* Rhotomagi MD. in 4°. Hæc omnia inter Colonæos libros.

184. Hic autem Dominicanus horum operum seu partis auctor, Petrus forsitan est de Blanes, seu Valentinus seu Catalanus, creatus à Benedicto XIII. Cardinalis diaconus S. Angeli anno MCCCXCVI. Panvinio & Ciaconio testibus; idemque eius Pontificis causæ, quæ totâ ferè Europâ contra Bonifacium Papam IX. in factiones iverat, de scripto patronus & propugnator: de quo Raynaldus in Bonifacii gestis. Huic gesta alia, tamquam ex eodem Panvinio proficiens, falsò imputat Gaspar Escolanus in *Historiæ urbis & regni Valentia vernaculè* conscriptæ lib. 9. cap. 11. num. 8. Qui quidem ex occasione laudatæ ibi nobilissimæ de Blanes familiæ è Sabaudia oriundæ: de hoc eius stirpis viro monet, videri sibi non nusquam lectum, fuisse hunc Petrum à patria Hispanum di-

ctum

In Romanis Pontificibus pag. 234.

Ad annum MCCCXCV. n. 5. tom. 17. *Anal. Eccles.*

In biblioth. Ven. pag. 48.

etum, cui scriptum hoc imputari solet (1).
185. Petri Hispani nomen præfertur li-
ber *De rebus spiritualibus*, aservatus in
bibliotheca Dominicanorum Bononiæ: cu-
ius rei testem habeo Alphonsum Ciaco-
nium in schedis ad *Bibliothecam universa-
lem*. Præterea eiusdem nominis æquivoco
ductus, ut credo, Balthasar Porreño in
opere suo adhuc inedito *De Cardinalibus
Hispanis*, Petri cuiusdam de Toledo, aliàs
vocati Petri Hispani, quem Bonifacius
VIII. Pontifex anno MCCCII. in Cardi-
nalium collegium assumisisse dicitur, men-
tionem habens, ingenio eius laudato, di-
gna eo nonnulla hunc scripsisse opera re-
fert, quin ultrà aliud.

186. Iam verò supremum Ecclesiæ
principem de quo nuper locuti sumus, si
unus sit atque idem Petrus quem in duos
aut etiam tres divisimus, Rex sequatur Hi-
spaniæ nostræ potentissimus ALPHONSUS X.
Sapiens cognominatus & *Astrologus*, B. Fer-
dinandi filius, Castellæ atque Legionis an-
tiquus, Murcia autem, Giennii, Cordubæ
Hispanisque regnorum novus Rex, idem-
que in Romanum Imperatorem electus.
Qui profectò, si eximiam partem ob in-
gentis doctrinæ magnanimitatis & alia-
rum corporis animique virtutum dotes fa-
mam, elatione quadam ingenii non iustò
altius se efferentis atque iactantis non de-
nigrasset: inter optimos & sapientissimos,
non tamen felicissimos, rerum dominos,
monumentum sui nominis albo sæculorum
inscripsisset.

187. Neque intendimus historiam quæ

nulla ignota est Regis, sed studiis dediti
ac Scriptoris tantum, quæ instituti est
præsentis, texere: contenti si ob chrono-
logiæ, quam accuratè persequimur, obser-
vationem monuerimus anno huius sæculi
quingagesimo secundo regni habenas à
magno parente diem suum sanctissimè ob-
eunte dimissas in manus sumisisse: quinqu-
agesimo septimo in Romanum Imperato-
rem à tribus electoribus adversus Ricar-
dum Ducem Eboracensem, Henrici Ang-
liæ Regis germanum fratrem, cooptatum
fuisse: quò proficisci cùm domesticis im-
peditis negotiis diu cunctatus esset, novæ
Rodulphi Augsburgici electioni locum fe-
cit: anno demum sæculi eiusdem octoge-
simo quarto, regni tricesimo secundo, æta-
tis LXIII. ferè exauctoratum à Sancio filio
Hispani obiisse.

188. Huius erga literas meritum bifa-
riam dividimus. Vel enim per se ipsum
ac propriâ industriâ elucubravit, vel per
alios elucubrare fecit, quæ ad posteros eius
nōmine insignita derivavere. Prioris gen-
eris certè sunt

189. I. *Libro del tesoro*: in quo doctè
ac excellenter agit de tribus philosophiæ
partibus, rationali, physica & morali.
Hunc habuit ms. in codice qui fuerat priùs
D. Iosephi Gonzalez regii Castellæ & Ca-
meræ Senatoris, Excellentissimus D. Pe-
trus de Guzman Comes de Villambrosa,
Marchio de Montealegre & de Quintana,
supremi eiusdem Castellæ Senatûs olim
præses (2).

190. Alius tamen ab hoc videtur,
quam-

tes cosas. Tertium denique Anonymum Hispanicum
sæculi, ut videtur, XIV. Lit. c. Plut. III. n. 8.
(T. I. Latinor. pag. 433.) cuius initium est: *Este
libro es llamado Tesoro: ca bien asi como el
que en pequeño lugar quiere encerrar cosas de
muy gran nobleza: : bien asi este libro es com-
plido de sabencia: asi como aquel que es sacado
de todos los miembros de filosofia en una muy pe-
queña suma. La primera partida es asi como di-
neros contados para depender todo el dia en las
cosas que ome ha menester, que quiere decir que ella
fabla del comienzo del mundo e de la antigüedad
de las viejas estorias: : La segunda partida es
que fabla de las bondades & de las maldades,
que es como piedras preciosas que dan à los omes
deleytes & virtud, que quiere decir quales cosas
debe ome fazer & quales non: : La tercera par-
tida del libro del Tesoro es Oro fino, que quiere
tanto decir como que ella enseña al ome à fa-
blar segund el enseñamiento de rhetorica, & como el
Señor debe gobernar sus gentes, que son en el su
Señorio señaladamente segund las leyes & las cos-
tumbres de Italia &c. Hæc in Bibliotheca Escuria-
lensi. Matritensis Regia bina itidem huius *Thesau-
ri* exempla possidet, utrumque Hispanicum, in qua-
rum altero, chartaceo maioris formæ, qui in eius-
dem folio 151. scriptus dicitur Vallisoleti V. Decem-*

Præter
ricos Cal-
nos de Al-
so agunt
nardus De-
in *Historia*
talonia cu-

* Tomo 2.
Theatri Ec-
cles. Hisp. pag.
1.

* Volum. 5.
Argent. apud
Zelner. ann.
MDCCXXII. in 8.

* Pag. 9.

quamvis similiter inscriptus, liber chimi-
cus in quo refert sibi datam à Deo fuisse
lapidis, quem vocant philosophorum, cog-
nitionem; ad idque præceptore usum se
Ægyptio quodam homine, quem magnis
præmiis allectum inde ad Hispaniam ve-
nire fecit: quod quidem partim soluta ora-
tione, partim versibus narrat. Specimen
huius & principium, primus typis edidit
Ægidius Gundisalvi Davila in *Ecclesiæ
Hispanensis theatro*. Unde colligere pos-
sumus, cùm germano illius temporis quo
vivebat Alphonsus idiomate conscriptus
sit, aliaque eiusdem Alphonsi opera stillo
referat: aut eius esse, aut æqualis alicuius
eloquentiæ & maiestate sermonis eius bene
imbuti: qui quidem se scripsisse librum
anno huius sæculi septuagesimo secundo
annotatum insuper voluit.

191. *Thesaurum* Alphonsi Ioannes lau-
dat Mariana in tractatu *De adventu S. Ia-
cobi in Hispanias*. Nec dicere possumus, an
hic sit *Philosophiæ occultioris liber*, præci-
pue metallorum, qui eidem adscriptus in
Theatro chimico legitur *; ubi tamen Al-
phonsus Rex Castellæ, sapientissimus Ara-
bum philosophus ridiculo errore audit. Mem-
init quoque Borellius in *Bibliotheca chi-
mica* †, *Clavis sapientiæ* Alphonsi, quæ sic
incipit: *Quia semper honoratiss. (1).*

192. II. *Libro de las querellas* versibus,
quos de arte mayor idiotismis noster vo-
cat, eo tempore vulgaribus, iam antiqua-
tis, dodecasyllabis, nec maiestate & har-
moniâ vacuis; qui tamen hendecasyllabis
ab Italia petitis grandiori cothurno elatis
locum suum pridem cesserunt. Lamentatur
in hoc opere Alphonsus de magnatum
regni sui vel ingratitude vel infidelitate,

quî Sancium eius filium, vivo adhuc patre
Regè ac derelicto eo sequerentur.

193. Nuncupavit librum Didaco Petri
Sarmiento hac ogdoade:

*A ti Diego Perez Sarmiento leal,
Cormano, e amigo, e firme vassallo,
Lo que à míos homes de cuita les callo
Entiendo dezir, plañendo mi mal.
A ti que quitaste la tierra e cabdal
Por las mias faciendas en Roma e aliende,
Mi pëndola buela, escúchala dende,
Cà grita doliente con fabla mortal.*

Prosequiturque:

*Como yaz solo el Rey de Castilla,
Emperador de Alemania que soe,
Aquel que los Reyes besavan el pie,
E Reynas pedian limosna è mancilla:
El que de hueste mantuvo en Sevilla
Cien mil de à cavallo y tres doble peones,
El que acatado en lexanas regiones
Fue por sus Tablas, y por su cochilla.*

Quod libri principium nunquam luce do-
nati ex D. Iosepho Pellizerio archichro-
nographo regio habuimus † (2).

194. III. *Libro de la vida y hechos de
Alexandro Magno*. Metricum id quoque
opus diverforum rhythmi ac mensuræ, ut
patet ex his versibus, quos apud eundem
Pellizerium † rei auctorem legimus, de
expeditione Alexandri in Libyam atque
Ammonis delubrum:

*Subingada Egipto con toda su grandia,
Con otras muchas tierras, que contar non
podria,
El Rey Alexandre señor de grand valia
Entrol en voluntad de ir en romeria.
Puso su esportiella, e prisò su bordon,
Pensò ir à Libya ala sied de Amon (3).*

195. IV. *De los loores y milagros de*

*nues-
sauro vindicet. De Bruneto Latino hæc Fabricius
med. & inf. T. I. p. 286. Thesaurum in tres distri-
butum partes quibus historiam omnem doctrinam-
que moralem & Rhetoricam voluit complecti con-
stat in Gallia ab eo primum Gallice compositum,
& ab ipso etiam auctore versum Italice, ab aliis
deinde in Latinam Linguam translatum. Apud
Gesnerum nulla huius Bruneti Latini mentio.*

(1) Late de hoc Alphonsi Regis thesauro Chimico
D. Sanchezius T. I. syllog. à pag. 152. & Rodrigue-
zcius T. II. pag. 628.

(2) Plurima item ac scitu digna de hoc Alphonsi Re-
gis Poematio D. Sanchezius T. I. syllog. pag. 149.
à n. 224.

(3) Alexandri Poema sub Alphonsi Regis nomine ha-
ctenus circumlatum, & in Matritensi Ducis Infanta-
tûs Bibliotheca diu latens, benigno quodam sidere de-
textit Cl. D. Franciscus Cerdanus Ricus (ut in eius
Append. III. in Ger. Io. Vossii *Partit. Orat. Mar-
triti* 1781. pag. 147.) & in dias luminis auras pro-
tulit D. Sanchezius *Sylog. Poemat. Hisp. T. III.*
qui non improbabiler existimat eius Poematis aucto-
rem esse Ioannem quendam *Laurentium Seguram*
de *Astorga*, ne nomine quidem Eruditus nostris ha-
cte-

* Id scriptum
reliquit D. Pe-
trus IV. Ara-
gon. Rex, quem
laudat Surita.
lib. 4. *Annal.*
cap. 47. Idem
lib. 9. cap. 64.
Roder. Sancius
Hisp. Hisp. par-
te 4. cap. 5. Ga-
ribay lib. 13.
cap. 15.

(1) Neuter è Bibliographis Valentinis, neque Que-
tius, aut Echardus huius Petri de Blanes meminere.
(2) De huius *Thesauri* auctore atque interpretibus
vix est ubi pedem figas. Terna eius exempla reperi
in Bibliotheca Escurialensi, è quibus bina Alfonso Re-
gis nomen in fronte gerunt, tertium anonymum. E
prioribus alterum Hispanicum sæculo, ut videtur,
XIV. exaratum, Lit. p. Plut. II. n. 21. (T. III.
Latinor. pag. 73.) lacerum initio ac misere deforma-
tum, reliqua utcumque melius habita; extrema ve-
ro pars quæ de Rhetorice agit sub hac rubrica maiore:
*Aquí comienza Rhetorica que es ciencia de la buena
razon que enseña & muestra à ome à bien fablar,
intgra prorsus totisque CV. capitibus constans, in
cuius fine legitur: Aquí se cumple de escrevir el li-
bro del Tesoro con la gracia è bendicion del muy
glorioso Señor Dios que es Rey de paz eterna. Et
por su alto remedio è esfuerço lo acabè de facer.
Porque el dà primeramente è otorga la vida al
ome para complir las obras. & à el lbo è bendi-
go con anima & cuerpo por siempre Amen: quæ
Auctoritine an Interpretis verba sint, quis divinave-
rit? Alterum exemplum Gallicum aliquanto recentius,
Lit. I. Plut. II. n. 3. (cod. T. III. pag. 251.)
hoc titulo: *Ci comence le liure dou Tresòr le quel
comence Maître Brunet Latin de Florence de la-
tin en Romanz & parole de la naissance de tou-**

Nobilitas de
la Andaluçia,
in Indice libro-
rum quibus fuit
usus.

nuestra Señora, & id quoque versibus: cuius quidem libri fecit mentionem Gundisalvus Argote: de Molina in *Historia* sua nobilium familiarum, quæ ad Beticam adversus Mauros expeditionem venerit, Cantica tamen (seu vulgò Cantares) librum vocans. Erat ab hinc aliquot annis codex ipse Regius, hoc est iussu eiusdem Alphonfi ut conicere datur pulcherrimè in membranis scriptis historiisque versicoloribus variegatus, penes D. Alphonsum de Siliceo, curiosum literarum omnium generis æstimatorem, uti accepimus ab amico nostro D. Ioanne Luca Cortesio literis ad nos datis XIX. Sept. MDCLXXIV. ex curia Matritensi. Nunc iam est, quum hæc scribimus, inter eiusdem D. Ioannis

ætenu notum; (Vid. Sanchezii Prologus ad Eiusd. T. III. n. 16. seq.) ac proinde Alfonso abiudicandum.

(1) De Canticorum (vulgo *Las Cántigas*) Beatissimæ Virginis Mariæ metrico Alfonso Regis opere, sistere hic placuit quæ in recensione insignis eorumdem membranacei Escorialensis codicis *Lit. b. Plut. I. n. 2.* in promptu olim, id est ad annum MDCLXXIII. nobis occurrebant (T. I. *Latinor. pag. 155.*) nimirum:

Alfonfi cognomento Sapientis liber inscriptus LAS CANTIGAS DE SANTA MARIA, Gallico an potius Lusitano sermone incertum, versibus tamen alligato. In eo, quantum liber est, (est autem volumen ingens) in laudes Beatissimæ Virginis MARIE Rex iuxta pius & sapiens totus effunditur, virtutes ac dona quibus Eam Spiritus Domini replevit deprecans, Eiusdemque opem humiliter implorans. Metri genus varium atque insolens. Sunt in eo sex septemque syllabarum versus, pares, impares, alterni: sunt & binarii octo syllabarum, dimetris Latinis Iambicis respondentes: sunt item & novem, quos iure sesquialteros dixeris; decemque atque undecim syllabis constantes, HENDECASYLLABI proinde dicti, unde & Hispanicum ENDECAS, quamvis hodierno usu aliò detortum; necnon hexametri dodecasyllabi trimetris Iambicis respondentes; itemque tredecim, quatuordecim ac sedecim demum syllabarum; quindecim vero, quales apud sequioris ævi Græcos POLITICI, apud nos hymni sacri in Passione Domini: LUSTRA SEX &c. & PANGE LINGUA GLORIOSI LAUREAM &c. necnon profanum inscriptum Veneris pervigilium: VER NOVUM &c. nullum observavi. Horum vero carminum alii perpetuo rhythmo à primo usque ad ultimum strophæ versus procedunt; alii alterno ordine rhythmum conficiunt; ultimus autem singularum stropharum versus prioribus eiusdem strophæ versibus asymphonus est, postremis autem reliquarum stropharum fere perpetuo symphonus, ut sæpius à nobis observatum. Aliis præterea exordium præponitur, sive exordium, in fine uniuscuiusque strophæ recurrens: quas Itali RITORNELLOS, Hispani ESTRIVILLOS vocamus; singulorum autem Canticorum sive Odarum initia technicæ notæ adscriptæ sunt ad musicales modos. In utriusque exempli subdere.

Versus sex syllabarum pares:

Quen dona fremosa

Et boa quiter amar

Am' a grioriosa

Et non poderá errar.

Lucæ libros. Miracula plusquam ducenta, maiorem partem sui temporis, & singularia quidem aliàs inaudita Rex enarrat, alterâ paginâ collocatis versibus, è regione autem pictis affabrè historiis miraculorum.

196. Suspiciatur autem idem Cortesius huic volumini deesse aliquid, aut maioris operis partem esse. Consideratur enim miraculum, quod Domina nostræ del Castillo de Chincosa vulgò appellant; cuiusque idem Argote meminit in laudata *Historia Baticæ nobilitatis*. Hæc, ferè omnia poetica, nota sunt nobis hæcenus Alphonfi Regis opera (1). Nec dubito quin alia eius nomen præ se in ore omnium hominum ferentia plura eius curæ & industria habeant; quantumvis regiis iussu & auspiciis

Septem sexque syllabarum alterni & impariter iuncti:

Macar poucos cantares

Acabei è con son.

Virgem dos teus mirages

Peço chora por don.

Septem syllabarum, pares:

Beneyto foi d dia

E benaventurada

A ora que à Virgem

Madre de Deus foi nada.

Octo syllabarum, pares:

Muito devem os varones

Loar à Santa Maria

Que sas graças è seus dones

Dà à quen por ela fia.

Novem syllabarum, pares, quod metri genus rarius in codice occurrit:

Semor vos embiastes por m.

E tanto vos vosa carta vt.

Vin quanto pude aquem' aqui.

Et el Rey logo resposill' assi.

Decem syllabarum, pares, frequentissimi:

O que à Santa Maria mas despráz

E de quen a o seu Filho pesar fáz.

Undecim syllabarum, pares:

Santa Maria os enfermos sana

E os sanos tira de via vana.

Duodecim syllabarum, pares:

O que pô la Virgem de grado seus dones

Dêr: d'aruolla ela grandes galaradones.

Tredecim syllabarum, pares:

Com Deus fez vino d'agua ant' archetrichino

Ben assi pois ja Madr' acrecentou d'vino.

Quatuordecim syllabarum, pares:

Ben guarda Santa Maria pela sa virtude

Las relicas porque muitas receben saude.

Quindecim syllabarum, nullus; sexdecim pares, rari, nimirum:

E desto vos quer eu ora contar segund à

letra diz

Un mui gran miragre que facer quis po la

Emper adriz

De Roma segund eu contar os: por nome

Beatriz

Santa Maria a Madre de Deus. ond' este

cantar fiz

Que à guardou do mundo que lle foy mal

jotz.

Quorum postremus versus impar ac tessaradecasyllabus

Ad quadringenta aureorum millia quidam extendunt V. Caramuelem de hac summa disquirentem parte 1. *Mathesis* in disputatione proemiali art. 14. num. 34. Ricciolum in *Chron. astrologorum Almagesti* sui parte. 1. volum. §. 260. pag. 354.

In *Astronom. hist.*

In *Præfat. ad Almag. Ptolemæi.*

In *Oratione de laudibus astronomie* Hostres laudat Athan. Kirkerus in *Arithmologia* part. 1. cap. 4. pag. 49. & 55.

In *Chronol. Mathematicorum* pag. 56.

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

In *Præfatione novi Almagesti.*

ciis elaborata ab aliis credantur fuisse. E quibus, si non Scriptoris, saltem meritum promotoris & auctoris, hoc est veri literarum omnium ac literarum sui temporis, sive in philosophica sive in medica sive in prudentiæ iuris sive tandem in sacra profanæque eruditionis & historiæ disciplinis excellerent, Mæcenatis, inclytum reportavit. De quibus sigillatim agendum est. In hoc enim rem nostram procuramus. Cùm cives Hispaniæ sint ex iis plures, quorum industriam & stilum ad peragenda ea Rex applicuit sapientissimus. Notiora sunt.

197. V. *Tabularum Astronomicarum* opus celeberrimum, quas Alphonfinas posterior mathematicorum vocavit ætas. Hæc cælestium motuum tam errantium quam fixarum stellarum, quæ ab observationibus Ptolemaicis multum iam desciverant, rationes continent, quæ ad superius usque sæculum in usu fuere. Astronomis pluribus viris ævi eius clarissimis ex Africa & aliunde magno impendio evocatis id conficiendum, quod potentissimo ac doctissimo principe dignum esset, opus commisit. Quorum præcipuus fuisse Hebræus quidam dicitur ISAAC AZAN, id est cantor, quod synagogæ Toletanæ cantor esset. Isaacum Ben 7 Sid vocant Hebræi Scriptores librorum *Iuchassin* & *Scialseleth hakabbalà*, ut observavit amicus noster abbas Dom. Iulius Bartholoccus Cisterciensis in *Bibliotheca magna Rabbinica* sive *De scriptis Hebræorum*: quæ bene inter se duo conveniunt, alterum patris, alterum officii, nomina.

198. Attamen cum eo admovisse operi manus & laborem Alfarabium, Aben Raghel, Profatium, Mahomad Haomar, necnon & Omar si alius est Hali, Geberum Hispalensem, Zacutum, Calo. Calonymum, & alios quamplurimos: partim Iacobus Christmannus & Augustinus Riccius, partim Lucas Gauricus auctores sunt. Sed vixisse hos omnes Alphonso æquales non facilè ab aliis impetrabitur. Alfarabium quippe decimi aut undecimi sæculi auctorem Iosephus Blancanus, sicut & Geberum Io. Bapt. Ricciolus credidere: qui Geberi & Arzakelis Hispalensium observationibus eos fuisse usos *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

Iabus est. D. Rodriguezins nostra hæc de modo in Bibliothecam suam transtulit T. II. p. 641. Alterum huius operis exemplum existat in eadem Escorialensi Bibliotheca *Lit. t. Plut. I. n. 1.* in quo singularum Beatissimæ Virginis miraculorum quæ in eo recensentur historiæ non ineleganter pro illorum temporum ratione depictæ sunt, stupendo sane labore atque immenso

qui *Tabulas* Alphonso componere, potius quàm operas suas contulisse his utrumque viventem & præsentem existimabat, uti in Gebero annotatum à nobis fuit.

199. Profatium verò Iudæum vixisse circa annum MCCCCL. hoc est post sæculum integrum, censuit Ismaël Bullialdus. Aben-Raghel est idem qui Hali; fuit enim filius Aben-Raghel, vixisseque hoc sæculo dicitur, quem in Hispanum vertendi curam, ut infra dicemus, Alphonfus Hebræo cuidam delegavit. Zacutus verò, si est Abraham Zacutus libri *Iuchassin* auctor, ante sesquisæculum, hoc est proavorum, floruit tempore (1).

200. Diversum omnino est quòd Alphonfus ipse dicitur in quodam codice seu exemplo harum *Tabularum* scriptum reliquisse: qui codex fuit penes Ioannem de Herrera Bustamante, doctissimum Philippi II. Regis architectum, uti refert Hieronymus Romanus de la Higuera in *Historiæ suæ ms. urbis regniq. Toletani* lib. 22. cap. 13. Ibi enim legitur *Alphonsum iussisse Toletum ut convenirent Aben Raghel, & Alquibitium, quos præceptores suos appellat, Toletanos: Aben-Musium & Mahomad Hispalenses: Ioseph Aben-Hali, & Iacobum Ab-Vena Cordubenses, pluresque alios ad quinquaginta & ultra è Guasconia & Parisiis ingentibus expensis convocatos; hisque curam imposuisse vertendi Ptolemæi Quatripartitum, & colligendi libros Mentensianis & Algazelis; præsertimque huic rei incubuisse Samuelem, & Iehudam Elconheso, quem Alfaqui Toletanum vocat; hosque in palatio quod extra Toletum à Galiana (ut aiunt) Regina appellationem habet, congregatos, quibus ipse Alphonfus eo autem absente Aben Raghel & Alquibitius præerant examinandis firmamenti atque stellarum motibus ab anno MCCLVIII. usque ad MCCLXII. attentissimè ac perpetuò vacasse, tandemque *Tabulas* quibusde loquimur confecisse. Quo absoluto negotio Rex dicitur omnes sive pecuniâ, sive exemptionibus tributa solvendi, quæ ad eorum quoque heredes pertingerent, alacres ac locupletes dimississe. Quarum exemptionum conservari vel nunc instrumenta Toleti XII. die Maii erae MCCC. (qui est annus MCCLXII. supra memoratus) confecta, idem subiungit:*

L
cuius sunt: prorsus ut Regium opus è vestigio esse dignoscatur. In Regia Matritensi existat exemplum recens è Toletano antiquo codice, cura & studio Cl. Andreae Marci Burrielli descriptum.

(1) *Tabularum* Alfonso varia in Regia Escorialensi & Matritensi existant exempla, & nullibi non sunt apud nos obvia.

In *Præfatione ad astronom. philolalicam.*

Verba Higuera: *Mandò el Rey que se juntasen*

AbenRagel y Alquibitio sus maestros, naturales de Toledo, AbenMusio y Mahomad de Sevilla, y Josef AbenHali, y Jacob Ab-Vena de Cordova, y otros,

mas de cinquenta por todos, que truxo de Gasuña y de Paris con grandes salarios; y mandòles traducir el

Quatripartito de Ptolemeo, y juntar libros de Mentensian y Algazel. Diose este cuidado a Samuel, y Jehuda, Elconheso, Alfaqui de Toledo, que se juntasen en el alcazar de Galiana, donde disputassen sobre el movimiento del firmamento, y estrellas. Presidian, quando alli no estava el Rey, AbenRagel y Alquibitio. Tuviron muchas disputas desde el año de MCCLVIII. hasta el de MCCLXII. Y al cabo hizieron unas Tablas tan famosas como todos saben. Y despues de haver hecho esta grande obra, y de haberles hecho muchas mercedes, los embid contentos à sus tierras, dandoles franquenzas, que fuesen libres ellos

9. sus descen-
dientes de pe-
chos, derechos
y pedidos, de
que hay cartas
fechas en To-
ledo doze dias
andados del
mes de mayo
era de mccc.

cuius verba, quia inedita hætenus sunt, remque ab opinione laudatorum prius auctorum valde diversam continent, oræ imprimere pretium operæ duximus.

201. Non quidem dedignatus fuit Rex sapiens mathematicarum artium summum fieri artificem: quod infra dignitatem excellentiæ Epicratis, quocum loquitur in *Amatoria oratione*, Demosthenes arbitratur. Sed neque hæc *Tabulæ* scopum suum ferire omnino potuerunt. Quinimmo ab ipso Alphonso post quadriennium correctiores fuisse emissas Augustinus Riccius scriptum reliquit in libro *De motu octavæ spheræ* cap. 46. ut postea dicemus, cum de interpretatione Albategni *Canonum* ab eodem Rege procurata mentio fiet. Necnon variantibus temporum spatio stellarum ac cæli motibus Nicolaus de Cusa Cardinalis decimo quinto sæculo *correctionem* earum dedit; alii tamen, scilicet Ioannes de Linneriis^m Gallus, & Ioannes de Saxonia *Canonibus* suis illustrarunt.

202. Quod verò ad editiones attinet, primùm, ut suspicor, C. Ioannes Lucilius Santritter Germanus de Fonte-salutis, vulgò dictus Heilbronensis, in *facillimum* (ait) ordinem suâ operâ *redactas*, Venetiis anno MCDXCII. in 4°. publicavit. Ad hoc fortasse *Tabularum* conficiendum opus pertinuisse videtur liber *Instrumentorum* Alphonsi, quem se vidisse ex Arabico in Castellano, & inde in Latinum idioma conversum, Egnatius Dantes quarta parte *Astrolabii* scribit, Ioanne Baptista Ricciolo in *Chronico Astrologorum* &c. referente. Eodem matheos, præsertimque astronomiæ & astrologiæ studio Rex incensus, eruderandis Arabum thesauris, & in com-

(1) Exstat in Laurentiana Escorialensi *Lit. e. Plut. III. sub n. 4.* hoc titulo: *Quadrupartiti Ptolemæi operis expositio ex Arabico in Latinum translata iussu Alfonsi X. Castellæ Regis cognomento Sapientis, cum glossis prudentissimis Hali Aben Rudianis Philosophi, qui à Deo habuit* (inquit Tebaldus) & sua consideratione mirabili, ut plenius intelligeret ipsa verba; & quidquid per ea voluit patefacere Ptolemæus transferre providit. Et paucis interiectis: *Eum tamen librum* (idem Alfonsus) *de Arabico transferri mandavit primitus in Hispanicum idioma &c.*

(2) Habetur item in Regia Bibliotheca Escorialensi inter codices quorum lectio promiscue interdicta est num. 10. Latina operis *De iudiciis Astrologiæ Hali Abenraghelis filii* ex Hispanico idiomate versio Ægidii de Tebaldis Parmensis, una cum Petro de Rhegio Imperiali Anlæ Protonotario, iussu Alfonsi Castellæ Regis X. facta. ITEM alia ALVARI cuiusdam HISPANI qui se Regis Alfonsi facturam appellat, Num. II. inter promiscue interdictos libros. En eius priorem rubricam: *Hic est liber magnus & completus quem Hali Abenraghel summus Astro-*

pendium Hispanorum vertendis, eosdem ævi sui sapientes applicasse dicitur. Laudantur enim eius auspiciis iussuque elaboratæ.

203. *Tetrabibli*, seu *Quadrupartiti Ptolemæi Alexandrini* versio ex Arabico in Hispanum, ut iam vidimus ex Nota ipsius Alfonsi *Tabulis* suis affixa. Hanc versionem Hispanam Latio donasse quendam Ægidium Tebaldinum sive de Tebaldis Parmensem, eruditiss^m notum est (1).

204. VII. *Hali Aben Raghelis filii operis astronomici* similiter ex Arabico in Hispanum operâ Iudæ Ben-Musæ, quod ex Hispano itidem fecit Latinum idem Tebaldinus (2).

205. VIII. *Albateni Canones* ex eadem Arabica lingua Hispanos fieri fecit. Quæ versio exstat hodie in grandi volumine penes D. Ioannem Lucam Cortesium Duodecim-virum litium iudicandorum curiæ Matritensis, cuius ob ingens erga literas meritum toties meminimus. Et quia ineditus est liber, eius hic specimen dabimus. Incipit: *Aquí se comienza el libro de los Canones de Albateni, que mando escribir el muy noble Rey D. Alonso, à quien Dios de vida è salud por mucho tiempo. Capitulo I. del prologo deste libro. Dixo Mahomad hijo de Geber Albateni, que la primera cosa en que deve home comenzar en cada libro es de loar à Dios, e alabarle, que dio entendimiento al home con que se puede allegar à estas ciencias preciosas. E yo Mahomad el sobredicho, despues que estudiè mucho en esta ciencia que es la ciencia de la Astrologia, y aturè de pensar en ella &c.*

206. Continet liber LVII capita cum tabulis, figuris & instrumentis affabrè depi-

nomus de iudiciis Astrologiæ (composuit): quem Iuda filius Moysè de præcepto Domini Alfonsi illustrissimi Regis Castellæ & Legionis transtulit de Arabico in idioma maternum; & ALVARVS dicti Illustrissimi Regis factura eius ex præcepto transtulit de idiomate materno in Latinum. In Regia Matritensi exstat præterea membranaceus codex Hispanicus sæculi, ut videtur, XIII. exeuntis, operis inscripti: *De iudicio stellarum Hali Abenraghelis*, interprete Iehuda filio Moysè Alcolén (sacerdotis sive Alfaquni) in cuius initio legitur: *Por lo que Yhudá fi de Moysè Alcolén su Alfaqun, & su mercet, fallando tan noble libro & tan acabado & tan conplido en todas las cosas que pertenecen en Astronomia como es el que fizo Aly ff de Aben Ragel por mandado de dicho Señor* (Regis videlicet Alfonsi quem prænominauerat) *à quien Dios de vida: trasládolo de la lengua arabiga en castellana: & este libro es dicho por su nombre: el libro conplido en los iudicios de las estrellas: forte qui in Bibliothecis MSS. vulgo inscribitur: Mefsa-Halláh.*

^m Io. Seldenus ad *Marmora Arundeliana* pag. 138.

^o Vossius *De scientiis mathem.* cap. 35. §. 37. pag. 179.

pietis coloribusque distinctis. Post hæc sequuntur *Tabulæ* expansæ artificiosè pulcreque formata: quibus subiiciuntur aliæ *Tabulæ* Zarquielis, ut vocat, eiusdem generis; absolviturque liber tractatu, cuius initium est: *Este es el prologo del libro, que es de saber como puede home rectificar por el cuadrante sennero todas las estrellas, quier los planetas è las estrellas fixas; & de como puede escusar con ell todos los otros instrumentos de rectificar.* Constat hic tractatus tredecim capitibus. Primus: *De saber ell arredramiento dell estrella, què tanto es del Equador del dia en la parte del Septentrion, & en la parte del medio dia, e què tanto es su altura en el cerco de medio dia, por la su longura e por la sua ladera.*

207. In fine Prologi totius codicis hæc habentur: *Et por esto nos Don Alphonso el sobredicho mandamos à Rabi Çag de Toledo, nuestro sabio el sobredicho, que lo posiesse en este libro, e que lo amostrasse bien paladino, & que aduga sobre cada razon su prueba de geometria & de astrologia, por toller la dubda, e porque se paresca la certidumbre del que havemos dicho; & este libro es partido en dos partes. La primera parte es en como pueden rectificar con un cuadrante que se mueve sobre cerco, que es señalado en la tierra en lugar llano que sea enderecho del orizon, & que sea aquel cerco partido por quatro partes eguales, que sea cada parte dellas partida por noventa partes eguales, à quien dizen Zontes, & dizen à este cuadrante el cuadrante morible; & la segunda parte es en como pueden rectificar con un cuadrante que sea armado en la linea del medio dia, & que sea fixable en logar, que non se mueva, & à este dicen el cuadrante fixo; & la prima parte es partida en trece capitulos.*

208. Hoc opus est^p Mahomadis Albategnii Aracensis seu Aractensis, Syri, Geberis filii: qui cum iam suo tempore, hoc est circa annum DCCCLXXIX. Ptolemæi canones ab astrorum situ & motibus manifestè discessissent: novas tabulas cælestium motuum formavit, *De scientia stellarum* operi inscribens, quod Latinum ex Arabico fecit Plato Tiburtinus (1), & Ioannes Regiomontanus quibusdam notis illustravit. Laudat Albategnium atque eius hunc interpretem, Gulielmus Parisiensis circa *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Exstat in Regis Galliarum Bibliotheca *Part. IV. pag. 332. cod. 7266.* hoc titulo: *Liber Mahometi filii Gebir filii Cinem qui vocatur ALBATEMI in numeris stellarum, & in locis motuum earum in Interprete Platone Tiburtino.*

(2) Immo Toleti à Gerardo Cremonensi, ut Noster

hæc tempora lib. *De legibus* cap. 18. ubi, ne id omittamus scitu dignum, distinguit à Machometo pseudopropheta Machometum philosophum qui vocatus fuit *Albategni*: hunc scilicet Albategnium, profunditatem ac nobilitatem philosophicam huius *De astrologia* libri eius laudans. Occasionem dedisse dicitur huic versioni Hebræus alius Rabbi Iuda, qui conversum à se in vernaculam Hispaniæ linguam ex Arabica Albahazeni librum *De stellarum fixarum motu ac locis* Alphonsus obtulerat: cuius auctoritate permotus Rex Albategnii sententiam de motu fixarum in eo libro confirmatam elegit, & pro tabulis anno MCCLII. editis, alias correctiores anno MCCLVI. substituit, si vera sunt quæ docet ex Zacuti relatione Augustinus Riccius *De motu octavæ spheræ* cap. 46.

209. IX. *Avicenam* etiam & *Averroem* in Latinum ex Arabico converti Salmantica iussisse dicitur (2). Quod quidem fortè intelligendum sit de Avicenæ *Astronomicis*, uti refert factum D. Julius abbas Bartholoccus in laudato iam opere *De scriptis Hebræorum*; idque operâ R. Iudæ Ben-Rabbi Moysè תרבהו Hacohen, *Sacerdotis* (ut vocat) *de Toletis*, in utraque lingua & in astronomia eminentis. Eiusdem argumenti cum *Tabulis*, seu motibus stellarum, alius liber est ab eodem Rege confici iussus hoc titulo:

210. X. *Libro de las armellas*, hoc est, liber armillarum seu circulorum, ut interpretor: quem Compluti asservari in bibliotheca collegii maioris S. Ildefonsi Hieronymus Higuera refert lib. 21. *Hist. Toletana* cap. 8. In quo hæc præfatio legitur: *En el nombre de Dios. Amen. Este es el libro de las figuras de las estrellas fixas, que son en el octavo cielo, que mandò trasladar de Chaldeo y Arabigo en language Castellano el Rey D. Alonso, hijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la Reyna Doña Beatriz, señores de Castilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaen, e del Algarve. E trasladólo Jehuda Elconheso Alfaqun, e Guillelmo Arremon Daspasso clerigo, e fue fecho en el catorze año que reynò este Rey sobredicho, que andava la era de Cesar en MCCXCIV. e despues lo enderezò, e lo mandò componer este Rey sobredicho, e tollò*

L2 las
infra in *Scriptoribus incerti temporis, Lit. G.* Nec tantum Avicenæ *Astronomica*, ut suspicatur Iulius Bartoloccus loco paulo inferius à Nostro adducto, sed & *Medicine canones: Cantica: De viribus cordis*, permultaque alia de quibus in Gerardo.

¹ Apud Riccium ubi supra, verbo *Albahazen.*

² Ubi supra, verbo *Alphonsus* in 1. volum. §. 260. pag. 354.

las razones que entendió que eran sobejanas e dobladas, e que non eran en Castellano derecho, e puso las otras que entendió que complian; e quanto en lenguaje enderezó el por sí, e en los otros saberes horvo para ayudadores maestre Juan de Axssina, e à Mossen Juan de Cramona, e à Jehuda el sobredicho e à Samuel. E esto fue fecho el año xxv. de su reyno, e andava la era en MCCCXIV.

(1) In Bibliotheca Escorialensi Lit. h. Plut. I. n. r. habetur huius Ildefonsiano-Complutensis codicis exemplum à Cl. Honorato Ioannio in usum Caroli Hispaniarum Principis Philippi II. Regis filii, cuius Institutor fuit, describi iustum, in cuius fine eadem fere leguntur, nimirum:

Este libro fué sacado de uno que el Rey Don Alonso mandó traducir de Caldeo y Arabigo en lengua Castellana á Judá Elcohén ó Alhaqín é Juan de Aspáso Clerigo en la Era de MCCCXIV. (1256.) y enmendado por el dicho Rey en el lenguaje, quitando lo superfluo, y añadiendole lo que le faltaba: en lo qual le ayudaron Maestre Joan de Messina y Maestre Ioan de Cramona, y el sobredicho Judá é Samuel en el veinte y cinco año de su reynado, que era del nacimiento de Christo nuestro Señor MCCLXXVI. E quibus corrigenda videntur cognomina Interpretis Iehudæ Elcohéso, & Ioannis de Axssina; & pro iis substituenda ELCOHEN, & de MESSINA.

Opera autem in eo codice contenta cum eorum auctoribus interpretibusque hæc sunt:

- I. Cuento de las estrellas que son en el ochavo cielo. Anonymo auctore.
- II. Libro de la Esfera, de su fayçon, e de sus figuras, e de sus uebras. Compuesto por COZTA Oriental é llamado en Arabe ALCOZRI, y traducido por Maestro Iuan Daspáso.
- III. Libro del Astrolabio redondo compuesto por Rabbi Çağ Toledano. Primera y segunda parte en que se trata de cuemo se faz de nuevo, & de cuemo deben obrar con él.
- IV. Libro del Astrolabio llano. Eodem ut videtur auctore.
- V. Libro de la lamina universal: la qual fue fecha en Toledo donde fue sacada la Aqafesa del Zarguiel. & del modo de hacerla de nuevo: que fue compuesto por Rabbi Çağ el de Toledo: dividido en cinco partes.
- VI. Libro de la Aqafesa ó Aqafesa, que es llamada Lamina: la qual compuso Azarquiel el Sabio Astrolomiano de Toledo á honra del Rey Almemin, é por esso llamada Almemunia, y despues Alhabedia * traducido primeramente por Maestre Fernando de Toledo; y despues por Maestre Bernaldo, y por Rabbi Abraham.
- VII. Libro de las Armellas dicho en Arabigo DETALHAG, y en Latin ARMILLÆ, compuesto por Rabbi Çağ el Toledano.
- VIII. Libro de las laminas de las siete planetas, compuesto por Abulcacim Abnaqáh.
- IX. Libro de la piedra de la sombra, esto es del Relogio, compuesto por Rabbi Çağ el Toledano.
- X. Libro del Relogio del agua, compuesto por Rabbi Çağ el Toledano.

* Consonant quæ supra diximus in Azarquiele Lib. VII. c. 2. de Aqafesa. In codice autem Toletano Rationum Regii censur, siue, ut vulgo loquimur, Accepti & expensi Sancti IV. Castellæ Regis, circa annum MCCCXIII. scripti, AYABBA nablii seu instrumenti musicalis genus est. Apud Archiepiscopatum de Hita EXABEYA. Vid. de utroque Steph. Terrens (seu potius Cl. Andreas Marcus Burriehus) Palæogr. Hisp. Matrit. 1758. pag. 81. 82.

e la de N. S. Jesu Christo MCCLXXVI. Hucusque præfatio, ex qua liquidò apparet diversum hoc esse opus à Tabulis, & ab astronomicis laudatorum Arabum libris, quorum iam meminimus (1).

211. De Mathematicis hæc Alphonfus. Ceterum in historia providentiam æquæ Rege dignam ostendit, quum formatam voluit in latinè ignorantium subsidium, seu

XI. Libro del Relogio del argento vivo, compuesto por Rabbi Çağ el Toledano.

XII. Libro del Relogio de la candela, compuesto por Samuel el Levi Judio de Toledo; & ibidem: Del Palacio de las horas. Anonymo auctore.

XIII. Libro del estromento del levantamiento, dicho en Arabigo ATACIR, compuesto por Rabbi Çağ el Toledano.

In quibus è nostris videntur in Scriptorum aut Interpretum Hispanorum album referendi Ioannes D'Aspáso, Magister Ferdinandus de Toledo, & fortassis Magister Bernaldus; ex Hebreis autem atque Arabibus Iehudá Elcohén, Samuel Levi, Rabbi Çağ, Azarquiel, cuius iam supra meminimus in Scriptoribus XII. sæculi, & Abulcacim Abnaqáh, cui in eadem Bibliotheca Lit. O. Plut. II. sub n. 16. tribuitur Antidotarium. Videndus de his D. Josephus Rodriguez de Castro Biblioth. Hisp. Hebr. sæc. XIII. In Regia Bibliotheca Matritensi habentur etiam bina magnæ huius collectionis exempla, sæculo, ut videtur XIV. exarata, diverso tamen tractatum ordine. Ut autem nôrit Lector quam non perfunctoriè Alphonfus Rex in hoc studium incubuerit, iuvat subiungere quæ in eorum altero leguntur fol. 208. pag. 1. nimirum:

Nos Rey Alfonso el sobredicho viendo la bondad de esta aqafesa (nimirum Azarchielis) que es generalmente para todas las ladézas: y de como es instrumento muy conplido y muy acabado: é de como es caro de señalar: é que muchos ombres no podrian entender conplidamente la manera de como se face por las palabras que dixo este Sabio que lo compuso: mandamos figurar la figura della en este libro; y mandamos señalar con tinta prieta todos los arcos que son llamados Almadarát, y son los que están al par del cerco del yguador del dia enderecho dél; y á estos cercos que son llamados en arauigo Almadarát, dicen en castellano círculos circulares; y otrosy porqué están estos círculos más conosciados y mas partidos de los otros: fezimos teñyr lo que há entrel uno y el otro dellos con azafrán: é mandamos fazer otrosy los arcos que son llamados en arauigo Almamarrát que van de un polo del mundo al otro con bermellon: y los arcos de las longuézas que son en par del zodiaco y en su derecho: y otrosy los cercos de las ladézas que van de un polo de los signos al otro: y estas dos maneras de arcos son al zodiaco, como los dos otros primeros al yguador: y destas quatro maneras son todos los cercos que há en la faz de la lamina: y porqué se hacen muchos y semejantes los unos á los otros: fezimoslos señalar con colores departidas segund es dicho; y otrosy mandamos poner en el punto de medio de la faz de la lamina dos filos que están en logar de la regla que anda sobre ella, y es la regla á que llaman orizón inclinado: y con estos dos filos y con los dos lazos que fizieres poner en ellos se

pue-

potiùs ut orandi latinorum omnibus divitiis vernaculi sermonis propositum urgeret,

212. XI La historia general de España quatuor partibus: de qua post Roderici Sancii laudes parte 4. Historiæ Hispaniæ cap. 1. sanum est, & ob oculos habendum, Ioannis Vasæi iudicium in Hispaniæ Chronici cap. 4. Alphonfus Rex (ait) & ex auctoribus probatis historiam Hispaniam iussit in quatuor partes redigi, opus copiosum, & antiquo illius temporis idiomate venerabile, sed mirè vitiosum; ita tamen ut adhibito labore, & collatione auctorum, ex quibus collectum est, facillè possit in pristinum nitorem restitui; non quin alicubi tota erret via, sed in paucis, in quibus Rodericum Toletanum tamquam auctorem irrefragabilem sequitur. Similiter de historia hac censuere Florianus Docampo^s, Ambrosius Morales^t, Stephanus Garibaius^u, & alii. Asservantur quidem apud varios huius historiæ exempla: quæ differre admodum ab ea, quæ in lucem prodiit Floriani Docampi operâ primum Zamoræ anno MDXLI. deinde Pinciar MDCIV. in folio, passim annotatur. Bibliothecæ regiæ Escorialensis codex aliquantum variat^x: ubi & notatum legitur, desumptum hocce Chronicon ex historiis latinis antiquorum Idacii, Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagii, ac Roderici. Diversum quoque in nonnullis esse codicem collegii S. Catharinæ urbis Toletanæ, Ambrosius Morales admonuit^y.

In præfat. ad hanc historiam, & in epistola dedicat. sui Chron. Hisp. & lib. 4. cap. 14.

In prologo tertii volumin. Hisp. Hisp. & lib. 16. cap. 34. & lib. 10. cap. 13.

Meminit D. Petrus de la Escalera in lib. De los Monteros de Espinosa. & lib. 17. cap. 16.

213. Observatione tamen præcipua dignum est, historiam hanc penes Excellentissimum Comitem de Villumbrosa, magni Castellæ senatus aliquando præsidem, olim fuisse bipartitam, duplici hoc titulo notatam: *Historia general de España, compuesta por el Rey D. Alonso el Sabio, desde la primera poblacion de España, hasta el Rey D. Ordoño el segundo, y año de DCCCXCIII.* Seorsum altera pars legitur sic inscripta: *Historia general de España, por el mismo Rey D. Alonso el Sabio, desde el principio y origen de los Godos hasta la*

puede fazer todas las obras que fazen con la faz de la lamina que es figurada en este libro. assi como si fuesse fecha de latón: otrosy mandamos figurar las espaldas della con todos sus señales: y otrosy la regla del orizón inclinado. y el Alhidada, y la atravesada.

Iussit præterea Alphonfus in Hispanum sermonem transferri *Incerti Chaldei*, ut ferebatur, librum *De gemmis seu lapillis*, eorumque colore, magnitudine atque efficacitate; necnon de peculiari in eos astrorum & planetarum influxu: quem librum Arabicè primum vertisse dicitur *Abolais* quidam Arabs; & ex Arabico Hispanum fecere Rabbi Iehuda Mofche (seu Moïsi) filius, iunior dictus, Toletanus, Alphonfi medicus; & *Garsias Perefus* Alphonfi Re-

gloriosa muerte del santo Rey D. Ferrnando, y año de MCCLII. Harum cum edita diversitatem non mediocrem observaverunt ii, quibus codices mss. hauriendi oculis copia fuit.

214. Immo sub *Historiæ generalis Hispaniæ* nomine diversas ire historias valde inter se variantes observavit Gundisalvus Ferdinandi Overensis in Quinquagenis suis mss. cuius verba refert in historia vulgaris linguæ *De el origen de los Monteros de Espinosa* cap. 3. D. Petrus de la Escalera Guevara. Ceterum hanc historiam non iussu Alphonfi, alieno tamen labore, sed ab ipso formatam innuunt ea præfationis verba: *Mandamos ajuntar quantos libros podimos haver de historias, &c.* Et mox: *Y compostimos este libro de los fechos que hallarse podieron, &c. Esto fecimos, &c.* quibus propriâ industriâ, non auspiciis tantum, editum opus significari quis non videt (1)?

215. Alia prorsus est ab hac Alphonfi X. alterius Alphonfi Regis XI. sive ultimi, *Historia*, quarum utriusque Florianus Docampo in prologo suæ *Hispaniæ Historiæ* meminit, habebimusque & nos mentionem, cum ad huius Alphonfi XI. ætatem perventum sit. Nec minus diversa est ab hac Alphonfi nostri *Hispaniæ generali historia* de qua egimus, univèrsalis alia, quæ hoc titulo insignis ex parte adhuc existat, paucissimis cognita & adhuc paucioribus visa. En titulum:

216. XII. *La grande y general historia.* Primum huius volumen habet Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, magnique, atque instar thesauri habet. Codex est membranaceus, magnitudine par iis, quibus divina officia in choro cantanda describi solent, palmi verò altitudine, figurisque antiquis exornatus. In fine dicitur scriptum fuisse Hispali erâ MCCCXXXVII. qui est annus redempti orbis MCCCXXXIX. Inscriptionem & initium operis lectori non invidibimus.

Aqui

gis Clericus; atque Hispanicè inscripserunt: *EL LAPIDARIO*, in quo de CCCLX. lapillis eorumque mirabilibus virtutibus agitur. Bini huius versionis habentur codices in Regia Escorialensi, nimirum Lit. h. Plut. I. num. 16. & *Digramm. & Plut. II. n. 16.* De utroque hoc codice ac de singulis lapillorum nominibus atque *evangelia* late D. Iosephus de Castro *Biblioth. Hebr. Hisp. in R. Iehuda Moscha T. I. à pag. 103.*

(1) Generalis quæ sub Alphonfi nomine circumferatur Hispaniæ Historiæ dena minimum exempla habentur in Regia Bibliotheca Matritensi; totidemque in Escorialensi, quæ singulatim indicare longum esset. Existant etiam in Bibliothecis Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, Salmanticensis Academiæ, atque alibi passim.

Aquí se comienza la general e grand Estoria, que el muy noble Rey D. Alfonso, hijo del noble Rey D. Fernando, y de la Reyna Doña Beatriz, mandò fazer.

PROLOGO.

Natural cosa es de cobdiar los homes saber los fechos que acahescen en todos los tiempos, tambien en el tiempo que es passado, como en aquel en que estan, como en el otro que hà de venir. Pero destes tres tiempos no puede home ser cierto fueras da quel que es passado: ca si es del tiempo que hà de venir, non pueden los homes saber el comienzo nin la fin de las cosas, que y avernàn, e por ende non lo saben ciertamente. E si es del tiempo en que estan, maguer saben los comienzos de los fechos que en el se facen, porque non pueden saber la fin quel serà, tenemos que non lo saben complidamente. Mas del tiempo passado, porque saben los comienzos e los acabamientos de los fechos, que y se ficieron, dezimos que alcanzan los homes por este tiempo ciertamente el saber de las cosas que fueron. Onde porque el saber del tiempo que fue es cierto, e non de los otros dos tiempos, assi como diximos, trabajaronse los sabios homes de meter en scripto los fechos que son passados, por haber remembranza dellos, como si entonces fuesen, e que los supiesen los que havien de venir assi como ellos, e fizieron desto muchos libros, que son llamados Estorias, e gesta, en que contaron de los fechos de Dios, e de los Profetas, e de los Santos, e otro si de los Reyes, e de los altos homes, e de las cavallerias, e de los pueblos, e dixieron la verdad de todas las cosas, e non quisieron nada encobrir, tambien de los que fueron buenos, como de los que fueron malos. E esso ficieron porque de los fechos de los buenos tomassen los homes exemplo para fazer bien, e de los fechos de los malos, que recibiesen castigo por se saber guardar de lo non fazer. Onde por todas cosas yo D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Toledo de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jahen, e del Algarve; fijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la muy noble Reyna Doña Beatriz, despues que hove fecho ajuntar muchos escriptos, e muchas Estorias de los fechos antiguos, escogì dellos los mas verdaderos, e los mejores que y sope, e fiz ende fazer este libro, e

² Hoc est De bellis. Ita significat verbum Cavallero, & Cavalleria, pro milite, & bello usus illius temporis, ut in legibus Partitarum 3. tit. 1. part. 2. L. 3. tit. 4. L. 5. tit. 7. L. 2. tit. 8. part. 5. Vegetio De la Cavalleria, hoc est, De re militari, existat Hispanè conversus in biblioth. Escorial.

(1) Existat in Bibliotheca Regia Matritensi is idem Ioannis olim Luca Cortesii membranaceus sæculi XIII. codex, CCCXXIV. foliis constans; mutilus tamen in fine, desinensque in Deuteronomio, hæc ru-

mandè y poner todos los fechos señalados, tambien de las Estorias de la Biblia como de las otras grandes cosas, que acahescieron por el mundo, desde que fue comenzado fasta el nuestro tiempo.

217.

Capit. I.

De las obras que Dios fizò en los primeros seys dias.

Quando nuestro Señor Dios criò en el comienzo el cielo, e la tierra, e todas las cosas que en ellos son, segund que lo cuenta Moysen, que fue santo y sabio, y otros muchos que acordaron con èl, repartiòlo, e fizolo todo en seis dias, desta guisa, &c. Et sic proseguitur in hoc volumine triginta librorum opus, quorum quilibet capitula triginta, & ulterius, usque ad quadraginta continet; iisque triginta libris eadem tantum gesta, quæ in quinque libris Moysis sive Pentateucho narrantur, comprehensa sunt; unà cum regnorum & monarchiarum per varias orbis partes intra hoc temporis spatium originibus, atque ethnicorum deorum fabulis: quæ omnia latè nimis atque eruditè naturalibus doctrinis atque moralibus curiosè tractatis, enarrat, hoc in fine colophone addito: *En este lugar acabamos el Pentateucho, e nos desembargamos de todas las razones de los cinco libros de Moysen; e sea bendito e exaltado por ende el nombre de nuestro Señor Dios, e viva e regne por muchos años e buenos, e venza siempre à todos sus enemigos el dezeno D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, e de Toledo, &c. que la fecha fazer (1).*

218. Quod autem deest huius magnæ historiæ, tomis aliis duobus aut pluribus contentum latet adhuc, aut esca vermium tineisve factum iam fuit, magno eorum dolore dispendioque, quotquot antiquitatis amore flagrant, veteraque clarissimorum hominum huiusmodi monumenta roto ore exofculantur. Parum enim verisimile videtur, prologoque eiusdem Regis verbis concepto & in fronte huius voluminis collocato malè cohæret, non ultra id processisse opus, aut priusquam absolveretur, id quod tantum conceperat fore aut vix è limine Pentateuchi gestorum excesserat, quasi iam factum & absolutum esset, magno hiatu Regem sapientissimum celebrasse, auctoritatique suæ sigillo communitivisse. Ad hunc fortè commentarium

idem
bricà: *De como el Rey Darío comenzò à fazer en el regno de la Reyna Tedriza.* Tituli autem in eo codice inscribuntur: *De la general estoria;* postremus omnium est XXIX.

idem respexit, quum in testamento suo, præter Biblia tribus tomis, tria alia Bibliorum historiæ volumina se relinquere ait. Nec dubito quin & oculos ad hunc habuerit doctus ævo suo vir Alphonfus Fernandez de Madrid archidiaconus de Alcor in Ecclesia Palentina, quum in historia huius urbis nondum typis edita Alphonfi Regis *Genesis* inter opera eius laudat. Quod autem imputatur quoque Alphonso, Bibliorum libros in maternam linguam, quod Ioannes Mariana ait^a, vertendos curasse: non ad propriam versionem, quæ nusquam apparuit, sed ad hanc paraphrasin pertinere dixeris. Sed iam ad alia.

219. XIII. *La gran conquista de Ultramar*, sive historia sacrarum omnium pro recuperandis Hierosolymis ac totius terræ sanctæ tractu expeditionibus, quas continet iam hoc erudito tempore collectio illa *Gestorum Dei per Francos* Wecheliani typis Hanoviæ edita, nec ante multos annos Gallica historia *des Croisades*, auctore Ludovico Maimbourg Iesuita. De operis hoc argumento sic ipse Alphonfus Rex in prologo: *Mandamos trasladar la historia de todo el suceso de Ultramar, de como passò, segun le oimos leer en los libros antiguos, desde que se levantò Mahomad fasta que el Rey Luis de Francia, fijo del Rey Luis e de la Reyna Doña Blanca, e nieto del Rey D. Alphonso de Castilla, passò à Ultramar, e pugnò en servir à Dios lo mas que pudo.* Edita fuit Salmanticæ anno MDIII. in folio, apud magistrum Huns Scheffer (1). Hactenus de historicis.

220. At Iurisprudentiæ opus maximum, & Iustiniani Imperatoris, Tribonianive Latinorum, sive Basilii Græcorum, æterno de hac artium arte merito haud impar, nullis tacendum gentibus aut sæculis iam subiicimus,

221. XIV. *Las siete partidas del Rey D. Alonso* nuncupatum: hoc est, Hispanæ totius, tam sacræ quàm profanæ, tam publicæ quàm privatæ, tam civilis quàm criminalis, ut vocant, Iurisprudentiæ corpus absolutissimum: quod Ius Alphonfinum propriè dixeris, quod cum scholiis Alphonfi Diazii à Montalvo semel, & cum aliis Gregorii Lopezii Salman-

ticæ ter, editum habemus, ex Portoriorum officina annis MDLV. MDLXV. & MDLXXVI (2).

222. Interpretatio nempe quædam est Romanarum legum, atque item sacrarum canonum, nonnullis adiunctis pro resolvendis scholiastarum Iuris quibusdam controversiis, quas opus fuit exsolvi. Quare non aliter quàm ab earumdem Romanarum, tam Ecclesiasticarum quàm profanarum, legum sententia explicari hæc *Partitarum* leges debere notant nostri pragmatici^b; atque item neque ante Ferdinandi & Elisabethæ catholicorum Regum tempora vim legum habuisse^c, ex eo quòd nunquam uti tales fuerint promulgatæ. *Partita* verò, quasi partes seu divisiones operis, dictæ; nam & intus hic verbi usus legitur, *alguna partida*, pro aliqua parte in L. 22. titulo 8. *partita* 5. & passim.

223. Fama est B. Ferdinandi tempore hoc exculptum legum systema; sed aliò nos vocat eiusdem inscriptio, & vulgaris^d historicorum persuasio, hanc laudem non alii quàm Alphonso præstantium. Utrique autem habere gratias Hispaniam debere, aliis & melius placet^e, Ferdinando concepti & inchoati, Alphonso absoluti operis. De quo verè possumus dicere quod olim Cicero de suo Romanorum primitivo Iurè non parum ambitiosè: *Fremant omnes licèt, dicam quod sentio: bibliothecas me hercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII. Tabularum libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare.* lib. 1. *De oratore* (3).

224. Tribui quoque solet Alphonso Regi *De Saracenis profligatis epistola*, Basilicæ anno MDLIII. in folio edita. Sed hæc ad Alphonsum Regem alium, scilicet octavum, pertinet; nec non & alia *Epistola de Albigenium heresi extincta*, ibidem in folio publicata. Utraque existat in bibliotheca Barberina Romæ. De Alphonso hactenus.

225. Sub eo vixisse ANONYMUS Burgenfis Episcopus dicitur, qui sub hoc nomine historiam quandam scripsit, sive potiùs *Generalem Alphonfi historiam* latinè loqui fecit. Huius rei meminere Hieronymus Su-

(1) Penes nos; atque omnino integra, sed absque prologo, qui editus nusquam fuit. In Regia Bibliotheca Matritensi habetur eiusdem argumenti codex alius sæculo ut videtur XV. ineunte exaratus, *Ultramar* (sive *Ultramarinus*) Lemolinè inscriptus: in quo plurima ad bellum sacrum, præcipuè vero ad Palestiniæ chorographiam spectantia.

(2) Cui non dictum tritumque præsertim è Pragmaticis nostris?

(3) Scripsit præterea Alphonfus Hispanicum opus EL SETENARIO, quod Partitarum Eiusdem isagoge quædam est. Eius specimen primum omnium protulit Stephanus Terrerus *Paleogr. Hisp. à pag. 76.* exemplum autem *ἀνέκδοτον* è Toletano codice, *Plut. XXVI. n. 14.* descriptum, atque à nobis olim cum autographo collatum nonnullique notis marginalibus reserptum, in Regiam Bibliothecam Matritensem intulit Cl. Andreas Marcus Burriellus sapius à nobis lau-

^b Covarrubias lib. 1. *Var. cap.* 14. num. 5. Roderic. Suarez ad leg. 1. num. 43. circa medium. tit. *De las ganancias* lib. 3. *For. iudicum.*

^c Burgos de Paz ad L. 1. *Tauri* ex num. 367. 572. 663.

^d Alphonfus de Cartagena in *Anacephalæosi Reg. Hisp.* cap. 84. *Tarafa De Reg. Hisp.* Matamoros in *Apologetico*, Rodericus Sancius *Hist. Hisp.* parte 4. cap. 1.

^e Ioan. Marianæ lib. 13. cap. 8.

Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 3. in fine. Bernardinus Gomezus Miedes lib. 5. *De rebus Iacobi I. Regis Aragonum* f.

¹ *Hisp. illust.*
t. 3. pag. 428.

226. Huiusmet Regis Alphonfi iussu anno MCCLXXVII. sive erā MCCCXV. Magister ROLDANUS scripsit el libro de las *tasurerias*, sive de regulis alexæ ludi: quod opus ms. exstat initio cuiusdam codicis quo

laudatus. Est autem iustæ molis volumen, formâ paulo supra quartam; habeturque integrum in Bibliotheca Escorialensi sub *Anonymi titulo*, Lit. p. *Plut. II. num. 20.* ITEM Opusculum inscriptum: *De iis que sunt necessaria ad stabilimentum castri tempore obsidionis & fortissime guerræ & multum vicinæ*, in Regia Escorialensi superstes, Lit. Z. *Plut. I. sub num. 4.* (T. II. Latinor. p. 277.) ITEM *Forum Regium Castellæ* (El Fuero Real de Castilla) apud Sanctum Dominicum Calceatensem, in eadem Regia Bibliotheca, binis minimum exemplis, nimirum Lit. Z. *Plut. III. nn. 5. & 16.* (T. II. Latin. pagg. 331. 339.) in quorum postremi fine legitur: *Este libro fue fecho & acabado en Valladolid por mandado del Rey Don Alfonso XXV. dias andados del mes de Agosto. Era de MCC. & novanta & tres años. El año que Don Odoart fijo primero & heredero del Rey Amrrich de angla-terra rescibio cavalleria en Burgos del Rey Don Alfonso sobre dicho. Millan Perez lo escribio el año quarto que el Rey Don Alfonso regnó. ITEM Forum Regium Burgense* (El Fuero Real de Burgos) quod aliàs *Vallisoletanum*, & *Sancti Facundi* (Sahagún) audit. In eadem Regia Bibliotheca Lit. Z. *Plut. III. nn. 11. & 13.* & Lit. Z. *Plut. II. sub num. 8. & Lit. K. Plut. III. n. 25.* ITEM *Leges De litibus brevi finiendis* (Ordenamiento para abreviar los pleytos) in Comitibus Zamorensibus, Erā (pro anno Christi) MCCLXXIV. in eadem Bibliotheca Lit. Z. *Plut. II. sub n. 6.* ITEM *De ludo scachorum ac tesserarum sive taxillorum* (De los juegos del Axedrez & Dados & Tablas) eiusque speciebus nimirum. I. *De otro axedrez que fue fecho à semejanza de los quatro tiempos del año: à que dicen El mundo.* II. *Del juego llamado El Alquerque de doze, que juega con todos sus trebesos.* III. *Del juego que llaman De cetrar la liebre que se juega otrosy en el Alquerque de doze.* IV. *Del Alquerque de nueve que se juega con dados.* V. *Del Alquerque de nueve que se juega sin dados.* VI. *Del Alquerque de tres.* VII. *Del Tablero de los escaques & de las Tablas que se juegan por Astronomia, ó Del juego de los siete Planetas: quæ admodum olim hunc codicem Escorialensem Lit. r. Plut. I. n. 6. descriperam, quibus hæc subdidi: In unoquoque autem ex his ludis non modo eorum icones in codice nostro depictæ sunt, sed pro variis ipsorum hypothesebus, quas combinationes vocant, varia iidem schemata seu figurae, eæque non inelegantes, exhibentur, depictis quoque qui colludunt, aliisque ludo adstantibus, primariis nempe, uti apparet, aule Regiæ viris ac feminis, tum christianis, tum etiam Mauris, ut ex vestibus & sedendi ritu facile dignoscitur. Interdum etiam Rex & Regina colludentes inducuntur, Regique item pueri ac puella Regiæ, quibus Institutores atque Institutrices adsident. Singulis autem figuris sive xnum subditur expositio eius hypotheseos que in schemate adumbrata est: incredibili sane labore & impensa, quam plane Regiam, in id opus collatam fuisse necesse est. AC*

continentur *Ordinamenta Regum Castellæ*, ab Alphonfo XI. sive ultimo huius nominis usque ad Ioannem II. qui quidem codex exstitit in bibliotheca D. Iosephi Pellerii, dum viveret; nunc autem in ditissima & exquisitissima D. Ioannis Lucæ Cortesii, Curix criminalis Matritensis Duodecim-viri (1).

CA-

DEMVM, ut mittamus minutiora alia, Eiusdem Alphonfi Regis testamentum, seu suprema voluntas, in *Bibliotheca Escorialensi Lit. X. Plut. II. sub n. 3.* In eadem Bibliotheca Lit. O. *Plut. II. sub num. 3.* (T. III. Latin. p. 104.) habetur *Anonymi Hispani: Del juego del Axedrez*: qui forsitan idem fuerit Alphonfus Rex. Ad eundem certè referri debent quæ in alio Bibliothecæ Escorialensis codice, *Digramm. & Plut. II. sub num. 8.* inscripto: *De la nobleza y lealtad*, sub eiusdem finem me legisse memini; ea verò ne culpâ ingenii deteram, totidem ac vernaculè scripta sunt verbis transferre huc placuit: *Despues* (inquit de Ferdinando III. loquens) *que este santo Rey que ganó à Sevilla ovo finado regnó el Infant Don Alfonso su fijo primero & heredero: Et porque à poco tiempo acasçieron grandes discordias: por ende embió el Rey por los doce grandes Sabios & Filósofos que nombrá- ra el Rey Don Fernando su Padre para haver su consejo con ellos. E porque dos de ellos eran finados embió à llamar à otros dos: Et luego que ellos todos doze (concurrieron) el Rey les demandó el su consejo: è ellos dixieronle sus consejos buenos & verdaderos de que el Rey se tovo por muy bien aconsejado. E despues que esto fue assi acabado dixieron al Rey estos grandes Sabios: Señor à nosotros pareçe que en sepultura de tan alto & tan noble Rey como fue Don Fernando vuestro Padre que tanto servicio fizo à Dios, & que tanto ennobleció & enriqueció los Reynos en ganar & conquistar, como él ganó & conquistó de los enemigos de la Fee: que la sepultura deste bienaventurado Rey debe ser tytulada de los dichos de cada uno de nosotros: porque la su santa & buena memoria finque siempre. Et el Rey Don Alfonso les agradeció mucho este su decir por de ellos se mover à tan honrrada obra como esta era; & rogóles que le diessen por escripto los sus dichos porque los fiziesse poner en la su sepultura de letras de oro muy ricamente obradas segund que à él pertenescia. Et estos Sabios dierongelo assi por escripto en esta manera &c. Atque hinc originem ducere existimo magnificentissimum quadrilingue Ferdinandi III. in Divorum album iam relati apud Hispanenses sepulcrum.*

(1) Exstat huius Magistri Roldani Liber de las *Tasurerias* in Regia Bibliothecæ Matritensis codice, seculi ut videtur XIV. seorsum editus; itemque in Regia Escorialensi alio Lit. Z. *Plut. II. sub n. 3.* hoc titulo: *Ordenamiento de las Tasurerias que fue fecho en la Era de MCCCXIII. años.* Atque in codicis fronte: *Este es el libro que Yo Maestro Roldan ordené & compuse en razon de las tasurerias por mandado del muy noble & mucho alto Señor Don Alonso por la gracia de Dios Rey de Castilla de Leon de Toledo &c. porque ningunos pleytos de los dados ni de las tasurerias no eran escriptos en los libros de los Derechos, ni de los Fueros; ni los Alcaldes no eran sabidores, ni usaban, ni judgaban de ellos; fize este libro apar-*

ta-

CAPUT VI.

De RAYMUNDO MARTINI, atque eius Pugione Fidei latè differitur. Scaligeri error in tribuendo hoc opere Raymundo Sebeide. Quisnam hic fuerit, ac quo tempore vixerit. De Pugione Fidei testimonia. De GARSIA Hispano iuriscoonsulto. De BERNARDO DE SCLOT, atque eius Cataloniæ Chronico; eiusdemque nationis PONTIO CARBONELLO Minorita, eiusque in sacram Scripturam ineditis commentariis. An sit auctor Catenæ aureæ in Evangelia. De GAUFREDI archidiaconi Toletani continuatione historiae Roderici Archiepiscopi vulgari & Latina. De BERNARDO, sive BERNARDO TRILLA, Dominicano. Hispanoque an Gallus fuerit, quæstio. SANCIVM quoque Castellæ Regem Alphonfi Sapientis filium, Documentorum opus conscripsisse. De IOANNE diacono Matritensi S. Isidori agricola Matritensis Vita auctore; & ARNALDO PONS, sive PONTIO; & PETRO PASCHALI Giennensi Episcopo & martyre, Mercenariorum sodalibus. Stricturna adversus quendam, qui ut alteri assereret ordini Paschalem hunc, nihil non temerè finxit. De Petri Paschalis libris. Laurentius de Laurea Neapolitanus, Minor Conventualis, Vaticana bibliothecæ primus custos laudatur. ANONYMUM sub titulo Dispensatoris Regiæ Eleonoræ Ioannis Regis I. Castellæ coniugis, qui historiam quandam scripsit, huius temporis esse. De ALPHONSI DE PAREDES inedito adhuc opere.

227. PUGIO FIDEI RAYMUNDI MARTINI ordinis Prædicatorum adversus Mauros & Iudæos, nunc primùm in lucem editus curâ & auspiciis felicis memorie Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tadamente de los otros Fueros, porque se judguen las tasurerias por siempre: porque se viede el descreer, y se escusen las muertes & las peleas y las tasurerias. E tuvo por bien el Rey como sabedor Señor y entendido de todos los bienes que oviesse cada uno pena y escarmiento en el descreer; y en los otros engaños que se fazen en las Tasurerias. Consonat codex alter Escorialensis Lit. Z. *Plut. II. n. 6.*

EX HIS autem quæ in præsentî capite V. à nobis observata sunt, præter Scriptores tum Christianos tum etiam Iudæos Maurosque, quorum nomina ex Escorialensi *Armillarum Alphonfi Regis* codice retulimus, videntur mihi in eundem Scriptorum Interpretumve Hispaniæ numerum referendi Ioannes Laurentius Segura de Astorga Poematis Alexandri auctor: Alvarus Hispanus factura (quemadmodum ipse se nominat) Regis Alphonfi, interpres è materno, id est, ut conicio, ex Hispano idiomate in Latinum, libri Aben Raghelii *De iudiciis Astrologiæ*: Garsias Perezus Alphonfi Regis Clericus, item interpres ex Arabico libri inscripti *EL LAPIDARIO*; & fortassis Aben Rudianus Maurus Glossator Quadrupartiti Ptolemæi: quibus item

riæ reverendissimi Thomæ Turco, subindeque reverendissimi Ioannis Baptistæ de Marinis Magistrorum Generalium, ope & operâ illustrissimi ac reverendissimi D. Episcopi Lodovenfis, & illustrissimi præfidis D. de Maufac Comitum Consultoriani, cum observationibus D. Iosephi Voisin presbyteri & Ex-senatoris Burdigalensis, ad Serenissimum regiæ stirpis primum principem Ludovicum Borbonium Condæum, Burdigalæ & Aquitanix Pro-Regem. Parisiis apud Maturinum Henault MDCLI. in folio.

228. Hæc libri inscriptio; sed argumentum & historiam operis, ex epistola D. Francisci Bosquet Episcopi Lodovenfis ad Iosephum Voisin, observationum Scriptorum, atque item Philippi Iacobi Maufaci prolegomenis in eundem librum hanc desumimus: *Hervia España en Judios, y en libros de su falsa secta, que vivian assi entre los Arabes como entre los mismos Christianos, con poder y riquezas. De estos libros suyos sacavan armas con que obstinarse mas en sus errores: no havia quien los convenciese de ellos. Por esto el santo varon Raymundo de Peñasfort con ayuda del Rey D. Jayme de Aragon, despues de haver hecho que publicasse editos contra esta falsa y calumniosa nacion, aplicó muchos varones doctos en Theologia y sagradas letras al estudio de las lenguas Arabica, Hebraica, y Caldaica, de quien despues se valió para ganar y enseñar à estos infieles.*

229. Cuentanse entre otros, Fr. Paulus Christiani, & Fr. Raymundus Martini, oppido de Soubiratz^h in Catalonia oriundus. El Fr. Pablo disputó publicamente en presencia

adiungendus esset Magister Alphonfus de Paredes, nisi eius Nolter paulo inferius meminisset, ut suo loco videbimus. ITEM *Didacus Lupi de Faro* Dominus de Vizcaya, cuius *Forum, sive Leges ab eo editæ pro oppido de Faro*, vulgo *El Fuero de Faro* circa annum Christi MCCLX. exstat in bibliotheca Escorialensi Lit. N. *Plut. III. n. 14.* ITEM *Tibaldus Navarre Rex*, qui apud Trapanam Siciliæ urbem (*Drèpani*) obiit anno MCCLXX. auctor *Fori De homicidiis* Latino sermone, in eadem Escorialensi Lit. Z. *Plut. II. sub num. 15.* ac poematum: *Les chansons de Thibaut IV. Comte de Champagne & Roy de Navarre*, in Codice olim Ducis de la Valliere T. II. n. 2719. ITEM *Gundisalvus Archiepiscopus Toletanus*, cuius constitutio ad Clericos eiusdem urbis, in qua pro eorum commodo reducit ad minorem numerum Rationes Parochialium Ecclesiarum Toleti. Data 1. Maii Era MCCCXXIII.: *Index locorum in quibus Archidiaconus Toletanus ius procurationis habet*: Forma *Visitacionis Ecclesiasticæ* habentur in eadem Bibliotheca Escorialensi Lit. C. *Plut. IV. sub n. 3.* necnon Eiusdem *Constitutiones Synodales Toletanæ* Erā MCCCXXVIII. De Faro quod sortiuntur prima tensurâ initiati (El Fuero de

^h Dicefe quo veynte religiosos de S. Domingo, con ayuda de los Reyes D. Jayme de Aragon y el de Castilla, aplicaron al estudio de la lengua Arabiga: los quales dando el fruto deseado, convencieron mas de 100. moros. Ea la Hebraea hizo adiestrar otros que havian infertado en la Biblia para ocltar los mysterios de la passion, y los otros Sacramentos de la Fee.

^h Ser su patria en este pueblo, y no en Barcelona, como quisó Antonio Senense, dizec Diago lib. 2. c. 28. de la provincia de Aragon, del orden de S. Domingo.

fencia del Rey D. Jayme el año MCCLXIII. con el docto Hebreo Moyfes Gerundense (1); detectisque eius calumniis, & confutatis erroribus, omnium calculo victoriam reportavit.

230. Ex huius felicitis pugnae eventu Iacobus & Raymundus convertendæ gentis ad Christum non dubiam spem concepere. Mandò pues el Rey con edicto de 4. de las Calendas de Setiembre, que todos los Judios le recibiesen como à legado, que iba à enseñarlos: le oyessen, diesse lo necesario y le exhibiesen los libros que le pidiese. Hizose assi, y Paulo por este medio descubria todo lo mas secreto de los libros Hebraicos. Dio cuenta al Rey, y obtuvo que se les mandasse que dentro de tres meses borrassen todas aquellas palabras que en ellos havia en contumeliam Christi Salvatoris, & Deiparæ Virginis matris eius. Quexaronse diciendo que sus libros no contenian blasphemias ningunas contra la Escritura, y que no sabian que se les mandaba borrar, pues no havia que; y assi el Rey suspendió el orden con nuevo edicto de 27. de Marzo de MCCLXIV. Quo expunctionem calumniarum remisit, nisi tales esse libri probarentur, datis mensis unius induciis ad eas probandas & refellendas. Dieronse por juezes desto el Obispo de Barcelona, y Raymundo de Peñasfort, y Arnaldo de Sigarra, y Raymundo Martini, y Petrus de Janua, omnes ordinis Prædicatorum, earum rerum peritissimi.

231. Hisce modis Dei dextrâ caufarum feriem neçtente, quique reconditiores Hebræorum codices in manus Martini veneret; & ille probus artifex ex hostium ferro hunc Pugionem confecit. Exinde arcana quæque Iudaicæ impietatis detegi, scripta Hebraica publica auctoritate legi, & in academiis Christianis linguarum orientalium scholas & magistros generalis Concilii Viennensis decreto institui, originem habuit.

232. Creyeron algunos haver sido Fr. Raymundo de Peñasfort autor del Pugio Fidei: lo qual no puede ser; porque en el mismo dize su autor parte 2. cap. 10. que tiene por título: Quod Messias iam venit: que le dio la perfeccion, y acabò en el año MCCLXXVIII. Y el santo de Peñasfort havia muerto el día de los Reyes del año de la Encarnacion MCCLXXV. ut affirmat constantissimè Nicolaus Rosellus eiusdem or-

de los Coronados) Erã MCCCXXXIII. in eadem Escorialensi Lit. C. Plut. II. n. 2. ITEM. Bernardus Briocanus (de Brihuega) qui se Alfonso X. Clericum & alumnus & Ecclesie Canonicum vocat, eiusque extant: Flores (id est Vitæ) Sanctorum Christi Martyrum & Confessorum Hispanicè, in

dinis Dominicani, Cardinalis, in opere quod de beati Raymundi vita scripsit anno MCCCLVII. Lo mismo dice S. Antonino 3. part. Chron. titulo 23. cap. 12. V. Tertius ordinis Magister, Leandro Alberto De viris illustribus ordinis Prædicatorum, in vita Raymundi. Surita lib. 3. cap. 94. & in Indicibus sub annum MCCLXXV. Gomezus (Miedes) De vita Iacobi Regis cap. 15. Garibay lib. 12. cap. 12. Castillo 1. parte lib. 2. cap. 18. aunque un autor Anonymo, que escribió su vida, tenga en el lib. 1. cap. 78. que murió el de MCCLXXVI. lo qual puede ser yerro de imprenta; y va à dezir poco para el intento un año antes ò despues. Al verdadero autor con nombre de Raymundo, le cita y alaba Lyra Comm. ad cap. 9. Osee vers. 12. Sed & vè eisdem recessero ab eis; y llámale Frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus. Porcheto ¹ en el libro llamado Victoria contra Iudæos, dice, que, ut omnis eorum (Iudæorum) excusatio desinat, & ut facilius refellantur: sequar literam codicum Hebræorum veteris testamenti, secundum quod translatum est à Fr. Raymundo Martini Hispano, ordinis Prædicatorum, de partibus Catalonia: à quo sumi huius libelli materiam in perisique compilandi, qui fuit vir eximius tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quam Latinis. Hæc Porchetus. Augustino Justiniano Obispo Nebiense, in præfatione editionis Victorie Porcheti, haviendo admirado de que siendo nacido en Genova de padres Christianos, en donde no se permite la vivienda de los Judios, tuviesse tanta comprehensio de la lengua, y de todos sus libros, dize: Fateatur nihilominus, nimirum ut fuit candidus & ingenuus, se in structura ædificii sui adiutum à Pugione. Sic enim liber inscriptus est Raymundi Martini Catalani, nostræ Prædicatorum familiae alumni, quem suspicor quoque Hebræum fuisse. Hæc Iustinianus. Tambien le llama con el mismo nombre Antonio Senense; y Diago, que le celebra en muchas partes, lib. 1. cap. 2. y cap. 15; y en el lib. 2. cap. 28. le dà la patria en Soubiratz, y dize que tomò el habito en Barcelona: de quien dice el P. Marsilio: Erat multum sufficiens in Latino, philosophus in Arabico, magnus Rabbini & magister in Hebraico, & in lingua Chaldaica multum doctus.

Que

Bibliotheca Escorialensi Lit. F. Plut. I. n. 1. atque item in Regia Matritensi.

(1) De Paulo Christiano cuius memoriam refricat Mausaco in Prolegomenis Pugionis, dictum non ita pridem.

233. Que fuesse Judio de nacion y Rabbino, llamado Rabbi-Puggi, dizelo Gauberto Fabricio en un prologo à su historia de Aragon. Y que fue sin duda uno de los religiosos aplicados por San Raymundo al estudio de la lengua Arabiga y Hebraica; porque como dice que escribió en el lib. 1. cap. 2. de la historia de su orden en el Capitulo celebrado en Toledo año de MCCL. fue destinado con otros siete religiosos para el estudio de la lengua Arabiga. Dice mas Diago, que fue muy estimado y querido de Reyes y principes: del Rey de Tunes, del de Francia D. Luis el Santo, y de D. Jayme de Aragon; y que murió despues del año de MCCLXXXIV. en Barcelona con casi cincuenta años de habito.

234. Escaligero en la carta que escribió à Casaubono 3. Idus Septembris MDCIII. y en otra de las posthumas al mismo 16. Calend. Maii MDCIV. dice que el autor es Raymundo Sebon. Devele el haver sacado por el rastro el hurto de Galatino el primero; pero en confundir à nuestro autor con Raymundo Sebeide, errò mucho Escaligero. Raymundo Sebeide fue natural de Barcelona, professor de medicina, filosofia, y theologia en Tolosa, donde recibió el grado, y murió año MCDXXXV. como refiere Tritemio y Josias Simlero, abreviador de la biblioteca de Gesnero, cuyas palabras son estas: Raymundus Sebeide natione Hispanus, scripsit Creaturarum, sive de homine lib. 1. quæst. disputat. lib. 1. claruit anno MCDXXX. Eius theologia naturalis, sive liber Creaturarum &c. impressus est Parisiis MDIX. apud Ioannem Parvum &c. Dice tambien que Sebeide no es Dominicano, nec in Hebraicis cum Martino comparandus. Esto es todo de Mausaco en los prologos. El qual añade, que en el elogio de Fox de Tolosa està el exemplar que vio Escaligero, no en dos, sino en tres cuerpos grandes; y que no dice bien Escaligero quando dixo que no havia quedado mas exemplar que este y otro que turvo Matheo Beroaldo; porque en el convento de Napoles estava tambien, como dice Antonio Senense; y por diligencia del General Turco se juntaron para que los confiriesse Josepho Voisin, otro que havia en el convento de Dominicanos de Tolosa, otro en el de Barcelona, otro de Mallorca. Dice Mausaco mas, que Jacobo Spiegelio Rozenbakio, doctissimo en la lengua Hebraica y otras, alcanzò poder copiar de propria mano el exemplar del colegio de Fox de Tolosa operà domini de Bosquet Lodovenis Episcopi, que era entonces colegial ¹. De aquella copia havia prevenido el mismo Mausaco esta edicion; pero parando en ella muchos

¹ Y el mismo Bosquet dice en otra prefacion, que el fue el primero que descubrió el nombre verdadero del autor; porque en su proprio lugar no havia otra cosa que: Pugio fidei Christiane à Fr. Raymundo editus; y en un sincon con letras muy menudas hallò razon del nombre del autor, que se havia escapado à los otros. Es la prefacion que se pone despues en nombre del que copió ella.

años, no la hizo hasta ser instado por el General Turco.

235. En el codice de la libreria Fuxense el que hizo aquella copia puso estas palabras alli: Nota diligenter, lector, quod hoc opus editum est à bonæ memoriæ Fr. Raymundo Martini ord. Prædic. Catalano, qui fuit bonus clericus in Latino, magnus in lingua Hebraica & Chaldaica & in Arabica philosophus reputabatur, qui in Conventu Barcinonensi quiescit. Hic talis ac tantus primò composuit diversas summas Saracenorum ^m: postea composuit in solo Latino opus quodam compendiosum, quod appellatur Capistrum; sed considerans Iudæorum astutam malitiam, qui parvipendunt quicquid illis Latine profertur, & habent ad hoc diversa subterfugia: edit hoc opus quod Pugionem vocavit. Pugio enim gladius acutissimus est, penetrans insitam Iudæorum infidelitatem, si in eo studens linguam habuerit Iudaicam. Nescitur enim tale opus usque hodie contra Iudæos esse scriptum. Hoc etiam opus Latine & Hebraicè totum manu propria scripsit, in qualibet pagina literam ordinando, sicut in primo originali patet, quod modò non est in provincia ista. Et nota quod opus modicum te dirigit, nisi ipsum sic habeas ordinatum. Latinum enim per se modicum valet contra Iudæos, & corruptissimè tibi dat nomina Hebraicorum librorum; quia per literas nostras scribi non possunt. Hebraicum etiam per se quidem valet; sed non dat tibi conclusiones quas ipse auctor intendit, nec per se possunt de facili inveniri. Hoc itaque opus in certas partes divisit, & partes in capitula, & capitula in paragraphos. Hucusque transcriptor Tolosanus.

236. De Galatini suppilatione sic Mausacus: Primus huiusce Pugionis auctor Raymundus Martini bellum acerrimum gessit contra Iudæos, ope tantum classicorum auctorum, non levium aut hypobolimarum, ut sibi persuasere hæctenus quidam non vulgaris eruditionis viri, Galatinum quæcumque habet sive mala sive bona, ab eo petiisse existimantes. Nam Galatinum frequentes auctoritates produxerunt in suis arcanis ex libris Gale Razeia (id est: Revelans occulta) & Zohar (id est: Splendor), sciunt illi qui eas omnino subleita fidei esse clamârunt. Quod Raymundo nostro non accidit, ne quidem ex Zohar, licet eius ponderis & fidei, ut à quibusdam antiquioribus & probatoribus Rabbini æquiparetur; quia fortè secundum alios ante quingentos vel circiter annos, incognitus penè fuerit: unde tanta

^m Diago lib. 2. cap. 28. le attribuye Summam unam contra Alcoranum Maurorum.

eius vetustas ipsis suspecta visa est: tantum abest ut de alio *Gale Razeia* mentionem unquam fecerit, de quo plura paulò post. Nunc de altero *Zohar* videamus tamquam in transcurfu quid eruditi quidam scripserint, & ad alia sensim perveniamus. *Adducit deinde Masfacus Seldeni & Buxtorfii de hoc libro Zohar sive Sepher Haz-Zohar (quod interpretatur: liber splendore coruscans) testimonia: qui magni haberi apud Hebræos, auctoreque Rabbi Simeone Ben-Iochai, discipulo Rabbi Achibæ natum, qui Simeon circa annum Christi CXX. vexante Iudæos Hadriano, vixisse dicitur, at propter novitates quasdam & summam vetustatem doctioribus esse suspectum.*

237. *Et adiungit: Quod autem spectat ad alterum librum Gale Razeia, soli quoque Galatino valdè familiarem: credendum est firmiter spurium eum esse & supposititium. Nec à vero fortè aberrabitur, si ab eius inscriptione Arcana fuisse formata dicatur Gale Razeia; namque revelans arcana denotat. Præterea cum ex Buxtorfii bibliotheca de huius fide multos sæpe dubitasse discamus: ulterius advertendum est, Iudæis ipsis fuisse semper ignotum, & ab eis in nullo pretio habitum; quamvis non erubuerit Galatinus eum tribuere celebri illi apud Hebræos magistro traditionum, sive Misnaioth Hakkadosch dicto ob sanctitatem. Quod quàm appolitè & prudenter ab eo factum sit, sciunt illi qui iam diu odorati sunt magno Iudæorum doctore, & infensissimo Christiani nominis hosti, assignari non posse opus in quo de mysterio Trinitatis ita distinctè ac dilucide tractatur: ut apud ipsum S. Athanasium nec solidius nec fidei nostræ convenientius de eo disseratur; nec etiam apud alios patres ante ipsum Concilium Nicenum de Eucharistiæ sacramento. Quod non omifere eruditissimi viri Casaubonus & Tomsonus, Scaligerum per epistolas consulentes, qui fieri potuerit ut magister ille antiquus, qui ob insignem doctrinam & nominis celebritatem Rabenu Hakkadosch (Doctus noster Sanctus) meruit à sua gente appellari, in auctoritatibus à Galatino inde petitis, de transubstantiationis & aliorum secretiorum, similibusque huius mysterii vocabulorum explicatione egerit, quæ alicui ex infimis potiùs convenisset. Solus Galatinus arcanè in arcanis suis ausus est interferere hæc nauci & planè ridicula, inter innumeras alias auctoritates ex probatæ fidei Rabbini à Martino nostro allatas & longè ante productas, ut à primo & vero huius apparatus parente. Qui enim post eum secuti sunt omnes, Nicolaus de Lyra,*

Finus, Riccius, Hieronymus à S. Fide, Porchetus, Galatinus, Fabianus Fioghi, Philippus Mornæus, aliique non pauci, duces alium non habuerunt.

238. Petrus Galatinus ex Iudæo Christianus, anno demum MDXV. post ducentos triginta septem aut circiter annos, libros duodecim de arcanis catholicæ veritatis, *Pugione Fidei* nondum edito, publicare ausus est: ex quo quæcumque protulit bonæ notæ, in sua arcana transfudit, suppresso penitus Martini nomine, non paucis dubiæ & incertæ fidei additis ex *Gale Razeia*, Rabbino *Hakkadosch*, id est ex eius opere *revelans arcana* dicto (unde fortè arcanorum suorum inscriptio), & libro *Zohar*, Rabbini Simeonis filii Iochai, qui quidem non est eiusdem farinae, sed tamen tempore Raymundi Martini nondum in publicum prodierat. Tum secutus Porchetus de Selvaticis Genuensis monachus Cartusienfis, cuius *Victoria adversus Iudæos* tandem edita anno MDXX. ab Augustino Iustiniano Dominicano Episcopo Nebienfi, parta est ope *Pugionis* Martiniani, ut ipsemet, non Galatinianâ, sed bona & sincera fide palam professus est. *Hucusque Masfacus.*

239. *Testimonia de Pugione & eius auctore.* Nicolaus de Lyra in comm. ad cap. 9. Osee versu 12. *Sed & vae eis cum recessero ab eis.* Locum hunc inter alios numerat quos Iudæi corruerunt: *secundum quod dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus.* Et quibusdam interiectis iterum eum adducit. Idem in responsione ad quendam Iudæum ex verbis *Evangelii* secundum Matthæum disputans anno Domini MCCCXXXIV. sapiùs ex hoc *Pugione* argumentatur.

Paulus Burgenfis in annotat. ad comm. Lyrani: *Expositio Raymundi est vera (inquit) ad cuius maiorem declarationem &c.*

Porchetus in proemio *Victoria contra Iudæos*, verum Raymundi Martini nomen, professionem, patriam Cataloniâ agnoscit, à quo sumisse ait se libelli huius materiam: *qui fuit vir eximius, tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quàm Latinis: qui quidem in proemio sui Pugionis ait: Materia huius libelli duplex est &c.*

Relatis his Porcheti verbis, notat is qui hæc testimonia collegit, Raymundum ad convincendos & ad incitas redigendos Iudæos, vulgatâ versione quam illi reiciunt, ne frustra ageret, uti noluisse; sed versionem eorum locorum, de quibus lis est, de novo dedit, ex Rabbini probatoribus. Quis enim contendere contra eos auderet antequàm de versione veteris Testamen-

menti communi consensu partium conventum fuisset? Hæc ferè ille.

Idem de Raymundi Martini nomine, patria, professione, Augustinus Iustinianus Episc. Nebienfis in præfatione editionis laudatæ *Victoria* Porcheti.

Antonius Senensis in Bibliotheca.

Contextus operis.

240. In primo capite primæ partis notat, eos qui à Fidei veritate exorbitant, vel esse habentes legem, vel non habentes aliam quàm naturalem; atque hos quidem vel esse temporales hoc est carnales ut Epicurei, vel naturales qui dicerent mortalem esse rationalem animam; vel denique philosophos, ut Socratem, Platonem, Aristotelem: ex Mauris seu Arabibus Avicenam & Alfarabium, qui dicunt mundum fuisse ab æterno, Deum particularia nescire sed universalia tantum, denique corporum resurrectionem non esse. Adversus hos agit in prima parte Martinus, probans contra Epicureos Deum esse, & quod voluptas carnis seu delectatio non est summum bonum: adversus naturales, quod anima immortalis est: adversus philosophos ::::: quæ tria ipsi negant.

Secunda parte iam agit adversus eos qui legem habent, scilicet Iudæos, probatque adventum Messia.

Tertia parte adversus eosdem Iudæos disputat, Fidem Christianorum eandem fuisse cum Prophetarum. Circa Trinitatem divinam (1), hominis lapsum, & peccati poenam, generis humani redemptionem, & Iudæorum reprobationem.

241. GARSIAS Hispanus hoc ipso tempore, quo in vivis Alphonfus erat Rex, floruit & ipse in magna iuris studii fama. Trithemius de eo: *Garsias natione Hispanus, vir in utroque Iure exercitissimus, ingenio subtilis, consilio promptus & cautus,*

(1) In Rabbi Nachmanidis historia de concertatione cum Fratre Paulo Christiani Barcinone habita, apud Wagenfeilium, *Tel. ign. Satan.* subextremum, pag. 58. inducitur *Frater* quidam *Raimundus* (ברוך רייכוון) de Divina Trinitate verba faciens, atque ita Iudæos alloquens: *Agnoscite tandem Trinitatem.* Fueritne autem hic *Martini*, an *Pennafortii* Raimundus? Incertum. Verum cum sub initium historiae eiusdem concertationis pag. 24. recurret idem *Frater Raimundus* fandi ut velit copiam Nachmanidi faciens, modo tamen nihil proferat quod in contentum Christianæ Religionis cedat: putaverim magis hæc *Pennafortio*, cuius summa erat in eo confessa atque apud Iacobum I. Aragoniæ Regem auctoritas, quam *Martini Raimundo* congruere. Nec dissimulandum in eiusdem concertationis historia pag. 52. mentionem extare *Fratri* cuiusdam *Peira*, quem Nachmanides ברוך פירה חכם גדול *magnum sapientem*, interpretes vero *Professorum facile doctissimum* appellat. Exillimo autem Hebraica voce פירה, *Piera* potius (quod & oppidi in

& in solvendis questionibus causarum acutus, apud suæ facultatis professores suo tempore in pretio habitus, docendo & scribendo nomen suum dilatarvit. Fertur enim in Iure canonico & in Legibus plura conscripisse opuscula, quæ ad manus nostras non venerunt. Exstant eius

242. *Super Decretalibus libri V.*

& in Legibus plura. Claruit temporibus Rudolphi Imperatoris anno MLCXX. * Hæc ille. Mentionem quoque eius, atque huius *super Decretales* commentarii faciunt (*super Extravagantes* inscribitur in catalogo librorum Benedicti Papæ XIII.) atque eodem quidem sensu Raphael Masæus Volaterranus lib. 21. *Commentariorum Urbanorum* a, Iacobus Philippus Bergomas in *supplemento Chronicorum* o, Lucius Marinæus Siculus *De laudibus Hispaniæ* lib. 6. p. Franciscus Tarafa *De Regibus Hispaniæ*, in *Alphonso X.* Alphonfus Garsias Matamoros in *Apologetico* q, qui disertè Hispanensem vocat, Ioannes Mariana lib. 14. cap. 16. (2).

243. BERNARDUS DE SCLOT Catalanus, genere nobilis, qui vixit sub Iacobo & Petro Aragoniæ Regibus, vernaculâ linguâ conscriptam reliquit rerum sui temporis historiam, quæ adhuc in schedis latet, sic inscriptam:

Chronicas d conquestas de Catalunya, compostes è ordenades per en Bernat de Sclot. Aliàs: De les histories de alguns Comtates de Barcelona, y Reis de Aragò. Huius exemplum servat Matrini excellentissimus Marchio Mondexarensis. Sed hanc, ne profrus lateret, à se in Castellanus sermonem eleganter conversam publicavit, affixis oræ notis, Raphael Cervera Barcinonensis, quæ in eadem hac urbe edita fuit apud Sebastianum de Cormellas anno MDCXVI. in 4.º (3)

Sub

Catalonia nomen, & gentis cognomen est non infrequens) quam *Peira* legi debere. Raimundi Martini *Pugionis* opus exstat in Bibliothecæ Escorialensis sæculi XIV. incuntes codice *Lit. K. Plut. II. n. 19.* (T. III. Latinor. pag. 350.)

(2) In Galliarum Regis Bibliotheca T. IV. pag. 531. cod. 3949. exstant Gregorii X. *Constitutiones in Concilio Lugdunensi editæ cum glossis Magistris Garsie.* Item pag. 535. cod. 3993. *Breviarium apparatus Innocentii IV. auctore Bernardo Compostellano: præmittitur apparatus Magistris Garsie Hispani super novissimis Decretalibus.* Alius videtur hic *Garsias* à cognomine *Canonico Toletano*, tractatus *De reliquiis Martyrum Albini & Ruffini* auctore, cuius meminit Montfauconius *Biblioth. Bibl. MSS. in Vaticana T. I. pag. 17. col. 2. n. 163.* Item à Garsia Perezio Interprete ex Arabico operis inscripti *EL LAPIDARIO*, cuius paulò ante meminimus.

(3) Exstant hæc Chronica patrio Auctoris seu Lemolino sermone in ea Bibliothecæ Vaticanæ parte quæ olim ad Urbini Ducem pertinuit, num. 894.

* Sic. Rest. MCCLXXXIII.

o Pag. 495.
o Sub Martini Papa IV. fol. 237.
p Pag. 60.

q Pag. 812. tomi 2. Hisp. illust.

244. Sub idem tempus ornamento haud mediocri amplissimo Minorum ordini hoc sæculo nato PONTIUS fuit CARBONELLUS Catalonia civis, Barcinone, ut creditur, natus, religiosissimus vir simul & doctissimus. Sub hoc præceptore ac morum formatore Ludovicus Caroli Salernitani principis filius, Caroli Neapolitani regni Regis nepos, cum ante infulas Tolofanas, & provecam absolutamque insignium virtutum ætatem (quibus post mortem quam citissime à Ioanne XXII. Pont. Max. Sanctorum albo adscribi promeruit) apud Aragoniæ Regem Alphonsum in custodia loco parentis pro obside detineretur, pietateque non minus quam doctrina in eum virum adolevit, qui candelabro inde lucernæ instar impositus, tempore suo per Galliam, immo Europam universam, splendidissime coruscavit. Malè quidam Ludovicum hunc Episcopum cum Ludovico Francorum Rege, sanctum nempe cum sancto confundentes, huius Regis præceptorem Carbonellum fuisse opinati sunt. Cur enim præceptore usus Hispano fuerit homine Rex Gallorum in regno isto doctissimorum ubique virorum feracissimo? Episcopus certe Ludovicus apud Catalanos detentus Catalanum præceptorem habere facilius potuit.

245. Incidit Pontius iam senex in ea tempora, quibus de paupertate Franciscanorum acriter disputabatur inter Minores ipsos; atque eo quòd is non improbaret doctrinam Petri Ioannis Olivi Galli, eiusdem familiæ, circa eiusdem paupertatis mensuram, atque eius libros interdictos apud se retineret: in carcerem missus ærumnisque vexatus, circa annum huius sæculi nonagesimum obiit, iacetque in cœnobio Franciscanorum Barcinonensium. Cuius innocentiam post mortem Deus multis miraculis (uti Wadingus ait in suis *Minorum Annalibus*) contestatus fuit. De eo videndi Bartholomæus Albizius Pisanus in libro *Conformitatum S. Francisci cum Christo* lib. 1. fructu 8. idem Wadingus *De Scripturis Minorum*, Antonius Dominicus *De Sanctis Catalonia* lib. 2. ¹ Scripsit (Wadingus laudatus ait)

246. *Commentaria in universa Biblia, ad singula loca collectis abundè sanctorum PP. sententiis, ita ut non ineptè vocari possit Catena SS. PP. in universam sacram Scripturam.* Reperitur octo non minus tomis contentum opus in bibliotheca Toletana fratrum Minorum, summè expetitur ab eis qui contrectaverunt, sed usque nunc

(2) Vidimus non semel hæc Pontii Carbonelli volumina apud Patres Minores Toletanos insignis San-

voto suo fraudatis (1). Sciò quas ex manuscripto codice isto, in quo & Evangelia continentur, controversias moverit Sancto Thomæ Aquinati de *Catena in IV. Evangelistas aurea* dicta, Petrus Alva & Astorga Franciscanus; & quid illi fuerit repositum. Reverendus quidem Pater Thomas Harney Dominicanus Belga, *Epistolam apologeticam scripsit ad Rever. P. Petrum de Alva de secunda editione eius Nodi indissolubilis, & publicatione libelli cui titulum fecit: Certum quid, Bruxellis apud Ioannem Mommart MDCLXIV. in 4.º* In qua epistola liquidis testimoniorum probationibus contendit iniuriam fieri maximam vero *Catena in Evangelia* auctori S. Thomæ Aquinati, ex eo tantum quòd sub Pontii Carbonelli nomine hæc simul cum aliis in ceteros Biblicos libros *Catenis* Toleti reperitur; cum potuerit (id quod verissimilius est, Thomæque sanctissimo doctori non iniuriosum) Carbonellus in Thomæ invento sibi placens, reliquos Bibliorum post Genesin libros catenata ista ex SS. Patribus explanationis ratione percurrere & illustrare; & in *Evangelia* istam *Catenam*, quæ S. Thomæ esset, subsequenter suis, veluti partem completi iam à se deinde magni operis, attexere. Certissimum quippe auctorem esse Angelicum doctorem *Catena* huius, constat ex epistola eius ad Evangelium Matthæi nuncupatoria ad Urbanum IV. Papam, qui obiit anno MCCLXIV. & ex alia dedicatoria trium Evangelistarum præter Matthæum, ad Cardinalem Annibaldum: ex Thomæ Reginaldi socii indiculo, & S. Antonino; exstatque in Vaticana bibliotheca eiusdem rei testimonio antiquissimus codex laudatæ *Catena*: quem ipsum esse oblatum Urbano Papæ ab auctore, verissimile multi credunt. Vide sis Vincentium Baronium lib. 1. *Apologetici ord. Prædicatorum* sect. 2. §. ultimo articuli 2.

247. Petrus Alva contendit fuisse æqualem S. Thomæ Pontium Carbonellum, & præceptorem S. Ludovici IX. Regis Galliarum. At fallitur. Nam anno MCCCXXXIV. in Capitulo generali Franciscanorum apud Cadurcum (nunc Cahors in Gallia) literæ quædam Benedicti XII. Papæ lectæ sunt, quibus præscripsit ordini quasdam leges ex consilio Cardinalium & aliorum religiosorum, ubi nominatur Pontius Carbonellus Provincialis Aragoniæ. Hæc notitia legitur in ipsius ordinis constitutionibus.

248. S. Thomas^{us} quinquagenarius obiit anno MCCLXXIV. & *Catenam auream* ab-

bi Ioannis Regum cœnobii ad annum MDCCL.

absolverat ante annum MCCLXIV. nam illam *Catena* partem absolutam dedicavit Urbano IV. qui obiit hoc anno. Carbonellus autem obiit circa annum MCCXC. si credimus Antonio Vincentio Domenec *De Sanctis & illustribus viris Principatus Catalonia* scribenti, & Lucæ Wadingo *Annalium Franciscanorum* collectori. Et ratio temporis congruit. Fuit enim S. Ludovici postea Episcopi Tolofani præceptor Carbonellus. Quod enim Willot, Possévinus, & Schotus, & quidam Hugo Carbonellus, scribunt Pontium Carbonellum præceptorem fuisse S. Ludovici Regis, nullo modo est credibile. Et ratio congruit. Carbonellus enim fuit Catalanus; & non videtur in Gallia, quæ tot viris doctissimis abundabat, ad confessorem (*præceptorem*) Regis assumi potuisse. Fuisse autem confessorem (*præceptorem*) S. Ludovici Tolofani verissimile magis est; quia S. Ludovicus cum duobus fratribus pro patre Carolo Sicilia Regè qui ab Aragonensi caprus fuerat obses datus non procul à Barcinone (ubi habitabat & obiit Carbonellus), præceptore usus istius loci Minorita (*credendus est*): cui muneri aptissimus erat Carbonellus.

249. Deinde, si Carbonellus octo, talia qualia dicuntur, volumina, in sacra Biblia edidisset & Parisiis habitasset, præceptor Regis Galliarum: penè impossibile creditur est, quin toto celeberrimum orbe semper fuisset, contra quam nunc accidit, Carbonelli nomen. Præterea Willot & Wadingus in rebus domesticis versatissimi, obitum Carbonelli constituunt viginti ferè annis post S. Thomæ mortem. Sanctus autem Thomas *Catenam* in Matthæum annis ante mortem, ut minimum, decem, hoc est triginta ferè ante Carbonelli obitum, absolverat. Nec bene argumentatur Alva ex eo quòd septem alios tomos in reliquis Scripturæ partes, eodem modo ac in istud in *Evangelia* commentarium, *Catena* formâ composuerit; nam potuit is inventum quod S. Thomas coeperat in *Evangelia*, ipse in aliis sequi. Credendum enim est S. Thomæ in epist. dedica-

(1) Exstat penes me *Beati Thomæ Aquinati Continuum in Evangelium Sancti Iohannis*, satis antiquum fol. absque anni, Typographi & Loci notatione. Et in alio volumine eiusdem omnino typi *Continuum in Evangelium Sancti Marci*, cui præmittitur nuncupatio Reverendo in Christo Patri Domino Anibaldo &c. & in fine subditur: *Aspicis illustris lector quicumque libellos &c. MCCCCLXX.*

ut in *Com. Sweynheimii & Arnoldi Pannartzii* editionibus. Vid. de hac Guill. Franc. de Bure *Bibliogr. Instrucl. volum. de Theologie* pag. 143. n. 148. &

tionem operis sui ad Urbanum IV. & in epistola dedicatoria trium aliorum præter Matthæum Evangelistarum ad Cardinalem Annibaldum. Citat opus hoc S. Thomæ Reginaldus eius socius, & S. Antoninus. In Vaticana bibliotheca antiquissimum exstat exemplar, quod creditur illud esse quod auctor obtulit Urbano IV. Plura dictus Harney contra Alvam (1).

250. Ad ætatem Alphonfi Regis, sub quo vixisse fama est, referimus memoriam GAUFREDI archidiaconi Toletani (vulgari nuncupatione IOFRE DE LOAYSA fuisse, D. Iosephus Pellizerius alicubi monet) qui scripsit *Supplementum*, seu *continuationem historiae Hispanæ Roderici præsulis Toletani*. Eam quidem vulgari lingua; hanc tamen ex ea in Latinum vertit Arnaldus de Cremona Cordubensis canonicus; idque rogatu ipsius auctoris, atque D. Ferdinandi Guterii, qui sub initium sequenti decimi tertii sæculi eidem Cordubensi urbi Episcopus præfuit. Quam interpretationem adfervari Parisiis in collegio Navarræorum testatur idem Pellizerius.

251. Meminit certè huius operis, Latinaque ex eo verba adducit, in Gallica *Benearenensi historia* Petrus de Marca lib. 7. cap. 8. §. 6. & in Notis ait custodiri ms. in laudato collegio Navarræ. Meminit & Arnaldus Oihenartus *Notitia Vasconiæ* cap. 17. ^v qui ducentissimum vicesimum primum eius caput (adeò vastum opus Hispaniæ nostræ honorificentissimum desideramus adhuc) laudat. Recordatur itidem huius continuationis Ioannes Iacobus Chiffletius *Vindicium Hispanicarum* cap. 12. ² Memoriam autem nos retinemus ab aliquo audivisse, *Continuationem*, seu *supplementum* quoddam historiae Roderici Toletani asservari membranceo codice in bibliotheca Hispanensi Ducis Alcalitani, quæ hodie est Excellentissimi Ducis Medinæ-cæli.

252. Theologum historico subiicimus, Gaufrèdo scilicet Toletano BERNARDUM Dominicanum sodalem, quem Leander Albertus lib. 4. *De viris illustribus ordinis* huius *Prædicatorum* Scriptorem agnoscit, ex quo Antonius Senensis, Alphon-

Guill. de Bure filium, *Catalog. libror. Ducis de la Valliere T. I. pag. 38. n. 196.* Item: *Continuum in quatuor Evangelia* Venetiis MCCCCLXXXII. fol. in cuius fine legitur: *Beati Thomæ Aquinati Continuum in quatuor evangelistas fuit feliciter: magna cura diligentiaque emendatum atque correctum. Impressum Venetiis impensa ingenioque Hermanni Lichtensley Colonienfis atque Iohannis Hamman Spirensis sociorum Anno Domini natalis MCCCCLXXXII. die vero quarta Septembris: quæ editio utriusque De Bure diligentiam fugisse videtur.*

¹ Henricus Willot *De Scriptor. Franciscanis*. Possévinus in *Apparatu*, Andreas Schotus in *Bibliot. Hispana*, Alva in *Iudicio Salomonis* vulgaris linguæ. Contra quos pro vera historia sunt Wadingus infra laudandus, & post plures alios Vincentius Baronius lib. 1. *Apologetici sui ordinis* Dominicani sect. 2. articulo ultimo §. 2.

² Tomo 2. ad an. MCCXCVII. num. 35.

³ Fol. 55.

⁴ In *Memoriali* por Don Fernando de los Rios fol. 10.

⁵ Pag. 378. & 379.

⁶ Pag. III. editionis Antuerp. omnium Chiffletii operum.

fus Fernandez, & ceteri Dominicanorum nomenclatores, necnon & Antonius Possëvinus in *Apparatu*, profecerunt. Hispanum vocant Senensis, Fernandez, & Ioannes Marieta lib. 14. *Historia Eccl'es. Hispanæ*, ubi de Hispanis Dominicanæ familiæ Scriptoribus agit, eumque cognomento VOCATUM appellat.

253. Ambiguum tamen videri potest, an hunc confundant Hispani nostri cum Bernardo de Trilla diocesis Nemaufensis Occitanæ Galliarum provinciæ, cui & præfuisse dicitur: quem seorsum laudant iidem Senensis & Fernandez, & ex Senensi Possëvinus. Eadem quippe utriusque adiudicata ferme opera eò intendunt animum falli tergiverfantem. At hunc quoque Bernardum de Trilla Hispanis annumerat Gesneri epitomator. Sed audiamus Philippum Labbeum in *Bibliotheca manuscripta* recensentem libros mss. Gabrielis Naudæi doctoris medici Parisini*, in quibus enumerat *Fr. Bernardi de Tritia* (non Trilla) *Hispani magistri, in Theologia, ordinis Predicatorum, quæstiones xviii.* De cognitione animæ coniunctæ corpori *Parisiis disputatæ. Incipiunt: Queritur 1. utrum anima coniuncta corpori intelligat veritatem naturaliter cognoscibilem per species innatas vel acquisitas &c. Desinit: Sed potius ut passio quedam transiens in ea recepta. Gesnerus iuxta titulum illius codicis ms. bibliothecæ Naudæanæ Bernardum hunc Hispanis annumerat; sed proprius vero Ambrosius Gozæus (Ragusinus) in catalogo *Predicatorum illustrium, ex provincia Provinciæ eum esse dicit. Nam Possëvinus ex Antonii Senensis bibliotheca diocesis illi assignat Nemaufensem prope Provinciam, & Avenionem; eundemque circa annum MCCXCI. vixisse contendit.* Hæc Labbeus. Nos in medio relinquimus obscuram rem; non tamen ignari familiam de Trilla in Catalanis vel nunc esse, cuius est *Leo de Trilla Præmonstratensis, in Præpositum Ebusitanæ insulæ superioribus annis creatus* (1).*

(1) Hunc Bernardum Quetifus & Echardus T. I. pag. 432. invictis rationibus Occitanum Nemaufensem esse affirmant. Vidend. de eo Petri Alvæ opus inscriptum *Pleytos de libros: pleyto 53. pag. 247.* Dertofanæ, ut venditatur, editionis 8°.

(2) Habetur in Bibliothecæ Escorialensis codice sæculi XIV. exeuntis *Lit. Z. Plut. III. n. 4.* atque item in Regiæ Matritensis alio non longe ab Auctoris ævo exarato, in cuius fine, fol. nimirum 82. pag. 2. legitur: *Nos el Rey Don Sancho que feziemos este libro è lo acabamos en este logar, teniendo cercada la Villa de Tarifa; & continuò: En el año de Cesar de mill & trescientos & noventa & uno años: in quo manifestissimus error est; cum omnino is annus esse debuisset à Christi nativitate*

254. Attribuuntur quidem Bernardo Hispano *Commentarii ad aliquos Bibliorum libros: Quodlibeta tria De spirationibus, creaturis, & potentia Dei: liber De anima corpori coniuncta & ab illo separata.*

Bernardo autem Trillæ eadem prorsus paululum mutata, scilicet

Postilla super Ecclesiasten.

Super librum sapientiæ.

Super Ioannem, usque ad xi. caput.

Super Apocalypsin.

Super Psalterium.

Super Cantica Cantoorum.

Quæstiones De differentia esse & essentiæ.

Quæstio De anima.

Quæstio De potentia Dei.

Quæstio De spiritalibus creaturis.

Quodlibeta aliquot.

Quæstio super totam astrologiam.

255. Scripsit etiam (ait Senensis)

Tractatum De cognitione animæ separatæ; sed hunc morte præventus non absolvit. Multa alia scripsisse fertur. Claruit circa annum MCCXCII. P. 4. Monum. Ordinis. Hæc de Trilla Senensis, quem alii sequuntur, Fernandez, Possëvinus, Gesneri epitomator.

256. SANCIVS quoque Rex Castellæ ac Legionis, Alphonfi Sapientis filius, qui ab anno MCCLXXXIV usque ad MCCXCV. rerum potitus fuit: *Documenta* quædam Ferdinando filio, huius nominis Reges inter Castellæ quarto, seu *Librum* (ita vocant) *documentorum*, vernaculâ tamen linguâ reliquisse in schedis dicitur, auctore mihi viro magnæ fidei doctrinæque historicæ Didaco de Colmenares in *historia Segoviensis urbis.* Asservatur ita inscriptus: *Castigos, & documentos que dio el Rey D. Sancho el Bravo à su hijo el Rey D. Fernando el IV. antiquo admodum characteris ms. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellentiss. Comitibus de Villa-umbrosa* (2). Hunc Regem maiores nostri ob bellicam strenuitatem, animique magnitudinem *Don Sancho el Bravo* appellare consueverunt, quod lau-

MCCXCI (I. Mariana Tarifa obsidionem ad annum MCCXCII. refert, XIV. 16.). Scripsit præterea SANCIVS Hispanicum iustæ molis opus inscriptum *LUCIDARIO*, in quo primum *De celo, de astris, Sole, Luna: de Deo eiusque in cælis sede: de Dei figura: De Trinitate: De anima rationalis sede: De incarnatione Verbi: De Angeli ad Mariam Virginem salutatione, de que perpetua Eiusdem virginitate: De Christi morte, resurrectione, descensu ad inferos, ascensu ad cælos cum humanitate quam assumerat, deque aliis bene multis tum Theologici tum physici atque ethici argumenti.* Exstat in Regiâ Bibliothecâ Matritensi in codice chartaceo sæculi XV. in cuius fol. 3. pag. 1. col. 2. in fine legitur: *E por ende nos Don Sancho por la*

gra-

laudis potius quàm vituperationis verbum inter nos est; quamvis non dubitem quin etymon à *pravo* duxerit, quod ferocem denotat Senecæ lib. 1. *De ira* cap. 17. de Pifone loquenti: *Vir à multis vitiis integer, sed pravus, & cui placebat pro constantia rigor.*

257. Ad hoc idem sæculum referendus est IOANNES diaconus Matritensis, qui brevi relatione (prout oportuit factum, bonaque requirit fides Historici) conscripsit *Vitam S. Isidori agricolæ Matritensis.* Cuius quidem anima volâsse ad cælum superioris (scilicet XII.) sæculi circiter annum septuagesimum dicitur, relicto in terris ad D. Andream Apostoli Matritensis curiæ parochiale templum pretiosissimo exuviarum thesauro: quibus honorificentius adservandis atque Ecclesiastico ritu colendis, sub Philippo IV. ultimos vitæ annos, novum & pulcherrimum Ecclesiæ ipsi contiguam amplitudine templis par sacellum, regis, & fidelium eiusdem regii oppidi magnis sumptibus, curâ optimi & gravissimi Senatoris regii D. Antonii de Contreras, ædificatum fuit. Cùm vir sanctissimus atque Matritensium patronus, à Gregorio XV. Papa, unâ cum Ignatio, Francisco Xaverio, Theresia de Iesu, atque Philippo Nerio, in Sanctorum catalogum die XII. Martii MDCXXII. sub initium nempe Philippi eiusdem Regis, fuisset relatus.

258. Vitæ auctor non quidem S. Isidori, sed eorum saltem æqualis fuisse videtur, qui de rebus eius sanctissimè ac mirabiliter. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

biliter gestis testimonia ei dixerunt, ut ex illis verbis colligere datur: *Ut relatu bonorum virorum didici.* Et infra: *Et hoc, prout à fidelibus narratum est testibus, dignum duximus scribendum.* Constat verò post quadraginta ad minus post obitum eius annos commentariolum hoc literis ab eo consignatum, cùm translationis sancti corporis, quæ quadragesimo circiter S. Isidori vitæ immortalis anno contigit; necnon & miraculorum post eam patratorum disertè meminerit. Ex archivo S. Andream Apostoli memoratæ Ecclesiæ Matritensis, in quo liber venerabili antiquitatis nota insignis conditur, acta viri sancti plures in literas retulerunt, quos refert Ioannes Tamaius *Martyrologii Hispaniæ* 3. volumine die xv. Martii, iisdem actis seu Ioannis diaconi libello, quod & alii fecerant, typis edito. Nempe Iacobus Bleda è Valentia regno Dominicanus à se ex Latino in vernaculam linguam conversum dedit foras cum additionibus astatim luculentis: quarum cap. 1. ea omnia adducit quæ germanam veramque esse hanc historiam confirmant; & auctores, qui eâ, uti autentico veteris illius ævi monumento, absque hæsitacione ulla utuntur, laudat. Prodiit Matriti apud Thomam Iuntam MDCXXII. in 4°.

259. ARNALDUS PONTIUS, sive PONS (Catalanusne, an Valentinus incertum) cùm in Podii domo (*El Puig* vulgò) Valentia urbi proxima, Fratrum Redemptorum, qui sub Deiparæ Virginis patrocinio appellationeque militant Deo se mancipasset,

N

set,

gracia de Dios Rey de Castilla de Toledo de Leon & de Galicia & de Sevilla de Cordoba de Murcia de Jaen del Algarbe: e Señor de Molina: e hijo del muy noble Rey Don Alfonso e de la muy noble Reyna Doña Violant. el setimo Rey de los que fueron en Castilla e en Leon que ovieron este nombre &c. pergitur usque ad fol. 4. pag. 1. alia interserens quæ huc non pertinent, post quæ: E por esta razon tenemos por bien e por derecho de començar este libro à su servicio (de Dios): e por esso pedimos merced à él è à la Virgen bienaventurada Santa Maria su Madre en guisa que nos è ellos ayuden que le podamos acabar. porque sea à su plazer è à su servicio: porque este libro es todo razon de preguntas e de respuestas & comiença assi: Maestro Yo sò tu discipulo e tu me has enseñado mucho. Empero el saber que tu me mostraste es todo de Theologia. E en esta villa en que nos vivimos (incertum quæ urbs fuerit, forsàn Salmantica; sed putò àλλογορημένα hæc esse) hai muchas escuelas en que se leen muchos saberes: è confesceme muchas vegadas que vò allà à estas escuelas hà algunas dellas por veer què tales son: e otrosy por oir los maestros que y estan leyendo si amuestran tan bien à sus discipulos como vos mostrades à mi: E acabesceme que he de entrar en algunas de estas escue-

*las que es en el arte que llaman de Naturas. è fãllo è buelta muy gran disputacion entre los escolares con su maestro. E tan grande fue el sabor que dende oye de aquellas cosas que y vò disputar que: E vos quiero manifestar de toda la verdad è tornar è muchas vegadas por oyr porque aprendiesse mas: è quanto bien parè mientes en aquellas cosas que allà oý fãllo que muchas eran contrarias de las que oý à vos. E ent ante que lo viniessè à disputar con otro escolar quèselo veer con vos que sòdes mi maestro que me dießdes recaudo à las cosas que vos yo demandare segund lo que sabèdes & entendèdes. In fine codicis legitur: Acabòse en el mes de Marzo año del Señor de mill & quatrocientos & cincuenta & cinco. Este libro es llamado Lucidario no porque fue assi llamado el maestro que lo fizo, mas fue compuesto à semejanza que un discipulo preguntaba à su maestro todas las cosas que en el son puestas: el qual libro habla primèramente de la santa Teologia è Filosofia natural. Apud Maittaire. *Annal. Typogr. T. IV. part. 1. pag. 439.* reperi huius operis titulum Italicè: *LUCIDARIO libro così detto. Dialogo trà Maestro è Scolare: per Dominicum di Silvestro de Cini: 10. Marzo 4.º Bononiæ 1482.**

set, quantumvis annis maior ac vertice canus, sacræque iam theologiæ doctor susceptus inter sodales fuerit: egregiè quidem serum adventum insigni virtutum omnium exercitio compensavit: cubare in lacrymis perdius ac pernox, sævè corpus affligere, pietatem insuper quibusdam scriptis insinuare. Inter autem asperrima hæc centesimum fermè annum attigisse dicitur.

260. Opuscula ista ab eo emanasse domesticis credimus testimoniis^b:

De bono meditationis libellum, quo explanantur ea quæ S. Bernardus *De modo orandi* scribens olim docuerat.

261. *Super illa verba Genesis cap. 24. Egressus fuerat Isaac ad meditandum in agrum inclinata iam die*, tractatum: ex quorum verborum crebra repetitione magno se afficiebat solatio.

262. *De meditatione mortis*. Aliaque non satis distinctè memorata: quæ omnia, Latine à vernaculè scripta fuerint, iidem reticent.

Floruisse sub Petro Amerio Generali Præfecto huius ordinis quarto dicitur.

263. Eiusdem instituti sacri Mercenariorum sodalium fuisse dicitur, atque huius sæculi exeuntis præful Ecclesiæ Giennensis, & Granatæ inclytus Christianæ Fidei confessor, PETRUS PASCHALIS, vel PETRUS NICOLAUS PASCHALIS, Valentinus: qui cum illius ævi more (ut quibusdam placet) adversus Granatenes Mauros, quibus Ecclesiæ eius Giennensis ditio proxima est, incursionem aliquando bellicam faceret, aliàs, dum dioecesim suam pastor inviseret: captus ab iis Granatamque fuit perductus, atque in ea ærumnis, vexationibus, carceratione, tormentis maceratus, ac forsan gladio capite plexus.

264. Hic ad instar martyris apud domesticos celebratur, Granatæque in cœnobio SS. Martyrum huius instituti Mercenariorum exalceatorum magna cum veneratione asservantur candidissima eiusdem, uti creditur, caput, ossaque; unà cum cruce, aliisque pastoralibus ornamentis, anno MDLXXXVIII. in quodam subterraneo carcere (Arabibus *masmorra* nuncupato) ex iis uno, quibus captivos includere mos eorum fuit, reperta. Placet aliis Beatæ corpus asservari; qui & sepulturæ locum ostendunt ita inscriptæ, ut nequeat de alio intelligi.

265. Cuius religiosum cultum antiquissimum iam agnovit & approbavit Clemens Papa X. die xi. Decembris MDCLXXIII. necnon & insurgentes adversus communem

(1) Prodiit huius *Iosephi Rodriguezii* Bibliotheca

existimationem quosdam ordinis sanctissimæ Trinitatis, æque redemptionis captivorum, sodales, Petrumque ordini suo tam scriptis quàm picturis vindicantes, oportune repressit; librumque de huius S. Martyris Vita sub nomine fictitio S. Petri de *Figueriis Carpi de Valentiâ*, non incerti auctoris, damnavit literis è sacra Rituum Congregatione emanatis, cum die III. Septembris MDCLXI. tum xxx. Martii MDCLXXV. Miratus equidem sum hominis, iam aliàs in hac re malè audientis, fingendi temeritatem (an impudentiam dixerim?) lecto ad libelli calcem eorum auctorum sui huiusce ordinis sanctissimæ Trinitatis syllabo, quos in testimonium iam à se dictorum laudavit. Inter quos Robertus Palmer Anglus in libro *De redemptionibus* per eiusdem familiæ fratres usque ad suum tempus factis, anno MCCCVI. scripto: Ioannes Blakney eiusdem gentis, in libro *De mundi ætatibus* anno MCCCIV. Ioannes Betay Scotus in libro *De laudibus ordinis sanctiss. Trinitatis* anno MCD. Robertus Lander, similiter Scotus, in libro *De viris eiusdem illustribus* anno MCDXX. scriptis; tandemque Ioannes de Burgos in libro ms. Burgenis in cœnobio asservato, cui titulus: *Collectanea ordinis sanctiss. Trinitatis* anno MD. ab auctore formato.

266. Quorum duorum ex Anglia altum est silentium apud Ioannem Pitæum, qui duos alios Ioannes, Lelandum & Bælæum, secutus fuit, & exscripsit, diligentissimos Angliæ Scriptorum persecutores. Aliorum autem duorum Scotorum notitia liberalissimum, ne ultra dicamus, erga suam hanc gentem Scriptorum pariter enarratorem Thomam Dempsterum omnino fugit. Ioannis demum Burgenis neque nomen neque istum *Collectaneorum* librum auditum unquam aut visum fuisse ex confessione constat Iosephi Rodriguez, Valentia urbis conventus Ministri (1), qui conquiritis huic rei firmandæ Castellæ cœnobiorum, atque adeò Burgenis tabulariis, diu vacavit: literis nempe ad Vincentium Dominicum Henricum sodalem datis, quæ typis editæ sunt & ostensæ in causa super hac re hic Romæ agitata. Hæc nos ex occasione huius de instituto Petri nostri martyris controversiæ.

267. Asservantur in bibliotheca Regia Laurentina quædam beati nostri Petri Nicolai Paschalis opera duobus voluminibus in folio manuscripta, scilicet, in primo: *La impugnacion contra la secta de Mahoma,*

Valentina, Valentia ad ann. 1747. fol.

y defension de la ley Evangelica de Christo, por Don Pedro Obispo de Jaen compuesta. Continetur 198. chartæ foliis. Incipit: *En los libros los titulos y las rubricas alumbran los corazones de los que leen &c.* stilo scilicet Castellæ tunc vernaculo, quo scriptum est eiusdem ferè temporis *Partitarum*, sive Alphonsini Iuris, opus. Sequitur prologus, in quo ait, ut opitaretur eis, qui ob ignorantiam eius mali quod in Mahometi secta, atque eius boni, quod in lege nostra continebatur miserè peribant, inter Mauros scilicet: se ex Latino in Castellanum vertisse Mahometi eiusdem vitam, sicuti eam in libris nostris descriptam reperit; quibusdam tamen adiunctis, quæ à Mauris ipsis audiverat & in eorum libris legerat, ultra id quod in Evangeliorum & aliis Ecclesiæ authenticis libris scriptum invenit. Hispanâ inquam linguâ, quæ inde aut ipse auctor, aliufve in Latinum vertit, cum Latina quoque extant, ut mox videbimus.

268. Dividitur totum opus in sedecim titulos.

I. *De la historia de Mahomat, y como se prueva; y de su secta de los Moros, y como se prueva que no es verdadera, ni puede ser salud de las animas en ella.* Continet capita octo.

II. *De la encarnacion de Iesu Christo.*

III. *De la naciencia de Iesu Christo nuestro Salvador.*

IV. *De como adoraron los tres Reyes Magos à nuestro señor.*

& consequenter de aliis vitæ Christi mysteriis: quæ apud D. Martinum de Ximena Iurado in *Annalibus Ecclesiasticis Giennensis urbis* videri possunt.

XIV. Titulus, *De las imagenes est.* xv. *De la Trinidad.* xvi. *De como se prueva que Iesu Christo dixo que èl era Dios.* Monet ibi se anno MCCC. his scribendis incumbere, quo ipso mortuus dicitur.

269. Alterum volumen, supra pergamenam chartam, quâ compactum est, *Viridarii* nomine inscriptum, aliaque aliorum opera continens, hæc habet Paschalis nostri:

I. *Glossa del Pater noster*, cum hac inscriptione: *La glossa del Pater noster, que hizo Don Pedro Obispo de Jaen, jaciendo preso en la ciudad de Granada; e fizolo e ordenolo, è compusolo en raxon de defension de la ley de Dios, è por raxon de que ningunos Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Sissimus eius operis initium & prologum Lemosino idiomate, qualia leguntur in antiquo Vaticano Codice olim Christianæ Suecorum Regiæ num. 2036. è quo ad annum MDCCCLVIII. Romæ cum essemus, exemplum authenticum describi nobis fecimus: *En nom de Dieu è de la Vergè Maria. Comença*

Moros ni Judios non se puedan llamar hijos de Dios, si non aquellos que laudan en su santo nombre, que es Christo. Incipit: *Porque algunos Moros y Judios dizen, que tambien pueden ellos dezir el Pater noster, segun su secta &c.* Nec diversum ab hoc opus existimo *Vitam Christi*, quæ attribui nostro Paschali non nusquam solet.

270. II. *Libro en que prueva que Dios es Trinidad:*

qui videtur ampliatio aut locupletatio tituli xv. *De Trinitate* alterius operis iam laudati contra Mahometanorum sectam, & pro Christiana lege.

III. *Contra los que dizen que hay Fados, y Ventura, horas menguadas, signos, y Planetas, en que nacen los hombres: sive contra genethliacorum superstitionem.*

IV. *Explicacion de los diez mandamientos.*

V. *Explicacion del Credo.*

271. Hucusque opera duobus his voluminibus comprehensa, quorum priori possessor nomen suum subscripsit Licentiatius Martinez Prior; posteriori annotatum legitur: *Variorum hoc tractatum exemplum absolutum fuisse xx. die Martii anni MCCCXCII. nonaginta scilicet duobus à morte sancti viri annis. Fuerunt, antequam Regio huic thesauro accenserentur, clarissimi viri Gundisalvi Argote de Molina, qui Philippo Regi II. Catholico dono dedit, ut eò illa inferret.*

272. VI. Præter hæc aliud ab eo extat opus quod *Biblia pequena*, Biblia parva, nuncupatum se vidisse in membranarum antiquissimis lingua Provinciali seu Lemosinâ, hoc est, vernaculâ Valentia regni unde erat, exaratum, & eodem in monasterio SS. Martyrum (*Granatensi*) conservatum D. Iustinus Antolinez sacri montis Illipulitani eadem in urbe Granatensi abbas & Episcopus aliquando Dertusensis, in historia eiusdem urbis adhuc inedita reliquit scriptum. Huius quidem exemplum in Italicam linguam olim, nempe ut videtur ante ducentos annos translatum, invenimus nos Romæ in bibliotheca Theatinorum S. Andrea de Valle^d: unde hic initium libri seu prologum, dum Valentinum nostrates celant (1), hoc idiomate dabimus. *In Dei nomine, è gloriosæ Virginis Maria. Incomenza il prologo del libro*

N 2

^d Pluteo 19. tabulâ supremâ, nisi mutatus inde sit.

lo Prêlech del libre ordenat per lo molt Reverent Senyor Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutat de Jahèn de Castella, açi no anomenat, à la honor de Iesu Christi, è per informar los simples feels Christians, per ço ques púsquen defensar è rahonar de totes les demânes è questions que los

ordinato per lo reuerendo Signor Episcopo per la gratia de Dio della città di Jahèn del regno di Castella, ad honor di Jesu Christo, per informare gli semplici Christiani delle Santa Fede Catholica. Et prosequitur huic titulo præfationem subiungens: *Come io detto Religioso, & Episcopo per la gracia di Dio della città di Jahèn del regno di Castella, così nominato, harresse letto trenta anni in Theologia, & altre scienze, per mia desaventura fui preso in poter del Rè di Granata; & vedendo io assai delli detti Christiani, qui captivi, & per non sapereno de lettere, ne sapereno la fede degli Christiani, alcuni Giudei mercanti &c.*

273. Ait inde se annorum esse septuaginta, formassèque hunc librum per interrogationes & responiones instruendis Christianis, ut tam Iudæis quàm Mahometanis aliisque peruersis gentibus Fidei nostræ rationem reddere possent (1). Non autem esse hunc librum, in quo certè nomen subticetur, auctoris D. Gundisalvi Zunicæ (qui & Episcopus Giennensis, & Maurorum fuisse Granatæ servus dicitur), idem D. Iustinus Antolinez aptè comprobatur, argumento inde ducto, quòd Gundisalvus is ante Episcopatum uxoratus fuerit; nec in hac mariti, atque item viri nobilis & laici, conditione cui professorum munus parum conveniebat, annis non minùs triginta docuisse eum theologiam, simile vero est. Accedit coniecturâ nostrâ potius esse ut Valentinus homo Valentinâ linguâ scripserit hoc est vernaculâ, quàm exterus aut peregrinus, qualis Zunica fuit.

274. VII. Oratio item, quæ incipit: *O principium sine principio*, deperdita est: cuius ipse meminit in libro *adversus Mahometi sectam* his verbis: *E sabed amigos, que yo escribi una oracion en Latin, que comienza: O principium sine principio. En la qual brevemente comprehendí gran parte de las historias de los Evangelios, e de las cosas que son escritas en este libro.* Sed habemus iam post annotata hæc preli beneficio vulgo communicata hæc S. Martyris

malvoats juhèus, è les altres nacions malvoades fân als dits feels Christians de la Sança Fè Catholica. Et pergit: Com Yo dit Religios è Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutat de Jahèn, açi no anomenat; agües legit per XXX. anys de Theologia e altres ciencias per ma ventura fui prés en poder del Rey de Granada, è vehent yo molts dels Christians esser aquí Catius, è per no saber letra ni la fe dels Christians, è alguns Juheus mercaders è Moros ab ells ajustats, entrar en lo corral de la pre-sent enterrogantlos de la Fè nostra, è no sabent respondre, tot die qui un qui altre dels dits Christians, tornaven à la mala secta dels Moros; e vehent yo açi ab la ajuda de Deu, misme en cerquar los

opera ex typographia Matritensi Bernardi à Villadiego anno MDCLXXVI. in folio, Clementi X. Pont. Max. dedicata, censurisque reverendissimorum PP. Laurentii de Laurea Minoris Conventualis, consultoris S. Officii & sacrorum Rituum, Vaticanæ bibliothecæ primi custodis, religione ac doctrina theologica & utriusque Iuris in paucis clari, aliorumque doctissimorum Hispaniæ nostræ virorum, commendata.

275. Cùm autem tam vernacula sermonis forma quàm Latina sint antiquæ, & non huius aut superioris sæculi: verosimile nobis est, ab auctore fuisse vulgari sermone Castellæ conscripta, non Latino, hæc opera: illud maximè, quo absurditates Mahometicæ ostendit ac redarguit sectæ. Qui Christianis captivis nihil proderat hacce minus eis notâ linguâ verba salutis infundere, Mahometanosque suorum Alcorani errorum admonere, quibus Hispanica lingua non prorsus ignorata, sicut Latialis, erat. Deinde verò hæc eadem fuisse ab aliquo alio in Latinum conversa. Nec post multum quidem temporis, cum Latina ferè phrasim eiusdem temporis paulòve inferioris phrasim redolere videatur. Ordo autem hic est in editione Latina:

276. I. In *sectam Mahometanam*. Qui liber sic, ut in Hispana scriptus, distinctus XVI. titulis, maiorem voluminis partem occupat. Sequitur

277. II. *Glossa orationis Dominicæ*. Incipit: *Cùm autem aliqui Maurorum &c.* Quæ continet septem orationis huius petitiones cum glossis.

278. III. *Caput valdè utile in honorem sanctissimæ Trinitatis & exaltationem legis, in quo etiam ostenditur ignorantia quorundam asserentium esse Parcas, horas infestas, signa & Planetas, in quibus homines nascuntur.*

279. IV. *Glossa decem præceptorum Decalogi.*

Denique opus illud, quod fortè sub inscriptione aut nota *parvorum Bibliorum* alicubi existat; sed in Latino sic dumtaxat inscribitur:

V.

libres de la Biblia è dels Profetes &c. Constat autem rubricis seu capitibus XL. quorum primum: *Del peccat de Adam, è de la creació del món*; postremum: *Quin captaniment seu Lucifer, Satanàs è los altres dimonis qui tenen la anima de Adám è dels altres Sançs Pares en lur poder, quant la anima de Jesu Christ son vista en los inferns.*

(1) Exemplum Vaticanum: *Aplegut tot aquest volum daquest libre, axi com per demándes açi h'd trobarèis. Empero yo dit Religios, açi no anomenat, stich en loc que nom' plau, è h'd partit lo meu enteniment en moltes parts, è son ya vell entorn LXX. anys &c.*

Salmeron 280. V. *Quoddam perpulcrum opus compilatum per admodum reverendum Episcopum civitatis Giennensis, dum Granatæ in publico carcere esset captivus. Incipit prologus: Cùm ego præfatus religiosus &c.* Et hoc quidem Barcinone olim editum anno MCDXCII. hodie reperiri in archivo Congregationis, quæ ad promovendam purissimæ Conceptionis B. Mariæ Deiparæ mysterii causam à Philippo IV. Rege nostro ex viris Theologiæ Iurisque scientiæ doctissimis dudum fuit formata, in regia curia, in eiusdem operis anteloquio refertur (1).

281. Volâsse autem anima Petri Nicolai Paschalis è trucidato corpore in cælum dicitur vel anno MCCC. vel MCCCIII. Reliqua eius apud nostros videre lector poterit. Vitam certè peculiari libello descripsit Fr. Petrus à S. Cæcilio Granaten-

(1) Superius laudata omnia Sancti Petri Paschalis scripta existant hodieque in Regia Escorialensi Bibliotheca, nimirum: *Expositio XII. versuum Symboli Apostolorum* Hispanicè inscripta: *El Declarante*. Item: *Que Dios es Trinidad*; ac demum: *De las Fadas, agüeros horas menguadas &c.* in codice sæculi XIV. Lit. P. Plut. III. n. 21. ITEM. *Contra Sectam Mahometanam* Hispanicè. Prologus incipit: *Aquí comienza el Prologo que yo Don Pedro Obispo de Jaén romancé á servicio de Dios, y à prò de las animas de los que quisieren leer este y oyr con buena voluntad. E esto fiz seyendo preso en Granada:* pergitque de Christi mysteriis differens, ab eius salutaris incarnatione, usque ad in cælos ascensionem; ac de Sacra Pentecoste (*Cinquésima*): De sacrarum imaginum cultu: De Sancta Trinitate. In eadem Bibliotheca Lit. H. Plut. II. n. 25. in cuius tractatus sine habetur pia neque inelegans Hispana ad captivos apostrophe: *Amigos: Escísome, que quando esta obra començé, no cuidé de todas las cosas hablar: Amigos: Esforçadvos è avèd consolacion en nuestro Señor Jesu Christo por cuyo nombre sufris fierros, è carceres, hambre, sed è otras muchas lazerias, è penas, è sofãos (lannas) è tribulaciones muchas de muchas maneras: è concludit: Onde, Amigos, ya vedes el consejo de nuestro Señor Jesu Christo: Ca como dice el Francés: Bon croyre faz è conseil de prodóm, id est: Bien sienta, è bien se cree, consejo de bueno &c.* Videnda de hoc notata nostra ad *Alfonsi Boni-Hominis* versionem Latinam ex Arabico Epistolæ Rabbi Samuelis ad Rabbi Isaac infra *Lib. IX. cap. V. n. 250.* Ac demum *Biblia parva* de quibus supra. In Vaticano autem eorum exemplo continuo orationis filo, ac Lemosino item sermone nonnulla alia insunt, quasi ab eodem Auctore profecta, quæ nobis etiam describenda curavimus. Siftimus eorum titulos, in quibus pietatem magis quam historiæ fidem crissimque exactam in Scriptore laudes.

I. Historia de Sancto Lázter com visqué, ne com son reconciliat, è après la mort com visqué après que son reflucitat, è com mori Bisbe D' Achs de la ciutat de Marsella, è hom mori, è hom es lo seu cors. *Fol. 43. p. 2.*
II. Contemplació del dimèeres Sanct, com parlaren Jesu Christ e la Verge Maria gloriosa familiarment de la Passió de Jesu Christ. *Fol. 49. p. 2.*

sis, huiusmet ordinis Mercenariorum, ut vocant, Reformatus, per Bartholomæum de Lorenzana MDCXXXIX. Granatæ editam; atque eo meliùs D. Martinus de Ximena Jurado Toletanæ Ecclesiæ Portionarius, vir industrius ac doctus, in *Annalibus suis Ecclesiasticis urbis Giennensis.*

282. Latet adhuc verus auctor *Compendii* cuiusdam *historici*, quod manu exaratum anno MDLXXX. à quodam curioso, qui se antiquum alium codicem unà super quinquaginta chartis sive foliis contentum excrispsisse ait, aliquando vidimus. ANONYMUS iccirco à nobis huic loco inferretur, quod scripserit *Sumario de los Reyes de España, desde D. Pelaijo hasta D. Enrique el III. compuesto por N. despenjero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* (2) Obiit Regina hæc anno huius sæculi LXXXII. Rex autem Hen-

III. Historia de la Sancta Corona de Jesu Christ, la qual li son posada lo divéndres sançt sobre lo seu glorios cap, e d' on vingüè, ne de que era, ne quès seu après la Passió. *Fol. 55.*

IV. Historia del Sanct Ládre appellat Dîmas, lo qual lo jorn que mori entrà en Paradis &c. *Fol. 58. p. 2.*

V. Historia dels Sancts Ignocens los quals moriren martyrs per Jesu Christ &c. *Fol. 63.*

VI. Açí comença com ni perqué dix S. Iohan Baptiste lo primer Agnus Dei, ni hon è dix, ni com nos devèm millorar per lo seu dit. *Fol. 67.*

VII. Com Sant Iohan viita la visió del primer Agnus Dei desitjaba la segona, è com la vehè, è com contemplà &c. *Fol. 69.*

VIII. Lo segon Agnus Dei; è com vehè Sant Iohan part de la Passió, è com son lo sançt baptisme de Jesu Christ. *Fol. 70.*

IX. Lo tercer Agnus Dei, *Fol. 72. p. 2.*

X. Lo libre de Gamaliel lo qual tracta largament de la mort è Passió de Jesu Christ. Constat XXXI. capitulis à fol. 73. p. 2. ad 97. p. 2. quod exempli postremum est. Ximenus *Bibl. Val. T. I.* pag. 9. ulterius eidem tribuit: *Regimen Principum Secularium &c.*

Fuerintne autem *Parva* hæc de quibus egimus *Biblia* ab Auctore primum Lemosinè, an communi hodierno Hispanorum idiomate, quod *Castellanum* vocant, conscripta, non facile diiudicare est. Nostro videtur arridere quod Lemosinè scripta fuerint; cum paulo antè num. scilicet 273. de iisdem loquens dixerit, *potius esse ut ea Valentinus homo*, qualis certe Petrus Paschalis fuit, *Valentina linguâ scripserit, quam exterus aut peregrinus*; atque in id conspiciant terna minimum (totidem enim hæcenus novimus) Lemosina eiusdem operis exempla, atque satis antiqua, nimirum: *Vaticanum, Granatense, & Escorialense Lit. L. Plut. II. n. 12.* quod sub sæculi XIV. medium scriptum omnino fuit. Cui enim bono è communiori & receptillimo Hispanorum sermone, qualis dubio procul Castellanum est, opus in Lemosinum longe contractiorem (licet non parvus ipsi Scriptoris ævo constaret honos) iteratis exemplis propagare, nisi quia Lemosinè primitus scriptum fuisset?

(2) Existat eodem titulo in magna *Chronicorum Castellæ Sylloge* Matritensi apud Antonium de Sancha MDCCLXXXI. à Cl. Eugenio Llaguno Amiroia Sancti

ricus eius filius successit patri anno nonagesimo. Historiam verò hanc vidisse se penes Didacum de Colmenares historiæ Segovienfis urbis auctorem typis fati antiquis editam asseveravit aliquando nobis D. Iosephus Pellizerius regius chronographus; & habet eam editionem Marchio Mondexarenfis Matriri absque notitia loci aut temporis.

283. Adiungam pro colophone huius sæculi ALPHONSUM DE PAREDES, qui Ferdinandi Castellæ Infantis, qui nempe in regno Sancii parentis successor fuit anno eiusdem nonagesimo quinto, medicum sese nuncupat in quodam opere, quod in membranis manuscriptum & coloribus variegatum in regia Laurentina bibliotheca adfervatur, ita scriptum: *Theatro de la nobleza de las cosas*; hoc est, *Nobilitatis rerum theatrum* (1).

Sti Jacobi Equite, atque è Decemviris qui Summo Reip. Constituendæ sive negotiorum Statûs Administro iugiter adstant, primario edita; sed ut ego existimo ad sæculum sequens sive XIV. referendum; cum eius Auctor ad Henricum usque Castellæ Regem huius nominis tertium Ioannis I. & Leonoræ Reginæ, cuius *Œconomus* fuisse dicitur, filium, historiam suam protraxerit.

(1) Hunc *Alfonsum de Paredes* Ferdinandi Castellæ Infantis Medicum supra Lib. VIII. c. V. n. 189. in Not. laudavimus, seu operis inscripti *EL TESORO* è Gallico in Hispanum sermonem interpretem: cuius versionem cum inditum fuisset nomen: *De la nobleza de todas las cosas*, ut ibidem notavimus: vero videtur simile hunc titulum Escorialensi codici cuius Notæ hoc loco meminimus è minio adscriptum ansam præbuisse effingendo *Nobilitatis rerum Theatro*, quasi diversum fuisset opus ab Hispanica eiusdem Alfonso versione libri *DEL TESORO*.

Hæsitans huc refero, Catalanus, Valentinusne, an Gallus Biterrensis fuerit, *Manfredum Ermengaudum de Bezeys* eximii operis Provinciali seu Lemosino idiomate anno MCCLXXXVIII. scripti auctorem, cui titulus: *LO BREVIARI D' AMOR*. Exstat in Regia Matritensi in chartaceo magnæ molis codice non longe ab auctoris ævo exarato, qui olim ad Ill. D. Gasparem Galcerandum de Gurcia Comitum de Guimerà pertinuisse in eodem dicitur, integerque cum esset CLXIV. foliis consistit, nunc IX. ex eiusdem corpore avulsis miserè decurtatus. Est autem meo iudicio plenum bonæ frugis opus, Theologicæ præsertim argumenti, in quo primum *De arbore seu stemmate & gradibus amoris*; *De virgine in arbore seu stemmate depicta*, cuius corona gestat amorem Dei & proximi; *De Sancto Spiritu per amorem procedente ac de Sancta Trinitate & Divina Essentia*; *De prædestinatione*; *De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento*; *De natura Angelica*; *De triplici Angelorum hierarchia & novem eorum choris*; *De Angelis malis*; *De cælo & mundo*; *De astris & planetis*; *De cometis*; *De ventis*; *De gemmis & lapillis*; *De diebus & hebdomadis*; *De arboribus & plantis*; *De avibus, piscibus, bestiis, reptilibus*; *De nive, grandine, tonitru, fulmine*; *De somniis*; *De natura hominis integra & corrupta*; *De amore Dei ac proximi*; *Quare & quomodo amandus*

CAPUT VII.

An Scriptoribus accensendus sit s. DOMINICUS ordinis Prædicatorum auctor. *Librum De corpore Christi, alterius esse Dominici de Pantaleonibus. Nihil ab hoc diversum probari ex miraculo voluminis de Dominicana confessione ab igne illæsi. Testimonium tamen ex quodam Chronico Latino-Gallico contrarium videri, si fides eius constat. De aliis eidem sanctissimo viro tributis temerè operibus. De VASCO LOBEIRA Lusitano, eiusque opere De Amadís de Gaula.*

284. DE sancto DOMINICO Prædicatorum ordinis auctore diu dubitavi, atque etiam nunc dubito, Scriptoribusne accensere debeam: confessorum quidem solem, & qui sufficisset solus nostrarum lucubrationum tenebras fulgore suo dispellere. Sed proposito insistendum est,

non
Deus: *De ordinandis operibus & cogitationibus ad amandum Deum*; *De signis amoris Dei*; *De ieiunio*; *De operibus misericordie*; *De laudibus Dei*; *De laudibus Beatissimæ Virginis*; *De prædicatione & oratione*; *De penitentia*; *De contritione*; *De memoria passionis Domini nostri Iesu Christi*; *De penis inferni*; *De die iudicii*; *De confessione Sacramentali & absolutione*; *De peccatis*; *De peccatis Regum, Imperatorum, Ducum, Militum, Advocatorum, Medicorum, Mercatorum &c.* *De ordine amoris Dei ac proximi*; *De virtutibus Theologicis*; *De articulis Fidei*; *De conceptione, natiuitate, passione, resurrectione Domini nostri Iesu Christi, eiusque in cælos ascensione*; *De Spiritu Sancto Apostolis illapso*; *De secundo Christi iudicio adventu*, plurimisque affinis argumenti aliis: quæ omnia singulatim prorsà oratione tractantur; nisi quod operis initio habetur metrica Divinæ opis imploratio, in qua Auctoris nomen & ætas, fortassis & patria exprimitur; nam si quis aliunde Biterris eam fuisse me docuerit, non repugnabo. En illam:

En nom de Deu nostre Senyor
Ques fonts e payres d' amor
E es sens comensamen
E sens ff serà hizamen.
E l' escriptura per aysò
L' appella & alpha & hò.
Que es en vera Unitat
E en Persones Trinitat.
Mattfrès ermenians de bezeys
Senyor en leys e d' amor serfs.
E no solament d' amor
Mas de tot fizel amador.
En l' any que zom sens falensa
De Iesu Christi mil. è CC.
LXXXVIII. sens mayz sens meynz
Dementre qu' als nom fazia
Comencent lo primer dia
De primavera sus l' albòr
Aquest briuari d' amor
Per declarar las figuras
Del arbre d' amor obscuras
Lo qual ell mezeis compilèt
Així com Deu loy ministrèt.

Sequitur Prologus item metricus in quo Auctor *Messier Mattfrès* audit, hac strophe:

Messier Mattfrès pus de concèll &c.

Al-

non verò aliud agendum. Liber enim quidam Sancti Dominici præ se nomen ferens, *De corpore Christi*, falsò ei suppositus communiter vel inter suos existimatur; cum Dominicum alium, de Pantaleonibus cognominatum, auctorem habeat. Ita vir do-

ctissimus Thomas de Malvenda libro *De paradiso* cap. 60. & cum aliis Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num. 215. & in *Diptychis Marianis* parte 2. puncto 2. n. 19. post antiquiores Bartholomæum Pisanum at-

* In opuse.
De univers.
corrupt. gen.
humani part. 6.
cap. 6.

Alterum huius operis exemplum sæculo ut videtur XIV. exaratum existat in Bibliotheca Escorialensi Lit. S. Plut. I. n. 3. metricum tamen, cuius Au-

ctor *Fratrem Manfredum* (Fraires Matfrès) se vocat ex *Minorum Ordine*. Rubricæ eadem atque in profaico opere dimetris versibus expressæ in hunc modum:

Del nom de MARIA, (id est)

& per chë Nostra
Dona hác nom
MARIA

Maria vol dir sens dubitâr
Aitân com estela de mar.
Et es nominada veramen
Estela mont propriamén.
Car si com la estela guida
En lo gran mar desta vida
Tots los navilis que en mar són
Escuits en lo mar d' aquest món
La Verges Santa Maria
De tot home qui si fia
E qui fizelment la seroits
Adutz al port del Paradis.

Del nombre de MARIA,

y porquë Nuestra
Señora huvo nombre
MARIA

Maria quiere decir sin dudar
Otro tanto como estrella del mar,
Y es llamada verdaderamente
Estrella muy propriamente.
Porque assi como la estrella guia
En el gran mar de esta vida,
Todos los barcos que navegan
Solos en el mar de este mundo.
La Virgen Santa Maria
A todo el que (en ella) se confia,
Y que fielmente la sirve
Conduce al puerto del Paraíso.

Quæ in antiquiore Regiæ Bibliothecæ codice frustra quævisi metricè scripta; sed habentur soluta oratione in eandem sententiam ac totidem fere verbis expressa, fol. scilicet LXXVIII. pag. 1. quo loco de mysteriis Beatissimæ Mariæ Virginis agens, ait:

Del nom de Madona Santa Maria.

Per quë hác nom axi

*Maria vol aytân dir com estela de mar: & es nomenada propriamente estela per aytal significança. Car axi com la estela guia en la gran mar les naus els altres vexells qui van en la mar: axi Madona Santa Maria guia tots nosiltres en aquesta gran mar d' aquest món. E tots aquells que en ella se sien è lealment la serueixen adà á bon port ço es al glorios port de Paradis: profus ut dubitari nequeat idem utrumque & metricum & profaicum opus, atque unius Manfredi esse. Fuerint autem hic Biterrensis Gallus, quod Milloto placuit *Hist. Litterair. des Trobadours* T. III. Ed. Paris. 1774 p. 418. an nostras Hispanus, Catalanus scilicet aut Valentinus, incertum mihi est. Et quidem profaica nominis Beatissimæ Virginis Mariæ ratio atque expositio, quam in antiquiore Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice existare diximus, Catalanæ aut Valentiniæ dialecti omnino est, ne minimum quidem Provincialitatis, ut ita loquamur, vestigium aut saporem retinens. Præterea codicem de quo agimus Valentiniæ nostræ asseruatum, ibique coentum fuisse docent eiusdem verba in extremo folio pag. 2. nimirum: *Emi hunc librum die veneris XI. Octobris anno MCCCCXXVI. in civitate Valentiniæ á Estacionario, die prædicta, & fuit præfens venditor & dominus dicti libri presentibus pro testibus Petro Castellis Petro & aliis in multitudine copiosa. Exstat huius operis exemplum aliud metricum in Bibliotheca Mstorum. Regis Angliæ Davidis Castellæ Londini MDCCXXXIV. edita, pag. 297. sub n. 19. C. I.° *Frayres Mattfrès. Lo Brevari d' Amors: un poeme vieil escript l' an 1288. Fol. 1.* Sunt ibidem eiusdem Manfredi minora alia, nimirum: II.° *La pistola que tramès Frayres Mattfrès. frayres Men-***

dres en vers. Fol. 242. III.° Salve Regina en Româns. Fol. 243. IV.° Del peccat d' Adam. Fol. 244. p. 2. Huius Manfredi nec Lucas Wadingus, neque Ioannes à Sancto Antonio Bibliographi Ordinis Minorum videntur meminisse.

Nec minus quam de Manfredo hæsitans, hunc refero *Ioannem de Valentia* Alfonso Regis Castellæ (X. an. XI. incertum) Medicum, cuius *Tractatus De concordantia Legis* existat in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 409. in cod. sec. XIV. n. 3360. eumque *Frater Gundisalvus Episcopus Gadicensis Præceptor Henrici Regis Castellæ* ex Hispano idiomate in Latinum transulisse dicitur. ITEM *Guillelmum de Aragonia* libri *De prognosticationibus somniorum* auctorem. In eadem Regis Galliarum Bibliotheca T. IV. pag. 365. in cod. sec. XIV. n. 7486. ITEM *Ioannem Burgensem* Monachum Benedictinum, qui Gesnero teste, in eo, scripsit *Anglorum Annales*, & floruisse dicitur circa annum MCC. ITEM *Laurentium à Cáceres* (f. Cázeres) Lusitanum, quem nonnulla carmine scripsisse perhibet Gyraldus apud Gesnerum, in eo. ITEM *Petrum Garfiam de Xátiva* laudatum in Chrytoprafo Ioannis Ekchii inter Scriptores Theologicos, apud eundem Gesnerum. ITEM *Prudentium Columbam* (Lemosinis *Prudens Colóma*) Valentinum aut Catalanum: cuius existant Epigrammata varia tetralica: *De Adamo & Eva*; *De diluvio*; *De Arca*; *De Abrahamo*; *De Iosepho* (casto); *De Moyse*; *Samson*; *David*, ac de Veteribus Patribus usque ad Christi adventum. In Escorialensi Lit. S. Plut. III. sub. n. 16. atque in Montis Casini, apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar.* p. 204. col. 2. lit. A. ITEM *Guillelmum Raymondum de Moncada*, Militem, Artium Doctorem, Interpretem ex Arabico libri *Surathil Hagi Mahumetti*, quam versionem Frederico Urbini Duci S. R. E. Vexillifero nuncupatam ferunt. In Galliarum Regis T. III. p. 446. cod. 3671. ITEM *Magistrum Martinum Hispanum* Phycum Auctorem libri *De Geomantia*. In Bodleiana *Class. XVI. Heur. Savillii* p. 316. col. 2. cod. 6714. ITEM *Robertum Cordubensem*, cuius existant *Commentaria in Priscianum*;

^h De Concept.
B. V. Mariæ.

¹ Pelbertus de Temesuar in *Stellarii B. Virgin.* part. 1. art. ult. Bernardin. à Busto *Mariæ* ferm. 5. Hilaretus nescio quis ferm. *De Conceptione*, Coccius lib. 3. *Theauri. Canisius De Beatiss. Virg. Mariæ* lib. 1. cap. 7. Salmeron *In epist. ad Rom.* 5. disp. 52. Suarez in 3. part. q. 27. disp. 3. sect. 7. Vasquez disp. 117. Galatinus lib. 7. *De arcana* cap. 5. Curcarus in *Elucidario*, Helmeffus ferm. 7. *De Conceptione*. Quos omnes laudat Pet. Oxeda. *Informacion Eccles. en defensa de la limpia Conception* fundam. 1.

atque eo antiquiorem Ioannem de Turrecremata^h. Quare huius operis in commemoratione sancti Patris nulla sit mentio, neque ab Theoderico de Apoldia, Vincentio Bellovacensi, S. Antonino, antiquis; neque à recentioribus scriptorum compilatoribus, Antonio Senensi, Michaele Pio, Razzio, Fernandio & aliis: qui è contrario laudatum *De corpore Christi* opusculum Dominico de Pantaleonibus constanter adscribunt. Pro adversa parte adduci solent S. Dominico id attribuentes, atque ex eo libro, tamquam viri huius sit sanctissimi testimonium quoddam pro illibata Virginis Mariæ Conceptione laudantes, non unus aut alter¹ qui adhæsisse huic piæ iamque hoc nostro tempore insigniter ab Ecclesia adprobata sententiæ, Dominicum ordinis ab ea discedentis Patriarcham si confirmassent, non levis momenti rem ab se confectam existimavere. Sed quia ingentem eorum numerum collegit Petrus Alva & Astorga in *Militia sua Conceptionis*: age videamus, constetne iis omnino fides.

285. Sed antequam eò ingrediamur, animadversione opus est, è miraculo quod omnes sciunt probati & approbati per ignis purgationem, ad instar canonicæ, libelli Fidei quam tuebatur & prædicabat adversus Albigenes Dominicus: non statim, immo pessimè colligi hunc eundem esse cum libro, in quem inquirimus, *De corpore Christi* eidem attributo. In quo hallucinatur, aut confundit sponte rem paralogismo usus, *Militia* auctor. Quamvis enim nonnulla esset pars Albigenium insanæ circa Eucharistiam error, pleraque alia partes non debuerunt, in libro *Fidei* per

num; ac *De barbarismo & Solæismo*. In Vaticana Urbinatensi cod. 298. ITEM *Petrum de la Cavalieria* Iuriconsultum auctorem tractatus inscripti *Zelus Christi*. In ead. Vaticana Urbinatensi n. 536. & in Galliarum Regis, T. III. p. 409. cod. 3362. sub titulo: *Petri Cavallianiani Tarracensis Cesaraugustani adversus Iudeos & Saracenos, liber: De fide* in Christum. ITEM *Tobiam Berengarium Cesaraugustanum Carmelitam* qui circa annum MCCXC. scripsit *Commentaria in sacram Scripturam*, teste Ludovico Iacobo à S. Carolo in *Biblioth. Carmelit.* MS. apud Fabric. *med. & inf. T. I. p. 214.* Ad demum ut mittamus alios qui sub huius XIII. sæculi exitum, aut sub initium sequentis nonnulla elucubrassè videntur, *Ioannem Davilam de Roa* Priorem Sancti Ioannis de Chavero Can. Reg. Sancti Augustini cuius exsistat in Vaticana Christianæ Sæcutorum Regiæ cod. 472. *Tractatus De personali prædicatione Sancti Iacobi Apostoli in Hispania.*

QUIBUS subdere hic placuit è D. Iosephi Rodriguezii de Castro Bibliotheca Hispano-Hebraica Iudeorum nomina, qui hoc sæculo XIII. scriptis inclauerunt, nimirum *R. Ioannem Gerundensem*: *R. Iosephum Ben Caspi* Barcinonensem: *R. Iacobum Ben Samsom Antoli* Granatensem: *R. Iehudam Mosca*

Domicum exhibitio hæreticis, sub eo tantum *De corpore Christi* titulo comprehendere, vel potius taceri. Hunc enim illum fuisse librum, in quo patrum fuit ignis miraculum, huius partis assertores palam affirmant. Miraculum sanè referunt maior eorum pars, qui ab Alva coacervantur; sed non ideo, ut S. Dominici esse *De corpore Christi* librum contestarentur, coacervari debuerunt. Ecce enim Theodericus de Apoldia, S. Dominici ferè æqualis, qui Vitam eius circa annum MCCCLXXXVIII. ex legendis fideliter scriptis Iordani Magistri Generalis secundi, Constantini, Humberti Magistri Generalis quinti, Gerardique Provincialis Theutonice formavit, existatque apud Surium v. die Augusti lib. 1. cap. 6. hæc ait: *Permulti quoque catholici libellos conscribebant in Fidei defensionem. Scripsit quoque B. Dominicus librum Fidei sue sacris auctoritatibus & divinis rationibus munitum, qui etiam præ ceteris approbatus, ab omnibus receptus fuit. Idemque ad confutandam hæreticam falsitatem, & catholicæ Fidei confirmandam veritatem, post longam disputationem apud sanum Iovis habitam, cum libello cuiusdam hæretici in ignem coniectus est. Iterumque in cap. 9. repetitum ut videtur enarrans miraculum, S. Dominicus quædam Fidei documenta scripsit in chartula, tradiditque eam hæretico &c.*

286. Quæ quidem libentius profero, quia Theodericus ipse auctor in epistola ad Nicolaum Magistrum ordinis, se ex prædictis patribus, non modò sententiam, sed plerumque verba de verbo posuisse inquit. Nec ulterius aliquid Petrus Vallisarnensis *Hist. Albigenium* auctor, cap. 7. Vincen-

tius Iuniorum, *R. Iehudam Ben Mosèh Hacohèn*, & *R. Çag de Suiurmença* Toletanum, quorum nos in Alfonso X. meminimus: *R. Isaacum Ben Said* Toletanum: *R. Bechai Bar Ioseph* Cesaraugustanum: *R. Isaacum Aben Latif*, incertum cuiatem: *R. Mosèh Ben. R. Iacob Mikozzi* Toletanum: *R. Perez Ben R. Isaac Hacohèn* Gerundensem: *R. Abraham Ben R. Iehuda* Barcinonensem: *R. Zarachia Sephardi*, id est Hispanum, incertum cuius Loci: *R. Gerson Ben Scelomòh* Catalanum: *R. Scelomòh Ben Abraham Ben Aderet* Barcinonensem, vulgo dictum *Arisba*: *R. Bechai Hadaitan Ben Aschèr Michalato* Germanum origine, Toleti tamen incolam: *R. Iedahia Hapennini* (id est, *Margarit*) *Ben Abraham Bardaxi* Barcinonensem: *R. Ioseph Ben Iachia* Barcinonensem, ut vulgo existimatur: *R. Isaac Israel Ben Ioseph* vulgo *Ruivi* Toletanum: *R. Mosèh Ben Schem Tôu* Legionensem: *R. Chaim Bar Schemuel Tutelensem*: *R. Abner* Burgensem: quorum scripta apud eundem D. Rodriguezium videntur. Atque his addendus indictus Ipsi *Bonastruchus de Porta* qui ad annum Christi MCCLXV librum impudentissimum adversus Fidei Christianæ dogmata scripsisse perhibetur à Diago, *Hist. Comit. Barcinon. lib. III. cap. XI. fol. 287. p. 2.*

rius Vellovacensis, S. Antoninus, Iacobus de Voragine, qui non librum, sed *cedulam* appellavit, cap. 108. *legendæ Sanctorum*, quomodo & Petrus Episcopus Equilinus lib. 7. *catalogi* cap. 22. Surius, Lipomanus, Possévinus, alique ab Alva collecti; atque in genere omnes hi, quos pius in sacratissimum hoc magnæ Matris mysterium non sic præoccupaverat affectus, ut iudicio ad censendum de emendicatis undique antiquorum testimoniis pro eo adductis defæcato ac libero renuntiassè viderentur. Si excipias tamen auctorem cuiusdam Chronici anonymum, cuius mentio legitur in Francisci Martini Carmelitæ compendio *De immaculata Conceptione*, quod cum aliis publicavit eiusdem argumenti Petrus Alva laudatus. Huius verba dabimus, quamvis multa sint, ne quod pro sancti Dominici partibus, ac sanctissimi mysterii Dominicana confessione militare videtur, subticentes reprehendamus. Unde legitur (ait) in quadam Chronica Regis Franciæ, quam venerabilis quidam Magister in sacra pagina, vocatus Magister Ioannes Gollen, ordinis B. M. Dei genitricis de Monte Carmelo transfudit de Latino in Gallicum ad requisitionem Regis Franciæ Caroli, quam Chronicam aliàs ego audivi dum scholaris fui in dicto studio, in sermone, quem dictus Magister fecit ad clerum, in domo fratrum Minorum anno Domini MCCCLXIV.

287. Sequuntur verba ipsa Chronici, quibus ait Albigenium quandam errorem fuisse, Deiparam Virginem culpa originali maculatam, ideoque ex ea nasci non potuisse qui mundum fuisset redempturus; itemque alterum errorem, hostiam consecratam non continere verum Christi corpus. Sanctum autem Dominicum venisse de partibus Hispaniæ, qui ordinem Prædicatorum incoepit, fecisseque quendam librum *De corpore Christi*, in quo ostendit quòd hostia consecrata continebat verum corpus Christi, illius qui redemit genus humanum. Adiungitque: *Et dicebat contra eos, quòd Christus natus est ex Virgine immaculata.* Narratque inde miraculum coniecti & illæsi ab igne voluminis. Hæc Franciscus Martini.

288. Solet etiam eidem sancto Patriarchæ tribui *Postilla super epistolas S. Pauli Apostoli* ex Romanis prælectionibus, atque etiam ex Bononiensibus super alias epistolas canonicas, & Psalterium. Evangelium *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Excidisse videtur Nostro *Amadisii fabularum* mentio inter Scriptores Anonymos; eam certè non reperi.

LIBET sub postremi omnium Libri VIII. huius

his adiungunt Matthæi, & specialem super illa capitis octavi verba: *Abeunte Iesu in naviculam &c. lucubrationem: in qua omnia ad navem necessaria pulchrè moralizavit*, Senensis ait: quem alii exscripserunt. Nullus verò aut vidit manuscriptos codices, aut de loco monet, in quo visi ab aliis, aut videri possunt. Vix autem est ut doctissimi & sanctissimi parentis lucubrationes tam viles apud suos fuerint, ut nemo hætenus, si minus ediderit, servari tamen has veneratione magna hoc vel illo bibliothecarum Dominicanarum aut aliarum angulo nondum admonuerit.

289. Vereor igitur ne ista eiusdem comatis sint cum his quas Alphonsus Cicalanus, impostorum coryphæus ille, quem vir clariss. Leo Allatius integro opusculo descripsit vivis coloribus exprimens, Dominico attribuit, Homilias tres, videlicet *De gratia Dei*, ac totidem *De ineffabili Trinitate*, quas penes se habere planus aiebat.

290. Diversum quidem est, suoque, idest magno, pretio habendum, nec tamen Dominici adscribendum calamo, quòd cinnus quidam sermonum inter opera B. Alani de Rupe legatur, editus cum ea commendatione, ut revelati dicantur prius beato nostro Patriarchæ, quos ad concionem diceret, iidemque postea laudato Alano.

291. Sub Dionysio Portugalliæ Rege, qui exeunte hoc sæculo vivebat, floruisse dicitur VASCUS LOBEIRA Lusitanus, Portuensis, primus auctor, ut fama est, profaici poematis, seu fabulosa historia *de Amadis de Gaula*, à qua ceteræ huiusmodi tamquam surculi prodire. Huius autographum Lusitanum exstare penes Dynastas Aveirenses notatum inveni in quadam notula, quæ post Antonii Ferreiræ Lusitani poetæ opera edita est: qui Ferreira duo epigrammata (*sonetos* vocant) composuit in laudem Lobeiræ, eodem stilo antiquo usus, quo ipse scripsit, scilicet *sonetos xxxv. & xxxvi.* Confirmat Antonius Augustinus, Latinis Andreæ Schoti verbis, qui *Dialogos* eius eâ lingua interpretatus fuit, loquens: *Quarum fabularum primum fuisse auctorem Vasculum Lobeiram Lusitanum iactant.* Plura nos de his Amadisii fabulis altera Bibliothecæ parte inter Anonymos (1).

O

Bibliothecæ capitis finem Poetarum quos Provinciales & *Trobadores* vulgus appellat; necnon Hispanorum, seu Castellanos, præcipue qui circa annum Christi MCCC. (quo maxime tempore hoc studium floruit, atque in Regum deliciis fuit), aut non longe ab eo clari

ha-

habiti sunt, syllabum attexere è Marchionis Sanct-Julianensis, Antonii Baſteri, M. Milloti, Fratris Martini Sarmienti, D. Thomæ Antonii Sanchezii & aliorum commentariis; quamvis nonnullorum iam meminimus, & Recentiorum peculiaris inferius mentio suis locis habenda sit. Et quidem post *Alfonſos* II. Aragoniæ, ac X. Castellæ, & *Thibaudum* Navarræ Reges, *Guillelmi Berghedani* Catalani, meminere Marchio Sanct-Julianensis, *Epist. ad Comestab. Portugall.* & D. Sanchezius, in *Not. Baſterus, Crusc. Prov. & Millotus, Hist. des Troubadours*; atque idem Marchio in prælaudata Epistola meminit *Pauli de Benliure* Catalani: *Petri March Senioris*: *Georgii de Sancto Georgio*: *Iacobi Febrerii*, & *Ausie March* Valentini. *Ioannis Laurentii Seguræ de Astorga* auctoris, uti apparet, *Poematis Alexandri M. D. Sanchezius T. III. Syllog. Poem. pag. XIV. n. 19.* Anonymi *Hispani* Poetæ opus, qui *Alfonſi XI.* historiam dimetro scripsit carmine, servatur in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. III. n. 9.* & quidem in sæculi XIV. codice; itemque in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Hispanensis *Lit. AA. tab. 144. n. 39.* *Iacobi March* Valentini *Lo libre de Concordances & de rimes* &c. testante Eod. D. Sanchezio ap. Cl. Cerdanum Ricum *Not. ad Gasp. Ægid. Polum pag. 294.* Præterea Auctoris sive Interpretis *Hispani* Poematis inscripti *Los votos del Pavón*, meminere Marchio Sanct-Julianensis & D. Sanchezius; atque item *Ioannis Ruizii* Archipresbyteri de Hita, & *Petri Lupi de Ayala* Castellano-rum; ac *Dionysii Portugallie Regis*... Item: *Ioannis Suarezii de Pavia* Lusitani: *Ioannis Gonzalezii de Sanabria*, incertum cuius: *Vasoi Perezii de Camoës* Galliaici: *Ferdinandii Casquicii* Galliaici aut Lusitani: *Matthiæ*, qui vulgo *Maſtas* audit: *Petri Gonzalezii de Mendoza*: *Rabbini Sanctii de Carrione*: *Alfonſi Gonzalezii de Castro*: *Archidiaconi de Toro*: *Garsie Ferdinandii de Gerena*: *Alfonſi Alvari de Illescas*: *Ferdinandii Sanchezii*: *Petri Veleſii Guevaræ*: *Ferdinandii Perezii Gusmani*: *Federici de Castro Ducis Arjonæ*: *Ferdinandii Rodriguezii Portocarreri*: *Ioannis Gayosi*: *Alfonſi Gayosi de Morána*; ac demum *Ferdinandii Emmanuelis Landi* Castellano-rum: quibus adiungi potest *Franciscus Lopezius de Villalobos* auctor Operis *Summario de la Medicina* versibus trimetris hexametris Salmanticæ MCCCCXCVIII. editi fol. Præterea idem Sanct-Julianensis Marchio in *Proverbiorum prologo*, atque item Millotus meminere *Raymundi Vitalis de Besaduc* & *Ioffredi de Foxá* Catalanorum; necnon *Berengarii de Noya* * Balearici Maioricensis, quem Noster infra in *Scriptor. incert. temp.* Gallæcum fuisse conicit è cognomine eius regni Oppido; Marchio tamen Sanct-Julianensis in MS. Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, quem ad manum habemus diserte Balearem Maioricensem nominat: EL MALLORQUÍ, pro qua voce in exemplis editis irrepsit: EL MAJORAL. Baſterus, præterea & Millotus meminere *Ar-*

* Cl. Mart. Sarmiento. *Berengarium de Troja* nominat. *Mem. para la Histor. de la Poesia T. I. pag. 348. n. 768.*

naldi Cataláns: *Berengarii de Palasbl*: *Comitum Emporiarum, ac Provinciæ*: *Hugonis de Mataplana* Catalanorum. Baſterus unus, *Bernardi de Ventadour*: *Guillelmi de Cabestany*: *Raymundi Montanerii* ex eodem Principatu: item *Mole* cognomento *Catalani*: *Raymundi Lulli* Balearici: *Iacobi Roigii* Valentini. Millotus *Pontii Barbæ* quem subditum Regis Aragoniæ vocat: *Hugonis d' Eſetre*: *Giraldi Cabreræ*: *Guillelmi de Mur*: *Cerverini de Girona*: *Petri Hispani* Catalanorum; atque Inter incognitos, *Ermengaudi de Beziers*, quem à cognomento Biterrensem facit. *Martinus Sarmientus Roderici Cote* Toletani: *Caroli Vianæ Principis*: *Ioannis II. Regis Castellæ*: *Gomezii Maurici*: *Ioannis Ivar de Aragonia*: *Didaci de Sancto Petro*: *Ioannis Roderici del Padrón*: *Ferdinandii Gomez de Ciudad Real*: *Roderici de Valdepeñas*: *Nicolai de los Romances* & aliorum quorum Poemata exstant in vetustis Hispaniæ Cantionariis. His autem adnumerandi quos primus in lucem protulit D. Sanchezius *Syllog. Poem. Castellano-rum. ante annum seſquimileſimum*, nimirum *Auctor Poematis del Cid*: *Gundisalvus de Berceo* eiusque encomiaſtes *Adriano*; necnon *Ioannes Laur. de Segura* cuius antea meminimus. Item *Georgius del Rey* Valentini, cuius meminere *Gasp. Ægidius Polus, Diana Enamor. Canto del Turia p. 153.* & *Ioannes Andreſius Orig. è progressi d' ogni Letterat. T. II. p. 117.* *Andreas Febrerii* qui se perpetuo *Alfonſi Aragoniæ Regis Algotzúrur* vocat, tresque *Dantis Aligheri* comedias in Lemofinum sermonem metricè tranſtulit, in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. II. n. 18.* superſtites. *Ludovicus de Avergò* Barcinonenſis Poeta, metrici ex parte operis auctor Lemofinè inscripti *EL TORCIMANY* (id est *Trugimánus*, sive *Interpres*) *del Gay Sabèr*, item in Escorialensi Bibliotheca servati, *Lit. M. Plut. I. n. 3.* *Mosen Açanus de Tarrega* Poeta Lemofinus Hexameri Sacri, seu *De opere sex dierum* Scriptor parentisque cuius operis Hispana item metrica versio habetur in eadem Bibliotheca *Lit. L. Plut. II. sub n. 6.* *Frater Enneccus Mendoza* ex Ordine Minorum *Vitæ Christi* dimetris decastichis scriptæ auctor, ibidem *Lit. K. Plut. III. n. 7.* *Anonymus Hispanus* Lemofinus qui Apollonii Regis historiam versibus pentadecasyllabis; item S. Mariæ Ægyptiacæ vitam, & alia metricè scripsit, in eadem Bibliotheca *Lit. K. Plut. III. n. 4.* ut mittamus alios in quos olim MSS. Catalogos præterlegentes incidimus atque in adversaria nostra retulimus, quæ nunc relegere non vacat; atque hoc de quo agimus ævo recentiores; succurrunt tamen interea quæ de *Ferdinando III. Castellæ & Legionis Rege* cognomento *Sancto* *Alfonſus Sapiens* eius filius in libro *Setenario* hæctenus inedito memoriæ prodidit: *Pagabaſe* (inquit) *de hombres cantadores: sabiendolo èl fazer. Et otroſy pagandose de omes de Corte que sabien bien de trovar & cantar.* Vid. *Steph. Terrens Palæogr. Hisp. pag. 80. seq.*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER NONUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUARTI SÆCULI

PRÆLOQUIUM.

IAM huic libro ex more nostro munitam ne desideret lector chronographiæ amans, Regum ordinem damus, qui hoc toto, cui nunc insistimus, sæculo, rebus nostris præfuere. Degebat nempe anno MCCC. adhuc in vivis *Ferdinandus Castellæ ac Legionis Rex quartus*, qui vitæ functus anno MCCCXII. successorem habuit *Alphonsum XI.* aliis XII. eorum postremum, qui fatali hoc illustrium gestarum rerum nomine (& quare nunc iam defuero?) appellati sunt. Huic anno quinquagesimo *Petrus* filius successit, vulgo *Crudelis* dictus, qui occisus anno sexagesimo nono ab *Henrico* fratre, vacuum ei regnum reliquit. *Henrici* sceptrum suscepit septuagesimo nono *Ioannes* filius, huius nominis primus, qui ex equo præcipitatus anno huiusmet sæculi nonagesimo infeliciter obiit. Cuius filius *Henricus III.* cognominatus *Infirminus*, usque ad sequentis septimum vitam prorogavit.

2. Aragoniæ autem regnum *Iacobus*, sive *Iaimes* secundus, superioris etiam sæculi Rex, deinde ab anno MCCCXXVII. *Alfonſus IV. Pius*, *Iacobi* filius: ab anno XXXVI. *Petrus IV.* *Alfonſi* filius cognomento *Ceremoniosus*: ab anno octogesimo tertio *Ioannes I.* *Petri* filius; eoque improli decedente anno nonagesimo tertio, *Martinus* eius frater germanus, tenuere.

3. Res verò Portugalliæ, quæ penes *Dionysium* iam diu fuerant, incunte hoc sæculo, anno eiusdem XXV. ad *Alphonsum IV.* filium transferunt; hinc autem ad *Petrum* filium anno quinquagesimo septimo: cuius vices *Ferdinandus* ab eo natus, anno septimo super sexagesimum suscepit. At hoc diem suum anno MCCCCLXXXIII. obeunte, cum iure successionis *Ioannes* primus Castellæ Rex propter *Beatricem* coniugem *Ferdinandii* filiam niteretur: *Lusitani* externi Regis odio magis quam iure aliquo, *Ioannem* *Ferdinandii* prædicti Regis fratrem ex illegitimo toro natum regno imposuere, qui sæculum absolvit.

4. Quartum denique Hispaniæ regnum, *Navarræ* scilicet, *Philippus Pulcer* *Franciæ* Rex *Ioannæ* uxoris suæ nomine, cum quartum decimum hocce incœpit sæculum, tenebat: qui anno eius quinto *Ludovicum Utinum* ex eo matrimonio natum huic regno præfecit, qui Rex etiam *Francorum* fuit. *Ioannes* paucorum dierum post patrem Rex, *Philippum* patruum cognomento *Longum* anno decimo quinto; hic autem *Carolus Pulcrum* fratrem anno vicesimo primo, *Galliarum* quoque Reges, successores fortiti sunt. *Carolo* autem orbo *Ioanna* successit, *Ludovici Utini* filia, cum coniuge *Philippo Ebroicensi* Comite, qui *Nobilis* vulgari cognomento audiit. Hos excepit *Carolus* alter eorum filius, MCCCXLIX. atque hunc *Carolus III. Nobilis* appellatus, anno MCCCCLXXXVI.

O 2 CA

CAPUT PRIMUM.

De GUNDISALVO HISPANO Ioannis Wallensis Minoritæ testimonium. De IOANNE ÆGIDIO ZAMORENSI eiusdem Minorum ordinis, eiusque operibus adhuc ineditis, dignis quidem ut lucem videant, quantumvis erroribus quibusdam historicis & geographicis ex parte deformibus. De GUNDISALVO A VALLEBONA, sive VALBOA, eorundem Minorum Generali ministro. De ARNALDO DE VILLANOVA. Hispanis an Gallis sit accensendus. Multa huius in literis existimatio; errores tamen quosdam eius in religionis re Eymericum taxavisse. Clementis Papæ V. laus ei tributa. Variæ de eo censiones. Doctissimum fuisse in re chimica ac medica. De prædicatione finis sæculi quæ ei imputatur, quæ aliis passiva præsumtio. Recensentur eiusdem Arnaldi opera.

5. OCCURRIT ante alios sæculi huius æquales, si non antiquior est, GUNDISALVUS quidam, quem à natione HISPANUM ut moris fuit appellatum, laudatumque simul reperio apud Ioannis Wallensis Franciscani Florilegium *De vita & dictis illustrium philosophorum*: quod ex latebris bibliothecarum Lucas Wadingus anno MDCLXV. in lucem produxit. Huic ultimæ diffinitioni (ait par. 1. cap. 1.) addit Gundisalvus in libro *De ortu scientiarum* &c. ubi ad oram libri notatum Wadingus voluit Gundisalvum Hispanum scripserit *De divisione philosophiæ*, ac *De anima*; & libros *De celo & mundo* ex Arabico in Latinum transtulisse. Librum eius *De anima* citat idem Wallensis in laudato Florilegio, seu Breviluquo *De sapientia Sanctorum* cap. 1. num. 2. Quem Wallensem novimus circa annum MCCC. floruisse, nec ab eo Gundisalvum dividimus (1).

6. Per hæc eadem tempora in vivis fuisse alterum GUNDISALVUM Diocesis Conchensis, qui Nicolao cuidam Calabro dicavit librum *Virginalis* vocatum, errorum & hæresum plenum, qui damnatus fuit ab Aragoniæ Inquisitoribus, ex Nicolai EymERICI *Directorio* * constat.

7. IOANNES ÆGIDIUS ZAMORENSIS ad principium huius sæculi referendus esse videtur, qui floruisse etiam dicitur post annum MCCC. in bibliotheca Scriptorum ordinis Minorum Luca Wadingi. Franciscanus hic instituto ex provincia S. Iacobi, Zamorensis autem patriâ, in eam do-

(1) Putaverim hunc Gundisalvum Ioannem Gundisalvi esse, qui cum Salomone quodam ex Arabico in Latinum quatuor Physicorum Avicennæ (f. Aristotelis) libros transtulisse dicitur; & solus, qui inscri-

ctinæ civilisque conversationis atque pietatis famam pervenit apud sapientissimum Regem Castellæ Alphonsum, quem superiore libro meritis iam laudibus cumulatim dimissimus: ut ad gubernandam, literisque instruendam Sancii principis pueritiam accerferi ab eo inter tot unus mereretur. Qui Sancius deinde parentis successor præceptorem suum valde carum habuisse dicitur.

8. Variâ Ægidius literaturâ conspicuus ad posteros venire conatus est; quodam tamen fato adversante, aut incuriæ ac ruditati istius sæculi suffragium subtrahentibus typis quos ei proximum inde sæculum in Germania invenit: laboriosissimæ lucubrationes, longissimæ quidem vitæ fructus, latebris suis infeliciter addictæ & à paucis visæ, lucem adhuc desiderant, & à sodalibus Francisci affectis optimo quidem iure flagitant. Has septem non minus atque his grandibus, contentas membranaceis voluminibus, asservari Zamoræ in monasterii Franciscanorum bibliotheca plures referunt: quæ volumina vulgò sodales ab auctoris nomine *los Egidijs* appellant. Variâ hæc continere doctrinâ multiplicis documenta Ioannes Turrecremata olim nos monuit; nam dum *De conceptione Deiparæ Virginis* ad Concilium Basileense tractatum dirigeret, eosque auctores enumeraret qui pro ea parte quam is tuebatur, stitissent: item (ait parte 6. cap. 32.) *ad idem est eiusdem ordinis Pater Frater Ægidius Zamorensis Hispanus, qui iuxta ordinem alphabeti mira scripsit, tam de Chronicis, quam de doctrinalibus, quam etiam de moralibus: cuius verba informia (licet propter distantiam à Basilea ubi hæc scribuntur ad insignem civitatem istam Zamorensis in regno Castellæ, ubi eius libri habentur, non sint mihi ad manum): sententia tamen eius certa est in Summa sua in cap. De Maria &c. In his septem voluminibus sequentia leguntur:*

9. *Archivum*, aliàs *Armarium scripturarum*. Utrâque enim inscriptione auctor utitur in altero quod mox laudabimus opere *De præconiis Hispaniæ*. In eo (ait Wadingus) optima quæque eruditionis Ecclesiasticæ argumenta ad præcipua capita rediit. Huius libri testimonio bis utitur Alphonsus Spina in *Fortaliti Fidei* lib. 3. *Archivum* quoque eum appellans, quem alibi *Arca*num; per errorem ut videtur edi-

buntur *De celo & mundo*. Exstat utrumque opus in Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbini, num. 186. ut nos olim in excerptis & Vaticanis Indicibus,

ditionis, nuncupavit: uti & refert *Chronici Hispani* cap. 4. Ioannes Vaseus.

10. *De præconiis Hispaniæ*. Cuius exemplum vidimus in libro quodam Martini Vazquez Siruelæ Portionarii Ecclesiæ Hispalensis, viri eruditissimi. Unde hic aliqua dabimus in specimen operis & doctrinæ auctoris. Initium eius: *Serenissimo domino suo Infanti Sancio illustrissimi Adelfonsi Regis Legionis, & Castellæ, Toleti, & Wandaliæ, maiori filio & heredi, & Biscagiæ potentissimo adeptori, humidissimum Scriptor suus Frater Ioannes Ægidius Fratrum Minorum indignus apud Zamoram doctor, diu & feliciter vivere, prosperè procedere & regnare. Quemadmodum sanguis animalium, & quod est mirabilius, sanguis uræ ac mori, iuxta Machabeorum historiam, ostensus elephantibus ipsos acuit ad prælium: sic exempla illustrium principum animos nobilium excitant & animant ad virtutum cumulum & profectum.*

11. Et post aliqua de vi persuadendi, quæ exempla funguntur, brevem (ait) libellum *De præconiis Hispaniæ subscribere cogitavi*. Quod mihi verum nomen operi fuisse ostendit. *Ut autem quod quæsieritis (prosequitur) facilius invenire possitis: singulis subseqentibus per ordinem capitulis digesti titulos adnotavi, quibus quasi quibusdam clavibus intellectus ad sequentia referatur, & omni confusione remota, animus vester tamquam stellis interlucentibus illustretur. Primus autem liber sive tractatus, De Hispaniæ impositione, & impositionum varietate, & populationum diversitate. Secundus erit De Hispaniæ fertilitate seu foecunditate. Tertius De eius franquezia seu liberalitate, quæ Reges debet inducere ad benefaciendum maximè suis. Quartus De eius fortitudine, quoad situm & quoad animum, & de diffinitione fortitudinis, eiusque speciebus. Quintus erit De aliquorum virorum Hispaniæ potentifica strenuitate & animositate. Sextus De virorum Ecclesiasticorum exemplifica bonitate, quæ Reges debet inducere ad cultum & respectum Dei per timorem divinæ pietatis, & cognitionem divinæ veritatis, & amorem divinæ bonitatis. Septimus De philosophorum & doctorum eiusdem sapientifica perspicacitate, quæ Reges inducere debet ad circumspectionem sui & populi per virtutem temperantiæ, & continentie, iustitiæ, & clementiæ, providentiæ, & cauteliæ. Octavus erit De civitatibus eius-*

* Fortè nominis impositione.

m Fol. col. 4. 185. col.

dem nominibus immutatis. *Nonus verò erit De apologia principum & magnorum, & eorum tyrannica cervicacitate, incipiendo à creatione mundi usque nunc, descendendo per Imperatores usque ad tempora nostra. Decimus erit De iuribus Magnorum, & de obligationibus vassallorum, in quibus videlicet vassalli dominis & vassallis domini teneantur. Hæc autem scribuntur propter mores, & non propter historias; quia de historiis actum fuit in aliis libris nostris. Undecimus erit De regulis bellorum generalibus. Duodecimus erit De cautelis habendis in rebus bellicis. Hæc ille de divisione operis (1).*

12. Quæ consequitur primus titulus, liber primus *De Hispaniæ inceptione, nominis impositionum varietate, & populationum diversitate*. Scribi coepisse hoc opus anno MCCLXXVIII. patet ex his eius ex primo tractatu verbis: *Sexta quidem populatio mixta usque in hodiernum diem sub era CCCXVI. deest M. nota millenarii, sed suppleri debet ut concurrat cum isto Redemtionis anno. Stilus vitio potius ætatis quàm hominis, non semel in barbariem labitur; nihilominus tamen multa sunt quæ comparari meliorum auctorum optimis possunt. Animo ut plurimum & expressione viget, nervorumque & spiritus, præsertim in describendis præliorum congressibus, plenus est. Peculiare id in opere isto, quod post repræsentata ea quæ quisque promittit libri titulus, ad Principem exemplis super iisdem admonendum ex sacris libris, Græcorumque ac Latinorum veteri memoria petitis, convertitur.*

13. Erroribus tamen passim foedatur, præsertim in geographica re ac etymologica. Tractatu nimirum primo ait in *Celtiberia* provincia comprehensam fuisse *Carpetaniam*, quæ quidem constabat quatuor civitatibus, *Auca, Calagurri, Tyrasona & Auripa*, quæ postea dicta *Cesaraugusta* fuit. *Celtiberiamque* sic interpretatur, ut sit quæ nunc *Catalonia*.

14. Tractatu 7. *Ovetum* ab *Ove* fluvio & *veto*, as, verbo nuncupationem accepisse docet: *ex eo quod ibi flagitia vetabantur*. Etenim (ait) in monte illo ubi constructa est civitas *Ovetum*, principes, & potentes iustitiam exercebant. Item quia mons ille situatus erat inter duo flumina, quæ *Ove* & *Deva* communiter vocabantur, *Ovetum* est ipsa civitas appellata. *Toletum* quoque monet *Serezola* olim dictum; vetusque

(1) Habetur *De præconiis Hispaniæ* opus in Regia Bibliotheca Escorialensi *Lit. Q. Plu. II. n. 17*. duodecim item libris discretum; atque eundem hunc esse

codicem existimo, quem Noster hoc loco apud Martinum Valsium Siruelam se vidisse perhibet.

que Saguntum hodiernum esse *Medina-Selim* oppidum. Ex aliis refert *Mundam*, Pompeiana domus excidio celebrem, *Conimbricam* esse, quæ quidem à *connivendo* fuit *Conimbrica* appellata; eo quòd incolæ attriti pugna civitatem Cæsari conniverunt. *Mondegum* fluvium hanc urbem alluentem ita dici eo quòd *mundam* agat. *Septem-publicam*, hodie *Sepulveda*, à *septem-publicis* mulieribus quæ in ea habitarent nomen sortitam.

15. *Lusitaniam* à *Iusu* & *Ana* fluvio, quòd Hercules ibi ludos instituerit. *Tyrasonam* à *Tyriis* & *Aufoniis* populatoribus de comitatu eiusdem Herculis dictam. Sicuti *Urgellium* ab eodem Hercule, quòd bello urgeret Celtiberos; & *Barcinonem* à *barca nona*: quem alii ex nostris ridiculum errorem admiserunt. *Numantiam* item esse *Zamoram*, fuisseque hanc iuxta aliquos à *Numa Romuli* successore populatam, & *Zamoram* dictam postea à *Zara* Pompeii filia & à *Roma*; quia nempe hoc pactum fuerat cum *Numantinis* ab ipsa *Zara*, quæ eos conciliaverat cum parente *Pompeio*. Monstra quidem historia! quale est etiam quod tractatu 6. *Aristotelem* natu *Hispanum* ex opinione *Luca Tudensis* fuisse affirmat. Hæc de opere, quod indigitavit *De præconiis Hispaniæ*. Unde & lucem accepimus ad alia, quorum in eo auctor meminit, hic adiungenda.

16. *De mundi ætatibus*, & *De viris illustribus*. Idem tractatum IV. *De præconiis*, &c. his absolvit: *Hæc autem de strenuitatibus principum Hispaniæ sufficiunt causâ brevitatatis. De aliis verò Legionis, & Castellæ, Aragoniæ, & Navarræ, ac Portugalliæ, Hispaniæ principibus & militibus generosis, & eorum victoriis gloriosis, & acquisitionibus famosis, à primaria Hispaniæ populatione, deducendo à creatione mundi nationum historias generales usque ad Regem nostrum Adephonsum, qui in Regem Romanorum electus fuit, & illustrem Infantem Sancium filium eius maiorem, qui iam eidem incipit conregnare, in libro nostro De mundi ætatibus & De viris illustribus fuit dictum. Et ideo pertransiens bellicosum Hispaniæ potentatum, ad alia Hispaniæ præconia calamum convertamus. Hæc ille. Quibus manifestè ostenditur molis maioris hoc esse *De ætatibus* commentarium, & quòd coniecit locupletiores historiæ opes. Alibi enim ait, de capra à *Mauris* Hispania per occasionem locutus, sicut tetigi sufficienter in libro *De ætatibus*.*

(1) Exstat in eius Bibliothecæ Mss. catalogo T. I. pag. 159. hoc titulo: *Liber proprietatum in mem-*

17. *Historia naturalis, Ecclesiastica, & civilis*, Ita vocat *Wadingus*, & *Ægidius Gonzalez Davila*. Saltem ex eodem *Ægidio* constat *De naturali & civili*, ad quas se se refert. Tract. 6. iam laudati *De præconiis Hispaniæ* operis, de *Carthagine* ait: *de qua sufficienter dictum fuit in libro nostro De historia naturali*. Alibi quoque in fine eiusdem tractatus sexti libros suos citat *De historia civili*. Nescio an diversum sit opus.

18. *Indices historiarum per literas alphabeti*: quorum mentionem facit epistola quædam à me visa *D. Thomæ Tamaii (Vargus)* viri clarissimi, ad *D. Baltasarum Sandovalium Moscosum S. R. E. Cardinalem*, Episcopum tum temporis *Giennensem*, atque immortalis memoriam dignum. Planè ita confusè de his *Ægidii* operibus apud varios refertur, ut curiosam diligentium hominum sitim potius accendant quàm extinguant. Quidam *Chronicon* laudant, quidam *Historiam*, quidam hosce *Indices historiæ verbales*. A quibus æquè nescimus an diversa opera sint, an superiorum alicuius fragmenta, quæ sequuntur:

19. *Vita S. Nicolai martyris, sive Vita sancti Leonardi, & utriusque Nicolai, Bletissæ, sive Ledesmæ oppidi martyrum*. Quam se vidisse refert *Ægidius Gundisalvi Davila* in *Theatro Ecclesiæ Salmantinae*; meminitque *Hieronymus Romanus* de la *Higuera* in *Notis* ad *Luitprandi Chronicon*. Item

20. *De corporis S. Ildephonsi revelatione in Ecclesia Zamorensi*. Cuius operis librum primus alicubi laudat *D. Thomas Tamaius* de *Vargas*, recordaturque *Stephanus Garibaius* lib. 12. cap. 1. in fine. Itemque

21. *Adversaria*, quæ apud se descripta habet *D. Gaspar Ibañez* de *Segovia* Marchio *Acropolitanus* *Matriti*: quæ, quum hæc scribimus tam longè positi, de eorum argumento consulere vix potuimus.

22. *Liber* quoque *proprietatum* *Ægidii Zamorensis* fuit in *Olivariensi* bibliotheca ms. in membranis, & antiquâ notâ; in folio (1).

23. *Summam* quoque laudat, ut vidimus, *Ioannes de Turrecremata* parte 6. cap. 32.

24. *Antiguedades de España* *Lusitanâ* linguâ scriptas eum reliquisse, undè hausit is, quæ de legatione *Hispanorum* ad *Alexandrum Magnum* destinata in *historiam* retulit, *Florianus Docampus* monet lib. 3. *Chronici generalis Hispaniæ* cap. 32. Vereor au-

branis. Folio. antiqua notâ L. I.

autem ne sit pars operis illius *De præconiis Hispaniæ*, aut alterius *De ætatibus*, ex *Latino* in *Lusitanam* linguam translata. Immo

25. *De casibus conscientie* librum *Ægidio* quoque adscribit *Ægidius Gonzalez Davila* in *Theatro Ecclesiæ Zamorensis*. Nisi hæc *Summa* sit, de qua monuimus.

26. Minimè tamen in *Zamorensibus* *Ægidii* lucubrationum voluminibus reperientur, quæ à novioribus nonnullis *Higuera* dicto audientibus huic nostro tribuuntur *Additiones ad Iuliani Petri Chronicon*: quarum mentio fit apud *Thomam Tamaium* in *prefatione* ad librum suum vulgaris linguæ, *Novitatum antiquarum*: ex quibus, uti suspicor, fragmentum est à *D. Laurentio Ramirezio* adductum & confirmando *Pseudo-Luitprandi* asserto de *Toletana cathedra*, quâ fedit virgo parens sanctissima, cum ad *S. Ildephonsum* descendit. Certè is, qui *Conchæ urbis historiæ* publicavit, has *additiones* citat part. 1. cap. 11. quemadmodum & *P. Portocarrerus* in libro suo *De descensione Deiparæ Virginis Mariæ ad Ecclesiam Toletanam* vernaculo. Nullus autem eorum de his additionibus vidit novitve aliud quàm quod idem *Hieronymus de la Higuera* *Patri Portocarrero*, eiusdem instituti Societatis, affirmavit. Cuius rei testem habeo laudatorem paulò ante *Thomam Tamaium* in epistola memorata ad *Eminentissimum Cardinalem Sandovalium*: à quo interrogatus, vidissetne *Ægidii Zamorensis* ad *Iulianum* *Notas*, negavit utique; adiungens, valde se de his dubitare, eo quòd earum notitia derivaverit à *Patre Higuera*: Qui (inquit) quantumvis vir admodum religiosus, prurimum patiebatur scripta quæque novita-

Tom. 2. in Theatro Ecclesiæ pag. 390.

Ad annum DCLXVIII. pag. 348.

Verba Hispana: que huiusmodi sunt religio, fue tentado de autorizar papeles de novedades.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur codex membranaceus satis spissus seculo XIV. exaratus, formâ quarta, nonnullis indicis capitum foliis initio mutilus, cetera integer. Inscribitur *De Iesu & Maria*.

I. Omnium eius rubrica est: *Qualiter Virgo almislua fuit Divinis oraculis revelata.*

II. *Qualiter Virgo almislua fuit à Patriarchis præfigurata.*

III. *Qualiter Virgo almislua fuit à Prophetis pronuntiata.*

Et post CC. minimum folia, circa codicis finem legitur è minio: *Explicit liber Iesu & Mariæ, quem edidit Frater Iohannes Ægidii, Doctor, Fratrum Minorum, Zamorensis*. Et aliquanto relicto spatio, in membrana pura, habetur item è minio rubrica maior: *Incipit officium almislue Virginis quod composuit Frater Iohannes Ægidii apud Zamoram, ad preces & instantiam Illustrissimi Aldefonsi Regis Legionis & Castellæ. Et continuò: Sereñissimo suo Domino Aldefonso Divina Providentia Illustri Regi Castellæ &c. Sequitur officium Ecclesiasticum novem Lectionum pæne rhythmicum: quales sunt etiam meditationes variæ de Beatissima Virgine, quibus clauditur opus præcipuum *De Iesu & Maria*, nimirum:*

tum pro veris & fide dignis asserendi. Quæ *Tamaii* verba consonant iis, quæ in *Notis* ad *Luitprandi Chronicon* de eodem *Higuera*, eiusque ac levitate præposteroque de *historia iudicio*, consignata manere voluit.

27. *Robusta valetudine* vixisse *Ægidium* ad *profectam* ad eam ætatem, ut quamvis pleraque volumina, tam *historiarum* quàm *sapientialium* scripserit: nec *litteras* iam cognosceret, nec sciret se esse qui *libros* illos ediderit, *Abulensis Episcopus magnus Alphonfus Tostatus* prodit. Hæc nos de *Ioanne Ægidio* annotare habuimus, dum alius uberiore omnium eius operum notitiâ, aut quòd æquius esset editione, doctissimi viri famæ consulat (1).

28. Anno huius sæculi quarto *Assisi* in *Umbria* provincia in comitiis ordinis *Minorum* generalibus electum scimus in *Generalem* *Ministram* *F. GUNDISALVUM DE VALLEBONA* (quod vernaculè *VALBOA* libenter interpretatur) *Gallæcum* natalibus, quem tamen *Henricus Villottus* atque ei adhærens *Possévinus* & *Ulyssipponensem* in *Portugallia* credidere. Sed *Lucas Wadingus*, strenuus siquis alius *Franciscanarum* rerum vindex, quem nihil ferè latuit quo illustrari & constare sibi possent *Minoritiæ* antiquitates: pro *Gallæca* stat *Gundisalvi* patria, tam in *Annalibus*, quàm in *De Scriptoribus ordinum Minorum* commentario. Unde hæc sunt quæ de eo intimamus: *sancti Iacobi* provinciam alumnum eum fuisse, & *Castellæ* præfectum, *Assisique* electum *Ministram* *Generalem* decimum quintum: *Concilio Viennensi* anno sæculi undecimo interfuisse: egregiè ordinem rexisse, & sapienter re-

Tom. 2. in Iosue cap. 25. & in 3. Reg. cap. 3. quæst. 2. ut Wadingus refert.

In Athenis Ord. Minor. In Apparatu.

Ad annum MCCCIV. num. 13. & MCCCV. n. 12. MCCCVII. num. 1. MCCCX. num. 6. & 9. MCCCXI. n. 1. MCCCXIII. n. 1. & 2.

for-
Dicant illi qui damnati: sunt ad vitam revocati: sunt Mariæ precibus.

Dicat ille desperatus: vitæ domus sum salvatus: de inferni faucibus.

Dicant omnes tribulati: & peccatis onerati: ubi sit refugium.

Ad petendum & habendum: certe tutè retinendum: ad Mariæ gremium.

Ad hanc currunt omnes rei: (ut) in annum Iubilei: habet nostra servitus

Ipsa lima peccatorum: Spes dolorum, schola morum: via scilicet cælitus;

Et pergit quadragenis minimum huius generis strophis laudes Mariæ semper Virginis decantando. Postremæ omnium strophæ hæc sunt:

Crux ostendit immo Christus: Qui in cruce fuit fixus: Patri rivum sanguinis.

Mater pectus lac mamillas: tamquam nato offert illas: Hæc sunt dona Virginis.

Audi Benignissime Pater peccatores: Per dilectum Filium fac nos meliores: Da nobis Paracletum corrigentem mores: O Virgo dulcissima nobis hoc implores. Amen.

formasse, virum solidè pium & prudentem, scripsisseque

29. Tractatum *De præceptis eminentibus regule*, &

30. *De equipollentibus*: quæ habentur in *Enchiridio Minorum* Hispali typis edito anno MDXXXV. *Summam seu epilogum omnium, quæ in Regula continentur*. Hos vocat libros Ludovicus Miranda in expositione eiusdem. Obiit Parisiis anno MCDXIII. Maius est omni laude elogium de eo Alvari Pelagii, viri minimè assentatoris, sed integerrimi & ad amissum religiosæ vitæ exacti, lib. 2. *De planctu Ecclesiæ* cap. 33. dum de magistris agit. *Fateor autem me (ait) numquam magistrum vidisse, in quantum ut homo scire potui, maximè in S. Theologia, & maximè religiosum mendicantem, humilem, patientem, pauperem, oratorem, despectum mundo, mortificatum, nec poenitentiam agentem, nec verum magistrum Christum in virtutibus sectantem, nec propterea magisterium appetisse, nisi magistrum Gonsalvum Sacræ Theologiæ professorem Hispanum, Generalem Ministrum, ordinis fratrum Minorum, qui me Assisii recepit ad ordinem*. Aliud eiusdem Pelagii datum ei earundem virtutum testimonium vide sîs lib. 2. cap. 67. quod Wadingus exscripsit ad annum MCCCIV. num. 33.

31. Vitam cum morte commutasse anno eiusdem sæculi duodecimo aut circiter, ARNALDUS VILLANOVANUS creditur, quem Galli nobis competunt. Pro Gallica quidem patria stare videtur, quod ibi operam literis dedit, Parisiis egit, & in Gallia se scribere *De regimine sanitatis* librum eius cap. 20. ostendit: *De piscibus (ait) qui sunt in usu in his partibus Galliæ*. Gallicarum item feminarum sæpè meminit eiusdem libri cap. 2. & in Galliis scribere se frequenter significat^a. Provinciam quoque se esse innuere videtur, dum ad Robertum Neapolis Regem Provinciæque Comitum *De conservanda iuventute* librum dirigit, *qui ex innata (inquit) fidelitatis devotione pro salute vestra meritò semper oro*. Provinciam appellat item Ioannes Villanus, qui eodem sæculo scripsit obiitque, *Historiæ suæ universalis* lib. 9. cap. 3. S. Antoninus *Historiæ* tit. 21. cap. 2. §. 8. Paulus Langius in *Chronico Citizenensi* cum aliis; nuperque Paulus Colomesius vir eruditus, suffragium, in re licet ambigua, nimis animosè tulit in *Gallia sua Orientali*, sive Gallorum qui linguas Orientales calluerunt Vitis^b, oppidum Villanovanum in Gallia Narbonensi Arnaldo patriam adscribens. In quo Symphorianum Campegius viæ ducem secutus fuit, qui in Ar-

^a De regim. sanitatis cap. 20.

^b Pag. 2. edit. Hagæ-comitis MDCLXV.

naldi Vita eundem cum Colomesio annum, atque idem oppidum origini eius præscribere non minoribus contendit animis. Vereor tamen ne in natalis loci, æquè ac in natalis anni, designatione uterque à via veri exorbitaverit: qui trecentesimo natus, quadragenario huius sæculi eum obiisse aiunt: quem evidentissimè, ut paulò postea dicemus, constat huiusmet duodecimo ad plures iam abiisse. Gallum quoque disertè vocat Ioannes Antonius Lindanus^c, ex Paschalis Iusti *Chronologia medicorum*; ipse tamen parum sibi constans, sive editionum adhærens titulis, dum Arnoldum Catalanum ab hoc diversum laudat *Regularum curationis morborum* auctorem: quod opus Villanovani esse nemo ignorat.

32. Hispanum autem nos haud minus idoneis auctoribus Arnaldum asserimus. Durandus de S. Porciano Dominicanus Meldensis Episcopus^d, anno MCCCXXVI. creatus, libro *De visione divinæ essentiae ante diem iudicii*, quem Ioanni XXII. Papæ obtulit: *Fuit dictum (inquit) Magistro Arnaldo Catalano, qui volebat præfigere tempus Anti-Christi: Magister Arnaldus, si vultis prudenter dicere, assignetis tantum tempus adventus Christi*. Fuit autem Durandus hic natus in Galliæ oppido *Sancto Portiano*, vulgò *S. Porcain*, Arvernensis diocesis, sive Claromontanæ, uti docet post alios vir clarissimus Henricus Valefius in *Galliarum notitia*^e. Quæ Arvernorum provincia non ita semota est à Provincia propriè dicta, unde Arnaldum processisse aliis placuit, ut ignotum esse posset de viro famosissimo, in Gallia eum scilicet natus, homini eiusdem ævi, Gallo, & Arvernensi. Bernardus item de Lutemburgo eorumdem Durandi & Arnaldi æqualis, in *Catalogo hereticorum*^f: *Arnaldus (ait) de Villanova in partibus Cataloniae magnus medicus, &c.* Eodem loquendi genere utitur Nicolaus Eymericus Dominicanus, Aragonensis, qui de Arnaldi erroribus ad Archiepiscopum Tarraconensem detulit in *Directorio Inquisitorum*, eodem quoque sæculo in lucem edito, part. 2. quæst. 28. Ioannes Picus Mirandulanus, ingeniorum Phoenix, qui anno MCDXCIII. vitâ functus fuit, in *De rerum prænotione* lib. 5. cap. 10. *Arnoldus (inquit) Hispanus ex astrologica vanitate, aliisque compluribus, nobis Anti-Christum comminabatur anno gratiæ MCCCXLV. &c.* Quibus de nostro agi mox patebit.

33. Ferè eodem tempore quo Picus florebat, nempe anno MCDLXXX. editus fuit Arnaldi liber *Regimen sanitatis* dictus, cum

^c De scriptis medicis verbo Arnaldus Villanova.

^d Sant-Martin in Gallia Christi. tom. 3. Verbo, Mirdenses Episc.

^e Pag. 456.

^f Verbo Arnaldus.

cum *Catalani* cognomento: quam quidem editionem vidimus nos in bibliotheca Coloniæ Hispalensis Ecclesiæ, cum admonitione, *correctam eam noviter exire per Montis-pessulanus doctores*; absque tamen loci notatione. Quemadmodum, & sequenti sæculo eiusdem *Regule universales curationis morborum*, cum aliis, Basileæ MDLXV. teste Lindano *De scriptis medicis* in *Arnaldo Catalano*. Sequuntur Gabriel Prateolus^g, Abrahamus Bzovius^h, quamvis Villanum per errorem rei auctorem laudans, Henricus Spondanusⁱ; ipse tamen non dissimulans alios repugnare & Provinciam credere, ut & Gesnerus fecit in *Bibliotheca*. Et tamen Symphorianus Campegius Gallicis partibus addictus in *Vita Arnaldi* hanc opinionem nullos habere auctores pronuntiare ausus fuit.

34. Recentiores conveniunt nostri, sed inter se divisi. Quidam enim è regno Valentianæ, & oppido eius *Liria* oriundum asserunt: Hieronymus scilicet Paulus, quantumvis ipse Catalanus, & Petrus Ioannes Nunnesius, viri magni, quos laudat, vix tamen sequitur, Gaspar Escolanus Valentinus, historiæ suæ huius regni lib. 3. cap. 18. Catalanis frequentior favet calculus. Et sunt utique in provincia ista plura oppida *Villanova* nuncupata, unde iuxta consuetudinem nuncupari Arnaldus posset: in Ruscinonensi nempe comitatu duo, in Ceritania unum, in Confluente unum, in Catalonia propria, sive Barcinonensi Comitatu, haud minus quatuordecim, ut videre est apud Andream Boschum in operis Catalanæ linguæ vernaculi *De titulis honoris Cataloniae, Ruscinonis, & Ceritanie* lib. 1. cap. 19. 20. & 21. Cum vix in Gallia tota huiusce appellationis locum invenire in *Galliæ descriptione* diligentissimi viri Henrici Valefii potuerimus.

35. Nec minimè pertinet quod ad Aragoniæ Regem (Iacobum II. intelligo) *Regimen* quoddam *sanitatis* direxerit, ab eodemque ad Clementem V. Papam destinatus venerit ut iam notabimus; necnon (quod) & Parisios clam relinquens, non ad alium quam ad Fridericum Aragonensem, laudati Iacobi fratrem confugerit: quod synopsis statim subiicienda rerum eius gestarum ostendet. Nec de fidelitate id quod ad Robertum Regem enuntiavit eatenus valet, ut eam intelligere, quæ Regi subditus, non verò eam debeamus, *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Immo & Africam, si nos non fallit eiusdem Arnaldi prologus operis *De confectioe vinorum, ad Incertum Regem*, in quo legitur: *Confestim letitiæ meæ festum festinans (fortuna) amovit super me*

quæ quilibet ei principi cuius servitio sese dicavit obstrictus est. Meminisse quoque eum Galliarum, atque huius regni mulierum, indicat potius se ibi degere quam in ea ortum fuisse. Maxime cum de Hispaniæ rebus præcipuè medicis non minus frequenter, & in specie in libro *De venenis*, mentionem faciat. Planè adduci utrimque non spernenda argumenta visum fuit iis, qui rem in medio relinquere maluerunt^k. Nempe Arnaldo nostro idem contigit quod S. Raymundo de Pennaforti Barcinonensi, de quo hæc habet Labbeus in Dissertatione historica *De Script. Eccles. Henricus Gandavensis natione (ait) Provinciam vocat, cum fuerit Catalanus: quod ex illius temporis consuetudine profectum pauci norunt*. Hæc ille. Sed de patria satis.

36. Coluit Arnaldus felicissimo quo floruit ingenio, non modò philosophiam, & medicam artem, quibus præcipuè censerit voluit, sed & sacram Theologiam, variisque linguis imbutum animum gessit. Hebraicæ enim, Arabicæ, Græcæque doctrinæ specimina eius opera ostendunt. Parisiis dicitur ac Monte-pessulano dedisse operam his disciplinis, & naturæ arcanorum indagacioni plurimum vacasse: adèd ut in ea (quod Campegius ait) *altius post ætatem suam penetraverit nemo*. Multum per Europam peregrinatus fuit, multorum vidit & mores & urbes, magno discendi atque docendi compendio. Italiam, Gallias, Hispanias peragravit (1); Græciam quoque meditatus. Magistrum in medicina suum Ioannem Casamidam frequentissimè laudat, sæpius tacito nomine, sed in capite *Breviarii practicæ* expresso.

37. Mira in eo & singularis fuit stili, barbariem inter & eloquentiam ut idem ait medi, claritas, & in commentando mentis aciei ad res ipsas intentio, ut omnem aliam scribendi rectè ac distinctè curam negligeret. Nec ad ea redire quæ scripsisset, cum præcipuè hebèti laboraret videndi sensu, facillè tolerabat. Cuiusmodi sunt nonnulli homines præsentem adèd ingenio & parabili, ut omnes eius vires veluti primo impetu exhauriant, nihil ultra, si ea resumerent quæ semel effuderunt, præstaturi. Eius famâ permoti, Gallias, ubi profitebatur, medicorum filii confluere cœperunt: qui prius aliò quovis, Galli etiam ipsi, veluti ad mercatum huiusce artis pergebant.

P. P. Post

Aquilonem, & induxit in Africam ad miseriam ipsam: ut in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, de quo mox.

^k Gesnerus in *Bibliotheca*, Quemsted. *De patriis illustr. virorum* pag. 63. Bulæus in *Hist. Universit. Paris.* tom. 4. pag. 120. Spondanus in *Anal. continuat.* anno MCCCX. §. 5.

38. Post professionem, ut credimus, in patriam rediit. Cataloniam intelligimus; Barcinone enim medicinam faciebat circa præteriti sæculi annum octogesimum quintum, quo Petrus Magnus Aragonensium ac Siciliae Rex in vivis esse desiit. Inde enim evocatus ad Petrum fatali morbo in itinere Tarraconem versus occupatum in historicis huiusce Regis monumentis refertur. Fuisse eum in curia Romana, sive ea sit Roma urbs sive Avenio, ubi Pontifices illius temporis Sedem suam fixerant: scriptum nobis reliquit Ioannes Andreae in additionibus ad Durandi *Speculum* paulò post laudandis. Anno eius sæculi nono ad Clementem Papam V. ivit Iacobi Aragoniæ Regis legatus, ut de Hierosolymitano regno cum eo ageret: ut in *Historia universitatis Parisiensis* Cæsar Egasius Bulæus auctor annotavit. Parisiis cum degeret circa annum MCCCX. scripsit *De iudicii die* libellum, ex astralogicis observationibus contendens id adventurum anno septuagesimo sexto huius decimi quarti sæculi. Ob quam rem, aliaque minùs rectè dicta in religionis causa, cum & magnus audiret theologus, inde clam aufugiens, ne apud Inquisitores respondere cogeretur: Siciliam ad Fredericum Regem, tamquam ad asylum, se contulit, & apud eum vixit, donec non ita diu postea missus ab eo ad Clementem V. tunc temporis sacrorum protomytam Avenione commorantem, in mari diem suum obiit: quod Ioannes Villanus, & S. Antoninus, alique referunt: non aliud, ut existimo, quam naturalem significantes vitæ finem. Quare huc è via reducendus est Raynaldus, sive is qui notulas affixit continuationis *Baronianorum Annalium* magno operi, dum fluctibus periisse Arnaldum ait.

39. Meminit certè cum elogio eius non vulgari Clemens ipse, datis ad universos per orbem Episcopos circularibus ut vocant literis: quibus admonitos de eius obitu, suoque de viri medicinâ præstantissimi defectu iusto dolore, iubet diligentissimè, ac censurarum etiam indicto ce-lantibus fulmine, ubique perquirere Arnaldi librum quendam *De re medica* sibi ab eo olim promissum; eumque repertum, Oliverio clerico, cui has partes Clemens iniunxerat, in manus consignare. Vidit literas Odericus Raynaldus in tabulario Pontificio. Genæ autem servari eius cadaver, in Ioannis Imperialis *Virorum illustrium* elogii observatum invenimus: uti & referunt alii, è quibus Paschalis Iustus in *Chronologia medicorum*.

40. Magnum philosophum atque me-

¹ Surita lib. 4. cap. 71. *Escobanus Hist. Valent. lib. 3. cap. 18.*

² Tomo 4. pag. 120.

³ Ubi supra.
⁴ Ubi supra.
⁵ Raynald. t. 15. ad annum MCCCX. num. 39. Bulæus in *Hist. Universit. Paris.* loco citato.
⁶ Ubi proximè.

⁷ Ubi proximè.

dicum omnes omnium ætatum Scriptores, qui de eo agunt, constantissimè agnoscunt; sed & magnum theologum addunt, nisi quòd foedissimos quosdam errores adversus veram theologiam & summa religionis admisit capita: quorum disertam notitiam non modò Nicolaus Eymericus, sed & alii suis literarum monumentis consignaverunt. Vix tamen est ut non respuerit is, quem destinatum ad Clementem Papam catholicus Rex voluit: & cui per viam extincto, eà, quam diximus, laudis & honoris significatione idem Pontifex veluti parentavit. Quare maledicentiæ notam vix effugere Bzovius poterit, quum de Arnaldo his verbis agere haud veritus fuit: *Professione medicum vocans, exercitio alchimistam, consortio demonum execrabilem. Quare autem id? A quorum doctus præstigiis (infit) ostendebat se posse laminas aureas in aureas commutare.* Ioannes Mariana paulò benigniùs Arnaldum excepit, nec alchimiam exprobravit lib. 19. cap. 9. in fine, maioris famæ quam laudis virum appellans: *cum nobile ingenium, eruditionem maximam, pravis superstitionibus, pravisque de religione opinionibus fœdare visus sit. Quo nomine aliquantò post ab Inquisitoribus ignominia notatus est (Aragonensibus, ut intelligo) librique, quos magno numero ediderat, reprobat. Ex humano semine quibusdam in vase medicamentis hominis corpus efformasse qui affirmet, auctorem habeo; vero an mendacio disputare non est necesse.* Hæc Mariana.

41. Circa enim chemicæ artis veritatem, & hunc eius effectum, quem doctissimi omnium ætatum homines naturalem, quantumvis rarissimum, credidere, minimè debuit Bzovius tam acri & effrenato iudicio adversus Arnaldum invehi: quem in curia sibi notum Ioannes Andreae Iuriscultus in additionibus iam laudatis ad Speculatorem hoc elogio commendatum voluit, postquam huius artis chemicæ innocentiam æquè commendasset: *Plus nostris (ait) diebus habuimus magistrum Arnaldum de Villanova in curia Romana, summum medicum & theologum, de quo scripsi De observatione ieiunii consilium: qui etiam magnus alchimista, virgulas auri, quas faciebat, consentiebat omni probationi submitti. Cuius fidei hac in re Oldradus, Abbas Panormitanus, Baldus, Ioannes Platenus, alique Iuriscultus crediderunt, ut Hermannus Conringius, inquit, multis experimentorum auctoritatumque argumentis pro fide Arnaldi & huius artis eruditè, ut solet, productis, in *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27.*

Et

⁸ *Director* part. 2. qu. 11. & quest. 28.
⁹ Bzovius in *Ann. tomo 14.* ad ann. MCCCX. n. 14. Bulæus ubi supra pag. 121. Præterea in *Elencho reserum.* Vetus Arnaldus.
¹⁰ Ubi proximè.

¹¹ In præfat. artis operat.

¹² Alchimia parte 1.

¹³ Parte 2.

¹⁴ Zacutus lib. 1. *Hist. princip. medic. qu.* 49.

42. Et putasse eam, quam novit Bzovius, hoc sæculo quo vivimus pseudophilosophicæ, atque adeo scelestæ ac demoniacæ Arnaldi doctrinæ infamiam, æqualibus eius, & in his summo Ecclesiæ Pastori occultam adeò fuisse, ut nuper fato functi, uti diximus, famam eius & nomen, scriptaque, non in privatis colloquiis, sed sparsis per orbem Christianum eiusdem Clementis Papæ literis, laudari & approbari potuisse credamus homini non optimè in huiusmodi censendi licentia vulgo audienti? Raymundus certè Lullus, quem omnia chímica theatra crepant, rei magistrum se Arnaldum habuisse non dissimulat. *Ea (inquit alicubi) accepi; & habui à serenissimo Rege Roberto (Neapolis) sub secreto sigillo: quæ quidem experimenta ipse habuerat à peritissimo Arnaldo de Villanova, qui meritò fons scientiæ vocari debet, quia in omnibus scientiis præ ceteris hominibus floruit.* Bernardus Trivisanus ridebat olim libros Raymundi & Arnaldi *De arte chimica*, quos aiebat potius à recta via seducere, quam ad scopum dirigere lectores eius cupidos; & tamen idem postea variis errores in viam se reductum lectione operum Raymundi, multoque magis Arnaldi, professus fuit.

43. Quicquid autem in transmutorum metallorum doctrina meruerit noster, in iis certè quæ ad medicinam pertinent, omnium ore doctissimus audit; eaque re-mediolorum ad sananda ægra corpora usus differentiâ, & efficaciam, ut velut Apollo alter fuerit ætatis suæ vulgò habitus: quomodo Ioannes Michael Savonarola, decimi quinti, hoc est sequentis, sæculi Scriptor, in libello *De arte conficiendi aquam vitæ* loquitur.

44. Errores eius in re theologica planè abominamur, si eius verè fuerunt: quos detestatum fuisse eum, aut suspicionem utique de se habitam non indiligenter per-gasse, facilè credimus opinioni Clementis Papæ de eo post mortem quoque habitæ non iniuriâ deferentes. Nisi contendatur ex adverso, non ante annum MCCCXVII. hos errores animadversos fuisse atque damnatos: quod ex Eymerico Raynaldus docet Annalista ad hunc annum §. 62. Planè quòd Bonifacius VIII. Gallorum Regi exosus, quemdam librum ab Arnaldo compositum & à theologis Parisiensibus reprobatum combustumque revocaverit & approbaverit: id inter capita, quibus prædictum Bonifacium publico & solemnè iudicio Parisiis habito Galli Pontifices, & proceres Philippi Regis voluntati obnoxii premebant, instrumentum ipsum accusa-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tionis continet, quod *Historiæ Universitatis Parisiensis* auctor primus produxit. Sed verius est Arnaldum, dum viveret, erroribus suis solemniter renuntiassè: cuius rei instrumentum Avenione anno MDXCIV. repertum prodit Raynaldus. Ad quod respexit Ioannes Mariana ubi proximè.

45. Adversus errores iam dictos circa annum MCD. Petrus Maza & Sancius de Besaran Dominicani Aragoniæ provinciæ scripsisse dicuntur, Francisco Diago auctore in historiâ eiusdem provinciæ lib. 2. Improbatur etiam, quod supra monuimus, temerè atque ut putant impiè annuntiatum peculiari libello ex prænotionibus astralogicis ultimè iudicii diei: qui fuit reprobatus, Antonino teste, & quasi hæreticus reputatus; atque ipso transcurfu temporis falsi & vani convictus. In hac tamen arrogantia è cælo quærendi tempora & momenta plures comites Arnaldi habuit, qui stellarum cursus concursusque tantummodo contemplantes, finem sæculi, quem Deus voluntati suæ reservavit, constituere ausi sunt. Exempla referunt Hieronymus Vielmus, Martinus Antonius Delrius, Thomasque Malvenda; nec fraudi aut culpæ fuit sanctissimo viro Vincentio Ferrerio Valentino in concionibus suis, præcipueque in epistola quadam ad Benedictum Papam XIII. data, assertus Antichristi iam suo tempore adventus & nativitas, ex Scripturarum testimoniiis, signis datis, & revelationibus sibi vel aliis factis, ab eoque non planè intellectis, ut sanctus Antoninus ait. Videri meretur idem Thomas Malvenda de re agens, sed iam ad Arnaldi opera.

46. Existant quidem ea primum, ut existimare pronum est, collectim data Lugduni in folio anno MDIV. cum præfatione Thomæ Murchii Genuensis, quam Gesnerus assert de Arnaldo loquens in *Bibliotheca*. Sequitur Parisiensis editio anni MDIX. cum inscriptione *Medicorum operum*, quæ servatur in Colonæ bibliotheca Hispanensis Ecclesiæ. Triplicata fuit Venetiis anno MDXIV. in folio, sub titulo *Medicorum & chemicorum operum*; necnon & secundò Lugduni apud Guilielmum Huyon MDXX. Sed ultimam similiter inscriptam in manibus habemus cum annotationibus ad quosdam libros Hieronymi Taurelli Montbelgardensis, in Altorphiana schola professoris medici, Basileæ apud Petrum Pernam anno MDLXXXV. quam nunc describimus.

47. Constat hæc editio duobus voluminibus, quorum primum continet
I. *Speculum introductionum medicinalium.*
P 2 Aphi-

¹⁵ Tomo 4. pag. 40.

¹⁶ Ubi supra.

¹⁷ Villanus, & Paulus Langius supra laudati, Raynald. ad an. MCCCX. n. 39. Imperialis in e-
logio.

¹⁸ *De sex diebus cond. orbis* lect. 6.
¹⁹ *Comm. ad Senecæ Octaviam* v. 386.
²⁰ *De Antichristo* lib. 2. cap. 29.

²¹ *Hist. 3.* parte titul. 23. cap. 8. §. 3.
²² *Eiusdem lib.* 2. cap. 30.

II. *Aphorismos de ingeniis nocivis, curativis, & preservativis morborum, speciales partes corporis respicientes.* Ubi Taurillus notat, esse aliquos aphorismos alium de huc insertos, scilicet ab eiusdem auctoris parte operativa: quæ sequitur,

III. *De parte operativa.* In hoc opusculo magicas ligaturas naturæ viribus adscripsisse Arnaldum, eoque magis superstitioni deditum, quam naturæ gnarum, monuit Conringius cap. 27. laudato.

IV. *De humido radicali* duos tractatus.

V. *De conceptione.*

VI. *De simplicibus.*

VII. *Antidotarium.*

VIII. *De phlebotomia.* Lugdun. cum aliis aliorum MDXXVII.

IX. *De dotibus theriacalibus.*

X. *Librum aphorismorum De graduationibus medicinarum per artem compositarum.*

48. XI. *De vinis.* Nescio ad quem Regem, cuius in exordio recordatur, directum.

Spiritus vini dotes (ait Conringius¹) per Arnaldum maximè innotuisse primùm Europæ videntur, si eius est libellus de vinis (1).

Germanicè hic liber à Guilielmo Hirnkofen versus, ac Viennæ editus fuit anno MDXXXII. in 4.º Bibliotheca medica.

XII. *De aquis medicinalibus.*

XIII. *De conferentibus & nocentibus principalibus membris nostri corporis.*

XIV. *De ligaturis:* hoc est, ut in limine libri ait, *De incantatione, de adiuratione, & colli suspensione,* epistolam è Græco, ut ait, translata (2).

XV. *Expositiones visionum, quæ sunt in somniis, ad utilitatem medicorum non modicam.*

XVI. *De diversis intentionibus medicorum.*

49. XVII. *De regimine sanitatis.* Hunc librum, paucis mutatis, plagio sibi adscripsit Magninus quidam Mediolanensis, uti referunt auctor *Bibliothecæ medicæ:* item Lindanus *De scriptis medicis,* in Magnino, & Vincentius Placcius *De libris anonymis & pseudonymis.* Ab hoc diversus est liber, & quidem brevior,

XVIII. *Regimen sanitatis dictus, & ad Regem Aragonum (Iacobum II. scilicet) directus, uti habet inscriptio.* Planè sive hic, sive proximè laudatus, liber prodit seorsum cum aliis Venetiis ex officina Bernardini de Vitalibus MDLXXX. in 4.º

XIX. *De regimine castra sequentium brevissimam lucubrationem.*

XX. *De conservanda inventute, & retardanda senectute.* Ad Robertum Neapolim Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine sanitatis* MDLXXX. in 4.º Italicè quoque versus, ibidem typis Erasmi Valgriffii MDL. in 8.º

50. XXI. *De bonitate memoria.*

XXII. *De coitu.*

XXIII. *Considerationes operis medicinæ:* sive, ut ait auctor, *exemplariter de phlebotomia,* ad Grosinum Coloniensem.

XXIV. *Medicationis parabolas secundum instinctum veritatis æternæ, quæ dicuntur à medicis regulæ generales curationis morborum.* Ad honorem scilicet Philippi Gallorum Regis scriptas, ut habetur in ms. codice Veneto, qui fuit Francisci Petrarchæ.

XXV. *Tabulas quæ medicum informant specialiter, cum ignoratur ægritudo.*

51. XXVI. *Breviarium practicæ à capite usque ad plantam pedis, cum capitulo generali de urinis, & tractatu de omnibus febribus, peste, empiata, & liparia,* quatuor libris quibus, & signa, & causas, & curationes omnium ægritudinum comprehendit, ut ipse in proœmio ait, Ioannem Casamidam præceptorem suum laudans, & curationes eius præcipuè commendans. *Praxim medicinalem* Arnaldi editam Lugduni MDLXXXVI. in folio; ex *Breviario* isto, & aliis eius, constare suspicamur.

XXVII. *Practicam summariam, seu Regimen.*

XXVIII. *De cautelis medicorum.*

XXIX. *De modo præparandi cibos & potus infirmorum in ægritudine acuta.* Laudat in limine magistrum suum P. de Musfadi.

XXX. *Compendium regimenti acutorum.* ms. inter libros Francisci Petrarchæ Venetiis.

52. XXXI. *Regulas generales de febribus.*

XXXII. *Regimen sive consilium quartanæ.* Con-

Manu exaratus servatur in Ambrosiana bibliotheca. Hispanam quoque interpretationem, quam fecit ex Latino codice antiquissimo Hieronymus de Mondragon Barcinone MDCVI. in 8.º typis commissam vidimus.

XIX. *De regimine castra sequentium brevissimam lucubrationem.*

XX. *De conservanda inventute, & retardanda senectute.* Ad Robertum Neapolim Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine sanitatis* MDLXXX. in 4.º Italicè quoque versus, ibidem typis Erasmi Valgriffii MDL. in 8.º

50. XXI. *De bonitate memoria.*

XXII. *De coitu.*

XXIII. *Considerationes operis medicinæ:* sive, ut ait auctor, *exemplariter de phlebotomia,* ad Grosinum Coloniensem.

XXIV. *Medicationis parabolas secundum instinctum veritatis æternæ, quæ dicuntur à medicis regulæ generales curationis morborum.* Ad honorem scilicet Philippi Gallorum Regis scriptas, ut habetur in ms. codice Veneto, qui fuit Francisci Petrarchæ.

XXV. *Tabulas quæ medicum informant specialiter, cum ignoratur ægritudo.*

51. XXVI. *Breviarium practicæ à capite usque ad plantam pedis, cum capitulo generali de urinis, & tractatu de omnibus febribus, peste, empiata, & liparia,* quatuor libris quibus, & signa, & causas, & curationes omnium ægritudinum comprehendit, ut ipse in proœmio ait, Ioannem Casamidam præceptorem suum laudans, & curationes eius præcipuè commendans. *Praxim medicinalem* Arnaldi editam Lugduni MDLXXXVI. in folio; ex *Breviario* isto, & aliis eius, constare suspicamur.

XXVII. *Practicam summariam, seu Regimen.*

XXVIII. *De cautelis medicorum.*

XXIX. *De modo præparandi cibos & potus infirmorum in ægritudine acuta.* Laudat in limine magistrum suum P. de Musfadi.

XXX. *Compendium regimenti acutorum.* ms. inter libros Francisci Petrarchæ Venetiis.

52. XXXI. *Regulas generales de febribus.*

XXXII. *Regimen sive consilium quartanæ.* Con-

* Pag. 383.

¹ Dict. cap. 27. pag. 381.

* Pag. 222.

(1) Exstat in codice Regiæ Bibliothecæ Matritensis Arnaldi *Tractatus de confectioe vinorum:* fere nihil. Est quoque in eodem codice: *De retardanda senectute,* quod Noster paulo inferius n. 49. Utrumque manu recent.

(2) In Regis Galliarum Bibliotheca T. IV. p. 299. cod. 6971. hoc opus inscribitur: *Costa ben Luca, de physicis ligaturis liber, interprete Arnaldo de Villanova:* quæ indicant non è Græco, sed ex Hebraico aut Arabico fonte hanc versionem derivari.

XXXIII. *Consilium sive curationem febris helicæ.*

XXXIV. *Consilium sive regimen podagrae,* cum aliis: scilicet *De ligno vitæ, De oleo & vino antimonii, De facultatibus gemmarum, corali, & spiritus vini, ac de peste.* Argentinae apud Bernardum Iovinum MDLXXVI. in 8.º ms. inter Petrarchæ qui fuerunt libros Venetiis P.

XXXV. *De sterilitate tam ex parte viri quam ex parte mulieris.*

XXXVI. *De signis leproforum.*

XXXVII. *De amore heroico.* Ad amicum quendam petentem eius explicationem: quem vehementem & assiduam cogitationem supra rem desideratam desinit, cum confidentia obtinendi delectabile apprehensum ex ea.

XXXVIII. *Remedia contra maleficia.*

53. XXXIX. *De venenis.*

XL. *De arte cognoscendi venena, quum quis proponit ea alicui ministrare.*

XLI. *Contra calculum.*

XLII. *Regimen curativum & preservativum contra catarrhum.*

XLIII. *De tremore cordis.*

XLIV. *De epilepsia.*

XLV. *De esu carniū pro sustentatione ordinis Cartusienis contra Iacobitas* (Dominicanos intelligo qui in Galliis Les Jacobins appellantur): qui nempe contendebant constitutionem Cartusianorum, languentibus in extrema etiam necessitate carniū esum prohibentem, irrationabilem esse, & naturali legi contrariam.

XLVI. *Receptam electuarii mirabilis preservantis ab epidemia, & comportantis minneram omnium virtutum.*

XLVII. *De ornatu mulierum.*

XLVIII. *De decoratione.*

XLIX. *Explicationem super canonem Hippocratis 1. Aphorismorum.* Vita brevis, ars verò longa &c.

L. *Expositionem super aphorismum Hippocratis:* In morbis minus periclitantur ægotantes &c.

LI. *Commentum super libello de mala complexione diversa, cum textu Galeni.*

LII. *Questiones super eodem libro.*

54. LIII. *Commentum super regimen Salernitanum, aliàs medicinam Salernitanam: idest conservandæ bonæ valetudinis præcepta cum luculenta & succincta Arn. Villanovani in singula capita exegesi, per Ioannem Curionem primū, deinde per Iacobum Crellium recognita & repurgata.* Pisis primū, ut credere est, anno MCDLXXXIV. in 4.º deinde frequenter editam: nempe Francofurti apud Egenolphum MDLVII. apud Ioannem Saurium MDCXII. in

12.º Francofurti apud Steinmeierum MDCXXVIII. in 16.º Antuerpiæ apud Ioann. Withagium MDLXII. in 16.º Lugduni apud Ioannem Lettout MDLXXVII. in 16.º Parisiis apud Hieronymum de Marnes MDLXXX. in 12.º quas omnes editiones laudat Ioannes Antonius Lindanus; sed nos adicimus his, Monspeliensem Francisci Chovet MDCXXII. in 16.º & Roterodamensem, ex Zachariæ Sylvi recensione, Arnoldi de Laers MDCLVII. in 16.º cum aliis argumenti non dissimilis. *Scholæ Salernitanæ* nomine celebratur liber hic metricus celebratissimus, ad Robertum Normanniæ Ducem regniq; Anglicani heredem directus ab Schola ipsa; cum proprium nomen suum auctor reticuerit, qui Ioannes Mediolanus fuisse perhibetur, notante Ioan. Georgio Schenkio in *Bibliotheca medica;* & recentius eo Renato Moreau, doctore medico Parisiensis eruditissimo; qui ad suam *Scholæ* huius *Salernitanæ* editionem animadvertionibus propriis illustratam, non modò Ioanni Mediolano hanc laudem non invidet; verum & Villanovanum ingenuè ac prudenter à calumnia Schenkii tueri conatur, à quo is traducitur, quod verum auctoris nomen, dum *Scholam* cum Notis edidit, invidiâ motus occultaverit. Incipit: *Anglorum Regi scribit Schola tota Salerni, Si vis incolumen, si vis te reddere sanum* &c.

55. Secundum volumen continet chymica:

Theaurum thesaurorum, & rosarium philosophorum, ac omnium secretorum maximū secretum de verissima compositione naturalis philosophiæ, quâ omne diminutum reducet ad solificum & lunificum verum.

Adamus à Bodenstein Germanus, Andreae Carollitadii filius, medicus Basileensis, *Isagogem* dedit paraphrasticam in hoc *Rosarium chymicum,* ut ait *Bibliothecæ medicæ* auctor. Exstat *Rosarium* hocce cum *Vera alchimia* aliquot Scriptoribus à Guilielmo Gratarolo collectis Basileæ apud Henricum Petri MDLXI. in folio, tomo 2. pag. 35. simulque est *Novum lumen,* de quo mox, pag. 60. epistola super alchimia pag. 65. *Lumen luminum* pag. 67. *Practica ex Breviario alchimie* pag. 73. è quibus duo posteriores libri exhibentur tertio volumine *Theatri chymici* Argentorati editi apud Lazarum Zetznerum MDCXIII. in 8.º *Nova opera chymica* Arnaldi, videlicet *Theaurum, Lumen novum, Florem florum, & Speculum alchimie* edidit Hieronymus Megiserus Francofurti apud heredes eius MDCII. in 8.º *Theaurus philosophorum* ms. est

* Bibl. Veneta pag. 56.

* Bibliotheca Veneta pag. 56.

* Bibl. Veneta pag. 56.

est Patavii apud Hectorem Trivisanum Nicolai nepotem, Thomasio teste in *Bibliotheca Patavina* pag. 113. Sed editionem nostram continuamus.

56. II. Librum, qui dicitur *Novum lumen*, sive eiusdem argumenti secundum de lapide philosophorum, ad quendam directum, quem patrem & dominum reverendum vocat; atque in fine, se non vidisse alium nisi magistrum suum, quem non nominat, qui in debita (inquit) materia opus suum applicaret.

III. *Sigilla duodecim pro totidem celestibus signis*: quæ addidit Taurellus in hac editione: quæ superstitiosa videntur.

IV. *Magisterium, & gaudium, ad inchoatum Regem Aragonum*, quod quidem est Flos florum, thesaurus omnium incomparabilis, & margarita &c.

V. *Epistolam super alchimiam ad Regem Neapolitanum*. Accedunt

VI. *Capitula Astrologiæ de iudiciis infrmitatum secundum motum planetarum*.

VII. *Thesaurus sive Rosarium, Flos florum*, & duo ad Reges Aragoniæ & Neapolis opuscula, prodierunt cum aliis in *Artis auriferæ*, quam *Chimiam* vocant, editione Basileensi apud Conradum Valdkirchium MDCX. in 8.º

57. Hucusque pertingunt editiones Arnaldi operum, sed & alia seorsum veniunt eidem tributa, nempe

I. *De febribus liber* exstat operis Veneti *De febribus* pag. 241.

II. *De sanguine humano epistola ad Iacobum Toletanum*, cuius Conringius meminit *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27.^a

III. *De Anti-Christi adventu* librum, quem supra diximus^r, quem fortè aliquis existimet eundem esse cum sequenti

58. IV. *De mysterio cymbalorum*: de quo Ioannes Franciscus Picus Mirandulæ Comes hæc ait^s: *Arnoldus Hispanus præter ea quæ de futuro Anti-Christi adventu coniectatus fuerat, revelationem quampiam multarum atque magnarum rerum factam adducit in libro De mysterio cymbalorum, & adventu Anti-Christi, ad monachos Scalæ-Dei, quæ centum annos præfixit eventibus. Præteriere ducenti, nec impletam esse prænuntiationem constat. Hanc magni fecit revelationem Arnoldus, quoniam ab homine illiterato Latino edita stilo fuerat. Unde patet ad prognosticationem suam de Anti-Christi adventu Arnaldum, æquè uti Vincentium Ferrerium, revelationibus permotos fuisse. Et quidem librum hunc De adventu Anti-Christi cum hac tantum inscriptione habent ms. sa-*

tis antiquo caractere PP. Carmelitani S. Mariæ Transpontinæ Romæ. Incipit: *Constitui super vos auditores, speculatores &c.* Sed in codice isto post prædictum opus, quod his absolvitur, & altero Augustini *De civitate Dei*, ponitur seorsum tractatus eiusdem *De mysteriis cymbalorum*. Incipit: *Qui interrogent*. Respondetque in eo ad quæsitum sibi factum, quare Ecclesiæ catholicæ mos fuerit in hora matutinorum & vesperorum prius pulsare cymbalum parvum, postea verò magnum. Sequuntur in eodem codice ms. alia eiusdem, ut credimus, argumenti de adventu Anti-Christi, scilicet: *Apologia de versutiis & perversitatibus pseudotheologorum, & religiosorum, ad magistrum Iacobum Albi canonicum Condignensem*. Item alia responsiones ad argumenta & oppositiones doctorum Parisiensium: quæ omnia nunquam, ut credimus, edita fuere.

59. V. *Dialogus De rebus Ecclesiasticis, cum Frederico & Iacobo Regibus Aragoniæ & Siciliæ*. Meminit Cæsar Egasius *Bulæus Hist. Universit. Paris.* volum. 4.º

VI. *De urinis tractatus*. Reperiri hunc in codice 435. bibliothecæ Thuanæ, qui in editionum nulla, nec à Lindano laudatur, admonuit Philippus Labbeus in *Bibliotheca manuscripta*^u. Sed nos Arnaldi tractatum *De urinis*, & alium de *phlebotomia*, Lugduni editos cum aliorum aliis anno MDXVII. aliunde novimus.

VII. *Testamentum Arnaldi*. Chemicum fortè opus, exstare in Lauredani bibliotheca Venetiis, auctor est Thomasinus in *Bibliotheca Veneta*^x.

VIII. *Medicamina*.

60. IX. *Abbreviatio libri Prognosticorum*, Hippocratis, ut credimus, ubi & *De crisi*. Inter libros Francisci Petrarchæ, nunc apud Fortunatum Ulmum Abbatem Casinensem, cum Thomasinus eandem formaret *Bibliothecam Venetam*^y.

X. *Interpretatio Avicenæ de viribus cordis*. In quarto volum. *Avicenæ operum Venetæ Erasmi Valgriffi* anni MDXX. in 8.º editionis exstat.

XI. *Liber De omni genere simplicium medicamentorum*, qui *Aggregator practicus* inscribitur, ex Avicena, Serapione, Pandectario, Plateario, &c. Sed cum inter alios Arnaldus ipse laudetur: iure hunc ab albo germanorum eius operum excludit Gesnerus in *Bibliotheca*, & catalogo *Scriptorum De plantis*; ex eoque *Bibliothecæ medicæ* auctor, qui hunc librum Iacobo cuidam de Dondis (hic Aggregator Patavinus nuncupatus) ex coniectura attribuit. Nec alium & ab eo diversum, credi-

^a Pag. 381.

^r Raynaldus ad an. MCCCX. num. 39.

^s Lib. 9. *De rerum prænotione* cap. 5.

^u Parte 4. lib. 6. pag. 50.

^x Pag. 100.

^y Vide pag. 6.

dimus *De virtutibus herbarum*, qui laudari solet, librum in 4.º Eadem notâ castiganda est inscriptio quæ

Librum *Tesoro de pobres* nuncupatum, qui Petri Hispani seu Ioannis Petri, aliàs Ioannis Papæ, fuit germana proles, Barcinone editum MDCIV. Arnaldo adscribit.

61. Chemicis operibus, quæ altera editionis nostræ Taurelli pars dedit, adiungimus aliunde.

I. *Lumen luminum*.

II. *Prædicam ex Breviario alchimie*, quæ duo exstant in *Theatro chimico*, ut iam diximus.

III. *Speculum alchimie, carmen, quæstiones tam essentielles quàm accidentales*: quæ exstant eiusdem *Theatri chimici* volum. 4. Edidit quoque Megiferus Francofurti apud suos heredes MDCII. in 8.º

IV. *De aqua vitæ simplici*. Incipit: *In humanum corpus*. Exstat Patavii ms. in folio inter libros qui fuere Nicolai Trivisani, uti refert Thomasinus^a.

V. *Phoenix* eiusdem ibidem exstat^a.

VI. *Rosa novella*. Ibidem^b *Parabola Arnaldi de Villanova cum commento Didaci Alvarez Chanca*. Editæ sunt Hispali anno MDXIV. exstant in bibliotheca Colonæ Hispal. Ecclesiæ: nisi opus sit iam dictum num. 23.

62. At quid est, quòd etiam Theologum Arnaldus egerit? Legitur sanè in Vaticano codice ms. 5740. rei testis hæc operis, quod continet, epigraphe: *Expositio super Apocalypsi Magistri Arnaldi de Villanova*. Incipit: *Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia &c.* In codice

(1) Habentur in Bibliotheca Escorialensi complura Arnaldi opera, quæ singulatim persequi otiosum esset; cum ex iis nihil non typis evulgatum sit.

Ad huius XIV. sæculi initia referri debere existimo IACOBI II. Aragonum Regis *Constitutiones perpetuas*, sive *Forum Aragoniæ novum* in Comitibus Cæsaraugustanis anno Christi MCCC. tertio Calendis Octobris habitis, editum... Item: *Constitutiones & Foros* in secunda Curia Cæsaraugustana editos V. Nonas Octobris anno MCCC... Item: *Constitutiones & Foros* in comitiis apud Alagonem Nonis Septembris anno MCCCVII... Item: Alias in comitiis Darocensibus XII. Calendis Decembris MCCCXII. quæ omnia habentur in codice Escorialensi *Lit. I. Plut. III. num. 17*... ITEM: *Eiusdem Iacobi Regis: Privilegio Real otorgado á los de la Señoría del Señor Rey de Aragon sobre la unidad de los Reynos de Aragon, de Valencia, y del Principado de Cataluña*. Tarracone, XIX. Cal. Januarii anno MCCCXIX... Item: *Constitutiones fechas para los aldeanos de las aldeas de Daroca*; Et: *Capitulos de como se debe collir el maravedi en Aragon*, incertum quo anno. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. I. Plut. III. n. 21*... Item: *Eiusdem Iacobi Regis: Leges de libris brevi finiendis* (quarum iam

etiam 5732. eius manu qui contenta in quoque volumine summatim in primo illius limine annotavit, scriptum vidimus: *Abbatis Ioachini de Psalterio, De concordia vet. & novi Testamenti. Arnaldi de Villanova tractatus de semine Scripturarum. De nomine tetragrammato, & Alphabetum scholasticum. Petrus de Aliaco &c. De Arnaldo iam satis (1).*

CAPUT II.

RAYMUNDUS DE PONTE *Dominicanus, Valentinus Episcopus*, De sacramentis libri auctor. De MICHAELE DE FRAGA, eiusque opere quodam. PETRUS MARSILIUS *historiæ Iacobi Aragoniæ Regis in Latinum interpretis. De PETRO DE RIU Perpinianensi Carmelita, & eius scriptis; atque item de ARNALDO DE ROSIGNOL Valentino, Mercenariorum sodali.*

63. RAYMUNDUS DE PONTE in Aragoniæ regno, & Fraga municipio, uti fama fert natus, inter ævi sui doctissimos, pietateque & virtutibus, gestisque rebus præstantissimos valde existimatur. Planè haud obscura testimonia sunt eximia eius doctrinæ ac dignitatis muneris & honores, cum in Hispania, tum apud externos, ab eo gesti. Nempe Romanæ Sedi non tantum Rotæ, ut vocant, senator, hoc est sacri palatii Duodecimvir, sed etiam Marchiæ Anconitanæ Exarchus, seu mavis gubernator, constitutus, operam suam & obsequium probavit. Aragoniæ Rex (Petrus forsan Magnus) Cellularium eundem habuit, præfulemque Va-

sub Iacobo I. meminimus) Lemosino sermone Valentini editas anno MCCC... *Leges de salariis Notariorum* incertum quo anno... *Epistolam ad preces Iudeorum Barcinonensium* Datam Oseæ MCCCVII... *Comitia generalia* Barcinone habita MCCC. MCCCXI. & alia. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. C. Plut. II. n. 16*... ITEM *Eiusdem: Binas Epistolas, alteram ad Hugonem de Fenolletto Iuriconsultum Maioricensem* qua eum invitavit ad docendum in Studio Ilerdensi; alteram item invitatoriam ad *Oldradum Legum Doctorem Romanum* ad regendum Ilerdense Studium; atque ibidem: *Erectionem Studii Ilerdensis*. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. D. Plut. III. n. 3*.

Atque eodem pertinere puto FERDINANDI IV. Castellæ Regis: *El Ordenamiento que hizo para la Villa de Niebla sacado del Fuero de Xerez*, Era MCCCXXXVIII. (anno seculari MCCC)... *Las leyes nuevas de cosas que establecio en las Cortes de Valladolid* Era MCCCXLV. (MCCCVII.) *Las mismas puestas por la orden de los libros y titulos del Fuero Castellano*; ac demum: *Leyes y ordenamientos que hizo en las Cortes de Burgos á XIII. dias de Julio* Era MCCCXLVI. (MCCCVIII.) In Bibliotheca Escorialensi *Lit. Z. Plut. II. n. 6*.

^a In Biblioth. Patav. pag. 113.
^b Eodem teste pag. 110.
^c Ibidem.

Valentina Ecclesia delegit Calendis Maii MCCLXXXVIII. Templariorum equitum causæ cognitio per Aragoniæ regnum eodem cum Eximino de Luna Cæsaraugustano antistite à Clemente Papa & Iacobo Rege simul delata est. Veniensque in Concilium, quod Viennæ Gallorum celebrabatur, unus ex quinque viris exstitit, quorum iudicio ac sententiæ de rebus mox gerendis legibusque sancendis ceteri PP. assentirentur. Obiit tandem in Tarracoenfi urbe, dum Provincialis ibi Synodus anno huius sæculi decimo tertio ageretur, Dominicanorum ante aliquot annos, quod religionis & moris fuit, quin Pontificalis dignitas impedimento esset, sacro instituto additus.

64. Nullum hodie scriptum ab eo extat, attamen divulgatum fuit famâ scriptum eum doctissimum *De sacramentis* librum. Plura de Raymundo scripserunt Dominicani Franciscus Diagus in historia ordinis sui Aragonensis provinciæ lib. 1. cap. 8. & ex eo Alphonsus Fernandez *De Scriptoribus* eiusdem, Vincentius Blascus Lanuza in eiusdem regni Chronicis tomo 1. lib. 5. cap. 31. ac 37. Meminit Hieronymus Surita in *Indicibus Rer. ab Aragoniæ Regibus gestarum* anno MCCCIX. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annum MCCCVIII. (1).

65. Huius Raymundi propinquum & civem MICHAELM DE FRAGA vocatum, eiusdem Dominicanorum instituti, Franciscus Diagus laudat quoque cap. 8. libri 1. *Historiæ huius Aragoniæ provinciæ*; atque ab eo scriptum fuisse librum ait *De donationibus factis cœnobio Prædicatorum Valentia urbis* (2).

66. Circa eadem tempora FR. PETRUS MARSILIUS, eiusdem ordinis Prædicatorum, Domus S. Catharinæ martyris Barcinonensis urbis, in Latinum ex vernacula Provincialium sive Catalanâ linguâ, convertit historiam, quam *De rebus sui temporis Iacobus Rex Aragoniæ primus superiore sæculo conscripserat*: quam interpretatio-

(1) Huius Raymundo præter *Tractatum de Sacramentis* Quetifus & Echardus *Script. Ord. Præd. T. I. p. 520.* tribuunt: *Decreta & Statuta Synodi Diocæsanae Valentina XIV. Cal. Oâ. MCCXCVI. habite in Aede Cathedrali.* Item: *Sententiam de pretio ob ius rate emtionis terrarum seu prædiorum domini Ecclesiastici (nimirum emphyteutici: quod ius indigenæ Lusitane, Hispani Lusismo appellant) solvendo: quæ ab inde rationem Legis obtinuit in Aragonia.* Item: *Inquisitionem de Templariis; ac demum, Testamentum XXXI. Oâbris MCCCXII. in quo Mss. eius Bibliothecæ codices Cœnobii Prædicatorum Ilerdensi, Valentino, & Sarabensi pro virili legat.*

(2) Titulus libri apud Quetifum & Echardum *T. I.*

nem minimè vidisse suspicari possumus Bernardinum Gomezium Miedem Archidiaconum Saguntinum & canonicum Ecclesiæ Valentina: qui eandem Spartam cum adornaret, hoc est *De rebus gestis eiusdem Iacobi Regis* commentaretur sermone Latino: id haud prætermittere debuit Marsilii operam suâ similem ævo adhuc constare nostro. Quam certè viderunt laudantque, magnus *historiarum Aragonensium* vindex Hieronymus Surita lib. 2. *Annalium* cap. 74. Ioannes Dametus in *Historiæ regni Balearis* lib. 1. tit. 1. §. 2. Franciscus Diago in *Hist. ordinis Prædicat. provinc. Aragoniæ* lib. 2. cap. 29. & 45. Floruisse sub Iacobo II. Rege, qui anno MCCCXXVII. diem suum obiit, disertè monet Surita (3).

67. PETRUS item de PERPINIANO, proprio familiæ nomine DE RIU (in quo Latine exprimendo alii RIMI, alii RIMES, verè alii DE RIVO proferunt) æqualis horum temporum fuit, sodalis Carmelitarum, ex cœnobio Perpinianensi: cuius præfecturæ munus gessit, S. T. doctor, ingenio & eloquentia sacrarumque literarum studio clarus: quem & Trithemius cum Eifensgreinno, Xystus Senensis, & Possëvinus, præter domesticos, laudant.

68. Scripsit, Petro Lucio teste in *Bibliotheca Carmelitarum*,

- I. *Super Sententiarum* libros IV.
- II. *Questiones Sententiarum* libris II.
- III. *In Psalmos omnes Davidis* lib. I.
- IV. *Sermones varios* libro uno.

Vixisseque ait circa annum sæcularem MCCC. Attamen Eifensgreinius ad annum MCCCXIV. eius mentionem habet in *catalogo testium veritatis*. Circa patriam Aloisius Pons Icart Tarracoenfium rerum Scriptor, in c. 42. reperire se non nusquam affirmat, tam Petrum hunc, quam Guidonem de Perpiniano nuncupatos, non ex ea urbe in Ducatu Ruscinonensi fuisse oriundos, sed ex Tarracoenfibus; extareque huius cognominis & stirpis quosdam in hac illius urbe (4).

FR.

p. 602 est: *De beneficiis collatis, & aliis donationibus Domus nostræ Valentiniensis præstitis.*

(3) Echardus & Quetifus *T. I. p. 520.* hunc Marsilium non interpretem modo, ut Noster, sed gestorum Iacobi primi Aragonum Regis Historicum volant; & præterea *Vitam Sancti Raymundi de Peñafort*, à Franciscus Diago Barcinone MDCL. editam, ei tribuunt.

(4) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianensis MDCLII. editæ auctor præter commentaria in IV. libros *Sententiarum* tribuit ei ex Possëvino in *Appar. Sacr. Questionum Sententiarum librum unum*; & peculiarem *Expositionem Psalmi MISERERE*, Lemosino sermone: quam extare ait apud Augustinianos Aquis-Sextienfes.

69. FR. ARNALDUS DE ROSIGNOL Valentinus, Mercenariorum domus Podiensis (*El Puig*) Valentini regni sodalis, scripsisse dicitur circa annum MCCCXIV. Commentarium ad cap. *Nunquam. De consecratione* distinct. 5. in Decreto Gratiani *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Huius Arnaldi quem Valentinum & Podiensis Mercenariorum Cœnobii monachum Noster facit, videntur Bibliographi nostri Rodriguezius & Ximenus non meminisse.

HUC ETIAM referri posse existimo indictos Nostro *Raymundum Rubicum* (Ramón Rós) Catalanum ex Oppido Tàrega, qui ad annum MCCCXX. varia Lemosino sermone scripsit, aut è Latinis Lemosina fecit. Scripsit,

Llabrs de Madona Santa Maria, id est: *Laudes Beatissime Virginis Mariae.*

Del menyspreu del món, id est: *De contemptu mundi.*

Vertit è Latino:

Purgatorium Sancti Patricii. Ad Beatricem uxorem Guillelmi de Anglesola Belli-Podii (*Bel-puig*) Dominum anno MCCCXX.

Vitas Sanctæ Euphrosinæ, & Sanctæ Marinae Virginum.

Vitas Sanctæ Mariæ Egyptiæ: & Sanctæ Paulæ Romano-Bethlehemiticæ.

Vitas Sancti Ludovici Tolosatium Episcopi: Sancti Christophori Martyris, & Sancti Francisci Confessoris.

Historiam visionis quæ in Monasterio Claravalensi revelata fuisse dicitur anno MCXLI. quo Sanctus Malachias in eodem Monasterio diem suum obiisse fertur.

Habentur omnia in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. M. Plur. II. n. 3.*

ITEM *Magistrum Petrum Compostellanum*, diversum à cognomine antiquiore de Monsancio aut Monsoro dicto cuius supra meminimus, auctoremque Latini operis magna ex parte metrici, bisque, & interdum ter rhythmi, cui titulum fecit: *De Consolatione Rationis*, circa annum Christi MCCCXXV. ut coniciamus scripti, & Berengario Archiepiscopo Compostellano huius nominis secundo nuncupati, extantique in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. R. Plur. II. sub n. 14. T. II. p. 637.* quem nos codicem in eius Regiæ Bibliothecæ Mstorum. recensione ad annum MDCCLXIII. ita describebamus.

Incipit proœmium Magistri Petri Compostellani in honorem Domini Berengarii Compostellanae Ecclesiæ Archiepiscopi.

Compostella Præsul velle videris honestum, BERENGARI, mente pari reprobas inhonestum: Nobilis es, bene dividis, es probus, ex probitate Nomen habes, vitiorum labes sit procul à Te. Iuris amicus, mente pudicus, turpia nescis, Iuxta legem, celi Regem mente capefcis &c.

Operis autem metrici initium:

Cum vitio nuper proprio caro victa pateret, Iratum nec mente ratum cor ad ima moveret; Et levitas in mente fitas excedere metas Auderet, nec res sineet reprehendere cretas; Et Veneris procul à Superis rubrica tumultum Inferret, nec abhorreret mens turpia multum &c.

Atque altero tum vorse laboriosissimæ scriptiois, tum etiam proficæ genere, binos implet absolvitque libros, eosque non admodum breves. Operis autem argumentum allegoria est perelegans, in qua induci-

ni, contra otium Religiosorum: quem in eodem monasterio adservari nos docuit Illustrissimus Archiepiscopus Hydruntinus Dominus Gabriel Adarzo & Santander, ex eodem ordine assumtus, datis ad me literis ex Hydrunto (1).

Q

CA-

tur *Mundus* sub pulcræ puellæ specie Auctori per somnium obversatus, qui ipsam multiplici lenocinio ad mundanarum rerum studium pellicere satagit. Cumque Ipse nutans & iamiam eam sectaturus aliquantisper hæreat: supervenit puella alia pulcior, scilicet *Natura*, mediamque sese inter priorem illam & Auctorem ingerens, eximie se ipsam commendat à pulcritudine elementorum, de quibus ea occasione agit; necnon de animalibus quæ gignit ac nutrit; mox de plantis atque herbis quarum nomina, virtutes & efficacitatem indicat: hinc de avibus quarum item recenset nomina cantuumque & vocum discrimina numerat. Is autem interea colloquentibus supervenit puella alia longe prioribus elegantior, scilicet *Ratio*, easque torvè intuens: *Quid hic (inquit) adsunt scenule meretrices, adulationis artifices, figuli falsitatis, cordis aucupes imperiti, quæ sub hostili amicitia, tamquam Sirenes melodiam præferentes ad mortis perducunt excidium? Et ad me (pergit Auctor) vultum convertens ait: cur à tuâ memoria mei finis peregrinari notitiam, in quo mea munera me loquuntur? Et continuo de Grammaticæ, Rhetoricæ & Logicæ disserit, quas sub trium virginum Ipsi ancillantium habitu depingit. Hinc ad Arithmeticon, Musicon, Geometriam & Astronomiam procedit, eas sub quatuor item puellarum specie describens, quibus totidem germanas virgines adiungit, virtutes scilicet cardinales, ternasque alias seu Theologicas, quas Auctori unice sectandas proponit. Dolet Auctor interea quod *Mundus & Natura* Ipsi relinquenda sint, atque ita *Rationem* affatur: *Tu quidem tuarum decentiâ puellarum omne decus excedis terrenum, maiestate excelsior; sed illud est non mediocri admiratione stupendum, quod ab illis puellis illustribus (Mundo scilicet & Naturâ) modis omnibus me averti (debere) pronuntias: quod extremae dementiæ est; cum nullum sit tam asperum peccus, tam immitte, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Tunc Ratio, hoc quidem (pergit) quod oculorum nutu spondebat proprio sermone confirmans, Nigromanticorum velut deliramentis circumventum Auctorem deplorat, qui superficie rerum, id est dealbatorum sepulcrorum specie se patiatur abripi; ac subiratior ita Auctorem alloquitur:**

O juvenis captusque catenis carnis obese Te læsæ, cor habes? tabes. Scis quod morieris? Et Superis cariturus eris, si verba puellæ Bella corde tuo fatue sectaberis? Illa Stilla manu, quamvis pravis blanditur ocellis, Cum mellis calice inversa vice dando venenum Sirenum modulis rapiens, capiens cor &c.

pergitque salutaribus monitis Auctorem informando. Insurgunt tamen ex adverso caro, avaritia, gula ceteraque vitia ad suas partes Ipsum pertrahere stantia, sitque vitiorum virtutumque conflictus maximus, arbitratamen *Ratione* quæ nunquam Auctorem deserit; is autem aliquantum confortatus, atque à terrenarum rerum desiderio tantisper avulsus, celestium gustum percipere incipit; cumque ex intervallo carnis illecebæ & mundana desideria animo recurrant, ob quæ *Rationi* subtristis mœrensque sistitur: ab eadem rursus erigitur ac recreatur novis

at-

CAPUT III.

De RAYMUNDO LULLO Maioricensi eremita, atque eius rerum Scriptoris. Gesta eius præcipua, occasio conversionis, illuminatio ad artem formandam, mors à Mauris Africanis illata. Nicolaus Eymericus iurene an iniuria eius errores notaverit, inter partes validè controverti: qui fortè alterius fuerint Raymundi de Tarraga nuncupati. Lucas Wadingus laudatur. De Artis Raymundine utilitate superiori simile partium diffidium. Prohibitam hanc tamquam novam in Academia Parisiensi. Premi eam doctissimorum hominum iudicio, aliorum exaltari. Athanasii Kircheri opera in hac arte posita. Wadingi catalogus Lulli operum representatur, quibusdam adiunctis. Raymundi iudicium de ordinibus militaribus in confinio dittonis Maurorum constituendis. De Conceptione B. Mariæ librum Lulli non esse. Petri Abvæ de Raymundo de Centillis eius auctore non rectè coniectatio notatur. De chemicis Lulli operibus queritur, an eius sint, aut ei supposita. Wadingi suffragium de renovanda librorum eius omnium prius examinatorum editione. Recensentur plures Raymundi artis sectatores & assertores.

70. FAMA clarus, si quis alius, desinente superiore atque ineunte hoc sæculo, apud universas Europæ nationes & ad posteritatis omnem memoriam, RAYMUNDUS LULLUS fuit Maioricensis, rebus pro infidelium conversione opere gestis, & scriptis atque consilio promotis clarissimus, & tandem ab immanibus Fidei hostibus Mahometanis occisus

atque exquisitis narratiunculis de paradisi gaudiis: de beatitudine electorum: de laudibus Dei ac Beatissimæ Virginis: de præcipuis Eiusdem & Iesu Christi mysteriis: de infirma atque imbecilla hominis conditione: de penis inferni, ac de eiusmodi aliis: quorum occasione Auctor varias Rationi explicandas quaestiones proponit, cum Philosophicas tum etiam & præcipue Theologicas: de arbitrii libertate: de beatitudine: de peccatis: de peccato originali: de conceptione Christi & Beatæ Mariæ: de unione hypostatica: quibus à Ratione clare ac diserte expolitis Auctor demum ad se rediens, nihilque iam terrena curans, ad caelestia intendit animum, desinitque moestus esse; atque hinc operi, *Consolatio Rationis*, appositum scilicet argumento, nomen factum. Prodit autem se illico Auctor physices ac naturæ arcanorum, nec non Theologiæ atque universalis eruditionis, quam encyclopedian vocant, non vulgariter gnarum: quod ineunte XIV. quo floruit sæculo non modo apud nos, sed & in Galliis, ipsaque etiam altrice ingeniorum Italia rarum & miraculi loco habendum. Atque utinam non ille impeditissimum planeque puerile rhythmi genus in versibus cunctatus fuisset! Haberemus profecto venam uberem, lacteam, sponte fluentem ad numeros, cuiusque sententia, nunc subobscura, Lectores vel parum attentos occu-

fuit. In maiori Balearium insularum, urbeque (Palma hodie dicta) is natus est, Raymundo altero Lullo parente: qui cum Iacobo Aragoniæ Rege I. huiusce insulæ ac regni debellatore, miles venerat ibique domicilium fixerat. Raphael Volaterranus sponte fallitur, dum contra omnes unus virum Gallicum vocat initio lib. 37. *Commentar. Urbanor.*

71. Ut abstineamus tamen calamum ab enarrandis eius rebus ordine gestis, in causa est propositum operis, quod literarum præcipue merita persequitur; & quod huic rei operam iam alii navaverint Vita Raymundi auctores, Carolus nempe Bovillus Samarobrinus^d, Bonaventura Armengol Balearis Franciscanus^e, qui Nicolaum de Molinas, & alterum Nicolaum de Paz eidem curæ ante se incubuisse refert Latinè: Ioannes Segui poenitentiarius & canonicus Maioricensis^f, & Gaspar Escolanus^g, & Vincentius Mut^h Hispanè: quorum prior se vidisse ait relationem quandam de vita sua Philippo Gallorum Regi postulanti à Raymundo ipso olim datam, quam & penes se habuit (secutusque fuit Wadingus statim laudandus) N. Colletet Gallicèⁱ, necnon per partes, ut quoquo anno res eius occurrebant, ex fide cuiusdam anonymi Raymundo æqualis, quem ms. penes se conservare admonuit, quemque in publicum edi eiusdem interesset, Lucas Wadingus in *Annalibus Franciscanis*^k. Ex quo quædam strictim tangere animus est, si prius factam (ut Paulum Apostolum imitaretur) sui ipsius modestam à Raymundo descriptionem, ac vi-

passet. Sed is erat ubivis eius ævi malus Genius. Multus in hoc sum; neque tamen hinc me abire sinunt quæ Auctori de perpetua Beatissimæ Dei Genitricis virginitate, ac de Immaculata Eiusdem conceptione curiose sciscitanti Ratio tum prorsà, tum etiam vorfa oratione respondet, nimirum: *In ipsa anime infusione omnium gratiarum plenitudine eam beari non ambigo. Ipsa enim (pergit) Virgo peperit, Virgoque concepit atque omnium Redemptorem protulit.* Cui Auctor: *Modum* (inquit) *Conceptionis Eius vellem perpendere;* & continuo Ratio: *Ut propriis Solis radiis lux vitæ subintrat: Sic uterum Reator superum mox Virginis intrat. Ut Dominus clausis foribus loca Discipulorum Ingreditur: sic Rex oritur de Matre honorum. Ut rubus ardens, non tamen ardens uritur igne: Sic igitur Christus oritur de Virgine digne: Arca Dei similis sit ei dum manna tenebat, Et tabulas pro Lege datas virgamque ferebat: Virgo parens sed peste carens sit filia tandem. Sic Deitas, sed non levit as habitavit Eandem &c.* Inviti ab huius codicis descriptione recedimus. Fueritne autem Berengarius Compostellanus cui opus quode agimus inscribitur, auctor Tractatus *De rerum eventibus* Augustæ MDXXI. editus, cuius Fabricius *med. & inf. T. I. p. 214.* meminit?

Ex quodam eius libro *Disput. Petri Clerici, & Raym. Phantastici* exscriptis Wadingus tom. 2. *Analord. Minor.* anno MCCXCIII. num. 3.

^d Parisiis apud Ascensum anno MDXI. & apud Gononum in Vitis PP. Occidentis.

^e Una cum arte Raymundi dimocxlv. in mæ Balear. Gabrielis Gaudis Maioricensis.

^f MDCVI. in 8. In Hispania Valentiniæ regis lib. 3. cap. 11. & sequentibus.

^g In Hispania Balearica lib. 2. tit. 1. cap. 1.

^h Borello in *Bibl. clavinca* pag. 67.

ⁱ Tomo. 1. no MCCXXI. num. 9. & sequentibus.

^k 6. an. MCCXXI. 18. an. MCCXXI. 3. an. MCCXXI. 5. & tom. 3. an. MCCXXI. 33. MCCXXI. & MCCXXI. & De Script. ord. Minor. Raymundi Lullo.

vitæ veluti synopsis quandam præmiserimus¹.

72. Homo (inquit) fui in matrimonio copulatus, prolem habui, competenter dives, lascivus & mundanus. Omnia, ut Dei honorem & bonum publicum possem procurare & sanctam Fidem exaltare, libenter dimisi. Arabicum didici, pluries ad prædicandum Saracenis exivi, propter Fidem captus fui, incarcerationis, verberatus: quadraginta quinque annis ut Ecclesiæ rectores ad bonum publicum, & Christianos principes movere possem, laboravi. Nunc senex iam, nunc pauper sum, in eodem proposito sum, in eodem usque ad mortem mansurus, si Dominus ipse dabit. Aliquot iam eius vitæ momenta subiungemus: conversionis occasionem scilicet, Artis ab eo inventæ rationem, piarum expeditionum compendium, & tandem mortem, quam ab infidelium furore subiit, antequam ad doctrinam & scripta veniamus.

73. Iuvenis nihil minus quam in via virtutis ambulans prospicere animæ salutem, sed curiæ addictus Iacobi Balearium insularum Regis, Petri magni Aragoniæ filii, vana quaque atque ludicra sectari, quibus assurgere vulgus laudemque ac præconium adscribere solet; musicæque, ac poeseos, amorumque, ac deliciarum omnium effreni cupiditate circumagi. Quousque à formosa, quam deperibat, æquè tamen honesta quod factum prodit femina, ostensâ ei per quaesitam occasionem putridâ in uberibus quam cooperiebat plaga, sic tædio & poenitentia retroactæ vitæ in alterum hominem transformatus fuit: ut exinde relicto sæculo, vitam spiritualement, & ab omnibus, præterquam à salutis hominum & exaltandæ Fidei curis, segregatam sibi præscriperit. Sed illiteratus homo nil minus poterat quam religionis causam literarum præsidio & armis propugnare. Cuius impotentia sibi conficius, precibus Deum assiduis in quodam eremitorio Maioricensis insulæ, ut mentis eius tenebras infusionis divinæ radiis ad exsequendum ritè opus illuminare dignaretur, urgere ac deprecari non desinens: antiquo etiam ardentius debellandi Mahometicam sectam, quo totâ flagravit vitâ, desiderium animitus concepit; & ut fama est singulare quoddam instrumentum id opus, & pium quodcumque aliud eiusdem generis promovendi cælitus accepit, arte sibi monstrata breviter & sine discipularum acri & obstinata contentione ad discendi necessaria omnia, atque iis ex tempore utendi: quo doctissimus quisque post exantlatos quam plurium annorum *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

labores agrè vix pervenit, quibus utique rem exsequi, atque piissimo voto suo defungi posset ipse, & ut alii defungerentur, procurare.

74. Scripsisse hanc *Artem* sub lentisci umbra vulgò dicitur; mirumque remansisse maioris rei, quam ut humanæ vires eò pertingere possent, hoc loco patrata vestigium, arbuti scilicet folia omnia characteribus linguarum Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, atque Arabicæ inscripta: quod adhuc perdurare iisdem signis sed ignotæ iam figuræ succrescentibus in dies omnibus in foliis conspicuum, Scriptores optimæ fidei tradunt^m. Sed de hac Arte postmodum, ubi de ea agemus.

75. Prolixum quidem esset peregrinationes Raymundi omnes, per Europam ferè totam, Asiam, Africam, officiaque apud omnes sibi æquales Pontifices, Nicolaum IV. Cælestinum V. Bonifacium VIII. Benedictum XI. tandemque Clementem V. in Viennensi Concilio Ecclesiæ totius comitia celebrantem; necnon & Reges Philippum Franciæ, Iacobum Balearium, Carolum Neapolis, assidue & constanter acta, ut collegia scholasticorum philosophiæ ac theologiæ, simul & linguarum quibus hostes Christiani nominis utuntur, ut doceri aut convinci cominus possent, ubique instituerentur: quod in Romana curia, Parisiis, Oxoniæ, Bononiæ, atque Salmanticæ fieri iussit, Raymundo uti ferunt urgente Clemens V. *De magistris* edita constitutione, quæ lib. 4. *Clementinarum* existat; necnon ut Hierosolymitana expeditio magnis omnium illius temporis principum animis atque æquis viribus resumeretur.

76. Quod utique postremum præstaturus videri poterat, nisi antiquus ille Christiani proventus hostis tam foecunda hæc omnia, quadraginta & amplius, ut à Raymundo ipso audivimus, annorum labore improbo iacta & confota fructuosissimarum & optimarum cogitationum, & operarum semina, permittente Deo, dispersisset & corripisset. Nec defuit Raymundo, ut quod ab aliis fieri satagebat, ipse compleret opere. Quinimmo ad Mauros tandem, unde vivus olim vix evaserat, anno huius sæculi decimo quinto, constanti & erecto ad ponendam pro Evangelio vitam animo venit, Bugiæque in Africâ ora, dum ecclesiasten palam & hyperaspisten profiteretur Christianum & Alcorani hostem, coniectus primò in tristissimum carcerem, vinculis & fame atque verberibus maceratus, demumque inde eductus, festo ipso die SS. Apostolorum Petri & Pauli à furenti populo la-

^m Escolanus lib. 3. cap. 21. num. 5. Wadingus ad annum MCCXXV. n. 12.

pidibus obrutus, semianimis fuit à Genuensibus quibusdam mercatoribus in navim impositus, in qua invictum spiritum Deo reddidit; atque eius corpus Maioricam, faventibus patriæ Raymundi iurique eius ad sepulturam ventis, non sponte vectorum, fuit delatum: ubi in cœnobio Franciscanorum, ut verè martyris, religiosè colitur, religionem suadentibus & confirmantibus quampluribus signis, de quibus latè agunt Vitæ auctores.

77. Derogavit sanè non minimum huius ea virtute ac meritis & mortis genere clarissimi hominis famæ Nicolaus Eymericus, Dominicanus, Inquisitor provinciæ Aragoniæ, huiusmet sæculi, narrans in suo *Directorio Fidei* se in Raymundi curiosè perlectis libris plusquam quingenta, quæ exorbitant à rectæ Fidei via, atque hæresibus consentirent, dicta olim notasse; deque iis Gregorium XI. Pontificem Maximum, qui anno MCCCLXXI. clavum Ecclesiæ navis in manus suscepit, certior fecisse. Qui quidem diplomate suo ex Avenione anno huius sæculi tricesimo sexto ad antistitem Tarraconensem eiusque suffraganeos directo, lectione Raymundi quorumcumque librorum interdicta, enuntiationes illas ad se delatas ex doctorum virorum, quibus examen earum commississet, sententia damnavit. Exstant apud Eymericum laudatum hæc literæ Pontificiæ non unquam improbatæ, aut hinc decedere iussæ. Quare non solum is laicum hominem, phantasticum & imperitum; imo & doctrinæ falsæ atque à diabolo dictatæ auctorem vocare Raymundum; sed & alii hæresum & hæreticorum enarratores, Bernardus Lutzemburgensis, & Gabriel Prateolus hæreticis eum accensere minimè dubitarunt. Quibus consentiunt Genebrardus & Gualterius chronologi; & Eymerici partes strenuè agens Abrahamus Bzovius in continuatione *Annal. Ecclesiasticorum* multis hominem, eiusque famam lacerat.

78. Quod tamen dedecus atroci iniuria illatum nostro Raymundo fuisse, rectorquentes in Eymericum calumniæ facinus, multis & urgentissimis argumentis confirmant Balearis civis sui, & Franciscani sodalis sui (fuit enim Tertii ordinis laicorum unus) propugnatores. Alii enim convictum fuisse Eymericum falsi criminis in confingendo Gregorii Papæ diplo-

mate, atque eo nomine damnatum anno MCCCLXXXVI. & ab Aragonia eiectum affirmant; deindeque anno MCCCXCV. Avenione sedente Benedicto XIII. iterum accusato eodem Eymerico ab Antonio Riera presbytero Valentino & eodem Eymerico comparare iussu, solemnè examine comprobatum fuisse, nihil eorum quæ imputabantur Raymundi doctrinæ in eius libris uspiam, aut eo sensu quo imputabantur, sed recto quidem & catholico reperiri (1). Tertio tandem, anno MCDXIX. auctoritate domini Alamani Ademari S. R. E. Cardinalis Pisani ad Regem Aragoniæ Alphonsum V. legati Martini Pontificis, Barcinone tum agentis, & coram Episcopo quodam Castellensi Bernardo actitatum denuò causam de Raymundi doctrina & fama; sententiamque ab eodem iudice pro librorum ab omni censura immunitate, bonoque auctoris nomine, pronuntiatam; cunctaque aliàs in contrarium deducta & allegata pro nullis & irritis haberi debere declaratum. Quorum actorum authentica instrumenta Maioricenses in archivo regiæ Universitatis domus asservari aiunt. Alia etiam testimonia, præcipueque declarationem Tridentinorum patrum, affert Vincentius Mut, paulò post laudandus.

79. Planè editus anno MDCIV. in eadem urbe Maioricensi typis exstat liber Latinè priùs, vernaculà deinde Hispaniæ linguâ scriptus, atque *Sententia diffinitiva in favorem Lullianæ doctrinæ* inscriptus: quem Raymundi cives editæ atque etiam nunc exstanti Eymericiani *Directorii* accusationi opponi debere, magnamque operæ præteritum sese facturos existimaverunt, productis è latebris suis & in vulgus communicatis, quæ maximo viri celeberrimi famæ detrimento in illum usque diem latuerant. Vidisse se ait Wadingus tomo 3. ad annum MCCCXV. num. 11. Antonii Bellvèr, professoris primarii & canonici Maioricensis, *Apologiam* integro & magno volumine contentam ad Xystum V. Pontificem, & Philippum II. Regem, pro Raymundi asserenda doctrina.

80. Aliis tamen placuit, quin Eymerici prematur existimatio, non Raymundi Lulli huius, quem laudamus germana scripta eum accusasse; sed Raymundo falso suppositos iunioris cuiusdam alterius Raymundi, quem *de Tarraga* vocant, sive *Neo-*

disseminatis: cuius auctoris & operis iam supra meminimus. Meminere item Quetifus & Echardus è Bibliothecæ Colbertinæ codice 2847: qui ternos è Rieræ articulis exhibent, T. I. pag. 713. n. 29.

^a Parte 2. n. 189. quæst. 9. sub titulo *De Raymundo & eius erroribus.*

^b Ad annum MCCCLXXII. per plures section. & MCCCLXXII. 14. & ann. MCCCLXXVII. num. 25.

(1) Adversus hunc Rieram exstat in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 381. cod. 3171. inter Nicolai Eymerici scripta: *Incantatio Studii Ilerdensis super XX. articulis per quemdam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi*

^c Edita sunt *Sentent. Latine una cum diffinitiva Raymundi, & Homerii Sarraceni* curante Alphonso de Proza Valentino per Ioannem Lotredum MDX. 4. in de Palmæ Balearium per Gabrielem Guasp MDCLV. Tandem Hispaniæ cum vita Raymundi à Ioanne Segni scripta Maioricæ MDCVI. in 8.

Neophytum, utpote è Iudæo conversi ac Dominicanorum ordini aggregati, hæreticos libros, iussu nimirum Gregorii XI. damnatos, & igne comburi iussos. Quæ de re facta duos inter eiusdem appellationis opportuna distinctione, Franciscus Pefia doctissimus Rotæ Romanæ olim iudex in Notis suis ad Eymerici *Directorium*, atque ex eo alii admonuere. Quæ sine veritatis præiudicio apta magis videri poterunt, ut illæsus famæ uterque maneat, tam Lullus quàm Eymericus: hic vir doctus admodum, & ob lucubrationes suas posteritati sic proficiuus; ille verò constantissimus erga pietatem & Religionem innumerum ferè operum auctor. Lege sis Francisci Marzal Minoricensis Franciscani *Archilogium vite & doctrinæ Lulli*, unà cum *Arte* eiusdem editum Palmæ Balearium MDCXLV. in 4.º & latè doctæque nomen bonum Lulli facientem *Vincientium Mut in Historia Maioricensi regni* tom. 2. lib. 2. cap. 11. & pluribus sequentibus; & lib. 8. cap. 6.

81. Apologiam sanè Lulli Hispanicam Ioannis Arcaei de Herrera servari ms. novimus in Ambrosiana bibliotheca. Ioannes item de Riera Franciscanus, & ipse Maioricensis, edidit *Tractatum in quo respondet omnibus quæ hucusque obiecta sunt Raymundo*, Palmæ Balearium MDCXXVII. in folio. Strenuè hic causam egit Romæ eiusdem Raymundi, decessitque ibi in collegio S. Isidori Hibernorum. Laudatur alicubi Lulli Vita eleganti ac terso stilo per Nicolaum Causinum scripta: quam non vidimus, nec laudant Scriptorum de Scriptoribus Societatis, si non alius est à summo huiusce instituti viro. Pendet tamen adhuc alii sententiâ, & utrimque rationibus pressi, quas examinare non aliud quod pretium operæ est & neutri causam adiudicant: in quibus laudo sinceritatem, ac rectitudinem iudicii, quo Lucas Wadingus in hoc negotio utitur.

82. Derogat quoque multorum opinionem de mirabili eius, quam formavit Raymundus Artis, invento: quamplurium aliorum contra sententiam, & laboriosissimam eiusdem Artis inutilitatem, nullosque tanti promissi dignos fructus Lullistis, quomodo sectatores huius doctrinæ vocant, regerentium existimatio, dictaque ex animo de iis sententia. Quantumvis enim Lullianam doctrinam, & in primis hanc Artem, multoties fuisse approbatam ac doceri permittam sectatores eius referant: à Parisiensi nempe Universitate anno MCCCIX. à Petro Aragoniæ Rege anno MCCCLXIX. eiusque successoribus, Martino MCCCXCIX.

Alphonso V. Magno MCDXLIX. Ferdinando V. Catholico MDIII. Philippo II. MDXCVII. quæ omnes approbationes, & artem docendi facultates in laudato priùs libello latæ pro Raymundo sententiæ continentur, proferant; mira etiam præstitisse, & vix humana, huius Artis beneficio, plures vulgò dicant: Petrus scilicet Daguinus, & Angelus Politianus, qui huius ope sese de omnibus disputare gloriabatur, Iacobus Faber Stapulensis, Cantorii tres fratres; Andreas Petrus & Iacobus Fryfii, Ferdinandus Cordubensis Hispanus, de quo altera huius Bibliothecæ parte agitur, & iterum infra agemus; pro eaque omnium nationum homines doctissimi strenuè decertaverint, Iulius Pacius Vicentinus Iurisconsultus, qui eius usum veluti renovasse videtur, Iordanus Brunus Nolanus, Valerius de Valeriis Venetus, Henricus Cornelius Agrippa; & ex una Hispania Petrus Ciruelus, Iaimus Ianuarius, Franciscus Marzal, Augustinus Nuñez Delgadillo, Petrus Hieronymus Sancius de Lizarázu, & alii à Vincentio Mut in *Historiæ Balearicæ* iam laudato loco adducti: qui doctè & prudenter de vi & facultate Artis loquuntur.

83. Quantumvis, inquam, omnia hæc tueantur inventi huius meritum: res tamen certa est, Ioannis Gersonis testimonio, repudiatam Parisiis hanc doctrinam & prohibitam fuisse. Sed quare repudiatam? Audi sis Gersonis verba*, quæ tamen ex parte magnam eiusdem laudem continent: *Sic nuper actum est Parrhyfii per sacram theologiæ facultatem adversus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lulli conabantur inducere: quæ licet in multis altissima & verissima; quia tamen in aliis discrepat à modo loquendi doctorum sacrorum, & à regulis doctrinalis sue traditionis, & usitata in scholis: ipsa edicto publico repudiata prohibitaque.* Et alibi: *Alta, vera, & copiosa multa continere professus: statutum fuisse ait, ne dereliquentes (scholastici) modum doctrinalem sanctorum Doctorum per Ecclesiam approbatorum, & qui tentus esset hactenus in sacra theologiæ facultate, transfirent ad novam hanc phantasiandi curiositatem: quomodo Gerson loquitur. Una igitur exceptione novitatis Parisiis laboravit. Quam Artem non minus laudat, cum deprimere magis conatur, Hieronymus Cardanus lib. 15. De subtilitate. Tertium genus (ait) inutilis subtilitatis in Raymundi Lulli libris spectare licet. Res prorsus risu digna omnem vel le tradere doctrinam, nullam nôsse; sed tamen, ut diligentius consideravimus, non prorsus*

^a Sub nomine *Ferdin. Cordub.* tom. 1. pag. 373.

^b In epist. ad Bartholomæum Cartusianum tom. 1. eius oper. fol. 95.

^c De examinatione doctrinarum 2. parte confider. 1. eodem tomo fol. 105.

Gab. Vazquez 1. parte dicit. 133. cap. 2. Dermitius Thaddæus in *Nitela Franciscana advers. Bzovium*, ad an. MCCCLXXII. Wadingus ad an. MCCCXV. Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erot. 10. num. 246. Gadius *De Script. non Eccles.* in *Lullo Raymundo*, huius in *Hist. Univ. Paris.* tomo 3. pag. 498. & in catalogo *Illustr. Acad. Maioricorum* ibid. & tomo 4. pag. 439. & iterum in catalogo huius tomi.

^d Bellarminus cum Labbeo, Miræus in *Script. Eccles.* Brietius in *Annal.* ad annum Christi MCCCLXXII. An. MCCCXV. 12. & 17. & 18. & seqq.

prorsus contemnenda inventio visa est; siquidem totam unam artem, utpote medicinam, duodecim ad summum chartis tradere licet.

84. Vulgò etiam improbant, difficultatis, obscuritatis, nulliusque usus nomine, Ioannes Mariana lib. 15. *De rebus Hispaniæ* cap. 4. *præstigia oculorum, ludibriaque potius artium, quam veras artes*, ex quorumdam censione appellans. Sphinge opus esse ad Raymundi Artem Raphael credebat Volaterranus², qui subiungit obscuriora adhuc alia reliquisse, *quæ in sanctorum Parisiorum asseruari ferunt*. Iacobus item Gadius, nostri temporis criticus eruditione ac iudicio non vulgari, *De Scriptoribus non Ecclesiasticis* agens³; pluribus urget hanc Artem, longiorique adhuc tempore opus haberi ait ad comprehendendam Lulli Artem, quam ad totam Thomæ, aut Bonaventuræ, aut Alefii, aut Durandi theologiam. Cornelius & ipse Agrippa, qui commentaria in hanc Artem dedit *De incertitudine & vanitate scientiarum* cap. 9. eandem, inquit, *ad pompam ingenii, & doctrinæ ostentationem potius quam ad comparandam eruditionem valere; ac longè plus habere audaciæ quam efficaciam; esseque totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiori quadam literatura adornetur.*

85. Laudo semper Wadingi iudicium in cordatè censendo de hac Arte⁴. Aliis tamen virum hunc grandi præconio adornantibus, *illuminati sanè doctoris appellatio vulgaris aded facta est, ut iam eâ usus sit Ferdinandus V. Aragoniæ Rex, Divum quoque nuncupans in privilegio doctrinæ eius concessio⁵; necnon & Alphonsus Magnus, eiusdem Ferdinandi patruus, Rex sapientissimus, doctorem egregium, mirandarum artium & scientiæ auctorem vocans⁶. Recenter magis Hieronymus Surita magnum appellat inventorem docendi novam philosophiæ artem, disciplinarumque liberalium divinarumque literarum per novas revelationes atque mysteria lib. 8. *Annal. Aragoniæ* cap. 1. *Excellentis ingenii philosophum Papius Massonus in Vita Bonifacii VIII. Pontificis vocat. Durant etiamnum huius Artis professores stipendio publico exhibiti Maioricæ, & forsitan Barcinone; Gallis que pluribus cara esse dicitur; exindeque pretiosos haurire thesauros, ut ait Wadingus⁷; qui addit, Ivonem Parisiensem Cappuccinum ex Raymundi principiis duo magna volumina, quæ *Digestum sapientiæ* vocat, non ita diu concinnasse. In Germania etiam multos esse huius doctrinæ admiratores ac sectatores Hottingerus fatetur⁸; cuius &**

Clavim Ioannes Henricus Alstedius Straburgi olim ediderat anno MDCXXXIII. in 8.º Nuperque vir eruditissimus Athanasius Kircherus, noster Romæ amicus, examinatâ seriùs quam vulgò solet Lulliana Arte, ut Ferdinandi Cæsaris III. quæsito satisfaceret, approbavit eam; quinimmo & commendavit, adiuncta ad faciliorem & locupletiore eam usum combinatoria arte, sive *Arte magna sciendi*: quam dicavit Augustissimo Leopoldo Cæsari, typis Amstelodamensibus anni MDCLXIX. in folio editam.

86. Sed iam tempus est, doctrinæ formâ quomodocumque adumbratâ, in operâ huius descendere: quorum à Luca Wadingo in *Scriptoribus Minorum*, & priùs ab Alphonso de Proaza adornatum catalogum, quantumvis prolixum, in classes tamen curiosè distributum, hic repræsentare satius duximus, quam novum nunc exculpere, aut plenior eum quærere, quem habere se ex bibliotheca Escorialensi regia testatus olim fuit Petrus de Alva in *Militia Conceptionis*. Annectemus ei tamen opportunè quicquid aliunde in notitiâ nobis venit.

ARTIUM GENERALIUM LIBRI.

87. I. *Ars generalis*. Incipit: *Ars generalis*.

II. *Ars brevis*, quæ est imago artis, quæ dicitur *Ars generalis* sive *magna*, scripta anno MCCCXVII. impressa variis locis. Incipit: *Ratio quare facimus istam artem*. Hæc Wadingus. Lugduni hæc prodit ex officina Iacobi Marechal cum *Arte generali*, & Argentorati cum Raymundi operibus, quæ ad adinventam ab ipso *Artem universalem* &c. pertinent, MDCIX. in 8.º sumtibus Lazari Zetzneri.

III. *Ars generalis ultima*. Incepta Lugduni MCCCXV. & finita Pisis in monasterio S. Dominici MCCCXVIII. impressa Lugduni apud Iacobum Marechal MDXVII. variisque in locis; & ultimò Maioricæ apud heredes Gasparis Guasp, correctâ & districtius divisa per fratrem Franciscum Marzal anno MDCXLV. Incipit: *Quoniam multas artes fecimus* &c. Exstat & in laudata editione Argentoratensi Zetzneri. Monet auctor in fine, ad hoc ut faciliùs adiscatur hæc *Ars magna*, debere addisci prædictam *Artem brevem*, quæ est imago *Artis huius generalis*, ut ipse ait. Hispanicè exstat: *Arte general de Raymundo Lullo para todas ciencias*. Matrili MDXLVIII. in 8.º

88. IV. *Ars demonstrativa veritatis*. Parisiis scripta anno MCCCXIX. Incipit: *Quoniam hæc ars demonstrativa*.

V.

V. *Ars altera demonstrativa veritatis*. Incipit: *Finalis quidam*.

VI. *Compendium artis demonstrativæ*. Incipit: *Quoniam omnis*.

VII. *Lectura super artem demonstrativam, sive liber Chaos*. Incipit: *Quoniam Deus multum est accolibilis*. Alius habetur liber huic similis cuius titulus est: *Chaos magnum Lullista aliquis scripsit: Introductorium ad artem demonstrativam*. Quod incipit: *Introductoria artis demonstrativæ &c.* in quo citatur Lullus.

89. VIII. *Liber correlativorum innotorum*, scriptus Parisiis MCCCXIX. Valentiaque editus curâ Alphonsi Proaza apud Gregorium Costilla MDXII. Incipit: *Quoniam ignoratis*.

IX. *Ars inventiva veritatis*. Incipit: *Ars præsens ab arte demonstrativa descendit*. Nuncupata hæc magno illi viro ac Toletano præfati D. Francisco Ximenio prodit Valentia MDXV. cum privilegiis regiis pro Lulliana doctrina.

X. *Tabula generalis ad omnes scientias applicabilis*. Incepta in portu Tunisi xv. Septembris MCCCXII. & finita in civitate Neapoli MCCCXIII. in octava Epiphaniæ. Incipit: *Ratio quare ista tabula*.

XI. *Ars expositiva, seu lectura super artem inventivam, & tabulam generalem*. Incipit: *Ars ista modum sequitur & doctrinam artis inventivæ*. Prædicti tres ultimi libri Valentia prodierunt anno MDXV. correcti ab Alphonso Proaza, & Francisco Cardinali Ximenio dicati, ex officina Didaci Gumiel, Valentia.

XII. *Ars compendiosa inveniendi veritatem*. Incipit: *A. Ponimus*.

XIII. *Ars alia compendiosa*. Incipit: *Hæc ars compendiosa*.

XIV. *Ars inquirendi particularia in universalibus*. Incipit: *Cum apud nos*.

90. XV. *Liber propositionum secundum artem demonstrativam compilatus*. Incipit: *Ab arte demonstrativa*.

XVI. *Liber De ascensu & descensu intellectus*. Incipit: *Quoniam sunt aliqui homines*. Scriptus in Monte-Pessulano anno MCCCIV. Valentia editus Alphonsi Proaza curâ per Gregorium à Costilla MDXIX.

XVII. *Ars penultima*. Incipit: *Quoniam scimus istam*.

XVIII. *Ars scientiæ generalis*. Incipit: *Ars sive scientia*.

XIX. *Lectura alia super artem inventivam veritatis*. Incipit: *Circa quod*.

XX. *De conditionibus artis inventivæ*. Incipit: *Quoniam Deus*.

XXI. *Liber De declaratione scientiæ inventivæ*. Incipit: *Primò ad inveniendum*.

XXII. *Practica brevis super artem brevem, sive super tabulam generalem*. Incipit: *Est autem hæc*.

XXIII. *Liber De experientia realitatis artis*. Incipit: *Quoniam experimentum*.

XXIV. *Liber De missione principiorum*. 91. XXV. *Liber De formatione tabularum*.

XXVI. *Lectura super tabulam generalem*. Incipit: *Cum theoretica*.

XXVII. *Practica brevis super eandem*. Incipit: *Alphabetum*.

XXVIII. *Lectura super tertiam figuram tabule generalis*. Incipit: *Dividitur hæc lectura*.

XXIX. *Liber facilis scientiæ*. Incipit: *Manifestum est*.

XXX. *De questionibus super eo motis*. Incipit: *Quoniam liber facilis scientiæ*.

XXXI. *Liber de significatione*. Incipit: *Significatio est ens*.

XXXII. *Liber magnus demonstrationis, seu brachia artis inventivæ veritatis*. Incipit: *Quoniam humanus intellectus*.

XXXIII. *Liber De lumine*. Incipit: *Quoniam intellectus est valde*. Ms. exstat in Ecclesia Hispanensi in 4.º

XXXIV. *Liber De inquisitione veri & boni in omni materia*. Incipit: *Scientia veri & boni*.

92. XXXV. *Liber de punctis transcendentibus*.

XXXVI. *Ars intellectus*. Incipit: *Quidam homo*.

XXXVII. *De modo naturali intelligendi in omni scientia*.

XXXVIII. *De inventione intellectus*.

XXXIX. *De refugio intellectus*.

XL. *Ars voluntatis*. Incipit: *Cum Deus*.

XLI. *Ars amativa boni*. Incipit: *Ad recognoscendum*.

XLII. *Ars alia amativa*. Incipit: *Ad cognoscendum*.

XLIII. *Ars alia amativa*. Incipit: *Deus benedictus*.

XLIV. *Ars memorativa*. Incipit: *Per quandam silvam*.

XLV. *De questionibus super ea motis*.

XLVI. *Ars alia memorativa*. Incipit: *Hic est necessarium*.

93. XLVII. *De principio, medio, & fine*.

XLVIII. *De differentia, concordantia, & contrarietate*. Incipit: *Sensuale est*.

XLIX. *De equalitate, maioriata, & minoritate*.

L. *De fine & maioriata*. Incipit: *Quoniam quicquid*.

LI. *Ars consilii*. Incipit: *Cum sit hoc quod consilium*.

LII.

² Lib. 35. *Comment. Urban. in principio.*

³ Parte 1. lit. L. in *Lullo Raymundo.*

⁴ Tomo 3. ad an. MCCCXV. n. 11. & 12.

⁵ In dicto opere sent. diffinitiva &c.

⁶ Ibidem.

⁷ *De Script. ord. Minorum.*

⁸ *Hist. Eccles. 3. parte cap. 14. sect. 1. pag. 703.*

⁹ Verbo Raymund. Lullus

LII. *Liber alius de consilio*. Incipit: *Quidam homo*.

LIII. *Liber De excusatione Raymundi*. Incipit: *Dominus Deus humilis*.

LIV. *Liber ad intelligendum doctores antiquos*.

94. LV. *Ars infusa*.

LVI. *Art de fer y soltar questions*. Vernaculâ linguâ: quod sonat, *Ars faciendi & solvendi questions*.

LVII. *Fundamentum artis generalis*.

LVIII. *Supplicatio Raymundi ad Parisienses*.

LIX. *Liber ad memoriam confirmandam*, scriptus Pisis in conventu S. Dominici. Incipit: *Ratio quare*.

LX. *Liber de potentia, obiecto, & actu*. Incipit: *Cum plures homines*.

LXI. *Ars generalis rhythmica*, scripta Maioricæ mensē Martio MCCC. vernaculâ linguâ. Incipit: *Deus Glorios per &c.*

95. Edita exstant simul Raymundi Lullii opera ea, quæ ad inventam ab ipso Artem universalem scientiarum artiumque omnium brevi compendio, summaque memoria apprehendendarum, locupletissimaque vel oratione ex tempore pertractandarum pertinet; ut & in eandem quorundam interpretum scripti commentarii. Argentina sumtibus Lazari Quezneri anno MDCXVII. in 8.º prodierunt.

LIBRI GRAMMATICÆ ET RHETORICÆ.

96. LXII. *Ars grammaticæ speculativæ completissima*.

LXIII. *Ars grammaticæ brevis*.

LXIV. *Ars rhetoricæ*. Incipit: *Cum verbum*. Has novit Wadingus. Nos verò adiungimus

LXV. *Rhetoricen Lulli*, quam edidit Remigius Rufus Candidus Aquitanus precibus Bernardi Lavinhetæ Raymundi studiosissimi, ut mox dicemus; mireque commendavit in præmissa epistola. Exstat in editione Argentoratensi quam diximus Zetzneri^h. Incipit: *Ex tenebris lux ipsa emergit*; nuncupaturque in titulo liber *Alchimia verborum*, ab aliquo forsitan sciolo. Lulli rhetoricam Parisiis editam anno MDCXXXVIII. in 4.º sicuti & in *Rhetoricam isagogen* eiusdem prodiisse ex Ascensiana Parisiensis anno MDXV. in 4.º alicubi legimus.

LIBRI LOGICALES.

97. LXVI. *Liber qui vocatur Logica de Grozell*, versu vulgari. Incipit: *Deus per fer à nos honrament*.

LXVII. *Logica parva*. Incipit: *Logica est ars & scientia*. Edita primùm Compluti ab Arnaldo Guilielmo Brocar MDXVIII. illustrata deinde commentariis Antonii Belvêr Maioricæ à Gabriele Guasf MDLXXXIV.

LXVIII. *Logica nova*, absoluta Genevæ MCCCIII. & Valentia edita à Gregorio Costilla, curante Alphonso Proaza MDXIX. Incipit: *Considerantes veterem & antiquam logicam*. Præter has vidimus

98. LXIX. *Dialecticam seu logicam novam*, quam à superiore distinguimus; quòd hæc incipiat: *Logica est ars qua verum &c.* quam in editione Argentoratensi toties laudata exstantem Bernardus Lavinheta emendasse, restitutis iis quæ olim fuerant sublata, dicitur.

LXX. *Liber de novo modo demonstrandi*. Incipit: *Quare dicitur*.

LXXI. *Liber de fallaciis*. Incipit: *Pæ istas fallacias possunt convenire theologi*.

LXXII. *Logica alia de quinque arboribus*.

LXXIII. *Liber de subiecto & prædicato*.

99. LXXIV. *Liber de conversione subiecti, & prædicati per medium*. Incipit: *Quoniam opiniones*. Ita est in editione quam laudavimus Zetzneri¹; non, *Quoniam apponentes*, ut apud Wadingum.

LXXV. *Liber de syllogismis*. Idem fortè cum eo qui sequitur,

LXXVI. *Liber de modo naturali & syllogistico*, quo concluditur necessariò & naturaliter prædicatum esse in subiecto. Incipit: *Quoniam omnes quæ sumus*.

LXXVII. *Liber de affirmatione & negatione & causis earum*. Incipit: *Quoniam omnia sunt*.

LXXVIII. *Liber de quinque prædicabilibus & decem prædicamentis*. Incipit: *Quoniam quinque prædicabilia*.

LXXIX. *Liber de novis fallaciis*. Incipit: *Quoniam intellectus humanus*.

LXXX. *Liber, qui dicitur Fallacia Raymundi*. Incipit: *Quædam affirmatio*.

LIBRI PHILOSOPHICI.

100. LXXXI. *Liber lamentationis duodecim principiorum philosophiæ contra Averroistas*. Scriptus Parisiis mensē Februario anno MCCCX. dedicatusque Philippo Francorum Regi. Incipit: *Principium illusterrimo*. In editione Argentoratensi Zetzneri^k sic inscribitur: *Duodecim principia philosophiæ, quæ & lamentatio seu expostulatio philosophiæ contra Averroistas & Physica eiusdem Raymundi dici possunt*. Ms. est in bibliotheca Patavina quæ fuit

¹ Pag. 166.

^k Pag. 112.

fuit Nicolai Trevisani, Thomafino teste^l.
LXXXII. *Liber de principiis philosophiæ*. Scriptus Maioricæ MCCC. Incipit: *Cum philosophia sit effectus primæ causæ*.

LXXXIII. *Liber de ponderositate & levitate elementorum*. Incipit: *Ad requisitionem medicorum*.

101. LXXXIV. *Liber de anima rationali*, absolutus Romæ MCCXCIV. atque editus Compluti per Guilielmum Brocar anno MDXIX. Incipit: *Quoniam anima rationalis*. Tractatus Raymundi *De anima* est ms. Venetiis, apud magnam domum Minorum Conventualium. Thomafinus in *Bibliothecæ Venetæ* pag. 109.

LXXXV. *Liber de reprobatione errorum Averrois*. Incipit: *Cum Christianos fideles*.

LXXXVI. *Liber contra ponentes æternitatem mundi*.

102. LXXXVII. *Liber de questionibus super librum de anima rationali motis*. Incipit: *Utrum anima*.

LXXXVIII. *Liber de actibus potentiarum animæ equalibus*. Incipit: *Utrum beatitudo*.

LXXXIX. *Liber de anima vegetativa & sensitiva*.

XC. *Physica nova*. Incipit: *Cum aggredi*.

XCI. *De natura*.

XCII. *Ars philosophiæ*. Incipit: *Cum natura sit*.

XCIII. *De consequentiis philosophiæ*. Incipit: *Cum philosophia*.

XCIV. *Liber de generatione & corruptione*.

103. XCV. *Liber de graduatione elementorum*.

XCVI. *Liber super figura elementari*. Incipit: *Elementa sunt quatuor*.

XCVII. *Liber de qualitatibus, proprietatibus, & effectibus elementorum*.

XCVIII. *Liber de olfatu*. Incipit: *Ad inquirendum sensum*.

XCIX. *Liber de possibili & impossibili*. Incipit: *Quoniam philosophantes*.

C. *Ars compendiosa principiorum philosophiæ secundum artem demonstrativam in duas partes divisa*. Incipit: *Cum intendamus artem valde compendiosè componere*.

CI. *Liber de intensitate & extensitate*.

LIBRI METAPHYSICI.

104. CII. *Metaphysica nova*. Incipit: *Quoniam quidem intellectus*.

CIII. *Liber de ente reali & rationis*. Incipit: *Quoniam intellectus*.

CIV. *De proprietatibus rerum*.

CV. *Liber de homine*. Incipit: *Cum sit dicens*. Ms. Venetiis in magna domo *Con-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

ventualium, teste Thomafino in *Bibliothecæ Venetæ* m.

CVI. *Liber de magnitudine & parvitate hominis*. Incipit: *O bone Deus!*

LIBRI VARIARUM ARTIUM.

105. CVII. *Ars politica*.

CVIII. *Liber militiæ secularis*. Incipit: *Ad significandum septem*.

CIX. *Liber de militia clericali: aliàs De clericis*. Incipit: *Liber iste*.

CX. *Art de cavalleria: vernaculè, ut credo*.

CXI. *Tractatus de astronomia*, absolutus Parisiis MCCXCVIII. Incipit: *Cum plures sint homines*.

CXII. *Ars astrologiæ*. Incipit: *Cum plures homines*.

CXIII. *Liber de planetis*.

106. CXIV. *Geometria nova*. Incipit: *Quoniam brevis intentio*.

CXV. *Geometria magna*. Incipit: *Quoniam multum est*.

CXVI. *De quadrangulatura & triangulatura circuli: aliàs appellatus liber de circulis*. Incipit: *Ad investigandum*.

CXVII. *Ars cognoscendi Deum per gratiam*. Vernaculè. Incipit: *Deus es aquell ens*.

CXVIII. *Ars arithmetica*.

CXIX. *Ars divina*.

LIBRI MEDICINÆ.

107. CXX. *Ars de principiis & gradibus medicinæ*. Incipit: *Quoniam omnis ars habet sua principia*.

CXXI. *Liber de regionibus infirmitatis & sanitatis*. Scriptus in Montepesulano anno MCCCIII. Incipit: *Quoniam multum est difficilis scientia*.

CXXII. *Liber de arte medicinæ compendiosa*. Incipit: *Ars ista hac intentione compilata est*. Continet hunc codex Vaticanus ms. 5902. & Urbinatensis 1083.

108. CXXIII. *Liber de pulsibus & urinis*.

CXXIV. *Liber de aquis & oleis*. Incipit: *Ego Raymundus*.

CXXV. *Liber De medicina theoricæ & practicæ*.

CXXVI. *Liber de instrumento intellectus in medicina*.

LIBRI IURIS.

109. CXXVII. *Ars utriusque iuris*. Scriptus in Montepesulano mensē Ianuarii MCCCVII. Clemente V. Pontifice. Incipit: R.

^m Pag. 109.

pit : Quoniam scientia est longa.
CXXVIII. *Ars iuris particularis*. Incipit : Quoniam vita hominis.
CXXIX. *Ars principiorum iuris*. Incipit : Præfens ars.
CXXX. *Ars de iure*. Incipit : Quoniam scientia iuris.

LIBRI SPIRITUALES ET CONTEMPLATIONIS.

110. CXXXI. *Liber natalis pueri Iesu*. Scriptus Parisiis anno MCCCX. Philippo- que Frahcorum Regi dicatus. Incipit : *Da Domine in te credentibus*. Editus fuit Parisiis apud Guidonem Mercatorem anno MCDXCIX.

CXXXII. *Liber de decem modis contemplandi Deum*. Incipit : *Ad honorem Dei contendere volumus*.

CXXXIII. *Liber de raptu*.

CXXXIV. *Liber contemplationis, quæ fit in Deo*. Incipit : *Summe Deus*.

111. CXXXV. *Liber Blancherna, tractans de quinque statibus personarum, de uxoris, religiosi, prelati, Cardinalibus, & Pontificibus*. Translati sunt in linguam Valentiam, & demum impressus Valentia per Franciscum Iofredum anno MDXXI. Hæc de libro isto Wadingus. Præmittitur huic editioni, quam vidimus, epistola Ioannis Bonlabii Catalani ex oppido Rocafort de Queralt, qui forsitan interpretatus ipse librum fuit ex Latino. Vulgaris titulus hic : *Blanquerna que tracta de sinch estaments de persones, de matrimoni, de religio, de prelatura, de Apostolical senyoria, la qual es en lo Pare Sant, y en los Cardenals, y del stat de vida hermitana contemplativa, debaix los quals tots son contenguts : ordenat per lo illuminat doctor y martyr maestre Ramon Lull, traduit y corregit ara novament del primer original, y estampat en lengua Valenciana, ab lo libre de oracions e contemplacions del intiment en Deu, fet per lo mateix doctor* (1).

112. CXXXVI. *Liber De orationibus & contemplationibus intellectus*. Simul, uti diximus, typis editus Valentia lingua anno MDXXII. Incipit : *En la ignorancia*.

CXXXVII. *Liber De meditationibus totius anni, aliis de amico & amato*. Incipit : *Interrogavit amicus suum amatum*. Parisiis editus MDV. Prodiit etiam Rhodomagi cum annotationibus Martialis Cemonanensis tertii ordinis S. Francisci.

CXXXVIII. *Liber De laudibus B. Vir-*

(1) Ad manum nobis est, cum hæc scribimus, eius operis

ginis Mariæ : qui dicitur *Ars inventionum*. Parisiis editus per Guidonem Mercatorem MCDXCIX. Incipit : *Quæstiones, diffinitiones, laudes*. Hæc Wadingus. Sed errore editum fuit *Ars inventionum, cum intentionum sit legendum*. Editio hæc anni MCDXCIX. typis Ioannis Parvi confecta, continet etiam *Clericum & Phantasticum*, de quibus postea. Iacobus Faber Stapulensis editionem procuravit, & proœmium addidit, quo se ait multum in lectione horum operum proficere.

113. CXXXIX. *Liber appellatus Clericus, sive pro clericis*. Scriptus anno MCCCXI. seu verius MCCCVIII. simul cum præcedenti editus. Quibus adiungimus, illaudatum à Wadingo,

CXL. *Phantasticum*, scriptum anno MCCCXI. ut ibi dicitur.

CXLI. *Liber de confessione*. Scriptus Maioricæ MCCCXI.

CXLII. *Liber de orationibus*. Incipit : *Com mals homens, vulgaris*.

114. CXLIII. *Philosophia amoris*. Scripta Parisiis mense Octobris MCCXCVIII. Parisiis edita per Iacobum Fabrum Stapulensem, & dicata Alphonso de Aragonia Casaraugustano & Valentino Archiepiscopo MDXVI. in 4.º Incipit : *Raymundus Parisiis existens*. Hæc Wadingus. Vernaculâ Valentia lingua *Philosophiam hanc amoris*, sive primitus scriptam ab auctore, sive postea redditam non dubitamus : ex quo in examine propositionum Raymundi nostri quod præcessit diffinitivam sententiam prædictam, testimonia multa proferuntur, & in examen vocantur huius linguæ ex hoc libro.

CXLIV. *Liber proverbiorum*, editus Venetiis MDVII. unâ cum disputatione eremitæ & Raymundi &c. de qua mox, & cum præcedenti *Philosophia amoris* anno MDXVI. in 4.º scriptus ab auctore Romæ. Incipit : *Cum proverbium sit*. Wadingus. Seorsum verò Valentia à Ioanne Iofredo MDX. in 4.º *Proverbiorum mille liber* (idem ne an alius?) est ms. in bibliotheca Ambrosiana. *Proverbia & sententias Raymundi Venetiis* edidit Ioannes Tacuinus MDVII. Est in bibliotheca Sapientia Romanæ.

115. CXLV. *Liber de centum nominibus Dei, alias Psalterium*. Incipit : *Cum Saracenis*. Habetur etiam vernaculè. *Com los Sarayns*.

CXLVI. *Orationes per regulas artis versibus rhythmicis vulgaribus*.

CXLVII. *Horæ Deiparæ Virginis vulgaris*. Valentia editi exemplum iisdem omnino notis constans.

garibus modulis decantatæ. Incipit : *A honor del maior senyor*.

CXLVIII. *Elegiacus Virginis planctus, vulgaribus versibus : Viveva en gran gaug la Verge Maria*.

CXLIX. *Lamentatio, seu querimonia Raymundi*. Scripta MCCLXXXV. vulgaris linguæ. Incipit : *Deus ab nostra virtut*.

116. CL. *Carmina Raymundi consolatoria, vulgaris etiam sermonis : Sò creat è esser mundat*.

CLI. *Mille proverbia vulgaris*. Fortè ille qui est in Ambrosiana liber.

CLII. *Versus vulgares ad Regem Balearium*.

CLIII. *Tractatus vulgaris metricus septem Fidei articulos demonstrans*.

CLIV. *Liber continens confessionem*. Scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit : *Cum peccatum sit magna transgressio*.

117. CLV. *Primum volumen contemplationum, continens primum & secundum librum, & isti continent viginti duas distinctiones*. Incipit : *Iesus Christ senyor nostre*. Wadingus. Liber hic *Contemplationum*, seu volumen primum duos libros continens, editus fuit Parisiis Latinè curâ Iacobi Fabri Stapulensis, unâ cum *Blancherna anachoretæ de amico & amato*, apud Ioannem Parvum MDV. in folio, emtum à se, ait Faber, obolo uno hunc librum ab egeno quodam ; tantique esse, ut lecto eo quidam statim propositum fecerit amplexandi religiosum quandam ordinem, & seque ipsum idem facturum subiungit, nî valetudo esset impedimento.

CLVI. *Secundum volumen continens librum tertium, incipiens à distinctione 23. usque ad 32. inclusive, scriptum per Egidium de Bret Brabantinum die xxviii. Ianuarii anno MCDLXVII. Incipit :*

Deus glorios & virtuos

A vos senyor sia donat.

CLVII. *Tertium volumen continens quartum librum à distinctione 33. usque ad 40. inclusive. Est De oratione*. Incipit :

A Deus gran maravellos,

A vos senyor sia feta reverencia.

CLVIII. *Quartum volumen, & liber quintus Contemplationum*.

118. CLIX. *De centum signis Dei*. Incipit : *Quoniam beatitudo hominum*.

CLX. *De centum dignitatibus Dei*. Incipit : *Quidam homo*.

CLXI. *Liber De expositione orationis Dominicæ*. Incipit : *Cum oratio, quam Dominicam*.

CLXII. *Liber alius de eodem*.

CLXIII. *Liber De Ave Maria*.

CLXIV. *Liber dictus parvum contemplationum*.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

platorium, secundum artem inventivam & tabulam generalem factus.

CLXV. *Liber De præceptis legis, articulis Fidei, & sacramentis, per modum contemplationis*. Incipit : *Omnipotens Deus*.

119. CLXVI. *Liber De virtutibus & peccatis*. Maioricæ anno MCCCXII. Incipit : *Cum sit multum mirandum*.

CLXVII. *Liber De compendiofa contemplatione, cuius quodlibet caput incipit : Die ac nocte ; opus autem totum : Cum sit creatus homo*.

CLXVIII. *Liber orationum factus pro Regina Aragoniæ*. Incipit : *Cum multum homines*.

CLXIX. *Liber De orationibus per decem regulas*.

CLXX. *Liber De viis paradisi & viis inferni*.

CLXXI. *Liber De orationibus & contemplationibus*. Incipit : *In ignorantiam*.

CLXXII. *Liber dictus Opus bonum*. Incipit : *Cum multi homines*.

120. CLXXIII. *Liber De conscientia*.

CLXXIV. *Liber De gaudiis Virginis : aliter De Benedicte tu*. Incipit : *Inter alia verba*.

CLXXV. *Liber De septem horis officii Virginis Mariæ*. Incipit : *Ad honorem*.

CLXXVI. *Liber alius eiusdem argumenti*.

CLXXVII. *Planctus dolorosus Domine nostre super Passionem filii sui*. Incipit : *Virgo Maria*.

CLXXVIII. *Ars philosophiæ desideratæ, ad suum filium*. Incipit : *Solus eram in quodam*.

CLXXIX. *Ars confitendi*. Incipit : *Cum sit necessarium*.

121. CLXXX. *Liber De doctrina puerili*. Incipit : *Deus vult*.

CLXXXI. *Doctrina alia puerilis parva*. Incipit : *Quoniam infideles*.

CLXXXII. *Liber De prima & secunda intentionibus, ad filium*. Incipit : *Cum desiderans & iacens*.

CLXXXIII. *Blancherna magnus*. Incipit : *Ad significationem quinque plagarum*.

CLXXXIV. *Liber De placida visione*.

CLXXXV. *Liber De consolatione eremitica*.

CLXXXVI. *Ars ut ad Deum cognoscendum & diligendum maiorem virtutem habere possimus*. Incipit : *Cum intendemus*.

CLXXXVII. *Liber ducentorum carminum : vulgaris linguæ*.

122. CLXXXVIII. *Liber de vita divina*.

CLXXXIX. *Liber de diffinitionibus Dei*.

CXC. *Primèr libre, el desconfuelo de Ramon*. Vernaculus.

CXCI. Liber hymnorum.
CXCII. Liber sex mille proverbiorum in omni materia.

^a Tom. 3. ad ann. MCCXV. num. 17.

Quæ omnes de contemplatione & piis aliis argumentis libri (ait Wadingus^a) devotionem spirant, Fideique dilatandæ præferunt ardorem.

LIBRI PRÆDICABILES.

123. CXCIII. *Ars prædicabilis*. Scripta Maioricæ MCCXCII. Incipit: *Cum hæc sit maior ars prædicationis*.

CXCIV. *Liber super quatuor sensus S. Scripturæ*.

CXCV. *Ars prædicandi maior*. Incipit: *Cum prædicatio*.

CXCVI. *Ars prædicandi minor*. Incipit: *Cum ars maior*.

CXCVII. *Liber quinquaginta duorum Sermonum contra omnes incredulos*.

CXCVIII. *Commentaria in primordiale Evangelium Ioannis, seu in cap. 1. Evangelii Ioannis*: In principio erat Verbum. Editus fuit Ambiani in ædibus Francisci de Halenym eiusdem urbis Episcopi anno MDXI. Incipit: *Hæc propositio varias intelligentias habet*.

LIBRI QUODLIBETALES, SEU VARIARUM RERUM.

124. CXCIX. *Liber primæ & secundæ intentionis*. Qui agit de virtutibus & vitiis, ac variis hominum statibus, vernaculè. *Aquest libre qui primerament*. Alius, ut videtur, à superius laudato, ad filium.

CC. *Liber De miraculis cæli & mundi*: vernaculè. Incipit: *En tristitia è en llanguiment*.

CCI. *Arbor scientiæ*. Prodiit Lugduni operâ Gilberti de Villiers MDXV. Incipit: *In desolatione & fletibus*.

CCII. *Liber questionum quodlibetalium super artem inventivam veritatis*. Incipit: *Quæstiones*.

125. CCIII. *Liber de fine*. Incipit: *Cum mundus in malo*. Hunc laudat librum auctor ipse in *disputatione inter Raymundum & Homerium* (de qua postea) his verbis: *Ex his tribus ordinamentis fortasse mundus redire posset in bonum statum, ut largius locuti sumus in libro De fine, & quem præsentavimus Regi Aragoniæ, (Iacobo II.) & ipse statim misit illum ad dominum Papam (Clementem V. ut existimo), qui nunc ipsum habet, quando in Montepessulano me præsentè obtulit totum suum regnum, suam personam, suam militiam, & thesaurum ad pugnandum contra Saracenos*

omni tempore quo placeret domino Papæ & dominis Cardinalibus. Sum ego de hoc certissimus, quia tunc temporis præsens eram. Convenerunt quidem in Montepessulano Clemens V. recens electus anno MCCCXV. & Iacobus Aragonum Rex, ut Surita refert lib. 5. cap. 68.

126. Proposuisse ait se in hoc libro ad sustentandam adversus Saracenorum impressionem & immensam potentiam, Christianam Ecclesiam, tria remedia: quæ quidem omni tempore non inutilia videri poterunt. Primum: ut curaret summus Pontifex quatuor aut quinque fundari monasteria religiosorum, in quibus alerentur ac in linguis infidelium, theologice instruerentur ii, qui ex instituto ad annuntiandum toto orbe Evangelium tempore opportuno mittendi essent. Alterum: ut ex militaribus ordinibus Templi, Hospitalis, Alemanorum (scilicet Theutonicorum) Uclensium (Hispanum nostri ordinem S. Iacobi cuius caput Uclesii domus), Calatravæ, atque Sepulcri, novus fieret ordo, novæ etiam appellationis, isque in confiniis ditionis Maurorum constitueretur, ut adversus eos bellum gereret: ducto initio à Granatensi, in qua (ait) magnus thesaurus Saracenorum est, & fundamentum lapideum, & quia prope est; eoque regnò expugnato transitum in Africam facerent, qua ex parte, & non aliunde, ad Hierosolymitanam expeditionem pergi debere existimabat.

127. Tertium: quod dominus Papa, & domini Cardinales (audis eius verba) decimam totius Ecclesiæ, quam dant Regibus Christianis, consignarent ad istam sanctam expeditionem & passagium &c. quia decima ideo à laborantibus data est ut Ecclesia per ipsam honoretur, & augeatur Fides catholica; non autem ut Reges ipsam deducant in alios usus forsitan non bonos. Hæc ille. Planè decimæ Iacobo Aragoniæ Regi concessa à Bonifacio VIII. per triennium circa annum MCCCIII. meminit Surita lib. 5. cap. 60. Ista omnia non inutilia existimavimus hic annotari, ut posteritas discat senis Raymundi hac arte quandoque sapere.

128. CCIV. *Consilium Raymundi*. Lingua Balearicâ. Incipit: *Un consill vull comensar*.

CCV. *Liber de acquisitione terræ sanctæ*. Incipit: *Ad acquirendum*.

CCVI. *Liber De Anti-Christo*. Incipit: *Omnipotens Deus*.

CCVII. *Liber De mirabilibus orbis, dictus Felix*. Incipit: *In tristitia & languore*. Et valdè commendatur. Wadingus. Hic idem

idem est quidem cum vernaculæ linguæ alio iam laudato *De mirabilibus cæli & mundi* num. 199. simile id enim principium ostendit utrobique notatum.

129. CCVIII. *Liber de civitate mundi*. Messanæ scriptus anno MCCCXIV. uno ante obitum. Incipit: *Civitas est locus*.

CCIX. *Liber variarum questionum*.

CCX. *Liber De gradu superlativo*.

CCXI. *Liber de virtute veniali & mortali ad Regem Sancium*, scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit: *Quoniam plerique homines*.

LIBRI VARIARUM DISPUTATIONUM, SEU CONTROVERSARUM.

130. CCXII. *Liber De gentili, & tribus sapientibus*. Scriptus in Montepessulano MCCCVII. Incipit: *Deus excellentissime, cuius imperium*.

CCXIII. *Tractatus De articulis Fidei*. Scriptus Romæ lingua vulgari MCCXCVI. & translatus in Latinum Maioricæ MCCC. Incipit: *Cum aliqui dicant*. ms. existat inter libros Urbini Ducis in Vaticana bibliotheca codice 956.

CCXIV. *De Deo ignoto, & de mundo ignoto*. Parisiis mensè Martio MCCCX. Incipit: *Ad ostendendum per quem Deus*.

CCXV. *Liber De efficiente & effectu*. Parisiis mensè Martio MCCCXII. Incipit: *Parisiis Raymundus & Averroista disputabant*.

131. CCXVI. *Disputatio Raymundi & Averroistæ de quinque questionibus*. Incipit: *Parisiis fuit magna controversia inter*.

CCXVII. *Liber contradictionis inter Raymundum & Averroistam, de centum syllogismis circa mysterium Trinitatis*. Parisiis scriptus mensè Februarii MCCCX. Incipit: *Accidit quoddam Raymundista*.

CCXVIII. *Liber alius de eodem argumento*. In Montepessulano mensè Martio MCCCIV. Incipit: *Antequam Raymundus, sive Raymundista*.

CCXIX. *Liber De forma Dei, quem aliàs vocat parvoam artem pro cognoscendo Deum*. Scriptus mensè Iulii MCCCXI. Incipit: *Quoniam Deus est ens*.

132. CCXX. *Liber utrum fidelis possit solvere & destruere omnes obiectiones, quas infideles possunt facere contra sanctam Fidem catholicam*. Parisiis mensè Augusti MCCCXI. Incipit: *Accidit quoque circa Parisios*.

CCXXI. *Liber disputationis intellectus & Fidei*. In Montepessulano mensè Octobri anno MCCCIII. Incipit: *Theologorum studia*.

CCXXII. *Liber appellatus Apostrophe, in quo probantur articuli Fidei*. Scriptus Romæ in vigilia S. Ioannis Baptistæ MCCXCVI. Incipit: *Ad probationem articulorum Fidei*. Prodiit in variis locis.

133. CCXXIII. *Liber de demonstratione per equiparantiam*. In Montepessulano mensè Martio MCCCIV. Incipit: *Quoniam quicquid demonstratum fuit ab antiquis*. Editus fuit curâ Alphonfi de Proaza Valentia apud Ioan. Gofredum MDX. cum disputatione, de qua mox, Raymundi & Homerii, & aliis.

CCXXIV. *Liber De convenientia quam habent Fides & intellectus in obiecto*. Scriptus ibidem, sive anno MCCCIV. sive MCCCVIII. sive tandem MCCCX. variant enim exemplaria. Incipit: *Dividitur iste liber*.

134. CCXXV. *Liber de iis quæ homo de Deo debet credere*. Scriptus in Armenia in urbe Aleas, mensè Ianuario MCCC. Incipit: *Com mals Christians*. Vernaculæ igitur linguæ est.

CCXXVI. *Liber de substantia & accidente, in quo probatur Trinitas*. Scriptus in civitate Messanæ mensè Octobri MCCCXIII. Incipit: *Quoniam per plures modos*. Prodiit Valentia Alphonfi Proazæ curâ per Ioannem Gofredum MDXX.

CCXXVII. *Liber De Trinitate in unitate, sive de essentia Dei*. Scriptus anno MCD. Incipit: *Quoniam infideles derident Christianos*.

135. CCXXVIII. *Disputatio Raymundi Lulli & Homerii Saraceni, primò habita inter eos in urbe Bugiæ, sermone Arabico, postea translata in Latinum ab eodem Lullo Pisis in monasterio S. Dominici anno MCCCVIII*. Incipit: *Quidam homo Christianus, cui nomen erat Raymundus*. Edidit hanc Valentia per Ioannem Gofredum Alphonfus Proaza, Bartholomæo Gentili nobili Genuensi nuncupatam, anno MDX. unâ cum aliis, scilicet *De demonstratione per equiparantiam*, & proximè sequenti hanc disputationem alia *Quinque sapientum*. Continet disputatio hæc inter Raymundum Christianum & Homerium Saracenum ex condicito Bugiæ habita rationes omnes, quibus Saraceni errores suos, Christianique his disiectis legem suam tumentur: quam quidem Arabicè ab utroque conscriptam (in ea quippe lingua, ut ipse ait, doctissimus erat) Raymundus ab Africa exilio missus cum omnibus bonis suis & libris, qui sibi (ait) cariores erant, iuxta Pisanum portum naufragio amisit. Sed post aliquot dies memoriâ excusâ Latino sermone deperditum opus restauravit Pa-

pæque & Cardinalium collegio dicavit, inde ut discerent quibus argumentis pestiferam Mahometi legem sequaces eius propugnarent.

136. CCXXIX. *Disputatio quinque hominum sapientum*. Absoluta in civitate Neapoli MCCXCIV. simulque cum superiore disputatione edita Valentia MDX. scilicet primi Latini, secundi Græci, tertii Nestoriani, quarti Iacobitæ, quinti Saraceni. ms. exstat in bibliotheca Veneta S. Antonii.

° Teste Thomasio in Biblioth. Veneta pag. 11.

CCXXX. *Liber de existentia & agentia Dei, contra Averroem*. Incipit: Quoniam cognoscere & amare. Parisiis scriptus MCCCXI.

CCXXXI. *Declaratio Raymundi Lulli per modum dialogi edita contra CCXVIII. opiniones erroneas aliquorum philosophorum, & damnatas ab Episcopo Parisiensi: quam ipse auctor præsentavit eidem Episcopo Parisiensi, & Cancellario ac Rectori Universitatis*. Incipit: In quadam sylva.

137. CCXXXII. *De significatione Fidei & intellectus*.

CCXXXIII. *Ars theologiae & philosophiæ mysticæ contra Averroem*. Incipit: Cum ad sanctam Fidem.

CCXXXIV. *Liber de Spiritu sancto contra Græcos*.

CCXXXV. *Quod in Deo non sint plures quam tres personæ*. Incipit: Ad probandum.

CCXXXVI. *De non multitudine esse divini*. Incipit: Præsuppono.

CCXXXVII. *Quid habeat homo credere*. Incipit: Cum sint plures Christiani.

138. CCXXXVIII. *De ente simpliciter per se, contra errores Averrois*. Incipit: Quoniam Deus est.

CCXXXIX. *De perversione entis removenda*. Incipit: Facta hypotesi.

CCXL. *De minori loco ad maiorem ad probandam Trinitatem & Incarnationem*. Incipit: Quoniam aliqui Christiani.

CCXLI. *De concordantia & contrarietate*. Incipit: Ad idem probandum.

CCXLII. *De probatione unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis, Creationis, & Resurrectionis*. Incipit: Cum aliqui dicant.

CCXLIII. *De questione quadam valde alta & profunda*. Incipit: Accidit quod circa Parisios.

139. CCXLIV. *Disputatio trium sapientum*. Alias, *De gentili*. Fortè, ait Wadingus, erit alius liber à primo huius classis seu ordinis (nempe sub num. CCXII.) quia ponitur aliud principium: Cum longo tempore.

CCXLV. *Liber De reprobatione erro-*

rum Averrois. Incipit: Cum Christianos fideles.

CCXLVI. *Liber de meliore lege*.

CCXLVII. *Liber contra Iudeos*.

CCXLVIII. *Liber de Reformatione Hebraica*.

CCXLIX. *Liber de participatione Christianorum & Saracenorum*. Incipit: Raymundus veniens.

140. CCL. *De adventu Messia contra Iudeos*. Incipit: Duo viri.

CCLI. *Liber De vera credentia, & falsa*. Incipit: Perveniens ad tempus.

CCLII. *Liber de probatione articulorum Fidei*. Incipit: Quoniam infideles.

CCLIII. *Disputatio Petri clerici, & Raymundi phantastici*. Incipit: Accidit duos homines. Idem forsàn opus cum supra laudatis num. CXXXIX. & CXL.

CCLIV. *Liber dictus Dominus, quæ pars fuit (uti quidam asserunt) Disputationis Raymundi & Scoti, qui æquales vixerunt Parisiis*.

CCLV. *Liber De probatione Fidei catholicae*.

CCLVI. *Tractatus De modo convertendi infideles*.

CCLVII. *De duobus actibus finalibus*. Incipit: Duodecim syllogismos.

LIBRI THEOLOGICI.

141. CCLVIII. *Liber questionum super quatuor libros Sententiarum*. Scriptus Parisiis MCCXCVIII. infra octavam Ascensionis. Prodiit Lugduni MCDXCI. & Panormi per Ioannem Tacuinum MDVII. item cum Thomæ Atrebatensis in eisdem libris questionibus Venetiis MDVII. in 4.º Incipit: Raymundus Parisiis studens. ms. exstare hunc commentarium in collegio Complutensi sancti Ildephonsi docet Petrus Alva in Militia Conceptionis, verbo Raymundus Lullus. Lucas quidem Wadingus, qui hoc vidit, de eo sic olim censuit: Opus theologicum in libros quatuor Sententiarum eò maiorem ingerit admirationem, quò copiosius miris & inusitatis modis loquendi omnia Fidei comprehendit arcana; de singulis theologiae controversiis plures instituit questiones. Codex quidem Urbinateus 1085. inter libros Vaticanos forsàn id opus continet sub hac inscriptione: Ars generalis, sive questiones super Sententias. Planè Disputatio Eremitæ & Raymundi super aliquibus dubiis Sententiarum Petri Lombardi. Compilatus scilicet, ut in fine legitur, tractatus Parisiis MCCXCIX. prodiit unà cum Proverbiorum opere, de quo iam dictum fuit, Venetiis anno MDVII.

MDVII. in 4.º Quæ editio exstat in Ecclesia Hispalensi.

142. CCLIX. *Questiones Magistri Thomæ Atrebatensis solutæ secundum artem*. Scriptæ Parisiis MCCXCIX. Incipit: In Christo Domino. Meminit in hoc opere libri De geometria, & alterius De principiis theologiae, quibus se distineri per eos dies prodit.

CCLX. *Liber De Deo, vernaculus*. Com lo principal fi.

CCLXI. *Liber de ente simpliciter absoluto*. Scriptus Viennæ tempore Concilii Viennensis anno MCCCXII. Incipit: Ens simpliciter absolutum.

CCLXII. *Liber De esse Dei*. Maioribus MCCC. Incipit: Esse Dei vocamus.

CCLXIII. *Liber de principiis theologiae, iam laudatus CCLIX*. Incipit: Theologia est scientia.

CCLXIV. *Liber De consequentiis theologiae*.

CCLXV. *De investigatione divinarum dignitatum*. Incipit: Quidam homo.

CCLXVI. *Liber De Trinitate*.

CCLXVII. *Liber De Trinitate trinitissima*. Incipit: Quoniam secundum.

CCLXVIII. *De inventione Trinitatis*.

CCLXIX. *De unitate & pluralitate Dei, ad Regem Franciæ*. Incipit: Ad vendandum.

143. CCLXX. *De investigatione vestigiorum productionis divinarum personarum*. Incipit: Investigationem istam.

CCLXXI. *De divinis dignitatibus*. Incipit: Nullum maius bonum.

CCLXXII. *De propriis & communibus rationibus divinis*. Incipit: Ad probandum.

CCLXXIII. *De potestate divinarum rationum*. Incipit: Quoniam infideles.

CCLXXIV. *De infinitate divinarum dignitatum*.

CCLXXV. *De actu maiori, scilicet actu divinarum dignitatum*. Incipit: Actum maiorem vocamus.

144. CCLXXVI. *De diffinitionibus Dei*. Incipit: Diffinitiones Dei.

CCLXXVII. *De nomine Dei*. Incipit: Quia Deus.

CCLXXVIII. *De unitate Dei*. Incipit: Quoniam quicquid est.

CCLXXIX. *De perfectate Dei*. Incipit: Volo credere.

CCLXXX. *De natura Dei*. Incipit: Dicitur quod divina natura.

CCLXXXI. *De vita Dei*. Incipit: Legitur in sacra pagina.

CCLXXXII. *De Est Dei*. Incipit: Appellamus esse Dei.

CCLXXXIII. *De esse Dei*. Incipit: Utrum eternitas Dei.

145. CCLXXXIV. *De essentia & esse Dei*, scriptus in civitate Messanæ mensè Decembri MCCCXIII. Incipit: Dicitur quod in hac vita.

CCLXXXV. *De forma Dei*. Incipit: Quoniam Deus.

CCLXXXVI. *De inventione Dei*. Incipit: Omnia illa sine quibus.

CCLXXXVII. *De memoria Dei*. In civitate Messanæ mensè Martii MCCCXIV. Incipit: Quoniam de divina memoria.

CCLXXXVIII. *De voluntate Dei absoluta & ordinaria*.

CCLXXXIX. *De potestate Dei*. Incipit: Ad cognoscendum.

CCXC. *De potestate pura*. Incipit: Credere.

CCXCI. *De potestate Dei infinita & ordinaria*. Incipit: Quoniam multi sunt.

146. CCXCII. *De divina veritate*. Incipit: Quoniam quicquid est.

CCXCIII. *De bonitate pura*.

CCXCIV. *De productione divina*.

CCXCV. *De scientia perfecta*. Incipit: Ad investigandum.

CCXCVI. *De maiori agentia Dei*. Incipit: Cum infideles.

CCXCVII. *De infinito esse*. Incipit: Duobus modis.

CCXCVIII. *De perfecto esse*. Incipit: Quoniam infinitum.

CCXCIX. *De ente infinito*. Incipit: Quoniam humana.

CCC. *De ente absoluto*. Incipit: Quoniam theologia.

147. CCCI. *De obiecto infinito*. Incipit: Quoniam multi sunt.

CCCII. *De interveniendo Deo*. Incipit: Cum Deus credisset.

CCCIII. *Liber De Deo*. Incipit: Appellamus autem ens.

CCCIV. *De Deo maiori & minori*. Incipit: Cum Deus creavisset.

CCCV. *De Deo & mundo, & convenientia eorum in Iesu Christo*.

CCCVI. *Liber De Deo & Iesu Christo*. Incipit: Cum sit finis principalis.

CCCVII. *De Incarnatione*. Incipit: Quoniam Deus benedictus.

CCCVIII. *Liber ad intelligendum Deum*. Incipit: Ad intelligere.

CCCIX. *Liber dictus: Propter bene intelligere, diligere, & possidere*. Incipit: Multum est delectabile.

148. CCCX. *Liber De prædestinatione & libero arbitrio*. Incipit: Cum prædestinatio.

CCCXI. *Liber alius De prædestinatione*. Incipit: Quoniam plures.

CCCXII.

¶ Parisiis edito MDLV.

tore suo insignum Scriptorum^a: Lullus (ait) scripsit præter cetera multa de secretis naturæ, sive De quinta essentia. Hunc quidem inquirendo comperi apud Anglos re quidem vera præstitisse quod libris suis pollicetur, & in arce Londini iussu Regis probatissimum aurum consecisse; mihi que genus numi ostensum est, quod adhuc appellant nobile Raymundi, auri videlicet puri & obrizi, summæque indicaturæ. Ipse in libro quod Testamentum vocat, fatetur hanc artem ex Arnaldo de Villanova coævo suo didicisse. Hæc ille.

¶ Pag. 380.

163. Alia congerit Conringius De Hermetica & Paracelsica medicina cap. 27. qui tamen non ex Testamento Lulli, quod Constantinus ait; sed ex Arte eius operativa hoc esse testimonium refert, quo per Arnaldum se profecisse Raymundus monuit. Lucas autem Wadingus optimo egit argumento^a, ut ostenderet supposita hæc omnia Lullo fuisse, scilicet ex eius aliis germanis libris desumpto, in quibus nihil frequentius est, quàm improbari artem hanc chemicam. Item ex iisdem, qui Lullo malè tribuuntur, de hac eadem arte formati quidem, ut ex eorummet verbis constat, post Lulli obitum. Has quoque partes Vincentius Mut Balaeris in *Balaerium insularum historia* sequitur^c: quem tamen impugnat acriter Olaus Borrichius Hafniensis medicæ artis professor, in *De ortu & progressu chemicæ differtatione*^d omnino videndus.

¶ Tomo 3. ad ann. MCCCXV. num. 13. & 14.

¶ Tom. 2. lib. 2. cap. 15.

¶ Pag. 129. & seqq.

164. Præter tot autem catalogi propositi libros, adhuc à nobis dabuntur, spicilegii instar, quidam alii, scilicet,

I. *Ars brevis De auditu cabalístico, sive ad omnes scientias introduktorio*. Incipit: *Quoniam quidem omnibus*. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum *Arte brevis*, & *Arte magna*, & aliis Raymundi MDCIX. in 8.º ac prius Parisiis MDXLVIII. in 16.º

II. *Liber De venatione medii inter subiectum & prædicatum*. Incipit: *Medium existens*.

III. *De articulis fidei chemicæ*. Ad Papam Clementem V. ms. Patavii in bibliotheca quæ fuit Nicolai Trevisani, teste Thomasio^e.

¶ Biblioth. Patavina pag. 113.

165. IV. *Liber De lumine*, in cuius fine: *Ad honorem Dei finivit Raymundus Lullus, De lumine, in Montepessulano mense Novembri MCCCIII*. ms. in eadem bibliotheca Trevisani. Sed vide supra in catalogo num. 33.

¶ Ibidem.

V. *Practica de terminis militis*. ms. ibidem^f.

¶ Eadem pag.

VI. *Philosophia desiderata* ms. ibidem.

VII. *Epistola ad Regem Rupertum de libris suis chemicis, & de accuratatione* ms. in bibliotheca Cæsarea, ex libris qui ex arce Ambrosiana iuxta Oenipontem anno MDCLXV. hæreditario iure Viennam translati sunt, uti refert Petrus Lambecius lib. 11. *De biblioth. Cæsarea*^a cod. 184.

166. VIII. *Liber De intentione* (aliàs inventionione) *alchimistarum*. In cuius fine hæc leguntur: *Explicit liber de intentione alchimistarum Mag. Raymundi Lulli, Romæ anno MDXV. die XXI. mensis Decembris, sub Leone X. Pont. Max. scilicet exscriptus, Theatri chimici vol. 4. ms. in iisdem libris cod. 185. & inter libros Renati Moræi, teste Labbeo in Biblioth. ms.*^b

IX. *De conservatione vitæ humanæ*. In cuius fine sic legitur: *Explicit lib. Raym. Lulli De conserv. vitæ humanæ, Romæ MDXVI. die XVII. mensis Octobris*. ms. ibidem in iisdem libris cod. 185. Fuit & in bibliotheca Cardin. Carpenfis. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum libro secretorum MDCXVI. in 8.º

167. X. *Magia chimica in XXIII. capitula divisa, &*

XI. *Liber de investigatione secreti occulti*, qui inscribitur, *Compendium: simul mss. in iisdem libris cod. 166.*

XII. *Alphabetum chemicum secretum, &*

XIII. *Arbor artis chemicæ, cum expositione, & subiuncta triplici appendice.*

XIV. *De aqua prima, &*

XV. *De distillatione aquarum, &*

XVI. *De operatione, vel practica lapidum pretiosorum*. Simul omnia hæc mss. in iisdem libris bibliothecæ Oenipontinæ, iam Viennensis, cod. 186.

168. XVII. *Liber lucis Mercuriorum*. Diverfus ab alio iam laudato libro *Mercuriorum*.

XVIII. *Arbor philosophalis*. Et alia simul inter eosdem libros cod. 198.

XIX. *Practica arboris philosophalis*. Meminit Labbeus in *Biblioth. ms. part. 4. pag. 47.*

XX. *De lapide physico*. Colonix editus liber MDLXXXV. in 8.º

XXI. *De lapide philosophorum*. Colonix apud Ioannem Birckmannum anno MDLXVII. in 8.º

169. XXII. *De alchimia arte, ac philosophia recondita*. Colonix apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.º Fortè idem cum sequenti.

XXIII. *De arte chemicæ, & transmutatione metallorum*. Ibidem per Ioann. Birckmannum MDLXXIII. in 8.º Idem fortè *De chimia Basileæ MDC. in 8.º & cum tit. Fasciculi aurei Francof. MDCXXX. in 8.º*

XXIV.

XXIV. *Liber De Peste*. Patavii ms. inter libros qui fuere Nicolai Trevisani teste Thomasio in *Bibliotheca Patavina*^c.

¶ Pag. 108.

XXV. *Liber qui dicitur synodalis Ecclesie*. ms. in Bibliotheca S. Antonii Venetiis, quæ fuit domini Cardin. Grimani teste Thomasio^d.

¶ Bibl. Veneta pag. 21.

170. XXVI. *Disputatio facta inter Ingetum Contardum mercatorem Genuensem, & quosdam Iudeos Maioricæ MCCLXXXVI*. Exstat ms. Venetiis in Bibliotheca SS. Ioannis & Pauli monasterii, teste Thomasio^e.

¶ In Bibl. Veneta pag. 23.

XXVII. *Arbor scientiarum*. Edita fuit Lugduni MDCXXXV. in 4.º

XXVIII. *Artificium, sive ars brevis ad absolvendam omnium artium encyclopaediam*. Editum apud Claudium Bornatium anno MDLXV. in 8.º

171. XXIX. *Monologium*. Meminit huius operis *Sententia diffinitiva pro Raymundi doctrina*, de qua supra egimus.

XXX. *El contemplador*. Hunc Hispanâ vocans appellatione pro se adducit Ioannes Martinus Figuerola in libro ms. quem penes me habeo, *Lumbre de Fee contra la secta Mahometana* inscriptum (1).

XXXI. *Secreta secretorum*. Colonix anno MDXCII. in 8.º apud Gosvinum Colinum cum opusculis D. Thomæ *De esse & essentia mineralium*. Et Cornelii Alvetani *De conficiendo divino elixire* libello.

XXXII. *De Mercurio solo*. Libellus editus fuit volum. 4. *Theatri chimici* Argentorati anno MDCXIII.

172. XXXIII. *Epistola medicæ*. Exstant cum *Cista medicæ* Ioannis Hornungi Norimbergæ editæ à Simone Halbmaiero anno MDCXXV. in 4.º

Libelli aliquot chimici Raymundi, tunc primum, uti dicitur, excepto *Vademecum* in lucem editi, operâ doctoris Toxitz Basileæ apud Petrum Pernam MDLXXII. & MDCX. in 8.º Hæc præter iam memorata continent

XXXIV. *Testamentum novissimè integrum*.

XXXV. *Elucidationem verborum eius*.

XXXVI. *Compendium de transmutatione, media ex parte auditum*.

XXXVII. *De compositione gemmarum & lapidum pretiosorum*.

XXXVIII. *Epistolam accuratorem ad Regem Neapolitanum*. Videtur ea, de qua *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Cave ne hunc Ioannem Martinum Figuerolam Valentinum, Acolythum, Sanctæ Metropolitanæ eiusdem urbis Ecclesiæ (quam *Sedem*, & vernaculè *La Séu* vocant) Beneficiarium, qui circa annum MDXX. edidit tractatum: *Lumbre de la fee* adversus Mauros, confundas cum antiquiore alio *Ioanne Figuerola* itidem Valentino, atque eisdem

egimus num. VII. eorum qui Raymundo adscribuntur, librorum.

XXXIX. *Medicinam magnam*.
XL. *Dialogum Demogorgon, qui Lulianis scriptis multam præclarè lucem adfert*. Hæc ibi.

173. In Gesneriana quoque epitome quædam alia reperio ex Caroli Bovilli *De Raymundi vita* decerpta, quæ superius illa data forsàn haud fuere, scilicet,

I. *De tartaro*, nisi sit liber *De viis paradisi & viis inferni* num. CLXIX.

II. *De refrigerio intellectus*.

III. *Artem navigandi*.

IV. *De erroribus Boerii & Fulgerii*.

V. *Librum De duratione*.

VI. *Librum Chaos*.

VII. *De sexto sensu*.

VIII. *De septem Sacramentis*. Nisi error sit communis cum eo qui summam *De Sacramentis*, quæ S. Raymundi de Penafort est, huic Raymundo nostro alicubi adscriptam voluit.

IX. *Artem notandam*.

X. *Artem electionis*.

174. XI. *De divina & individua maiestete*.

XII. *De experientia realitatis*.

XIII. *De qualitate actuum animæ in beatitudine*.

XIV. *De propriis & communibus artibus*.

XV. *De nominibus differentiarum personarum*.

XVI. *De sufficientia trium personarum*.

XVII. *Artem mysticam*.

XVIII. *De ignotis corollariis*.

XIX. *De questionibus sapientiæ*.

XX. *De Deo & universo*.

XXI. *De substantia & actione Dei*.

Librum *De febribus*, quem Symphorianus Camperius vocat *mirandum & celeberrimum*.

In codice Vaticano, qui fuit bibliothecæ Ducis Urbini, signato notâ numeri 1084. sub nomine eodem Raymundi exstat *Clarvicula*.

175. Quorum quidem plura, aut forsàn omnia, sub aliis nominibus in catalogo duobus propositis comprehensa existimamus; sed nobis curæ nulli superferendum fuit, ut nihil prætermitteremus.

S2 In-

Metropolitanæ Sedis Canonico, qui ad annum MCCCXCVII. tria edidit volumina *Adversus Iudeos* in eiusdem Sanctæ Metropolitanæ Bibliothecæ hodieque existantia. De utroque Figuerola Ximenus T. I. pag. 13. & 77. ac de antiquiore nos infra; recentior enim ad *Novam Nostram Bibliothecam* pertinet.

† Dict. ann.
MCCCXV. num.
17.

Interim subnecti æquum est consilium doctissimi & optimi viri Lucae Wadingi de renovanda editione omnium Raymundi operum. Illud itaque Balearibus insulis, & admirandi huius viri sectatoribus, non aduerso, sed propitio affectu illud suggesterim consilium, ut si iam tandem post tria integra secula finem imponere velint inueterata de Raymundi rebus controversia: genuina opera omnia Raymundi colligant in sua volumina, iuxta argumentorum varietatem distribuunt, nitido & accurato tradant prelo, adhibitis ad singula duriora vel obscuriora loca commentariis seu brevibus scholiis, quibus vel explicentur, vel cautiùs legi admoneantur. In totius operis limine præfigant claram librorum distinctionem, spurios & apocryphos omnino reiiciant: quæ absque dubio Lulliana sunt suo ordine disponant: quæ dubium patiuntur in appendicem remittant. Hac ratione fiet, ut absque scrupulo admittantur, & absque offensione legantur, & procedi possit in causa quæ, ut tanto urgetur conatu, sed plurimas passa regulas (exceptiones fortasse voluit dicere, aut simile aliquid) haud sortita est exitus felices. Hæc Wadingus prudenter, in quo hæcenus cessatum fuit. Regiis enim sumptibus, ac propemodum auctoritate, opus est ad colligenda hinc inde tam variis bibliothecarum angulis dispersa omnia hæc opera; neque successuro, ut videtur, eo impensarum fructu, qui editores allicere consuevit, è plurimum voluminum sumtuosissima, eaque concursus emtorum infrequenti, negotiatione (1).

176. Quamplures verò secretæ Raymundi Artis amatores (quales non fuissent si non in eius studio pro mensura exhausti laboris in ea addiscenda, invidiæque in ea commendanda profecissent), variis cogitationibus illustrare magistri hoc inventum conati sunt: quorum qui ad notitiam nostram pervenerunt, hæc appendimus album.

177. Iulius Paccius Vicentinus, iuriconsultus celeberrimus, scripsit *Artem Lullianam emendatam* libris 4. Lugduni MDCXVIII. in 8.º Neapolique MDCXXXI. in 4.º Gallicè autem Parisiis apud Franciscum Iuliot anno MDCXIX. in 8.º

178. Iordanus Brunus Nolanus *De specierum scrutinio, De lampade combinatoria Lulliana, De progressu & lampade vena-*

(1) Videtur Ivoni cuidam Salzingero Sacerdoti idem hoc propositum fuisse, nimirum ut universa, ut Ipse in prioris omnium voluminis fronte ait, *Beati Raymundi Lullii Doctoris illuminati & Martyris opera quinque seculorum vicissitudinibus illesa & integra servata, ex omnibus terrarum Orbis par-*

toria logicorum, in editione Argentoratensi Artium Lulli MDCIX. apud Zetznerum. De hoc Bruno vide *Biblioth. Neapolit.* cum additionibus Antonii Magliabechi.

179. Bernardus Lavinheta Gallus, ordinis Minorum, *Artem magnam* interpretatus est, Lugduni editam MDXVII. in 4.º

N. Morestellus, *encyclopediam ad Artem magnam Lulli*. Rhotomagi MDCXLVIII. in 8.º

N. Brulæus super *Artem* scripsit, ut legitur in *Bibliotheca medica*.

Basilus Poliviaceus, tertii ordinis Minorum *Commentaria in artem*, atque item in *Metaphysicam*, seu *de ente universalissimo secundum Raymundum Lullum*. Obiisse hunc Parisiis anno MDCXLV. Wadingus docuit.

180. Iacobus Ianuarius Catalanus edidit *Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli* anno MCDXC. in folio, sine loci nota. In huius editionis initio dicitur editus liber à Magistro Iacobo Ianuario Catalano monacho Cisterciensi, qui dicat eum ad Fr. Didacum de Mendoza abbatem Cœnobii Crucum in monasterio eiusdem ordinis.

181. Valerius de Valeriis patricius Venetus *Aureum opus in Arborem scientiarum*, & in *Artem generalem*: primum, ut iactatur, editum in editione iam dicta Zetzneriana *Artium Lulli* anno MDCIX. Sed de editione antiquiore Augustana anni MDLXXXIX. in 4.º certiores facti sumus.

182. Henricus Cornelius Agrippa, *Commentaria in Artem brevem*.

Hugo Carbonellus, vulgò *Carbonet*, Gallus Tectosagus, ordinis Minorum, *Artis Lullianæ*, seu *memoriæ artificialis secretum explicitum, oratoribus & predicatoribus utilissimum*. Parisiis apud Ioannem Laguehay MDCXX. in 8.º

Ioannes Henricus Alstedius, *Clavim Artis Lullianæ*. Argentorati anno MDCXXXIII. in 8.º

Alphonfus de Cepeda Hispanus miles *Arbol de la ciencia de Raymundo Lullo, nuevamente traducido y explicado*. Bruxellis anno MDCLXIV. in folio.

183. Augustinus Nuñez Delgadillo Hispanus, Carmelita, *Breve declaracion del Arte de Raymundo Lullo*. Granatæ MDCXXIII. in 8.º

Francibus iam collecta, recognita, à mendis purgata & in unum corpus adunata, immenso labore & sumtu typis ederet, Moguntia ab anno MDCCXXI. è Typographia Mayeriana: quod & pluribus maximæ molis voluminibus præstitum fuit.

De Scriptis
ribus ord. M.
nor.

Franciscus Marzal, Minoricensis, ordinis Minorum, professor Lullianæ Artis apud Baleares, *Artem generalem ultimam à se correctam, distinctius divisam, Notis marginalibus ornatam, & indicibus locupletatam; unâ & Archilogium vitæ & doctrinæ eiusdem Lulli*. Palmæ Balearium apud heredes Gabrielis Guasp MDCXLV. in 4.º

184. Iacobus, sive Iaimius Ianuarius, Cisterciensis monachus Sanctarum-Crucum Tarraconensis diocesis, *Artem metaphysicalem naturalem ordinis cuiuslibet rei intelligibilis Arboris naturæ, ad intelligendos omnes libros artesque Raymundi, ac etiam ceterorum omnium*. Valentia apud Leonardum Butz. MDVI. in 8.º

Petrus Ciruelo Hispanus, Darocensis, unam ex paradoxis decem suis *quæstionibus De arte Raymundi Lulli in metaphysicam* nuncupavit. Quæ editæ sunt Salmanticæ MDXXXVIII. in 4.º

185. Petrus de Guevara Hispanus, Belforadensis, *Arte general para todas las ciencias en dos instrumentos recopilada del Arte magna, y Arbor scientiæ de Raymundo*. Matriti anno MDLXXXIV. & MDLXXXVI. in 8.º

Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazu, Aragonius, *Methodum generalem ad omnes scientias faciliùs & citiùs addiscendas, in qua Raymundi Ars brevis explicatur, & multis exemplis, variisque quæstionibus ad praxin apertissimè reducitur*. Turisofonæ anno MDCXIII. & MDCXIX. in 4.º

(1) Singularium Raymundi Lulli operum innumera fere in nostratium Bibliothecis MSta. exempla superflua: unumque ex iis & alterum plus vicies repetitur: quapropter ab eorum peculiari enumeratione superfedemus.

HUC refero indictum, ut videtur, Nostro *Dominico Catalanum* è Dominicanorum Familia, cuius ad annum MCCCXIV. citatur *Liber de Conceptione Beatissime Virginis Mariæ* ab Altamura *Biblioth. Dominic. Append. pag. 469.* è Possævino *Append. ad T. 1. Appar. Sacr. fol. 725.* Silent de eo Quetifus & Echarius; & forsitan idem fuerit cum *Dominico Agramunt Catalanum* eiusdem, sed ex-euntis XIV. sæculi Scriptore, quo de nos suo loco: Item *Arnaldum Cescômes* Archiepiscopum Tarraconensem, qui anno Christi MCCCXXXVII. sub die VII. Cal. Aug. ex urbe Turolio ternas scripsit epistolas, alteram ad Benedictum XII. binas ad Ioannem de Convenis S. R. E. Cardinalem Episcopum Portuensem: *De Saracenis ab Hispania pellendis*. Exstant apud Baluzium T. III. *Miscelaneor. Edit. Lucensis MDCCCLXII. pag. 106.* Atque huc etiam referri posse exillimo *Azanum de Tarraga* Poetam Lemolinum Hexaemeri sacri auctorem, cuius iam meminimus in Provincialium quos *Trobadores* appellant syllabo. Exstat Hispanica eius operis versio in *Bibliotheca Escorialensi Lit. I. Plut. II. sub n. 6.* cuius gustum sistimus:

Hi omnes *Artem* seu *Artes* exornarunt, seu interpretati sunt; Chimicæ verò Raymundi insisterunt. Plures alios Maioricenses Raymundi cives laudat Vincentius Mut, qui huic Spartæ ornanda operam suam applicuere, *Historiæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6.

186. Andreas Libavius, scribens *expositionem sinceram Lulli & Arnaldi cum scholiis*. Francofurti apud Kopffium in 8.º ut est apud Borellum in *Bibliotheca Chimica* h.

Ioannes Gerardus, *Arcanum Lullianum Ulmæ* MDCXL. in 8.º *Commentaria per brevia in Apertorium Lulli de lapide philosophico, & interpretationem Testamenti eius novissimi Tubingæ* MDCXLVIII. in 8.º teste eodem Borello (1).

CAPUT IV.

De GUNDISALVO DE HINOJOSA, eiusque Compendio historiarum Regum omnium Christianorum. De ANTONIO ANDREA ordinis Minorum, Ioannis Duns Scoti auditore; & HIERONYMO MICHAELE CARMELO Mercenariorum sodali; atque item AUFREDO CONTER Catalano Minorita. Laudantur *Scriptores de paupertate Christi & Apostolorum diversa sentientes*. De DIONYSIO GALVAON Lusitano, Bracarenfis Ecclesiæ archidiacono. De GIRALDO quodam Rei veterinariae atque accipitrariae Scriptore. De MENDO VASQUEZ DE BRITEIROS Lusitano, Cisterciensi monacho, eiusque historia.

RAY-

*El seteno dia fue santificado
Por razon que todo era ya acabado.
E mandó que folgasse toda criatura
De las que fueron hechas á su santa figura &c.
E si quisieres saber el mi nombre abierto
Sepas que Mose Azan me llaman por cierto,
Vecino de Tarraga un pequeño Lugar
Et de mui nobles gentes & omes de prestar.
Et es noble Lugar ordenado e puesto
Et poblado de mucho ome limpio e honesto &c.
Mise autem non proprium, id est Moysis nomen Hebræis familiare, sed ingenuitatis seu nobilitatis, sive etiam gradus aut officii Ecclesiastici notio, quasi prænomen est, Catalanis ac Valentinis usitata; ne quis appellam auctorem nostrum putet; cum è contrario christianum eum fuisse postrema operis strophe satis indicet:*

*Virgen MARIA sancta digna gloriosa
En los cielos y en la tierra Reyna coronada
Tu sei con tu Fijo de mi buena Abogada
Pues eres su Madre, su Fija, & su Esposa.*
ITEM Ioannem Episcopum Carthaginensem cuius extant *Constitutiones in Synodo Diocesana Carthaginensi Murciæ celebrata XVI. Cal. Decembris MCCCXXX.* in codice Escorialensi *Lit. I. Plut. II. n. 9.* ITEM Petrum Abad eiusdem Sedis Episcopum, auctorem *Constitutionum editarum in Synodo Carthaginensi Murciæ habita XXVII. Novembris MCCCXXXI.* In eodem codice & numero.

Pag. 136.

Pag. 242.

RAYMUNDO MONTANER egregio milite, & historiæ ævi sui auctore; & EXIMINO PETRI SALANOVA, Iustitia (ut vocant) Aragoniæ regni, atque eius Observantiarum doctissimo opere; GEORGIO item IAFER Aragoniæ Vicecancellario, fororum glossatore. De GOFREDO DE BIURE Tarraconensi canonico; deque RAYMUNDO ALBERTI Mercenariorum præfæto generali, SANCIO DE ULL Carmelita Episcopo Albarraciniensi, & DIDACO REGIDIO, eiusdem instituti. De GUILIELMO DE RUBIONE Minorum ordinis. IOANNEM DE ARAGONIA, Iacobi II. filium, Toletanumque Archiepiscopum conciones scripsisse. ALVARI PELAGII Franciscani muneris, & erga Ecclesiam merita. Eius De planctu Ecclesiæ opus celeberrimum laudatur, aliaque. De ALPHONSI BURGENSIS ex Hebræo Christiani libro Bellorum Domini, Hebræo & Hispano. D. Iulius Bartoloccius Cisterciensis Magnæ bibliothecæ Rabbinicæ auctor, laudatur. De IACOBO DE MONTE-IUDAICO, sive DE MONT-IUÏ, Usaticorum, uti appellant, Barcinonensium glossatore, & ANONYMO Aragoniæ chronographo. Forjanis est PETRUS MARSILIUS monachus Pinnatensis. IOANNEM VALLISOLETANUM ex Hebræo conversum, De concordia legum scripsisse, cuius operis singularia quedam ex Fortalitio Fidei annotantur.

187. **D.** GUNDISALVUS DE HINOJOSA, cuius parentes Ioannem Diazium de Hinojosa & Maiorem Alvari laudat in Genealogico suo opere D. Petrus Comes Barcelensis Portugalliæ Infans, circa ann. MCCCXIII. creatus Burgensis Episcopus, gavifus fuisse dicitur eo munere usque ad MCCCXIX. quo in Sede sua diem obiit. Fertur is elucubrâsse Compendium seu Abbreviationem (ita forsan appellavit) historiæ Regum omnium Christianorum, ad suum quo vixit tempus: quam Hieronymus Surita notam habuit; siquidem in prologo ad emendationes & animadversiones à se factas ad historiæ Regum Castellæ Petri, Henrici, & Ioannis à Petro Lupi de Ayala conscriptam, huius Breviarii meminit (1).

188. ANTONIUS ANDREAS, ex provincia Aragoniæ Franciscanorum, qui inter Ioannis Duns Scoti auditores cum Ioanne Bassolio, Francisco Maironio, Alvaro Pelagio nostro, Gualtero Burleo, Guiljelmo

(1) Existit in Bibliotheca Comitum-Ducis Olivariensis: in cuius catalogo T. I. pag. 190. inter Latina manuscripta Lit. G. legitur: Gundisalvi à Finojosa Burgensis Episcopi Chronica ab initio mundi ad Alfonso XI Regem Castellæ, cuius tempore floruit. Fol. membran. cas. 19. n. 1. Existat item in

Ochamo, Ioanne de Ianduno, Scriptoribus his omnibus, aliisque, vulgò enumeratur, Fidelissimum sui magistri sectatorem, doctoremque (ut nuncupare amavit hæc ætas eius) dulcissimum, Wadingus in Annalibus huiusce ordinis vocat^k, eidem sequentia in De Scriptoribus adscribens opera:

189. I. Commentarios in artem veterem Aristotelis, scilicet in Isagogen Porphyrii, prædicamenta, & postprædicamenta Aristotelis. Incipit: Gyrum cæli circui soli. Prodiit in folio, existatque in Barberina bibliotheca.

190. II. In libros sex principiorum Gilberti Porretani. Incipit: Sumens reliquias dedit eis. Gilbertus Porretanus hic Pictaviensis Episcopus sub Eugenio III. Papa, & Friderico I. Imperatore. De quo multis agit Otto Frisingensis lib. 1. De gestis Friderici cap. 46. & sequentibus, alia inter theologica, librum hunc sex principiorum, sive supplementum Categoriarum Aristotelis, scripsit.

191. III. In libros Peri-hermenias Aristotelis. Incipit: Tu ergo Balthassar interpretationes narra.

192. IV. In librum divisionum Boethii. Incipit: Qui dividit mare rubrum in divisiones. Omnes hi Venetiis simul uno volumine anno MCDLXXX. ex officina Octaviani Scoti, anno MDIX. ex Simonis de Lucre, anno tandem MDXVII. è Lucæ Antonii Iuntæ, in folio semper, prodierunt.

193. V. In octo libros physicorum.

194. VI. In XII. libros metaphysicæ. Incipit & hic commentarius: Cæli gyrum circui soli, qui ab nonnullis existimatur non huius, sed Ioannis Scoti præceptoris esse. Laudat tamen Lucas Wadingus Anonymi Franciscani vetustioris mss. commentarios ad istud opus, quod quidem auctor Antonio Andree adscribit. Editum quidem fuit primùm Venetiis ab Octaviano Scoto anno MDXIII. in folio; & anno sequenti bis ibidem à Georgio Arrivabenio, correctum quidem operâ Fratris Angeli Lucidi Firmani, & à Gregorio de Gregoriis; correctum quoque industriâ Fr. Francisci de Valentia provinciæ Genuensis, quam utramque editionem habere se aiebat Wadingus.

195. VII. In quatuor libros Sententiarum. Incipit: Circa prologum primi Sententiarum. Opus quidem valdè doctum

(Wadingus) Escorialensi Lit. p. Plut. I. n. 4. (T. III. p. 54.) codex ipse quo Surita usus fuit: quod ipsius manus, optimè mihi cognita, sub operis initium edocet. In eius fine habetur: Breve de Alfonso XI. Castellæ Rege Chronicon, mutilum.

^k Tomo 2. ann. MCCCVIII. num. 61.

Tom. 1. lib. cap. 38.

(Wadingus ait) quod cum diu latuisset, Fr. Constantius Cardinalis Sarnanus Minorita, è tenebris erutum atque expolium, & locupletibus indicibus, atque ad marginem annotationibus illustratum, emisit Venetiis apud Damianum Zenarium anno MDLXXII. quod & prodiit iterum MDLXXVIII. Cardinalis iam dictus Sarnanus ita de Antonii nostri, & horum commentariorum doctrina, censet. Denique ut huius libri commoda uno verbo (inquit) absolvam, tanta claritatis & facilitatis laude (quod præcipuè mireris in subtili doctrina) omnia pertractavit: ut dubio procul clarissimam faciem Scoti præ subtilitate obscurissimis scriptis adhibuerit, ut horum librorum adminiculo nemo iam possit dubitare, quin nullo negotio difficillimum doctorem facillimum habet. Hæc Sarnanus.

196. Floruit circa annum MCCCXX. cum Scotus magister MCCCVIII. è vita migraverit. Laudant Possevinus, Miræus, Bellarminus, Labbeus, Vincentius Blacus in Historia Aragon. qui monet ignorari nunc, cuiusnam urbis, cuiusve religiose domus alumnus fuerit (1).

197. In ordine Deiparæ Virginis, de Mercede dicto, eorum qui captivos ex Instituto à Mauris redimunt, floruit sanctitate vitæ ac literarum merito HIERONYMUS MICHAEL CARMELLUS, quem ex solo cognomine, ut in more gentis est, FR. CARMELL vulgò audiebat, in Aragonia natus. Scripsit his in Canticum Cantorum commentaria: quibus cum incumberet, & in eo capitis quarti versiculo quo totam pulchram & absque macula sponsam suam facer sponsus celebrat versaretur: sanctissimam Deiparam, cui tribuebat eas laudes, vivus & videns coram adorasse dicitur. Quod sibi indigno servo exhibitum tanti pretii beneficium posteris testatum volens: ad oram ipsius commentarii propria manu adnotavit, quod etiam num legitur: verè pulchra est nimis; nam & egomet hisce vidi oculis. Auctores rei habeo Philip-pum Guimeranum in Historia vernacula Domus Podii Valentini regni, Alphonsum Ramonem in Hist. ordinis Mercenariorum. Existare verò his versibus exscriptum Barcinone Carmelli sepulcrum refert oculatus testis Petrus à S. Cæcilio in libro ms. De Scriptoribus sui ordinis Mercenariorum. Hic dormit Carmell Hieronymus Michael ille, Virgineisque precibus expectat resurgere felix. Claruisse refertur circa annum MCCCXXII.

198. Huius temporis Scriptoribus an-

(1) Exstant eius Questiones metaphysicæ in Bibliotheca Escorialensi, Lit. g. Plut. III. n. 25. (T. II.

numerari debet FR. AUFREDUS GONTERUS, vulgò ut credimus, GONTER, Catalanus, ordinis Minorum, & Barcinone lector. Ita enim appellatur in opusculo seu scripto quodam, quod eius notatur nomine, inter alia diversorum eiusdem familiæ tam literis quàm dignitate spectatissimorum hominum, qui in controversia sub Ioanne XXII. Papa circa annum MCCCXXII. suscitata De paupertate Christi & Apostolorum, sententiam suam in literas retulerunt. Quæ quidem in codice Vaticanæ bibliothecæ num. 3740. signato, nescio cuius operâ collecta, leguntur. Cuius codicis specimen è summario quod præponitur dare hic non inutile existimamus. Hi sunt (ait) qui scripserunt in questione de bonis & usu Christi & Apostolorum secundum ordinationem libri. Prima Pars Dom. Vitalis Cardinalis Albanensis 1. quæstio proposita, & idem addit secundo: Ego frater Vitalis &c. Idem addit tertio: Sed adhuc. Hic est Vitalis, seu Ioannes Vitalis à Furno creatus Cardinalis à Clemente V. anno MCCCXXII. qui obiit MCCCXXVI. de quo videnda historia ultimò edita Pontificum & Cardinalium^m: falsò contributus à non nemineⁿ Hispanis Scriptoribus, ut suo loco notabimus.

199. Sequitur in Vaticano codice: Dom. Bertrandus de Turre Cardinalis. Queritur utrum sit hereticum, &c. Creatus hic à Ioanne XXII. Cardinalis anno MCCCXX. qui post decem annos vitæ deceffit, ut habetur in eadem Historia Pontificia^o, ubi & inter alia eius opera tractatus hic De paupertate Christi & Apostolorum laudatur. Dominus Arnaldus Roiardi Archiepiscopus Salernitanus: Utrum asserere &c. Ferdinandus Ughellus vocat^p Arnaldum Raiardum, sive Romaiardum, creatum præfulem huius Ecclesiæ anno MCCCXXI. Sequitur noster Hispanus: Frater Aufredus Lector Barcinonensis: Salvator noster &c. Deinde alii. Fr. Monaldus Archiepiscopus Beneventanus: Ego frater Monaldus. Prædicti omnes ordinis Minorum ad eandem conclusionem intendunt: videlicet, quòd Christus & Apostoli nihil habuerunt in proprio vel communi. Secunda pars. Deinde sequitur in libro quædam brevis resumptio dominorum Vitalis & Bertrandi Cardinalium prædictorum; necnon Archiepiscopi Salernitani, Capensis, Ulixbonensis, Pacensis, & Rigensis Episcoporum, ac Magistri Fratrum Minorum. Qui tamen dictam resumptionem ordinarunt, non reperitur in

^m Tomo 2. in 3. creatione Clem. V. col. 385.

ⁿ Petro de Alva in Militia Conceptionis.

^o Eodem tomo 2. col. 415. in 3. creatione Ioannis XXII.

^p Italia sacra tomo 7. col. 614.

p. 33.) in codice sæculi XV. qui fuit olim M. Danduli, ut in eodem notatur.

rubrica. Tertia pars. Illi qui contrariam conclusionem intendunt, sunt qui sequuntur. Succeditque catalogus Cardinalium XIV. Prælatorum XXII. in quorum numero est *Fernandus Episcopus Portugalensis*, & Magistrorum variorum ordinum v. & tandem *Determinatio Parisiensis data per dominum Cardinalem Viennensem. Queritur utrum Christus &c.* Hic necessario est Simon de Archiac Cardinalis, tit. S. Priscæ, creatus Viennensis Archiepiscopus anno MCCCXIX. ut constat ex *Gallie Christiana* auctoribus.

* Tomo 1. pag. 807.

200. Quod attinet ad Aufredum nostrum sic legitur loco suo: *Dista Fr. Aufredi Gonteri Lectoris Barcinone ad informationem Minorum contra sequaces Magistri Guilielmi de Sancto-amore*: quæ quidem extenduntur per 23. chartæ folia. De hac re magnaque controversia, cui initium olim dederat prædictus Guilielmus contra mendicantes omnes, posterique Minorum aliqui quos Fratricellorum nomine vocavit Romana censura, cum Michaelæ Cæsente Generali eorum Ministro: eadem ferè viâ contra religiones alias obstinatè propugnauerunt, sentientes Christum Dominum atque eius Apostolos nullum dominium, neque quantum ad mobilia, neque quantum ad immobilia, neque in comuni, neque in particulari, habuisse: Nicolai III. Papæ auctoritate se tuentes;

* In cap. Exit 3. De V. S. in 6.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur codex chartaceus exeunte, ut videtur, XIV. sæculo exaratus, forma quarta, foliis 196. constans, Hispanicè inscriptus: *De Albeiteria seu De re veterinaria*: in cuius folio 2. pag. 1. habetur hæc rubrica: *El comienço de Fray Bernaldo Portugues*; & continet: *Pues assí es. En el nombre del que fizo todo esto* (scilicet terramque de quibus præfatus fuerat) *Yo Fray Bernaldo Portugues. Comiença esta obrecilla a servicio de Dios e rruego de un mi hermano que me lo ha rrogado &c.* Et post pauca item è minio: *ALBEYTERIA. E aqui comiençan los siete libros del arte de la ciencia de Albeiteria. Libro primero &c.* Finiunt libri septem folio 100. quo loco pergit auctor: *Hasta ahora he tratado de la anatomia segun creo tan largamente que deyo de se falla por tal via oy por su punto assí como lo has visto: assí que en todos los libros de Albeiteria dudo si se hallará de tal guisa: ahora razon es que seas esaminado. Et pergit dialogístico more de iis de quibus in septem libris egerat rogans & respondens. Atque hæc tenet de re veterinaria. Fucritne autem hic quode Noster agit *Giraldus*? Pergit dein folio eiusdem codicis 133. pag. 1. quo loco habetur hæc rubrica: *Aqui comiençan las yerbas provechosas a salud. Flor de las yerbas*; cum herbarum copioso indice, adiectis singularum nominibus tum Hispanicis, tum etiam Latinis, Græcis, atque Arabicis usque ad folium 148. p. 2. quo loco habetur *Flos chirurgie* quem composuit *Maestre Fernando de Cordoba*. In fine fol. 196. p. 1. *Aqui se acaba el mui nota-**

cum verus sensus Nicolai fuerit à Ioanne declaratus, eundem Dominum nostrum & Apostolos quantum ad immobilia, tam in communi quàm singulares nullo, quantum autem ad mobilia proprio dominio fuisse usos: agit, inquam, multis continuator Baronii doctissimus, gesta huius temporis in *Annalibus* memorans. Qui adiungit, Minores illos suprà memoratos qui contra senserant, declarationi Sedis Apostolicæ ex animo acquievissè. Meminit certè huius codicis Raynaldus, quem nos in *Vaticana* vidimus, indeque suprà posita desumimus.

201. DIONYSIUS GALVAON Lusitanus, Bracarensis Ecclesiæ archidiaconus iussu Dionysii Portugalliæ Regis, qui xxv. anno huius sæculi ad superos abiit, partem aliquam Gastonis Fuxii operum in vernaculam huius regni vertissè linguam dicitur, Georgio Cardoso si credimus, in schedis ad *Bibliothecam Lusitanam* quas nos vidimus testimonium ferenti. Gastonis tamen Fuxii unicum laudatum opus novimus *De canibus & accipitribus*, Gallicum, ut par est credere.

202. Eiusdem Regis præcepto obsequutus GIRALDUS quidam, scripsit librum *De albeiteria y volateria*, hoc est, veterinariæ artis & accipitrariæ, quam vidit ms. in folio idem Georgius Cardosus, inque schedis laudatis annotatum reliquit (1). Ad

ble libro de Cirugia el qual acabó un hombre que no quiso decir su nombre: por quanto se fizo adabrado por no lo pagar segun merece. A Domingo benedictur. In civitate Toletana acabóse en el nombre de Jesu Christo &c. ITEM in Escorialensi Bibliotheca Lit. b. Plut. IV. n. 31. (T. I. p. 250.) habetur: *Anonymi Hispani codex membranaceus sæculi, ut videtur, XIV. inscriptus De arte veterinaria, seu: De signis & equorum coloribus: de cura circa eos adhibenda: deque eorum morbis & medicamentis, cum figuris frenorum quibus pro diversa eorum indole regi; atque instrumentorum quibus curari, lunulisque ferreis in unguis muniri oportet. Incipit: Porque los Reyes & los Principes & los altos Señores han a defender & a conquistar las tierras: tengo que ninguna cosa non les puede ser tan noble ni tan a prò pora ellos como los caballos: porque con ellos han a defender & a ganar: è sin ellos non lo podrian facer: ordeno este libro a servicio de Dios è de los Señores & a prò de los que oyeren que es de fecho de los caballos: Et la primera cosa que tengo en que debe hablar, como quier que es poco mi entendimiento, es en fecho de las enfrenaduras: è de las facciones que los caballos debent aver pora ser buenos & a delecto & a servicio de los Señores: quales pora correr por costadas & quales pora arenales & por otros logares blancos: & quales pora axaral, è por otra espesura qualesquier, è quales por aguachales & quales non &c.*

* Extrav. Joannis XXII. De V. S. cap. 3. & seqq.

* Raynaldus tomo 15. ad ann. mcccxxv. num. 51. & seqq. & ann. mcccxxiii. n. 38. & seqq. Anno mcccxxiii. n. 62.

* Raphael Corvea in nota marginali ad Hist. Bernar. Deslot lib. 3. fol. 189. & 198.

* Surita lib. 6. *Annal. Aragon.* c. 7. *Monada Expedition de Catalanes y Aragon.* cap. 48. * Surita d. lib. 6. cap. 13.

203. Ad idem Dionysii Regis tempus Lusitani referunt MENDI VASQUEZ DE BRITTEIROS Cisterciensis monachi memoriam; eique historica quædam Latinè exarata fragmenta adiudicant, si Georgius Cardosus in iisdem schedis non fallit.

204. RAYMUNDUS MONTANER*, Peraladæ in Catalonia ex Ioanne parente natus, strenuus fuit superioris sine sæculi atque huius initio miles ac belli dux, & in emerita senectute accuratus historiarum Scriptor. Undecim annorum puer sese militiæ addixit, ab ea ætate Petri Magni, atque eius filiorum Alphonsi III. & Iacobi II. Aragoniæ, Fridericique amborum fratris, Siciliæ, Regum castra secutus: nunquam non in bellorum congressibus, quotquot auspiciis ductuve horum facta sunt ducibus suis probata operâ. Interfuit (quod ipsimet referenti credimus) triginta duobus terrâ marique commissis præliis. Sæpe captus, carceribus inclusus, multisque arumnis maceratus fuit. In expeditione illa præcipuæ celebritatis Aragonensium & Catalanorum, qui sub Friderico Siciliæ Rege olim meruerant, quietisque impatientes & gloriæ cupidi, pacato iam Siculo bello in Oriente Græcorum Imperatori Andronico Palæologo ægrè sese adversus Turcarum vim tuenti opem & auxilium præstituri, classè vecti sunt, diuque ibi etiam cum ingratis amicis gesto bello victoriam ferè semper pauci ab innumeris reportarunt: Raymundus magna pars fuit. Gallipolim Thraciæ urbem anno MCCCVIII. ab impressione Genuensium, dum in Oriente adhuc versaretur; Meningem Africæ insulam (*los Gerves*, aut *Gelves* vulgò) à Maurorum exercitu Friderici Regis Siciliæ auspiciis anno MCCCXIII. præfectus servavit.

205. In Hispaniam reversus, Valentia, unde uxorem duxerat, civis mansit; sexagintaque iam annis natus rerum tempore suo ab Aragoniæ gestarum Regibus, & ab eorum subditis historiam anno sæculi xxv. aliàs xxxv. scribere aggressus fuit: quod & summa fide auctoritate, hoc est, à se visorum enarrator, fecit, vernaculâ gentis linguâ, qua sic titulus concipitur: *Chronica, è descriptiò dels fets & hazanyes del inclit Rey D. Jaume primer, Rey de Aragón, de Mallorca, e de Valencia, e de molts de sos descendents*: quæ edita fuit Valentia typis viduæ Ioannis Mey MDLVIII. in folio, indeque Barcinone MDLXII. in folio (1). Hanc nescio quis in sermonem *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Utraque Lemosina editio nobis cum hæc scribitur ad manum est MS. in Regia Bibliotheca Matritensi.

Hispanum conversam Barcinone etiam prodire fecit anno MDXCV. in folio. Ms. fuit in bibliotheca Comitum Ducis de Olivares. Nescio autem deferendane sit fides asserenti non nemini ac pro se laudanti Montanerii librum *De los linages de Cataluña*; cum vix illius temporis quo vixit Montanerius hocce studium videatur. Meminit sæpe huius viri cum laude Hieronymus Surita lib. 6. *Annal. Aragonie* cap. 6. 13. & 19. & lib. 7. cap. 1. Gaspar Escolanus in *Historia Valentina* lib. 7. cap. 3. D. Franciscus de Moncada Osonæ Comes in libro *Expedicion de Catalanes y Aragon.* *ses contra Turcos y Griegos*, passim.

206. Iisdem Aragoniæ Regibus Iacobo I. Alphonso III. & Iacobo II. æqualis, & lumen (Hieronymi Blancæ verbis) a, & ornamentum Aragonensis fuit reipublicæ, EXIMINUS PETRI SALANOVA, anno retroacti sæculi quarto supra nonagesimum ob insignem patrii Iuris, totiusque antiquitatis peritiam, animi virtutem, dotisque innocentia, integritatis, seriæque benignitatis, quæ hominem gerendæ reipublicæ in primis idoneum constituunt, ad munus istius regni maximum, *Iustitiæ Aragonum* quod audit, exaltatus. Quod quidem summa omnium ordinum laude in summa principis sui Iacobi II. gratia & existimatione diu gessit. Nulla enim successoris mentio ante annum MCCCXXV. reperitur monumentis signata: quæ quidem ante oculos habuit Hieronymus iam laudatus Blancas vir diligentissimus, atque doctissimus, ab altero Hieronymo Surita nempe aliquantulum in assignando huius Salanovæ magistratus tempore discedens; videndus ipse omnino b, totus in summi atque omnium monumentorum genere sacratæ memoriæ viri laudes effusus.

207. *Ab eo autem* (ait de lucubracionibus Eximini loquens) *quod ille tum diuturna observatione notasset, tum notata ab aliis qua diffusa & dissipata erant coegisset in genera, Observantiæ Salanovæ dictæ sunt: cuiusmodi* (ait) *satis multa exempla protulimus, dum locum illum de antiqua Ricorum-hominum dignitate tractavimus; itidemque responsa, ex iis quæ exstant, nonnulla, Iacobo Regi II. de publico iure sciſcitanti data. Iterum ipse, neque minùs dignè, de eximio Iustitiæ apice alibi tractans: magnus ille, clarus & præstant Eximius Petri Salanova, Ioannis Zapata successor, nomine ac memoriâ dignissimus vir. Qui, ut Marcus ille Varro Romanæ*

* In Aragon. rer. comm. infra iterum laudandis.

b In laudatis Commentarii rer. Aragon. sub tit. *Iustitiæ Aragonum* §. 29. quæ in *Hist. Illustratæ* corpore est tomi 3. pag. 802.

c Pag. scilicet 729. eiusdem corporis.

Hispanam M.S. de qua Noster mox, in catalogis Bibliothecæ Comitum-Ducis Olivariensis frustra quærivimus.

antiquitatis, sic ipse nostra diligentissimus investigator fuit; earumque rerum scientiam quæ apud nos solo usu constabant, à maioribus acceptam, auctamque per sese pluribus quam antea, ac illustrioribus literis explicavit. Eas autem, quod ab ipso collectæ fuerint, Salanovæ observantias appellamus. Hæc ille.

208. Manu quidem exaratas oportet eas per manus curiosorum currere, aut in archivis asservari: quarum editionis non ullam reperimus mentionem habitam. De genere autem scriptionis nec idem dissimulat^d, accurata esse omnia, & quamvis exilia & sine apparatu, ordinem tamen habere ac firmitatem. *Leges* idem noster regni veteres, quæ vernaculo gentis ser-

(1) Diverfus ab *Eximino Petri Salanova*, eiusque fortassis filius fuerit, *Joannes Eximius* (id est *Eximini*) de *Salanova Licentiat* in *Legibus*, idemque scriptor *Notarum super Foris Regni Valentie*, de quo mox. Antiqui *Observantiarum, Legumque & Fororum Aragonie* Glossatores atque illustratores fuerunt *Joannes Petrus de Patos, Jacobus Hospitalis, Petrus Naja, Martinus Pertusa, Joannes Antichius Bages, Joannes del Rio, Martinus de Larraga, Ibandus de Bardaxi*, & Recentiores alii, videndi apud *Franckenau Sac. Themid. Hisp. sect. VIII. à n. 1.* è quibus unus & alter nobis suo loco recurret.

(2) *Guillelmum* rectius *Valentini Bibliographi Rodriguezius & Ximenes* vocant, inde ducto, ut putamus, errore, quod eius nomen initiali tantum litera G. designatum vidisset alicubi Noster: quod non tanti est. Illud gravius quod hunc *Guillelmum* Iacobi II. Aragonum Regis (qui ab anno MCCXCI. ad MCCXXXVII. regnum obtinuit) *Vicecancellarium Fororum Valentie Glossatorem* vocet: *Franciscum* videlicet *Hieronymum Leonem* secutus, qui prior id falso existimavit, *T. I. decis. 4. n. 35.* Bini igitur, immo terni ex mea coniectura, cognominis *Guillelmi Iafferi*, ex eadem, ut credere pronum est, gente ac stirpe, distinguendi sunt, ut nodus hic expediatur, nimirum: *primus* sive antiquior omnium, qui ad annum MCCXCVIII. *Iudex Curie Aragonum Regis* audit (*Cod. Privil. Regn. Val. ibid. 1515. edito, fol. 140. pag. 1. col. 1.*); & ad annum MCCXCIX. *Consiliarius Regius*, Iacobi videlicet II. (*cod. cod. fol. 50. pag. 1. col. 1.*); & ad MCCXV. *Legum Doctor, Iudex Curie Regie* (*fol. 157. p. 1. col. 2. in fin.*); ac demum ad annum MCCXXII. *eiusdem Regis Iacobi Vicecancellarius* (*fol. 73. p. 2. col. 1. in fin.*): cuius *Guillelmi*, si quid in leges patrias seu Foros Valentie edidit, nihil ætatem tulisse credimus: *secundus*, qui ad annum MCCXLII. in comitiis Valentie prid. Cal. Ian. celebratis signum apponit *Guillelmi de Iaffero nomine Legum Doctorum* (*For. ant. Regn. Val. typ. editi, absque folior. notat. int. Foros Petri II.*); atque ut ex eiusdem scriptis elicitur, Bononiæ sub Iacobo de Bellovisu, quem *Dominum suum* alicubi vocat, in Iuris studio meruit; demumque in Patria circa annum, ut creditur, MCCCL. Latine elucubravit: *Notas super Foris Regni Valentie*, Iacobi nimirum I. unoque & altero *Alfonsi II.* & præterea: *Commentarium in Leges Iuris Romani*; patrio autem *Lemosino sermone: Declaraciones de duptes sobre los Furs nous,*

mone dictatæ fuerant, Latino reddidit, è Regis regni que consensione, uti idem *Blancas* refert^e. Meminit quoque *Salanova* *Surita* lib. 5. *Annal. Aragonie* cap. 8. & lib. 6. cap. 31 (1).

209. Huiusmet Regis Iacobi II. Aragonie Vice-cancellarius fuit *GEORGIUS JAFER*, quem in regno Valentie natum *Gaspar Escolanus* monuit^f; quemque hoc munere functum fuisse ex privilegio quodam eiusdem Regis constat, uti docet *Franciscus Hieronymus Leonius* decisione quarta libri primi suarum *Aragonie regni decisionum. Glossas* hic scripsisse dicitur ad *Foros sive leges Valentini sui regni* (2).

210. Circa hæc tempora vixit *GOFREDUS* (vulgò *JOFRE*) *DE BIURE*, doctor Iuris

fetes (ut fert earum titulus) per *Micèr Guillem Jaffer*: tertius denique, qui *Ximeno* teste, *T. I. Biblioth. Val. pag. 16.* è Valentie urbis Tabulariis, anno MCCCLXXXVIII. & rursum MCCXCXV. *Iurati* (id est, alterius ex eiusdem urbis *Rectoribus*) munus sortitus fuit; ipsiusque urbis nomine ad comitia sub *Ioanne I. Rege* Calendis Decembris MCCCLXXXIX. Montifone habita Legatus.

Quando autem de *Ioanne Eximio de Salanova* ac de *Guillelmo Iaffero* Fororum Regni Valentie Glossatoribus nonnulla præmissimus, reliquos, præsertim è Valentinis nostris, qui idem studium cum laude consecere, silentio præterire religio fuit. Primo autem, omnium loco nominandus venit *Albertus de Alauanya* (*Nalbert d' Alauanya*), qui inclinante sæculo XIII. floruit, *Glossasque ad Foros Regni Valentie* scripsit, quas *Guillelmus Iafferus secundus* commentariis illustravit; & *Arnaldus Ioannes* (*Arnau Ioan*) sub expresso auctoris nomine laudat, ad *Forum: Dehim que si môr. Rubr. de Instat*; subscribitque: *Albertus in Legibus Magister* sententiæ à *Iacobo I. Aragonie Rege*, anno MCCCLXVIII. *quatre dies à la desexida del mes de Abril*, super decimis & primitiis Regni Valentini late, quæ exstat in fine antiqui Fororum Valentie codicis: *Nalbert d' Alauanya maestre en leys. ITEM, Petrus de Villarrasa*, ad annum MCCCVIII. Regie Iacobi II. curiæ *Iudex*, eiusdemque ad *Florentinos, Lucenses & Senenses Legatus* (apud *Zuritam, V. Annal. 72. Escolanum, VII. c. 24. n. 8. & alios*); & *Fororum Iacobi I. Regis Glossator. ITEM Petrus Calbèt*, cuius ad annum MCCCLXXXIX. exstat memoria in veteri Privilegiorum Valentie codice *fol. LXXXII. pag. 2. col. 1.* ibi: *Petrus Calbèt Iurisperitus*; & in comitiis eodem anno Valentie sub *Alfonsi I. Rege* habitis, in quorum initio legitur: *En Père Calbèt*; atque in eius *Glossas super Foris Valentie* *Guillelmus Iafferus* commentaria scripsisse fertur. *ITEM Arnaldus de Moraria* (*Arnau de Morera*) quem Noster ad incerti temporis Scriptores reuocat (*infra in eorum Elencho*); & *Catalanum, Consuetudinumque* eius Principatus illustratorem facit; cum re ipsa *Valentinus* fuerit, & *Petri II. alias IV. Aragonum Regis Vicecancellarius*, idemque *Fororum Regni Valentie* circa annum MCCCLV. *Glossator*: cuius cum *eximia laude Zurita, VIII. Annal. cap. 5. Abarca T. II. in Petro II. c. 4. n. 1.* & alii meminere. Atque hi omnes *Guillelmum Iafferus*, cuius occasione de iisdem agimus, præcisè re; nunc autem de *lynchris* ac recentioribus nonnulla bre-

^e Idem Blancas pag. 73.

^f Lib. 5. Huius regni Valentie cap. ultimo 10.

ris opinatissimus, canonicus & archidiaconus *S. Fructuosi Sedis Tarraconensis*: qui ad *constitutiones* huius Ecclesie commentaria edidit, *Ioanni Archiepiscopo* idemque *Patriarchæ Alexandrino*, idibus Junii anno MCCCLXXXVIII. quod ex operis initio constat, nuncupata. Exstitit olim in bibliotheca *Antonii Augustini* eiusdem Ecclesie antistitis clarissimi manu exaratum opus cum hac inscriptione: *Scholias & glossæ in constitutiones aliquot provinciales ad Ioannem Episcopum* (1). Refertur quoque ad eadem constitutiones *PETRUS* eiusdem cognominis *DE BIURE* nonnihil lubricationum dedisse; nisi error sit in nomine.

211. *RAYMUNDUS ALBERTUS* (vulgò *ALBERT*) *Barcinonensis*, clarus natalibus, *Alberti Romeu Catalani Artaldæque* à *Pueyo Aragonensis filius*, præfectus generalis *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

brevis addenda; ac primus omnium occurrit *Arnaldus Ioannes* (*Arnau Ioan*) cuius ad annum MCCCLI. exstat mentio in veteri Privilegiorum Valentie codice *fol. CXX. pag. 1. col. 2.* ibi: *Arnaldo Ioannis Legum Doctori Iudici per Nos* (inquit *Petrus II.*) *deputato*; & *fol. 126. pag. 1. col. 2. Micèr Arnau Ioan doctor en leys*; atque ad annum MCCCLVIII. in comitiis XX. die Febr. Valentie habitis, in quibus legitur: *Narau Ioan doctor en leys eudor del noble en ramonè de riusèch*; atque apud *Zuritam VIII. Annal. ec. 33. & 54. in fin.* quique fertur Latine scripsisse: *Notas super Foris Regni Valentie: Quodque non competat Iudici Ecclesiastico laicos corporaliter neque pecuniarie punire, aut multare ob crimen sacrilegii &c.* & patrio sermone: *Lo stil de la governació*, qui habetur in fine veteris Fororum Valentie codicis cum Latina eiusdem subscriptione: *Arnaldus Ioannes Legum Doctor. ITEM de Ioannes Eximius de Salanova* fortassis *Eximini Petri Salanova*, cuius paulo antè Noster meminit, filius. Habetur eius mentio in Codice Privilegiorum Valentie *fol. CXXXVI. pag. 2. col. 1.* ibi: *Ioanne Eximius de Salanova licentiat in legibus*; scripsisseque dicitur *Notas super Foris Regni Valentie*; ut & *Iacobus de Cavailler*, cuius vix exstat memoria. *ITEM Ianuarius Rabaça Senior* (*Genèr, sive Janèr Rabaça lo Père*) qui se perpetuo *Licentiatum in Legibus* nominat, ferturque auctor *Notarum super Foris Valentie*, & *Commentariorum super Leges Iuris Romani*. Habetur eius mentio in comitiis generalibus Valentie à *Petro II. die Martis pridie Calendas Ianuarii MCCXLII* habitis, in quorum fine legitur: *Sig. X. num. ianuarii rabacie licentiat in legibus*, idque bis; atque in aliis ab eodem *Petro Rege* itidem Valentie celebratis *XVIII. Cal. Febr. MCCXLVIII.* quibus sermone patrio subscribit: *En janèr rabaça licentiat en leys. ITEM Ianuarius Rabaça Junior* (*Genèr Rabaça lo fill*) illustratum etiam *commentarium super Foris Valentie* scriptor: qui in laudato Privilegiorum Codice *fol. CXXXVI. pag. 1. col. 2.* anno MCCCLVIII. subscribit: *Micèr ginèr rabaça licentiat en leys*; idemque, eodem anno in comitiis Valentie XX. die Februarii: *En ginèr rabaça doctor en leys*: notus aliunde *Zurita, XI. Annal. c. 72. Blancæ, Comment. pag. 239. Morlano,*

lis sacra ac religiosa familia *S. Mariae de Mercede*, à *S. Petro Nolasco* fundatore octavus; attamen primus eorum, qui regularem & sæcularem huius instituti familiam simul habuere, *Iacobo* eidem *Rege II.* eloquentiæ, pietatis, prudentiæ insignium, nomine commendatissimus.

212. Cùm Theologia is atque Ecclesiasticorum canonum solidè esset peritus, zeloque perfectionis æstuarer totus: ordinavit sodalibus suis *Breviarium, Missale, ac Cæremoniale* libros; item constitutiones, quæ quidem in generalibus anni MCCCLXXVII. comitis *Barcinonensis* promulgatæ etiam nunc observantur. *Acclamations* etiam *catholicas pro Ecclesiasticis honoribus*, sive admonitionem pro immunitate bonorum Ecclesiasticorum. *Laudantur & alii eius tractatus, De re-signatione propria voluntatis*; nec non *De*

T 2

obe-

in *prolog. Empor.* & cui non ex Historicis nostris? cum alter fuerit è *Novemviris* celeberrimi conventus *Caspensis* in quo de *Rege Aragonensibus* dando deliberatum fuit. *ITEM Ioannes Mercaderius* *Legum Doctor & Notarum super Foris Valentie* scriptor: cuius ad annum MCCCLXIII. exstat mentio in Codice Privilegiorum, in *Ferdinando I. fol. CLXXI. pag. 2. col. 1.* ibi: *Fideli nostro Ioanni Mercaderii Legum Doctori*; & in comitiis Regis *Martini Valentie* habitis *XXVIII. Septembris MCCCLIII.* in quibus legitur: *En Iohan mercader doctor sindich de la ciutat de Valencia. ITEM Dominicus Masçò* *Ioannis Aragonum Regis Vicecancellarius*, cuius hodieque exstant egregia *super Foris Valentie commentaria*; subscribit autem in comitiis ad *Regnicolas Valentinos* Montifone ab eodem Rege celebratis *prima die Decemb. MCCCLXXXIX.* sic: *D. Masçò*; atque item in *Foris Martini Regis Valentie XXIV. & XXVIII. Septemb. MCCCLIII.* in quorum omnium decretis legitur: *D. Masçò Do. Masçò*; & *Do. mas*; & *Do. ma*; & *Do*; & *Dñicus masçò*; & non raro plenis literis *Dominicus Masçò*; ter autem tantum: *Do. masçò* absque aspiratione, ut à me sædulo observatum. atque his addi etiam possent *Martinus Torresius* (*Marti de Tòrtes*) *Guillelmus Andreas* (*Guillèm Andréu*) *Dominicus Aymericus*; *Bernardus Bonafrius*; *Ioannes Alepufius*; necnon *Petrus Belluga*, cuius iam Noster intra, & *Ger. Ern. de Franckenau, Sac. Them. Hisp. arc. scè. X. n. XI.* seu potius *Ioannes Lucas Cortesius*, meminere; quique unus ex ibi memoratis, cum ante annum *Salutis* sesquimillesimum scripserit, ad pensum nostrum, id est ad *Veterem Scriptorum Hisp. in Bibliothecam* spectat. Atque ad hos omnes *Fororum Regni Valentie* Glossatores nos quasi manduxit *Cl. civis ac singularis amicus noster D. Franciscus Xaverius Borrullius* in urbe ac regno *Valentino* Regius stilibus super *Decimis* iudicandis *Præfectus*, patriæ *Historiæ, Legumque, ac Iuris* utriusque consultissimus: qui literis, immo potius ubere atque egregio benigne ad nos transmissis de his commentario, rem sane obscuram explicasse, pleneque argumentum exhaustisse visus est, è quo preste ut potuimus carpitimque hæctenus dicta desumimus.

(1) Meminit huius *Gaufredi de Biure* *Franckenau Sac. Themid. Hisp. scè. IX. n. 29.*

obedientia; aliusque ita nuncupatus: *Horæ recreationis*; tandemque *Monitiones ad orationem*. Quæ ultima vernaculo sermone ab eo conscripta suspicamur.

213. Paulo ante mortem creatus dicitur à Ioanne XXII. Papa S. R. E. Cardinalis, mirisque virtutibus tota vitâ floruisse. Decessit Valentia anno MCCCXXX. iacetque in Podii Valentina Mercenariorum domo, eiusque exuvia magna cum veneratione, utpote hominis sanctitate conspicui, asservantur: de quo latè agunt huiusce ordinis historici Franciscus Zumel, Bernardus de Vargas in *Historia ordinis Mercenariorum*: in qua & Alphonfus Ramon, & Marcus Salmeron, atque Philippus Guimerà, in *Historia laudatæ domûs Podiensis Valentinae*, Alphonfus Ciaconius *De vitis Pontificum* in 6. creatione Ioannis XXII.

214. SANCIVS DE ULL sive DE UL, ab Aragoniæ oppido huius nominis desumpto forsitan nomine: cuius incolæ cum aliis in novum castrum *El Real* dictum in confinio Navarra regni versus Sanguetam auspiciis & iussu Iacobi II. Regis ædificatum anno MCCCCL. commigravere: quod Hieronymus refert Surita lib. 5. *Annal. Aragon.* cap. 49. unde Sancivus de Ul in oppido *El Real* natum fuisse præposterè & inadvertenter Carmelitanis excidit Scriptoribus, excepto qui rem vidit deque ea movit *Speculi Carmelitici* novum Scriptorum Belgam, qui parte 5. lib. 3. de hoc agit, amico nostro P. M. Fr. Ludovico Petri à Castro coenobii S. Mariæ Transpontinae studiorum præfeto, doctrina, eruditione ac pietate nulli non in urbe commendatissimo.

215. Carmelitarum hic professus religiosum ordinem in curia Avenionensi, quæ vulgò tum Romana audiebat, sub Ioanne XXII. Poenitentiarum munus exercuit: aliis eidem Papæ à confessionibus fuisse dicitur. Albarracensis autem factus in Aragonia Episcopus Martio mense MCCCXIX. vigilanter ei præfuit muneri, eiusque iura adversus Valentinum Archiepiscopum defendit, ob causam, de qua latè agit Hieronymus Surita, lib. 6. cap. 76. Segobricensi mox Ecclesiæ datus antistes fuit. Mortuus tandem anno MCCCLVI. Avenione. Tribuuntur huic

216. *Canones pro animarum regimine & pastorum spiritualium cura*, libris duobus, qui, ut fama est, in Albarracensis Ecclesiæ archivo custodiuntur. Meminit Ioan-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianus MDCCLII. editæ auctor T. II. col. 710. huic Sanctio tribuit: *Librum de perfectione vitæ Catholicæ*,

nes Tritemius libro *De viris illustribus Carmelitis*; & Carmelitani historici, Romanus in *Elucidario huius ordinis*, Lezana in *Annalibus* eiusdem. Iacet in sacello undecim millium virginum Ecclesiæ Cathedralis Segobricensis, quod ipse vivus ædificaverat, sed nostris diebus ab alio antistite eiusdem Ecclesiæ & ordinis Anastasio Vives in honorem decessoris sui insigniter ornato (1).

217. Eius Carmelitarum ordinis Lusitanæ provinciæ præfetus, MCCCXXXV. creatus fuit DIDACUS ÆGIDIUS (vulgò GIL) qui domus Ulyssiponensis iam Prior fuerat. Qui quidem scripsisse dicitur librum *De fundatione & monumentis eiusdem ordinis*, Lusitanè, ut credimus: cuius rei adducere testem possumus Rev. P. Fr. Emanueleum à Resurrectione Lusitanum ex Reformatis S. Augustini, rerum Lusitanarum curiosissimum.

218. GUILIELMUS DE RUBIONE, civibus eius de RUBIO, ex oppido *Villafranca* regni Aragoniæ ac territorii sacri Cæsaraugustani, ordinis Minorum, circa hæc tempora celebrabatur scriptis *In quatuor libros Sententiarum commentariis*, quos duobus voluminibus edidit Parisiis Iodocus Ascensius anno MDXVII. & MDXVIII. in folio. Meminere Wadingus in *Scriptoribus ordinis Minorum*, Vincentius Blascus in *Historia Aragoniæ* tomo 1. lib. 5. cap. 40. Gonzaga *De origine & progressu eiusdem ordinis in provincia Aragoniæ*, Verderius in *Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*.

219. IOANNIS DE ARAGONIA, Iacobi Regis Aragoniæ II. tertio geniti ex Blanca Regina, *Liber concionum Evangelicarum* custoditur manu exaratus in Valentia Ecclesia: qui eò advectus fuisse ex bibliotheca Neapolitana Alphonfi V. Regis magni huiusce regni expugnatoris refertur. Abbas hic fuit Montis-Aragonis, electus inde in Toletanum antistitem circa annum MCCCXX. Huic Sedi usque ad MCCCXXVII. præfuit. Hinc translatus ad Ecclesiam Tarraconensem, quam tenuit, Alexandrino Patriarchatu per idem tempus à Papa ornatus. Obiit in oppido *Porro* dicto diocesis Cæsaraugustanæ XVIII. Augusti MCCCXXXIV. Vide sis Suritam in *Annalibus regni Aragoniæ*. Quod autem de concionum libro diximus in *Historiæ Toletanæ Ecclesiæ* parte 3. cap. 35. §. 1. Didacus de Castejon & Fonsca Turiafonensis Episcopus refert (2).

Splen. quem Ioanni XXII. obtulisse perhibet ex Andrea Schoto T. II. *Biblioth. Hisp.*

(2) Exstant huius Ioannis de Aragonia *Sermones*

Splen.

va-

* Libro 5. cap. 89. lib. 6. cap. 22. & 64. & lib. 7. cap. 21.

220. Splendidissima quidem fax dissipandæ horum temporum caligini, quæ excæcatus omnis ferè status hominum vitia palam virtutum loco amplectebatur, doctrina fuit ALVARI PELAGII Lusitanus, aliis Gallæcus hic (unde domo, ignoratur), vernaculè *Alvarus Pæz* à civibus suis appellatus^h, (Wadingo tamen, ex quibusdam monumentis Pontificiis dispensantibus circa quemdam defectum natalium, *Alvarus Pajo* seu *de Sampajo* est) ad ordinem sodalium Minorum, & provinciam S. Francisci admissus fuit Assisi à Gundisalvo de Vallebona, sive *de Valboa*, Hispano, Ministro eiusdem Generali, anno MCCCIV. quo exquisita quadam laude donato id ipse, quod dicimus, refert^h.

221. Prius Bononiæ sub optimis præceptoribus, inque his Archidiacono (uti vulgò audit) Ius canonicum perfectè didicerat: cui, nescio ubi, theologica studia primum adiunxit, atque in eodem gymnasio pileum doctoralem susceperat: cuius rei ipse meminit, dum Doctorum Bononiensium & aliorum malas eò dignitatis perveniendi artes acriter infestatur^h, & in principio magni operis *De plantu Ecclesiæ* iam laudandi. Eo tempore quo Franciscanis iam addictus vivebat, Ioannem Scotum Parisiis audire potuit, cuius discipulum vulgaris tum fama prædicat. Certè horum numero Lucas Wadingus, dum Scoti discipulos famâ clariores laudat^l, (renitente quamvis Matthæo Ferchio Scoti propugnatore) constanter, ac ne famæ derogare videatur, accenset. Neque enim nisi post quatuor annos Scotus diem suum Parisiis obiit.

222. Mansit is fortè in Gallia usque dum Michaelis Cæsenatis Ministri ordinis Generalis adversus Ioannem XXII. Papam superbæ cristas erigentis, exauctoratio Parisiis anno MCCCXXIX. in comitiis generalibus suscepta fuit: cuius temporis est

varii in Bibliotheca Regis Galliarum, T. III. pag. 242. cod. 2134. In Escorialensi habentur Eiusdem *Constitutiones editæ in Synodo Diocesana Toletana, à die XVIII. Maii MCCCXXIII.* Item: *Alie* in Concilio Provinciali Toletano XXI. Novembris MCCCXXIV. *Alie* in Synodo Diocesana apud Complutum eodem anno; ac demum *Alie* in Concilio Provinciali in eadem urbe celebrato à die XXVI. Junii MCCCXXVI. Quibus accenseri debent *Alie* in Synodo Diocesana Toletana mense Februario MCCCXXVI. celebrata, editæ à Vincentio Archidiacono Arevalensi in Ecclesia Abulensi Eiusdem Ioannis Vicario Generali. Omnia in codice *Lit. C. Plut. IV. n. 2.* (T. I. p. 306.) Apud Edm. Martenium T. IV. *Thesaur. Anecd. pag. 283.* citantur huius Ioannis Concilia Tarraconensia: *primum* anno MCCCXXIX. celebratum; item *secundum*, ac *tertium*, absque anni notatione. Alius ab hoc vi-

quædam ad Alvarum huius Pontificis epistola^m, quæ eum, licet aliàs è sinistra relatione sibi suspectum, de improbo Cæsenatis schismate laudat, & in posterum admonet in defendenda Ecclesiæ auctoritate constanter & laudabiliter perseverare. Nec dubito quin ea occasione ad curiam vocatus, iubente Pontifice, navanda huic in scriptis opera sese accinxerit. Fatetur enim *De plantu Ecclesiæ* opus cœptum à se Avenione sequenti anno MCCCXXX. qui fuit Ioannis decimus quartus, ut postea dicemus.

223. Biennio exacto Coronensis in Achaia Episcopatus titulum obtinuit. Intereaque in curia manens Poenitentiarum Papæ fuit: quod munus, *officialis in poenitentiali officio indigni* vocabulo, designat ipse toties nominatum librum absolvens. Cardinalem S. R. E. creatum fuisse percrebuit fama, cui credidè quidam ex Franciscanis^o; atque item Ludovicus Gomezius in proemio ad *Regulas Cancellariæ Apostolicæ*, ubi antiquissimum Cardinalem eumpse appellat; sed falsa ea, nullique huius temporis monumento innotens. Plane Sylvensem, id quod in comperto est, Ecclesiam Portugalliæ seu Algarbiorum regni adeptus, in patriam remeavit; nec tamen iato ibi functus est. Nam in templo S. Claræ monialium Franciscanarum Hispani, quò delatus nonnullus, ut credere par est, officii causâ fuerit, sepulturam, quæ vel hodie existat, sortitus fuit: egregiorum operum auctor, quæ iam ostendimus, & in primis laudatissimam illius

224. I. *De plantu Ecclesiæ* ad Petrum Gomezium S. R. E. Cardinalem titulo S. Praxedis: quem editiones in Gomezium Hispanum torius ordinis Ministrum Generalem absurdissimo errore transformaverunt; cum ex contextu ipso & operis principio, id quod dicimus constet. Qui quidem

detur *Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis*, cuius in Escorialensi codice seculi XVI. (qui tamen ex antiquiore videtur descriptus) *Lit. X. Plut. III. n. 17.* (T. II. pag. 457.) extant: *Vitæ ac gesta nonnullorum Summorum Pontificum*, scilicet *Leonis IX.* qui ad annum ML. ad Pontificatum assumptus fuit: *Stephani IX. Nicolai II. Alexandri II. Gregorii* (pro *Gregorii*) *VII. Paschalis II. Gelasii II. Callixti II. Honorii II. Innocentii II. Celestini II. Lucii II. Eugenii III. Anastasii IV. Hadriani IV. Alexandri III. & Gregorii IX.* Puto autem hunc non *Ioannem* sed *Iacobum Aragonium* esse, Comititis de Prades filium, Iacobi II. Aragonum Regis nepotem, S. R. E. Cardinalem titulo Sanctæ Sabinæ, & Valentinae Ecclesiæ Administratorem, de quo mox; errorem autem è solitaria initiali nominis eius litera I. enasci potuisse.

^m Apud Wadingum tom. 3. ann. MCCCXXIX. num. 8. & 9.

ⁿ Wading. an. MCCCXXII. num. 7.

^o Marianus Florentinus in *Pasticulo Chr. ordin. Minor.* lib. 4. cap. 3. 9. Gonzaga *De orig. ord. Minor.* eoque laudato Ant. Daza 4. par. *Histor. eiusd. ord.* lib. 1. cap. 12.

^p Vide Vistorell. in *Addit. ad Ciaconii Pontific. Vitæ in Ioanne XXII.*

dem fuit D. Petrus Gomez Barroso Toletanus à Ioanne XXII. Cardinalis ex Episcopo Carthaginensi anno huius sæculi xxvii. creatus. Libros duos opus continet. Primo de statu, secundo de planctu Ecclesiæ agitur; & quidem acerrimè atque doctissimè, ore verè Apostolico in publicum veluti prodire iussis, ac severissimè correptis, omnium statuum vitiis: ita ut mirum videri debeat auctori eò usque procedere licuisse in curia Pontificis & coram collegio Cardinalium defestibus lib. 2. cap. 16. id quod vix hodierna verecundia pateretur permittere. Quapropter derogare Alvarum externæ Ecclesiæ amplitudini in hoc eius *Planctu*, ut extolleret Minorum paupertatem, quodammodo voluisse, Odericus censet Raynaldus.

* In *Annalibus Eccles.* tom. 15. ad ann. mcccxxxii. p. 30.

225. Editionem vetustam & obsoletam (Ulmensem intelligo anni MCDLXXIV. (1). cuius ex Gesnero Posssevinus meminit, aut forsitan Lugdunensem anni MDXVII.) renovavit Nicolaus Tintus quidam, physicum sese appellans, apud Sansovinos typographos Venetiis anno MDLX. præfixâ nuncupatoria ad Aloisium de Toletio Petri Neapolitani quondam Proregis filium. Cuius quidem Tinti optimo iudicio, vir summus (Alvarus) & ad expellendas errorum tenebras, restituendamque veritatis lucem natus: qui in hoc opere quæcumque homines piè ac sincerè de Christiana religione sentientes diligenter querere consueverunt, omnia ita subtiliter, eruditè, disertèque persecutus est, ut quantum heroibus illis, quorum virtus exitiosa monstra id est vitia extinguebat, antiquitas debuit: tantum nos huius ingenio, industriæ, pietati debere videamur. Idem Lectorem præmonens, utilissimum esse arbitratur opus, non solum ad constituendum Christianam Rempublicam, ab hereticis labefactam propè ac convulsam, verum ad suppeditandam rationem veluti quandam doctoribus, quæ in viam rectam ceteros mortales possint deducere, concionatoribus verò ad rerum ac sententiarum silvam comparandam, omnibus denique ad vitam piè sanctèque degendam. Statimque sanctum Antoninum Archiepiscopum Florentinum ait tantum hoc fecisse, ut de ma-

(1) Exstat hæc penes me duobus voluminibus fol. charta maxima apud Ioannem Zeiner de Rutlingen; eiusque ut libri rarissimi Maittaireus meminit *Annal. Typ. T. IV. p. 332.* atque item *T. V. part. 1. pag. 34.* Exstitit quoque in Bibliotheca Ducis de la Valliere num. 1070.

(2) Totidem hæc verbis Gallicè leguntur apud Auctorem catalogi librorum Ducis de la Valliere *T. I. p. 330. num. 1070.* L' Auteur (inquit) dit à la

nibus eum nunquam dimitteret: cuius etiam aliquando summa cum auctoris laude meminit.

226. In eo tamen Tintus, ne cum eo alii decipiantur, evitandus est, quòd significare videtur scripsisse Alvarum post Concilium Constantiense, tot annis ab eius morte celebratum. Cœpit quidem hocce opus noster Avenione, Ioannis Pontificis, quem de Cadurco (hodie Cahors; inde enim erat in Gallia oriundus) vocat, anno xiv. quo tempore schisma Petri de Corbario, qui Nicolaum V. sese vocari Ludovici Bavari auspiciis faciebat, maximè viguit: quem Petrum describit ipse in dedicatione operis, quod absolvit anno MCCCXXXII. ut ipse ait in fine libri secundi, notâ istâ adiunctâ: manu propria una vice correxi & apostillarvi anno Domini MCCCXXXV. in Algarbia Portugallia; ubi sum præsul, in villa Ramra. Secundò correxi & apostillarvi in S. Iacobo de Compostella, anno Domini MCCCXL (2). Villæ nomen, fortè Arabicum, degeneravit iam, ut credimus, in quodvis aliud, de quo illius provinciæ vernacula consulenda erit geographia.

227. Magnum faceret operæ pretium, si quis recoqueret utilissimi libri, rarò venalis, editionem. Mss. codices servantur in Vaticana bibliotheca, & Ducali Urbinate, quæ Vaticanæ iam adiuncta fuit. Vidimus nos Vaticanum codicem ms. 4280. in quo descriptus est Alvari commentarius hic, satis grandem, cum effigie Papæ sedentis in throno, & Cæsaris ab eo gladium è genibus accipientis inter quosdam religiosos sodales, Franciscanum, quo fortè significatur auctor, Carmelitanum, & Benedictinum, &c. Subicitur scutum quoddam insignium quadripartitum, in cuius primo & quarto sinubus nigri duo leones super albis & rubris fasciis; in secundo autem ac tertio fasciarum rubrarum & aurearum, in medio scutulum minus, tria lilia continens, depicta visuntur. Præcedit opus hoc Francisci de Toletio in Theologia magistri archidiaconi de Artigia (de Ecija est, ut credimus, in Ecclesia Hispanensi) divisio, ordinatio, continuatio: quæ & summa quædam per rubricas in librum

Al-
fin de son ouvrage, qu'il l'a commencé en l'année 1330. & qu'il l'a corrigé & apostillé pour la seconde fois à Saint Jacques de Compostelle l'an 1340. Ramra autem, aut Ramle oppidi nomen iure Noster Arabicum esse suspicatur; cum Arabibus Ramra aut Ramla, arenam sive arenosum litus, aut agrum valeat; atque hinc Lemofinis nostris torrentes maximi Ramle; & Granatenibus Barrámla: Porta arenarum: La Puerta del arenál.

* Part. 3. lib. 8. §. 2.

* In Biblioth. Patav. ms. pag. 31.

Alvari; & postremò repertorium per alphabetum ad reverendissimum Cardinalem Firmanum (1). Hic est celebris ille Dominicus Capranica. Exstat quoque Alvari hoc opus ms. inter libros Ducis Urbini, qui in eadem Vaticana asservantur num. 953. & 954. Scripsit etiam

228. II. *Collyrium Fidei contra hereses*: quod nondum in lucem prodit. Manu tamen exaratam conservant bibliothecæ Vaticana, scilicet codd. 1129. & 2324. Patavinaque S. Ioannis in Viridario, teste Thomafino. Vidimus quoque nos aliud eius operis exemplum, ex parte chartaceis ex parte pergamenis foliis, antiquissimo caractere, ac fortè sub auctoris ipsius tempore descriptum. In fine operis ita habet: Præfens opus compositum à Fratrem Alvaro de ordine Minorum Episcopo Sylvensis, vocatur Collyrium: quòd sicut collyrium est quædam unctio facta ad facies oculorum tergendas & visum illuminandum: sic præfens liber utilis & necessarius est ad fidem illuminandam. Et istud Collyrium dividitur in sex partes principales, quarum prima pars continet sexaginta quinque hereses seu errores, qui noviter polluerunt. Secunda De erroribus qui continentur in Decretis; & primo de illis qui proponuntur xxiii. quæst. 3. cap. Quidam. Tertia De erroribus & heresibus quæ alibi in Decretis continentur, & continet xvii. errores. Quarta De erroribus qui continentur in Decretalibus; & continet xxx. errores.

229. Quinta continet in se xxvii. errores, qui ante & nunc noviter polluerunt. In his præcipuè tractat & refutat errores Thomæ Scoti cuiusdam, qui Olistipone docuit, & apprehensus, heresisque postulatus, in carcerem detrusus est. In quo adhuc eum cum hæc scriberet detineri ait, seque non semel cum eo de dogmatibus eius disputasse. Sexta pars de erroribus Græcorum, & sunt xli. errores. In fronte libri: Rerum sive heresum in eo contentarum elenchus est alphabeticus, seu tabula compilata per Fr. Petrum Dominici, in sacra pagina professorem, ord. fratrum Eremitarum S. Augustini. Liber incipit: In nomine Domini Iesu Christi, in quo vivimus, movemur, & sumus, &c. Frater Alvarus professor Minorita, Sylvensis minister, natione Hispanus, Decretorum doctor, in sacra Theologia scholasticus, gratia

(1) Exstat huius operis atque Auctoris mentio in Bibliotheca Lusitana pag. 108.

(2) Habetur Alvari Pelagii *Collyrium* in Regiæ Bibliothecæ Matritensis membranaceo sæculi XIV. codice, iisdem ipsis notionibus, eodem initio ac fine; præmissaque itidem Petri Dominici Augustiniani in Sacra Pagina Professoris tabula.

vobis, pax, & misericordia à Domino nostro Iesu Christo &c. (2)

230. III. *Apologiam pro Ioanne XXII. Papa adversus Guillelmum Ockam*. Nominatissimus hic illorum temporum Theologus doctor Minorum ordinis, Scoti discipulus, Nominalium scholæ inventor, poëta & princeps: inter alia *De potestate Papæ* eiusque auctoritate atque Imperatoris, occasione schismatis propter Ludovicum Bavarum Imperatorem fuscitati; ac *De utili dominio rerum Ecclesiasticarum* peculiare opus adversus Ioannem Papam impudenti audacia foras dedit: quod *Compendium errorum Papæ Ioannis XXII.* appellavit, quasi is in tribus Constitutionibus (nempe *Ad conditorem canonum: Cùm inter nonnullos, & Quia quorundam* (quæ sunt capita 3. 4. & 5. *De verborum significatione inter extravagantes* ut vocant *Ioannis XXII.*) circa fratrum Minorum paupertatem, dominiumque, & usum rerum Ecclesiasticarum ab eo promulgatis contra veritates catholicas multipliciter errasset. Quod quidem *Compendium* exstat volum. 2. *Monarchiæ Rom. Imperii*, Goldasti.

231. Pontificium autem scriptum seu Pontificis Apologia, ad hunc diem, ut credimus, in schedis later. Sed laudat eam Trithemius, Marcus Ulyssiponensis, Wadingus, Ludovicus Iacobus à S. Carolo. Sed Wadingus adiunxit, non tantum contra Guillelmum Ockamum, sed & contra Marsilium Patavinum apologeticum hoc scriptum opus: qui Marsilius cognomento Menandrinus, Patavii natus, schisma Ludovici & Petri Corbariensis secutus *Defensorem pacis* erroribus frequentibus, & exsecrandis plenum, sive assertorium Imperialis auctoritatis super Ecclesiasticis rebus & personis commentarium iisdem temporibus publicavit.

232. IV. *Speculum Regum*. Incipit: In nomine Domini Iesu Christi. Trithemius, Marcus Ulyssiponensis, & Wadingus.

V. In quatuor libros *Sententiarum*. Idem.

VI. *Summam theologiæ*. Quam editam Ulmæ eodem anno MCDLXXIV. quo *De planctu Ecclesiæ* libros, ait Wadingus (3). 233. In bibliotheca S. Ioannis Regum Toletanæ urbis Franciscanorum cœnobii exstat

VII. *Ser-*

(3) Absit hæc Alvari *Theologiæ summa* à Maittaire Indicibus librorum anno MCCCCLXXIV. editorum *Annal. Typogr. Part. I. (al IV.) à p. 105. ad 110. Et Tom. V. part. I. pag. 34.* atque item à Guillelmi Francisci de Bure *Notice des éditions du XV. siècle, Bibliograph instructive Tom. III. pag. 472.* inter opera eo sæculo Ulmæ edita.

* In Bibl. Pontific. lib. 2. verbo Pelagius Alvarus.

VII. Sermo (diffusus, ut Wadingus loquitur) Fr. Alvari Hispani Decretorum doctoris Episcopi Coronensis, & pœnitentiarii domini Papæ, factus in die Iovis cœna Domini in præsentia domini Papæ Ioannis XXII. In quo, ait, totum adhærere eum Ioannis opinioni circa visionem animarum, hoc est, denegatam iis ante diem iudicii; quam tamen sententiam, veluti à privato doctore defensam, Ioannes ipse in fine retractavit.

234. Anno huius sæculi tricesimo sexto in vivis erat adhuc, natu grandævus, utpote qui exeunte superiori iam vigeat, cum literis, tum inter suos dignitate, ALPHONSUS BURGENSIS aliàs DE VALLADOLID, ab alterutro horum natali loco sic appellatus, Hebræus olim sectâ indeque Christianus & Christianorum religionis propugnator. Etenim obiurato hic Iudaismo, sese vere Fidei assecram non solum vitâ, sed scriptis adversus Iudæorum errorem perfidiamque lucubrationibus docuit sacrista (Edictus) factus Vallisoletanæ Ecclesiæ. Causam suæ conversionis ipse narrat cap. 27. operis postea laudandi, mirabilem illam scilicet apparitionem crucum in Iudæorum palliis, ubiubi essent, per totum Castellæ regnum: dum in synagogas suas falsa spe suæ redemptionis à Prophetis suis falsissimis iniectâ permoti simul omnes coissent: quod anno contigit sæculi superioris nonagesimo quinto, quo Sancio Castellæ Regi Ferdinandus filius successit.

235. Ait idem se à suis consecratis uti medicum fuisse consultum super eorum curatione, quos credebant ex infirmitate aliqua vel cerebri debilitate visa ista passos: diuque ambiguum se ipsum in re fuisse; sed illuminante Deo tandem credidisse, non sine grandi miraculo hæc facta, quæ oculis ipsis vidit, & in quorum testimonii fidem cælum terramque invocat. Verba eius in Alphonso Spinæ Fortalitio Fidei lib. 3. * legi possunt. Idem auctor sæpius Alphonsum pro se adducit, præsertim ubi ex eo admonet Christianos, ut à Iudæis medicis curari se nequaquam permittant, quia lex eorum præcipit occidere Christianos. Habitæ quoque ab eo cum Iudæorum potioribus atque doctioribus Vallisoleti, ubi curia tunc erat, disputationis meminit: quâ convicit eos negantes oratione quadam sese in publicis precibus Christianis omnibus omnipotentis Dei maledictionem imprecari solere: edictum afferens eiusdem Regis Alphonso, quo iis ulteriorem huius orationis usum severè interdixit, datum in eodem municipio xxv. Februarii erâ MCCCLXXIV. qui annus est huius sæculi sextus supra tricesimum. Verba ipsa Al-

* Fol. 222. c. De signaculis crucis.
† Dict. lib. 3. fol. 119. col. 2.
fol. 131. col. 1.
fol. 167. col. 2.
fol. 193. col. 1.
* Dict. lib. 3. fol. 191. col. 2.

phonso edicti apud eundem Spinam a reperies.

236. Ad quem annum saltem extendimus Alphonso Vallisoletani vitam, cum eò res eius gestas pertigisse tam grave comprobet antiquitatis monumentum. Alphonso autem undecimus, Ferdinandi filius, Sancio nepos Castellæ Rex, ab anno eiusdem sæculi duodecimo usque ad quinquagesimum imperio præfuit. Unde corrigenda est nota numeri, quem huius emortuali anno Paulus assignavit Burgensis Episcopus, quum in *Scrutinio suo Scripturarum* ait sexaginta ante se natum annis Alphonsum obiisse. Cum enim è sepulcro eiusdem Pauli ad S. Pauli Dominicanorum Burgensium constet demortuum eum anno MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. quod quidem significat anno MCCCLII. fuisse eum in lucem editum; si ab hoc numero anni sexaginta deducerentur, anterioris sæculi nonagesimo secundo Alphonso Vallisoletanus obiisse dicendus esset, hoc est sub Sancio, nedum sub Ferdinando & Alphonso Castellæ Regibus. Quæ omnia constabunt, si pro sexaginta in *Scrutinio* laudato *Scripturarum* Pauli Burgensis, sex annorum notam substituas. Quod utique significabit Alphonsum sex annis ante ortum Pauli, hoc est MCCCLVI. è vita migrasse. Hinc colligere datur, potuisse quidem eum Alphonso Regis X. qui anno MCCCLXXXIV. diem suum obiit, ævum ætate contingere: sub quo hunc floruisse, quamquam minus aptè, Didacus Rodriguez de Almela in *Valerio suo historiarum vernaculi sermonis scriptis*. Huius Alphonso opus, ex quo toties ab Spina in *Fortalitii* sui propugnationem vocatur,

237. *Bellorum Domini* titulo inscriptum fuit: Hebraicè quidem hoc scriptum ab auctore, postea tamen in Hispanum sermonem ab eodem conversum. Quæ quidem interpretatio reperitur in membranæ antiquissimæ scripturæ apud Benedictinos Pincianos, uti refert Ambrosius Morales, cum hac inscriptione: *Este es el libro de las batallas de Dios, que compuso Maestro Alphonso Converso, que solia haver nombre Rabbi Abner, quando era Judio. Y trasladò de Hebraico en lengua Castellana por mandado de la Infanta Doña Blanca, señora del monasterio de las Huelgas de Burgos.* Hoc est: *Hic est liber bellorum Dei, quem composuit magister Alphonso Conversus, nomine olim, cum Iudæus esset, Rabbi Abner. Translulitque hunc ex Hebraico in Hispanum iussu Infantis domine Blancae, abbatisse monasterii de las Huelgas urbis Burgensis.* Abbatissam pro domina interpretati su-

* Lib. 3. fol. 193. col. 2. cit. Lugdun. anni MDXXV.

b En el santo viage.

sumus. Verè enim temporale dominium exercet non mediocri territorii magni illius monasterii abbatissa.

238. Respondit in hoc opere argumentis R. Iosephi Kimchi, quibus usus fuerat in libro suo eiusdem inscriptionis *Milchamot hæcém, Bellorum Domini*. Exstat ms. Hebraicè Alphonso opus in bibliotheca Vaticana, & in collegio Neophytorum Romano: teste mihi reverendissimo Patre D. Iulio Bartoloccio Cisterciensi abbate, quem ego ob eruditi ac humanissimi ingenii doctes arum in paucis habeo, in opere suo, quod edere pergit, *De scriptis Hebræorum, sive Bibliotheca magna Rabbinnica* (1). Qui & admonet meminisse huius nostri Alphonso, huiusque eius operis, Rabbi Scem Tou Sciprutt, in libro suo *מכתב אבן-בוכח (Lapis probationis seu Lydius)* tract. 15.

239. Sub Aragoniæ Rege Iacobo II. aut forsitan ultra, fama est vixisse IACOBUM DE MONTE-IUDAICO, quem vernaculè cognominatum DE MONT-IUÏ dicunt Catalani: qui mons seu collis est prope urbem Barcinonensem castello munitus ad eiusdem urbis defensionem. A qua hominis appellatione arguit Hieronymus Puiades huiusce provinciæ & gentis chronographus, ab antiquo *Montis-Iudæorum*, non autem *Montis-Iovis* nomine, derivasse *Mont-iuï* hodiernum (2).

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur huius *Rabbi Amér* (non *Abner*), & postquam ad Fidei transit castra, *Alfonso de Valladolid*, diversum, ut videtur, opus à libro *Bellorum Domini*, quem Noster hoc loco describit; quamvis & ipsum polemicè argumenti sit adversus Iudæos. In eo primum è variis Veteris Testamenti locis quæ Hebraicè, sed Latinis literis, profert scribitque: probare nititur veritatem articulorum Fidei, qui in Apostolorum symbolo continentur; mox de Trinitatis atque Incarnationis Dominiæ mysteriis ac de Sacramentis novæ Legis agit: in quorum comprobationem varia è Moyse, Davide, Salomone ac de Prophetarum libris adducit testimonia. Omnia Hispanicè; nisi quod Hebraica Latinitate donantur. Codex inscribitur, cœva ipsi rubricâ: *De las tres gracias*; estque chartaceus, formâ quarta minore in cuius fol. 2. pag. 1. hæc legi: *Dicen assi (Mauri nimirum & Iudæi) que Dios que non ha padre nin madre nin hijo: & que non fue concebido nin nascido de vientre de muger: & que nin nascio nin murio: è que non poarie ser que Dios quisiese nascer nin morir. E sobre esta razon digo Yo Maestro Alfonso de Valladolid, que ante habia nombre Rabi Amér de Burgos, quando era en la ley de sin salvacion, que todo aquel que algun debdo ó alguna demanda quiere á otro demandar: si la otra parte ge lo negare conviene que traya consigo dos cosas con que lo pueda bien probar, &c.* Frustra autem in hoc opere quælibet quæ de crucum in Iudæorum vestibus apparentium miraculo, deque Auctoris ad Fi-

240. Commentarium hic, sive *Glossam*, scripsit ad *Usaticos*, hoc est consuetudines Barcinonensis urbis: quæ unâ cum aliis glossis Iacobi & Guillelmi à Valle-sicca, & Iacobi Calicii, prodierunt Barcinone è typographia Claudii Amorosi MDXLIV. in folio. In bibliotheca viri incomparabilis Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut ex indice edito eius constat, servantur eiusdem Iacobi à Monte-Iudaico, *Apparatus in Usaticos Barcinonenses*, pars forsitan laudatæ iam *Glossæ*. Item *De præctica Usatici*, simili modo. Necnon & *De iurisdictione regia: De nominibus Baronum Cataloniae*. Tandemque *De processu pacis & treguæ*. Fuisse autem Iacobum nostrum Dini Mughellani auditorem alicubi legimus, qui Dinus circa annum MCCC. Bononiæ præcipuè floruit (3).

241. Circa hæc tempora vixisse videtur ANONYMUS quidam *Regum Aragoniæ Chronici* auctor: ab initio nempe rerum in Hispania usque ad Alphonso Regis IV. cognomento Pii anno huius sæculi xxxvi. defuncti regnum, quod fuit ms. in regio Barcinonensi archivo, nuperque penes D. Franciscum Eximinum de Urrea Aragoniæ regni archichronographum, uti refert eius in munere successor Ioannes Franciscus Andreas Ustarrazius in *Notis ad coronationes Regum Aragoniæ*: admonens adscriptas se vidisse oræ libri *Notas Petri Michaelis Car-*

V

bo-

dem conversionis occasione Noster hoc loco adducit, neque demum opus in capita seu membra discretum est. (2) Plurima Hebræorum sepulera in Barcinonensi *Mont-iuï* vulgò dicto qua parte in urbem vergit, ad ann. MDCCCLIV. reperi ac descripti: è quibus unum item & alterum è schedis nostris in *Theauri antiquitatum Hebræicarum Tomum XXXIV. in fin.* retulit Cl. Blasius Ugolinius Venetus amicus olim noster.

(3) *Usaticorum* seu *Consuetudinum Barcinonensium*, quique ad eas *Glossas* sive *Commentaria* scripsere, exempla nullibi apud nos non obvia sunt præcipue in Cataloniae Bibliothecis. Commentatorum syllabum & nomina sistimus è Franckenau *Sacr. Themid. Hisp. Sect. IX. à n. 13.* nimirum: *Vitale de Canellas: Iacobum Calicium: Iacobum de Monte Iudaico, seu de Mont-iuï* quode nunc agimus: *Iacobum & Guillelmum de Valle-sicca: Guillelmum Præpositi seu Despaborde: Petrum Albertum: Ioannem de Socarrats: Berengarium de Mont-ravà: Thomam Mières: Iacobum Marquilles: Narcisum de Sancto Dionysio: Petrum Despensa: Petrum Terrény: Reginaldum de Arca: Arnaldum Morèram seu de Morària (quem non ita pridem Valentini nostris adscriptimus): Bernardum Cèvam: Guillelmum Domènech: Iacobos (IV.) de Monellis, Cardonium, Matthèu, & Calvè: Guillelmum de Podio: Guillelmum Boterum: Raimundum de Arca sive Arca: Raimundum Ballestèr: Iacobum de Faro: Bernardum de Mont-iuï: Berengarium, seu Bertrandum Gualbes, è quibus nonnulli inferius suis locis nobis recurrent.*

bonelli, eiusque, & Antonii de Viladamor historicorum Cataloniae subscripta signa, scriptumque videri circa sequentis sæculi initium.

242. Sed hic (nisi fallimur) PETRUS MARSILIUS est, monasterii S. Ioannis Pinatensis monachus, quem toties laudat Ioannes Brizius Martini eiusdem abbas in huiusmet monasterii historia, taxatque post alios, quasi sex Regum Superarbiæ, sive Aragoniæ, qui nunquam fuere, auctorem Petrus Marca lib. 11. *Historiæ Bearnensis* Gallicæ cap. 10. Neque alium credimus significare Hieronymum Suritam voluisse, quum in *Indice rerum Aragonensium* ad annum Chr. DCCLVIII ait: *Vetus rerum Aragonensium auctor, qui ante ducentos annos Regum facta composuit in artificio & opera, quam tenui & exili, cum aliis nullam adhibuisse diligentiam videatur in recensendis regni originibus, longè se & ceteros omnes superat. Sed falsè quæsitæ propriae gentis laus levior auctorem facit.* Videndus & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriusque Vasconia* lib. 2. cap. 9. pag. 183. & 184. (1)

243. IOANNES ex Hebræo Christianus, atque ideo dictus CONVERSUS, sive à patria VALLISOLETANUS, sub Petro aut Henrico Regibus scripsit librum *De concordia legum*: quem, laudato eius auctore, sæpe ad rem suam Hebræos arguendi Alphonsus Spina in celeberrimo suo *Fortalitiio Fidei* advocat. Nempe lib. 3. qui est *De bello Iudæorum*, consider. 4. argum. 5. ubi Alphonsus verba Ioannis prædicti ex libro iam laudato adducit: ex quibus constat Vallisoleti tum scribendo vacare, quam terram Vallisoletanam Regis Castellæ in longitudine 66. graduum esse ait. Et considerat. 5. argum. 10. & considerat. 6. impossibili 8. & 9. & 10. & 11. ubi assertit hanc eius relationem de puero Iesu apparente in hostia sancta: *Sæpe divina gratia apparuit ad oculum multorum hominum & mulierum; quoniam respiciendo in illam hostiam consecratam aliæ persone viderunt unum puerulum pulcherrimum ultra modum. Et avus meus, qui erat valdè literatus in Lege, dixit mihi, quod in domo fratrum Minorum in Valleoleti cum respiceret à casu illam hostiam consecratam, vidit, ut prædicitur, illum puerum*

(1) In Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. I. Plut. I. n. 15.* (Tom. III. p. 230.) inscripto: *Miscellanea Historiæ argumenti*, habetur exemplum recens quidem, sed eius codicis quem magnus olim Surita, & post eum Hieronymus Blancas, contrectavit apographum: in quo varis utriusque notæ lectu dignissimæ continentur. Titulus operis est: *Petri Marsili, seu Marsilii Monachi Sancti Ioannis de la Peña,*

pulcherrimum ultra modum. Et hoc fuit illis temporibus publicatum nimis & famosum. Et idem accidit uxori meæ, & interrogabat alias mulieres, si hoc videbant. Responderunt, non; & prona cecidit in terram viribus destituta, prout legitur de Manue Iudic. 13. capite: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Transcribo libens fragmenta hæc, quoniam liber non existat, & Fortalitiium iam infrequens est.

244. Item impossibili 24. narrat eiusdem Ioannis verbis miraculosam aliam ei factam S. Doctoris Ambrosii apparitionem, ut doceret eum de veritate sacrosancti Eucharistiæ mysterii. Necnon & considerat. 10. mirabili 10. assertit Ioannem nostrum inter alios testes magni illius miraculi, quod contigit in regno Castellæ anno MCCXCV. apparentium Crucis sanctissimæ signorum in syndonibus, seu vestibus albis quibus induerant se Iudæi ad celebrandum festum quoddam magnum redemptionis suæ per Messiam venturum: quam iis duo Rabbini, alter Abulensis, alter Aillonensis, multæ apud eos famæ, asseverantissimè in illum diem promiserant. *De eodem signo (ait) facit memoriam Mag. Ioannes Conversus in libro suo De concordia legum tit. 4. cap. 4. Dicit enim ibi, quod prædictum miraculum accidit in supra dicto regno per quadraginta annos ante tempus suum; & quarebat à Iudæis, qui remanserant, quomodo cum tanto signo poterant remanere in Iudaismo? Et dicit, quod responderunt sibi, quod Rabbini Iudæorum illius temporis publice prædicabant illud illusionem diaboli esse factum ad Iudæorum deceptionem; & quod omnes, ut prius in lege Moisaica fortes permanerent. Et dicit ulterius (ait Fortalitius auctor) quod quidam Nuntius Papæ suo tempore venit ad partes istas, qui cum hoc cognovisset per eum, fecit per notarium publicum scribi rei veritatem facta diligenti inquisitione. Receptit enim multos testes Iudæos de visu, licet ut decuit adiuratos, qui pro certissimo hoc asseverabant; & dicit quod omnes alii Iudæi illis temporibus confitebantur rei huius veritatem. Sequitur: Et de hoc facio omnibus fidem certam, & iuro per nomen Dei omnia prædicti miraculi esse vera. Hactenus Ioannis Conversi verba ab Spina relata (2).*

245. Ceterum magni huius prodigii non so-

ut creditur, *Historia vetus Regni & Regum Aragoniæ à prisca, Hispaniæ incolis & præcipue ab anno DCCLVIII. & Rege Garzia Eximii usque ad annum MC.*

(2) Bina mihi dum hæc scribo, ad manum sunt MSta. exempla operis Hispanici à Ioanne quodam Seniore dicto (*Maestre Juan el Viejo*) conscripti, hoc titulo: *El Memorial*: in quo adversus eius olim se-

solùm alii ex Iudaismo conversi, nempe Alphonsus Vallisoletanus de quo in superioribus actum fuit, & Paulus Burgensis suo tempore laudandus, & ipsi à Fortalitiio auctore hic adducti; sed & historiæ nostræ recordantur. Ex eo autem quod miraculum hoc quadraginta annis ante tempus suum, & anno MCCXCV. contigisse Ioannes asseveraverit: rectè inducimus eum vel natum, vel iudicii competentem factum circa annum huius sæculi tricesimum quintum; lucubrationibus autem his dedisse operam, postquam coram domino Gomezio Manrique Toletano Archiepiscopo iussu Regis in civitate Burgensi cum Iudæorum potioribus *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

Garibay lib. 13. cap. 26.

Fol. 103. col. 2.

sæcæ populares probat Messia, id est Christi Redemptoris incarnationem, nativitatem, atque omnium quæ de eo Prophetarum vaticinia prædixerant complementum: quæ mihi evestigio Ioannis, quod hoc loco Noster agit, Vallisoletani ideam animo ingerebant, quasi is & libri *El Memorial* inscripti auctor, atque idem esset utrumque opus; re autem maturius inspecta comperi longe diversa esse; & Memorialis opus multo præ *Concordia Legum* recentius, annoque demum MCCCCXVI. à Ioanne Seniore item *Ex Iudæo*, sed Toletano, quem Noster ad incerti temporis Scriptores reiecit, scriptum. De hoc nos plura inferius.

(1) HUC referri debere existimo indictos Nostro huius sæculi Scriptores à Prædicatorum Ordine Alphonsus Hispanum: *Hemengaudi Petri: Bernardum Ermengaudi* (Armengol): *Nicolaum de Valleoleti, Dominicum de Agramunt*, & fortassis *Arnaldum de Podio*, apud Quetifum & Echardum videndos: quibus adiungi debet indictus & his *Fr. Guillelmus Anglès* Valentinus in Metropolitana Ecclesia patriæ urbis ad annum MCCCXLV. Theologiæ Lector, Scriptorque operis inscripti: *Expositio de ordine Missæ sumpta à multis dictis Sanctorum Doctorum*, in Bibliotheca eiusdem Ecclesiæ ad hanc diem existans. Videndi de eo Ximenes *Biblioth. Val. T. I. pag. 12.* *Diagus Histor. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib. 1. c. 21. fol. 40.* ITEM Natalem Gavèr Barcinonensem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede Redempt. Capt. Magistrum Generalem qui ad ann. MCCCXLV. scripsit *Epistolam Apologeticam De perfectione eiusdem Ordinis ad Fr. Bartholomæum Ledò adversus quosdam detractores*; necnon *De celesti eiusdem Ordinis revelatione, ac fundatione: De Magistris eiusdem Generalibus*; deque affinis argumenti alii. Existare manu exarata in Chartophylaciis Conventuum Barcinonensis, Valentini & Matritensis coniunctim in membranaceis eius ævi codicibus retulit mihi R. P. Augustinus de Arques Jovèr generalis Ordinis chartophylacii Matritensis Præfectus, vir doctus, civis, atque in paucis amicus noster. ITEM Alfonso IV. Aragoniæ Regem, qui ab anno MCCCXXVII. ad MCCCXXXVI. regnum tenuit, exstatque eius: *Collectio sive Regesum Diplomatum Literarum-patentium*, & aliorum omne genus instrumentorum per Regiam Eiusdem Cancellariam editorum; atque item Jacobi II. fratris, aliorumque Aragoniæ Regum, in Escorialensi codice *Lit. K. Plut. II. n. 17.* ITEM Eximium Archiepiscopum Toletanum, qui ad annum MCCCXXXVI. Idibus Ianuarii in Concilio Provinciali Compluti celebrato constitutionem (inter alias) famosam edidit:

disputasset, ex relatione huius rei ab eo in lib. 1. *De concordia legum* facta liquet: cuius relationis meminit idem Spina lib. 3. considerat. 7. crudelitate 15. Gomezius autem Sedem Toletanam ab anno MCCCCLV. ad MCCCCLXXV. hoc est per vicennium, tenuit. Nec tamen huius libri *De concordia Legum* dumtaxat mentionem in *Fortalitiio* habemus; sed & alterius, quem *Declarationem* vocat ipse auctor Ioannes *super Glossam Rabbi Abrahami Aben-Agra super decem præcepta legis*. Meminit huius illius lucubrationis lib. 2. considerat. 4. argum. 5. (1)

Fol. 172. col. 4.

Fol. 118. col. 4. & iterum fol. 119. col. 1.

V 2

CA-

Adversus raptores, invasores, vastatores & depredatores bonorum Ecclesiasticorum; itemque *Alias* in Synodo Dicecesana apud Complutum habita IV. Nonas Augusti MCCCXXXVI. Exitat utrumque opus in codice Escorialensi *Lit. c. Plut. IV. sub num. 2.* (T. I. p. 306.) ITEM *Rodericum de Maiorici* tractatus: *Eximie Chirouantie in Universitate Oxoniensi circa medium sæculi XIV. compilati auctorem*, seu: *De prædicationibus* ex lineis quas in volis seu manuum cavis gerimus: quam apud nostrates artem quodammodo sibi propriam fecere quos vernaculè *Gitanos* dicimus. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. p. Plut. III. sub n. 8.* (T. III. p. 80.) ITEM *Bernardum Olivarium* Valentinum Ordinis Eremitarum S. Augustini Osensem primò, dein Barcinonensem ac Derosanum Præfulem, circa annum MCCCXLV. cuius meminere Thomas Herrera *Alphab. August.* fol. 104. p. 2. nostratèque Bibliographi Rodriguezius & Ximenes; eique tribuunt varia tum Theologiæ, tum etiam Canonici argumenti, præcipue vero: *Excitatorium mentis in Deum ad Raimundum Gastonem Episcopum Valentinum*: cuius eximii operis Latinum exemplum existat in codice Escorialensi *Lit. b. Plut. III. sub n. 3.* (T. I. p. 211.) & Hispanicè ab Anonymo versum eadem *Lit. b. Plut. II. sub n. 19.* (T. I. p. 206.) hoc titulo: *Esperamiento ó levantamiento de la voluntad en Dios*, quatuor libris; & præterea scripsit: *Tractatum contra Iudæos*, Bibliographis nostris incognitum, in Galliarum Regis Bibliotheca *T. III. p. 565. cod. 4230.* superstitem. ITEM *Guidonem de Monte Rogerio* (Mont-Rochèr): quem Io. Alb. Fabricius *Med. & inf. T. III. p. 133.* atque Allatius à Posselino apud Eundem, *Biblioth. Græc. T. X. p. 786. num. LVIII. Diss. de Georgiis*, natione Gallum voluit; cum omnino Valentinus aut Catalanus sit. Eius certe opus eximium inscriptum: *Manipulus Curatorum*, sæpius Latinè editum, Græcèque item à Georgio, ut Allatius loco citato asserit, *Coreliano* versum, anno MCCCXXXIII. Raimundo Gastoni Episcopo Valentinio nuncupatum fuit. Præter editiones Parisinam MCCCCLXXXIII. Venetam MCCCXCII. & Antuerpiensem MDLXX. à Fabricio laudatas: meminisse me ante hoc quinquennium vidisse Cæsaraugustanam aliam MCCCCLXXV. apud D. Ignatium Ibannezium Garfiam Sanctæ Ecclesiæ Turolensis Præcentorem, quam tamen nec prece neque pretio, id est compensatione aliqua, impetrare ab eo potui. Maittairius *Ann. Typ. T. IV. Part. I. pag. 369.* Coloniensem aliam anni MCCCCLXXXVI. laudat apud Bartholomæum Unkel. Manuscriptum existat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo fati antiquo,

CAPUT V.

De AUSIA MARCH Valentino poeta, & ALPHONSO BONO-HOMINE Dominicano: GUIDONE item DE TERRENA sive DE PERPINIANO Carmelitarum præfecto generali, & Maioricensi postea ac Elnensi antistite, atque eius operibus editis ac ineditis; atque inter alia (De) correctione Decretorum Romæ ms. De IOANNE A CLARAVO, seu CLARA-VALLE, item Carmelita: IACOBO & GUILIELMO A VALLESICCA Usaticorum Barcinonensium glossatoribus. PETRI Portugallie Infantis opus genealogicum laudatur. De ALPHONSO DE PORTUGALLIA.

246. **A** Musis principium huius capituli: quibus certè litabimus, mentione summi poetæ facta. Is est AUSIAS (aliis OSIAS) MARCH, qui oriundus ex Catalonia, natus tamen Valentia creditur, parentibus Petro March & Eleonora Ripoll, atque educatus in familia (Alfonso) quem *Gandie Ducem regalem* illa ætas vocavit. Uxorem duxit Ioannam Scorna nobilem feminam; sed honesto (ut Francisci Petrarchæ, nostro tamen inferioris, exemplo contenditur) amore Theresiæ cuiusdam de Bou Valentia captus: vernaculi, hoc est Provincialis seu Lemosini pangendi carminis omnem facultatem, quâ maximâ fuit à natura ornatus, in eius extollendis animi & corporis dotibus, sui que erga eam amoris ignibus acutissimè atque elegantissimè significandis insumere, Lauramque priorem, quam alia sequeretur maximi vatum Italorum Laura recentior,

quo, ab Alfonso quodam Segoviensi, ut in eodem legitur, in *Loco de Asofrin Toletana Diocesis anno MCCCXXV. exaratum* ac propterea falsò eidem adscriptum. Incipit: *Reverendo in Christo Patri ac Domino Raymundo Divina providentia Sancte Valencie Sedis Episcopo suorum devotorum minimus pido devote ideo* (lege: *Guido de Monte Rocherio*) cum devota & humili recommendatione se totum suis obsequiis mancipat. Cum fons sapientiæ Dei verbum &c. Quod autem is Raymundus Valentia nostræ Episcopus fuerit, ostendunt quæ sequuntur in eodem prologo: *Hæc ego* (pergit) *attenta vigili meditatione perpensans, sequens opusculum de instructione neophitorum Curatorum composui: ad Vos qui estis sacrosanctæ Ecclesiæ luminare preclarum: duxi humiliter destinandum, ut lima correctionis vestre politum prodeat in publicum: correctumque & emendatum si vestre dominationi videatur connumerare nostris Curatis neophitis. ut qui nesciunt addiscant. & qui sciunt scire se gaudeant & ad maiora conscendant. Vestram Reverendam Personam conservet Deus &c.* Et in exordio operis: *Dignum duxi ad instructionem neophitorum sacerdotum maxime Curatorum scribere per quod possint se in executione sui officii dirigere & Deo debite ministrare &c.* Cui autem potius hæc conveniant quam

orbi eruditorum representare voluit. In eo tamen solum Petrarchæ celebritatem desiderare is videtur, quòd magnus ille vir adeptus fuerit committendis animi sui sensibus linguam, quæ vel nunc in maximo est & usu & pretio; nostro autem Ausia ut conferamus præconium iustæ laudis, non nisi civis illius, aut forsitan paucos alios consulere, iisdemque præstare fidem necesse habeamus.

247. Lilius quidem Gregorius Gyraldus, poetarum antiquæ ac recentioris ætatis celebrator eruditissimus, ea religione (ait *De poetis* dialogo 2.) ab Hispanis legi Ausiam, ut à nostratibus Francisci Petrarchæ rhythmos. Gasias item Lassus à Vega, nostrorum poetarum ætate princeps, quam pluribus ex hoc thesauro Hispana carmina ditasse dicitur. Et Honoratus Ioannes Valentinus ipse, vir lectissimus, dignitateque ac sapientiâ summus, Caroli principis Philippi II. nati præceptor & Episcopus tandem Oxomensis, aded in deliciis Ausiam habuit, ut quoties oritur, è manibus ferè non dimitteret, Hispanorum poetarum acutissimum ab eo existimatum, aliisque Valentia hac Marchi linguâ nescientibus Hispanâ interpretari eiusdem argutias in more atque in amore haberet. Ac, ne interprete aliis esset opus, accuratissimum vocabulorum omnium eius linguæ quibus poeta usus fuerat, Castellanis subiunctis elenchum formavit.

248. Proderunt quidem Ausia omnia metrica opera cum hoc indice Vallisolet

Valentia nostræ ad annum MCCCXXXIII. Antistiti, cuius populus solido nondum exacto sæculo Christi iugo colla subdiderat? Postquam hæc scripseram incidi in aliam huius operis editionem anni MCCCCLXXXIV. absque Loci notatione, sed dubio procul Hispanam in 4. quæ habetur in Regia Bibliotheca Matritensi; eius autem nuncupatoria ad Raimundum Episcopum Valentium his verbis destinet, quod maxime notandum: *Vestramque Reverendam Personam conservet Dominus &c.* pergitque: *Scriptum Turolis* (Teruel, quæ nota est Aragoniæ urbs Valentia nostræ collimitantia) anno Domini MCCCXXXIII. ITEM Ioannem de Tornamira Medicum, cuius in Bibliotheca Regiæ Matritensis codice sæculi XIV. existat: *Tractatus de morbis, omne genus, eorumque remediis; & Clarificationes novi Almanzoris* (libri). In Escorialensi Lit. o. Plut. II. sub n. 16.: *De miâ sanguinis*. In Regiæ Galliarum T. IV. pag. 301. cod. 6989. *De ingenio sanitatis; & ibidem cod. 6992. De Febribus*. In Vaticana olim Palatina Heidelbergensi pag. 472. n. 1229. *Modus medendi de pestilentia*: quem, licet inclinante hoc de quo agimus sæculo in Studio Montepessulano Medicinam docuisse nôrimus; è gente tamen & cognomento de Tornamira Navarris nostris non infrequenti, Hispaniæ Scriptoribus per coniecturam accensuimus.

LIBER IX. CAPUT V.

ti MDLV. in 8. iterumque Barcinone anno MDLX. Fertur quoque editus cum Hispana D. Balthasaris de Romanis interpretatione Valentia MDXXXIX. apud Ioannem Navarrum, sed absque metri aut rhythmici legibus; ita tamen ut versus versum reddat, Ferdinando Calabriae Duci nuncupatus: quatuor scilicet cantica eius tantum, *Amoris, Morale, Mortis, & Spirituale*: ut nesciamus quam ob aliam causam, nisi quia hanc minùs approbaret antiquiorem interpretationem, Georgius à Monte-maiori Lusitanus, Castellæ verò linguâ facundus in paucis vates, novam adornare aggressus fuerit. Quæ quidem typis existat Cæsaraugustanis anno MDLXII. in 8. apud Petrum de Naxara, & Matritensibus anno MDLXXIX. edita; at ea tamen, iudicio Gasparis Escolani, dum lib. 1. cap. 14. *Historiæ Valentia*, brevitate & suavitate linguæ Lemosinæ, seu mavis Lemovicinæ, dotemque paucissimis verbis acutissimis animi sensus explicandi multis laudat, à prototypo suo longè distans. Quæ omnia apud eum prædicto cap. 14. lib. 1. ac 29. libri 10. videri malumus (1).

249. ALPHONSUS BONUS-HOMO, vulgari formatione BUEN-HOMBRE, sodalis Dominicanus, Arabicè doctus: quem alii Conchensem natu ex eo quòd in ea urbe

adhuc sint qui eodem appellantur cognomine, alii Toletanum suspicantur, circa annum huius sæculi xxxviii. interpretatus est ex Arabico in Latinum epistolam quandam bene longam Rabbi Samuelis, missam ad Rabbi Isaac. Samuel hic oriundus fuit à Feza urbe Marocchitani Africae regni; Toleti autem conversus è Iudaismo ad veram pietatem circa annum MLXXXVII. recens à recuperata per Alphonsum VI. urbe ista; Isaac autem, cui nuncupatur epistola, magister audit synagogæ, quæ est in Subiulmeta prædicti regni Marocchitani.

250. Edita fuit cum Petri Alphonsi dialogo eiusdem propositi adversus Iudæos, adventum veri Messia, mortem ac resurrectionem; adventumque futurum eius secundum propugnandi; atque item ad calcem *Historiæ S. Antonii*. Hispanam quoque eam exstare audio, baccalaureo Alvaro de Villafuente interprete: qui dum Salmanticae operam studiis navaret, in gratiam nobilis cuiusdam Salmantini civis Ioannis de Villafuerte anno MCDXVIII. Boni-hominis Latina vernaculo sermone reddidit: uti annotatum legitur in *Historiæ Toletanae* Hieronymi de la Higuera, quam ineditam ab eo relictam passim dicimus, libro 16. cap. 5. (2)

251. Mille autem annis post everfionem

(1) *Ausiam Marchum* non iure Noster sæculo XIV. accenset, cum vix vel puer extrema eius atigerit; denatum certe inclinante iam sequenti, circa annum scilicet MCCCCLX. docet Ximenus *Bibl. Val. in eo*; neque alium tantum atque educatum Valentia nostræ, sed & inibi natum è nobili Cataloniæ Marchorum familia, ut legitur in Regiæ Bibliothecæ Matritensis Lemosino codice Valentia 1. die Maii MDXVI. ut in eodem dicitur, exarato: *Messen Ausias March en honra y memoria del qual* (ait Ludovicus Carrozius de Vilaragut Prologi eius codicis auctor) *ab tota veritatè hæc atès y sabit que fonch cauallèr Valentia, nat y criat en la ciutat de Valencia, de orige y descendencia dels Marchs cauallèrs Catalans de anticha y honrosa proles, fill de Messen Pere March de de Elionor Ripoll, è casà ab Ioana Scorna Dama Valenciana de antich è honrrat linatge: è fonch Senyor des Lochs de Beniarjó è Pardines, è altres circumvehins &c.* Vidit hunc codicem Ximenus Valentia in Bibliotheca Ioannis Basilii Castellvini Marchionis de Villatorcas, atque eundem locum describit. Exstat item in Regia Matritensi Lemosinus alter codex aliquanto antiquior, in cuius fine, fol. CXXXXI. legitur: *Fonch acabada de scriure la present obra, per mi Père de Villafuente preuerè per manament del Illustre Senyor Almirant de Nàpols á XXIII. dies del mes de Abril any MDXLII.* atque in Escorialensi Lit. 1. Plut. III. n. 26. (T. III. pag. 315.)

(2) Exstat item Hispanice edita Vallisoleti MDXI. forma 4. in Bibliotheca Serenissimi Domini, Ludovici Borbonii Hispaniarum Infantis, CAROLI III.

REGIS germani fratris, nuper magno Bonorum omnium dolore extincti. Quetifus & Echarodus hanc *Alfonso Boni-Hominis* Latinam ex Arabico versionem ad annum MCCCXXXIX. referunt *T. I. pag. 594. col. 2.* Habetur etiam in Bibliotheca Escorialensi Lit. Q. Plut. II. sub n. 16. & Lit. e Plut. IV. n. 23. Latine; Hispanice autem in Regiæ Matritensis codice, quam excipit eodem idiomate: *Responso Rabbi Cag de Sujulmeça ad Rabbi Samuellem de Fez*, qui eum de nonnullis ad Hebræorum Fidem pertinentibus consuluerat. Inc. *Salud sea à ty hermano Semuel de Fez è à toda tu compania. Yo Rabbi Cag de Sujulmeça &c.* Meminit autem in eo responso Antonii cuiusdam Episcopi Marocchitani his verbis: *Dice Maestro Anton Obispo de Maruecos que este Justo: que resuscitò despues que nos le matamos. E parece bien que dice verdat: è prueba por lo que dijo Dios por boca de David Profeta en un lugar donde dice el Señor: provástanos è conocisteme: è tu conociste el mio sabèr* (lege: *sebr*, Latine sessionem, id est mortem: el mio morir) è el mio rescitar (1). E en otro lugar se dice por el Profeta: Levántate Señor con el mandamiento que tu mandaste: quèl pueblo de la synagoga te cercò. E por esto subiràs en alto è retornarás è judgarás el Pueblo (2); responso autem clausula hæc est: *Señor Maestro Semuel, Yo de partido tengo en poco prologo de la Venida de este Justo, que es hijo de Dios è ome: el que negaron los hijos de Israel por su mala desaventura è descreencia que hoy día han. E guay de los judios que en esta porfia están. Porque, te ruego, Señor, por quanto te rogar puedo, aly como ami-*

(1) Hispana Ferrariensis 1553. versio: *Dios, es peculásteme y supiste: tu conociste mi estar y mi levantar.* Psalm. 138. Hebræis 139.

(2) Hispa. Ferrar. *Levántate, Dios, con tu furor: enalcite por sañas de mis angustiadores: y despierta á mi juicio que encomendaste: y compaña de nasciones te arrodeará: y sobre ello á altura tórnate. Dios juzgará pueblos.* Psalm. 7.

nem Hierosolymorum ac Iudaicæ gentis ab Hadriano factam, scriptam fuisse epistolam monet Alphonsus: exinde suspicatus occultatam duobus & amplius sæculis ab Hebræis ipsis, eò quòd adversus eos tam apertis ageret testimoniis, usque ad id tempus fuisse, quo ad manus suas devenit. Uti autem se versione (*Bibliorum*) Latina, non S. Hieronymi, sed eà quæ respondet Hebraico textui quo ipse Samuel usus fuit, Alphonsus testatur; ne subterfugisse verba ipsa & sensus auctoris sui in translatione videretur. At Hieronymus Romanus de Higuera nuper laudatus in literas retulit Samuelem hunc aliquando in Marroccum venientem cum Alfachino (ut vocant) Albutaleb de re salutis prolixè disputasse: quòde historiam quandam scripsit Arabicè, quam in bibliotheca regia Escorialensi adservari refert (1).

252. Circa eadem tempora maximè floruit Carmelitana decus familiæ maximum, quæ hoc sæculo viros edidit in paucis inclytos, GUIDO DE TERRENA, eo quòd Perpiniani fuisset ortus, DE PERPINIANO dictus; necnon & Parisiensis, quòd in hoc celeberrimo totius orbis gymnasio lauream theologiæ doctoralem susceperit. Unde fama illa vana videri debet, quæ ad aures Ludovici Pons Icart Tarraconensis urbis historici pervenit, Guidonem huic civem accensens. In testimonium quippe veræ originis præter agnomen ipsum, patricia, sic vel nunc appellata, de Terrena Perpinianensis familia producit.

253. In patria is Carmelitarum dicto sacramento, quod ipse alicubi reliquit scriptum, Parisiisque, uti iam diximus, sacris instructus literis, doctorque renuntiat, ad sacrum Apostolicum, quod Avenione tunc temporis erat, palatium docendis sacris literis vocatus, munere isto laudabiliter functus fuit; necnon & provinciæ, quam generali vocabulo Provinciam vocant, præfecturâ. Sed maioribus adhuc honoribus dignus, anno sæculi decimo octavo in comitiis fuit Burdigalæ creatus Latinorum, aliis duodecim, aliis

go que Yo mucho amo è bien quiero: que todo esto que lo tengas tu en tu poridad fasta de hoy è treynta dias, que Yo me vaya è ty: è nos tornemos ànos del mal camino que aviamos fasta aqui tomado: è tornemos à la fe del Justo Jeshu Christo que creen los Christianos, que es verdadero Mexias prometido è conplido en la Ley. Post quæ habetur in codice, ultimo omnium loco, ANONYMI elegans Orationis Dominicæ expositio Hispana. Inc. Algunos moros è judios dicen que tambien pueden ellos decir el Pater noster segunt su

decimus tertius Generalis præfectus; & ante absolutum triennium, anno scilicet vicesimo, Maioricensium insularum, sextus eorum qui huic insulæ à Mauris receptæ præfuerunt, dignitate auctus fuit. Hinc post duodecim annos ad Elnensem Ecclesiam patriæ suæ translatus, hanc usque ad obitum diem, qui contigit ei XXI. Augusti anni MCCCXLII. cum pietatis doctrinæque eximia laude, meritisque de Apostolica Sede non vulgaribus, rexit. Quæsitore enim Fidei rerum Generalis vocari solet, & quampluribus dicitur legationibus, negotiisque aliis, Pontificalibus auspiciis infusus atque exercitatus.

254. Multus est in Guidonis rebus iustâ præconii librâ pensandis *Annalium Ecclesiasticorum* continuator celebris Raynaldus, post antiquiores Trithemium, Eusebiusgreinium, Xystum Senensem, Bellarminum, Possévinum, Haubertum Miræum, Bellarminique illustratorem Labbeum, atque ordinis Carmelitici Lezanam. Quibus consentit decimi quinti sæculi Scriptor Wernerus à Rollewink Cartusianus in *fasciculo Temporum*; castigandus tamen in eo quòd Guidonem de Perpiniano eum appellans, Cluniacensem deinde pro Elnensi vocat Pontificem; Heliæ autem alterius elogio donatum dimittit. Miræus quoque in errore est, dum Guidonis à Monte-Perpiniano; & Xystus, & Possévinus, dum Elvensis Pontificis, facili unius in aliam literæ mutatione, nomen & munus de eo prædicant. In re theologica ac philosophica reliquit posteris non contemnenda ingenii sui documenta, scribens

255. I. *Super octo libros physicorum Aristotelis*. Manuscriptum vidimus commentarium hunc Romæ in cœnobio Carmelitarum S. Mariæ Transpontinæ D. Rogerio de Armanaco nuncupatum, qui sic incipit: *Ex stirpe nobili atque regalibus emanans finibus, tandem præclarorum Comitum frondefcit dignitate, &c.*

II. *In libros de anima. Quaestiones de anima* Trithemius appellat.

III. *In XII. libros metaphysicæ.*

IV. *Quod-*

Seta, como nos los Christianos segunt nuestra Ley. El Obispo (pergit) de Jaén Don Pedro que fue cativo en Granada, por esta porfia dellos romano esta oracion del Pater noster: por declarar que la non pueden decir, por el yerro en que son de ceguedat en la verdat conosciada &c. Ioann. I. Quotquot autem receperunt eum (non aliis) dedit eis potestatem filios Dei fieri &c.

(1) In Bibliotheca Arabico-Hispana Escorialensi Cl. Michaelis Casiri, nihil horum reperi.

* Ut ipse scribit *Grandezas de Tarragona* cap. 42.

* In *Expositio- ne Decreti.*

IV. *Quodlibetorum librum unum. Quodlibeta sex* vocat Trithemius, & incipere ait: *In prima nostra disputatione.*

V. *Quæstionum librum unum.*

VI. *Super IV. libros Sententiarum.*

256. VII. *De perfectione vitæ* librum, tribus partibus, qui ms. inter Vaticanos, codice 1011. in membranis exstat, Ioanni Papæ XXII. nuncupatus, cum hoc titulo: *Incipit tractatus De perfectione vitæ, editus à D. Fr. Guidone Episcopo Maioricensi, ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.* Et in fine annotatur, *factum fuisse & completum eum in vigilia Natalis Domini anno MCCCXXIII. (1)*

257. VIII. *Concordiam Evangeliorum, sive Quatuor unum.* Exemplo veterum Patrum, qui eandem pangendi ex quatuor unum Evangelium legem sibi dixere. Prodiit Coloniae ex officina Petri Brachel anno MDCXXXI. in folio. Ms. asservatur in bibliotheca Thuanæ, ut Labbeus refert.

IX. *Expositionem in tria cantica, Magnificat, Benedictus, & Nunc dimittis.* Ioanni XXII. Pontifici: quæ edita fuit simul cum *Concordiæ* opere nuper laudato.

258. X. *Summam De hæresibus, & earum confutationibus.* Et hæc etiam Coloniae cum duobus proximè dictis prodiit operibus iisdem Brachelii typis, operâ & studio Fr. Ioannis Seineri Volkmariani, Carmelitæ, professorisque theologiæ Colonienfis, post antiquiorem editionem Badii Parisiensem anni MDXXXVIII. in folio. Huius operis meminit Ioannes Nider Dominicanus, sequentis sæculi Scriptor, libro 3. *Formicarii*; & eo laudato Bernardus Lutzemburgensis in catalogo *De hæresibus* lib. 1. cap. 14. Alphonsus autem Castrensis nostro, qui eandem notandarum & refutandarum hæresum adornavit Sparam, non valdè hic placuit *Commentarius*: Quem tamen eo nomine multis arguit Ioannes Baptista Rubeus Carmelitarum, qui fuit Generalis Magister, in scholiis ad Thomæ Waldensis *Doctrinale*; aversatusque acre eius audaxque de Ioachimo abbate iudicium, hæreticum pleno ore vocantis, quem Ecclesia non improbat, Blasius Viegas in commentariis ad Apocalypsin.

259. XI. *Correktionem Decretorum.* Quam tribuunt ei Trithemius, & Alphonsus Venerus noster, & auctor *Indicis Scriptorum iuris*. Manu exaratus liber hic ex-

(1) Exstat item in Bibliotheca Regis Galliarum, T. III. p. 404. cod. 3331. editusque dicitur in *Studio Parisiensi*; & eodem T. III. p. 437. cod. 360. & p. 541. cod. 4046.

stat in Vaticana bibliotheca pulcherrimo caractere ac figuris descriptus, depictusque, idem ipse, ut credere par est, qui Cardinali Gaucelino, uti iam dicimus, fuit oblatus. Titulus nuncupatoriæ epistolæ, quæ prodit operis argumentum: *Reverendissimo patri in Christo, & domino suo domino Gaucelino divinâ providentiâ Episcopo Albanensi, sanctæque Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Frater Guido eius humilis & devotus, Dei permissione Episcopus Elnensis, se ipsum &c.* Et paulò post: *Multorum denique amicorum importunè instantium precibus devictus, ut auctoritates novi ac veteris Testamenti, & sanctorum, quas Magister Gratianus in toto suo Decretorum libro allegat, suis locis inscriberem, & unde accepta sunt, fideliter denotarem: hoc certè opus absque præsumptione, innixus auxilio divinæ gratiæ, flagitantium caritate deslexus incipiam.* Hæc ille. Gaucelinus iste nepos fuit ex fratre Ioannis Papæ XXII. ab ipso Cardinalis & Albanensis Episcopus creatus. Hoc opus fortè significat Trithemius, quum scripsisse ait Guidonem librum quendam ad Cardinalem Albanensem, quin aliam inscriptionis notam adiungat. Aliud eiusdem operis exemplum servari Parisina in bibliotheca regia nuper eò illatum, docet Stephanus Baluzius in editionis Antonii Augustini *De emendatione Gratiani* admonitione quadam ad Lectorem in fine voluminis. Idem Stephanus Baluzius ad manum habuit, Conciliorum magnæ editioni Labbeanæ accensendas (2).

260. XII. *Constitutiones synodales Guidonis Episcopi Helenensis*, editas anno MCCCXXXV. MCCCXXXVII. MCCCXXXVIII. MCCCXXXIX. & MCCCXL. in quibus ait, *exstat decretum De immaculata conceptione B. Mariæ.* Hæc Baluzius, aut ex eo Labbeus, in *Synopsis Conciliorum historiae* appendicis parte 3. §. 3.

XIII. *Epistolam ad Ioannem XXII. Papam. Utrum invocantes demonem sint hæretici.* Hæc fuit sub Guidonis Carmelitæ Helenensis Episcopi nomine inter libros mss. Latinos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut constat ex eorum typis edito indice. Scripsit item, Possévinus teste, non Trithemio.

XIV. *Reprobationes operis Catalonici:* quod aliqui (ait Possévinus) Arnaldo de Villanova attribuunt.

XV. *De*

(2) In Bibliotheca Regis Galliarum T. III. p. 597. in fin. cod. 3914. inscribitur: *Apparatus in Decretum Gratiani Guidonis de Perpiniano* diciturque anno MCCCXXXIX. exaratus.

* Tomo 17. ad annum MCCCXXXII. 28.

* Tom. 4. *Annal. Carmelit.* anno MCCCXLII. num. 12. * Ad an. MCCCXLV.

* In Biblioth. manuscripta pag. 22.

* Vide lib. 2. *De hæres.*

* Pag. 184.

* Pag. 642.

* Edidimus nos primi in *Collect. Max. Concil. Hisp.* tom. 3. pag. 592. & seqq. *CARDINALIS DE AGUIRRE.* Edit. Paris. MDCLXI. pag. 389.

261. XV. *De vita & moribus Christi* librum singularem eidem ab aliquo attributum, non facile admittimus, ineptiam tituli abhorrentes. In maiorem Bibliorum partem scripsisse eum quoque, sed quæ ad manum vix habeantur, ait Tritemius^e (1).

^e De Script. Eccles.

^f Bofch. Titols de honor de Catalunya lib. 3. cap. 13.

262. Minimè separandus est à Guidone Perpinianensi alius eiusdem familiæ & gentis, vir literis etiam dignitateque spectatus, IOANNES DE CLARAVÒ, sive de CLARA-VALLE, ex quo Catalonia oppido, sibi patrio, mutuatus nomen creditur. Attamen est qui ex Catalanis CLARA vocet^f. Carmelitarum ordinem assumpsit in provincia Provincia, antequam in hanc & Narbonensem divideretur; Monspelii-que creatus doctor theologus, in huius urbis studio generali primus (primarium intelligo) lector fuit. Anno autem MCCCXXI. comitiis generalibus ibidem habitis præfuit electus in iis primus Narbonensis provinciæ præfectus. Quo quidem administrato per triennium munere, non diu post, scilicet anno MCCCXXVII. à Ioanne Papa XXII. assumtus fuisse in Ecclesiæ Bossensis, quæ in Sardinia est, Pontificium dicitur, atque in hac Sede diem anno MCCCXL. suum obiisse. Bossensem minus rectè vocant Episcopum Gesnerus & Possevinus. Scripsit, ut fama est,

263. I. *Commentariorum in libros Sententiarum* libros IV.

II. *Lecturas* alias libris duobus.

III. *Sermones* libris tribus, coram summis Pontificibus sui temporis Avenione habitos, Ioanne videlicet XXII. & Benedicto XI. qui obiit anno sæculi XLII.

264. Non seiungimus à Catalanis theologis iuriconsultos. Horum namque sub Rege Petro IV. aliàs III. qui patri ALPHONSO III. anno huius sæculi tricesimo sexto successerat, duo vixerunt eiusdem cognomenti, IACOBUS & GUILIELMUS DE VALLE-SICCA: illustrator uterque sive glossator *Usaticorum* (ita leges appellant) Barcinonensis urbis. Prior Iacobus, post Iacobum alium de Monte-iudaico anti-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ Auctor, T. I. col. 383. tribuit Guidoni opus: *De virtutibus: quod appellavit* (inquit) *Ethica seu commentaria in VIII. Libros Ethicorum Aristotelis: idque M.S. in Regia Galliarum Bibliotheca cod. 3914. existare ait; eo tamen numero, non Guidonis Ethica sed Apparatus in Decretum Gratiani continetur, ut superiore notâ dicebamus. In eiusdem certè Bibliothecæ cod. 3228. T. III. p. 389. col. 1. legitur: Ibi continetur Guidonis Elnensis Episcopi Ordinis Carmelitarum Ethica. Nihil amplius. Præterea cum id opus ab Ano-*

quiorem, cuius iam meminimus, curæ huic incubuit, brevioribus commentariis contentus, ut colligitur ex iis quæ scripsit ad *Usaticum*: *Omnes homines* I. ubi & Iacobus Marquilles notat. Posterior Guilielmus, altero diligentior & laboriosior, magnusque in legibus patriis doctor, ab Antonio Olibano audit: *cuius sententia lubenter ab omnibus* (ait) *recepta est; qui & historiam Comitum Barcinonæ, totamque originem regalis prosapia enarravit in Usatico*: Cum dominus Raymondus &c. Scripsisse hunc sub eodem Petro in *Usatico*: *Princeps namque*, testatur ipse, atque eius Cancellarius fuisse dicitur: uterque autem civis Barcinonensis fuit (2).

265. Dionysii Portugalliæ Regis, qui anno MCCCXXV. obierat, filius nothus hoc tempore quodde agimus maximè floruit PETRUS DE PORTUGALLIA, Comes Barcellensium (de Barcelos vulgò): qui cum esset literis extra fortis suæ morem instructus, præcipuo arsit historiarum amore, maximè Lusitanarum, sive Hispanarum; & cupidissimè illius partis, quæ veterum familiarum origines & successiones quibus flos nobilitatis constat, accuratè, nec sine magno fructu ac delectatione persequitur; describitque, huius studii, in quo non lectione tantum antiquorum codicum & instrumentorum à se consultorum, sed & plurium curioforum hominum, quam corrogasset, operâ eum adiutum, simillimum vero est: reliquit nobis monumentum ære perennius, opus genealogicum præcipuarum Castellæ & Portugalliæ familiarum nobilium: quod quidem opus esse maximè inter nos auctoritatis, eiusque absoluteionis & certitudinis, quâ maior vix dari possit, Ambrosius noster Morales, flos historicorum, cum omnibus aliis censet &

266. Huc ab omnibus nostris prosapia- rum indagatoribus, quantumvis in schedis tantum manu exaratis tribus ferè sæculis legeretur opus, recurri mos & æquum fuit. Librum tamen ex archetypo archivi Ulyssipponensis descriptum Ioannes Ba-

pti- nymo inscribatur: *Commentaria in VIII. libros Ethicorum Aristotelis*; atque aliàs constat Philosophum X. de hoc argumento libros ad Nicomachum scripsisse; coniecèrim pro in VIII. *Physicorum Aristotelis*, irrepsisse in huius operis titulum: in VIII. *Ethicorum eiusdem libros*; neque posterius hoc diversum esse à priore scriptum.

(2) De *Usaticorum Barcinonensium Glossatoribus* atque *illustratoribus*, ac de utroque Valle-sicca dictum à nobis supra, hoc Libro cap. IV. n. 239. in *Iacobo de Monte Iudaico, seu de Mont-lus.*

^g Enellinet de Santo Domingo in tom. 3. *Hisp. Hispania.*

ptista Labanha Lusitanus Christi militia eques, & Catholicæ Maieftatis archicofmographus, Lusitaniæque suæ chronographus, propriis Notis & indicibus ornatum editionique paratum, apud heredes moriens reliquit: quem Excellentissimus D. Emmanuel de Moura & Corte-real, Marchio Castelli-roderici, Romæ, dum Philippi Regis nostri IV. legatum ageret, typis edi curavit Lusitanâ linguâ, quâ scriptus fuit, cum hac inscriptione:

Nobiliario de D. Pedro Conde de Barcelos, fillo do Rey D. Dionis de Portugal, ordenado e illustrado con Notas e Indices. Apud Stephanum Paulinum MDCXL. in folio. Eundem Castellannum à se factum prelo iterum Alphonsi de Paredes Matrifi subiecit anno MDCXLVI. cum Notis suis & aliorum, doctus vir & eloquens Emmanuel Faria de Soufa, & ipse Lusitanus. Asservantur exempla eius in diversis bibliothecis mss. binumque extat in ea quæ fuit Comitum Villumbrosani (1).

^h Quæ est inter Resendii opera tomo 2. pag. 213. & *Hisp. illust.* tomo 2. ⁱ Fortè in eius Conimbriensis edit. anni MDLXI. fol. 163.

267. Meminit huiusce operis adhuc tempore suo delitescentis Andreas Resendius in epistola quadam ad Bartholomæum Quevedum Toletanum canonicum^h. *Librum* (ait) *τῶν γένεων, aut prosapiarum, si mihi permittant Ciceroniani prisco uti vocabulo, nobilium Hispaniæ familiarum, quem Gaspar Barrerius in sua Chronographia promittitⁱ, antiquum esse scito; auctoremque eius Petrum Comitum Barcellensem, Regis nostri Dionysii nothum. Liber est est stilo rudi, ut illud erat sæculum, lectione tamen non indignus. Comitiorem eum facere poterat Barrerius, cui non deest ingenium, & sermonis usus; novum facere non poterit, nisi plagio se involvat &c.*

268. Antonius Brandanus Cisterciensis, Lusitaniæ post Britum chronographus, lib. 10. *Monarchiæ Lusitanæ* cap. 4. cuiusdam codicis meminit, olim in turri do Tombo, sive Ulyssipponensis regii archivi, extantis, anno MCCCXLIII. scripti, quem ex temporis nota eiusdem Petri esse ab nonnullis colligeretur: in quem coniecisse is videbatur quicquid in præmisso iam opere genealogiarum seu Nobiliarii minus accuratè rectève prius scripsisset. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) In Bibliotheca Comitum olim Ducis Olivariensis sub *Indice materialium*, verbo *Linages*, p. 272. describuntur quatuor huius Nobiliarii exempla MSS.

(2) Quæ fides Bernardo Britto affirmanti adhibenda sit, diximus supra T. I. Lib. VI. cap. IV. n. 77. in *Laimundo de Ortega*; superfuntque dicenda alla in *Mendo Gomejo, Menegaldo Magistro*, & in *Petro Alladio Lusitanis*, infra inter Scriptores incerti temporis.

(3) HUC refero nonnullos huius XIV. sæculi incli-

Neque tamen exemplum Ulyssipponensis turris do Tombo, unde facta est huius operis editio, auctoris autographum vulgò existimant. Nec desuntⁱ quibus minus placet, quampluraque de novo adiuncta & ab exscriptoribus perperam posita congeruntur, cum veris aliis monumentis parum convenientia. Controvertitur tamen, ne id omittam, de libri auctore ab iis qui præter hunc, alium, cui nomen quoque Petro fuerit, eiusdem Dionysii Regis filium reperire se in veteribus produnt memoriis: cuius rei auctorem habeo Bernardum de Britto *Monarchiæ Lusitanæ* primum formatorem, in elogio Regis Dionysii^m (2).

ⁱ Prudentius Sandovalius *Chronica del Emperador D. Alonso* fol. 188. Marchio Mont. tit. belli *Memorial de su casa* pag. 116.

^m *Elogios dos Reys de Portugal.* Ulyssipponense MDCIII. in 4.

269. Ipse tamen Nobiliarii, quisquis ille sit, compiler, inter Dionysii Regis filios nonnisi unius Petri Comitum recordatur, minimè alterum silentio damnaturus, si unquam fuisset. Et huic forsitan eidem Petro tribuere possumus *Carmen* linguâ patriâ scriptum mille versûs complectens, glossis etiam quibusdam additis, *De contentu rerum orbis delectantium*: quod impressum typis in Hispania cum hac inscriptione, Alphonsus Ciaconius in schedis ad universalem bibliothecam, quas penes nos habemus, laudat. Porro matrem Comitum nostri Barcellensium Gratiam appellant, maiorisque vexilliferi Regis genitoris munus ei consignat: bis uxorem duxisse, & anno MCCCXLVII. vitâ iam defunctum fuisse absque prole aiunt: quo scilicet anno altera eius coniux Maria Eximina Cornelia in sepulcro Xixenensis regni Aragoniæ monasterii sese Petri Comitum viduam disertè vocavit. Iacet ipse in Taroucano Cisterciensium monasterio quod à Lamecenâ urbe duabus distat leucis.

270. Lusitanus & ille videtur, quem Augustiniani sodales suæ familiæ asserunt, ALPHONSUS DE PORTUGALLIA; scripsisseque *Interpretationem* seu *expositionem*, ut mos ferebat huius temporis, *Magistri Sententiarum*. Subdubitat tamen ingenuus vir Thomas de Herrera in *Alphabeto Augustiniano*, an ad hunc ordinem suum pertinuerit (3).

X CA-

nantis Scriptores qui oculatissimi Nostri diligentiam fugisse videntur, nimirum *Milonem*, nescio quem, *Toletanum*, cuius in Bibliotheca Bodleiana *Clas. XVI. pag. 316. col. 2. n. 6673. inter codices Elie Ashmoli* extat: *Prognosticum de coniunctione facta anno MCCCXLVII. ITEM Marcum Canonicum Toletanum* (qui aliquantò fortassis antiquior est, & suo loco nobis excidit) Alcorani ex Arabico in Latinum interpretem, apud Lambec. *Biblioth. Vindobon. Lib. II. c. 8. pag. 979. sub n. CCCCLX.* & in *Biblioth. Re-*

CAPUT VI.

De ALPHONSO Castellæ Rege XI. sive ultimo huius nominis. De debellatis proelio quodam ab eo Mauris, in Hieronymi Surite historia error editionum annotatur. Huius Regis Chronicon Hispaniæ profaicum aut metricum. Liber de venatione, De la monteria, & alius del becerro, eiusdem iussu & auspiciis formati. Quinam huius posterioris auctores. De IOANNE EMMANUELE Castellæ Infante, & eius opere historico, aliisque moralibus, ac variis. NICOLAUS ROSSEL Maioricensis, S. R. E. Cardinalis. De ANONYMO Scriptore Historiæ Hispaniæ ab initio rerum. Deque ANONYMO altero, seu potius ANONYMIS libri Del becerro vulgò appellati, auctoribus. De GUILIELMO PRÆPOSITI, sive DES-PABORDE, Catalano iuriconsulto. BERNARDO item OXOMENSI Episcopo. EGIDIO CARRILLO ALBOR-

Regis Galliar. Part. III. pag. 414. col. 1. sub num. 3394; necnon Tractatus Galeni De motibus liquidis à Ioannico pridem è Græco in Arabicum sermonem conversi, in eadem Biblioth. Part. IV. pag. 287. col. 1. sub n. 6865. de quo Nolter infra inter Scriptores incerti temporis Lit. M. ITEM Ferrarium Abellam Ordinis Prædicatorum Episcopum Barcinonensem ab anno MCCCXXXIV. ad MCCCXLIV. Quetiso, Echarde & reliquis eius Inflituti Bibliographis inditum, qui anno MCCCXXXIX. in Synodo Dicecesana Barcinonensi Constitutiones edidit. Exstant in codice Escorialensi Lit. C. Plut. II. sub n. 7. (T. I. p. 264.) Videndus de eo Cl. Mattheus Aymerichus Nom. & Ait. Episcoporum. Barc. pag. 370. ITEM Franciscum Rufati Canonicum & Vicarium Generalem Barcinonensem, qui circa annum MCCCCLV. Constitutiones quoque Synodales edidit pro Domino Michael de Ricoma Episcopo Barcinonensi in remotis agente, in Escorialensi antea laudato codice c. II. sub n. 7. superflites. ITEM Arnaldum Terreny Ecclesiæ Elnensis Sacristam circa annum MCCCCLXX. scriptorem Tractatus De celebratione Missarum, ac De Horis canonicis, qui habetur in Bibliotheca Regis Galliarum Part. III. pag. 60. col. 1. n. 731. Du-Pinius Tom. II. Des Auteurs du XIV. siecle c. 5. hunc Arnaldum Guidonis Terreny sive de Perpignano Elnensis Episcopi ex fratre nepotem existimat, Iurisque Doctorem vocat, scripsisseque ait præterea: *Questiones Theologicas compilatas Avenione circa annum MCCCCLXXIII.* ITEM Berengarium de Valle Arenosa Hispanum Carmelitam qui *Commentaria in varios Sacre Scripturæ libros* edidisse dicitur à Ludov. Iacobo de Sancto Carolo in Biblioth. Carmelit. apud Fabric. med. & inf. T. I. pag. 214. ITEM Guillelmum Sedacensem, sive Sedacarium (Lemosinis Sedacæ, quod iisdem idem valet ac *Incrniculorum faber*) Carmelitanum, ab Anonymo Aurelianensi eius Inflituti Bibliographo Tom. I. col. 607. ad annum MCCCCLXXVIII. relatum, ceu Scriptorem Summæ Sedacine totius Alchimie, libris II. in Bibliotheca autem Escorialensi Lit. g. Plut. II. sub n. 5. (T. II. p. 13.) exstat: *Guillelmi Sedacensis sive Sedacarii de Ordine Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo existentis in exilio sui Ordinis, Summa totius artis Alchimie ab Auctore Sedacina dicta.* Sic Auctor in prioris libri exordio: *Cum enim acerbis*

NOZIO Cardinali, Archiepiscopo Toletano, præter summam ex rebus gestis laudem, Scriptoris laus è Constitutionibus Ægidianis, aliisque ab eo formatis consignatur. Fundatio collegii S. Clementis Hispanorum in Bononiensi urbe. De ANONYMO auctore historiæ Latinæ S. Ioannis Pinnatensis in Aragonia. De ALPHONSO DE VARGAS Toletano, Hispanensi antistite. De IOANNE DE CARDALHACO Archiepiscopo Bracarensi. IACOBUS DOMINICI Dominicanus. IOANNES BALLISTARIUS, FRANCISCUS DE BACHONE, & BERNARDUS OLLERIUS, Carmelitæ. De ABEN-AGATIN Mauro, eiusque operibus.

271. DUOBUS etiam aliis regiis Scripturibus caput hoc inchoabimus, qui per hæc tempora summam rerum nostrarum, secundum suam quisque eorum

& cephalicis adstridus, per leones, serpentes, & dracones mei sacri Ordinis, quibus sine damnatione intellectiva & perditione suppositi non poteram contradicere: dedi locum diabolis, serpentibus & draconibus, & eorum sequentibus, abdicando suppositum meum à corporali societate eorum &c. ITEM Ferdinandum Vaccæcapitis (Cabeza de vaca) & Paschasium Garfiam Decanum Auriensem, Ioannis Castellæ Infantis ad Ludovicum Ducem Andegavensem anno MCCCCLXXVIII. Legatos: quorum exstat oratio apud Edm. Martene Tom. II. Collect. vet. script. & mon. pag. 1502. ITEM Petrum Archiepiscopum Hispanensem huius nominis secundum (Gomezium Albornozium, an Gomezium Barrosus, qui ei Sedi ab an. MCCCCLXXI. ad MCCCCLXXV. præfuisse, incertum; & puto priorem sive Albornozium esse, qui in mox laudando codice anno MCCCCLXXII. immortuus dicitur. Vid. Nolter infra in Script. incert. temp. Lit. p.) cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo formæ IV. exstat opus Hispanicè inscriptum: *De la justicia de la vida espirital de todos los hombres; è de la perfeccion de la Iglesia militante, è la onestad de la vida corporal;* & in Comitibus olim Ducis Olivariensis Lit. P. MS. pag. 221. *Vita animarum Hispanicè MS. Fol. 1. II. 2.* cuius operis meminit Nolter Script. incert. tempor. in eo; ac demum scripsisse dicitur: *La peregrinacion de su vida, sive: De rebus ad se pertinentibus ab anno MCCCCLIII. ut auctor est Ægidius Gonzalez Davila Theatro Eccl. de Sevilla T. II. p. 57.* quod opus in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ servari ait. ITEM Innominatum Episcopum Hispanum, qui ad annum MCCCCLXXX. scripsit: *Reportorio de la Historia general del mundo desde su creacion asta el gran cisma de la Iglesia, metro Hispanico ogdoalicho è senariorum genere, cuius specimen sistere placet:*

E fue su comienço (schismatis videlicet) quando contesciera

El año de mil è trescientos è ochenta, Por ser la primera eleccion violenta A la qual dixieron no ser valedera Los Cardenales en esta manera, Diciendo que avian elegido al Urbano Por miedo que ovieron del Pueblo Romano, E por esso fue la eleccion postrimera;

quæ

rum conditionem, tractare. Alter est ALPHONSUS Castellæ & Legionis Rex, huius nominis vulgò XI. aliis XII. certè ultimus, appellatione Iustus, atque etiam *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

quæ penultima est universi operis ogdoas: in Escorialensi codice, Lit. h. Plut. II. n. 22. (T. II. pag. 90.) Sunt qui hoc opus Alfonso de Sancta Maria, sive de Cartagena, Pauli Burgenfis filio, adscribant: quod si verum est, ad sequens sive ad XV. sæculum pertinebit; cum is Alfonso anno MCCCCLVI. die XII. Iulii diem suum obierit. In alio Escorialensi codice Lit. X. Plut. II. n. 17. (T. II. p. 424.) habetur eiusdem operis atque eodem metri genere continuatio usque ad Callixti III. & Pii II. tempora sive ad annum MCCCCLVIII. ITEM Magistrum Alexandrum Hispanum, nescio quem, cuius opuscula: *Melleus liquor Physicæ artis: Vita Beatissima Virginis MARLÆ, & Conversio Sanctæ Catharinæ Virginis & Martyris* habentur in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice sæculi XIV. ITEM Magistrum Petrum (absque cognomento) auctorem Hispanici operis: *Del consejo, y consejeros de los Principes para su buen gobierno, in Escorialensi sæculi, ut videtur XIV. Z. Plut. III. sub n. 4.* (T. II. p. 331.) exstant, atque in Regio Matritensi alio eiusdem sæculi LVI. foliis constante, in quorum sexto hæc leguntur: *E Yo Maestre Pedro poniendo los ojos del corazón en esta palabra del Sabio: è demas pensando que los omes en este mundo por fabios è por entendidos è por poderosos que sean, non pueden venir en el su acorro è syn consejo unos de otros &c.* Et in eiusdem folii sexti averia: *Pues Yo queriendo fablar del consejo è de los consejeros &c.* Diversus autem omnino hic *Magister Petrus* est à cognomine Toletano Alcorani ex Arabico in Latinum sermonem interprete, cuius Nolter meminit supra Lib. VII. cap. V. n. 94. ITEM Vasconum Ramirezium de Guzman Archidiaconum Toletanum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice inscripto: *Vade mecum, sæculi ut videtur XIV. folio 98.* habetur eximia ad Ioannem I. Castellæ Regem *Epistola nuncupatoria Hispanica versione dialogi Lucianæ in quo Alexander Annibal & Scipio de bellicæ gloriæ laudisque primatu coram Minoe disputant.* ITEM Ioannem Figuerolum Equitem Valentium patriæque Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicum, qui ad an. MCCCXCIV. Latinè scripsit: *Adversus Iudeos & Thalmudem.* Exstant tria insignis huius operis membranacea satilique spissa volumina formæ folii in Bibliotheca eiusdem Ecclesiæ, sæpius à me contractata, in quibus Auctor & eximium Theologum, & Hebraicè non vulgariter doctum, inque Hebræorum scriptis versatillimum sese prodit. Videndus Ximenus noster *Biblioth. Valent. Tom. I. pag. 14.* ATQUE his quos modo retulimus adiungi debent *Henrici Secundi Castellæ Regis Constitutiones in Comitibus Burgenfis, Taurenibus, Complutenfis, ac Toletanis;* necnon *Ioannis Primi*, in Burgenfis, Sorienfis, Vallisoletanis, Segovienfis, Briviescanis; & *Henrici Tertii* in Matritensibus anno MCCCXCI. ac duobus sequentibus editæ, quarum omnium exempla exstant in Escorialensi codice Lit. Z. Plut. I. sub n. 6; atque in alio Lit. l. Plut. II. sub n. 9. *Ferdinandus Episcopi Carthaginensis constitutiones* aliæ in Synodis Dicecesanis XV. Aprilis MCCCCLXXXIV. XIV. Aprilis MCCCCLXXXV. XXVIII. Apr. MCCCXCIII. ac demum XXIII. Aprilis MCCCXCV. promulgatæ.

Conquestor: quem etiam in more est vocariⁿ ab insigni de Mauris victoria in Bætica ad fretum ab eo reportata iuxta Salsum fluviolum. Natus hic è Ferdinando X 2 do

SED NONDUM me hinc abire finit scrupulus de egregio huius sæculi exeuntis Scriptore Anonymo Hispano è Prædicatorum Ordine, incertæ Sedis Episcopo, quem ferunt, Plutarchi *Chronica*, id est *Illustrium virorum παράλληλα*, è nativo pridem in vulgarem Græcorum sermonem conversa, in Hispanam de in Aragonensium dialectum transfuisse. Atque huius rei auctor est Cl. Ioannes Andreus sæpius à nobis laudatus, qui in priore Epistoliarum ad Carolum fratrem volumine, anno MDCCLXXXVI. Matriti edito, *Epist. IV. pag. 86.* de nonnullis Italicis quos Florentiæ viderat codicibus loquens, hæc habet: *Dicen pues estos codices (de los que solo en esta Bibliotheca del Subdecano Riccardi hai tres diferentes): que la Cronica de Plutarco (assi llaman al libro de los Varones Ilustres) fue traducida de Gramatica Griega (esto es de Griego antiguo, è como dicen, Literal) en Griego vulgar, por un Filosofo llamado Domitrialdiqui, y del Griego en Aragonés por un frayle predicador Obispo de Tudernopoli (aqui varian los codices, diciendo uno Tudernopoli, otro Ludernopoli, otro Ludervopoli y otro Andrinopoli) muy suficiente Griego, grande Historiador y experto en varias lenguas: por mandado (pergit) del M. R. en Cristo Padre y Señor Messer fray Juan de Bredia por la gracia de Dios Maestre y Señor del Hospital de San Juan de Jerusalem &c.* Quæ postrema verba memoriam animo meo refricant operis inscripti: *Secretum secretorum Aristotelis* à Philippo Clerico Patrii filio ex Arabico in Latinum conversi, in Bibliotheca Escorialensi Lit. f. Plut. III. n. 1. (T. I. p. 493.) exstant, cuius nos supra, Lib. VII. sub finem capituli I. pag. huius Tom. 6. in not. meminimus; nam & Hispano-Aragonensis eius operis è Latino sermone translatio, eiusdem Bibliothecæ, Lit. Z. Plut. I. sub n. 2. itidem *Ioannis Fernandez de Heredia Magistri Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani iussu & auspiciis* facta dicitur; necnon Hispano-Aragonensis alia è Latino *septem Pauli Orosii librorum*, Valentis in Bibliotheca insignis Collegii Sanctissimi Corporis Christi, in membranaceo magnæ molis codice, in cuius fronte Magistri Ioannis Hierosolymitani effigies, bifurcata, qualem eum Petrus Amelius (1) & Vertotus (2) depinxere, barbâ, & gentilitium Herediarum stemma conspicitur. Varietas autem Italicorum codicum in designanda Episcopali Anonymi de quo agimus interpretis Sede, monstratque & vix Geographis audita urbium *Tudernopolis, Ludernopolis, & Ludervopolis* nomina, aniam nobis coniciendi præbent, num pro *Tudernopolis*, quemadmodum in altero illorum legitur, *Tripolis* restituendum sit. Ac si non vanâ est coniectio, facillè nos manuducet ad *Guidonem (Nerei) natione de Valentia civitatis Tripolis (Africæ an Syriæ?) gloriosum Pontificem* (3), cui Philippus ille quem prædiximus Clericus Latinam ex Arabico libri *Secreti secretorum Aristotelis* versionem (ex qua Hispano-Aragonensis iussu Magistri Ioannis Hierosolymitani facta descendit) in prælaudatis codicibus Escorialensibus nuncupasse dicitur; hoc tamen admisso is Philippus, quem nos olim ad sacri belli tempora ex coniectura referebamus, unâ cum Guidone Episcopo ad sæculi demum XIV. exitum retrahendus erit. Et quidnè etiam, cum & libri *Secretorum Aristotelis*, & Pau-

ⁿ D. Alonso el de la batalla del Salado.

(1) In Itinerar. Gregorii XI. Avenion. Romam à Papirio Massimo & Abrahamo Brozio edito, T. XIV. ad annum MCCCCLXXXI. ap. Iac. Bosium lib. III. Histor. Meliten.

(2) Hist. des Chev. Hospital. lib. V. T. II. p. 79.

(3) In Escorialensi codice Lit. l. Plut. I. sub n. 27. vocatur *Guido Nerei de Valentia*. T. III. pag. 248.

Pau-

do IV. & Constantia Dionysii Portugallia Regis filia anno huius sæculi undecimo, proximè sequenti anniculus genitori successit. Cumque iustæ esset ætatis factus, rebus strenuè domi & contra hostes gestis, Alphonso nominis celebratam propagavit; neminique eorum, quibus fatalis hæc virtutis & gloriæ appellatio contigit, inferior fuit.

272. In ea quam diximus pugna, iunctis exercitui suo Portugallia, quas ipse Rex Alphonso IV. ducebat, copiis, immensam Albohaceni Marochii & Aben Josephi Granatæ Regum aciem Tarifam obsidione cingentem (quam ad septingentorum & amplius millium ascendisse, vulgaris fama est): quatuordecim tantum equitum, ac viginti quinque millibus peditum III. Cal. Novembris anni MCCCXL. perfregit fugavitque, ducentis, ut aiunt, millibus cæsis, & innu-

Pauli Orofi historiarum versiones Hispano-Aragonenses sint, iussuque Magistri Ioannis Hierosolymitani factæ dicantur, utramque ad eundem Tudernopolitanum seu Tripolitani antistitem, Ioanni ut videtur Magistro valde familiarem, referamus? Lubrica hæc sunt fateor; atque optandum sanè, quod vel exigua nobis ad manum esset Aragonensis Plutarchi Chro-

Aragonensis libri *Secreti Secretorum* versio, è codice Escorialensi Lit. Z. Plut. I. sub num. 2.

Libro de secreto secretorum el qual compuso el grant filosofo Aristotiles. A su Senyor muit scogido & muit noble en honra de la religion christiana GUIDO varon noble de la Ciudad de Valencia alabado Princeb. Phelipe muit chico de los suos letrados &c. Et in prologo: El qual (Magister scilicet Ioannes Hierosolymitanus) considerando que las cosas contenidas en esti present volumen podrian con el favor de Dios redundiar en muit gran provecho & sobirana victoria de la Christianidad & ensalcamiento de la nuestra Fee Catolica mandò scriver aquesti present libro &c.

Nec dissimulandum in prælaudato codice Escorialensi Z. I. sub n. 2. haberi ANONYMI scriptum alterum patriæ itidem Aragonensium dialecto, atque hoc titulo: *Rams de flores*, cuius auctor in prologo: *Al qual libro (inquit) he pasado nombre Rams de flores: por asin como lo ram es bello por las flores: asina questi libro es bello por la flor de los dichos que hi son, queriendo ressemblar à la abella la qual de diversas flores plega & compila la miel & la departax en bresca &c.* Continet autem flores sententiarum è sacris Bibliis, Patribus & Philologis. Neque demum prætereundam hoc loco existimo non vilgarem Magistri Ioannis Ferdinandi de Heredia commendationem, à propagato scilicet per Italiam & ubivis literarum & maxime patriæ Aragonen-

meris captis: de quo consuli æquum est historias; quibus adiungo libens summi viri, & ad posteritatem omnem commendati, D. Egidii Carrilli Albornozii, qui proelio interfuit, Antistitis iam eo tempore Toletani, postea S. R. E. Cardinalis, & Pontificii patrimonii recuperatoris inclyti, quandam epistolam, Ambaldo Tusculanensi Episcopo (potius Annibaldo, cognomine de Ceccano) S. R. E. Cardinali directam: quæ à Philippo Labbeo in *Chronico Rothomagensi* volum. I. *Bibliotheca nova* mss. librorum, non ita dudum edita fuit.

273. Neque miraculo vacat tantam hostium stragem viginti quinque dumtaxat Christianorum militum cæde constituisse. A quo quidem numero (ne id prætermittamus valdè notâ dignum) quamvis Hieronymus Surita dissentire videatur, observante Raynaldo, & Ciaco-

nicorum versionis portio, cum libri *Secreti Secretorum Aristotelis*, cumque *Pauli Orofi Historiarum* versionibus Aragonensibus conferenda. Utraque hæc certe seu phrasin & verba, sive orationis structuram consideres, illicò germana eiusdem parentis proles esse dignoscitur, ceu subiecta docent specimina.

Aragonensis libri *Pauli Orofi Historiarum* versio, è codice Bibliothecæ Collegii Sancti Corporis Christi Valent.

Esta es la taula è sumaria anotaciò de los libros rubricas è capitulos del libro que Paulo Orofo de la nacion de Spanya famoso poeta & ystorial copilò à instancia è mandamiento del bienaventurado sant Agostin: Et por ende el muyt reverendo en Xpo. padre & senyor Don frai Iohan Fernandez de Eredia por la gracia de Dios Maestro de la Orden de sant Iohan de Irlm. veyendo & considerando que aquesti florient memorial & sumario document de los juicios de Dios à muchas personas de diferentes profesiones & condiciones è maiorment à aquellas que non eran instructas en sciencia era ignoto & non res menos quasi non sabido nin oido: por tanto el dicho Senyor &c. El primer titulo reconta de que tracta aquesti libro: & fizo esti libro repartido en siete libros &c.

sis dialecti cultu: quam laudem ignorasse, aut viro fortissimo nec pace minus quam bello inclyto invidisse videntur rerum Melitensium Historici; immo etiam Hispanis Scriptoribus iure accenseri debuit, cuius hodieque existant atque observantur: *Leges & Statuta Sacri Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani in Comitibus eiusdem generalibus edita*, ut apud Bosium legimus (1); ac de iis Vertotus (2): *Nous avons (inquit) de lui d'excellentes loix ou pour mieux dire de sages ordonnances, qui se conservent (f. s. observent) encore, dans le Livre de Statuts; & qui font voir son zèle, & combien il étoit habil dans le gouvernement.* Vid. de eo Melius in *Ambros. Camald.* & Col. Salutat ap. Cl. Andream I. c. pag. 87.

Garibay lib. 14. *Compendio Histor.* cap. 15. Mariana lib. 16. Surita lib. 7. *Surita lib. 7. Annal. Arag.* cap. 53. Raynaldus *Annal. Eccles.* tom. II. anno MCCXXII. num. 16.

Ut constat ex *Hist. Pontificii & Cardinalis* Ioannis XXII. creat. 4. Pag. 388. ad annum MCCXL.

De *Vitis Pontif.* in *Clement.* VI. & *Egidio Albornozio Card.*

Mariana lib. II. cap. 24.

En las *Notas à los Obispos* pag. 220.

Lib. 3. cap. 42. & lib. 4. cap. 5.

conio, viginti quinque millia Christianorum desiderata referens: operarum tribuendum hoc errori est, ut pro *viginti quinque, viginti quinque millia* nunc legamus. Qui error ex iis quæ statim adiungit manifestè coarguitur, proelium hoc alteri de *Vbeda* cognominato, quod Alphonso VIII. anno. MCCXXII. profligavit, in quo non maior quàm viginti quinque Christianorum numerus desideratus fuit, aliis quindecim supra centum affirmantibus, omnino exæquans. Idque ipsum censuisse eum, ex *Indicibus rerum Aragonensium*, in quibus incurtam vocat hanc victoriam, planè confirmatur. Tantum valet ad deterendam quantumvis maximam gloriam, vel levissimum typorum lapsus. Sed iam receptui canere opus, gloriosissimi triumphus recordatione extra rem vagantibus.

274. Obiit diem suum Alphonso pestilentis morbo, dum Calpen freti urbem (*Gibraltar* hodie) obsideret, xxvi. die Martii anno MCCCL. ætatis suæ tricesimo octavo. Cui quidem attribui communi solet famâ *Historia* quædam *generalis Hispania*, alia profus ab ea quæ Alphonso X. Sapientis proavi huius nostri nomen præferit, quantumvis utramque pro una habuerit Sandovalius Episcopus Pampilonensis. Certè hanc diversam à *Generali vulgari historia* (*Alphonso*) Sapientis agnovit, & per eam profecit, Florianus Docampus: qui unam & alteram in prologo *Historia* sui *Chronici* omnium aliarum copiosissimas diffusissimasque rerum nostrarum historias esse ait; qui & aliis in locis eius testimonio utitur. De hac senserit fortasse melius quàm de alia D. Ioannis Emmanuelis historia, cuius statim mentio fiet, Ambrosius Morales lib. 13. *Chronici Hispania* cap. 4. habere se in membranarum exaratum antiquissimum Hispania Chronicon anno MCCCXLIV. quod ibidem legitur, scriptum, referens. Agnovit etiam hoc Alphonso opus nonnunquam esse Garibayus lib. 14. cap. 1.

275. Neque negamus verosimilius esse huius Regis iussu & auspiciis potius, quàm ab illo hunc exantlatum compilan-

(1) Exstat elegantissime scriptus in Bibliotheca Escorialensi Lit. Y. Plut. II. n. 16. (T. II. p. 365.) Item n. 19. eiusdem *Literæ & Plutei*, in quo habetur Pars II. De los montes de Castilla, Leon, Galicia, Asturias, y Andaluzia, en que se encuentran caza de puercos, venados, ossos, y otras animalias: de sus bocinas & armadas. ITEM Eiusdem: *Instituto equestri Ordinis* de la Vanda; eiusque Constitutiones & ritus, cum priorum eiusdem

dæ historiae laborem fuisse: quod itidem de Alphonso seniore, dictaque eius historia, loco suo monuimus. Sed cum non nisi eorum duorum nomine utramque consignatam habeamus: regio titulo inscribere fas & æquum fuit. Diversum autem quid à laudato opere, si Deo placeat, Gundisalvus Argote de Molina significare videtur, dum in *Betica Nobilitatis* * commentario libris manuscriptis, quorum ope hunc confecisset laudatis, accenset *Chronica en coplas redondillas, por el Rey Don Alonso el ultimo*: hoc est, *Chronicon versibus Hispanæ linguæ vernaculis* ab Alphonso Rege ultimo compositum. In quo tam disertè notando opere, ut metricum non verò profaicum fuerit, virum diligentissimum ac veritatis amatorem vix falli potuisse credimus. Atque hoc quidem historico-musicum opus quin Alphonso ipsi Regi haud ineptè tribuamus, nullam invenimus rationem. Planè neque hanc, nec alteram pede liberam historiam hucusque formis impressam vidimus.

276. Eiusdem quoque Regis Alphonso munitus appellatione fuit, sive ab eo, sive ab alio confectus, liber *De monteria*, sive *De venatione*: quem illustratum à se idem Gundisalvus Argote Hispali MDLXXXII. in folio, Andrea Pessione typis subiecit; Gallique iam, Labbeo teste in *Bibliotheca nova manuscripta*, sermone suo verterunt (1).

277. Hoc etiam iubente Alphonso liber alius confectus est & publicè notè insignitus, qui *Del becerro*, hoc est, *vitulinus*, vulgò audit. Cuius auctores fuerunt GUNDISALVUS MARTINI A PEÑAFIEL, & LAURENTIUS MARTINEZ, eiusdem oppidi, anno ut dicitur MCCCXL. ab iis cepti, & MCCCLII. regnante iam Petro, absoluti. Quo scilicet describi placuit veluti in albo publico nobilium totius Castellæ hominum nomina, atque item oppidorum, in quibus vel natales vel patrimonia sortiti essent. Liber hic ex sanctione Elisabethæ Reginae, quæ hodie lex est 5. tit. 15. libri 2. *Recopilationis* apud Cancellarium, uti vocat, Pinciani oppidi esse debuit. Hodie tamen in Septimancensi servatur archivo regio.

Al- militum catalogo. In Escorialensi Lit. Y. Plut. II. sub. n. 13. ITEM: *Comitia Vallisoletæ* celebrata MCCCXXV. *Matritensia* MCCCXXXIX. Segovientia MCCCXLVII. Compluten. MCCCXLVIII. ITEM Binae *Leges De adulteriis ac De furtis* ad Toletanos qui eas sibi petierant directæ anno MCCCXL. In Escorialensi Lit. Z. Plut. III. sub n. 18. per multa quoque huius generis alia.

* *Nobleza de Andalucia*, in principio.

† Pag. 301.

278. Alphonſi huius cognatus fuit IOANNES EMMANUEL, Emmanuelis Infantis filius, B. Ferdinandi Castellæ atque Legionis Regis nepos, Villenatum princeps, ac Dux de Peñafiel, cuius ex Beatrice Sabauda filiam Ioannam Henricus II. Castellæ ac Legionis Rex uxorem duxit: vir suo tempore in paucis clarus, regiæ stirpis, divitiarum ac dignitatis multarumque animi & corporis dotum prærogativâ, unâ dumtaxat maiestate Regum Ferdinandi IV. atque eius filii Alphonſi, quos adulta ætate adeptus fuit, minor. Ferdinando certè Archieconomus (*Maiorem domus* olim Gallia, & nunc nos appellamus) atque à consiliis erat, cùm in vicem fato functi Regis Alphonſus eius filius ante annum in lucem editus succedens, plurium regii sanguinis principum, atque in his Ioannis huius ambitiosos gerendi regias vices conatus (1); atque itidem sui compos factus, iam amicum eum & fidelem, iam averſum & hostem, iuxta momenta rerum varia, expertus fuit.

279. Sibi tandem constans Emmanuel noster à Regis latere nunquam discedere, virtutis bellicæ laudem in proeliis omnibus ante alios reportare, Mauris hostibus terrore esse. Quamquidem toto vitæ tempore amplissimè atque honestissimè partam belli sudore gloriam honestis æquè pacis artibus cumulavit: poeta, si quis alius eorum temporum, genio & ingenio præstans, philosophiæ morum, & civilis regiminis doctrinâ excellenter instructus. Multa composuit soluto, ligatoque numeris sermone, quorum omnium uno fruimur edito libro, cui titulus:

280. I. *El Conde Lucanor*, instar dialogi: opere consiliorum moralium, & frugi rerum pleno: quem retenta, uti decuit, antiqua auctoris phraſi, Gundifalvus Argote de Molina, inter præcipuos antiquitatum nostrarum vindices, Hispani anno MDLXXV. in lucem edidit: adiunctis & Vitæ Ioannis nostri, & nobilissimæ inter nos ab eodem derivatæ familiæ de los Manueles successione, atque item discursu quodam *De Castellana eius temporis poesi*. Hunc iterum edidit Matri Iohannes Diaz de la Carrera anno MDCXLII. in 4.º Cetera adhuc latent à viro clarissimo relicta monumenta, nempe

(1) Videtur nonnihil deesse ut constet huius periodi sententia, quam alioqui pronum est divinare.
(2) Lege: *Libro de los enjenos*, Latine *De ingenis*, qua voces nostrates, *machinas*, bellicas sci-

281. II. *Sumario de la Chronica de España*, tribus libris: quorum primus DV. secundus CCCXXV. tertius tandem CCCXLI. capitibus constant. Absolvitur ultimum beati Ferdinandi Regis, auctoris avi, morte. Verè autem summarium; quia, ut ipse ait², compendium Alphonſinæ *Generalis est historiae* amplioris. Matri hanc in bibliotheca D. Christophori de Zambrana Calatravæ militiæ equitis manu exarata olim vidimus, & nuper apud Marchionem Mondexarensem, licet acephalam, laudatque Gundifalvus idem Argote, è libris unum, quibus mss. ad utilissima & accuratissima componenda, quæ vel in lucem edidit vel aliquando meditabatur edere monumenta, uti se, monere nos voluit.

282. Diximus in superiore Alphonſi Regis elogio, non Ioannis hanc, sed istius Alphonſi auspiciis formatam historiam videri Ambrosium Moralem ad manum habuisse: quam is, tamquam si Ioannis esset, lib. 13. cap. 4. & 28. historiæ suæ laudat. Cui quidem compendio Gundifalvus Argote sæpè iam dictus adiungit sequentia opera, quæ relicta ab auctore fuisse ait in cœnobio S. Pauli ordinis Prædicatorum, quod in oppido *Peñafiel* Castellæ veteris, in quo tumularetur, vivus sumtibus suis ædificari fecerat, nimirum

283. III. *Libro de los sabios*. Liber sapientum.

IV. *Libro del Cavallero*. Quod interpretor, librum *De milite qui equo meret*.

V. *Libro del Escudero*. Hoc est, *De pedite*.

VI. *Libro del Infante*. Idest, *De Regis filio*.

VII. *Libro de Cavalleros*. Fortè *De re equestri*.

VIII. *Libro de la caza*. Hoc est, *De venatione*.

284. IX. *Libro de los engaños* (2). Scilicet, *De fraudibus dolivæ*. An verò *stragematibus*?

X. *Libro de los Cantares*. Carmina videlicet, quæ quidem editurum se post publicatum *Comitis Lucanoris* laudatum antea opus, idem Gundifalvus in se recepit.

XI. *Libro de los Exemplos*. *De exemplis*.

XII. *Libro de los Consejos*. *De consiliis*.

285. Iacet in prædicto cœnobio S. Pauli de *Peñafiel*, sub hoc epitaphio:

AQVI

licet, *hydraulicas*, *tormentarias*, *dynamicas*, nimirum quibus moles maximæ facillè quoquò velis impelluntur aut elevantur, significant, ut nota sequenti.

* In prologo

* In discursu sobre la poesi Castellana.

AQVI IACE EL ILVSTRE SEÑOR D. IVAN MANVEL FIJO DEL MVI ILVSTRE SEÑOR INFANTE D. MANVEL Y DE LA MVI ESCLARECIDA SEÑORA DOÑA BEATRIZ DE SABOIA, DVQVE DE PEÑAFIEL, MARQVES DE VILLENA, ABVELO DEL MVI PODEROSO REY, Y SEÑOR DE CASTILLA, Y DE LEON, D. JVAN PRIMERO DESTE NOMBRE. FINO EN LA CIVDAD DE CORDOVA EN EL AÑO DEL NACIMIENTO DE NVESTRO SALVADOR DE MCCCLXII.

Sed nonnisi circa annum MCCCXLVII. quamvis inscriptus hic reclamet lapis diu post mortem positus Ioannis nostri, decessisse eum ex historiis constare, idem ait Gundifalvus Argote, ex quo quicquid hætenus de viro inlyti nominis dictum fuit, accepimus (1).

286. Post virum principem laicum, principem virum Ecclesiæ laudabimus, NICOLAUM ROSSEL videlicet, S. R. E. Cardinalem ab Innocentio VI. Papa anno huius sæculi LVI. Avenione, ubi tunc Pontificum aula erat, creatum. Balearium maiorem insulam hic patriam habuit: in quo conveniunt Vincentius Mut in *Historia regni Balearicæ* tom. 2. lib. 8. cap. 6. & lib. 11. cap. 4. Hieronymus Surita lib. 9. *Annalium* cap. 6. Balthasar Porreñus in *elogiis Pontificum & Cardinalium Hispanorum* mss. Ciaconius autem, atque eum secuti Dominiciani, Lopez Monopolit. Episc. *Histor. Ord. Præd.* par. 4. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annos MCCCCL. MCCCCLI. MCCCCLVI. quorum institutum professus fuit, nonnisi Tarraconensem appellantes, de patria in Aragoniæ Regum ditone, quod nomen à Tarracone dictum urbe quidam pro comperto habent, intelligendi sunt.

287. Præfectus fuit Aragoniæ provinciæ, simulque Inquisitor Generalis ingentis famæ ac meriti gratiæque apud Petrum Regem IV. à quo postulatum ei purpureum fuit Cardinalitium schema: quod

primus è subditis Aragoniæ Regum obtinuisse dicitur. Romæ dum esset anno MCCCLXII. ægrotavit, tabulasque testamenti condidit; navigioque inde in patriam Maioricam vectus, si fortè nativo aere à morbo liberaretur, decessit ibi XXI. die Martii eiusdem anni, ante quadraginta & octo natus. Res eius gestas copiosius aliis enarrat Porreñus; nullus autem in scriptis laudandis: quorum Ciaconius aliique certiores nos fecerunt.

288. *Romanorum Pontificum gesta per grandi volumine complexus est* (Ciaconius ait in Innocentio VI.): cuius exemplar teneis sulcatum Romæ se vidisse affirmat in bibliotheca collegii Capranicensis, & in Vaticano, auctor nomenclatoris Cardinalium. Exemplar aliud asservari in bibliotheca Aniciana, ut vocat, Benedictinorum, Constantinus Caietanus affirmat in *Commentario ad Galeſii II. Papæ Vitam Pandulphi Pisani* pag. 19 (2). Scripsit etiam (Ciaconius inſit)

289. *De quadruplici iurisdictione Romanae Ecclesiæ in regnum Siciliae, hoc est Neapolitanum*. Quem servari librum in bibliotheca Vaticana Ciaconius ait. Aliud ab his diversum opus, cum de superioribus taceat, Ioannes Eiseingreinius in *catalogo testium veritatis* nostro attribuit, nempe

290. *De unitate Ecclesiæ, & schismate vitando*. Sed Vincentius Mut *Balearis historiæ* auctor, loco iam laudato aliorum operum meminit, nempe

Hi-

monasterio de Peñafiel. Et fortassis is prologus ipsius Joannis Emmanuelis fuerit. Eiusdem *Historia del Conde Lucanor y de Petronio su compañero*, exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. II. sub n. 6.* (T. III. p. 253.)

(2) Meminit huius operis Montfauconius *Biblioth. Bibl. T. II. pag. 1193. col. 2.* his verbis: *Gesta aliqua Romanorum Pontificum collecta ex diversis Registris, & libris Camerae Apostolicæ; & ex aliis etiam libris & Chronicis per Rev. Dominum Nicolaum Cardinalem Aragoniæ (aliàs Nic. Rossell Dominicanum, mort. en 1362.): quæ quidem collecta in Chronicis non habentur.*

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi eximius Joannis Emmanuelis *Exemplorum* Codex Hispanicus, auctori non modo synchronus, sed eo, ut videtur, superstitie exaratus: in cuius prologo habetur operum ab eodem eatenus editorum catalogus, hoc titulo: *E los libros que El fizo & ha fecho fasta aqui son estos*; Et continuo: *La Coronica: & el libro de los Sabios: El libro de la cavalleria: El libro del Infante: El libro del cavallero: El libro del escudero: El libro de la caza: El libro de los enjenos (sive de machinis, de quo in præcedente nota): El libro de los cantares: E los libros de los frayles predicadores que estan en el*

Historia ordinis sui Prædicatorum, quam ait Romæ eum anno MCCCLVII. absolvisse.

Indicis item copiosi virorum insignium eiusdem ordinis, qui Parisiis doctores creati fuissent.

Commentariorum quoque in eiusdem ordinis institutum. Necnon &

Commentariorum in Matthæi Evangelium (1).

291. Usque ad principium Petri Regis perduxit ANONYMUS ab initio rerum historiam, cui ob hanc causam locum hinc dedimus. Huius epigraphæ: *Historia de España*, quæ exstat in Bibliotheca quæ fuit Comitum de Villambrosa, quod magna pars librorum mss. apud plures latentium confluit. Hæc ab orbis fundatione ducto principio, res Hispanas usque ad huius Regis initium persequitur. Scriptusque dicitur anno MCDIV. Chronicon hoc *La historia Gallega* tralatitiè appellari huiusmet bibliothecæ liber elenchus annotat, fol. 105. Huius sæpè meminit Prudentius Sandovalius in sua *Regum Castellæ historia*.

292. Horum temporum sunt ANONYMI, five plures five unus, confectores libri, qui apud nos audit *Del Becerro*, fortè à vitulina pelle, quæ coopertum primum & publicum exemplum fuit: quod asservari nunc in Regio totius Castellæ archivo, seu tabulario Septimancensis oppidi, compta res est. Continet relationem quandam locorum eiusdem Castellæ regni: cuiusnam ditionis seu domini quisque sit, & in eo quinam nobiles domum aut prædia possideant, & quæ iura seu vectigalia Regibus debeat solvatque. Extracta ex eo quædam nos habemus in schedis nostris ex codice Excellentissimi Domini D. Gasparis à Mendoza Ibañez de Segovia, Marchionis nunc Mondexarensis. Aliud exemplum habuit D. Iosephus Pellizerius literis admodum antiquis exaratum, ex quo transcripsit suum, quod Matrili nunc habet D. Ioannes Lucas Cortesius, rerum criminalium

(1) Quædam & Echardus T. I. pag. 650. *Processus quosdam iudiciales* ei præterea tribuunt in Fidei negotiis adversus Fratrem Franciscum Baiuli Barcinonensem Ordinis Minorum; & adversus Jacobum Júst Valentinum, & Berengarium quendam de Montefalcone; minoraque alia. Io. Alb. Fabricius, seu pontius Dominicus Mansus T. V. *med. & inf. pag. 125.* addit huius Nicolai: *Excerpta è Chronicis aliisque libris & chartis Archivi Apostolici LXIII.* capitibus divisa.

(2) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. II. n. 4.* (T. II. p. 79.) Dictum de hoc Guillelmo inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores.

(3) *Bernardum* hoc sæculo nullum inter Oxomenses Præfules reperi; et fuerit fortasse *Barnabas* (ex-

dicasterii & curiæ iudex.

293. GUILIELMUS PRÆPOSITI, five DESRABORDE, Catalanus, Arenii Comitatus Ripacurtii iuriconsultus, Petri IV. Aragonum Regis tempore circa annum MCCCLVI. in vivis fuisse dicitur. A quo scripta inter libros manu exaratos amplissimi viri Antonii Augustini Tarraconensis præfules fuere

I. *De privilegio militari tractatus.*

II. *De pace & treuga, ad consiliarios & probos homines Barcinonis.* In charta scilicet annorum plusquam centum, ut in indice eius bibliothecæ legimus (2). Item

III. *Alphabetum iuris patrii.*

294. BERNARDUS Oxomensis Episcopus, Alphonso adhuc in vivis agente Castellæ Regis undecimo, pro instructione Petri principis filii eius primogeniti qui in regno eidem successit, ex Latino in vernaculum sermonem convertit Ægidii de Columna five Romani, ordinis Eremitarum sancti Augustini decantatissimum opus *De regimine principum*, quem quidem hac Hispana inscriptione editum scimus: *Regimiento de los principes de Egidio Romano, para enseñamiento del Infante don Pedro, hijo de don Alonso Rey de Castilla, de Leon, &c.* Hispali per Meinardum Ungut anno MCDXCIV. in folio (3).

295. Maximè verò illustratum sese fateri hoc sæculum debet, eo quod excellentissimum belli & pacis tempore, nullique superiorum secundum, heroem produxerit: insigne Hispaniæ nostræ ornamentum, Pontificiæque dignitatis decus & splendorem in paucis futurum. ÆGIDIUS hic est CARRILLO DE ALBORNOZ, Toletanus Archiepiscopus & purpuratorum patrum apex, quem paucis laudare vix decet; neque multis opus est, post non unum aut alterum de vita & rebus eius gestis commentarium in vulgus editum, atque hisce plenam omnium huius temporis historiarum memoriam. Ioannis præsertim Genesii Sepulveda Cordubensis elegantem adire licebit hu-

rore ab abusu propria virorum nomina solitariis initialibus literis designandi ducto) qui eam Ecclesiam ab anno MCCCXXX. ad MCCCL. rex; verum neque is Ægidii Romani opus è Latio in Hispanum sermonem transtulit, sed eius tantum versionis suæ fuit Ioanni Garzia de Castrogeriz Ordinis Minorum, ut nos infra in eo. Ad manum est mihi cum hæc scribo laudata à nostro Hispanica Hispanensis MCCCXCIV. huius operis versio, in cuius fronte legitur è minio: *E fizolo trasladar de Latin en romance Don Bernardo Obispo de Osma: por honrra & enseñamiento del muy noble infante Don Pedro &c.* In Codice tamen Regio Matriliensis satis antiquo mox à nobis laudando diserte legitur: *Hecho à petición è ruego del Obispo de Osma Don Bernabe.*

huius argumenti librum, si quis virum maximum vivis coloribus descriptum videre cupiat.

296. Brevi ut compendio morem exsequar, natus fuit in Concha urbe Castellæ novæ, ex parentibus nobilissimis Garzia Alvari Albornozio ac Teresa de Luna, Tolosæ literas doctus, & ab Alphonso XI. Rege ad Toletanæ amplissimæ dignitatis vocatus infulus; cum eiusdem Alphonsi obitu, in Petri eius filii & successoris cognomento *Crudelis* tempora incidisset: sibi cavens, ne fortè sævitia Regis, clarissimo cuique regnorum suorum viro usque ad excidium infensi, subiacere posset: quasi-tà occasione ad Clementem VI. Pontificem Maximum Avenione degentem se contulit, à quo galero Cardinalitio fuit ornatus.

297. Huius autem successor Innocentius VI. Ægidium Sabinensem promotum Episcopum, *fortem opere & sermone* virum (ut verbis eiusdem Pontificis laudem), tamquam Pacis angelum in Italiam summa potestate instructum delegavit: cuius munus & cura esset integrum serè Romanæ Sedis patrimonium ab tyrannis dissipatum atque armis oppressum, libertati ac statui pristino vindicare. Quod mira animi & corporis industriâ atque vi intra non multum temporis spatium perfecit: Urbano V. qui Innocentium exceperit, ampla viâ munita, ut (quod magno omnium plausu & Pontificiæ dignitatis honore & compendio, huius sæculi anno quinto supra sexagesimum exsecutus fuit) ab Avenione & Provincia Galliæ, in Italia & Romanæ urbis propriam Sedem sese & Pontificiam aulam & curiam opportunè ac tutè transferre posset.

298. Quatuordecim Ægidius annis summa rerum in Italia præfuit, tam armis adversus tyrannos, quam consilio erga cives administrato optimè imperio. Inter cuius plenæ frugis & prudentiæ alia opera, formatæ ab eo Constitutiones, quas *Ægidianas* inde vocant, pro Picensi & aliorum tractuum Pontificiæ ditionis recta administratione, optimo iure laudantur. Libri titulum in ms. codice Altempianæ bibliothecæ hunc legimus: *Constitutiones editæ per reverendissimum in Christo patrem & dominum D. Ægidium miseratione divina Sabinensis Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Edidit præterea Ægidius *Constitutiones* in Synodo Dioecæsana Toleti habita pridie Calendas Januarii MCCCXXXIX. Item *Alias* in Concilio Provinciali Toletano XIV. Calendas Junii eodem anno, cum comprovincialibus Segovienfium, Seguntino & Giennensium, atque aliarum Ecclesiarum procuratoribus. Item *Constitutionem contra Clericos concubinos*, Latine, Toleti XVI. Cal. Maii MCCCXLII. Item *Catechismum* Hispanicè: *Interrogationes & Scru-*

sem Episcopum, Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum, ac in terris in Italia consistentibus citra regnum Siciliae vicarium in temporalibus generalem, in generali parlamento dictarum terrarum celebrato in civitate Fani, & per ipsum parlamentum receptæ, currentibus annis natiuitatis Domini millesimo CCCLXII. indictione x. die ultimo Aprilis, secunda & tertia Maii, Pontificatus Domini Innocentii Papæ VI. anno quinto. Incipiunt: Volentes, sicut nobis commisit, &c. Ægidianæ hæc constitutiones cum additionibus Carpenfisbus & glossis Gasparis Cavallini Venetiis editæ sunt MDLXVIII. & MDLXXI.

299. Præterea scripsit Institutiones quasdam, quarum pervetustum exemplar in membranæ inter antiqua civium suorum monumenta se legisse fatetur Iulius Rofcius Hortinus in *Elogiis militaribus*, de quo Ciaconius admonet^b.

300. Alias quoque edidisse eum constitutiones, cum vicarius esset regni Siciliae citra Pharam, Neapolitani scilicet, Ioannæ Reginæ tempore quæ in Cardinalis Sirleti bibliotheca olim viderentur, *Nomenclator Cardinalium* nos docet.

301. In Nova autem bibliotheca manuscripta Philippus Labbeus edidit epistolam quandam Anibaldo Episcopo Tusculanensi directam, quam scribit ei Archiepiscopus Toletanus (qui noster Ægidius est) de victoria Regum Castellæ & Portugalliæ adversus Saracenos iuxta fretum reportata, quam nos à fluvio *Salato* vocamus, cui præful hic interfuit. Reperitur ea Chronico cuidam Rothomagensi inserta, *Bibliotheca istius* 1. volumine pag. 388. (1)

302. Æquè tamen meritis fuit ab Hispana sua gente, nec minus à Bononiensi, quam effluctim amavit & ornavit, urbe, collegio quodam alendis uni super triginta Hispanis scholaribus in hac ædificari iusso: ad quod duobus serè sæculis, non minus quam ad Parisiensem scholam, nostra Iuventus, rudi hætenus bonorum studiorum Martiales inter fremitus Hispaniæ, confluere sueta, alumnos sortita est huius collegii doctrinâ dignitateque eminentissimos; quamvis hodie iam ab antiquo illo splendore defecerit, fundatis intra Hispaniam

tinta de peccatis publicis pro Visitatoribus Ecclesiarum; ac demum *Constitutiones* in Concilio, ut videtur, Provinciali apud Complutum habito XXII. Aprilis MCCCXLV. *De luctuosa; ac de cathedratico subsidio Episcopis persolvendo.* Habentur omnia in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. C. Plut. IV. sub n. 2.* (T. I. p. 306.) Io. Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p. 19.* *Commentaria et præterea tribuit in Lus Canonicum.*

^b In vita Clementis VI. & Ægidii nostri elogio.

niam tot amplissimis studiorum gymnasiis, tamque maioribus, ut vocant, quam minoribus studiosorum domibus, quò omnes qui literis edoceri cupiunt ex omnibus eius angulis innumeri, neque unus aut alter exterorum, tamquam ad mercatum bonarum omnium disciplinarum, convenire solent.

303. Viterbii vir magnus obiit die xxiv. Augusti MCCCLXVII. Quem, verbis licet non ita elegantibus, æqualis tamen ei Scriptoris, laudatum dimitemus. Is est Anonymus, qui *Vitam Urbani V. Papæ* descripsit, & à doctissimo Francisco Bosceto Monspelienfi Episcopo lucem vidit, in *Pontificum à Gallia oriundorum historia*. Hic de Ægidio dum meminit: *Fuit insuper homo (ait) admodum virtuosus, literarum scientiâ præditus, in agibilibus multum circumspectus, corde magnanimus, corpore laboriosus, ac in factis armorum non ommissa Pontificali decentia valdè edoctus & expertus: sic ut in omnibus sic & taliter se gereret, quòd in tota Italia vivens amabatur, aut saltem timebatur*. Hæc ille, & nos ad alia; ne noctuas, ut proverbium est, Athenas.

304. Huius temporis, anni scilicet MCCCLXX. notam præfert Latinus auctor *Historiæ Pinnatensis in Aragonia*: quæ ms. custoditur in monasterio Benedictinorum Claustralium S. Ioannis de la Peña vulgo dicto, in mediis Pyrenæis montibus, unde post Maurorum inundationem Christiana religio & regnum Gothorum ferè extinctum, ad hanc plagam ex parte revixit & enatavit. *Historia* existat vulgaris è Latina ista veniens, Ioannis Briz Martinezi eiusdem monasterii abbatis. Sed ANONYMI Latinam veterem illius quod diximus temporis, non prorsus exacta diligentia scriptam fuisse, sed ordinem rerum turbasse conqueritur Petrus Abarca in *Regibus suis Aragoniæ* fol. 33. prioris partis. Qui tamen alibi (fol. 71.) Iosepho Moreto, *Investigationum regni Navarræ* auctori doctissimo, gratias habet pro eius publicatione lib. 2. earundem *Investigationum* cap. 5. Quam & ipse iterum typis commisit; & hic laudamus, quantumvis brevissimam, ob insignem eius excellentiam, ac totius Aragonensis historiæ regni-que veluti Palladium semper habitam. Videndus Iosephus item Moretus in *Congressionibus apologeticis pro veritate investigationum*, congressione 5. qui, & Surita lib. 1. *Annal.* cap. 11. turbatum in ea rerum ordinem accusat. Eundem Moretum vide congressione 8. num. 14.

305. Ante annum à magni Albornozii Toletani præsulis obitu Alphonfus Hispanensis antistes, eius olim amicissimus; &

in Italico sacro adversus tyrannos Ecclesiæ Romanæ urbium ac ditionis gesto bello, strenuus valdè copiarum ductor, diem suum obierat. In hoc viro nescias qua arte eximiam literarum theologicarum peritiam & professionem religiosamque vitæ institutum apud Augustinianos susceptum, cum militari vita, & cunctis quæ in acie & oppugnationibus ad præfectum belli spectant diu atque acriter exercitis, componas. Nam ex confessione tam domesticorum, quam illorum qui res pontificias literis tradidere: idem est ALPHONSUS DE VARGAS Toletanus, Ioannis Alphonfi filius, qui Parisiis in academia sacre scientiæ operam dedit, renuntiatus ibidem eiusdem doctor & professor, cum Toleti in patriam olim Augustinianorum eremitarum sacramentum dixisset: idem, inquam, est cum Alphonso Toletano Pacensi Episcopo, qui Ægidium memoratum Albornozium in expeditione illa Italica inter alios fuit secutus: auctus (ut verbis utar Genesii in libro *De rebus Albornozii* primo) hac dignitate à Pontifice (Innocentio VI.) Ægidii precibus exorato, quòd esset ei veteri fidaque familiaritate coniunctus. At nec solus is dicitur sacer homo sese comitem Cardinali dedisse; cum & Lupus Cæsaraugustanus Episcopus idem apud eundem Historicum fecisse referatur.

306. Gestum est hoc bellum scilicet ab anno MCCCLIII. Innocentii Papæ primo, usque ad MCCCLIX. quo anno Forum Livium Romanulæ seu Æmiliæ provinciæ urbs, una cum Francisco Ordelaffo tyranno in ditionem Romani Pontificis reversa est, ut ex Matthæo Villano constat: quibus ultimis belli partibus, Genesio eodem teste, Alphonfus interfuit præfuitque Toletanus. Quo tempore non dubitamus, quin, conferente se Avenionem & in curiam Ægidio, sit etiam facultas eidem Alphonso concessa in propria redeundi. Sed ab anno isto usque ad fatalem eius annum MCCCLXV. septem dumtaxat intercessere: quo quidem intervallo temporis minimè potuit à Pacensi ad Oxomensis Ecclesiam, indeque ad Hispanensem transferri, septemque annis Oxomensis, quinque autem Hispanensem Ecclesias regere. Oportet igitur iam Oxomensis factum ad nos rediisse, & anno MCCCLXI. Archiepiscopali urbis Hispaniæ dignitate auctum (quod ex monumentis huius Ecclesiæ compertum est) usque ad sexagesimum sextum vixisse: quod ex sepulchrali ad capellam S. Iacobi Maioris Apostoli eiusdem almæ ædis lapide notum habemus: cuius inscriptio hæc est simplex & minimè ambitiosa:

Aquí

Aquí jace D. Fr. Alonso por la gracia de Dios Arzobispo desta santa Iglesia de la muy noble ciudad de Sevilla, y maestro en santa Theologia. Espirò à xxvii. de Diciembre Era de MCDIV. años

307. Scripsit Alphonfus in Aristotelis libros *De anima*, sive *Questiones de anima*, Venetiis editas MDLXV. aliàs MDLXVIII. apud Iordanum Ziletem, in folio; itemque *In librum primum Magistri Sententiarum*, ibidem anno MCDXC. in folio apud Paganinum de Paganinis. In reliquos libros *Commentaria*, si vera est fama, Romæ apud Augustinianos S. Mariæ de Populo exstant (1).

308. De nostro agunt, præter laudatum Ioannem Genesium Sepulvedam, & Porreñum in *Rebus gestis Ægidii Albornozii*, Tarafamque in *Alphonso Rege XI. Thomas Herrera in Historia Domus eremitarum Salmantinae*, & in *Alphabeto*: Elsius in *Encomiastico*, aliis laudatis: Ægidius Gundisalvi de Avila in *Theatro Hispanensis Ecclesiæ*: D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annalibus Hispanensibus*: Andreas Schotus in *Bibliotheca*, qui in anno mortis & in sepulchri loco binum admisit errorem.

309. Ante annum scripserat, hoc est, sæculi huius septimo supra sexagesimum, IOANNES DE CARDALHACO Archiepiscopus Bracarenfis *Librum regalem*, quo iura Henrici postea Castellæ Regis, post decessorem Petrum fratrem ab eo post biennium occisum, ad hoc ipsum Castellæ regnum tueri conatus fuit: iustum opus, quod ms. servat inter alia eodem codice compacta D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus noster & civis dilectissimus, capitalium rerum curiæ Matritensis nunc primus iudex. Libri titulus hic: *Incipit Liber Regalis, divina favente gratia editus per me Ioannem de Cardalhaco Legum exiguum professorem, & sanctæ Bracarenfis Sedis vocatum Archiepiscopum & Hispaniarum primatem, anno Domini millesimo tercentesimo sexagesimo septimo, in civitate Zamorensi Castellæ*. Incipit liber: *Cum iura abhorreant rerum dominia sub incerto domino divagari, &c.* Præcedit dedicatio: *Sanctissimo in Christo Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Genesius alterius *Alfonfi Archiepiscopi Toletani* meminit, qui in Aristotelis libros *De anima* questiones scripsit, excusas, ut ipse ait, Florentiæ MCCCLXXVII. Nescio an hæc pertineat; & fortassis hoc loco Genesius Alphonsum Toletanum Antistitem cum cognomine Hispanensi, cuius paulo ante meminerat, confundit.

(2) In Bibliothecæ Regis Galliarum locis inferius designandis, vocatur hic Ioannes *Patriarcha Alexandrinus & perpetuus Archiepiscopus Tolosani Administrator*; & alibi: *Archiepiscopus Bracarenfis*

patri & domino clementissimo domino Urbano, &c. *Universalis Ecclesiæ summo Pontifici* &c. & Præfatio, quæ divinum auxilium invocat: in cuius fine innuit titulum libri *Regalem* esse, quo tuentur, quæ supra diximus, Henrici Regis iura. Urbanus Pontifex V. est huius nominis, qui anno MCCCLXII. rerum sacrarum apicem adeptus est, Gallus, qui fortè Gallum hunc Ioannem de Archiepiscopatu Bracarenfi providit (2).

310. Idem cum Nicolao Rossellio de quo supra egimus, atque eodem tempore, atque in eadem provincia, Institutum Dominicanorum secutus fuit IACOBUS (JAIME vulgò) DOMINICUS, in cœnobio Cauco-liberitano (*Colibre* nunc audit) Cataloniae provinciæ Ruscinonensisque Comitatus. Provinciæ tamen Gallicæ hic fuit præfectus; deindeque & suæ Aragonensis, Urbani V. Papæ iussu & auctoritate creatus anno sæculi sexagesimo. Hoc equidem maximæ gloriæ fuit illius huic præfecturæ, quòd eo tempore Dominicanorum dixit sacramentum in Valentia urbis Domo Vincentius Ferrerius, sanctitate vitæ & miraculis sequenti maximè sæculo clarissimus. Volumen is grande scripsisse dicitur *De rebus Ordinis sui rectè administrandis*. Hæc Ioannes Lopez Monopolitanus Episcopus parte 5. *Historiæ eiusdem ordinis* lib. 2. cap. 22. (3)

311. Carmelitas tres ut stilo nunc duccamus, petit ætatis ratio. Primus fuit IOANNES BALLISTARIUS (vulgari appellatione *Ballester*) Catalanus origine, Balearis autem domo, ex oppido *Campos* dicto Maioricensis insulæ. Carmelitarum, quorum castra secutus fuit, XVI. aut XVII. Prior Generalis. Munus hoc sexdecim annis administravit felicissimo ac florentissimo huiusce Ordinis ævo, gratus Deo ac viris principibus; ad hæc in theologicis studiis, quorum magister fuit, veritissimus. Huius laudantur hæc opera:

- I. *Super libros Sententiarum* lib. IV.
- II. *Constitutionum sui Ordinis* libri duo.
- III. *Sermones varii*, duobus libris.
- IV. *De bello forti militantis Ecclesiæ*, &

Y 2

An-

ac postea Tolosanus. Tribuuntur autem ei T. III. p. 121. col. 2. cod. 1465. 1º. *Sermo de (magno) schismate tunc incepto*. IIº. *Sermones De natiuitate Regalis filie DD. Ludovici, filii DD. Ducis Andegavensis: De officiis Prælatorum: In die benedictionis Montalium*; atque eodem T. p. 400. col. 1. cod. 3294. *Sermones & Orationes coram magnis viris, & de maximis negotiis habitæ*.

(3) Latè Quetifus & Echardus T. I. p. 622. contenta in eo volumine explicant.

Anti-christo, sive De novissimis temporibus.

313. Obiit, atque sepultus fuit in cœnobio Maioricensis urbis sub hoc epitaphio: *Hic iacet reverendissimus magister in sacra theologia Generalis Ordinis Virginis Mariae de Carmelo Fr. Ioannes Ballistarius. Obiit ultima die mensis Septembris anno MCCCLXXIV.* In quo conveniunt Trithemius & Andreas Schotus *Bibliotheca Hispana* brevioris auctor (1).

314. Alter est FRANCISCUS DE BACHONE, sive ut credimus, DE BACHÒ, eundem Ordinem Carmelitarum in cœnobio Peraladæ provinciæ Cataloniæ professus, Parisiensibus studiis & professione laudabiliter exercita, anno huius sæculi sexagesimo sexto in comitiis Montis-Albani procurator generalis creatus; tandemque provinciæ Cataloniæ præfectus, triennio exacto vitam simul & præfecturam anno MCCCLXXII. Augusti 8 die, in cœnobio Campi-rotundi (*Camp-redò* vernaculè) reliquit moriens. Inter scripta huius laudantur, præter alia quæ Trithemium latuere,

315. I. *Repertorium Prædicatorum. Magnum & insigne opus* ab eodem vocatum, in quo omnia antiquorum Patrum dicta in unum ad concionatorum usum collegit. Necnon pro more illius temporis, & scholæ Parisiensis,

316. II. *Super libros Sententiarum.* Qui asservatur Romæ in bibliotheca Domus Transpontinæ ms. commentarius pulchræ notæ, quamvis antiquæ: in cuius initio Ioannes auctor *sublimis doctoris* appellatione insignitus apparet.

317. III. *Sermones plures*, ad populum habitos, laudat Trithemius: cuius quidem præconio *vir fuit* Ioannes *literaturâ nobilissimus, philosophus, orator, atque poeta celebris, theologus quoque, sacrarum legum exercitissimus, tantumque animi magnitudine, consilio, & doctrina valens, ut doctor sublimis cognominaretur.* Errant attamen hic & Eisengreinius, dum prior ad annum MCD. posterior ad MCDX. stornisse nostrum affirmant.

318. Tertium ponimus BERNARDUM OLLERIUM, (*Ollèr* vocant domestici) Ca-

^e Bosch Dels titols de honor de Catalunya lib. 3. cap. 13.

(1) Ioannis Ballistarii *Sermones* exstant in Vaticana olim Heidelbergensi Palatini Comitis ad Rhenum, num. 486. Anonymus Carmelitane Bibliothecæ Aurelianensis MDCCLII. auctor minutiora alia eidem tribuit.

(2) De hoc Bernardo, & qui proximè præcessit Francisco Bachone, nihil addit prælaudatus Anonymus Bibliothecæ Carmelitane Auctor; immo plurima videtur è Nostro mutuasse.

(3) HVC refero indictos Nostro Scriptores Hispanos quorum atas non satis explorata est, videntur tamen hoc sæculo lucubraciones suas edidisse, Nu-

talanum & ipsum ex *Manresa* oppido Vicensis diocesis, sive ex proxima gentiliū eius domo *Maf-ollèr* vocata. Hunc Instituto suo addictum in patrio cœnobio sacer hic carmelitarum Ordo Priorem Generalem habuit ex Latinorum serie decimum septimum, aliàs decimum octavum; & Ioannis, quem nuper laudavimus, Ballistarii successorem, anno MCCCLXXV. Podii Velanorum (*le Puy*, sive Ancicii) creatum, Parisiensis theologiæ professionis, ubi & doctoralem reportavit pileum, Avenionensis item eorumdem studiorum recturæ studio iam olim decurso: quibus provinciæ suæ præfecturam, diffinitorisque generalis munus adiunxit. Scripta eius hæc laudantur duo:

319. I. *De Ordinis sui origine.* Liber singularis ad Urbanum VI. Pontificem Maximum, quam alii appellant *Informationem* historico iuridicam, ad Petrum Cardinalem Corsinum Florentinorum antistitem directam: quo quidem scripto suscitatur huius Ordinis sodalibus de nomenclatura B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo controversiæ pro virili satisfecisse visus fuit. Siquidem paulò post idem Urbanus septimo Cal. Maias anni septuagesimi noni bullato quodam indulgentiarum eidem Ordini concessarum instrumento non alio hunc nomine vocasse legitur. Hanc *Informationem* seu librum, intexuere *Ordinis Carmelitarum Speculo* II, qui anno MDVII. Venetis typis publici iuris id fecerunt.

320. *De immaculata Virginis conceptione* liber singularis. Vitam diu produxisse dicitur usque ad annum sæculi nonagesimum (2).

321. ABEN AGATIN Maurus, Granatæ civis sub Iosepho Rege huius urbis primo, qui ad fluvium Salsum memorabile ac mirabile prælium Alphonso XI. Castellæ cæsit Regi, si Francisco Pedrazæ credimus Historiæ Granatensis auctori: quamplura scripsit moralis doctrinæ opera, & epistolæ. Prædixit is Petro Regi Alphonso laudati filio necem, quam ab Henrico fratre passus fuit, prophetiâ ad eum quâdam directa, quasi Merlini Angli esset (3).

CA-
nium videlicet, seu *Munium*, sive *Martinum* (quæ varia sunt eiusdem nominis vocabula) è Prædicatorum Ordine, cuius in Escorialensis Bibliothecæ membranaceo codice sæculi XIV. *Lit. T. Plut. II. n. 1.* (T. II. p. 220.) habentur Tractatus Scholasticomoraes: *De virtutibus in communi; De tribus Virtutibus Theologicis; De quatuor Cardinalibus; De donis Spiritus Sancti; ac De Beatitudinibus.* Videtur autem à *Munio* seu *Munione Zamorensi* septimo eiusdem Ordinis ad annum MCCLXXXV. Generali Magistro, cuius supra meminimus, recentior. Diversa certe sunt utriusque scripta. Quævis & Echar-

CAPUT VII.

FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, & IOANNES NONIUS DE VILLASAN *chronographi Regii. De ALPHONSO PECHA Guadalaxarensi, Episcopo Giennensi. DIONYSIUS DE MURCIA Augustinianus, Archiepiscopus Messanenensis. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lusitanus historiographus. GOMBALDUS DE ULIGIA Dominicanus. FRANCISCUS MARTINI, & PHILIPPUS RIBOT Carmelita. PETRUS IV. Aragoniæ Rex, Historiæ, & Ordinationum auctor. IACOBUS DE ARAGONIA Cardinalis, Valerii Maximi interpres. D. IOANNES DE CASTRO-MOCHO Petri Crudelis cognomento historiæ auctor. F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS. FRANCISCUS EXIMENEZ. Eius patria, honores, & opera. GARSIAS EUGUI. D. PETRUS TENORIO Toletanus, & MARTINUS Ulyssiponensis Episcopus, de re schismatis Scriptores. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE Episcopus Segoviensis. Eius opus Peregrina. IOANNES DE MONTESONO Dominicanus. NICOLAUS EIMERICUS. Super eius fide Dominicanos inter & Franciscanos controversia. Eiusdem opera. FERDINANDUS ALPHONSI, eiusque historia. IOANNES EMMA-NUEL, Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelita. ANTONIUS DE CANALES.*

322. SUB Alphonso XI. Petro eius filio, & fortasse etiam Henrico II. Castellæ Regibus, dignitate & auctoritate, propriis ingenii & eloquentiæ dotibus, commendabatur FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, idem dictus DE VALLADOLID, eo quod in hoc oppido Castellæ veteris omni memoria inelyto domicilium à maioribus suis, & inter hos à Sancio Ferdinandi de Tovar parente, susceptum haberet. Alphonfi Regis tempore Notarius maior fuit Castellæ, & consequenter unus ex magnatibus, quos *Ricos-homes* olim vocabamus. Cancellarius quoque maior Castellæ quo anno adversus Maurorum Hispaniæ atque Africae innumeram multitudinem felicissimè ad urbem Tarifam pugnatum fuit. Huius quidem non infrequens habetur mentio in Chronicis antiquioribus eiusdem Al-

Echardus eius non meminere... ITEM Bernardum Raymundi Archidiaconum Maioricensem, scriptorem *Apparatus*, ac *Declarationum super Libro VI. Decretalium.* In Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 544. col. 2. codd. 4088. & seq. sæculi XIV... ITEM Ioannem de Toledo, cuius in eadem Regia Bibliotheca, T. IV. pag. 299. col. 2. cod. 5978. sæculi XIV. exstant: *De conservanda sanitate; De quatuor complexionibus; De Zodiaci signis; & Collyrium adversus omne vitium oculorum.* ITEM Rámirum Hispanum qui eodem sæculo XIV. patris sermone scripsit: *Los esponsamientos de la Bi-*

phonfi; atque itidem Petri Regum; genulque eius & successionem variè memorant Prudentius Sandovalius, & D. Iosephus Pellizerius, regius uterque historicus. Ferdinandum autem vulgaris fama auctorem prædicat antiquorum Chronicorum *De rebus gestis Alphonfi X. Sapientis, Sancii IV. & Ferdinandi IV. Castellæ & Legionis Regum.*

323. Opportunum verò, quum in hoc mentionem incidimus, admoneri lectorem existimamus, à Ferdinando III. quem sanctum ac beatum auctoritate Pontificia iam lætantes dicimus, continuâ ferè historiæ serie usque ad Henricum IV. habere nos ferè, absque auctorum nomine, singularia uniuscuiusque eorum Chronica per annos digesta, & auspiciis regis, principum ferè virorum operâ, in literas absolutissimè & accuratissimè relata. Et quidem B. Ferdinandi rerum auctor ignoratur, quam excipiunt

324. *Chronica del Rey D. Alfonso el Sabio.* Hæc seorsum ab aliis Pinciæ anno MDCIV. edita referuntur. Exstareque eam absque auctoris nomine, aliquantum ab edita diversam, inter libros qui Marchionis de Tarifa olim fuere, nunc autem Hispali asservantur in domo huius familiaris, quam Excellentissimus Dux de Medina-Cœli possidet, fama est.

Chronica del Rey D. Sancho el Bravo.
Chronica del Rey D. Fernando el quarto llamado el Enplazado.

De his tribus & Ferdinandi alia prius laudata, Ioannes Vaseus cap. 4. proœmiali ad suam Hispaniæ Chronicon: *Alphonfi XI. (ait) pater Regis Petri Crudelis, secundò iussit colligi atque ordinatius digeri Hispanorum historias. Eius exemplar esse puto, quod mihi commodatò dedit Eboræ vir ornatus ac probus Ferdinandus Nonius Leioris Casarei Licentiatus. In quo libro est historia Regum Castellæ à Ferdinando magno (Ferdinandum III. intelligit) usque ad finem Ferdinandi IV. eius, qui in civitate Giennensi mortuus est, die sibi dicto ab iis quos iniussè iusserat de rupe precipitari (1).*

325. Quatuor has historias consequitur alia *blia*, è quo opere plurima citantur loca in Hispanica Sacrorum Bibliothecæ versione Regiæ Bibliothecæ Escorialensis num. 29. inter codices quorum lectio promiscue interdicta est.

(1) Huius Ferdinandi Sancii de Tovar alios *De Valladolid* habetur in Escorialensi Bibliotheca *Lit. I. Plut. II. n. 13.* (T. II. p. 364.) Hispanico Sermone *Historia Alphonfi X. Sapientis.* ITEM: *Las Coronicas del Rey Don Alfonso el deceno, llamado el Sabio; y del Rey Don Sancho el quarto llamado el Bravo*, iussu Alphonfi XI. Regis Sancii nepotis, Alphonfi X. pronepotis. Ibidem eadem *Lit. I. Plut. II. n. 15.*

^e Cap. 35. & cap. 153.

^f Anno IV. cap. 15. & ann. v. cap. 15. & 32. anno x. cap. 11.

^g *Decendencia de la casa de Tovar, una cum Historia Alphonfi VII.*

^h *Informe de la casa de Sarmiento de Villa mayor fol. 87.*

De hoc munere Notarii maioris vide leg. 32. tit. 11. de toto tit. 12. lib. 2. Recopil. Hisp. legum.

alia Alfonsi XI. quæ Ioanni Nunnesio à Villafan communiter tribui solet; attamen hunc in formanda ista præ oculis habuisse antiquiorem aliam à Ferdinando nostro de rebus eiusdem Alphonsi prius formatam, auctorem habemus D. Iosephum Pellizerium antea memoratum¹. Et convenit cum eo Ambrosius de Morales. Qui Pellizerius codice usus perantiquo fuit, in quo hæc quatuor historiæ continebantur: à quo exemplo non pauca demta atque addita sunt ab his qui eas in lucem typorum proximo sæculo ediderunt. Codicem amicus noster D. Gaspar Ivañez de Segovia, Marchio Acropolitani, nunc Mondexarensis & ex Hispaniæ Magnatibus, Matrini possidet, à Pellizerio sibi pro aliis libris cessum, quod refert ipse in *Bibliotheca suorum librorum* vulgari lingua scripta². Continet codex hic historiam seu Chronica Alphonsi Imperatoris, Sancii, Ferdinandique, & Alphonsi, Hispaniæ Regum, descriptus anno MCDLXXXIX. in quo notatum ad oram libri legimus deesse ibi septemdecim integra capita, quæ in aliis libris exstare auctor rei affirmat. Quod autem adeptum fuisse eum Henrici II. Regis tempora post Petri cædem rerum potiti, superius diximus, ex instrumento huius Regis constare ait Sandovalius in *Tudensis urbis historia*³, unde novimus Eræ MCDIX. qui annus Christianus fuit MCCCLXXI. Ferdinandum nostrum donatum fuisse ab eo Rege *Astudillo* oppido, & aliis iuxta Castrum-Cæsarum, quem locum hodiernus sermo *Casto-xeriz* appellat. Interea non frustra annotamus, inter libros qui fuere olim Excellentissimi Comitis de Villa-umbrosa codicem exstare ms. quo continentur harum trium duæ saltem historiæ, scilicet Alphonsi Sapientis, & Sancii eius filii.

326. Interim pro certo haberi debet, huius ultimò dicti Regis Alphonsi rerum in commentaria digerendarum operi præter Ferdinandum Sancii proximè laudatum incubuisse alium haud inferiorem existimationis & auctoritatis virum. Hic est IOANNES NONNIUS DE VILLASAN, aliàs VILLAZAN, Henrici II. Regis summus iustitiæ inter curiales præfectus (*Justicia, y Alguazil mayor de la casa del Rey*, vocatus vulgari appellatione): qui eiusdem Regis dicto obediens scripsit eam, quam dicimus, patris eius historiam, quæ quidem prodiit

¹ n. 15. (II. 365.)... ITEM sed sub *Anonymi* titulo, *Eodem; & Ferdinandi IV.* Chronica, Alfonsi iudem XI. iussu. Ibidem *Lit. Z. Plut. III. n. 7.* ac *Lit. n. Plut. III. n. 11.* (II. 380.)

(1) Quos minimum vidi ac recensui huius Chronici codices in Regia Bibliotheca Escorialensi, *Lit. L.*

vulgaris hoc titulo inscripta:

327. *Coronica del esclarecido Rey D. Alonso el oneno de este nombre*, Medina Campi anno MDXIV. in folio, & iterum MDLXIII. tertioque Toleti apud Petrum Rodriguez MDXCV. in folio. In quo tamen Chronico deesse ultima Alphonsi, notâ dignum est; sexennium scilicet, ab anno MCCCXLIV. usque ad quinquagesimum. Sed locupletiozem eam perfectamque in mss. esse, & aliquando luci dandam, spem fecit alicubi regius historicus Pellizerius^m.

328. Necnon conscriptum ab eo Ioannis etiam primi Henrici filii, Alphonsi nepotis, Chronicon, quam provinciam sortitus quoque Petrus Lopezius Ayala fuit, apud auctorem *Historia urbis Molinæ* legitur. Etenim prorogasse eum vitam usque ad Ioannis imperium liquidò constat veteris instrumenti fide, quo decima die Augusti Eræ MCDXVII. (sive anni MCCCLXXIX.) dum Burgis comitia haberentur, confirmavit prædictus Ioannes Rex Ioanni Nuñez de Villaizan, iuridico maiori regiæ domus, donationem oppidi & arcis de *Capilla*, cum eius territorio, eidem olim ab Henrico parente xxv. die Aprilis Eræ MCDVIII. (anni MCCCLXX.) Medina Campi factam. Cuius rei auctor est Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Giennensis Ecclesiæ*ⁿ (1).

329. Huius Ioannis filius fuit Nonnius Martini de Villaizan, cuius mentio est in Chronico ms. Henrici III. Ioannis Regis primi filii, cap. 59. qui cum Zamorensis arcis custodia præfesset, sollicitatus per regios tutores, ut eam illis in manus traderet: id se facturum negavit, priusquam in manus Regis ut consignare posset, iusta eius ætas sibi copiam faceret: adiuncto in testimonium fidelitatis suæ, patrem Ioannem Martini à Villaizan (idem est cum nostro Ioanne Nonnio, Nonnius etenim, & Martinus, & Munius sive Munio, tria eiusdem nominis vocabula sunt^o) Henrici Regis atque eius filii Ioannis magnum iuridicum fuisse. Quo magis confirmamus Ioannis I. tempora, & fortasse Henrici III. Villaizanum hunc adeptum.

330. ALPHONSUS PECHA Guadalaxarensis, Francisci Roderici Pechæ filius, quem Alphonsus Rex iam laudatus camerarium habuit, Giennensi Episcopatu per novennium iam gesto in Pontificis Gregorii XI. ma-

Plut. II. nn. 10. & 12. Lit. L. Plut. III. num. 10. Lit. K. Plut. I. n. 13. Lit. X. Plut. II. num. 3. Lit. Z. Plut. III. n. 8. In uno tamen eorum & altero hoc opus tribuitur Roderico cuidam *Martinez de Medina de Rioseco*, Nostro ut videtur indictio; sed fortassis exscriptor is fuerit.

^m Memorial por el M. de Ribas fol. 46.

ⁿ Pag. 316.

^o Mariana lib. 16. cap. 6. Capmenares *Epist. de Segovia* pag. 282.

manibus renuntiatio, pauper, & eremiticæ vitæ addictus Romam venit: in qua urbe S. Birgittæ sanctissimæ heroinæ à confessoris sacramento fuit minister, unâque ambo ad visitanda sacra Palæstinæ loca in Asiam transferunt. Reversi autem, mirabilis vitæ finem Birgitta fecit, Alphonsusque, renuntiatibus quæ sibi supererant bonis in Hieronymianos eremitas nuper à Petro Ferdinandi germano fratre institutos S. Bartholomæi Lupianensis, diem vidit extremum in eadem alma urbe anno MCCCLXXIX. cuius pro revelationum sanctæ Birgittæ factarum fide *Epistola* quædam est ad Reges inscripta, Solitarii nomine, quæ legitur in editione Colonienfi earundem *Revelationum* anno MDCXXVIII.

331. DIONYSIUS DE MURCIA, ab urbe hac sui regni principe satisque nota fortasse oriundus, eremitarum ordinis, ac S. Theologiæ doctor Parisiensis fuit, ibique ferè decem annis ex cathedra docuit. Magister quoque & capellanus Regum Siciliae audit. Anno huius sæculi LVIII. vicarius generalis erat Neapolitanæ ordinis sui provinciæ, & LXXIII. creatus ab Urbano V. Papa Messanenfi antistes. De quo præter Augustinianos, Thomam Gratianum in *Anastasi*, Thomam de Herrera in *Alphabeto*, & Philippum Elsum in *Encomiastico Augustinianis*, non perfunctoriè agit Rocchus Pyrrhus in *Notitia Siciliensium Ecclesiarum* P. Laudantur eius doctissima *In libros Sententiarum commentaria*; atque item *Sermones*: omnia inedita. Exstat Dionysii memoria usque ad annum MCCCLXXX. quo eum vitâ functum Pyrrhus credidit.

332. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lusitanus, sub Ferdinando Portugaliæ Rege, qui anno MCCCLXXXIII. ad superos abiit, *Historiam sui temporis*, ut in schedis ad Bibliothecam Lusitanam Georgius Cardoso refert, scripsisse dicitur.

333. GOMBALDUS item DE ULIGIA, Catalanus, ex *Cervera* oppido, Prædicatorum sodalis, provinciæque suæ aliquando præfectus, doctus vir & prudens, scripsisse etiam dicitur, pro more illius ævi, *In quatuor libros Sententiarum commentaria*; necnon & *De vitis Sanctorum* volumen, obiisseque diem suum anno MCCCLXXXIV. De quo Franciscus Diagus videndus in *Historia huius Dominicanorum provinciæ Aragonensis* lib. 1. cap. 31. & Antonius Fernandez in concertatione Prædicatoriæ fa-

(1) Volumen *De Vitis Sanctorum* huic Gombaldo à Balthasare Sorione tributum, Quetifus & Echaridus *T. I. p. 687.* suspicantur Petri de Clodio sen de

miliæ, post Antonium Lusitanum & Balthasarem Sorionem (1).

334. FRANCISCUS MARTINI, Barcinonensis, sub sacro Carmelitarum fratrum vexillo militans, pro conceptione Deiparæ Virginis ab omni labe originali immaculata decertasse scripto dicitur libro singulari, *De conceptione Mariæ semper Virginis* inscripto; atque item scripsisse *Compendium* in honorem ordinis sui libris octo. In quo tamen Ioannes Trithemius & Ioannes Eifensgreinius diversa dicunt; immo Trithemius ipse malè sibi convenit, qui quidem in libello *De viris illustribus ordinis Carmelitarum*, duorum istorum Martini operum disertis verbis, uti nos, meminit. Idem verò in libro alio *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, opus *De conceptione Virginis* vocat *Compendium libris septem scriptum*: quem admodum & Eifensgreinius *De conceptione opus septem libris, quibus* (ait) *Compendii titulus tribuitur*. Nec aliter Philippus Bergomensis, Possévinus, Marracius, Alva. Cuius quidem in *Militia Conceptionis* testimonio didicimus asservari hoc opus in bibliotheca interiori collegii Romani (hoc est Iesuitarum), & Parisiis in coenobio Carmelitarum; adiungitque, sub prelo iam eo tempore, quo hæc scribebat, apud se sudare.

335. Prodiit quidem cum aliis *De conceptione* auctoribus, eiusdem Alvæ curâ editum *Compendium veritatis Immaculatae conceptionis Virginis Mariæ Dei genitricis, universis fratribus & singulis iuvenibus ordinis Carmelitarum dicatum*: quo magistrum in sacra theologia provinciæ Cataloniae sese vocat, non quidem libris, sed tractatibus septem distinctum, in quorum primo fatetur se in academia Parisiensi, quam matrem vocat, studiis incubuisse. De eo Erardus Carthusianus in Chronico ad annum MCCCLXXXIV. hæc de nostro habet: *Franciscus Martini, Theologorum vivamentum, singularis sui temporis lucerna, in honorem prægloriosæ sui Carmeliticæ ordinis patronæ librum De sancta conceptione immaculatae Dei genitricis conscripsit, cunctis Virginis zelatoribus gratissimum*. Claruisse eum circa annum MCCCXC. ex Trithemio Possévinus monet.

336. Eiusdem Carmelitarum instituti alium celebrabat hæc ætas PHILIPPUM RIBÔT, natione itidem Catalanum, sed patriâ Gerundensem, in qua eadem urbe hu-

Chiozza Ordinis item Prædicatorum esse, qui ad annum MCCCX. floruisse dicitur.

¹ In *Memoriali de la casa de Cabeza de Vaca*.

² Pag. 146. editionis Valent. MDCLXXI. in 4.

³ Fol. 171.

Tomo I. in *Messanensi*. pag. 349.

huius religiosæ familiæ sacramentum dixit. Provinciam suam gubernavit præfectus, & maxima laude doctrinæ pietatisque, necnon & erga sodales suos & sacram familiam caritatis zelique commendatur, quam amplissimo testimonio Ioannes ei Trithemius exhibuit. Quod verò etiam extinctus famâ viveret, effecit scribens.

337. I. *De institutione & gestis Carmelitarum peculiaribus* libros decem, qui Venetiis editi sunt anno MDVII. *Speculum ordinis* appellatum ait Ioannes Baptista Lezana in *Apparatu* paulò post laudando. Opus hoc ex Latino in varias linguas conversum fuisse adnotat domesticus. In Anglicam linguam vertisse id scio Thomam Scrope, aliàs Brandley, eiusdem ordinis, Dromoriensem in Hibernia Episcopum, Eugenii IV. Papæ tempore, ut Vossius monet.

^a De Histor. Latinis lib. 3. cap. 9. pag. 631.

338. II. *De viris illustribus Carmelitarum* librum singularem. At ea quæ in his refert, è quatuor potissimum antiqui ævi Scriptoribus se hausisse ait, nempe Ioanne Episcopo Hierosolymitano, Cyrillo Constantinopolitano presbytero, Guilielmo Samucensi Anglo, & Siberto Bekano Gelrensi doctore Theologo. Ioannis Hierosolymitani (si Deo placet) librum innuit *De institutione primorum monachorum in veteri lege exortorum, & in nova perseverantium, ad Caprasium monachum.* Quem cum aliis eidem Ioanni tributis operibus Bruxellis edi curavit cum *Vindictis* suis Petrus Wastelius, qui lib. 1. sect. 1. articulo 1. §. 1. earundem *Vindictiarum* annotat integrum hunc ad Caprasium directum à Ioanne commentarium prioribus septem libris ex his decem, quos Philippus Ribot *De peculiaribus gestis Carmelitarum* scripsit, verbatim expressum reperiri. Guilielmu Samucensem, non Anglum sed Gallum dicere voluit, ut credimus, qui ex Achonenfi Palæstinæ urbe à Saracenis fugatus, in Cypro scripsit: *De amissione monasteriorum terræ sanctæ*, & *De multiplicatione sui ordinis per Europam*, circa annum MCCLXXX. ut Vossius docet. Sisbertus autem Bekanus, sive de Beka, eiusdem ordinis, eodem Vossio teste, *Historiarum flores, sive Fasciculum*, edidit.

^a Lib. 2. De H. L. cap. 60. pag. 490.
^b Lib. 2. cap. 64. pag. 510.

339. III. *Sermonum* quoque, elegantium quidem & doctissimorum, ut ver-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitane Aurelianensis auctor T. II. col. 641. strenue Ribotum vindicat à nonnullorum suspitione, quasi librum: *De institutione primorum Monachorum ad Caprasium* à se confictum Ioanni Hierosolymitano supponerit. Videndus.

bis laudem Eifensgreinii. Atque item IV. *Epistolarum libros duos*: quos aiunt non minus typis editos.

340. Obiit in conventu Peraladæ, ubi habet sepulcrum ita inscriptum:

Hic iacet R. F. Philippus Ribot magister in sacra pagina, & Prior provincialis provincie Catalonie, ordinis Fr. B. Marie de Monte-Carmeli, qui obiit xxiii. mensis Septembris anni Domini MCCCXCI.

Videndus, post alios Carmelitarum celebratores Trithemium, Luciumque & similes, Ioannes Baptista Lezana in *Analibus ordinis* cap. 9. & 10. *Apparatus*, quo loco maximas Riboto habet gratias ob insertum *Speculo* suo integrum Ioannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum* librum, & quandam B. Cyrilli epistolam. Unde factum ait Lezana, non ultrà aliquem dubitare de vero & germano huiusce libri auctore sic antiquo posse. Sunt tamen qui à Philippo Riboto hunc formatum, & Ioanni Hierosolymitano suppositum, etiam post Wastelii vindicias enixè contendunt (1).

341. Anno huius sæculi octogesimo septimo, quinta die Ianuarii, Barcinone decessit Aragonum Rex PETRUS, huius nominis IV. vulgari attributione *Ceremoniosus* dictus, quinquagesimo primo regni sui, alacer, atque iræ promptus facileque irritabilis, & magni animi & peritiæ armorum, totiusque bellicæ rei, viribus licèt imbecillis, omnis generis literarum amans præsertim mathematicarum, & in aliis Chimie, cuius gnarum valdè hominem, *Menaham* medicum doctorem Hebræum apud se habuit, eoque præceptore usus dicitur.

342. Huic Petro adscribi solet *Historia suorum temporum*, vernaculo illo sermone scripta, quo pars maior ditionis eius loquebatur: quam quidem Petrus Michael Carbonellus ex archivo regio Barcinonensi habitam *Chronico* suo *Hispanie* eadem linguâ scripto integram atque illibatam inseruit. Magno autem Suritæ non sic, ut aliis, res comperta est, quod dicimus de Rege eius auctore (2).

343. Præterea eius iussu & auspiciis formatus fuit liber *Ordinationum* pro servitio domus regie, qui continet carimonia omnes in unaquaque publica actione seu ministerio adhibendas. Cui rei per-

(2) Exstat huius Historie exemplum non longe à Regii auctoris ævo, ut videtur, exaratum penes Cl. Vincentium Blascum Canonicum Valentinum Sereñissimorum Hispaniæ Infantum Caroli III. Regis filiorum olim Subpræceptorem, amicum in paucis & Collegam nostrum: in quo nonnulla exitate dieuntur

^a Vide Suritam lib. 10. *Anal. Aragon. cap. 39. Blancas De Aragon. rerum comment. in Pet. IV.*

^a Lib. 6. cap. 56. & 61. ^b Garibatio lib. 1. cap. 3.

ficiendæ certior fieri voluit de iis, quæ insignes quique sui temporis Reges in curiis suis usurpare solebant: unde quicquid optimum sibi visum fuit & magnificentissimum, elegit. Libri titulus: *Ordinationes fetes per lo senyor en Pere Ters Re de Aragò, sobre lo regiment de tots les oficials de sua cort.* Quem sic inscriptum se vidisse apud D. Fredericum de Palafox S. Iacobi equitem in membranis pulcherrimè aureis ac rubris descriptum literis, & picturis ornatum, Ioannes Franciscus Andreas Ustarozius in *Defensione Osenfis S. Laurentii protomartyris patriæ* retulit. Aliud exemplum Martiti in amplissima bibliotheca sua excellentissimus Marchio Mondexarensis habet satis antiquum (1). Petrum autem tertium per errorem vocatum in isto exemplari, non tam mirum est, quàm in *Codice legum* ab eo promulgatarum Petrum secundum vocari: quod notat in *Commentariis rerum Aragonensium* Hieronymus Blancas. Laudatur quoque eiusdem Regis Petri stemmatographicus liber. *Nobiliarium* nos dicimus (2).

^a Defensa de la patria de San Lorenzo cap. 6. pag. 110.

^b In Petri IV. mentione.

^c Surita lib. 7. cap. 18.

344. Petri Regis patruelis fuit IACOBUS DE ARAGONIA, Petri Comitis de Prades in Catalonia filius, Iacobi II. Regis nepos, qui à Clemente VII. in fastis Romanis Antipapa nuncupato, ab Aragoniæ tamen Rege Petro, uti ab aliis legitimo Pontifice existimato, huius sæculi anno octogesimo octavo in S. R. E. Cardinalem solus promotus fuit, deinde *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

tur quæ in Carbonelli edito frustra quaras. In eo Petrus res ab se gestas ex propria persona, non secus ac in *De rebus ad se pertinentibus* Iacobus I. eius proavus propria ac præclara eiusdem gesta sincere ac simpliciter enarrat.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Escorialensi Lemolino Sermonem, *Lit. h. Plut. II. n. 9.* (T. II. p. 82.) dicunturque Barcinone promulgatæ, anno MCCCXLIV. xv. Cal. Novembris: in quarum fine additur à Michael Clemente Protonotario Regio, qui ad annum MDLXII. Caroli Hispaniarum Principis iussu eas è Lemolino in Castellanus sermonem transtulit, earum autographum cum notis manu ipsius Petri Regis servari in Regio Barcinonensi Tabulario. Petrus Michael Carbonellus, *Chroniques de Espanya, Barcinon. MDXLVI. fol. CCII. pag. 2. col. 1.* harum Ordinationum editionem ad annum MCCCXLIII. refert, cum Rex esset ætatis XXVII. addens: *E per quant acabades que foren: y esertes de mà del dit Rey en Pere, bell' escriptor: car mirades e presades en bé scriure, encara que sós Rey: e sós ocupat en governar sós règnes &c.*

(2) Scriptis præterea: *De ordine servando in coronationibus Regum Aragonum.* Exstat in Regia Escorialensi codice sæculi XIV. *Digramm. & Plut. III. sub n. 3.* (T. II. p. 222.) Item: *Leges & ordinationes pro classe quam parabat adversus Petrum Castellæ Regem, qui ad annum*

que in Sabinensem Episcopum. Quo mortuo Clemente, Benedicti XIII. partes secutus, vixit usque ad annum MCCCXCVI. affirmantibus Alphonso Ciaconio, Conzelorio, Ughello, Valentinae eum in Hispania Ecclesiæ fuisse Episcopum (3) ab eodem Clemente renuntiatum, ex monumentis illius regni liquidum est, quæ vidit Balthasar Porreus, retulitque in *Elogia* sua adhuc inedita *Cardinalium Hispanorum*: cuius exemplar laudatorum Cardinalium insignibus propriis coloribus depictis ornatum adservat in bibliotheca sua Franciscus Cardinalis Barberinus Romæ, aliudque inde nos iisdem ornamentis conspicuum describi fecimus.

345. Huius Iacobi nomine inscriptum *Chronicon* secum inter alios libros portabat olim Benedictus XIII. quod ex elencho eorum apud eundem Cardinalem Barberinum constat, ubi sic notatur: *Item Chronica, aliàs liber aureus, Cardinalis Aragoniæ, in pergamento, cum postibus & corio viridi.* Quæ quidem iudicio nostro possessorem magis quàm auctorem significare posita verba sunt.

346. Saltem pro comperto habemus vertisse eum in Hispaniam linguam Valentini Maximi *Dictorum factorumque memorabilium* libros: quàm interpretationem MS. asservari apud cœnobitas Hieronymianos Melioratenses prope Ulmetum Castellæ veteris oppidum, Ambrósio Morales alicubi annotatum reliquit. Vereor tamen, ne aliud quicquam denotetur in codice

^a De Vitis Pontificum in Clemente, tom. 2. ult. edit. col. 686.
^b In Elencho Cardinal. pag. 187.
^c In Italie sacræ Episcop. Sabin. tomo 1. col. 205.

^d Convento de la Mejorada.
^e Relacion de su viaje &c.

MCCCLIX. *Ebusum insulam obsederat*: unâ cum insertis aliis BERNARDI CABRERÆ magni Aragonum Thalassiarchi, in quibus plurima pro instruenda classe, tum de Thalassiarchi eiusque Vicarii munere; deque reliquis navium ducibus, militibus, navarchis, ministris, eorumque officiis; ac de universo triremium, celocium & liburnicarum instrumento: *De la Galia gròssa: De la Galia bastarda: De la Galia sòcil* &c. aliisque affinis argumenti, Lemolino sermone: in eadem Bibliotheca Escorialensi *Lit. q. Plut. III. n. 22.* (T. III. p. 48.) Carbonellus *Chron. de Esp. fol. CCIII. p. 1. col.* addit scribere aggregatum *Ordinationes Equestris Ordinis Sancti Georgii De la Creu-bermella* (Crucis ruberæ), pervenisseque ad XXXII. æque operi immortuum fuisse. Leges ab eodem editas in Comitibus generalibus Valentie pridie Cal. Ianuarii MCCCXLII. Item *ibidem* MCCCXLVI. & MCCCXLVIII. Item *Montifone X. Oðobris MCCCLXIII.* Item in *castris* apud Saguntum à Petro Castellæ Rege pridem captam, MCCCXLV. Item apud oppidum Sancti Matthæi, quæ postmodum Valentiam translata fuerunt, MCCCLXX. Item Valentie XXVI. April. MCCCLXXI. videsis in antiquo Fororum Valentie codice ibidem edito, absque tamen anni notatione.

(3) Administrator tantum, non Episcopus eius Ecclesiæ fuit.

ms. antiquæ admodum notæ, qui asservatur cum aliis libris manu exaratis Comitibus de Villaumbrosa apud Excellentissimam & lectissimam Comitissam eius relictam, cum hoc titulo: *Valerio Maximo traducto en Castellano de orden del Cardenal de Santa Sabina, hijo del Infante D. Pedro de Aragon, y embiado por el dicho Infante a su ciudad de Barcelona* (1). Æquæ ambiguum est an huc pertineat Thomasin Veneta S. Antonii *Boethium cum Guilhelmo de Aragonia* servari ms.

347. Eiusdem Petri Regis Aragoniæ æqualis fuit alius Petrus Castellæ & Legionis Rex, *Crudelis* cognominatus, non tamen opinione quam habuit & quâ imbuere alios voluit, D. IOANNES DE CASTRO aliis DE CASTRO-MOCHO, qui locus est Beneventani Comitibus in Palentina dicecisi, scribens *Veram* (ut creditur à nonnullis) *historiam* laudatam *Regis Petri*, cuius fuit domesticus: quam, cum prevaluisset Henricus occiso fratre, nihil antiquius ei fuit, quàm ut è memoria hominum abolere, & exempla omnia undique conquesta flammis committere procuraret. Attamen aliqua eius historiae fragmenta in manus Petri de Gratia-dei, Catholicorum Regum Ferdinandi & Elisabethæ haraldi simul & chronographii, pervenisse fama est: quibus usum eum fuisse in describenda singulari libro *Vita eiusdem Petri Regis*, quæ servabatur olim ms. in bibliotheca Olivariensi, nullus dubito (2). Manuscriptam eam tamen asservari in bibliotheca quæ fuit Excellentiss. Comitibus de Villaumbrosa, & nunc est

(1) Versio est primùm è Latino in Lemosinum sermonem à Fratre Antonio de Canalibus (Canals) Ordinis Prædicatorum huius Jacobi de Aragonia S.R.E. Cardinalis Sabinensis & Valentini Ecclesiæ Administratores iussu facta, & in Escorialensi codice *Lit. r. Plut. I. n. 11.* (T. II. p. 615.) existans, transmissaque ab eodem Jacobo (non à Petro eius parente) ad Magistratum & Consiliarios Barcinonenses: quæ mox versio è Lemosino in Hispanum id est Castellanicum sermonem ab eodem Antonio de Canalibus Ioannis I. Castellæ Regis iussu rursus translata fuit, ut legitur in prologo alterius codicis Escorialensis *Lit. h. Plut. I. n. 10. & 11.* (T. II. p. 72.) prorsus ut huius Jacobi nihil sit præter Epistolam, quam cum priore Lemosinâ versione misit ad Magistratum & Consiliarios Barcinonenses I. Decembris MCCCXCV. per Bartholomæum Cavalls Calligraphum, quæ vero simul eum eucharistico Magistratus Barcinonensis responso 10. Decembris eiusdem anni, habetur in prælaudato codice Escorialensi *h. I. 10.* Existat hodie in Barcinonensis urbis chartophylacio ut nobis significavit singularis amicus noster D. Nicolaus Rodríguezius Lasus violatæ apud Barcinonenses Fidei Qualitor.

(2) Existat in eius Bibliothecæ Catalogo *T. I. pag. 191. Lit. G. M. S. Gratia Dei, Relacion de*

lectissimæ eius coniugis, libro eius indici crederemus, nisi fragmenta, seu excerpta quædam dumtaxat eius esse, ab erudito viro, qui contractavit, moniti essemus.

348. Habet nihilominus apud se Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus noster, *Relacion de la vida del Rey D. Pedro y de su descendencia, que es el linage de Castilla, por Gratia-dei, con anotaciones de D. Diego de Castilla Dean de Toledo.* Brevem scilicet apologiam seu defensionem eorum quæ imputantur ei facientium, quam aliis auctoribus, præcipueque historiâ *del despensero de la Reyna Doña Leonor* vulgò nuncupata, Didacus prædictus de Castella progenies eius confirmat, in vulgus sparsis olim his versibus:

*El gran Rey D. Pedro que el mundo reprueva,
Por serle enemigo quien hizo su historia,
Fue digno de clara y famosa memoria.
Por bien que en justicia su mano fue serva.
No siento como ninguno se atreva
Dezir contra tantas vulgares mentiras,
De aquellas locuras, crueldades, y iras
Que su muy viciosa Coronica prueva.
No curo de aquellas, mas yo me remito
Al buen Juan de Castro Prelado en Jaen,
Que escriba escondido por zelo de bien
Su Chronica cierta como hombre perito &c.*

349. Ioannis autem reliqua nostros inter historicos. controversantur. Egidius namque Gundisalvi Davila, Palentinorum Præsulum album exponens in *Theatro Hispaniæ Ecclesiarum* affirmat, id quod non parum verisimile est, Ioannem in comitatu Constantiæ Petri Regis filiam, quæ Ioannis coniux erat Lencastræ Ducis, cuius Constantiæ

la vida del Rey Don Pedro y su descendencia, Folio 19. omnino qualis à Nostro paulo inferius num. scilicet 348. describitur. Item *Lit. P. M. S. T. I. pag. 221. D. Pedro Rey de Castilla su Chronica muy antigua* Ibidem: *Otra muy antigua sin principio.* Fuit quoque olim in Bibliotheca Pauli Dalmates, & Rös, cuius exemplum MS. nos ad annum 1752. Barcinone vidimus apud D. Dalmates Canonicum Barcinonensem eius gentilem. ATQUE huc pertinet Petrus ipse Castellæ Rex, cuius existant *Leges in Comitibus Vallisolei habitis die II. Novembris Era MCCCXXXIX: De mendicis tollendis: De conductibus operariis & diavina eorum mercede: De pastorum & domesticorum stipendiis sive salariis.* Item *Alie* in comitibus Vallisoletanis, *Petitionum* eiusdem anni: *De moribus corrigendis; ac de delictis que diu impunita remanserant coercendis:* omnia in Escorialensi codice, *Lit. Y. Plut. II. sub num. 8.* (T. II. p. 361.) Item: *Forum ingenuorum Castellæ* (El Fuero de los Hijosdalgo) à Regibus Alfonso VI. VII. VIII. & X. olim editum atque ampliatum, à Petro demum ordinatum atque in quinque libros digestum, in eadem Regia Bibliotheca *Lit. X. Plut. II. n. 12.* (T. II. p. 417.)

stantiæ capellanus, aliis à confessionibus, fuit, ad Anglos transfretasse, ibique Aquis Ecclesiæ remuneratum insulis, non antequam eorumdem Ioannis & Constantiæ filia Catharina Henrico III. Ioannis I. filio nuberet, in patriam rediisse. In qua tamen Giennensem primùm, deindeque Palentinam Ecclesias administrandas Præsulem suscepisse. Si vera tamen hæc sint, Aquis Ioannis Episcopatus vel in ipsa Anglia fuerint *Aqua-calida*, sive *Bathonium* (*Bathe* vulgò, seu *Bath*) in Somersetensi Comitatu Episcopalis urbs; sive in Gallia Britannorum ditionis Gasconia urbs *Aqua-Augusta*, sive *Tarbellica* (*Acs* hodie, aut aliis *Baiona*); licet non ullam huius Episcopi mentionem habeant duarum istarum Sedium Aquis & Baionensis catalogi San-marthani.

350. Diversa pergentes viâ alii^h, Ioannem de Castro, non de Castro-mocho appellare amant, progenitumque ex nobilissima de Castro, Comitum Lemosiorum stirpe affirmant; neque illum tot annis peregrè fuisse; immo post Aquisensem in Gasconia, quem & hi quoque agnoscunt Præsulum, Giennensem functum apud nos iam ab anno sæculi septuagesimo nono, qui fuit primus Ioannis primi, atque etiam octogesimo primo, tot annis ante Catharinæ cum Henrico MCCCXXXVIII. contractas nuptias. Ab hac Giennensi Ecclesia in Palentinam & hi quoque transmigrasse aiunt. Quam litem aliis diiudicare libenter sinimus.

351. F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS, ex quonam instituto religiosus ignotum, transtulisse dicitur ad usum eiusdem Petri Regis *Regimiento de Principes*, Egidii, ut credimus, Columnæ *De regimine Principum* opus: quæ interpretatio existit inter libros D. Ludovici de Castella ms. (1)

352. Sæculum hoc nobilitavit in paucis, Ioannis præcipue Aragoniæ Regis Petri parentis successoris, tempora, FRANCISCUS EXIMENEZ, aliis XIMENEZ, seu XIMEN (sed *Eximenez* vernaculæ editiones *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Fuit hic Ioannes Minorum Ordinis sodalis & Mariæ Alfonso XI. Castellæ Regis uxoris conscientia moderator, ut legitur disertè in eius operis epigraphæ in codice Escorialensi *Lit. K. Plut. I. n. 5.* (T. III. p. 319.) & clarius in Matritensi Regio membranaceo satis antiquo, cuius initium è minio: *Este libro que es llamado è dicho del regimiento de los principes & señores que han de regir, fue trasladado de latin en lenguaje.... Et copilólo Frey Iohan Garcia de Castro Xeres de la Orden de los Frayles Menores. confessor de la rreyna de Castilla por el noble infante Don Pedro primero fijo heredero del noble Señor Don Alfonso rrey de Castilla que*

præferunt) ordinis Minorum, quamplurimumque operum spiritualium, & moralium, suæ præsertim vernaculæ linguæ Scriptor. Quem nonnulli cum Toletano magno præfule eiusdem nominis & professionis temerè confundunt. De patria contendunt regna duo, Valentini & Catalonia: pro Valentina stantibus Vincentio Iustiniano in *Vita S. Vincentii Ferrerii*, Morlà in *Emporio Iuris*, & Hieronymo Surita. Sed revera Gerundensis è Catalonia fuit, quod eiusdem testimonio non semel dicto alii confirmant, è quorum numero Escolanus est Valentinus lib. 5. *Valentina historia* cap. 7. Hieronymus Puiades, & Andreas Bofch, Catalani, Ioan. Andreas Uitarrozius Aragonensis, in *Defensione patriæ S. Laurentii*, cap. 5. Wadingusque *De Scriptoribus sui ordinis*. In domo autem Valentina Franciscanorum S. Vincentii (*Martyri*) sacra hunc ad ordinem admittitur fuit, unde forsitan data errori ansa: quod idem admonet Escolanus.

353. Neque solum sacras literas, sed & Mathesin calluisse eum, tum scripta theologica ab eo emanata, tum Hieronymus Torrellas in quodam *De imaginibus* libro sequentis sæculi auctor, confirmat: à quo Theologus audit summus & mathematicus non mediocri. Virum doctissimum vocat Michael Carbonellus cap. secundo *Chronici Hispaniæ* Catalanè conscripti.

354. Patriarchatus idem honore fulsit Alexandrini, quod Francisco Gonzagæ, Lucæ Wadingo, domesticis testibus, & Morlæ iam laudato, credimus; atque ita editum Valentini est in fine operis, cui titulus: *Crestia*, cuius postea meminimus, MCDLXXXIV. contra id quod Escolanus affirmat, Hierosolymis hunc titulare antistitem disertè mancipans. Quod verò Elnensis in Catalonia urbis Episcopus fuerit, vulgaris fama est; quamquam in *Catalogo Elnensium Præsulum*, quem, ut Gallia Ruscinonensem contributorum Comitatum cuius Sedes Elna habetur, San-marthani fratres Gallie suæ Christianæ inseruere, nufquam

Z 2

venció los rreyes moros de Benamartin & de Granada en la de Tarifa. & ganó la cibdad de Algezira. à petición è ruego del Obispo de Osma Don Bernabé. Existare diximus Hispani excusum anno MCCCXCIV. apud Meinardum Ungt & Stanislaum Polonum fol. inque eius editionis fronte, pro Barnabæ Episcopi Oxomenis, uti scriptum oportuit, legi Bernardi. Apud Montfauconium *Bibl. Biblioth. T. I. p. 277. col. 1.* legitur: *Exponenda Domino Nostro Papa ex parte Serenissimi Aragonum Regis &c. pro Magistro Ioanne Garsia Confessore suæ Maiestatis; videntur autem ad factum magni Ecclesiæ schismatis pertinere.*

^h Bovadilla in *Polit. par. 3. cap. 7. num. 39.*

Martinius de Ximena in *Anales. Giennensibus*. Surita in prologo ad librum ex eius schedis nuper editum, *Enmendadas y advertencias à las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala*.

Garibay lib. cap. 26.

Tom. 2. pag. 161.

quam appareat. Barcinonensem qui credidit præfulem, Ioannes Iustinianus in prologo suæ Hispanæ interpretationis Ludovici Vivis *De instructione femina Christianæ* commentarii, magno in errore est. At Vincentius alter Iustinianus in *De S. Vincentii rebus* vulgari opere, & Franciscus Diago *Annalium Valentinorum* lib. 1. cap. 4. hunc inter virum mirabilem & Franciscum nostrum Ximenium magnam in Deo dilectionis necessitudinem intercessisse auctores sunt. Quod si de amicitia inter vivos exulta intelligatur, magna in *amicitias* culpâ sese involvère. Porro is ut civibus suis studiorum rationem suorum redderet, vernaculum in manus assumpsit filium, insuper habito Latino; nam, ut puto, maiorem operum partem, aut omnia opera, quorum notitia sequitur, proprio Cataloniae sermone composuit.

355. *Vita Christi*. Librum hunc, de cuius Catalonica editione nihil hætenus audivimus, vernaculâ Castellæ linguâ loqui fecit Anonymus quidam: quam recognovit & castigavit interpretationem summus ille Christianæ prudentiæ antistes Ferdinandus Talaverensis, Granatensis primus post recuperatam à Mauris urbem Archiepiscopus, typorumque luce donavit. Quam editionem absque Loci nota nonnunquam vidimus. Gallica, etiam eiusdem operis versio inter libros Regis Galliarum exstat, codice 116.

356. *Crestia*, sive *De regimine principum*, è *de la cosa publica*. Hoc est, *Christianus*, sive *De regimine principum*, & *republica*. Varium quidem opus & vastum, Theologico-politicum, doctum atque eruditum, & verè Christianum. In eo integræ tractationes de republica & illius regimine, de principatu, de belli ducibus & re militari, atque de optimo cive, ac civitatum prosperè conservando statu, de mercaturæ beneficiis, pluribusque aliis rebus ad publicam rem spectantibus comprehenduntur. Quare non debuit Wadingus ex uno duos facere commentarios, scilicet alterum *Crestia*, alterum verò *De regimine reipublicæ* appellatos. Idem enim opus est, & sub inscriptione hac posteriore tantum (quod Wadingo forsitan fuit errandi occasio) id laudant Diagus *Annal. Valentia* lib. 1. cap. 9. & Escolanus in eiusdem argumenti historia lib. 5. cap. 23. qui & *De republica* alibi appellat. Sed & idem Escolanus & Hieronymus Puiades in *Historia Cataloniae principatus*, & Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ S. Laurentii* cap. 5. pag. 65. & ante eos omnes Hieronymus Torrellas in Com-

mentario *De imaginibus*, & Petrus Michael Carbonell in *Chronico Hispania* cap. 2. agnoscunt alteram *Crestia*, sive *Cristia*, libri appellationem: quem & laudavit Alphonsus Tostatus magnus Abulensis Episcopus, in opusculo *Contra clericos concubinos*. Et scriptum ab auctore fuisse anno MCCCLXXIX. Ustarrozius proximè laudatus monet verbis ex eo opere adductis. Nuncupatum verò hoc opus auctor voluit Alphonso (*Namfos* vulgari vocabulo) Marchioni de Villena, Comiti de Denia & de Ribagorza, filio Infantis Petri de Aragonia, ordinis fratrum Minorum, qui natus è Iacobo Rege Aragoniæ fuit. Alphonsus hic, de quo loquimur, primus creatus fuit Castellæ Comestabilis à Ioanne Rege I. de quo, & de parente eius Petro, qui Franciscanorum ordinem ingressus est, Alphonsi IV. germano fratre, Iacobi II. filio, videri potest Hieronymus Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 12.

357. Scire autem aves, lector, quam vastum sit opus? Tredecim, nec minùs, partes, seu libros continet: quorum librorum aliquis, nempe duodecimus, integris duobus voluminibus satis grandibus continetur. Existare omnia hæc simul in cœnobio *de Iesu* dicto Franciscanorum Barcinonensium, fama est. Nos vidimus primò laudati nuper duodecimi libri priorem partem, sive totum, Valentia editum per Lambertum Polmart Alemannum anno MCDLXXXIV. in amplissima simulque selectissima bibliotheca Marchionis Mondexarensis: quem etiam possedit in supellectile non parum lauta librorum suorum amicus olim, dum viveret, noster D. Raphael de Vilosa, Consilii Aragonensis Senator optimus & literatissimus, apud quem fortè fortuna primum quoque totius operis librum, unde fax ad dignoscendam illius formam, reperi.

358. Argumenta iccirco singulorum librorum hic subiicere non extra rem erit, cum libri rarissimi sint, ac penè invis.

Primus liber agit de religione Christiana, de eius initio, progressu, & dignitate.

II. Quod homo Christianus ab hac dignitate tentationibus variis emotus excidat, ac de dotibus ei datis.

III. Peccata exponit omnia, in quæ Christianus cadit homo.

IV. Quibus remediis à Deo adiuvetur ad resurgendum à peccatis: de divinis inspirationibus, prædestinatione, gratia, libero arbitrio: de donis & fructibus Spiritus sancti, ac septem beatitudinibus.

V. Quomodo relevetur per lumina theologiarum virtutum.

VI. Quo-

VI. Quomodo relevetur per virtutes morales & cardinales.

VII. Quomodo relevetur per legem Dei sanctam, atque eius decem præcepta.

VIII. Quomodo relevetur à Deo per ostensionem divinæ potentia, sapientia, & clementia, in rebus creatis, & earum ordinatione manifestarum.

IX. Quomodo relevetur per divinæ Incarnationis mysterium.

X. Quomodo per sancta Sacramenta.

XI. Quomodo per sanctum Ecclesiasticum statum, & altitudinem sanctæ religionis.

XII. Quomodo per rectam publicæ rei gubernationem secundum dominorum & subditorum varietates, diversaque vivendi genera.

XIII. Quomodo per minas magnarum peccatorum, & promissiones supernorum celestium bonorum. Hætenus librorum epigraphæ. Unde manifestum redditur quàm immensam operam auctor doctissimus mancipaverit Christiani hominis studio per omnès Theologia ac Philosophiæ moralis, Politicæque artis, quatenus ad philosophiam spectat, limites instruendo ac muniendo.

359. *De natura angelica*. Hunc dicavit auctor domino cuidam Petro (*Mossen Père* Catalanè) Regis Aragoniæ Ioannis Magistro Rationali, sive ex præfectis rationum. Qui Rex usque ad annum vixit MCCCLXXIX. Audit hic alibi *Petrus de Artès*, eques, & camerarius, & magister domûs Regis Ioannis. Hispanam editionem vidimus Burgensem anni MDXVI. (Wadingo est MDXXVII.) apud Fredericum de Basilea in folio. Gallica: *Le livre des saints Anges* inscripta Parisiis anno MDXVIII. à Wadingo forsitan significata ab officina Michaelis le Noir prodiit, Verderio teste in *Bibliotheca Gallica*. Ms. quoque asservatur in regia Parisiensi, ut Labbeus testatur, & in Ambrosiana Mediolanensi.

360. *Pastorale*, ad Episcopum Valentinum pro instructione Episcoporum, & quorumcumque superiorum. Wadingus laudat Barcinonensem editionem anni MCDXCV. in folio. Manuscriptum asservatur in bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis urbis, Francisci Ximenez nomen præferens, forsitan Latinum opus.

361. *De feminis* liber. *De les dones* vernaculè: quomodo enuntiatum apud Puiades vidimus. Hispana autem translatio retinuit Catalanum vocabulum. Inscribitur enim: *El libro de las donas. Trata de las virtudes y vicios de las mugeres en todos estados, y como se pueden estos remediar*. Librum dirigit Fr. Franciscus Ximenez ordi-

nis Minorum ad dominam Sanciam Ramirez de Arenòs Comitissam de Prades. Ms. possidet carus mihi ex sorore nepos D. Iosephus de Bernuy, & Mendoza Marchio de Benamexi Baticæ provinciæ nostræ, cum quadam ad calcem nota, quæ monentur lectores scriptum codicem ab Andrea Mudarra iussu Fr. Ioannis de Guadalupe Monasterii Guadalupensis Prioris, principio Aprilis MCDLXXXIII.

362. Attamen sive hæc sive alia in publicum iam prodiit translatio, cum hoc titulo: *El carro de las donas*, facta, ut ibidem dicitur, à quodam religioso Franciscano provinciæ Conceptionis, quatuor libris: quibus plura immiscuit parum fidus interpres, veluti opus renovans; necnon & adiunxit quintum *De memoria aterna* inscriptum, sive de præparatione ad mortem, Pinciæ apud Ioannem de Villaurbân MDXLII. Catharinæ Portugalliæ Regiæ directæ. Forsan & ad Eximium nostrum pertinet *Informacion de la vida Christiana, en que se contienen tres tratados de rudimentos de la vida Christiana, penitencia que es virtud, y penitencia que es Sacramento. Por el Maestro Fr. Francisco de la orden de los Menores*: qui liber prodiit Hispali anno MDIX. Hispana seu Castellana videtur Catalani operis, de quo loquimur, interpretatio. Hanc Matrini habet D. Ioannes Lucas Cortesius, criminalium olim causarum Duodecim-vir, Indiarum iam Senator regius, amicus noster, & Musis amicissimus.

363. *Scala Dei* opus aliud tributum novimus huic eidem Eximino à Ioanne Francisco Andrea Ustarroziio *De patria S. Laurentii* cap. 5.

Alia ab aliis opera tributa Ximenio annectimus.

364. *Historia Ecclesiastica*, teste Morlà in *Emporiū Iuris* præfatione.

365. *Doctrina compendiosa*. Quam hac tantum complexione nominis Petrus Carbonell Cataloniae historicus laudat: *Doctrina compendiosa de vivir justamente* nuncupata prodiit Barcinone anno MDXIX.

366. *Flos Sanctorum*, sive *Sanctorum vitas*: cuius meminit Petrus de Salazar in *Chronico provinciæ Castellæ* eiusdem ordinis.

367. *Librum de pomo* laudat ipse auctor in *Crestia*, parte 2. cap. 135.

368. *La gloriosa*. De quo opere monuit nos cum Granatæ moraremur Thomas de Leone Societatis Iesu, vir doctissimus atque eruditione eximius, noster in paucis amicus. Certè Franciscus Gonzaga Franciscanorum generalis præfectus, & rerum do-

domesticarum exactus Chronographus, tredecim voluminum auctorem Franciscum Ximenium fuisse ait; iacereque in coenobio Sancti Francisci Perpinianensis urbis. 369. Habeo tamen de quo cum doctissimo, & ut fama est sanctitate vitæ conspicuo viro, exoptulem. Etenim videre mihi videor in Francisco Ximenio isto, decimi quarti huius sæculi auctore, alterum & quidem eo priorem Antonium Guevaram Mindoniensem Episcopum: cui minimè quidem bona infedit mens fingendi auctores veteres, atque notis etiam certisque, ea quæ non dixerunt quosque nunquam scripserunt libros appingendi: ut verè videatur existimasse is, sacris exceptis, quod ipse nonnunquam dixisse sugillantibus perhibetur, de omni alia antiquitate ludere se impune, immo & laudabiliter posse. Minimè autem hic magni Præfulis impotentia culpam alibi iam notatam refricarem, nisi eadem cepisset Ximenium hunc lubentia & amor catalogo Scriptorum Scriptores, qui nusquam gentium fuere, ac bibliothecæ librorum similiter libros nusquam exstantes magna securitate fidei suæ ac nominis immittendi. Quod vitium omnes ferè paginas & capita, duodecimi saltem libri laudati iam operis, cui *Christiani* nomen, & cuius priorem partem, ut dictum fuit, vidimus, infecisse, nullus spero in hoc studio eruditionis mediocriter versatus, lecto eorum qui sequuntur & ex innumeris præcipui habitus sunt elencho, inficias iverit. Auctores intus, capita verò in quibus ii laudantur, ad oram invenies.

- ^m Lib. 12.
- ¹ part. cap. 3.
- ⁿ Cap. 6.
- ^o Cap. 6.
- ^p Cap. 7.
- ^q Cap. 12.
- ^r Cap. 14.
- ^s Cap. 15.
- ^t Cap. 36.
- ^u Cap. 16.
- ^v Cap. 17.

- ^w Ibidem.
- ^x Ibidem.
- ^y Cap. 22.

370. ^m *Astor De spiritu & anima*. ⁿ *Candidus in Informatio*, ^o *Fulgidus Nolanus Episcopus*, ^p *Chronicon Africanum*, ^q *Gregorius Capuanus Episcopus*, & ^r *magnus doctor, in tractatu de Congregatione*. ^s *Chronicon Bulgaricum*, quod de Polymarcho loquitur Chalcedonensi legista & philosopho. ^t *Guilielmus monachus S. Dionysii, magnus historicus*, quem nostri Possivinus & Vossius *De historicis Latinis* lib. 3. nomine tenus nōrunt. Hunc eundem credimus sub nomine *Guillemi Gallici*, ^u alibi laudatum. ^v *Ethnicus* (an *Ethicus*?) ^w *Manasses de Domās, sive de Damasco*, quem laudare ait Iosephum. Nicolaum Damascenum dicere debuit, quo Iosephus utitur lib. 1. *Antiquit. Iudaic.* lib. 1. cap. quarto. ^x *Mamenot, qui scripsit De antiquitatibus Ægyptiorum pro Manethone*. ^y *Historia Orientalis* nescio quæ. ^z *Facundus in sermone De gubernatione divina*, fortè pro *Lactantio*

Firmiano. ^b *Primas Authenticus*. ^c *Tertullius Philosophus*. ^d *Magni iuriconsulti Fabius & Sempronius*, atque item *Pompilius*, nusquam visi, etiam à Ximenio antiquioribus. ^e *Caladius poeta*. ^f *Macrobius ad Tertullium*. ^g *Magnus philosophus Agellius in suo Informatio*: cum verè Macrobius ad Eustachium filium utrumque opus suum direxerit. Agellius utrum, nisi fallimur, nullam in *Noctibus suis Atticis* (quod unicum eius opus noscitur) civitatis diffinitionem, unde laudatur, nobis reliquerit. ^h *Sallustius poeta*, & ⁱ *Misael astrologus*, & ^j *Mellisius philosophus*. *Trogus Pompeius* frequenter advocatur, qui nusquam fuit repertus, nisi in Iustini epitome; nec in historia semper, sed aliquando in *tractatu facundo*; necnon referens de Almario quodam Romano legislatore, qui mihi certè ignotus est. ^k *Fulgentius* item nescio quis de cive quodam Strigonii in Alemania loquens. ^l *Bassium chronicon* de re quadam Sabaudia; & Martino Papa (nugæ!) Templariorum destructore. ^m *Medus in historiis Ungariæ Regis* cuiusdam *Axyssi* nomine, factum narrans. ⁿ *Macrobius iterum in Saturnaliis* falsò laudatus de his quæ prudentiæ insunt virtuti docens, cum debuisset in *Somniis Scipionis* lib. 2. cap. 8. Horum omnium in prima huius primæ partis duodecimi libri parte meminit.

371. Ad secundam transeamus. ^o *Novatianus De urbibus mundi*. ^p *Simplicianus*, sive *Simplicius*, in *Commentario*; nisi is sit ad *Epictetum* scriptus. ^q *Plato in Officiario*. ^r *Magnus cancellarius Parisiensis*, qui certè vix potuit esse Ioannes Gerson: qui anno, quo id scribebatur, MCCCLXXIX. uti iam diximus, XVIII. ferè annos in ætate habebat. ^s *Iuvenalis poeta in suo Dictato minori*. ^t *Martialis in Executorio*, *Leontiusque in Instructorio*. ^u *Gilabertus Nolanus & Arvicerbron in suo Morali*. ^v *Marcianus poeta*. ^w *Simplicianus in suo Morali*. ^x *Honorius Papa in suo Decretorio*, & ^y *Felix Papa in epistola ad Heliodorum Senensem Episcopum*. ^z *Aristoteles in libro De bona fortuna*. ^a *Balthassar Sueciæ Rex ad Ptolemæi Quadripartitum*. ^b *Fulgentius in sua poesi*, de Sabio Austria Duce loquens. ^c *Polus De adificiis*. *Theophrastusque in Elementari*, quem de Lesbio philosopho acciperem qui libellos huc spectantes edit, nisi auctor laudaretur novæ Hierosolymæ sub finem mundi ædificandæ, in qua simul degere debebant Papa & Imperator; nisi Theophrastum Paracellum significare voluerit. ^e *Amelius magister equitum*

- ^b Cap. 26.
- ^c Cap. 27.
- ^d Cap. 29.
- ^e 33.
- ^f Cap. 33.
- ^g Cap. 42.
- ^h Cap. 43.
- ⁱ 2. part. cap. 1.
- ^j Cap. 50.
- ^k 2. part. cap. 71.
- ^l Cap. 57.
- ^m 2. part. cap. 100.
- ⁿ 160. 176. 180.
- ^o Cap. 55.
- ^p 1. Cap. 61.
- ^q 2. part. cap. 91.
- ^r Cap. 63.
- ^s Cap.
- ^t 2. parte cap. 70.
- ^u Cap. 73.
- ^v Cap. 75.
- ^w Cap.
- ^x Cap. 79.
- ^y Cap. 82.
- ^z Cap. 83.
- ^a Cap. 84.
- ^b Cap. 85.
- ^c Cap. 99.
- ^d 100.
- ^e Cap. 102.
- ^f Ibidem.
- ^g Cap. 103.
- ^h Cap. 106.
- ⁱ Cap. 110.

tum *Caroli Manies* (Magni) in *tractatu arcium defensorii*. *Candidus in suo Communiloquio*: idem fortè, cuius *Informatio* supra laudaverat. *Fulgidus Nicosiensis* narrans de Episcopi cuiusdam Cypri urbis quoddam ridiculum. *Sallustius in suo Complacentorio*, Ferisonem quandam Bohemiæ Regem commendans. *Alanus in Doctrinali vivendi*. *Lucanus in sua Profodia*. *Rabbi Eleazar in chronico Iudaico*. *Methodius in Instructorio ad Sanctos monachos*. *Titus Gallus in sua Politia*. *Forseus Arabiæ Rex in suo Regimine*. *Gervasius Ambianensis Episcopus in suo Officiario*. *Resstitutus Cordubensis ad civis Hispalenses scribens*. *Quintinus Arcadius in Politia*. *Prima-tianus Episcopus scribens ad Pisanos, Germanenses, & Venetos, qui in Romania erant*. *Lellius Theutonia historiographus*. *Liberius historicus Latinus*. *Caladius philosophus in libro De libero & servitute*. *Atlotus Prenestinus in Compendio morali*. *Gondisatvus in suo Historiali*, ex quo exemplum adducitur cuiusdam Regis Legionensis. *Castorius Episc. de Ambr.* *Severus in Rationali* (illene Severus, quem se vidisse in Escurialensi bibliotheca regia de rebus Romanorum Scriptorum Petrus Antonius Vila-damòr historicus Catalanus affirmavit? Non tamen, ut crederet ei de Tetrico & Gallieno Imperatoribus quicquam narranti Hieronymus Puiades lib. 4. *Histor. Catalan.* cap. 62.) & *Lactantius in Ecclesiasten*. *Herculanus Episcopus Beneventanus in epistola ad Guilielmum Siciliæ Regem*. *Leopoldus*, ex quo narrat nonnulla de *Antisthene* Rege Odociæ, eiusque successore *Erullum* Philosopho magno. *Satyrus princeps Bohemiæ*, & ipse magnus Philosophus. *Gorgias nobilis eques in Catay tempore Assueri Imperatoris*. *Otto primus huius nominis Imperator* noluisse falsò dicitur in Romanorum Regem eligi suum filium primogenitum: quæ mera fabula est in Ottonis historia. *Serius magnus legista*, & homo valdè moralis. *Titus Livius* quoddam factum narrans Rageni Lydiæ Regis, de quo illum nusquam egisse apparet. *Anastasius Papa in epistola ad Valentianum Imperatorem*, cui attribuit fabulosam & ridiculam, seu potius Pontificio indignam sילו, historiam de Rhodo Parchiæ Rege, & collegio canonicorum; cum Anastasii epistolæ palam omnibus sint in Conciliorum collectioni-

(1) Exstant in Bibliotheca Escurialensi bini Hispanici à Lemolino sermone codices, alter operis: *Et*

bus. *Pantaleo magnus Dalmatiæ iurifconsultus*. *Novatianus in suo Morali*. *Sallustius Ciculus*. *Prosper in epistola ad Barvarum*. *S. Ioannes Beca-dòr in quodam Sermone*: est S. Ioannes Chrysostomus. *Audifax consiliarius Pipini Francia Regis*. *Esdra* tribuitur scriptura quædam de dignoscenda cuiuslibet anni conditione ex die quo incipit, memorque huius revelationis laudatur *Cordubensis in quodam Sermone*. *Misael astrologus antiquus super Centiloquio Ptolemæi*. *Zosimus eximius doctor in epistola ad Lotum Otlandiæ ducem*. *Zoilus doctor gloriosus ad Lodegatum Liguriæ principem*. *Licurgus insignis iurifconsultus referens factum illius (Armenia vocat Regem) qui iudicem iniquum excoriari, inque pelle eius cooperta sede occisi filium ius dicere præcepit*. *Paulinus Panhormitanus Episcopus in elogio suorum dogmatum*. *Iustinus Pompeius historicus magnus*, pro Iustino Trogi Pompeii epitomatore; cui tamen nec tribuit quæ in eius epitome invenias: exempli gratiâ, iter Alexandri ad Regem Darium, tamquam Legatus esset Alexandri, datumque in convivio sibi præbito generositatis suæ specimen. *Flavius Caprinus magister equitum Romanæ reipublicæ in Phrygia*, cuius epistolæ ad *Castorium filium* datæ meminit, ad iungens de ea se legisse in *historiis Torpegis*. *Iovis Cretæ Regis documenta laudat militaria*. *Luctorius Episcopus Belorvacensis* Scriptor, nescio cuius rei. *Pyr-rhus Romæ Rex*, & *Pomptinianus iurifconsultus* in eiusdem comitatu Neapolim obsidentis. Aliaque huiusmodi, quorum continuatio lectoribus nauseam, nullâ colligentis gratiâ, dudum forsitan movet. 372. Quibus tamen sub conspectum dandis operam non illiberalem accomodavisse nobis videmur, ne iis qui dignoscendis antiquis Scriptoribus non accuratè invigilant, subesset adversus nos suspicio calumniæ magnâ erga Ximenium iniuriâ negantes existitisse olim libros qui hodie latent, deque hominum exciderunt memoria, quasi non multi perierint qui olim fuere. Id quod in paucorum dinumeratione Ximenii causam posset apud aliquos dubiam reddere; in tot verò hæcenus inauditorum tot falsò nomine aut ex falsis libris laudatorum, sive Scriptorum, sive Regum, atque aliorum hominum diligentè recensione, minimè poterit (1).

- ^m Cap. 183.
- ⁿ Ibidem.
- ^o Ibidem.
- ^p Cap. 185.
- ^q Cap. 192.
- ^r Cap. 193.
- ^s Cap. 196.
- ^t Cap. 197.
- ^u Cap. 201.
- ^v Cap. 202.
- ^w Cap. 204.
- ^x Cap. 207.
- ^y Cap. 213.
- ^z 214.
- ^a Cap. 217.
- ^b Cap. 232.
- ^c Ibidem.
- ^d Cap. 287.
- ^e Cap. 297.
- Lau-

Christiano, Lit. n. Plut. II. n. 18. alter: De las Dónas, Lit. h. Plut. III. n. 14. cuius posterior sive

373. Laudatur ab Stephano Garibai nostro libri 21. cap. 1. *Compendii historici* eos inter auctores, qui de Navarra regni rebus aliquid in literas retulerunt, GARSIAS EUGUI, Bayonensis in Gallia Episcopus ex eremita Augustiniano: quem ait in eodem regno Navarrae natum, & Carolo Regi III. à confessionis sacramento fuisse. Hunc tamquam Scriptorem brevis cuiusdam Regum Navarrae, ab Inico Arista usque ad memoratum Carolum, historiae huc advocamus; quamvis incertum Garibaius reliquerit, cuiusnam Navarrae portionis, eiusne, quæ intra Hispaniæ limites, an eius quæ Gallia est, domo natus fuerit. Neque enim quicquam aliàs de patria docuere San-marthani fratres, Bayonenses præfules in *Gallia Christiana* describentes: qui tamen circa annum MCCCXCII. Garzia meminere, incerti an HEGUI, an EUGUY cognomento vocari debeat (1).

* Fernandus Perez de Guzman in elogio eius lib. *De las semblanzas*.

374. Inter Archiepiscopos Primatis nostræ Toletanæ Ecclesiæ paucis concedit, si iuris doctrinam, morum honestatem, accuratam Sedis suæ ac muneris administrationem, gestaque eius magnificentissima considerentur, D. PETRUS TENORIO Lusitanus gente *, natus verò in Tavira eius regni, sive Algarbiorum oppido. Sub Regibus Henrico II. Ioanne I. & Henrico III. ab an-

secunda pars repetitur eadem *Lit. & Plut. n. 20.* Item Opus: *De los Angeles Lemolinè, Lit. h. Plut. II. n. 13. & 16.* & eadem *Literà, Plut. III. n. 21.* Item: *El Chrestidà Lemolinè, Lit. f. Plut. I. n. 11.* In Bibliotheca Regia Matritensi quini minimum habentur operis *El Chrestidà*; bini: *De les dones*: omnes Lemolino sermone, Valentia, anno MCCCCLXXXIV. & Granatæ MCCCCLXXXVI. editi. *Pastorale* existat in Bibliotheca Galliarum Regis T. III. pag. 384. fol. Fabricius *med. & inf. T. VI. pag. 329.* Tractatum: *De Scala Dei* Barcinone MDI. vulgarum fuisse; aliaque eius Opera MSS. in Bibliotheca Cœnobii Sanctæ Mariæ de Iesu prope Barcinonem feruari ait, ex Wadingo.

(1) Existat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. X. Plut. II. n. 22.* (T. II. p. 428.) huius *Garzia* codex seculo XV. ineunte exaratus, inscriptusque: *Las Chronicas que fizo escribir el Reverent en Iesu Christo Padre Don Fray Garcia de Eugui Obispo de Bayona de los fechos que fueron fechos antiguamente en España, segunt se trueba por escripto en diversos libros antiguos*: à Iapheto nimirum & primis Hispaniæ incolis ad seculum à Christo nato XIV. iam aduultum, atque annum MCCCXL. & memorabile proelium ad flumen *Salsum* cum Benamarino Maurorum Rege commissum: post quæ habetur in eodem codice: *Genealogia Regum Navarrae ab Eneco Arista usque ad Carolum Vianæ Principem & seculi XV. initia.* In Regia autem Matritensi habetur eiusdem operis auctorisque codex alter aliquanto recentior, hoc titulo: *Estas Chronicas fizo scribir el Reverent en Iesu Christo Pa-*

no scilicet MCCCCLXXV. ad MCCCXCIX. Ecclesiæ isti præfuit. Exstat quidem huius, ut ad nos pertineat, qui Scriptoribus peculiarem consignamus laudem, inter edita plura diverforum opera quæ ad magni huius temporis schismatis negotium spectant collectaque in varia volumina olim fuere, ut in chartophylaciis Vaticanis servarentur, epistola, seu *Excursus* sive *Apologia* eorum, qui ad sedandam Ecclesiæ illam infelicissimam discordiam vocari & congregari universale Concilium desiderabant, adversus contrarium librum Petri Cardinalis S. Eustachii: cuius epistolæ fragmentis quibusdam ad explicanda quædam huius controversiæ momenta Odoricus Raynaldus XVII. *Annalium Ecclesiasticorum* tomo utitur ^b.

375. Vidimus nos codicem Vaticanum num. 5608. signatum, in quo litera eiusdem nostri legitur *Reverendiss. Patri dom. Cardinali S. Eustachii pro parte domini Archiep. Toletani super facto presentis schismatis anno LXXX.* Incipit: *Rev. P. & dom. meo præcipuo dom. Petro S. Eustachii Cardinali diacono, Toletanus Archiep. vestra Paternitatis orator, inter decretorum professores non dignus adscribi, modicum id quod est quero verborum stemmate &c.* Sequitur hanc epistolam *Responso* eiusdem Cardinalis S. Eustachii super rebus schismatis (2).

Adre Don Fray Garcia de Eugui Obispo de Bayona de los fechos que fueron fechos antiguamente en España, segunt se trueba por scripto &c. ut in Escorialensi codice. E quibus eliciat Lector, fueritne Euguinus operis quod agimus auctor, an hortator suaforve tantum. Utrobique autem cognominatur, *De Eugui.* apud Herreram *Alphab. August.* pag. 295. *De Eugui.* In codice Regia Matritensi nuper laudato, fol. 167. hæc leguntur: *Item fasta aqui escribió el Arceobispo Don Rodrigo en el ayño que andaba la hera en mil dozientos ochenta y uno. á los veinte e cinco ayños que regnaba el Rey Don Ferrando (Tertius); & á los treynta e tres ayños quel fuera Arceobispo, & estónce vacó la Sy de Roma un ayño e ocho meses e diez dias empues la muerte de Gregorio, & despues fizieron Papa á Innocent Quarto: quæ indicant superiora è Roderici Toletani historia mutata fuisse. Ulterius à folio eiusdem codicis 167. pag. 2. usque ad 172. pag. 21. habetur: *Brevis historia Regum Castellæ ab Alfonso X. cognomento Sapiente usque ad eius pronepotem Alfonso XI. & prælium Benamarinense: quam excipit: Genealogia Regum Navarrae ab Eneco Arista ad Carolum Ioannæ Regine filium & annum Christi MCCCXX: à fol. nimirum 172. ad 183. quod codicis extremum est.**

(2) Habetur quoque in Bibliotheca Regia Galliarum T. III. pag. 123. col. 1. n. 1470. hoc titulo: *Epistola Petri Tenorii Archiepiscopi Toletani ad Petrum Flandrini Cardinalem Sancti Eustachii super facto electionis Bartholomei (Pisani).* Et eadem pag. col. 2. sub n. 1472. *Tractatus Archiepiscopi Tole-*

^a Ad m. MCCCXLII. 43. & seq.

376. Adiungitur his in eodem cod. Vaticano MARTINI Episcopi Ulyssiponenfis propositio facta nomine domini Ferdinandi Portugalliæ Regis coram Carolo Gallia Rege XIV. Iulii eodem anno MCCCCLXXX. Hic est Martinus.

377. Ab Archiepiscopo Toletano D. Petro Tenorio D. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE separari non debet, quem floruisse sub regibus Ioanne I. & Henrico eius filio, eidem Tenorio carum, & in magno pretio propter doctrinam Iuris singularem fuisse, compertum est. Episcopus fuit Segoviensis Ecclesiæ usque ad annum, quo in vivis esse desit, MCCCXCII. Iulio mense; Scriptorque cuiusdam libri qui *La Peregrina* audit. Hoc opere concordavit is cum Romanis nostras Hispaniæ, hoc est Partitarum, leges. Hunc hominem & *Peregrina* opus laudant Didacus Colmenares *Historia Segoviensis* auctor, & Ægidius Gundisalvi de Avila in *Theatro* eiusdem Ecclesiæ, & in vita Henrici III. Regis; & ante eos Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 7. & adhuc omnibus his antiquior Ferdinandus Petri Guzmanus in elogio D. Petri Tenorio, ad calcem historiae Ioannis II. Regis. Et hic est Gundisalvus (*ille quem Bonifacium seu Bonifacii falsò appellat*) Ioannes Narbona in libello suo *De appellatione à vicario ad Episcopum*, eos laudans qui Toletanis Archiepiscopis à consiliis fuere. Diem obitus expressit in Petri Tenorii elogio Guzmanus laudatus. At noster (sive *Gundisalvus Gundisalvi*) diversus est à Gundisalvo Bonifacio, quem prædictus Narbona videtur mihi cum Segoviensi nostro Episcopo confundisse: qui quidem Bonifacius Lusitanus fuit, & Scriptor proximè sequentis sæculi, ut loco suo videbitur. Et ad huius nostri antiquioris *Gundisalvi* *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

zani (Petri videlicet Tenorii) *super discordia populæ.* Atque idem videtur opus à Durando & Martenio laudatum T. II. *Thef. nov. Anecd. pag. 1099.* hoc titulo: *Adæ Domini Toletani super facto schismatis ad Dominum Sancti Eustachii Cardinalis: De necessitate & utilitate Concilii Generalis.* (1) Bina huius *Peregrinæ* exempla servantur in Bibliotheca Escorialensi, nimirum *Lit. e. Plut. I. n. 4.* (T. I. p. 409.) & *Lit. Z. Plut. I. num. 11.* (T. II. p. 285.) prius illud Latinum sub Anonymi *Seguntini* (lege, *Segoviensis*) Episcopi nomine, inscriptum: *Peregrina*, seu *Apparatus Peregrina*: quod proprie appellaveris *Indicem locorum communium*, sive *Alphabetum Iuridicum utriusque, necnon patrii Iuris*; nam ordine alphabetico digestum est, adiectis è regione ad oras codicis concordantibus ex *Foro Iudicum*, & ex nova Ordinatione quæ dicitur *de Alcalá*; posterius hoc Hispano sermone, ac sub nomine *Gundisalvi Gundisalvidis de Bustamante* Episcopi Segoviensis, eodem *Peregrinæ* titulo, sive *Alphabeti Iuris utriusque*, ac præsertim patrii Hi-

disalvi *Peregrinam* respexisse mihi videtur Alphonfus Didaci à Montalvo, Partitarum antiquus glossator, quum ita ait: *Casus summarios legibus præmittam, quos pro maiori parte à repertorio aureo, & multum utili Partitarum per alphabetum, Peregrina vulgariter nuncupato, composito assumi.* Hæc ille. Diversus autem ab eo est Gundisalvus Bonifacius, quantumvis homonymi alterius libri, *Peregrina* quoque dicti, artifex, qui exeunte sæculo sequenti vixit, quo loco erit quærendus (1).

378. In celebriorem huius exeuntis sæculi Doctorum Theologorum, qui Parisiis ut moris tunc erat insignia huius tituli ritè susceperant, numero, IOANNES fuit DE MONTESONO vulgò DE MONZON, Dominicanus è Regno Aragoniæ, forsitanque ex oppido huius appellationis. Cuius quidem memoria, non ita illi prospera semper, aut ordini suo, ad nos pervenit. Auscitavisse enim eum anno MCCCCLXXXVII. turbas ingentes doctrinæ causâ, quam Thomisticam prætendebat, in Parisiensi schola; sibi que adversantes ceteros Theologorum ordines, & academiam integram, Episcopumque ipsum Parisiensem, postremoque etiam Clementem Anti-papam VII. Avinionem commorantem, quem appellaverat, expertum fuisse, ex monumentis eius ævi editis atque ineditis constat: quorum nonnulla foras dedit Cæsar Egasius Bulæus in historia istius Universitatis tomo 4. ¹

¹ A pag. 628. usque ad 633.

379. Ex oratione quidem, seu propositione contra eundem facta coram Urbano Papa à Petro de Alliaco doctore Parisiensi, aliàs celebratissimo, huic historiae insertâ, liquet Gallum eum non fuisse, sed alienigenam: *Dum quidam dictus* (ait *) *Fr. Ioannes ord. Predicatorum de nescio quo Monte-sono, de monte utique ven-*

* Pag. 624.

spanorum, è *Foro Iudicum*, è libro *Stili Curia, Ordinationis de Alcalá, & De Madrid: De Valladolid: De Briviesca: De Toro, & De Sevilla:* scriptum autem in eodem legitur ab Alfonso Sancti in Oppido Alcalá de Guadaira *Conventus Hispanensis die VII. Septembris anno MCCCCXIX:* quæ aliquanto prolixius describi placuit, ad vitandam de hoc *Peregrinæ* opere atque auctore dubitationem, inde enatam quod recentior alius *Gundisalvus* cognomento *Bonifacius*, seu *Bonifacii* Lusitanus, quod nos inferius, affinis argumenti sed longe diverso operi, titulum itidem *Peregrinæ* indiderit; *Seguntinum* autem, quod alter è codicibus Escorialensibus *Gundisalvum Gundisalvidis Peregrinæ* auctorem *Episcopum* vocat, error manifestissimus est; cum nullum *Gundisalvi* nomine inter Seguntinos Præfules toto XIV. sæculo censei videam; *Gundisalvus* autem à Sancta Maria ab anno MCCCCXL. aut circiter ad MCCCCXLVIII. eam Sedem tenuit, ac proinde huc non pertinet. Plura nos infra in *Gundisalvo Bonifacii.*

tofo, sono dissono latrans, me violenter irritavit; & me meos inter domesticos meis in castris fraudulenter invasit, atque peregrinis è partibus adveniens in illam, qua teste Quintiliano & Hieronymo recitante, sola monstris caruit, Galliam, monstrum horrendum, immo errorum monstra quamplurima, pertinaciter inducere conatus est. Eadem ferè in altera propositione¹ de cognomine Ioannis formâ loquitur. *Frater Ioannes de Monte-sono, de monte inquam eminentis superbis, sono dissonantis arrogantis intonans, &c.*

¹ Pag. 629.

^m Diago lib. 1. *Hist. Provin. Aragon. cap. 21. Fernandez in Scriptoribus. Lanuza hist. Aragon. lib. 5. tomo 1. cap. 39.*

^a Tom. 17. an. MCCCLXXXIX. n. 15. & seqq.

^o Num. 27.

380. Fuisse tamen eum natalibus Aragonensem illud confirmat, quod post Pontificium præceptum ut rediret Parisios, dictaque Universitatis sequeretur, clam fugiens, in Aragoniam tamquam in Patriam fugerit; quod & Bulaeus, & Dominicani Scriptorum collectores, historicique Aragoniæ regni admittunt^m. Videtur tamen paulò post idem Ioannes, sive quia iudicio Clementis ita sese subducere posse credebat, sive alia de causa, coepisse bene mereri de Ecclesiæ pace, ac illius communi desiderio, Urbanique VI. causam totis ingenii & eloquentiæ viribus propugnare. Aquis enim Provincia postus anno MCCCLXXXIX. egregium opusculum adversus schismaticos, qui Clementi adhærebant, composuit, ex quo in voluminibus *De schismate* Vaticanis mss. descripto Raynaldus ad annales huius anniⁿ quædam derivavit. Nec diu postea commentarium alium cui *Correptorium contra epistolam fundamenti schismatis* inscriptum, cuius argumentum idem Raynaldus ibidem exponit^o.

381. Tertio tandem adversus schismaticos in eadem causa decertaturus postremum alium commentarium laude dignissimum, quinque dialogorum libris contentum, ad Cardinalem Reatinum direxit: quo inter alia infelices quorundam Europæ Regum & principum, Clementis deterioribus seu schismatis partibus adhærentium, Caroli nempe Dyrrachii prin-

(1) Huius Ioannis de Montefono nihil prorsus in Bibliothecis Regiis Escorialensi & Matritensi reperi. In Regis Galliarum T. III. pag. 121. cod. 1466. habentur: I. *Dialogus ad Cardinalem Reatinum super Schismate.* II. *Informatorium de Schismate pro Urbano VI. contra Clementem VII.* III. *Correptorium contra epistolam fundamenti Schismatis.* IV. *Scopus LXXII. conclusionum ad pergrandam viam Ecclesiæ à devio triviali ad Bonifacium Papam IX.* Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 17.* invictis rationibus ostendit patriâ Valentini fuisse è Montefonorum, seu Montefonorum gente (indigenis Montô & Montsó) ad hanc diem in ea urbe superstiti; eique præterea tribuit:

cipis, Regis Castellæ Ioannis I. Ludovici Andegavensis Ducis, Ioannæ Reginæ Neapolis, Bernabonis Mediolani, Leopoldi Austriæ Ducum, Raynaldi tandem Ursini obitûs divinâ vindictâ adscribit. Asservatur hic liber ms. in bibliotheca Barberina, ut idem Raynaldus compendiosè eum iisdem annalibus contexens^p, prodit. In bibliotheca Colonæ Hispalensis Ecclesiæ est etiam ms. liber hic, aut alius ex superioribus; *De schismate* inscriptus. Huius quoque concionum voluminis, variorumque vernaculâ linguâ scriptorum memoriam servant domestici^q (1).

382. Æqualis fuit horum temporum & Ioannis de Montefono, eiusque sodalis in eadem Aragonensi-Dominicanorum provincia, NICOLAUS EIMERICUS, Catalanus gente, natus quidem in Gerunda urbe: qui cum doctrinâ iuris existimaretur & sacrâ non leviter excultus, post Nicolai Roselli eiusdem ordinis Generalis per Aragoniæ Regum ditionem adversus hæreticam vesaniam & pravitatem Inquisitoris ad sacrum Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ collegium assumptionem, idem iustus fuit munus exercere anno sæculi sexto supra quinquagesimum.

383. Quo autem profectu & integritate in eo se gesserit, suscitata ingens & vix reconciliabilis Dominicanos^r inter & Franciscanos quæstio iam olim fuit occasione bullæ cuiusdam contra Raymundi Lulli errores, quæ Gregorii XI. Papæ nomen præferret. Hanc ab Eimerico suppositam Franciscani, Raymundum suum Lullum qui Tertii ordinis Minorum fuit tuentes; enixè contendunt; ex eo confirmantes, quod eadem bulla diligenter quæsita inter alias eiusdem Pontificis, regestis illius excussis nusquam apparuerit: cuius rei legitimâ custodiam archivi Papalis fidei testimonium exhibent. Documentum quoque sententiæ in cœtu Generalis Aragoniæ Inquisitoris Magistri eiusdem ordinis Prædicatorum Bernardi Ermengaudi, aliorumque, tam Dominica-

Traçatum de conceptione Beatæ Virginis, quem olim Tolose in Fuxenli Bibliotheca existuisse, indeque, Echarde teste, furto sublatum fuisse refert. In Vaticana olim Christiænæ Suecorum Reginæ Cod. 870. legitur hic titulus: *Ioannis Thomæ & Ioannis de Montefono ex Ordine Prædicatorum Palmodiæ ad idem argumentum (scilicet De conceptione Beatissimæ Virginis) pertinentes: Latine & Gallicè.* Incipit: *Cum multas &c.* Uterius Ximenes l. c. pag. 19. aliud eidem opus adscribit, cuius initium est: *Dicit Apostolus: In novissimis diebus instabunt tempora periculosa; præterea Volumen concionum, & minora alia Lemolino sermone, è Diago, Fernandezio & Bibliographis domesticis.*

norum quàm Minorum, Barcinone habito anno MCCCLXXXVI. vivente adhuc Eimerico, pro sana Lulli doctrina in libro *De philosophia amoris* inscripto, & ab Eimerico hæresis postulato, solemniter pronuntiata; aliaque, in quodam libello videnda, quo quidem continetur lis & litis exitus de hac re Avenione, sedente Benedicto XIII. & aliàs continuata, à nobis supra, dum de Raymundi rebus ageretur, laudato.

384. Epistolam quoque Regis Ioannis Aragoniæ ex archivo defumtam adducunt, quâ Eimericus, nequam hominis, & pestilentis, sui que & eius subditorum publici inimici, ac venenosa vipera; necnon & Fidei orthodoxæ suspecti compellationibus diffamatus, in exilium eiicitur. Quibus quidem famam eius ita gravantibus testimoniis opponunt Dominicani horum non illibatam fidem, ac præ aliis inverisimilitudinem suppositionis Gregorianæ istius bullæ. Insanum enim, & cuius vix esset capax homo haud emotæ mentis, nedum eius, qui munus integrâ famâ obiret, Inquisitoris, videri debet, ut celebratissimi eius temporis eremita, ac propter Fidei odium à Mauris mactati Lulli doctrinam, à pluribus probatam, defensamque, conficto Gregorii Papæ Avenione ferè in vicinia sedentis diplomate; neque uno tantum, sed tribus (totidem enim super eadem re à partibus productum) statim examinandis, ac si falsa inventa fuissent, cum auctore & falsatore damnandis, convellere ac extirpare se posse, ac tantum facinus mansurum impunitum, sibi persuaderet.

385. Sed nos litem hanc nostram non facimus, id, quod sine missione inter partes decertatum bellum novimus, iis relinquentes, & eo adiecto contenti, quod vel testimonio domesticorum Eimerici constans haberi debet: eum scilicet nimio, & quem vix ferrent ea tempora, zelo tractum ed usque in exercendo Inquisitionis munere processisse, ut in Perpinianensibus ordinis seu provinciæ suæ comitiis eo decedere iustus sit, eidem tamen post aliquot annos restitutus; at æque infelici exitu, cum in odia multorum incurrens, regiæ etiam offensionis scopulo navem illiserit, extraque ditionem totam Aragoniæ regni peregrinus & exsul patriâ demorari coactus fuerit. Hæc in historia ordinis Prædicatorum Monopolitani Episcopi extensius narrata fidem fortasse mereri possent, darique temporum malitiæ ac impotentis inimicorum, innocentis & tantum, si Deo placet, nimium

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

iusti hominis per exilia & odia vexatio; quin tamen errorem historici laudati manifestum sequi propterea debeamus, qui per sequens decimum quintum ferè totum sæculum Eimerici memoriam resque gestas 5. parte lib. 11. cap. 20. digessit: qua in navi vehitur etiam Ioannes Marieta.

386. Melius quidem nuperi Scriptores Dominicani, Ambrosius Altamura in *Bibliotheca* ad annum MCCCXCII. & Vincentius Maria Fontana in *Monumentis Dominicanis* sub Simone Lingoniensi, Elia Tolosano, Raymundo de Capua, præfectis generalibus, cap. 8. 9. ac 10. per omnes ferè paginas, veram illius ætatem & acta literis tradiderunt. Quod verò ad meritum doctrinæ pertinet, illibatum id, vel inter tot pessimè sententiarum iactationes, hucusque mansit; opera enim ab eo scripta, & vel typorum beneficio foras emissa, vel etiamnum latentia, doctissimum, tamque divinarum quàm canonicarum literarum eximiè gnarum fuisse ostendunt. Inter cetera autem caput semper extulit:

387. *Directorium Inquisitorum.* Quod cum commentariis suis, facultate usus Gregorii XIII. Pontificis, Romæ edidit anno MDLXXXVIII. Franciscus Peña Rotæ sacræ iudex, qui & Eimerici Vitam adiunxit; unde aliæ prodierunt editiones, quarum meminimus Peñam laudantes in altera Bibliothecæ huius parte. Certè hic liber *Directorii*, quasi prora & puppis est doctrinæ ad sartam rectam præstandam Fidei puritatem necessaria; ideoque summi viri Francisci Peñæ lucubrationibus dignus semper visus fuit. Nec nisi insipientis animi cestro scriptum fuisse dixeris à Petro Alva Franciscano in quodam vulgari libello *Respuesta limpia* &c. nuncupato, *mancha* 18. falsitatum plusquam literarum in eo libro contineri. Alia de iisdem rebus Fidei adiciunt Franciscus (*Diagus*) in *Historia sui ordinis prov. Aragoniæ*, & antea memorati Altamura & Fontana: scilicet

388. *De potestate Pontificis contra hæreticos* librum.

De duabus Christi naturis, & de tribus personis in Deo, adversus errorem Valentini parochorum, qui quando ægrotos sacro refecturi erant viatico, interrogabant: *Credis quiddam hæc sacra hostia est Pater, Filius, & Spiritus sanctus? & affirmantibus tum demum ministrabant.*

De excellentia Christi & B. Virginis Mariæ: contra quosdam hæreticos malè de iis sentientes.

Aa 2

Ad

389. *Adversus alios hæreticos, S. Ioannem Evangelistam filium naturalem B. Mariæ Virginis asserentes.* Error fuit (ut aiunt) Boneti cuiusdam & Francisci Maironis; idque per transubstantiationem corporis S. Ioannis in corpus Christi ad illa verba: *Ecce filius tuus*: adversus quos Belgas duos scripsisse, Ioannem de Ecoute & Ioannem Tinctorem, in *Bibliotheca Belgica* Valerii Andree legitur. Quod Theophilus Raynaudus in suo *Ioanne Evangelista* vix credit; Nicolaum scilicet Bonetum, & Franciscum Maironis potuisse sic monstrosè insanire. Quamquam non dissiteatur eodem tempore scripsisse adversus eundem errorem Dominicum de Dominicis Venetiis anno MDLVII. excusum. Quisquis autem erroris auctor sit, saltem id confirmant fuisse, tam Domini istius quàm Eimerici nostri scripta de eo opuscula. Edidisse etiam dicitur

390. *Vitam & miracula B. Fratris Dalmatii Molnèr*, cuius ipse fuerat alumnus, cuiusque memoria in eadem utriusque horum patria Gerunda urbe venerabilis est. Diagus, Sorius, in *Prov. Arag. historia*, Fernandez, & Altamura in *Bibliotheca*.

Insuper &

Super quatuor Evangelia commentaria. Quorum Matthæi & Marcii propediem è typographia quadam Lugdunensi proditura, Romæ à Dominicanis ante paucos annos audivimus.

391. *In epistolas Pauli ad Galatas & ad Hebræos.* Quibus, cum pergeret ad iungere aliam ad Romanos, absolvendis super hanc commentariis, mors intercessit. Antonius Senensis, Diagus, Michael Pius, Alphonfus Fernandez, Altamura.

Conciones plures tam de tempore quàm de Sanctis. Iidem.

Logicam & physicam. Iidem.

(1) In Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 381. Cod. 3171. habentur præterea huius Eimerici. I. *Confessio Fidei Christianæ ad Benedictum XIII.* (De Luna)... II. *Tractatus contra emissum in Conclavi anno MCCCXCVII. per Papam & Cardinales promissorium iuramentum, & contra epistolam Parisiensem Magistrorum.*... III. *Contra Universitatem Parisiensem Dei Ecclesiam impugnantem, responsiones ad XXIX. questiones.*... IV. *Contra Alchymistas: ad Abbatem de Rosis Decretorum Doctorem.*... V. *Correctorium Correctorii (alias Corruptorii), ut est apud Echaridum T. I. pag. 713.)* sive: *Censura libri de vilitate conditionis humane* (Cardinalis ut videtur Lotharii, qui postea fuit Innocentius III.)... VI. *Contra præsentem certum terminum sui mundi: ad Ioannem Comitem Empuriarum.*... VII. *Tractatus contra Astrologos imperitos, atque Necromanticos de oculis perperam iudicantes: ad Thomam Ulzinam Ordinis Minorum*

392. *Contra adoratores & advocatores demonum.* In quo probat huius delicti poenam infligendi facultatem Inquisitorum esse; ut confirmaret ritè iudicium anno superiore factum fuisse de Astruco Piera Iudæo Barcinonensi apud se Inquisitorem. Astrucus hic diversus ab eo videri debet, filius forsàn eius, qui urbe Darocensi (*Dertusensi*) disputationi illi coram Benedicto XIII. anno huius sæculi XIII. interfuit, nominante eum in aliis sectæ suæ doctoribus Salomone filio Virgæ, ex literis Abunstroci cuiusdam, fortè eiusdem, qui de se loquitur. De hac disputatione dicemus in Hieronymi à Sancta-Fide mentione.

393. *Contra calumniantes præminentiam Christi & Virginis matris eius*, bis scriptis, primò Clementi Papæ (*Septimo*) atque iterum Benedicto XIII. dicatum opus, cuius meminit Petrus de Alva in *Funiculis nodi indissolubilis, de prima approbatione doctrinæ S. Thomæ in communi* §. 2. Obiisse autem Eimericum Gerunda in patria Ianuarii die IV. anni MCCCXCIX. ex vetusto in cœnobio Dominicanorum sepulcri eius titulo constare ait Altamura, ex Diago, ut credimus (1).

394. FERDINANDUS ALPHONSUS, Sanctæ Iustæ Toletanæ urbis parochus, scripsisse dicitur anno huius sæculi XIII. *Sædiorale* quoddam, sive *De Sanctorum vitis*, quod asservari in eadem Ecclesia docuit nos Martinus de Roa Iesuita in sua *Astigitanæ urbis (Ecija nunc) vulgari historia* fol. 169.

395. Huiusmet sæculi pars fuit IOANNES EMMANUEL, Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelitarum sodalis, qui anno MCDXLI. præfectus datus fuit tum Ulyssiponenfi domo, tum provinciæ cum vicarii generalis titulo. Factus quoque primas Africæ Episcopus, necnon Guardian-

Regis Aragoniæ Confessorem.... VIII. *Elucidarius Elucidarii* (nihil amplius)... IX. *Tractatus de admiranda sanctificatione Dei & Hominis Genitricis: ad Martinum Aragoniæ Regem.*... X. *Incantatio Studii Herdensis super XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentini, ut desertur, inibi disseminatis.*... XI. *Super declaratione XXII. articulorum Magistri Sententiarum.* Eadem fere legas apud Quetium & Echaridum in Eimerico T. I. pag. 709. Exstant in Regia Escorialensi Lit. n. Plut. I. num. 18. (T. III. p. 146.) *Directorium Inquisitorum anno MCCCXXVI.* Avenione compilatum; & *Lit. Z. Plut. II. sub n. 12.* (T. II. p. 325.) *De iurisdictione Inquisitorum in & contra Christianos demones invocantes;* & *Tractatus de potestate Papæ tempore maximi Schismatis: iussu Clementis VII. Antipapæ conscriptus anno Domini MCCCXXXIII.*

sis, & Archicapellanus regius, scripsisseque dicitur atque edidisse: *A regra de viver en pax*, sive, *Regulam in pace vivendi*, & alia. Vitam eius à Georgio Cohin, eiusdem Familiæ doctore theologo, scriptam Romæ habet amicus noster ac doctissimus magister Fr. Ludovicus Perez de Castro, S. Mariæ Transpontinæ Regens, ab Emmanuele de Resurrectione Augustiniano nudipede dono acceptam (1).

396. ANTONIUS DE CANALES, ordinis Fratrum Prædicatorum, dicitur Ioannis Castellæ Regis I. iussu sub finem huius sæculi vertisse in sermonem Hispanum

(1) Nihil præterea de huius Ioannis Emmanuelis scriptis Anonymus Bibliothecæ Carmelitane Aurelianensis MDCCLII. auctor: quin potius Nostrium ipse *narà pòdas* describit T. I. pag. 837. seq.

(2) Bina huius operis exempla exstare in Regia Bibliotheca Escorialensi, diximus non ita pridem in *Iacobo de Aragonia* Cardinali Sabinensi: alterum Lemolino sermone Lit. r. Plut. I. num. 2. alterum Hispanico sive Castellano iussu Ioannis I. Castellæ ab eodem Antonio de Canales sui ipsius interprete confectum. Aliud item Hispanicum eius versionis exemplum habetur in Regia Matritensi. Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 33.* ipsi præterea tribuit opus Lemolino sermone inscriptum: *De la Confessio*, seu *De Exhomologesi*, hoc est: *De Sacramentali confessione*; atque invictis rationibus docet non Catalanum, sed Valentini, atque in Metropolitana patriæ Ecclesiæ Sacræ Theologiæ Lectorem fuisse. In Regia Bibliotheca Taurinensi pag. 359. cod. 1065. habetur: *Expositio libri Raymundi Lullii De memoria, Fratris Antonii de Canals Ordinis Prædicatorum Lingua Provinciali*: cuius scripti Quetius & Echaridus videntur non meminisse.

SCRIPTORES HEBRÆO-HISPANI SÆCULI XIV.

R. David Ben Abudrahâm Hispalensis, auctor: *Expositionis nonnullarum præcum & festorum Hebræorum*: *R. Ioseph Metropolitân*, id est Toletanus, operis inscripti: *Reçor mundi*, in quo de Hebræorum præceptis exactè adimplendis agit: *R. David Desilidâh*, sive *De Estella* Navarræ urbe, tractatum: *Turris Davidicæ: Domus Dei: Kiriâth-Sépher*, sive *Civitatis libri*: *R. Iehuda Bar Ascher* Toletanus, qui scripsisse dicitur: *Statuta Legis Mosaica*, &: *Statuta colorum*: *R. Don Santo de Carrión* ex Oppido de *Carrión de los Condes* in Castella veteri, cuius exstant *Pœmata varia Hispanica* in codice Escorialensi Lit. b. Plut. IV. num. 21. (T. I. p. 241.); atque in Regia Matritensi, *Anonymi Hispani* metrica, item Hispana eorundem poematum expositio: in cuius prologo Interpres auctorem appellat: *Rabbi Santób* Hebræicè שׁוֹבֵי שֵׁבִי לְיִשְׂרָאֵל, Latine nomen bonum: *R. Kréskas Vidal de Quislad*, verius de *Esquellâr*, aut *Estallâr*, Catalanus aut Aragonensis, qui è Latino in Hebraicum sermonem transtulit *Arnaldi de Villanova summam Medicinæ*; exstant eius versio in Bibliotheca Escorialensi inter codices Hebræicos num. 63: *R. David Gerdaliâh Ben Iachia* Castellanus, incertum cuius, auctor: *Compositionis seu combinationis iudiciorum*; &: *Tractatus de iudiciis super epulis*, in

Valerii Maximi opus: *De dictis & factis memorabilibus*. Quæ versio exstat ms. in folio MCCCXCV. confecta in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ à Ferdinando Colono, magni Christophori Indiarum Occidentalium inventoris filio, eiusdem Capitulo, cum moreretur, legata. Cuius habendæ curæ impositus hoc tempore D. Ioannes de Loaisa, huius portionarius, vir industrius & probus, nos per literas monuit, versionem hanc non ex Latino Valerii (ruditatem admiramur temporis) sed ex antiquiori versione Catalana, in Castellanicum sermonem commigrasse (2).

BI-

eadem Bibliotheca Escorialensi superstitum num. 46: *R. Isaac Kapanôn*, vulgo dictus *El Gabû* (sive *Excellentis*) de Castilla, auctor libri *Viarum Talmudis*: *R. Iosue Halurki*, ex urbe Lorca, Hebræis *Megadés*, id est *blasphemus* dictus, ex quo è Iudaismo ad castra Christianorum transtulit, assumto *Hieronymi de Sancta Fide* nomine, de quo plura nos in eo sub sæculi XV. initia: *R. Ioseph Albo* Sorjensis, sed incolæ Cæsaraugustanus, qui congressui seu disputationi Christianorum Doctorum cum Iudæis, coram Benedicto XIII. (*de Luna*) Dertosa ad annum MCCCXIII. habitæ interfuit, & popularium Hebræorum partes obstinatissime tutatus fuit, *polemicaque nonnulla scripsit* sapius edita Venetis & Soncinatenibus typis inque iis: *Sepher Ikharim*, sive *Librum fundamentorum*: *R. Vitalis Benveniste* Cæsaraugustanus in eodem Dertosano congressu orator: *R. Schem-Tôb Ben R. Isaac Saphrôth* Tutelensis, auctor: *Lapidis lydii*, & *Bellorum Domini*; item: *Horti malogranatorum*, & fortassis aliorum: *R. Iehuda Ben Iachia Ben David* Ulyssiponenfis auctor operis inscripti: *Kinâh*, id est: *Threni*, seu *Lamentationis*: *R. Mathathias Haiietzahri* Cæsaraugustanus auctor *Commentarii in Psalmos*: *R. David Cohên Sephardi*, id est Hispanus, Hispalensis, *Lexici Arabici* in Bibliotheca Escorialensi superstitis, atque aliorum auctor: *R. Ioseph Ben Chabbô* Legionensis qui in *R. Alpheii institutiones parvas commentarium* scripsisse dicitur: *R. Iom Tob* (Hispan. *Buen-dia*) *Bar Abraham* Hispalensis, auctor operis inscripti *Turris fortitudinis: Libri memoriae*, & aliorum: *R. Iuda Ben Schelomôh Ben Alchopni*, aliis *Alchariz*, incertum cuius, auctor libri: *Remedium corporis*: *R. Peripht Durân* Aragonensis alius item è concertantibus cum Hieronymo de Sancta Fide in congressu Dertosano MCCCXIII. auctor operis inscripti *Opus* (Phrygionium) *Ephôd* id est *Pædoralis*; &: *Cheseb Ephôd* id est: *Cingulum sive Cintorium Pædoralis*: *R. Gedaliah Ben David Iachia* Scriptor libri: *Schibhâh hendâm*, sive *Septem oculi*, ac demum *R. Schelomôh Halleut*, & abiurato Iudaismo, Clarissimus Paulus de Sancta Maria, alias *Burgensis*, nemini non notus, atque elogio nostro maior: quæ nos è D. Iosephi Rodriguezii de Castro Bibliotheca Hispano-Rabbinica, ex asse descripsimus; In Escorialensi autem codice *Digrammæ & Plut. IV. n. 22.* (T. II. p. 259.) in quo Cl. nostratris Ioannis Pæzii de Castro *Adversariorum* habetur silva, hæc à me olim in eius codicis recensione notata reperi: *Ex Leone de Balneolis* (de Banyôles, Catalano) Hebræo qui floruit anno Christi MCCCXXIX. *Excerpta* (à Pæzio) ex libris: *De Anima*.